MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

MĂNĂSTIREA CETĂȚUIA

Anul XVIII Ian.-Febr. 1942 Nr. 1-2

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodorabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă
Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a St. Mitropolii, Iași.
Abonamentul : 250 lei pe an :

SUMARUL :

Cum trebuie sărbătorit anul nou . . . **Irineu** Mitropolitul Moldovei

Vocație și pregătire . . . . . **Diacon Laurențiu Gh. Popovici**

Cultul extatic al lui Dionysos . . . **Preot Dumitru Hrițcu**

Profesorul-Preot : Ioan Negoiță . . . **Prof. Dr. C. Mureșanu**

Lumini în „Saeculum Obscurum"
(Veacul al XIII creștin) . . . **T. G. Bulat.** Prof. Univ.

Teologia și Psihologia . . . **Prof. Leon Stăcescu**

Concepția despre Logos . . . . **Diacon Gh. Iftime**

Vizite Canonice . . . . **Arhim. Dionisie Velea**

Cronica Internă : *Sărbătorirea Anului Nou. Comemorarea Mitropolitului „Veniamin-Costache. Congresul de chirurgie medicală Vizita D-lui Ministru prof. I. Petrovici. Revista „Moldova Creștină". Reveniri la dreapta Credință.* (Red).

Recenzii : *Teologia luptătoare de Irineu Mitropolitul Moldovei* (N. C. P. Cristofil). *Morala Ortodoxă față cu celelalte morale confesionale de Șerban Ionescu* (Pr. Vasile Văcăreanu). *Psihologia Credinței de prof. Clement C. Pavel* (Pr. Vasile Văcăreanu). *Decizie ministerială.*

63 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU ȚEREK — IAȘI STR. MĂRZESCU 9

ANUL XVIII IANUARIE-FEBRUARIE 1942 Nr. 1-2

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

CUM TREBUE SARBATORIT ANUL NOU [1]

Iubiţi ascultători,

Ne aflăm azi în cea dintâi zi a unui nou an, a anului 1942 dela naşterea lui Hristos şi al 20-lea, al 40-lea, al 50-lea etc., al fiecăruia din noi. Deci câţi ani de vârstă numărăm, atâţia ani noi am sărbătorit. Datu-ne-am însă vreodată seama pentru ce şi cum am sărbătorit şi sărbătorim noi şi lumea noastră românească, anul nou şi cum se cade să-l sărbătorim ?

Anul este unitate de măsură pentru scurgerea nesfârşită a vremii, cum sunt şi lunile, săptămânile şi zilele din care el se încheagă. Măsura de timp şi nimic mai mult sau altceva este anul, iar nici de cum o fiinţă mai presus de fire sau oarecum dumnezeiască, de care ar atârna soarta noastră, ori şi mai puţin, o fiinţă quasiomenească, înfăţişată în chip de copil la începutul şi de bătrân la sfârşitul anului.

Tocmai de această îndoită înfăţişare greşită a anului depinde felul greşit, nepotrivit şi nedemn în care se sărbătoreşte de cei mai mulţi şi mai cu seamă în oraşe, anul nou. Câci, ce însemnează ospeţele cele bogate, petrecerile nemăsurate şi adeseori vinovate, veselia dusă la extrem, urările şi felicitările ce au loc în noaptea anului nou îndeosebi în casele celor bogaţi, decât că anul este socotit ca o Fiinţă mai presus de lume şi atotputernică, în care ne punem toate nădejdiile, pe care o rugăm şi dela care aşteptăm împlinirea tuturor dorinţelor, gândurilor şi poftelor noastre îngăduite şi neîngăduite de cugetul nostru şi de legea morală şi dumnezeiască ?

Ce alt însemnează glumele nesărate, vorbele de duh, cri-

---

1) Conferinţa ţinută de I. P. S. Mitropolit Irineu la radio-ul „Moldova“ in seara zilei de 1 Ianuar 1942.

ticile necruţătoare şi chiar înmormântarea în sunetul paharelor de băuturi ameţitoare a vechiului an, înfăţişat ca un bătrân hâd şi nesuferit şi primirea cu paharele pline, cu mare bucurie şi veselie, cu cântece, cu strigăte, cu urale şi cu jocuri, a noului an, înfăţişat ca un copil miraculos?

Acest fel de înfăţişare şi sărbătorire a anului nou este păgânesc şi noi, Românii, le-am moştenit dela strămoşii romani, care serbau astfel începutul anului, sau anul nou, în calendele lui Ianuar, adică în primele zile ale celei dintâi luni a anului închinată zeului Ianus, cel cu două feţe, privind una spre trecut şi alta spre viitor.

Dar pe lângă aceste petreceri uşuratice şi chiar imorale cu care noi cei de astăzi ne omorâm vremea, ne îmbuibăm trupul şi ne pierdem sufletul în noaptea anului nou, Romanii, popor de plugari, aveau şi alte petreceri mai curate, mai frumoase şi mai sănătoase, în legătură cu noul an, care n'avea caracter nici politic, nici financiar, nici comercial, ci agricol.

Din fericire acest fel de petreceri şi de sărbătorire a anului nou le-am moştenit şi noi şi se păstrează cu multă scumpătate în toate satele noastre de munte şi de câmp de pe întinsul meleagurilor româneşti, pe când la oraşe fuseseră nu de mult aproape uitate, dar acum de curând au fost reînviate prin zelul şi stăruinţa luminaţilor noştri literaţi şi iubitori de cultură neaoş românească.

Iată, de pildă, ca ilustraţie a celor aci afirmate, două frânturi din frumoasele colinde cu pluguşorul:

Mâine anul se'noeşte
Pluguşorul se porneşte
Şi începe a brăzda
Pe la case a ura,
Mânaţi, măi!
Iarna-i grea, omătul mare,
Semne bune anul are,
Semne bune de belşug
Are brazda de sub plug
Mânaţi, măi!

Sau acestea, care cuprinde semănatul, seceratul şi măcinatul grâului şi facerea pâinii:

Aho ! aho ! copii ş'argaţi
Staţi puţin şi nu mânaţi,
Lângă boi v'alăturaţi
Şi cuvântul mi=ascultaţi :
S'a sculat mai an
Bădica Traian
Şi=a'ncălecat
Pe=un cal ne'nvăţat,
Cu numele Graur,
Cu şaua de aur,
Cu frâul de mătasă
Cât viţa de groasă
Şi=n scări s'a ridicat
Peste cămpuri s'a uitat,
Ca s'aleagă loc curat
De arat şi semănat.
Mănaţi măi ! Hăi ! Hăi !

Grâu mărunt şi grâu de vară,
Să dea Domnul să răsară [1]
La lună, la săptămână,
S'a dus el cu apă'nmână,
Să vază de=i roada bună=
Şi era în paiu ca trestia
Şi în spic ca vrabia.
Şi s'a'ntors Traian
Şi=a luat un cal năzdrăvan,
Cu potcoave de argint,
Ce sunt spornice la fugit.
Mânaţi măi : Hăi ! Hăi !

Şi la târg el a plecat,
Fier ş'oţel a cumpărat,
Şi la făurar le=a dat
Ca să facă seceri mici
Pentru copilaşi voinici
Şi să facă seceri tari
Pentru flăcăii cei mari.
Mânaţi măi ! Hăi ! Hăi !

Care cu dreapta tăiau,
Cu stânga legau,
Snopi în claie=i puneau,

Şi la arie=i duceau
In mijlocul pământului
In bătaia vântului,
Unde-i drag voinicului,
Grâu mult şi frumos scotea
Şi la moară îl ducea,
Făină albă făcea,
Mumele colaci coceau
La colindători dădeau
Şi ne=a dat şi nouă
Nouăzeci şi nouă.
La anu'şi la mulţi ani!
Mânaţi măi! Hăi! Hăi!

Tot din ciclul sărbătorii anului nou la Romani, păstrate în poporul nostru, este şi datina de a presăra cu boabe de grâu pe cei ce ies pe uliţe în calea colindătorilor, ceeace înseamnează că anul nou să fie bogat în grâu.

Asemeni şi datina colindării cu sorcova, care simbolizează ramura de pom înflorit, cu care se urează celor sorcoviţi să înflorească cum înfloresc pomii şi florile:

Să trăiţi,
Să'nveseliţi,
Peste vară,
Primăvară:
Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir
De trandafir,
La anu'
Şi la mulţi ani!

Cu aceste datine plugăreşti anul nou se petrece mai frumos, mai demn, mai raţional, dar nici acest fel de sărbătorire nu este cel cuvenit, pentru că şi aceste petreceri sunt simple distracţii, distracţii uşoare, care n'au în ele nimic edificator, nimic pentru suflet şi pentru preamărirea lui Dumnezeu, cum ne recomandă sfântul apostol Pavel prin cuvintele: „Ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi".

Care este deci cuvenita sărbătorire a anului nou? Cum se cade să petrecem în noaptea de anul nou?

Mai presus de toate, să nu defăimăm anul trecut.

Să nu-l defăimăm, ci dimpotrivă să-l cinstim şi să ne despărţim de el cu părere de rău, ca de un bun prieten şi cunoscut, ca de un tovarăş credincios cu care ne-am mâncat împreună şi dulcele şi amarul celor 365 de zile. Căci sfârşitul unui an şi începutul altuia, sau hotarul între doi ani, este asemenea unei călătorii făcute în plină lumină a soarelui şi sfârşită pe un vârf de deal, de pe care nu se vede mai departe decât negură şi întuneric. Această călătorie o facem fiecare din noi în curgerea fiecărui an şi la fiecare încheiere de an ne aflăm pe acel imaginar vârf de deal care ne oferă plăcuta privelişte a luminii din spate, adică a anului expirat şi întreg trecutul nostru, şi a oceanului de întuneric din faţă, care este anul nou, viitorul, necunoscutul.

Pentru ce dar şi ce îndreptăţire putem avea să criticăm, să hulim şi să chiuim de veselie la înmormântarea anului trecut, care este acelaşi cu trecutul nostru întreg, sau cel puţin cu viaţa noastră, cu întâmplările şi amintirile din cursul acelui an? Şi pentru ce să ne arătăm ingraţi şi nerecunoscători faţă de acest bun prieten şi cunoscut şi să ne punem toate nădejdiile şi să primim cu osanale pe un necunoscut? Ca exemplificare, să luăm anul acum expirat, 1941. Ce fel de an a fost acesta pentru noi, Românii? O ştie oricine ca în prima lui jumătate ne-a fost nefast, pentrucă a continuat starea de umilire naţională, lăsată lui moştenire de înaintaşul său, umilire şi deprimare întreţinută de stăpânirea teroristă a bolşevicilor asupra fraţilor noştri basarabeni şi bucovineni, şi a transilvănenilor de barbaria maghiară. Dar în a doua jumătate ne-a adus marea bucurie a liberării Basarabiei şi Bucovinei, a întinderii hotarelor Ţării spre răsărit până la Bug, a înfrângerii bolşevismului ateu şi comunist şi strălucita biruinţă a Crucii,

Merită dar acest an să fie hulit şi batjocorit, cum hulit şi batjocorit a fost astănoapte în milioane de case româneşti? Nimic nu poate fi mai fără noimă decât o astfel de sărbătorire a sfârşitului de an.

Dar valurile de şampanie care au curs tot astănoapte şi exploziile de bucurie dela miezul nopţii, cu care a fost pri-

mit noul an? Cine, afară de atotştiutorul şi atotputernicul Dumnezeu, care are, cum zice Cartea Sfântă, anii şi vremile în a sa stăpânire, poate ştie ce ascunde în sânul său, ce ne va aduce anul nou? Şi atunci, pentru această excesiv de binevoitoare anticipare? Este ea meritată, justificată, rezonabilă? Desigur că nu, căci nu ştim ce ne aşteaptă, ce nenorocire ne va paşte poate chiar astăzi sau mâine. Căci, unde sunt atâtea dintre cunoscuţii noştri, cari eri un an sărbătoreau cu obştnuitul alaiu noul an, azi cel expirat, 1940? Câte deziluzii au avut cei ce şi-au pus în el toată nădejdea? Nimic mai firesc decât să se întâmple aşa, celor ce-şi pun nădejdea în ani noi, şi aşteaptă dela ei tot binele şi nu-şi îndreaptă speranţele spre Dumnezeu care singur are în stăpânire vremurile şi anii. Apoi dacă aruncăm o privire în urmă asupra anului trecut şi ţinem să ne dăm bine seama ce atitudine se cuvine să luăm faţă de el, rezultatul la care ajungem este acelaşi: atitudine binevoitoare, respectuoasă, de mulţămire, recunoscătoare, pentrucă oricât de rău ne-ar fi mers unora din noi în anul expirat, ori câte neplăceri, amărăciuni, dureri şi nenorociri am ti îndurat, un bun şi cel mai de preţ, ne-a rămas: vieaţa.

Incheierea unui an şi începutul altuia, trebuie sărbătorită cu toată cuviinţa şi seriozitatea, pentrucă este prilejul cel mai bine venit pentru examenul de conştiinţă.

Ceeace fac asceţii şi persoanele de înaltă moralitate, ceeace recomanda şi practica învăţatul şi în acelaş timp credinciosul Franklin, de a-şi examina în fiecare seară conştiinţa morală prin întrebări asupra datorii'or împlinite şi a celor neglijate a faptelor bune şi a celor rele săvârşite peste zi, cu scopul de a se desobişnui de rău şi a progresa în bine, a-şi desăvârşi viaţa, a socoti, ca împăratul roman Titus, pierdută ziua în care nu făcuse nici un bine, aceasta trebuie s'o facă fiecare, să o facem toţi, în ziua de anul nou: să ne aruncăm privirile înapoi, să ne facem bilanţul purtării din timpul celor 365 zile din anul trecut, aşa cum îşi fac negustorii bilanţul lor comercial la sfârşitul fiecărui an. Să facem să defileze prin faţa ochilor minţii noastre, întregul cortegiu al slăbiciunilor şi patimilor de care am suferit, al nedreptăţilor şi ilegalităţilor ce am săvârşit, al lipsei de înţelegere de omenie şi de dragoste ce am arătat aproapelui nostru în cursul anului

trecut, şi să ne hotărîm ca în anul nou ce începe să ne schimbăm să ne înoim şi noi viaţa, cum se înoieşte anul. Să ne facem oameni noi, *desbrâcându-ne*—cum zice sfîntul Apostol Pavel—*de omul cel vechi şi de faptele lui (rele) şi îmbrăcându-ne în omul cel nou, care se înoeşte, spre deplină cunoştinţă, după chipul lui Dumnezeu care l'a făcut pe el.* (Coloseni 3, 9, 10).

Iar în ce stă îmbrăcarea în omul cel nou, ne spune acelaş sfânt apostol în cuvintele ce urmează celor mai de sus:

„Imbrăcaţi-vă dar ca aleşi ai lui Dumnezeu, sfinţi şi iubiţi, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândeţe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unul pe altul şi iertând unul altuia, dacă are cineva pâră împotriva cuiva: Precum şi Hristos v'a iertat vouă, aşa iertaţi şi voi. Iar peste toate acestea îmbrăcaţi-vă cu dragoste, care este legătura desăvârşirii. Şi pacea lui Dumnezeu... să domnească în inimile voastre“. (Coloseni 3, 12-15).

Aşa trebuie sărbătorit anul nou, şi dacă îl vom fi sărbătorit aşa, avem nădejde neclintită că vom avea şi oameni noi şi România şi Europă nouă şi pace mondială în anul 1942,

† IRINEU
Mitropolitul Moldovei

VOCAȚIE ȘI PREGATIRE

Este un adevăr netăgăduit de nimeni, că pentru orice îndeletnicire în această viață este nevoie de două lucruri esențiale, de temelie ; vocația sau chemarea pentru o îndeletnicire și pregătirea prealabilă în vederea ocupării ei. Una ține de zestrea noastră naturală cu care intrăm în viața pământească. Cealaltă o dobândim prin strădania noastră deosebită. Dar ele stau în cea mai strânsă legătură, condiționându-se reciproc.

Ceia ce stă la baza pregătirii pentru orice ocupație, este însă vocația. Vocația este acel dar, acel talent pe care Dumnezeu îl încredințează omului la venirea lui în lume, pentru ca să se folosească de el în viață pentru sine și pentru aproapele său. Acel care și-ar închide vocația sa în nelucrare, ar fi asemenea slugii ce și-a îngropat talentul. Tot așa, acel care n'ar da vocației sale cursul ei firesc, ar fi ca un călător care a rătăcit dela drumul adevărat și care toată viața va avea această conștiință a rătăcirii.

Este verificat, că acei lucrători, meseriași sau funcționari sunt mai buni și mai conștiincioși, mai pricepuți și mai apți, care au chemare pentru ocupația lor, Se vede la ei o dragoste de muncă, pe care cei ce nu posedă această vocație, nu o au. Unii fac totul cu dragoste, alții cu plictiseală. Unii, cu tragere de inimă, ceilalți fac lucrul de mântuială. Unii se complac de minune în slujba lor, alții se cunosc de îndată că nu se vor putea acomoda niciodată. Din această observare a realităților ce nu dezmint niciodată, s'a și scos regula ca: „Omul potrivit să fie așezat la locul potrivit". O instituție ai cărei slujbași au fost recrutați pe baza acestui criteriu, va merge excelent și va prospera.

Deaceia, nu oricine poate ocupa orice slujbă. Nu numai din cauza lipsei de pregătire — care este o a doua condiție

de fond — dar în primul rând din cauza lipsei de chemare. Şi ordinea în care ele se succed este aceia a vocaţiei şi pe urmă a pregătirii. Cine le inversează, acela se înşeală. Pentrucă în chip natural ele astfel se succed. Cel care este înzestrat cu vocaţie, mult mai uşor îşi va putea însuşi pregătirea, decât unul care nu posedă această zestre naturală.

Vocaţia este piatra de temelie pe care mai târziu omul îşi zideşte edificiul pregătirii, cu condiţia ca această pregătire să fie conformă vocaţiei. Adică să nu fie vocaţia pentru o îndeletnicire, iar pregătirea pentru alta. Aceasta ar însemna silnicirea vocaţiei. Şi nici ea nu se desvoltă în chip normal, nici pregătirea nu se poate clădi pe adevărata ei temelie. Numai cine va dispune de amândouă aceste condiţiuni, va fi un eminent slujbaş şi slujba sa va fi pentru el o plăcere.

Am putea spune că vocaţia este partea practică, iar pregătirea, partea teoretică a ceia ce se chiamă formarea unui om. Dar dacă această pregătire, nu este legată de vocaţie, şi nu se sprijină pe ea, poate cineva să fie un bine informat teoretician, dar să fie aproape nul din punct de vedere practic. De câte ori, nu se văd oameni simpli, fără pregătire teoretică deosebită, cari sunt mai pricepuţi şi mai abili într'o îndeletnicire oarecare, decât cei cu pregătire specială. Evident că intră în mare măsură — în explicarea acestui proces — şi rutina pe care cineva o câştigă cu timpul. Dar se cunoaşte de îndată priceperea din rutină spre deosebire de priceperea din vocaţie. Una este mecanică fără suflet. Cealaltă este isvorâtă din plăcerea pe care o dă tragerea de inimă şi aplicarea spre acea îndeletnicire. Oricât ar fi ocupaţia de grea şi de complicată sau simplă şi uşoară, ea va fi totdeauna mai bine îndeplinită dacă cel ce este pus să o realizeze are aplicaţie spre aceasta.

* * *

Intre toate îndeletnicirile şi ocupaţiile pe care le poate avea un om, cea la care vocaţia se face în chip desăvârşit simţită şi deci care cere în chip imperios şi exclusiv vocaţie, este îndeletnicirea pastoraţiei. Ea este cea care depăşeşte condiţiunile terestre prin misiunea pe care o are de a conduce sufletele către mântuire. Aici îşi rost prin excelenţă, vocaţia. Un preot cu vocaţie pentru aceasta, este un adevărat apostol care

oricând va fi considerat ca cel mai indicat pentru locul pe care-l ocupă. Un preot care nu are chemare pentru această divină îndeletnicire este unul dintre cei mai mediocri slujbaşi. Şi dacă în orice domeniu, cel fără chemare face o figură dintre cele mai puţin frumoase, apoi figura preotului fără chemare, este deadreptul detestabil.

In preoţie se cere în primul rând nobleţe şi înţelegere superioară a adevărului celui veşnic. Se cere suflet mare în care să încapă din destul, conţinutul virtuţilor creştineşti, din care apoi preotul va împărtăşi credincioşilor săi pe, cari, în primul rând, prin viaţa lui virtuoasă va reuşi să-i aducă şi să-i menţină pe calea cea dreaptă. Viaţa, faptele, purtările preotului sunt cele dintâi şi mai bune predici. Exempla trahunt. Ele sunt instinctive. Ele determină pe oricine le vede să le imite în cât de mică măsură. Este predica vie a preotului.

Pentru a fi însă un preot in felul acesta, este nevoie de vocaţie. Fără aceasta, oricâtâ pregătire şi-ar cumula cineva, el nu va reuşi să fie un preot bun, un adevărat preot. Se poate să fie un slujbaş corect şi punctual. Nu va lipsi niciodată dela slujbe. Mai mult încă. Va face slujba după rânduială, fără să taie şi să sară nimic. Totuşi, lumea care asistă la slujba sa, va observa la el lipsa acelui farmec pe care-l dă numai vocaţia. Preotul nu va putea să se identifice cu misiunea sa. Sufletul său nu va simţi în timpul sfintei liturghii, adierea îngerilor cari viu la coliturghiească cu el. Figura sa, nu va suferi acea transformare de iluminare transcendentă care să atragă şi să transfigureze şi pe credincioşi. Predica sa va fi pornită din minte, din cunoştinţele adunate în anii de studii, dar nu va porni din inimă. Şi ca urmare, nu va merge la inimi.

Preotul trebuie să fie conştient că misiunea sa începe în lumea aceasta pentru a se desăvârşi în cea viitoare. Inceputul mântuirii se face pe pământ, prin sfânta biserică, pentru a se continua dincolo în Impărăţia Cerurilor. Preotul va merge în fruntea sufletelor în faţa dreptului Judecător, pentru a răspunde de ele. Care misiune din lumea aceasta mai are acest prea înalt şi deosebit destin, de a da răspuns în faţa lui Dumnezeu, de sufletele date spre conducere ? Alte misiuni cel mult au a da răspuns în faţa oamenilor şi a primi din partea lor recompensa sau pedeapsa. De scurtă durată. Dar recom-

pensa sau pedeapsa preotului sunt veşnice. Şi nu va putea fi conştient de acest lucru, decât preotul cu chemarea de sus. Cel ce va simţi preoţia până în străfundurile sale sufleteşti. Cel ce nu o va simţi, va privi-o ca pe o funcţiune oarecare, menită să-i aducă un venit pentru existenţă. Atât şi nimic mai mult. Dar după urma acestei greşite înţelegeri, va suferi el, vor suferi credincioşii, va suferi însăşi biserica.

Şi acolo unde Biserica nu este la datorie prin slujitorii ei, se simte şi individul şi familia şi societatea şi statul, ba repercusiunile se vor întinde în lumea întreagă. Nu greşim poate prea mult, afirmând că neînţelegerea actuală dintre popoare, se datoreşte într'o oarecare măsură lipsei de prezenţă a Bisericii la postul de comandă. Dacă la încheierea păcii, la chibzuirea condiţiunilor de pace, ar fi şi omul Bisericii, omul păcii lui Hristos, cred că pacea ar dura mai mult decât se întâmplă deobiceiu. Dacă în raporturile dintre naţiuni, preotul ar fi alături de cei ce formulează şi dictează aceste raporturi, desigur că ele ar fi în mare măsură altele, decât cele de astăzi, de duşmănie şi de pândire reciprocă. Dacă păstorul duhovnicesc ar face cu adevărat legătura dintre diferitele clase sociale într'un stat alta ar fi viaţa acelui stat, bazat pe înţelegerea şi armonia generală.

Se vede de aici rolul precumpănitor pe care preotul, ca dirigiutor spiritual îl are în societate şi cum de chemarea şi pregătirea sa depinde buna sau reaua stare morală şi duhovnicească a întregei colectivităţi. Deaceia am afirmat că preotul este elementul primordial şi de bază al unei bune desvoltări şi progresii nu numai din punctul de vedere sufletesc, ci absolut în toate privinţele. O vedem aceasta bine la ţară unde cetăţenii mai simpli chiamă pe preot în fruntea lor şi la cooperativă şi la bancă şi la obştiile agricole, până şi la politică, arătând prin aceasta, cât de mult înseamnă pentru ei, conducătorul spiritual. Dar şi la oraşe şi în societatea oamenilor învăţaţi şi culţi, preotul are totdeauna locul său de cinste şi de îndrumător, căci oamenii, oricât ar fi ei de învăţaţi sau bogaţi, îşi dau seama că preotul are o misiune ce depăşeşte mărginita şi scurta viaţă pământească. Se cere însă din partea preotului, ca el, în adevăr, să corespundă locului înalt în care-l situiază credincioşii.

Inainte vreme, preoţii nu aveau cultura şi pregătirea teologică pe care o au cei din zilele noastre şi desigur îndrumările pe care ei le dădeau credincioşilor erau simple şi limitate la viaţa practică. Dar prestigiul lor era înalt şi cuvântul lor era ascultat cu sfinţenie chiar de boeri şi domnitori. Aveau în întreaga lor atitudine, conştiinţa misiunii înalte ce o purtau pe umerii lor şi gândul treaz că vor da odată seama înaintea Dreptului Judecător de sufletele încredinţate lor spre conducere. Am impresia certă că atunci, în adevăr, se punea cel dintâi apăs pe chemarea candidatului, pe vocaţia lui. Atunci, numai cei cari în adevăr erau găsiţi că au înclinare precisă către preoţie, erau duşi să deprindă cele câteva elemente necesare slujbei şi apoi erau hirotoniţi. De multe ori, nu se deosebeau de credincioşii lor ţărani nici prin port. Dar erau suflete mari, de aur, erau născuţi pentru a fi diriguitori spirituali, erau vase alese, era în ei talantul sădit de Dumnezeu pentru ca ei să-l înmulţească în slujba preoţiei.

Cu timpul a început să se dea mai puţină importanţă vocaţiei. Şi aceasta a început să se producă în raport cu pregătirea din ce in ce mai multă, mai extinsă a candidaţilor la preoţie.

Se judecă complect greşit când se socoteşte că cultura teologică bogată singură este în stare a face pe cineva preot bun. Sfinţii Părtnţi, între cari strălucesc Sfinţii Trei Ierarhi, au fost în stare să creeze secolul de aur al Bisericii, nu numai pentru că au studiat toate ştiinţele cunoscute pe vremea lor, ci mai ales pentru chemarea lor măreaţă, pentru vocaţia care a făcut chiar pe cei cari din cutremur şi frică de Dumnezeu fugeau in pustie să nu fie hirotoniţi, să ajungă episcopi şi patriarhi. Vocaţia i-a ridicat, Fără vocaţie, Sf. Ioan gură de aur, ar fi rămas un mare advocat şi retor la Antiohia, dar niciodată nu ar fi ajuns patriarh la Constantinopol. Fără vocaţie, Sf. apostol Pavel ar fi rămas până la sfârşitul vieţii, poate cel mai mare Arhiereu pe care l-au avut evreii, dar n'ar fi fost niciodată cel mai ales apostol al lui Hristos.

Fără vocaţie, sf. Ambrozie ar fi fost un eminent prefect al provinciilor Liguria şi Emilia, dar n'ar fi ajuns niciodată strălucitul episcop de Mediolan. Şi tot aşa s'au petrncut lucrurile cu toţi sfinţii şi creştinii cari au slujit lui Hristos şi Bi-

sericii, fie în calitate de clirici, fie ca Sf. predicatori sau scriitori.

Au arătat aceste câteva exemple, pentru a corija asertiunea unui profesor de istorie, care însă are la baza pregătirii sale Seminarul. şi care afirma cum că şlefuirea intelectuală a omului il face, dacă nu chiar necredincios deadreptul, dar oricum mai sceptic, mai distant faţă de ceia ce este şi înseamnă credinţă şi misticism. Că cel simplu crede din bigoism, dár bigotismul n'are ce căuta la oameni culţi.

Cred că — cel puţin — cu Sfinţii Părinţi, nu s'au petrecut lucrurile astfel. Dacă ei au fost cotaţi ca unii dîntre cei mai mari oameni de ştiinţă din vremea lor, apoi această ştiinţă nu numai că nu le-a scăzut cu ceva misticismul şi credinţa lor, ba, mai mult, au desvoltat, au crescut, au desăvârşit aceia ce vocaţia le dăruise. Dar dacă se pare cuiva că pregătirea ştiinţifică merge în raport invers cu vocaţia, aceasta nu e adevărat decât în măsura în care acestor oameni le lipseşte în realitate vocaţia pentru preoţie. Numai cine poate afirma că: „de o sută de ori de m'aş naşte, tot preot m'aşi face“, poate fi un mare mitropolit ca Andrei Şaguna. Nu uităm nici primejdia prin care el a trecut de a fi catolicizat, după ce în copilărie primise oarecari îndrumări în senzul acesta. Dar cine a fost mai ortodox ca el? Cunoaştem extraordinara luptă a lui împotriva celor ce-şi făcuseră o lozincă din a distruge Biserica Ortodoxă din Ardeal. Pe Andrei Şaguna îl găsim în linia întâia din frontul ortodoxiei. De Andrei Şaguna e plin secolul al 19-lea, e plină istoria bisericii româneşti, e plină ortodoxia. Şi aceasta — cum a afirmat-o el singur — datorită vocaţiei şi pregătiri sale. Fiindcă nu poate nimeni tăgădui temeinica pregătire şi aleasa erudiţie a lui Şaguna.

Socot că pe scurt am arătat, cel puţin în parte, covârşitoarea importanţă pe cere o are pentru oricine, dar mai ales pentru preot, vocaţia îmbinată cu pregătirea teologică ştiinţifică.

Vom arăta altă dată cum trebuie şi cum se poate ţine seama de aceste două pietre de temelie, în formarea viitorilor preoţi, adică a Seminariştilor.

Diacon, LAURENŢIU GH. POPOVICI
Profesor

CULTUL EXTATIC AL LUI DIONYSOS

Thracii, căci ei sunt făuritorii noului cult, au atras din cele mai vechi şi îndepărtate timpuri atenţia şi interesul lumii întregi. Din scrierile şi menţiunile anticilor, ca şi din cioburile şi lespezile preistorice, arheologii şi cercetătorii moderni, încearcă, inspiraţi, să reconstituiască imaginea Thraciei sublime.

Pentru noi Românii, problema thracică îşi are o importanţă deosebită. Substratul nostru etnic, şi tot ce poporul românesc are mai autentic şi mai specific, nu poate fi judecat în adevărata lui valoare, fără a se lua în considerare zestrea spirituală thracică, ce odată cu sângele. s'a transmis neamului nostru. Dar aceasta continuă să constitue chiar şi pentru ceasul de faţă, o problemă actuală, importantă, hotărâtoare.

Din Thracia pornesc şi radiază în lumea încunjurătoare, ce dintr'un mediu fertil în valori spirituale, gânduri şi credinţe religioase cu totul interesante. Aici era socotiţă a fi din vechime patria muzelor, ca şi a poeţilor legendari Eumolp, Olymp, Orfeu. „Sufletul furtunos thracic, spune V. Pârvan, s'a arătat capabil numai de ritmul religios dionysic" [1]).

Le-a fost dat Thracilor să spună pentru prima oară în lume lucruri necunoscute. neauzite încă şi cu totul originale pentru timpul lor, Credinţele barbarilor nordici vin să vorbească sufletului grecesc, şi omenesc în genere, o altă religie, o altă lume, necunoscută, nebănuită măcar până atunci.

Dar în ce constă prospeţimea, originalitatea, noii credinţe, noului cult ? Şi ce ne spune mitologia despre Zeul thracic?

Dionysos, adică Zeul de Nysa, după numele unei localităţi legendare, nu era decât numele grecizat al Zeului naţional thracic Sabazios-Zagreus [2]).

La Romani era cunoscut sub numele de Bachus, Zeul veseliei, al vinului, şi al inspiraţiei profetice.

Introdus în Crecia el va orienta sufletul grecesc spre cele mai înalte idealuri. Părintele pe care mitologia greacă îl acordă noului zeu, e Zeus însuşi.

---

1) Pârvan V. : Idei şi forme istorice. p. 139.

2) Rohde Erwin : *Psyché,* Le culte de l'aure che- lei grecs et leur croyance a l'immortalité. Payot. Paris 1928. pag, 269.

— „Legenda spune că acest Dionysos, Zagreus, încă copil, a primit de la divinul său tată impărăţia lumii, Insă Titanii, altă dată învinşi de Uranos, l'au urmărit cu ura lor. Pentru a scăpa de gelozia lor, el ar fi recurs la multiple metamorfoze, capturat însă sub forma unui taur, fu rupt în bucăţi şi sfâşiat. Ucigaşii lui au fost fulgeraţi de Zeus, iar din cenuşa lor se născură oameni [1])".

La baza cultului lui Dionysos, stă prin urmare credinţa într'un păcat originar. Un păcat greu săvârşit cândva de către Titani. Omul poartă de aceea într'însul cele două elemente: uuul bestial sau titanic (corpul), şi altul divin, dionysic (sufletul). Existenţa, viaţa pământească, trupul, constituesc un păcat". Sufletul, singurul de origină divină, stă închis în corp ca într'un mormânt' ca într'o temniţă.

El este împiedicat în participarea lui directă la divin, de trupul material. De aici puternicul dispreţ faţă de trup, faţă de tot ce-i trecător şi primatul spiritualului.

Un dor de absolut, un dor metafizic, animă concepţia religioasă thracică a fericirii postume.

De ideia morţii era legată ideia absolutei fericiri.

— „Dispreţul şi izolarea faţă de viaţa de toate zilele, acestea sunt consecinţele unui spiritualism aşa de exagerat, chiar când acest spiritualism, departe de a fi întemeiat pe vreo speculaţie, nu era decât substratul dispoziţiilor religioase ale unui popcr ne îmbătat încă de abstracţiunile unei culturi ştiinţifice. O trăsătură al acestui dispreţ al vieţii pământeşti, în raport cu existenţa fericită a spiritelor libere, apare în ceiace Herodot şi alţi autori povestesc despre unele triburi thracice, la care copilul nou născut era primit cu plânsete de către părinţi, în timp ce mortul, era îngropat în manifestări de bucurie, pentrucă, scăpat acum de orice durere, el trăia în *„plină fericire"* [2])".

Ce putea fi mai superior, mai sublim şi totodată mai surprinzător pe vremea aceia, decât această concepţie cu totul neobişnuită asupra sufletului, asupra vieţii viitoare. şi mai cu

---

1) Habert D., sseur au grand Seminaire du Meaut: La Religion de la grèce antique. Paris 1889 pag. 48.

2) Rohde Erwin: op. cit. pag. 291.

seamă asupra netălmăcitului şi durerosului sfârşit al vieţii prin moarte ?! Moartea considerată ca o trecere. O punte spre viaţa eternă a sufletului. Moartea prilej de înviere. în viaţa veşnică. Prilej de sfântă bucurie. De aici proverbiala lor sete de moarte.

Se pune însă o altă întrebare. Care era calea prin care încă din viaţa aceasta, sufletul să poată beneficia de acest privilegiu pe care numai moartea îl deschide ? Care sunt mijloacele prin cari credinciosul să poată lua parte, încă din condiţia lui pământească, la unirea cu divinitatea, cu Dionysos ? Geniul religios thracic inventează o metodă proprie. Iar prin aceasta ei sunt aceia cari arată lumii calea spre mister.

Până atunci viaţa religioasă se mărginea doar la o simplă adorare a zeilor. O distanţă, o prăpastie separa pe aceştia de oameni. Religia grecească, aşa cum ea înflorea în sânul poporului lui Homer, este o dovadă despre aceste. Antropomorfismului acestuia religios, thracii opun ideia unei divinităţi de natură spirituală. Depăşind simplul act al adorării, ei încearcă ceva mai mult. Ei inventează mijlocul pentru pătrunderea, intuirea şi chiar *cunoaşterea* acestei divinităţi. Căci „Thracii adorau un singur zeu, a cărui puritate, a cărui generalitate, a cărui perfecţiune, răspundeau puterii lor spirituale. Thracii hyperboreeni — cei de pe meleagurile noastre îl numiră Zalmoxis [1])".

Divinitatea, Una, singură, este isvorul din care emană viaţa şi sufletele oamenilor. Nevoia de a postula o Unitate superioară a dus la crearea monodeismului thracic. Drumul pentru pătrunderea, pentru *cunoaşterea* acestei Unităţi superioare, care pentru ei nu era altcineva decât Dionysos însuşi, al cărui suflu îl simţeau palpitând în toate, ni-l arată în riturile şi misteriile lor sacre.

In sufletul omenesc se va resimţi continuă această tendinţă spre unitate, prin contopirea, prin pierderea „eului" nostru mărginit. Durerea singurătăţii, *durerea de a fi,* vor răsmânea mereu răni larg deschise în sâmburele vieţii. De aici tristeţea metafizică, dorul de absolut, nostalgia paradisului.

In drumul spre realizarea acestei Unităţi Thracii au inventat *extazul.* Prin muzică şi dansuri salbatece credinciosul

---

1) Dan Botta: *Ltmtte,* Unduire şi Moarte, pag. 32. Editura—Cartea Românească—Bucureşti 1936.

era transpus într'o atmosferă stranie. Sufletul, spărgând limitele înguste ale materiei, ia contact, fie chiar pentru o singură şi trecătoare clipă, cu viaţa infinită a spiritului, cu Absolutul, Dionysos însuşi,

— „Ceremoniile se desfăşoară pe munţi, în obscuritatea nopţii şi la lumina neclară a torţelor. O muzică asurzitoare se aude : sunete răsunătoare ale talgerelor de aramă, bubuituri surde ale marilor cimbale şi împreună cu acestea, acordurile profunde ale flautelor „cari invită la nebunie". Excitaţi de această muzică salbatecă, ceata credincioşilor dansează în mari strigăte de bucurie. Nu putea fi vorba de cântec ; violenţa dansului tăia respiraţia" [1]).

In special femeile se dădeau la aceste dansuri desordonate şi istovitoare. Imbrăcate în costume ciudate, ţinând în mâini şerpi, reptile consacrate lui Sabazios, cu părul agitându-se sălbatec, mergeau astfel până le paroxismul tuturorsentimentelor, apoi, în prada unei „sfinte nebunii", se precipitau asupra animalelor alese pentru sacrificiu, pe care le sfâşiau cu dinţii, înghiţind carnea crudă şi încă sângerândă [2]). Aminteau prin aceasta de uciderea mişelească şi devorarea tânărului Zeu Zagreus de către Titanii legendari, cu al cărui spirit credeau că se unifică.

Se crea în felul acesta, prin muzică, dans, şi întrebuinţarea unor băuturi tari, un mediu forţat, de posesiune şi paroxism al sensibilităţii, de surescitare dusă până la stări vizionare, ce culminau în extaz. In epocile de decădere, cultul lui Dionysos capătă un caracter orgiastic şi obscur. Orfismul, „marea lumină profetică" [3]), va juca mai târziu marelo rol de spiritualizare în cultele aspre şi orgiastice ale Thracilor.

Extazul, această trecătoare „alienatio mentis" al cultului dionysic nu era decât o trecătoare prefiguraţie a morţii. Socotiau că „în prada „enthousiasmului", ei devin ἔνθεοι ; trăiesc şi sunt cu Zeul şi încă în eul lor mărginit, pot gusta din bogăţia unei vieţi infinite" [4]). Desrobit din limitele timpului şi

---

1) Rchde Erwin : op. cit., pag. 290.
2) Rohde Erwin : op. cit., pag. 272.
3) Pârvan V. op. cit. pag. 161.
4) Rohde Erwin : op. cit. pag. 279.

ale spaţiului, sufletului îi este dat *a vedea* şi *a cunoaşte,* ceiace nu se poate percepe decât cu ochii spiritului. El capătă facultăţi noi, necunoscute încă în viaţa obişnuită, ele fiind comprimate prin tovărăşia nefastă a trupului titanic. Aici îşi au explicaţia şi profeţiile prin inspiraţie specifice cultului extatic al lui Dionysos.

— „In esenţa sa Dionysos este Zeul tuturor fenomenelor ciudate sufleteşti, pe care limba grecească le desemna din vechime prin cuvintele *μανία μαίνεσθαι — μαινομένοιο Διωνύσοιο —* şi care s'a numit mai târziu *ἔκστασις*, elanul sufletului ce se ridică deasupra stării sale obişnuite, *ἐθουσιασμός*, starea sufletului care se simte plin de un zeu“ [1])

Care era prin urmare sensul acestor ciudate practici, în aparenţă sălbatece şi primitive? Nu era decât calea, drumul nou, arătat de Thraci, prin care sufletul, de natură spirituală, dionysică, evadând din închisoarea corporală, la in mod trecător contact cu isvorul lui, cu divinitatea. Deci unul din aspectele multiple ale aspiraţiei către Unitate. Sufletul pătrunde, *cunoaşte* chiar, într'un mod cu totul aparte esenţa acestui Unul, Se realizează pe această cale nevoia de Unitate, de împlinire pe care în mod necesar o simte partea faţă de Tot. „Elanul puternic spre divin, dorinţa de a deveni asemenea zeului, pentru a realiza *Ὁμοίωσις τω θεῷ*, care în religia dionysică purta caracterul primitiv şi sălbatec, şi care, în religia orfică, avea să se spiritualizeze“ [2]).

Prin aceasta Thracii se dovedesc a fi părinţii misticismului, Asupra acestui fapt de infinite consecinţe, s'a stăruit până astăzi prea puţin. Despre origina divină a sufletului, despre nemurire, despre unitatea divinităţii, despre unirea realizată prin religie, a spiritului divin cu spiritul uman, ei au vorbit pentru prima oară.

— „Ori aceste gânduri aparţin *misticei,* a doua religie, care puţin remarcată de către religia populară şi aderenţii săi, găsi un teren favorabil la unele secte separate, exercită o ac-

---

1) Perdrizet Paul: *cultes et mythes du Pangée*, dans Les Annales pe L'Est publicés par la Faculté des Lettres de l'Universite de Nancy 24-e année, Fascicule 7.

2) Perdrizet Paul: op, cit. pag. 101.

ţiune asupra câtorva şcoli filosofice, şi, plecând de aici, putu să înveţe urmaşilor îndepărtaţi, în Occident şi Orient, ideia fundamentală a oricărui misticiim adevărat". [1]). Iată marele aport spiritual adus lumii antice de către geniul religios thracic.

Despre toate aceste lucruri ce ni s'ar părea speculaţiuni ale unei metafizici extrem de moderne, apar în mintea lor cu mult înaintea erei creştine. De aici şi dublul aspect al religiei dionysice, în acelaşi timp arhaică şi revoluţionară. Două înfăţişări îndreptate una spre trecut şi alta spre viitor. „De aceia noi asistăm în mod periodic, în decursul istoriei ca şi al vieţii individuale, la revolta forţelor dionysice ale vieţii în contra legilor civilizaţiei şi ale societăţii. Şi noi nu putem privi mereu această insurecţie, ca un rău, căci fără ea viaţa s'ar fi osificat definitiv" [2]).

Ori cât de bizar, de ciudat şi de salbatec ni s'ar părea acest cult al lui Dionysos, el vine să umple un gol, o nevoie adânc simţită a sufletului omenesc din vreme aceia. El creiază metoda mistică, ca un gen nou de cunoaştere, care culminează în extaz. Iar prin aceasta este depăşită, este învinsă, însăşi moartea. Căci fiorul ei nu putea stăpâni pe aceia, cari bucuroşi, căutau eliberarea printr'însa.

Inrâurirea cultului lui Dionysos, şi mai târziu a Orfismului thracic, asupra lumii întregi, asupra mentalităţii religigioase a timpului aceluia, cu mult înaintea Mântuitorului, are o semnificaţie ce depăşeşte cadrele unei simple influenţe. Tragedia şi filosofia greacă, în tot ce ea are mai înalt şi mai sublim, este tributară cultului lui Dionysos introdus în Grecia Dar despre această problemă ne vom ocupa cândva aparte.

In ceia ce priveşte poporul Român, nu i-am putea zice oare tot aşa de bine şi poporul Dac?; el poartă într'însul moşteniri neşterse de la strămoşii lui nemuritori. Căci cu drept cuvânt se întreabă istoricii: să fi avut Romanii bagheta magică din poveşti, pe care s'o fi trecut într'o clipă asupra Daciei şi să i fi schimbat radical structura ei intimă şi într'un timp aşa de scurt? Aşa se explică numai că poporul nostru

---

1) Rohde Ervin: op. cit. pag. 265.

2) Berdiaeff Nicolas: De la Destination de l'homme Editios „Je Sers„ Paris 1935, pag. 104,

se naşte creştin. Doctrina Mântuitorului reuşeşte fără ciocniri şi rezistenţe să prindă în aceste părţi de timpuriu. Duhul local nu-i era advers, „Spiritul lui Christ lucra chiar şi în lumea veche, pe culmile religiilor păgâne, în victoriile spiritului asupra naturii, în Orfism, la Platon; însă numai în Creştinism el s'a întrupat complect şi definitiv“ [1]).

Filosoful german contele Herman de Keyserling în a sa minunată carte *Analyse spectrale de l'Europe*, oprindu-se asupra poporului Român, spunea că încercând să-i afirmi latinitatea ar însemna să-i neglijezi spiritul, orientându-te numai după caracterul limbei. Ceiace importă este spiritul, iar acesta nu este în nici un caz latin. „Fără îndoială, spunea el, că în România se perpetuă o vie tradiţie thraco-scytică, precum la fel ţesătura covoarelor moderne româneşti, amintesc mai mult ca orice modelele scytice“ [1]). Valorificarea în spirit a acestui popor o vedea Keyserling în tradiţia noastră thracă şi dionysică. Sub dionysism înţelegea frenezia religioasă, inaderenţă la fixaţiuni şi la forme, dispreţ faţă de linia mijlocie a vieţii lipsită de savoare. Repulsie organică faţă de viaţa cu timbru minor, dinamism, entuziasm, contact permanent cu problemele elementare ale vieţii.

Numai aceasta, susţinea filosoful german, ar putea aduce astăzi, mireasma înviorătoare, într'o lume sleită de elan şi asfixiată de propriile forme.

Pe de altă parte chiar în bogata şi foarte originala noastră literatură nescrisă, orală, împreună cu datinele obiceiurile şi eresurile ei, şi cari aduc fiorul unor credinţe cu mult înaintea erei creştine, se ascund, şi pot fi surprinse de cercetătorul inspirat, permanenţa unor motive religioase de preistorică influenţă thracică. *Miorita*, — poezie tipic poporană — se prezintă în această privinţă ca un isvor inepuizabil.

Impăcarea cu moartea şi seninătatea dacică a ciobanului mioritic, pot constitui prin semnificaţia lor adâncă şi concludentă, *mitul eroic* al poporului nostru.

---

1) *Berdiaeff Nicolas*: *Esprit et Liberté.* Edition „Je Sers“ Paris 1933, pag. 197,

2) Keyserling H.: Analyse spectrale de l'Europe. Traduction par Alsir Aello et Olivier Bournac. Paris 1913. pag. 303.

Mi-ar fi imposibil să arăt, — aici fiind vorba de simţire şi trăire,—de ce mare importanţă ar putea fi, mai ales în ceasul de faţă, desvoltarea şi exaltarea în noi, a conştiinţei de popor ales, urmaş al unui neam eroic, şi excepţional, cu o înaltă concepţie spirituală despre lume şi viaţă, precum şi o adâncă şi severă religiozitate, căruia dela Herodot şi până la Iulian Apostolatul, antichitatea e unanimă în a i le recunoaşte.

Tradiţia istorică şi cultul trecutului, spune marele istoric şi vizionar al românismului Vasile Pârvan, în a sa prefaţă la *Istoria Creştinismului Daco-Roman*, au la neamurile luminate tocmai acest rost de a hrăni sentimentul de continuitate spirituală între strămoşii ori anticii idealizaţi şi luptătorii pentru ideal ai vremurilor de azi.

... „Armonie şi melodie, cântec pentru Dionysos. întru unirea noastră cu Zeul, desfacerea noastră din viaţa trecătoare prin entuziasmul liric dionysiac, misteriu al muzicei divine, care ne dă fericirea, a morţii întru divinitate, înţelegere a tainei fiinţei şi nefiinţei, sublimă unificare a noastră, prin muzica lui Dionysos, cu Eternul“... [1]).

Sabasa-Borca, Jud. Neamţ.
Ianuarie 1942.

Preot. DUMITRU HRIŢCU

PROFESORUL-PREOT: IOAN NEGOIŢA

„Cuvântul este îndrumător.
Numai fapta este creatoare“.
Mareşalul Ion Antonescu

In 29 Ianuarie 1942, s'a împlinit anul dela moartea părintelui Ioan Negoiţă, preot cărturar, pedagog de elită, educator misionar, iar mai presus de toate; „Profesor-Preot“ şi unul din cei mai distinşi directori pe care i-a avut Seminarul „Veniamin Costache“, şcoală venerabilă prin vechimea ei, dar mai ales prin neîntrerupt şir de dascăli iluştri.

Pentru istoria şcolii contemporane, părintele I. Negoiţă

---

1) V. Pârvan: *Idei şi forme istorice:* Anaxandros, pag. 189.

înfăţişează una din cele mai reprezentative personalităţi didactice. Viaţa părintelui I. Negoiţă... Iată un exemplu real de existenţă nobilă, eroică, tragică în acelaş timp, aşa cum a fost soarta elitelor pedagogice în ultimele două decenii. Drama profesorilor de elită ! Nu-i aceasta o problemă veche, ca şcoala, problemă pururea nouă, prin aspecte neaşteptate, necunoscute ? Când se va găsi cuvânt, de dreaptă preţuire, şi pentru eroii acestei drame ?

Înainte de marele răsboiu din 1916-1918, „Şcoala românească" era la înălţime. Apostoli la sate, misionari la oraşe, educatori dublaţi de cărturari în licee, universităţi. Iată cine îndruma energia naţională. Asemenea profesori au ridicat mica, dar vrednica Românie, alăturea de ţările mari. Am cucerit drepturile noastre prin şcoală care a dinamizat, prin armată, energia naţională, aşezând la temelia vieţii româneşti : *muncă, seriozitate, sfânta seriozitate, patriotism*.

In Aprilie 1918, în criza cea mare a răsboiului mondial, „Atunci, când căzusem în fundul prăpastiei Tratatului dela Buftea", atunci, tot şcoala ne-a păstrat nădejdea în viitorul neamului. Pe când armata, scumpa noastră armată, apăra graniţele şi ordinea, — şcoala, înfrăţită cu biserica, ne păstra prin truda ei, credinţa tare în destinul nostru. Deşi ţara era atunci micuţă de tot, noi eram tari, vânjoşi, gata de luptă pentru patrie, prin biserică, prin şcoală, prin armată.

Atunci, s'a ridicat din fruntea dăscălimei noastre, glas de profet, mare învăţat al neamului, profesorul Simion Mehedinţi. D-sa, în calitate de profesor şi ministru al şcolilor, ne-a arătat prin cuvânt, prin scris, că drumul mântuirii naţionale, începe cu drumul şcolii. Ce-a făcut Fichte pentru Prusia sdrobită, în anul 1806, aceasta a înfăptuit marele nostru educator Simion Mehedinţi, pentru România răstignită prin tratatul dela Buftea.

După înfăptuirea idealului naţional, în Decembrie 1918, pe măsură ce creştea gloria politică şi economică a României, în aceeaş măsură, scădea importanţa şcolii. Am asistat vreme de două decenii, la existenţa tragică a şcolii. Faptul acesta, dureros fapt, a fost recunoscut chiar de oficialitatea şcolară. In anul 1928, Dl. prof. universitar Constantin Chiriţescu, unul din cei mai buni cunoscători ai şcolii noastre, a mărturisit în-

tr'o conferinţă ţinută la Institutul social, la 15 Ianuarie 1928, „că învăţământul românesc, e în ajunul unui fel de Turtucaia şcolară şi că e vremea să ne retragem pe poziţii noui, spre a începe cu alte metode, opera de reconstituire".

Misionarismul părintelui director I. Negoiţă, coincide tocmai cu această operă de reconstruire în împrejurări de necunoscută asprime. Iată-l în fruntea acelora, care au luptat cu energie eroică, pentru salvarea Patriei. A luptat, ca toţi marii pedagogi, cu jertfă tăcută, mută, fără nume.

1920—1941, 29 Ianuarie... Nu-i acest timp unul din cele mai dureroase capitole din viaţa neamului nostru ? Ce-a urmat după înfăptuirea idealului naţional ? După un timp prea scurt de echilibru social, vine un lanţ diabolic de crize... Crize unice în istoria Patriei. Desechilibru moral, desechilibru politic, desechilibru economic, conflict între generaţii, drama tineretului şi la urmă : Răstignirea Neamului. Puţin a lipsit până la crucificare totală, definitivă.

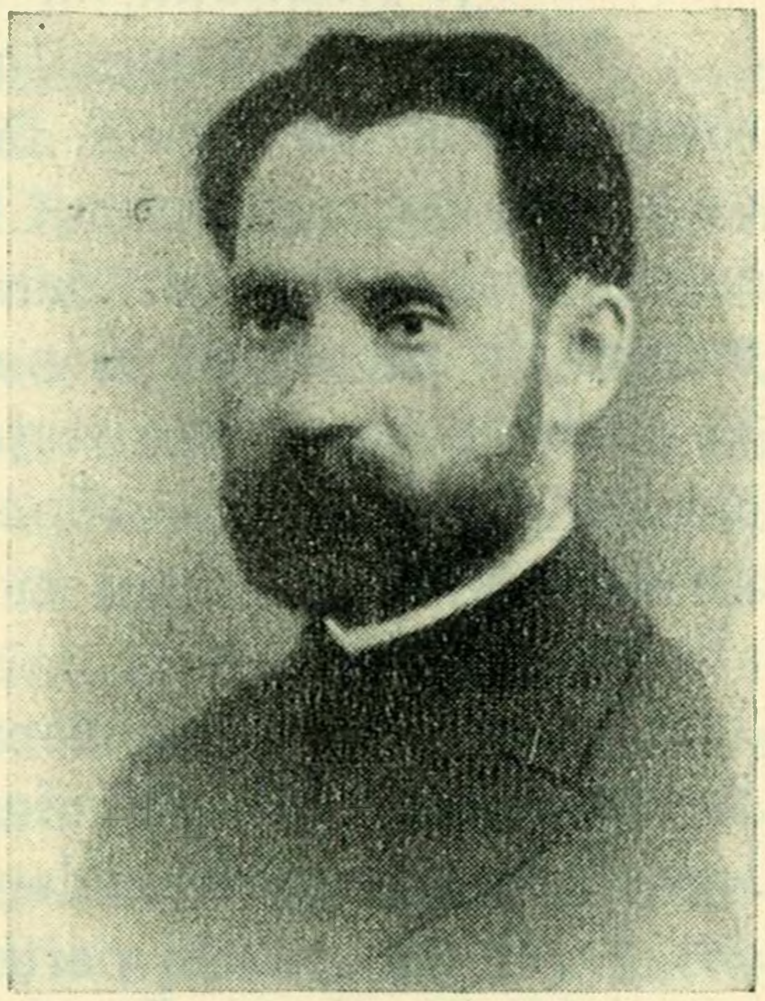

† Profesorul-Preot Ioan Negoiţă

In aceste împrejurări, s'a desfăşurat activitatea părintelui, părintelui director I. Negoiţă, stând, în aceste vremuri apocaliptice în fruntea luptătorilor, care au lucrat, atunci când alţii se îndoiau sau chiar desnădăjduiau, au lucrat cu credinţă pentru idealurile sfinte; Totul pentru Patrie, ridicarea Neamului prin educaţie. Şcoală întemeiată pe Invăţătura Mântuitorului, însufleţită de tradiţii naţionale, organizată pe temeiul psihologiei româneşti, iar mai mult decât toate, şcoală servită de profesori, care fac din misiunea lor preoţie, un serviciu sfânt. Nu toată această energie nobilă, s'a integrat în ogorul sufletului naţional; o bună parte a fost risipită din cauza vremurilor, din cauza oamenilor. Iată dece insistăm, că viaţa acestui educator de elită, a fost plină de sbucium, durere, o existenţă tragică. Totuşi spre cinstirea ţării, notăm că, în această vreme de criză (1920—1941), am avut şi oameni de caracter, inimi

barbate. Mucenicia lor să fie pildă uceniciei noastre. Să purtăm pururea în inima sufletului nostru, aceste icoane. Cu ele să înflorim cununa străbunilor. Să ne gândim mai ales la acei strămoşi, care n'au fost înţeleşi de contemporani — tragedia curentă a profesorilor de elită—şi n'au avut parte de satisfacţii şi biruinţi meritate. Aceasta a fost soarta profesorilor de elită, şi la fel destinul părintelui director I. Negoiţă. „Sfinţii care au fost mari în ochii lui Dumnezeu, au fost mici în ochii lor proprii; şi cu cât sunt acum mai slăviţi, cu atât erau mai smeriţi „(Imitaţia lui Christos cartea II, cap. 10, v. 17).

Fără cultul oamenilor de muncă şi jertfă, pe cât de eroică pe atât de tăcută, fără legături constante cu acei care, cu mucenicie au adormit întru Domnul, fără educaţie în spirit creştin, eroic, fără strădanii pe linia sacrificiilor, fără sentimentul de recunoştinţă pentru educatorii neamului,—nimic nu se clădeşte durabil în viaţa unui popor. Drept aceea, vom chema între noi câteva clipe din viaţa părintelui director I. Negoiţă, profesor şi preot în cel mai înalt înţeles, cu o vorbă: „Profesor-Preot".

Care sunt notele caracteristice, care conturează fiinţa educatorului-pildă, a Profesorului-Preot? Cine ar putea deslega această enigmă pedagogică? Teoria pedagogică?! Ea n'a dat decât răspunsuri parţiale, anemice, debile, la această importantă chestiune. Când nu s'a uitat liniile esenţiale în icoana Profesorului-Preot, atunci? Atunci trăsăturile au fost timide, fără accent psichologic, fără culoare morală. Răspunsul la chestiunea noastră, nu vine din teoria pedagogioi, ci din viaţa marilor dascăli. In structura sufletească a părintelui I. Negoiţă, străluceşte limpede, cu putere senină, „potolit şi grav" tocmai nota care e dominantă în fişa pedagogică a profesorului de vocaţiune. Nu-i o linie abstractă, nu o notă, ci o atitudine — forţă: Năzuinţa statornică spre „Viziunea — Divină".

Educatorul de vocaţiune va fi, mai întâiu de toate, un om profund religios. Fără această condiţie, fără împletirea statornică a sufletului cu raze venite din lumea divinului, celelalte însuşiri sunt, dacă mai sunt, valori discutabile pentru alte îndeletniciri; dar, inutile, primejdioase chiar, pentru arta tuturor artelor: Arta educaţiei. Religiozitatea sinceră şi profundă, se manifestă prin sfinţenie, sfinţenia prin

seriozitate„ prin acea „Sfântă seriozitate“ despre care vorbeşte cu neostenită statornicie, înţeleptul dela Weimar. Către această „Seriozitate Goetheană“, a năzuit seminaristul cà şi teologul Ioan Negoiţă. Din năzuinţă s'a făcut o cucerire, din cucerire o calitate, apoi o deprindere, la preotul Ioan Negoiţă. Studenţii şi prietenii nu-şi mai cunoşteau colegul de altă dată, care a fost nu numai eminent la carte, dar şi conducător în viaţa sportivă, neîntrecut la oină, fiind îmbelşugat nu numai cu puteri spirituale, dar şi cu tinerească energie fizică.

Sfinţenia şi seriozitatea părintelui I. Negoiţă, a fost mai ales un act de voinţă impus de Taina preoţiei, o colaborare cu darurile primite dela Dumnezeu. Taina preoţiei i-a impus pe temeiul acestei seriozităţi sfinte, cucerirea statornică a Cerului. Sigur, că în aceste avânturi, preotul I. Negoiţă, a trebuit să lupte, cu sine, cu mentalitatea vremii în care a trăit. Iată viaţă continuu dramatică, cu perioade profund tragice ; aşa i-a fost dat să trăiască, încă dela începutul preoţiei, şi aşa a dus-o până la moarte.

Intr'o epocă plină de vorbărie fără sfârşit, de oratorie superficială, de retorisme şi de toate ismele posibile şi imposibile, într'o epocă bogată în ignoranţă agresivă, — preotul I. Negoiţă, ca o parte din elitele spiritualităţilor naţionale, reprezintă ideea culturii, care prin şcoală şi biserică, caută să lupte cu armele minţii, creiând cu bunătatea inimei. Fruntaşul de seminar, studentul eminent dela Facultatea de Teologie din Bucureşti, fostul discipol al marilor profesori, Neculai Iorga şi Ion Mihălcescu, preotul Negoiţă ajuns profesor, nu s'a grăbit să intre în lumea dălcăuşilor, ci a rămas cârmaci printre fruntaşi, credincios lui Dumnezeu, Patriei, Culturii, Şcolii. In aceste vremuri lupta pentru valori divine, eterne, însemna suferinţă, tragedie, calvar.

Dar pe acest fel de oameni, din familia sufletească a părintelui I. Negoiţă, s'a întemeiat Mareşalul Ion Antonescu, în lupta pentru desrobirea Patriei. Fără această elită, fără misionarii bisericei, şcolii, armatei, fără mucenicii acestor aşezăminte naţionale, care au muncit şi au suferit, pentru credinţa lor, am fi azi, unde? Nicăeri, mai rău decât nicăeri, în robie definitivă. Vremurile aceste unice, prin tris-

teţea lor, au trecut din fericire. Dar o seamă din luptătorii cauzei sfinte, nu mai sunt între noi. Ei, care au suferit atâta, nu se pot bucura de biruinţile Patriei.

Precum ţara şi-a avut Salvatorul, armata eroii, aşa şi-a avut şi şcoala misionarii ei, din care unii au făcut din profesiune apostolat, din apostolat preoţie. Pe câmpul de luptă militară, ostaşii români au cucerit odată cu graniţele din răsărit, admiraţia lumii şi eterna noastră recunoştinţă. De ce nu pomenim cu aceeaşi gratitudine şi pe soldaţii şcolii? Dacă educarea tineretului e una din cele mai plăcute arte, căci nobil şi frumos este să lucrezi în lumea copiilor şi a tinerilor, având tovarăşi de lucru, oameni distinşi şi aleşi, să ne amintim, totuşi, că profesorul adevărat nu se mărgineşte numai la lucru între pereţii şcolii, ci păşeşte la lupta cu mediul social, adeseori de o sălbătăcie subanimalică. Lupta cu ignoranţa inertă, stupiditatea agresivă, lupta cu răutatea dublată de prostie, lupta cu bestia dinăuntru, nu-i tot aşa de grea, ca şi răsboiul cu duşmanul dela graniţele ţării? Tranşeele culturii, unde atâţia îşi îngroapă de bunăvoie, zi de zi, an de an, o viaţă întreagă, energia trupului şi darurile sufletului, aceste tranşee nu merită şi ele cultul nostru?

Dece atâta tăcere în jurul dascălilor de elită? Ce ne mai împiedică să recunoaştem jertfa celor plecaţi către Domnul? Cui mai foloseşte această formă de tenace ingratitudine? Cum ne putem ridica deasupra noastră, dacă ne uităm aşa de curând de învăţătorii distinşi ai neamului? In aceste condiţii vom mai merita noi, stima urmaşilor noştrii? Aşa m'au întrebat, cu violentă mustrare, mai dăunăzi, câţiva prieteni. Dece atâta tăcere în jurul marelui director I. Negoiţă? Şi doar la fel ne purtăm cu un alt strălucit profesor: Vasile Petrovanu, care mai dăunăzi a luat drumul veşniciei.

Purtând statornic în ochii minţii şi ai inimii „Viziunea divină", părintele Negoiţă a căutat cu silinţă vrednică de toată admiraţia, să aducă între noi, Sfinţenia Cerului, să întărească în jurul lui, credinţa în Dumnezeu, să crească această legătură eternă prin ştinţă. Pentru a fi vrednic de această misiune, părintele Negoiţă şi-a cucerit prin stator-

nice silinţi, o frumoasă cultură, trăind cu credinţă în societatea cărţilor, în lumea luminilor, până târziu în noapte.

„In puţinele clipe de răgaz, ne spune distinsul profesor, părintele Neculai Donos — disdedimineaţă sau târziu seara, — căci peste zi nu era niciodată liber sau nederanjat, părintele I. Negoiţă citea foarte mult, mai ales Sfânta Scriptură, pe care o cunoştea minunat şi din care ştia totdeauna să aducă un citat potrivit, pentru a sprijini o afirmaţie, a rezolva o problemă de educaţie, a încuraja, mustra sau a mângăia şi chiar a se mângăia pe el însuşi".

Prin profundă religiozitate, prin statornică sfinţenie împletită cu nesfârşită bunătate (amintind prin aceasta de marea figură a Mitropolitului Iosif Naniescu), prin temeinică cultură religioasă şi laică (amintind de marii cărturari Veniamin Costache, Melchisedec, Filaret şi Neofit Scriban), prin aceste daruri, s'a afirmat în Seminar şi lumea specialiştilor, ca un strălucit profesor de ştiinţi religicase. Ar fi putut onora, cu siguranţă, o catedră universitară, ar fi ajuns fără îndoială, printre învăţaţii neamului, ar fi avut o viaţă mai tihnită şi ar fi trăit până la lungi şi adânci bătrâneţe.

Părintele director Ioan Negoiţă, a simţit însă o altă chemare, în adâncurile sufletului. Vocaţie mai modestă, se va zice, dar pentru el importantă, capitală, în destinul neamului nostru. Reorganizarea seminariilor teologice, ridicarea lor la gloria trecutului, îndrumarea lor pe temeiul principiilor eterne ale bisericei creştine-ortodoxe, dar şi adaptarea lor la nevoile neamului nostru, pe temeiul sfinţeniei, culturii şi jertfei pentru popor, aceasta a fost problema centrală a sufletului său. Iată ce mărturisea, prin cuvânt şi jertfă, din când în când, profesorul Ioan Negoiţă, amintindu-şi de principiul că a fi profesor înseamnă a mărturisi, nu sub «specie momenti» ci sub «specie aeternitatis». Din spovedania de 20 ani a părintelui Negoiţă, să ne facem noi un principiu esenţial în organizarea spirituală a României de mâine: numai prin seminarii bine organizate, numai aşa biserica îşi va cuceri gloria trecutului, numai aşa se va ridica neamul nostru acolo unde dorim cu toţii. Pentru înfăptuirea acestui gând, şi-a cheltuit părintele Negoiţă tinereţea,

voinicia. Infăptuirea acestui gând, i-a fost mai scumpă decât propia lui viaţă. Iată ce trebuie să-şi amintească foştii lui şcolari, unii tineri elevi, studenţi, alţii fruntaşi în lumea clerului. In 21 ani de profesorat, cât concediu a avut profesorul Ioan Negoiţă? Abia 14 zile şi aceasta înainte de moarte. E locul să spunem, au fost şi mai sunt în Moldova şi dascăli de elită. Idealul moral la părintele Negoiţă, a fost mult mai tare decât legile care duc la conservarea vieţii.

«Când îl întrebai — ne spune tot venerabilul părinte profesor Neculai Donos — dece nu se odihneşte, cât de cât, dece nu foloseşte luna de vacanţă, la care are dreptul după lege, dece nu se duce undeva departe la munte ca să mai uite de grijile şcolii, răspundea: „crezi că departarea îmi înlătură grija? Mai curând mi-o sporeşte". Şi apoi nu ştii că scrie în cartea Iov (VII,1): „oare nu este cătănie, viaţa omului pe pământ, nu sunt zilele lui ca zilele unui salahor?".

Şi în adevăr, cătănie şi viaţă de salahor a dus tot timpul, purtând pe umeri o grea povară şi o enormă răspundere, ducându-o fără şovăire la bun sfârşit. Râvna lui pentru instituţia la care a slujit, mergea până la exces, i-a şi agravat boala şi a i-a grăbit sfârşitul. Râvna şcoalei l-a mâncat, ceeace în alţi termeni, se exprimă aşa: şi-a încheiat viaţa „în timpul şi din cauza serviciului", devenind un erou dintâiu, şi la sfârşit un martir al datoriei (Preotul Neculai Donos, Revista „Mitropolia Moldovei"). In această energie împletită cu jertfă, părintele Ioan Negoiţă aminteşte de marii directori ai Iaşului, Gheorghe Lascăr, de mult adormit intru Domnul. Şi de scumpul nostru prieten, şi profesor Ioan Mitru. A avut şi şcoala noastră oameni care ne aduc în minte, jertfa legendarului meşter Manole.

Seminarul „Veniamin Costache" din Iaşi, a avut directori mari, harnici, învăţaţi directori, dar parcă nici unul n'a dus până acolo spiritul de jertfă, aşa precum a făcut părintele director I. Negoiţă. La acest profil moral, alcătuit din notele menţionate, adăugăm o notă cu totul originală, o notă specifică părintelui Negoiţă, o trăsătură unică, am putea zice. Nu numai energie, nu numai jertfă, dar toate acestea şi altele, despre care am vorbit, se manifestau la fostul nos-

tru director, în forme vrednice, de cei mai aleşi boeri pe care i-a avut vreodată ţara noastră. Prin bunătate înfrăţită cu delicateţă, printr'o neobosită politeţă activă, politeţa inimei, ridica el părintele Director Negoiţă, actul pedagogic, legătura prieteniei până la o slujbă regală. Fostul palat domnesc, vestit în istoria Moldovei, localul seminarului «Veniamin Costache», se transfigurase prin dinamismul etic al părintelui Negoiţă, într'un templu al culturii, al bunătăţii pedagogice, în care templu preot permanent, din zorii zilei până târziu în noapte, era Sfinţia Sa, P. C. Părinte Ioan. Prin aceasta, a creat un nou tip de director, un tip care nu se poate nici numi, nici defini, care totuşi va rămâne permanent în sufletul acelora, care l-au cunoscut.

In arta de a-şi dărui sufletul oricând la nevoie, şi oricui la cel mai potrivit moment, directorul I. Negoiţă, era artist. La dânsul, nota estetică se îmbina atâta de armonic, potolit şi grav, cu dinamismul religios-moral din adâncimele sufletului, poet fiind în manifestarea acestor energii. Iată un tip nou de educator : profesorul religios în fond, social în manifestări, estet în obiectivarea energiilor pedagogice. Notă estetică la rândul ei, era împletită cu smerenia evanghelică, dându-ne nouă profesorilor laici, un exemplu viu de cucernicie teologică. «Când intra în cancelaria profesorilor, cum a notat foarte bine părintele profesor, Dr. Ilie Gheorghiţă, fostul nostru director, păşea aşa de discret, încât de multe ori nu-l simţeai». Ne cerea din ochi şi din gest ertare, că se încumeta să ne deranjeze în cele zece minute de recreaţie. Dar când pleca dintre noi, ştiam totdeauna... Lăsa în sufletele noastre, aşa de mult din acea „Lumină lină a Sfintei slave". Sufletul nostru era refăcut ca în ceasurile dc reculegere ale Vecerniei. „Locul călcat de un om bun, e sfinţit", spunea adeseori Goethe. Niciodată n'am simţit mai tare acest principiu, decât atunci când directorul Negoiţă venea printre noi.

Cu aceeaşi delicateţă, îşi permitea, cerându-ne parcă mii de iertări pentru actul acesta, să intre la orele de clas şi ca elev smerit de altă dată, lua cartea, urmărea lecţia profesorului, iar după oră ieşea cel din urmă şi-şi copia lecţia de pe tablă pe un caet special. Când şi când, mulţumea cu ad-

miraţie profesorului respectiv, pentru o lecţie reuşită. Prin aceste însuşiri, părintele Negoiţă reprezintă nu numai elita dăscălimei noastre, dar am putea spune, că fostul nostru director întrupează o seamă din cele mai alese însuşiri ale săteanului nostru, care prin esenţa lui, este un om aristocrat. Ca şi românul de rasă, a fost părintele Negoiţă profund religios, lacom de carte, neadormit la muncă, darnic, blând, tolerant, preot, duios ca o doină, cu o vorbă: creştin.

Cum a ajuns la aceste rezultate? In fruntea isvoarelor de suflet, trebue să punem biblia. Prin ajutorul cărţii sfinte, a ridicat activitatea didactică la rangul de preoţie, creiând icoana Profesorului-Preot. In urmărirea acestui ideal, părintele director a avut înainte: „Adevărata şi eterna icoană a Preotului dată de Domnul nostru Iisus Christos".

Ce sublim le arată El preoţilor, rolul lor, prin cuvintele *„Voi sunteţi lumina lumii... Voi sunteţi sarea pământului...* Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor cari văzând fapteîe voastre cele bune, să slăvească pe Tatăl vostru cel ceresc" (Mt, V, 13-16).

Un asemenea om a dăruit bisericei, generaţii de preoţi cărturari, care prin activitate misionară, înfăptuiesc şi duc mai departe idealurile fostului lor director, profesor şi părinte sufletesc. Vreme de şase ani, am cercetat când şi când sate din nordul şi mijlocul Moldovei. Şi am întâlnit oameni şi locuri fel de fel. Iar când am dat de aşezări de ispravă, şi de gospodari cum se cade, am aflat că preotului i se datoreşte mai întâiu, vrednicia oamenilor. Iar atunci când am căutat să cunosc mai bine pe aceşti misionari, ce am aflat? Erau totdeauna aceşti fruntaşi ai bisericei, elevii părintelui director I. Negoiţă. Nu numai atât. Cu toţii recunoşteau cu mândrie, că tot ce au făcut bun pe lumea aceasta, ca preoţi şi cetăţeni, se datoreşte educaţiei primite dela profesori aleşi. In fruntea lor numeau cu venerare, numele părintelui I. Negoiţă, Iar când, câte unul din elevii lui nu s'a făcut preot, atunci din profesiunea aleasă a făcut preoţie. Iată în scurt, rolul seminariilor teologice, aşa cum l-a înţeles părintele Negoiţă: să iasă din ele preoţi, cărturari şi misionari, iar acei cari iau alt drum, — ajungând profesori, ofiţeri, magistraţi, ingineri, — să facă din viaţa lor, misionarism, preoţie.

In „Calea Vieţii“ (anul II, 1935), Dl. prof. universitar Simion Mehedinţi, pune întrebarea: Unde-i Biserica noastră? Facem loc numai la câteva răspunsuri... „Acolo lângă altarul de pe malul Oltului, la Cozia, e adevărata noastră biserică. Biserica noastră mai e la Curtea de Argeş, a cărei duioasă legendă despre jertfirea soţiei meşterului Manole, face să înroureze de lacrimi până şi ochii pruncilor noştri. Biserica noastră e la Rădăuţi, unde se odihneşte Bogdan Descălicătorul. Biserica noastră e la Putna, unde doarme Ştefan cel Mare şi Sfânt, pe care însuşi Papa dela Roma, l-a numit „Atletul creştinătăţii“. Biserica noastră e în sfârşit peste tot, unde dorm somnul de veci ctitorii de aşezăminte, voevozii dătători de legi şi datini şi oriunde se aude o rugă în graiul neamului nostru“.

La aceste prea frumoase răspunsuri, ne permitem a spune şi noi, că biserica noastră, e şi acolo unde sunt morminte de ostaşi, de preoţi şi de profesori, care din viaţa lor au făcut preoţie. Crucile acestor sfinte monumente naţionale, să ne înveţe calea jertfei, drumul biruinţei. Icoanele celora, a căror trupuri s'au înfrăţit cu pământul, se vor ridica tot mai vii în preajma sufletului nostru. Intre ele, va străluci pururea între noi, icoana părintelui Ioan Negoiţă al cărui suflet se va ruga pentru Sfânta noastră Biserică şi pentru Unirea tuturor Românilor.

PROF. Dr. C. MUREŞANU
Laureat al Academiei Române

LUMINI IN „SAECULUM OBSCURUM“

VEACUL AL XIII CREȘTIN

(continuare)

Dorința lui ferbinte era de a intra în contact cu antichitatea greacă. Unul din confrații săi Guillaume de Moerbeke începu la îndemnul său o revizie a traducerilor din Aristotel și să traducă cărți încă necunoscute de latini Politicile și Economicele. Multe alte opere fură traduse după dorința sa, între care și câteva opere din Părinții greci, pe care îi utilizează în lucrarea sa *Catena aurea*. El desfășoară un simț critic desăvârșit și procedează la interpretarea textelor cu multă seriozitate și exactitate. Inlăturând întreaga literatură apocrifă, ce usurpase numele lui Aristotel, fratele Toma compara diferitele traduceri și face apel chiar la originalul grec, unde era ajutat de Guillaume de Moerbeke. In prezența marilor autorități profane și sfinte, Toma știe să le aducă pe calea interpretării, la propria sa gândire. Este cea ce el numește, a le expune respectos : *exponere reverentur*. Sf. Toma a avut față de Aristotel aceași atitudine, ca și față de fericitul Augustin ; el l-a tras spre sine. Aceasta o putea face cu atât mai ușor, cu cât Stagiritul se arătase foarte rezervat asupra unor puncte din filosofia și lăsà loc la mai multe interpretări. Lucrând la reorganizarea filosofiei și teologiei creștine. pe baze sigure și durabile, el a degajat doctrinele fundamentale ale sistemului său din datele problematice pe care le întâlnea în domeniul științelor naturale.

Astfel el a privit cu îndoială teoriile astronomice ale Anticității și a presimțit o altă soluție, mergând până a declara, ca astrele nu constitue un sistem unic, ci sisteme multiple. El a emis aceași rezervă privitor la sufletul cerurilor și astrelor. Opera Sf. Toma s'a putut dezvolta la maximum mulțumită culturii timpului său, mediului intelectual al ordinului Predicatorilor și acțiunei personale a lui Albert cel Mare.

Dar superioritatea incomparabilă se datorește geniului său personal : el a fost un om excepțional, ale cărui daruri binecuvântate s'au ridicat la puterea creatoare a geniului. La o vârstă când chiar oamenii ca aceia, cari trebue să aibă o personalitate, încep abia să gândească, Toma de Aqumo era stăpânul doctrinei sale. Faptul că dânsul a întrecut masa gânditorilor din timpul său, ca metafisician, a făcut ca el să producă o operă unică.

Mulţumită lui a fost creată în vremea acea ordinea şi unitatea filosofiei şi teologiei creştine. Din punct de vedere al informaţiei filosofice el cunoaşte pe toţi mari gânditori şi nu se desparte nici odată de Aristotel. Prin acesta el cunoaşte filosofia lui Platon, din care utilizează mai multe dialoguri; neoplatonismul îi parvine mai ales prin Liber de causis, din Encadele lui Plotin şi sursa sa principală *Elementatio teologica* de Proclus, cât şi prin pseudo Dionisie Areopagitul. Din filosofia latină, el utilizează pe Cicero, Seneca şi Manlius Boetius : dintre Arabi el cunoaşte pe Avicenne şi Averroès, iar dela Iudei pe Maimonide.

Ideile şi sistemele acestor filosofi erau pline de erori pe care el le purifică şi le rectifică. Opera filosofică a Sfântului Toma a parvenit să stabilească prima şi singura mare sistematizare ştiinţifică capabilă de a se integra învăţământului Filosofia tomistă este dominată de dublă condiţie: distincţiunea între raţiune şi credinţă şi necesitatea acordului lor. El a elaborat lucrările sale filosofice, băzându-se pe experienţă şi raţiune, pentru a stabili concluziunile sale ştiinţifice şi a le apăra. Rezultatul muncii filosofice a fratelui Toma a fost asimilarea lui Aristotel, adică încreştinarea lui şi dotarea Bisericii cu o filosofie creştină solid aşezată.

Opera teologică a lui Toma de Aquino este mai mare, decât cea filosofică. Informaţiunea sa este tot aşa de vastă, ca şi în domeniul filosofiei. El cunoaşte Scriptura, actele doctrinale ale Bisericii romane, dreptul canonic, Părinţii şi scriitorii bisericeşti. Dintre aceştia din urmă el citează foarte adesea ori pe fericitul Augustin, Jeronim, Ambrozie de Mediolan, Leon cel Mare papa al Romei, Grigore cel Mare, Vasile, Ioan Chrysostom, Dionisie Areopagitul, Ioan Damaschin, Boeţiu, Isidor de Sevilla, Beda venerabilul, Anselm de Cantorbery, Hugues de Saint-Victor, sf. Bernard şi Petre Lombardul, El proclama autonomia ordinului revelat, după cum proclamase autonomia ordinului raţional, declarând că nu există un conflict real între acestea două ordine de oare ce au acelaşi izvor, pe Dumnezeu !!

Lucrarea sa cea mai însemnată în ordinea teologică este *Summa theologiae* sau *theologica*, alcătuită din trei părti, dar neterminată. In aceasta marele învaţat a dat teologiei creştine

un model de expunere, din punct de vedere al clarităţii şi al profunzimei, care n'a fost până azi egalat, necum întrecut.

Summa a fost după zisa biografilor săi „fructul rugăciunii şi al contemplaţie unite în acelaşi timp cu studiul şi speculaţie". El începu această lucrare când se afla încă în Italia, stăpân pe geniul său, cu gândul de a dezvolta aci adevăruri' ce nu erau decât în principiu, în primele sale descoperiri, metafizice. Aci dezvoltă el un sistem de morală, cu totul nou, original, definitiv şi imposibil până azi de înlocuit. In această lucrare, în care apare un sistem doctrinal foarte complex, Sf. Toma, cel mai personal dintre gânditorii veacului său, cu toate cele 90.000 de citaţiuni de autori ale sale, fără a ne da un mosaic, ne înfăţişază o concepţie unitară, asemenea unei măreţe catedrale spirituale. Să nu uităm ca fiind profesor, fratele Toma era obligat să trateze toate materiile necesare. „*Summa*" era manualul pe care studentul trebuea să-l cunoască pentru examenul, care avea loc, după patru ani de studii teologice, şi care deschidea drumul către primele trepte de învăţământ. De acea autorul nu putea să se mărginească în jurul unei idei centrale, or cât ar fi fost de bogată in consecinţă [1]). Sf. Toma este fără îndoială cel mai mare teoretician al Teologiei morale, dar el mai este şi teologul Sfintei Treimi, al predestinaţii, al Mântuirei şi atâtor alte probleme, El este teologul cel mai autorizat fiindcă este în acelaşi timp un excelent cunoscător, al părţilor din filosofie, care ajuta să se poată discerne mai bine, condiţiunile datelor revelaţie. Pe când mareţe filosof-teolog lucra la Summa, în care fixa culmile gândirii sale, în anul 1265 şi mai ales 1268, izbucneşte la Paris criza averroistă, devenind foarte ameninţătoare.

---

1) „Le monument dans lequel la pensée du moyen-âge atteint à la pleine conscience de soi et trouve son expression parfaite, la *Somme tèologique* de saint Thomas d'Acquin, est le recuil complet et sistematiquement ordonné de toutes les verités de theologie naturelle et surnaturelle, classées selon un ordre logique, accompagnées de leurs demonstrations les plus brèves, encadrées entre les erreurs les plus dangereuses qui les contredisent et la réfutation de chacune de ces erreurs, le tout à l'usage des dèbutants en théologie. (Gilson Et. *La Philosophie au Moyen Âge*. Collection Payot, p. 139,

De acea din nou se simte nevoe, să fie trimes celebrul teolog în cetatea filosofilor, să apere ortodoxia. Mişcarea rătăcită era patronată de maestrul în arte Siger de Brabant, un om de o finețe diabolică.

In vremea acestor discuţii şi înaintea sosirii Sfântului Toma la Paris, adică în anul 1267, Bonaventura atragea atenţia studenţimii, asupra rătăcirilor doctrinale. El se înfurie contra acestor învăţaţi ajungând la concluzia generală, că de vină nu este decât filosofia. In anul 1268, 1269 şi 1270 el continua lupta antiarabă şi chiar antifilosofică. La sosirea sf. Toma la Paris discuţiile continuară, dar acesta nu despreţuea ca franciscanul Bonaventura filosofia. El avu de susţinut o luptă grea, dar şi foarte delicată, din care ieşea învingător: pentru el raţiunea luminează credinţa, pentru Bonaventura credinţa luminează raţiunea, deacea cel din urmă, în urma condamnărei pronunţată în 1270 de Episcopul Parisului Etienne Templier trata de „insanitate" una din tezele sfântului Toma. Curând va suna însă ora morţii, pentru cei doi viteji campioni ai Credinţii, îndezacord asupra micilor detailii, dar necontenit în stimă reciprocă şi iubire creştină.

Revenind în Italia, la începutul anului 1274 Aquinatul fu obligat să articipe la Sinodul din Lyon. Pe drum se bolnăvi şi ramase la nişte rude. Medicul îl întreba ce ar dori să mânânce, văzând cum el se sfârşeşte de slăbiciune. El dorea heringi, acei peşti obişnuiţi, pe care îi da regele sfântul Ludovic, ca pomană, la monastirea Saint Jacques din Paris.

El regreta, în sfinţenia lui, de a fi dorit aşa de mult, această hrană. Simţindu-şi sfârşitul ceru să fie dus, să moară în mănástirea Cestertionei vecina, dela Fossa-Nuova, unde închise ochii la 7 Martie 1274.

Moartea aceasta prematură arunca consternare printre studenţii parisieni, care-l respectau adânc. Autorităţile universitare ceruse ca mormântuf său să fie la Paris, în centrul studenţilor, cum era potivit pentru cel mai mare tilosof al timputui. Dar reliquele sale suferisă multe vicisetudini, Ele se găseau în mâinele contelui de Fondi, patronul mănăstirii de Fossanova, iar capul era pastrat la Piperno, la data când generalul Dominicanilor Helie Raymond le luă în stăpânire adică. în anul 1368. După voinţa Papei Urban al IV, oasele

sale fură transportate apoi la Tuluza, unde ajunseră la 28 Ianuarie 1369. Ele au fost depuse în mănăstirea Fraţilor Predicatori cu mare pompă. Capitolul general din Valencia, în 1370 făcu apel la întreg ordinul, pentru a strânge mijloace să ridice doctorului angelic un monument demn de memoria lui!

Trupul său epuizat de austerităţi şi de muncă zăcea liniştit, dar luminile sale cari vor străluci veşnic erau ameninţate de cei cari nu puteau să-l înţeleagă. Cei care vedeau în filosofie germenul distrugerii Bisericii nu se liniştiseră. O nouă condamnare pronunţa episcopul Parisului Etienne Templier, în ziua morţii sale, la 7 Martie 1277, repetând pe cea din 1270, dar ea era mai amplă, căci în locul celor 12 teze, erau condamnate acum 219. Aceasta pe motivul că mişcarea păgânismului se accentua din ce în ce mai mult printre studenţi parisieni. Cum Toma nu mai era de faţă, o oarbă gelozie a duşmanilor săi, găsi şi în scrierile sale, câteva neinsemnate propoziţiuni, care fură condamnate.

Printre cei care strigau contra marelui teolog filosof era şi un confrate dominican episcopul de Cantorbéry, Richard Kildwardley, care aparţinând şcoalei augustiniane condamna pe marele şi sfântul Toma de Aquino alăturea de pornografi, averroişti şi vrăjitori. Atunci bătrânul profesor Albert cel Mare, care supraveţuiea elevului său, retras din învăţământ, porni la Paris, spre a apara memoria iubitului său ucenic!

Această intervenţie a făcut o impresie extraordinară. Chiar din anul următor, 1278, capitolile generale ale ordinului luară hotărîrea de a învăţa şi difuza doctrina fratelui Toma capură şi simplă, excluzând ori ce alte învăţături. Astfel se inaugura o mişcare doctrinală, care ducea la începutul veacului al XIV la canonizarea sfântului Toma. Impotriva doctrinei acestuia s'au ridicat Fraţii minoriţi adepţi ai şcolii augustiniene. In jurul numelui şi operei sf. Toma s'a constituit aşa zisa şcoală tomistă, care a avut un rol foarte însemnat în toate discuţiile doctrinale, ce s'au ridicat. In veacul al XIV şi al XV se manifestă o decadenţă intelectuală în filosofie şi teologe, dela care şcoala tomistă nu s*a putut sustrage ; ba mai mult, decadenţa teologiei a fost opera şcolilor dezidente ale tomismului şi mai ales acea a nominalismului. Dominicanii suferiră influenţa humanismului în veacul al XVI, teologia adoptând o lim-

bă mare elegantă şi mai abordabilă, dar el a distrus spiritul ştiinţific şi filosofic din Evul mediu, suprimând sau înlocuind, în chip arbitrar, sinteza metafizică pe care o realizase geniul sfântului Toma.

In timpul revoluţiei religioase din acelaşi veac, al XVI, Dominicanii, plasaţi în înaltele instituţii de cultură universitară, au înfruntat cei dintâi furtuna, apărând citadela Bisericii, mai ales prin activitatea lor literară. In timpul marelui sinod dela Trident, fraţii predicatori au luat o însemnată parte, mulţumită mai ales, rolului doctrinal prepondeant pe care-l juca sf. Toma d'Aquin, în discuţiile teologice. Maestrul general al ordinului avea vot deliberativ ca şi Episcopii.

Autoritatea sf. Toma ramase hotărîtoare în cursul diferitelor discuţii, încât o veche tradiţie spune că *Summa theologică*, opera cea mai însemnată a celebrului teolog, era aşezată lângă Biblie în sala sinodului. In chestia Iansenismului, ca şi a Probabilismului, Dominicanii ţinându se de învăţătura marelui lor Doctor au făcut zid în jurul Scaunului papal !

Indecursul perioadei moderne Fraţii Predicatori au dat importante contribuţii ştiinţifice.

Izbiţi, ca toate ordinele de Marea Revoluţie franceză ordinul fu restaurat prin activitatea fratelui H. D. Lacordaire militând mai ales în domeniul predicii. Conferinţele ţinute în catedrala Notre Dame de Paris a pus în evidenţă activitatea Dominicanilor din Franţa. Aci ei difuzează un înalt învăţământ dogmatic moral de mai bine de o jumatate de veac. Părintele Jacques Monsabré, în special, a tratat în cursul acestor predice dogma catolică după doctrina sfântului Toma timp de două zeci de ani (1872-90), iar Părintele Janvier dela 1905 inainte a făcut un expozeu al moralei creştine, după acelaşi mare doctor. Invăţământul a fost continuu o preocupare a ordinului Dominicanilor.

Aşa se explică cum universitatea dela Manilla (Insulile Filipine), întemeiată de acest ordin, în secolul al XVII, există şi azi şi progresează. Şcoala biblică din Jerusalim întemeeată în 1890, patronată de acelaşi ordin, şi-a asigurat un mare renume ştiinţific. In acelaşi an Facultatea de teologie din Friburg (Elveţia) a fost încredinţată Fraţilor predicatori. Secolul al XIX a fost epoca restaurării doctrinelor tomiste, mulţumită

numeroşilor învăţaţi ai Bisericii. Activitatea teologică a Fraţilor Predicatori în acest sens, a fost mai ales opera generaţiilor prezente cum au fost cardinalii Toma Zigliara († 1893), Zephirin Gonzalez († 1894), care au scris manuale de filosofie, contribuind la reînoirea doctrinelor tomiste, apoi Reginold Beaudouinverht prin opera sa Tractatus de conscientea — (1911) apoi P. Benoît Schroalm († 1908). P. Henri Denifle († 1902) subarhivar al Sfântului Scaun, care a lasat o operă istorică foarte importantă, reînoind Istoria şcolară a Evului mediu şi a clarificat o mulţime de puncte doctrinale. Dintre cei din urmă dispăruţi nu mai de câţiva ani amintim pe P, Mandannet, fost profesor la Universitatea din Friburg (Elveţia) şi prelatul Dr. Martin Grabmann, fost profesor la Universitatea de München, Aceştia doi din urmă sunt dintre cei mai adânci cunoscători ai teologiei şi filosofiei medievale şi tomiste.

O mare impulsiune la reînoirea filosofiei Sf. Toma a dat-o în veacul al XIX şi Suveranii pontifi. Aceştia au ajuns la concluzia că în prezenta negaţiunilor filosofiei anti-creştine era necesar şi urgent o doctrină care să fie în acelaşi timp sigură şi profundă, capabilă să opună tutulor încercărilor distructive ale filosofiei raţionaliste. Astfel cu prilejul celui de al şaptelea centenar al morţii Sf. Toma (1874) Papa Piu al IX recomanda filosofia acestuia „sancti Thomae Aquinatis, a divina providentia largiti ad eamdem doctrinam miro modo illustrandam, et adversus errores omnes invite muniendam“... Dar cel mai mare apărător al gloriei Sf. Toma a fost marele Papa Leon al XXIII în faimoasa sa enciclică: *Aeterni Patris* dela 4 August 1879, în care, între altele, spune, adresându-se către întreg Episcopatul latin: „Vos omnes, venerabiles Frates. quam enixe hortarum, ut ad catholicae fides tutelam et decus, ad societatis bonum, ad scientiarum omnium incrementaum auream sancti Thomae sapientiam restituatis, et quam latissime propagetis“, Papa Leon al XIII îşi manifesta admiraţia faţă de Doctor communis şi prin alte acte: astfel, la 15 Octombre 1879 întemează Academia romană a Sf. Toma; la 18 Februarie 1880 el hotărăşte să se publice pe cheltueala sa o nouă ediţie a operilor marelui Doctor; la 4 August 1880 el proclamă pe Sf. Toma patronul şcolilor şi universităţilor romano-catolice, la 25 Decembre acelaşi an în-

fiinţează o catedră a Sf. Toma la universitatea dela Louvain. Cunoscând unele disensiuni din cursul veacurilor Papa Leon al XIII se adresează printr'o scrisoare şi către Compania Jesuiţilor, îndemnându-i la fidelitate faţă de doctrina filosofică a Sf. Toma.

Iar la 25 Noembre 1898 el intervine pe lângă generalul Fraţilor minoriţi (Franciscanii) în chipul următor : „Discedere inconsulte ac temere a sapientia doctoris angelici, res aliena est a voluntate nostra, eademque plena periculi". Era o recomandaţie cerută mai ales de rătăcirile vremii : lumea medievală se dusese : luxul de discuţii de atunci dintre Dominicani şi Franciscani nu mai era ingăduit. Cu aceaşi căldură recomanda înţeleptul Papa clerului francez la8 Septembre 1899 că „cea mai excelentă carte, unde elevii pot să studieze cu mare profit teologia scolastică este Summa theologiae a Sf. Toma de Aquino". Toate bunele recomandaţii ale Papei Leon al XIII sunt reînoite de Papa Piu al X la 29 Ianuarie 1904, Şi astfel, supt auspiciile celui mai strălucit teolog filosof al veacului al XIII este azi invăţământul creştin romano-catolic apusean ! Teologia şi Filosofia lui au fost apreciate şi de contimporanii săi răsăriteni bizantini, care au tradus parte din opera lui în greceşte. Toma de Aquino a fost cunoscut de asemenea de marele mitropolit Petru Movilă, al Chievului, iar teologia română contimporană încearcă din ce în ce să aprofundeze opera sa nemuritoare !!

VII

Invăţaţi independenţi din veacul al XIII

Afară de persoanele celebre pe care le-am amintit ca mari gânditori, aparţinând, în special, ordinelor cerşetoare, veacul al XIII numără şi alţi învaţaţi tot din rândul „clericilor" însă neînregimentaţi în feluritele organizaţii monahale. Astfel avem de amintit în primul loc pe englezul *Robert Grosseteste*, Greatheard, Capito (1175-1253), El s'a născut la Stradbrooak (Suffoek) şi a murit la Oxford. După ce capăta cunoştinţe, solide, la Paris, de limba greacă, ebraică şi aramaică, ajunse unul din cei mai apreciaţi profesori la Oxford, între anii 1205-

35. In 1226 el fu chemat ca profesor al ordinului Franciscanilor în studium-ul acestora la Oxford.

Acest post îl acceptă cu plăcere, căci el aştepta dela acesta ridicarea Bisericii. Partizan al cunoştinţelor limbilor el îndemna pe Franciscani să le studieze cu hărnicie.

Prin cunoaşterea diferitelor limbi, putu Grosseteste să utilizeze pe autorii greci şi evrei, care erau cunoscuţi numai din traduceri străine. El arăta un mare interes pentru ştiinţele naturale şi matematice formulând o îndrăzneaţă metafizică a luminii. Aceasta se datoreşte influenţii neoplatonismului şi *Perspectivelor* arabe. Dar el în lucrarea sa: *De luce seu de inchoatioane formarum* dezvolta această veche concepţie într'un chip perfect consecvent. Lumina este pentru dânsul *prima formă* oare a fost creată în *materia primă*.

In Kosmos s'a dezvoltat un princip al luminii după legi inamente.

Aceasta substanţă este ştofa din care sunt făcute toate lucrurile: ea este prima formă corporală, prin ea se explică formaţiunea lumii.

Grosseteste a fost şi în problemele de ştiinţe naturale un îndrumător pentru Franciscanii din Oxford. Inaintea elevului său Roger Bacon el afirmă necesitatea de a aplica matematicile la fizică. Trebue explicate toate fenomenele naturale prin linii şi unghiuri şi figuri. Dar toate ştiinţele erau pentru acest învaţat numai ajutoarele teologiei sale. El voia să facă din Franciscanii călugări, atât de dezinteresaţi în chestiunile materiale, conducătorii sufleteşti ai poporului.

Acest gând îl puse el practic, mai ales, dela anul 1235 când fu ales episcop de Lincoln, şi în această situaţie era şi episcop al Universităţii Oxford. El vedea cu părere de rău cum mănăstirile bogate engleze stau în legătură cu aristocraţia şi părăsesc studiile cea ce făcea să nu mai aibă influenţă asupra mulţimii. De acea proteja el pe Franciscani, cât s'a putut mai mult. Apărător al Bisericii naţionale se ridica contrabirurilor pe care le plătea aceasta papilor şi Regilor, împotriva Papei Inocenţiu al IV pronunţa el la Lyon, vestita cuvântare „*De corrupteli ecclesiae*“ (1250), aducându-i aminte de datoria lui de păstor, care nu-i permite, să dea beneficii nepoţilor săi din Anglia. Deasemenea el a fost prietenul lui Simion de Mont

fort, graf de Leicester, care apără cu arma în mână dreptu-rile poporului contra regelui Henric al III. In numeroasele scri-eri filosofice el se apropie de concepţia augustino-anselmniană, dar arată şi o accentuată tendinţă spre empirism ca şi mulţi alţi Englezi.

El apare ca unul din primii învăţaţi, cari caută să ba-zeze filosofia naturală pe Matematică şi Experienţa „per po-testatem mathematicae causas omnium explicare".

Cunoscând limba greacă traduce în latineşte din scrie-rile lui Aristotel, Ignatiu de Antiochia, Pseudodionysie şi Ioan Damaschin. Comentează pe Aristotel, iar în lămurirea naturii urmează pe fericitul Augustin şi Neoplatonismul arab (meta-fizica luminii. In teoria cunoaşterii şi problemele metafisice, în noţiunea de adevăr şi libertate el se inspira dela fericitul Au-gustin. Activitatea acestui învăţat explica şi concepţiile împru-mutate de unii din Franciscanii englezi şi mai ales de faimo-sul Robert Bacon de care am amintit mai sus.

Concepţiile pe care le întâlnim la aceşti doi tipici învă-ţaţi englezi se explică şi printr'o împrejurare de ordin istoric! Universitatea de Oxford se constituise înainte de triumful to-mismului ; profesorii de aci predau deci teologia augustiniană, profund împregnată de platontsm, care era socotit ca inter-pretarea adevarată a dogmei. Mulţi dintre învataţii englezi se formaseră la şcoala din Chartres, brusc închisă la sfârşitul vea-cului al XII. La Chartres unde un Jean de Salesbury, deci un Englez, ajunsese episcop, se crease un adevarat mediu anglo-francez, humanist platonician şi matematician. La Oxford fu fructificată moştenirea dela Chartres, aci toţi ramaseră credin-cioşi platonismului augustinian, se învaţau limbile şi se culti-vau matematicele de care Parisul nu se ocupa. Interesul reli-gios nu era aci mai puţin viu ca la Paris, dar obiceiul de a subordona ştiinţele, teologiei rămânea mai liber, mai simplu. Aristotel fu deasemenea admirat, dar Oxford se interesa mai ales de elementul empiric de aristotelismului şi făceau să treacă metafizicianul dupá savant. Aşa că în momentul când aristot-elismul tomist triumfa la Paris, învăţământul din Oxford pre-para empirismul occamist a cărui reacţiuue, în secolul al XIV. avea să zdruncine tomismul în aceiaşi univcrsitate a Parisului unde el repurtase cele mai frumoase rezultate. Iată împreju-

rările care explică apariţia acestor doi învăţaţi oare cum bizar în Anglia,

2) Raimundus Lullus (Ramon Lul) 1235-1316 Spaniol el se născu în insulile Baleare (Mallorca) la 1235 dintr'o familie nobilă din Barcelona. Işi începu cariera la curtea regelui Iacob Cuceritorul : natură nestăpânită el duse o viaţă de aventuri, pe care nici căsătoria nu i-o schimba.

„Cu tot ajutorul îngerilor şi predicile călugărilor, eu eram cel mai rău dintre oameni şi cel mai mare păcătos din oraş şi împrejurimi". Intr'o seară când, culcat, acest trubadur compunea un cântec frivol „îi fu plăcut lui Dumnezeu în marea sa milă de a i se arăta de cinci ori răstignit". — îndrumându-l „să se dea cu totul la durerea lui". Transformat Lulus nu se mai gândea decât să cucerească inimile prin scrierile sale cât şi prin apostolatul său desfăşurat în mijlocul Musulmanilor. El se făcu Franciscan tertiar şi-şi închina restul vieţii studiului, ocupându-se cu combaterea filosofiei panteisie arabe. In Paris luptă el înpotriva Averroismului latin, Lullus este scolastic şi mistic din şcoala franciscană augustiniană, Operile sale scrise în limbile catalană, latină şi arabă se ridica la numărul de 300 şi sunt din diferite domenii, chiar din al poeziii. Minunata este mai ales a sa „Ars generalis" prin care el voia să pună bazele unei ştiinţe universale, care ar fi putut să convertească şi pe Mahomedani. Aceasta a căpatat mulţi partizani, şi au fost oameni aleşi chiar în timpul Renaşterei care i-au dat atenţie, cum au fost Nicolaus von Cues, Giordano Bruno şi alţii. Această gândire a interesat chiar pe Leibniz în vremea tinereţii sale. La sfârşitul veacului al 19 s'a întemeat în Catolonia, patria lui Lullus, o societate ştiinţifică care se ocupa cu viaţa şi opera lui „Raimundus cel nebun pentru Hristos". Rolul lui de misionar, cum vom vedea, a fost neîntrecut, şi a atins proporţii fantastice.

3) *Petrus* (Iuliani) *Hispanus*. Un alt mare învăţat este acest Petrus, născut în Lisabona, profesor de filosofie la Paris, apoi de medicină la Siena, ajuns în 1272 arhiepiscop de Braga în nordul Portugaliei, cardinal şi medic de casă al Papei Grigore al X, însfârşit el însuşi ajuns Papa supt numele de Ioan al XII (1276-77). El a lasat scrieri de medicină, o prelucrare a Psihologiei aristotelice, *Liber de anima*, comentarii la Aristotel

şi Pseudodionisie şi un manual foarte cunoscut intitulat *Summulae logicales*. Această lucrare din urmă a fost adesea tipărită şi comentată şi chiar tradusă în limba greceascâ.
Ea se mai numea şi *Logica modernorum* şi era, în special, utilizată în facultăţile de arte către sfârşitul Evului mediu.

Din cauza originalităţii unui capitol intitulat „De propietate terminorum" a fost mult folosită şi în universităţile germane, în epoca dezvoltării Nominalismului

VIII

Capetele încoronate faţă de Biserică

Veacul al XIII a avut parte şi de figuri măreţe între împăraţi, regi şi baroni, unii scriitori credincioşi ai Bisericii, alţii duşmani neîmpacaţi. Se pare că în toate, această epocă atinge extremele. Astfel nu cunoaşte omenirea un mai bun şi umil creştin pe scaunul regesc ca Ludovic al IX, căruia pe drept i s'a spus «cel sfânt», al Franţei; precum nu i-a fost dat Bisericii contimporane acestui sfânt pe tron, să vadă un mai mare tiran, păgân întârziat şi antemergător al vremurilor de necredinţă ce aveau să vină, ca Frideric al II rege de Sicilia şi împărat al Germaniei.

De o atitudine mijlocie, între aceste două contraste, apare Carol de Anjou, fratele sfântului Ludovic, ajuns prin jocul evenimentelor politice rege al Siciliei, ca veacul acesta să fie onorat şi de două figuri de sfinte femei, Hedwig de Silezia şi nepoata sa Elisabeta de Turingia.

1) *Frideric al II* (1215-50) [1]). Incepem cu cel mai în vârstă cu acela despre care învaţaţii au spus că a fost „antemergă, torul Renaşterii" (Kampers) sau „primul om modern pe tron

---

1) **Izvoare şi literatura:** A. Huillard — Bréholles, *Historia diplomatica Friderici II.* 6, vol. Paris, 1852/61. E, Sthamer, *Diesiz, Register Friedrichs II.* Gl, Berlin 1925 W. von den Stemen, *Das Kaisertum Fridrichs II nach den Anschanungen seiner Staatsbriefe* 1922. F. Kampers, *K. Friedrich II, der Wegbereiter der Renanssance* 1929 M, Ohlig, *Studien zum Beamtentum Friedrichs II in Reichsitalien* 1237/50. Diss. 1936 H. Böhmer, *K. Friedrich II im Kampf um das Reich* Diss 1938 M. Grabmann, *Mittel alterl. Geistesleben II,* 1936.

(Jak Burckhard). El se născuse la Iesi în marca de Ancona ca fiu al lui Henric al VI şi al Constanţei principesă normandă, moştenitoarea Siciliei, nepot de fiu al marelui impărat Frederic I Barbarosa. Tatăl şi apoi mama mor de vreme, lăsând copilul în vârstă de patru ani, supt protecţia marelui Papă Inocenţiu al III. (1198). De aceia el va fi numit şi „copilul preoţilor". Autoritarul Inocenţiu se socotea stăpân pe voinţa acestui tânăr ; marea lui fericire a fost însă, că el a murit cu 2-3 ani înainte de a încerca cea mai mare deziluzie a vieţii sale. In adevăr, n'a crescut şi protejat Biserica un copil cu mai multă atenţie, decât pe Frederic al II, care la prima ocazie bine venită să o fi izbit cu atâta imgratitudine. Acest principe apare o enigmă, dacă nu ne dăm seama, că secolul al XII a dat o primă Renaştere în opoziţie cu atmosfera ecclesiastică, care se părea că stăpâneşte totul !! Şi totuşi Frederic al II apare ca un anachronism !! Născut supt cerul minunat al sudului, el a crescut în Sicilia, unde se întâlneau diferitele civilizaţii, unde se înfluenţau până a se amesteca lumea latină, greacă şi musulmană. El era un om de sud, ţinut pe care îl aprecia în chip deosebit declarând că „Dacă Dumnezeu ar fi cunoscut Sicilia, Calabria şi Aqulia nu ar fi lăudat atâta Pământul făgăduinţii". El făcu din Italia de jos centrul puterii sale politice şi socotea Germania ca o ţară secundară.

El n'a stat decât în două rânduri acolo, în cursul celor două zeci de ani de domnie (1220-40. Ba mai mult ; după ce lua măsuri ca fiul său în vârstă numai de nouă ani şi care era deja rege al Siciliei, să fie ales şi ca împarat al Germaniei în 1220, hotărî ca reprezentantul acestuia acolo, să fie arhiepiscopul Engelbert von Köln (Fürstenmeister). Această indiferenţă pentru Germania ducea la o întărire a seniorilor, care se priveau de aci înainte, ca deplini stăpânitori ai „teritoriilor", în vreme ce puterea centrală, adică imperială, decădea.

Aceasta se dovedi şi prin asasinarea de către nobilime a arhiepiscopului Engelbert, în anul 1225. Frederic al II se complăcea în mediul de sud, într'un climat meridional, într'un cosmopolitism larg, nu numai de moravuri, dar şi de filosofie arabă, mai ales acea a lui Averroes care-l prepara către un humanism sceptic şi-l împingea la un epicureism rafinat. „El era un epicurian spune Fra Salimbene, şi căuta în Sfânta Scrip-

ţură tot cea ce putea să găsească pentru a stabili, că după aceasta viaţă nu mai există alta". El sta în contact cu Evreii şi Arabii şi avea moravuri orientale, întreţinând şi un harem. Prin aceasta îşi dovedea odată mai mult admiraţia faţă de viaţa şi civilizaţia arabă. Dela tatăl său, el moştenise planuri imperialiste. Când, în anul 1195, se strânseseră cavalerii cruciaţi, după porunca lui Henric al VI, în Italia se auziseră cuvintele caracteristice : „Non pro imperatore Coelesti, sed pro terreno militatis". Aceste idei fură mai accentuate în vremea lui Frederic al II, cea ce a dat naştere conflictului său cu Papii şi a făcut imposibilă o uniune a popoarelor apusene. Centrul politic al lumii îl vedea Frederic al II nu în Germania, dar în Sicilia, nu la Aachen, la Nuremberg sau la Spira, ci la Neapole, Foggra sau la Palermo. Aci, pe marginea Mediteranei, el visa o împărăţie universală, care s'ar impune Romei, Jerusalimului şi Constantinopolului. El dă la o parte ideile feudale, adică al împărţirii de putere, şi se gândeşte la absolutismul Romei antice, sau la aceia al califilor dela Bagdad. Principele trebue să stăpânească totul, până şi conştiinţele, iar Papa, episcopii şi preoţii să nu fie decât nişte funcţionari religioşi! Ce contrast ! Ce dorise tutorele său marile Inocenţiu al III şi ce visa protejatul său ! Trupul său se va fi răsucit in mormânt la auzul acestui nou crez!! Proteste numeroase se vor ridica şi din rândul urmaşilor genialului Pontif. Ei văd în regele Siciliei dacă nu pe însuşi Antichist, cel puţin pe antemergătorul său. Dar el făcuse impresia asupra multora din anturajul şi partizanii săi, care vedeau în el un arbitru al destinului universal. Cei din jurul său îl înconjoară cu un adevarat cult atribuindu-i un mesianism politic. El însuşi, Frederic, numeşte oraşul său natal „Betleemul nostru" şi în timpul luptei sale contra Papei el scria fiului său Conrad că „pontifii şi farisei au strâns consilii contra Mântuitorului Hristos, că prinţul revoltei s'a ridicat. contra principelui Romanilor, dar Dumnezeul armelor a umilit mândria principelui preoţilor". Frederic al II voeşte să înlocuiască religia cu ştiinţa. Intreaga sa personalitate arată că pericolul păgân şi modernist care ameninţa creştinătatea în secolul al XIII era aşa de mare, încât mişcarea heretica a Albigenzilor şi fierberea de idei, care se operează la universitatea din Paris nu erau decât manifestările unui rău

mai adânc, cu mult prea mult generalizat. Căci ce însemna atenţia exagerată pe care o arata Frederic al II faţă de supuşii săi arabi? Unul dintre aceştia scrie: „Emirul Fakar-Eddin căpătase mare încredere pe lângă împarat: adesea ei discutau filosofie şi cădeau de acord asupra multor chestiuni..." Acelaş scriitor, Jofès, ne arată cum se înfăţişa Frederic al II: „Împăratul, spune el, este roşu şi chel: el are o vedere slabă: dacă ar fi fost un sclav nu ar fi dat cineva pe el 200 de drahme. Din comentările sale, se părea, că el nu crede în religia creştină; el nu vorbeşte despre aceasta decât ca să şi bată joc de ea... Un muezzin recita înaintea lui un verset din Coran, care nega divinitatea lui Iisus-Hristos şi sultanul voia să-l pedepsească; dar Frideric se opuse". Dar pe lângă mărturiile acestui arab, iată cum este privit Frideric al II de Papa Grigorie IX: „Noi suntem gata a proba, spune el într'o circulară către episcopi, că acest rege ciumat afirmă cu îndrăzneală că lumea a fost înşelată de trei impostori; Iisus Hristos, Moisi şi Mahomet: că doi dintre ei au murit plini de glorie, pe când Iisus a fost spânzurat pe o cruce. Mai mult, el a cutezat să pretindă că sunt neşte neghiobii cari îşi închipue că un Dumnezeu creator al Universului a putut să se nască dintr'o Fecioară.., declarând însfârşit că omul nu trebue să creadă decât în acea ce poate fi demonstrat prin forţa lucrurilor şi prin mintea naturală".

Dacă el se ocupă de Biserică nu face decât cu gândul de a o reforma, în care scop el ar fi utilizat chiar pe Ioachichimiţi. Legistul său Pièrre dela Vigne ajunse apostolul unei religii nouă. La Neapole, capitala sa, erau înfăţişate toate curentele şi progresele ştiinţei musulmane, venite prin Spania şi Salerne, ţara de medici astrologi arabi

De aci va veni schimbarea lumii, căci la Neapole, în acest mediu atins de neopăgănism îşi făcu primele studii tânărul Toma d'Aquino. El a fost contemporanul spectacolului dat de Frideric al II care trăia înconjurat de astrologi, menagerii de tot felul de animale exotice. şi auzise de haremul pe care-l întreţinea Regele împărat la Curtea sa din Palermo. El ştia că Frideric vorbeşte toate limbile întrebuinţate în această lume împestriţată, cu atât mai mult, cu cât fratele său Raimond d'Aquino era trubadur reputat la curtea Regelui! Frederic al

Il devenise un scientist care scria! „Noi gândim că ne este mai de folos decât de a da supuşilor noştri mijlocul de a se instrui: ştiinţa îi va face mai capabili de a se guverna ei înşişi, şi conduce şi Statul". El pune să se traducă Aristotel; cheamă savanţi din Africa şi Spania. In vremea acesteî dorinţe de cunoaştere şi înoire traduce Michel Scot operile lui Averroes, mort în 1180, respins de musulmanii ortodoxi, din cauza lipsei sale de pietate! Acelaşi zelos traduce doi determinişti pe Avicenne şi Seneca cât şi pe astrologul Alpetragi, al cărui sistem despre lume era ultimul cuvânt în mecanica cerească. Această mişcare ştiinţifică a impresionat pe mulţi încât Dominicanii Ioachimiţi ajunseseră să predice în Snabia că Papa Inocenţiu al IV este antichrist, iar Frederic, este reformatorul Bisericii. Insuşi marele învăţat Albert cel Mare, prins în ambianţa această ştinţifică după care el era foarte însetat, dar pe care va şti s-o analizeze şi ordoneze, vorbeşte bine de curiosul rege — împarat! Dar Frederic al II nu se va înţelege toată viaţa sa cu foştii lui protectori şi va duce o luptă neîncetată cu Papii şi slujitorii curiei cari erau în epoca aceasta mai ales ordinele cerşetoare. Astfel, el porunci, în 1249, ca Minoriţii, Dominicanii şi „toţi ceilalţi, cari fac pe îngerii luminii supt mantaua ocrotitoare a Religiei" să fie arşi. Lupta pe care o va duce el cu Biserica, în tot decursul primei jumătăţi a veacului al XIII, este ceva care reaminteşte de vremurile triste ale certei pentru învestituri şi constitue o pagină de decădere a ambelor instituţii, Sacerdoţul şi Imperiul.

Istoricii germani regretă mult, că în locul Frederic al II n'a fost chemat un Henric al II. sabie şi pavază a Creştinismului, pentru ale cărul ideale Frederic avea puţină înţelegere. Pe lângă Creştinism în general au suferit din cauza lui Germania şi Italia. Germania cade odată cu dispariţia Hohenstaufenilor în confuzia Interregnum-ului şi nu va mai putea să câştige niciodată rolul conducător cel avusese în veacurile trecute. Italia se divide în partide care se duşmănesc până la nimicire reciprocă şi ajunse pentru multe veacuri prada străinilor. Papalitatea ieşi învingătoare din lupta cu Hohenstaufernii, dar rămase cu răni grave. Ea îşi va căuta un alt apărător, pe care-l va afla în Franţa, însă cu preţul scump, al perderii independenţii sale. Terminând, însemnăm aci apariţa în secolul

acesta de mari figuri luminoase. şi a unei umbre sinistre, a unui nou Iulian Apostolatul! Dar Biserica lui Hristos nu piere în veac, ea îşi va găsi alţi apărători, şi ce este deosebit de remarcat, chiar în momentele acestea de grea încercare, apare figura neîntrecută de mare Rege şi Creştin adevarat, acea a lui Ludovic al IX cel sfânt, al Franţei!!

[Va urma].

Prof. TH. G, BULAT

TEOLOGIA ŞI PSIHOLOGIA

De curând Ministrul Cultelor si Artelor dl. Profesor I. Petrovici a înfiinţat pe lângă facultatea de Teologie din Cernăuţi o catedră de Psihologie. Cel mai preţios dar pe care-l putea face D-sa acestei facultăţi în special şi bisericii româneşti în genere.

Astfel viitorii păstori de suflete şi doftori duhovniceşti care vor ieşi din această facultate vor fi dotaţi cu încă o armătură extrem de utilă întru împlinirea misiunii lor, iar Teologia românească cu o întregire de nesfârşită însemnătate.

Căci dacă Teologia este ştiinţa despre Dumnezeu, iar Divinitatea nu-i numai transcedentă ci şi imanentă, putându-se regăsi astfel şi în sufletul omului nu numai în Sfintele Scripturi, atunci şi ştiinţa despre ea nu e împlinită numai cu revelaţia supranaturală făcută la prea puţini aleşi şi trebue să se întregească cu imanentul din sufletul omenesc, de care, slavă Domnului, toată lumea se învredniceşte.

Acest imanent, această revelaţie naturală cuprinde de sigur mai multe lucruri decât simpla formulare a unuia din cele vreo patru mii şi ceva de argumente în favoarea existenţei lui Dumnezeu sub numele de argument psihologic.

Bine înţeles, noi credem că Psihologia profesată la o facultate de Teologie poate pleca şi de la altă premiză decât cea monistă sau evoluţionistă, fără ca din cauza aceasta să rămână mai puţin psihologie, adică ştiinţă.

Şi apoi ce minunată întregire constitue Psihologia pentru disciplinele practice ale Teologiei ca Pastorala, Omiletica, Sectologia!

O Pastorală ce nu se'ntemeiază decât pe autoritatea Sfintelor Scripturi, preceptele Sfinţilor Părinţi şi recomandaţii ex catedra nu va putea înlocui niciodată pătrunderea psihologică, ce singură te poate îndruma în chipul cel mai convingător, cum să procedezi în lumea realităţilor trăite aidoma, schimbând metodele dela caz la caz şi tâlmăcindu-ţi de ce e mai bine să procedezi aşa şi nu altfel într'un caz dat.

Care preot de enorie n'a simţit câtă nevoie are el de o cât mai profundă cunoaştere a sufletelor, pentru a le putea trata în consecinţă şi a le îndruma astfel pe calea mântuirii cu desăvârşită siguranţă şi îndemânare? De aceea Pastorala fără de Psihologie n'are vioiciunea şi puterea de convingere pe care i-o poate da ştiinţa sufletului.

In ce priveşte Omiletica, oarece preot de enorie, căruia-i stă la inimă, nu să rostească predici încântătoare, făcând teatru din amvon, ci să pătrundă în conştiinţe şi să convertească, n'a simţit că nămolul de prescripţii ale retoricii quintiliene, care constitue în realitate Omiletica noastră bisericească, nu-i este de niciun ajutor, tocmai pentrucă nu i se dă justificarea lor psihologică necesară? De aceea cu toate că au învăţat Omiletica, bieţii noştri preoţi, afară de cei excepţional dotaţi, rămân ca nişte moaşe empirice; fac cum li s'a spus să facă, fără să priceapă însă, cum e mai bine să facă.

Din cauza asta eu mi-am permis chiar o mică discuţie prin revista Sfântului Sinod «Bis. Ort. Rom.» cu un specialist în materie, P. C. Arhim. I. Scriban, profesor universitar, căruia printr'o scrisoare întitulată «Izvorul normelor omiletice», îi ceream încă de acum zece ani în urmă alcătuirea unei Omiletici întemeiată pe Psihologie. Ce o fi făcut P. C. Sa din acea scrisoare nu ştiu şi nici copie de pe ea n'am oprit. Ştiu doar că încercam să arăt cum ar trebui justificate psihologiceşte unele prescripţiuni omiletice raţionalizându-le şi făcându-le astfel apte de o cât mai adequală întrebuinţare în scopurile urmbrite prin predică.

Dar dacă doreşte cineva să vadă cam ce ar putea să însemneze o Omiletică psihologică, n'are decât să-şi procure şi să citească retorica nemţească a lui E, Geissler din biblioteca «Aus Natur und Geisteswelt» No. 455 şi 456. Cel

puţin eu când am citit lucrarea aceasta plină de pătrundere a fenomenului grăirii, am rămas atât de entuziasmat de dânsa, că nu m'am putut opri de a o traduce pe românește păstrând și acum manuscrisul. Și asta numai pentrucă-mi dădea raţiunea psihologică a procedeelor de întrebuţat, când vrem să însuşim cuiva o convingere.

D'apoi când e vorba de readus la turmă vreo oaie rătăcită printre sectanţi, cât de incomod ne simţim şi ce puţin spor facem când ne bizuim numai pe autoritatea Scripturilor, a legilor de ordine publică şi pe siguranţa statului! Dar cu câtă temeinicie mergem la ţintă, când în loc de toate astea aplicăm cu metodă şi perseverenţă procedeie inspirate de Psihologie ¡ O asemenea pătrundere şi procedare psihologică atribue dl. profesor I. Petrovici clerului bisericii apusene [1]) şi ar dori să ne înzestreze şi pe noi cu ea.

Nu putem să-i fim decât profund recunoscători.

Pr. LEON STĂCESCU
Prisacani

CONCEPŢIA DESPRE LOGOS

Sf. evanghelist Iosn îşi începe, cum ştim, astfel prologul evangheliei sale: „*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρός τὸν Θεὸν καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος*“: La început era cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul. Stăm miraţi şi cu totul neînţelegători, la început, de ce vrea să spună aici Sf. evanghelist. Ce sens are vorba *Λόγος*? E, într'adevăr, un sens adânc şi greu de pătruns. Când a scris Sf. Ioan prologul evangheliei sale, s'a înălţat ca un vultur spre cerul metafizicei creştine. „Acest prolog, spune Olshausen, exercită totdeauna aceiaşi impresiune asupra tuturor acelora care suspină după o cunoaştere sublimă şi intimă a divinităţii. Adâncimea nemăsurată a cuvintelor apostolului, produce asupra spiritului aceluia care vrea să le pătrundă, un fel de vârtej — te transportă la o aşa înălţime, încât pare

---

1) Morala Nirvanei. Conferinţa ţinută la 3 Dec. 1938 la Universite-Liberă din Bucureşti.

că-ţi atârnă capul ; nu mai vezi pământul şi universul se rostogoleşte la picioarele tale“ [1]).

Un filosof platonician, după afirmaţia Fer. Augustin, — în admiraţia sa nemărginită faţă de adâncimea de cugetare a prologului, şi-a exprimat părerea ca să fie scris cu litere mari, spre văzut tuturor în toate bisericile [2]).

In studiul de faţă, voiu incerca să urmăresc ideea de Logos în diferite locuri, să arăt ce i-ar fi putut servi sf. evanghelist ca izvor de inspiraţie cum şi ce l-ar fi determinat să facă uz de această noţiune.

„*Cuvântul*“ *în V. Test.* E spre ştiinţa tuturor, că Dumnezeu a făcut lumea numai cu cuvântul.

„Cuvântul rostit de Dumnezeu a fost însăşi izbucnirea puterii lui“ [3]). Formule ca „să fie lumină“ şi de nenumărate ori „să fie“, „să se facă“ „nu cuprind — cum se exprimă Dehaut — un sens profund şi misterios şi nu ne prezintă prima rădăcină istorică a ideei de *Λόγος*?“ [4]). Firește, la început, prin cuvânt nu se putea înţelege decât „o manifestare a puterii Lui Dumnezeu“, dar în decursul timpului, teologia evreilor a dat „Cuvântului“, din ce în ce un sens mai apropiat de cel de azi, manifestând tendinţa ca unele *puteri* şi *atribute* ale Lui Dumnezeu, să fie considerate ipostaze divine [5]). Astfel în *Psalmi* 32,6 citim : „Cu Cuvântul Domnului cerurile s'au întărit şi cu duhul gurii toată puterea lor“. Sau în altă parte : „Trimis'a Cuvântul Său şi i-a vindecat pe ei şi i-a scos din stricăciunea lor“. (Ps. 106, 20).

Fireşte, dela sensul acesta până la cel al sf. Ioan e distanţa mare. Totuşi, e evident, că în aceste locuri, prin „cuvânt“ se exprimă ceva mai mult decât se înţelege în mod obişnuit. Cu timpul, sensul evoluiază progresiv spre cel al sf. Ioan.

Iată cum e personificată la *Solomon, înţelepciunea* Lui Dumnezeu ; „Mai înainte de veci m'a întemeiat pe mine, întru început, mai înainte de a face pământul... Când a pus

---

1) Conf, Dehaut. Lesêtre. L'évangile, Paris 1925.
2) ibidem, ibidem, v. pag. 266.
3) Arh. Scriban, „Coment. sf. evanghelii“. Bis. ort., Mai 1922.
4) op. cit. pag. 269.
5) op. cit. ibidem.

mării hotare şi apelor ca să nu treacă ţărmurile sale şi tari a făcut temelile pământului eram la dânsul tocmind, eu de care se bucura şi în toate zilele mă veseleam înaintea feţii lui, în toată vremea". (Pilde 8, 23. 28, 30). Această tendinţă de personificare se accentuiază mai mult — desigur şi sub influenţa filosofiei greceşti — în literatura necanonică *Itsus Sirah* spune ; „Eu din gura celui prea înalt am ieşit şi ca negura am acoperit pământul. Eu întru cele înalte m'am sălăşluit şi scaunul meu este în stâlp de nor. Mai înainte de veac, dintru început m'a zidit pe mine şi până în veac nu mă voi sfârşi". (24, 3, 4, 10. Iată ce clar e socotită ca o persoană înţelepciunea lui Dumnezeu în aceste cuvinte: „Cu tine este înţelepciunea care ştie faptele tale şi care era de faţă când ai făcut lumea şi care ştie ce este plăcut înaintea ochilor tăi şi ce este drept întru poruncile tale". (Inţel. lui Solomon 9. 9. E vădit, deci, că înţelepciunea lui Dumnezeu nu e socotită numai ca o însuşire imanentă, eternă a Sa, ci şi ca o persoană. Acum se pune întrebarea dacă Inţelepciunea e tot una cu Cuvântul.

Cuvintele exprimă noţiuni, acestea se unesc în judecăţi şi raţionamente constituind astfel elementele gândirii omeneşti. Cuvântul, firește, nu e intenţie cu înţelepciunea dar o exprimă. Dacă în mintea omului sunt aşa de strâns legate cu atât mai mult în unitatea spiritului divin.

P. C, Sa păr. *Iulîu Scriban* observă că cele ce se spun despre Cuvântul, se spun şi despre înţelepciunea lui Dumnezeu, „încât Cuvântul şi înţelepciunea sunt numai numiri deosebite ale aceleaşi realităţi care se află în dumnezeire" [1]). *Fillon* zice în comentariul său: „In cărţile lui Iov şi a Proverbelor este încă o mişcare înainte spre personificare, deşi noi găsim o modificare în termeni : „Inţelepciunea" lui Dumnezeu, în loc de „Cuvântul lui Dumnezeu ; dar aceste expresiuni sunt sinonime" [2]). Despre identitatea Inţelepciunii cu Cuvâutul se exprimă şi *Bisping* şi *Dr. Ştefan Saghin.* In Sf. Scriptură se găsesc locuri în care se vede clar calitatea de persoană a Cuvântului. Astfel ; «Trimis'a cuvântul său

---

1) I. Scriban. «Coment sf. Evang.,» Bis, Ort. Mai 1922.

2) Evangile selon Saint Jean, Paris, 1904, cit. de Scriban.

şi i-a vindecat pe ei şi i-a scos din stricăciunea lor». (Ps. 106, 20); sau: «Trimite-va cuvântul său şi le va topi pe ele (Ps. 147, 15, 18). «Aceasta nu e o simplă exprimare poetică, pentruca întreaga formă şi exprimare a descoperirii Vechiului Testament, a fost caşi a cuvântului lui Dumnezeu» [1]).

Cuvântul lui Dumnezeu în parafrazele haldaice sau targumuri. Precum ştim, Targumurile erau traducerile cu oarecari explicări făcute în limba haldaică, a cărţilor V. T., după reîntoarcerea evreilor din robia Babilonului, deoarece acum nu mai ştiau limba originală a cărţilor. Vom vedea aici, nu numai că evreii erau familiarizaţi cu Logosul, dar se observă tendinţa de a întocmi vorba Dumnezeu cu aceia «de Cuvântul lui Dumnezeu». Astfel, expresiunea «*memra daieia*», «Cuvântul lui Dumnezeu», se găseşte de vre'o 150 de ori întrebuinţat în targumul lui *Onkelos*; de vre'o 100 în cel dela *Ierusalim* şi de vre'o 300 ori în targumul lui *Ionatan*. In nenumărate din aceste locuri, «memra daieia» nu e întrebuinţat numai pentru a arăta pe Dumnezeu «în actul descoperirei sale faţă de oameni» «ci şi ca un ipostas deosebit în Dumnezeire» [2]).

Să luăm un exemplu. In Ceneză (7, 16) unde se istoriseşte că dupăce Noe a intrat în corabie, Dumnezeu a închis uşa şi a început a ploua, Onkelos în traducerea sa, arată că această lucrare a făcut-o «Cuvântul lui Dumnezeu». Sunt nenumărate exemple de acestea.

Cuvântul lui Dumnezeu la evreii din Alexandria. In uzul vorbirii acestor evrei, se găseşte întrebuinţare a vorbei *Λόγος* cu un sens adânc dumnezeesc.

«Ar părea deci, — cum spune Dehaut — că după aceste cercetări, Sf. Ioan ar fi găsit în teologia iudaică din timpul său, noţiunea mai mult sau mai puţin obscură de *Λόγος* sau Cuvânt divin, ca manifestare exterioară a divinităţii şi chiar ca ipostas divin; că el s'ar fi mărginit să clarifice şi să desvolte această noţiune şi să ateste că acest *Λόγος* sau cuvânt divin s'ar fi încarnat în Iisus Hristos» [3]). Oricum, chiar

---

1) Scriban după Alford — op., cit.
2) Fillion, cit. de Scriban.
3) Dehaut=Lesêtre, op. cit. pag. 271.

dacă tradiţia antică mozaică n'ar putea fi unicul izvor de inspiraţie al Sf. Ioan, se găsesc în ea, totuşi «urme mai mult sau mai puţin obscure de mistere, care mai târziu ne-au fost revelate într'un chip mai clar şi mai distinct». [1])

Logosul dincolo de întrebuinţarea Bibliei. Trebue să ştim, că ideia de *Λόγος* nu se găseşte numai în Scripturile sfinte şi'n uzul de vorbire al evreilor, ci şi la alte popoare-necunoscătoare a bibliei. Explicaţia e că această idee — firește, adesea cu totul denaturată — e o slabă reminiscenţă din revelaţia primordială. Vom urmări ideia numai la câteva popoare la care apare mai clară. Astfel, în Veda, izvorul teologiei indice se vorbeşte de Om, Oum, Aum şi Pranau-Cuvântul, cu însemnarea de să fie, să se facă». «Om» înseamnă numele ori forma, ori corpul lui Brahma, fiinţa fiinţelor. Brahma a vorbit la începutul zidirii lumii, Cuvântul.

«In Zendavesta Perşilor provine expresiunea Honnover, cuvântul lui Hom sau a lui Ormuzd, prin care, după învăţătura lui Zoroastru, s'au zidit toate făpturile. El nu este o fiinţă de sine stătătoare, ci numai cuvântul vorbit, revelat de Ormuzd prin care s'a creat lumea şi toate câte se află în ea. La Chineji expresiunea Tao înseamnă: cale, mijloc de legătură de comunicaţiune, deci cuvânt, raţiune, început şi secta Tao-sse întrebuinţează expresiunea aceasta în înţeles de raţiune primordială prin care s'a zidit şi se susţine lumea.

Abel Remusat, cunoscător al religiunii chinezeşti, e de părerea că Tao e egal cu *Λόγος* al lui Philo şi Ioan şi că Tao s'ar putea traduce cu *Λόγος*.

La vechii Egipteni, zeul lumii se numia Tehut sau Troth, iar în limba grecească Hermes Trismegistos. El era într'una şi zeul inteligenţei, învăţătorul artelor şi al ştiinţelor, inventatorul limbii şi al scrisorii, patronul bibliotecilor.» [1])

Cărţile lor de matematică, astronomie etc. se numiau *hermetic*. «La Ciril din Alexandria se află citat un loc din aceste scrieri ermetice, în care e vorba de *Λόγος* care e stăpânul tuturor. Tot în aceste cărţi se zice, că nu cu mânile

---

1) idem, ibidem.

2) Dr. Ştefan Săghin, «Logos. la Sf. ev. Ioan» Cernăuţi 1896, p. 27.

a făcut Dumnezeu lumea, ci cu cuvântul său care este etern» [1]).

Logos în filosofia greacă. Ideia de *Λόγος* se găseşte şi în filosofia grecească. Primul care a introdus termenul *Λόγος* în filosofie, este *Heraclit* (500 a. Chr). El învaţă că toate se întâmplă după acest *Λόγος*, că el e legea naturii, legea eternă a cursului lumii. Logosul nu e transcendent ci e imanent, e în lume, în fiecare părticică a ei. Recunoaştem, deci, în aceasta, o concepţie panteistă.

Am putea să ne'ntrebăm de unde a luat Heraclit ideia de *Λόγος*? Nu putem răspunde cu certitudine. Unii spun că el a făcut numai traducerea grecesscă a lui Honnover din parsism. Alţii spun că în filosofia grecească sunt elemente din spiritul filosofico-religios din orient. *Platon* (427-347), ca filosof spiritualist, învaţă că lucrurile sunt cópii ale unor prototipuri spirituale, că termenul a tot ce există este spiritul pe care-l numia *νοῦς*. Intre *νοῦς* şi *λόγος* nu e, desigur mare deosebire.

Iustin Martirul, în Apologia I-a a sa, spune că Platon şi alţi filosofi şi poeţi s'au înspirat dela Moisi şi în general de la profeţi. Tot el mai spune că cei vechi, dinainte de Mântuitorul, dar care au trăit după perceptele D-zeului Logos, — pot fi socotiţi creştini. Intre aceştia enumeră nu numai pe Avram, Ilie etc, ci chiar pe Heraclit, Socrate şi Platon.

Dela Heraclit, Logosul trecu la Stoici, devenind «punctul central al metafizicei şi fizicei stoice» [2]). Dela stoici, a trecut, spre o mai largă întrebuinţare, la *Filon.* După concepţia acestuia, *Iahve,* «Cel ce este», are anumite puteri creatoare şi stâpânitoare a lumii «*ἰδέαι-δυνάμεις*. «Toate puterile se cuprind într'una supremă, numită «Cuvânt-*Λόγος*», precum planul unei cetăţi se cuprinde în mintea arhitectului» [3]).

Acesta e întâiul născut al lui Dumnezeu, un al doilea Dumnezeu (*δεύτερος θεός* sau *θεός* şi nu *ὁ θεός*); el e *prototipul lumii,* e primul dintre ingeri, organul creaţiunii al fro-

---

1) Saghin op. cit pag. 27..

1) Windelband, cit. de Scriban.

2) I. Mihălcescu „Invăţătura despre Cuvântul până la Sin. ec. din Niceia, Bis. Ort. 1925 p. 607.

nici, vestitorul voiei lui Dumnezeu, arhiereul, slujitorul şi susţinătorul oamenilor înaintea lui Dumnezeu». [1]) Cuvântul are două feţe: *Λόγος ἐνδιάδετος* (*σοφία*) şi *Λόγος προσφορικος*; primul cuprinde ideile pure, prototipurile, lumea inteligibilă; al doilea e cuprins în lucrurile văzute, «copii, imitaţiuni ale ideilor şi a căror totalitate formează lumea perceptibilă prin simţuri». [2]) E evidentă influenţa platonică. Filo a adăugat ca element iudaic «ipostasierea», cuvânt creator al lui Iahve».

S'a afirmat de către unii, că evanghelistul Ioan ar fi luat dela Filon învăţătura sa despre *Λόγος*. Dar între ei sunt deosebiri esenţiale:

La Filon *Λόγος* e o putere inferioară lui Dumnezeu pe când la Ioan, el e o persoană divină, consubstanţială cu Dumnezeu Tatăl;

La Filon *Λόγος* e existenţa în genere: ideia luată dela Heraclit (*τὸ γενικωτατον*); deci ceva impersonal; la Ioan e o persoană;

In sfârşit, la Filon Cuvântul nu se încarnează pentrucă materia e rea; la Sf. Ioan, *Λόγος*-ul divin se întrupează în omul Iisus, pentru a veni în mijlocul oamenilor spre a-i mântui. Pentru Ioan, materia nu e rea în sine; răul vine din direcţiunea eronată, coruptă a voei libere omeneşti. Netăgăduit există şi asemânări între unul şi celălalt. Astfel, la amândoi cuvântul este atât supranatural cât şi imanent; el e autorul lumii etc. «Aceasta însemnează *că ideile lui Filon nu i-au fost cu totul necunoscute Sf. Ioan*» [3]). Nu-i exclus cu desăvârşire nici faptul ca evanghelistul nostru să fi cunoscut într'o măsură şi filosofia grecească în genere. Iată ce spune în această privinţă I. P. S. Irineu: «Dacă avem în consideraţie că evanghelia a patra este singura care pomeneşte de dorinţa de mântuire a grecilor, că pune un deosebit preţ pe cunoştinţă, că se foloseşte mult de expresiunile «adevăr» «lumină» şi «viaţă», că autorul ei a trăit mult timp în Efes, patria lui Heraclit, care a formulat cel dintâi o învăţătură precisă despre Cuvântul şi unde era şi pe timpul când a

---

1) idem.
2) idem.
3) I. Mihălcescu. op. cit.

fost scrisă această evanghelie, o temeinică cultură grecească din care nu puteau lipsi elementele iudaice, suntem siliţi să admitem că Sf. evang. Ioan n'a putut rămâne cu totul neinfluenţat de ideile care frământau atunci cercurile iudeilor elenişti şi că de aici a luat el expresiunea de «Cuvântul» pe care a împreunat-o aşa de fericit cu persoana Mântuitorului şi cu istorisirea evanghelică despre el [1]). Totuşi, chiar dacă Ioan, în ambianţa culturală cu o atât de largă întrebuinţare a termenului *Λόγος*, era firesc să fie influenţat, alt factor l-a provocat în mod deciziv a face din *Λόγος* ceace este el în evanghelia sa, în teologia creştină. Erau unii care se puneau pe teren teologic spre a afirma despre *Λόγος* — împrumutat dela Filon — lucruri cu totul eronate şi jignitoare spiritului ortodox. Erau aceia împotriva cărora a şi scris Sf. Ioan evanghelia sa: *ereticii*; în speţă *gnosttcii*. Aşa ne asigură, cel puţin Sf. Irineu şi Ieronim: că prin prologul evangheliei sale, resp. *Λὸγος*, Sf. Ioan făcea o respingere indirectă a ereziilor timpului său. Intr'adevăr, în timpul Sf. Ioan, erau nenumăraţi eretici ca: Ebioniţi, Ioaniţi, Nicolaiţi, Cerint şi Gnostici în genere. Cu deosebirile de amănunt dintre ei, mai toţi întrebuinţau vorba *Λόγος*, dar nu ca persoană sau substanţă divină, ci ca o substanţă creată, superioară oamenilor, inferioară lui Dumnezeu. (Logosul era unul dintre nenumăraţii *eoni* ai lor). Contra acestora s'a ridicat Sf. Ioan cu Logosul în forma pe care i-a dat-o el. In special se crede că prologul — şi chiar în totalitate, evanghelia sa — vizează pe ereticul *Cerint*, care adoptase concepţia Logosului dela Filon şi care, stabilit în Asia Mică, propaga ideile sale eretice.

Prin urmare, Sf. Ioan, fiind în raza de acţiune nefastă, s'a simţit obligat să o combată. Dar cum? «Combaterea cea mai directă, era să-i răstoarne cu însăşi armele lor». [2]) Deaceia el procedează prin a rectifica şi purifica de erori, expresiunile folosite de eretici.

Astfel, din, *Λογός*, putere creatură a lui Dumnezeu, inferioară lui, Ioan face un Dumnezeu adevărat, o persoană divină Fiul lui Dumnezeu. Asemănarea e numai în forma

---

1) Mihălcescu, op. cit. p. 610.
2) Scriban, op. cit. pag. 588.

exterioară. Deasemenea, expresiuni ca *μονογεῆς φῶς, ζωῆ*, — unul născut, lumină, viaţă — întrebuinţate de eretic, ca nume de eoni, sf. Ioan le consideră însuşiri ale Cuvântului. In felul acesta «autorul evangheliei a patra, identificând pe Hristos cu Logosul, a făcut dovada unei admirabile înţelegeri a nevoilor şi tendinţelor epocii sale». [1]) Dar evanghelistul privea chestiunea în lumina desvoltării istorice a vorbiriii sfiinte şi a neamului evreesc. [2]) Noi am arătat cum că, după afirmaţia lui Iustin Martirul însişi, filosofii greci s'au inspirat din V. Test. Cu atât mai mult Sf. Ioan s'a putut duce direct la isvor. Adevărul e deci, că Evanghelistul «*se aşează pe teren biblic*». [3]) Ceace a putut lua din mediul cultural al epocii sale, sunt numai formele de exprimare. «Ideea exprimată prin acest cuvânt — *Λόγος* — îşi înfige rădăcinile sale, adânc, până la cele mai vechi documente din literatura sfântă», afirmă învăţatul monah *Th. Calmes* în comentarul său la Ioan [4]).

Acolo găsea sf. Ioan ideia de *întrupare* (Isaia 7,13; 9,6) sau cea de *petrecere printre oameni* (Baruh 3,38).

Şi «prin scrisul lui Ioan, V. T. se împlinea acum în cel nou» [5]).

Dar deasupra tuturor celor arătate până acum care i-au putut servi de izvoare, stă izvorul cel mai înalt şi hotărâtor în concepţia sa: e revelaţia divină. Iată ce ne spune Sf. Ioan în Apocalipsă — pe care a scris-o înainte de Evanghelie: «Şi am văzut cerul deschis, şi iată cal alb, şi cel ce şedea pe el se chema credincios şi adevărat şi întru dreptate judecă şi dă război... Şi îmbrăcat în haină vopsită cu sânge şi se chiamă numele lui: Cuvântul lui Dumnezeu» (19,13). Revelaţia e, desigur, aceia care l-a ridicat pe Sf. Ioan, pe cea mai înaltă culme a metafizicei creştine.

mart. 5.I.1984 Diacon GH. IFTIMIE
Biserica Banu-Iaşi

1) R. P. Huby, cit. din Lagrange L'évangile de Saint Jean pag. 177.
2) Scriban, op. cit.
3) Scriban, op. cit.
4) Cit. de Scriban.
5) Scriban, op. cit.

VIZITE CANONICE

In luna Noembrie 1941, I. P. S. Mitropolit Irineu, şi-a propus să facă o serie de vizite canonice la bisericile şi mânăstirile din jud. Neamţ.

In ziua de 8 Noembrie, ziua Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril, fiind hramul Sf. Mânâstiri Agapia, I. P. S. Sa, a acceptat invitaţia maicei stareţe, de a oficia serviciul religio.

In seara zilei de 7 Noembrie P. S. S. Mitropolit Irineu a fost întâmpinat de întregul sobor al mânăstirei, în frunte cu maica stareţă Arhimandrita Agafia Velasă. A doua zi I.P.S. Sa a oficiat serviciul divin în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi, printre care remarcăm figurile: Protos Maxim Bâtâcă, Antim Găină, Nicodim Măndiţa, Teodul Varzari, Arhid. Filotei Mureşanu dela Mânăstirea Varatec, etc. La sfârşitul slujbei a ţinut un cuvânt în faţa întregului sobor şi a credincioşilor, cari s'au adunat din împrejurimi ca să asiste la serviciul divin.

In cele câteva zile cât a stat în această mânăstire, a vizitat şi celelalte biserici a mânăstirei, ca şi întreaga gospodărie, găsind pretutindeni ordíne şi bună îngrijire.

In ziua de 13 Noembrie a vizitat cantina şi şcoala primară din Agapia, unde activează rodnic maica Tatiana Radovici. Aici I. P. S. Mitropolit a împărţit cărţi de rugăciuni, iar pentru cantină a donat suma de lei 2.000 (două mii).

Vizita bisericilor din Tg. Neamţ.

Tot în ziua de 13 Noembrie I. P. S. Mitropolit a vizitat bisericile din oraşul Tg. Neamţ, fiind întâmpinat de preoţii slujitori din partea locului, în frunte cu proistosul Preotul Gheorghiu. In toate bisericile s'a observat curăţenie şi bună orânduială.

I. P. S. Mitropolit, însoţit de slujilorii altarelor ca şi de o parte din autorităţile din Tg. Neamţ, au vizitat spitalul acestui oraş, unde a împărţit răniţilor cărţi religioase şi fructe. Mulţumit de cele vă-

zute şi constatate în acest mic orăşel, I. P. S. Mitropolit a împărţit binecuvântările Sale Arhiereşti preoţilor, autorităţilor şi enoriaşilor ce i=au ieşit întru întâmpinare.

Sfinţirea bisericii din satul Secu=Buhalniţa Jud. Neamţ

In Duminica zilei de 16 Noembrie 1941, I. P. S. Mitropolit a sfinţit o frumoasă biserică de pe valea Bistriţei, în satul Secu= Bahalniţa, unde păstoreşte vrednicul preot Simeon Ungureanu.

Biserica a fost începută în anul 1911 şi din cauza evenimentelor abea acum a putut fi dată cultului. Pentru terminarea ei au contri= buit foarte mult enoriaşii, însă cel care a determinat ca această sfin= ţire să se poată face în ziua de 16 Noembrie, a fost Colonelul Gh. Teodorescu, prefectul jud. Neamţ, care a donat din partea Prefecturii suma de lei 500.000. Această sumă şi altele, au fost întrebuinţate cu multă cinste şi chibzuinţă de blândul preot Simeon Ungureanu, care şi=a văzut locaşul de rugăciune terminat şi dat cultului, a exprimat ca dreptul Simeon: „Acum slobozeşte pe robul tău stăpâne în pace" că văzură ochii mei realizat idealul meu.

La solemnitatea sfinţirei au luat parte mulţi preoţi şi enoriaşi de pe întinsa vale a Bistriţei, în frunte cu protoiereii Judeţului, C. Matasă şi Manoilsecu, revizorul eparhial Ştefan Gheorghiu, Ieconom Grigoriu, Preoţii: Săndulescu, Vlad, I. Ungureanu, Corijescu, etc. Nu a lipsit dela această sfinţire nici dl. C. Turcanu, directorul so cietăţii forestiere „Albina", care a făcut donaţii importante acestei biserici.

La finele serviciului divin I. P. S, Mitropolit a vorbit enoria= şilor adunaţi, despre rolul şi importanţa bisericii în istoria noastră naţională. A vorbit apoi directorul Arhivelor Statului din Iaşi, Dl. Gh. Ungureanu, arătând greutăţile pe care le=a întâmpinat părintele paroh până ce şi=a văzut realizat visul său.

Vizita mânăstirei Durău.

In seara zilei de 16 Noembrie, I. P. S. Mitropolit s fost oas= petele cuvioşilor părinţi dela mânăstirea Durău. care, în frunte cu Protos Martinian Conuţ, stareţul Mânăstirei, au făcut primirea I.P.S. Sale după tradiţia mânăstirească, în cântarea exionului. Aici a vizitat biserica şi gospodăria mânăstirei. S'a putut observa că prin munca mănunchiului de părinţi, s'au realizat la această mânăstire lucruri vrednice de admirat: prin captarea unui pârâu s'a putut instala o turbină electrică, moară şi un gater mic pentru tăiat scândură,

I. P. S. Mitropolit, mulţumit de cele văzute, a binecuvântat

munca şi stăruinţa lor atât în cele duhovniceşti cât şi în cele gos=podăreşti,

Vizita la societatea „Albina“ şi la mânăstirea Bistriţa.

Dela Durău I. P. S. Sa, a plecat la societatea forestieră „Al=bina“ fiind întâmpinat de Dl C. Turcanu directorul societăţii şi de dl Orzescu, Apoi a vizitat mânăstirea Bistriţa găsind pretutindeni ordine şi mulţumire sufletească între vieţuitori. I. P. S, Mitropolit le-a împărţit tuturor binecuvântările Sale şi încurajându=i la muncă şi sârguinţă în cele duhovniceşti.

Sfinţirea bisericii din Pa= rohia Rediu = Tatar Iaşi.

In ziua de 30 Noembrie I. P. S, Mitropolit Irineu, a sfinţit bi=serica din satul Rediu Tatar. Aici păstoreşte preotul Petru Ursachi care prin vrednicia şi sârguinţa Cucerniciei Sale, a reuşit iarăşi să redea cultului biserica deteriorată de cutremurul din noaptea de 9/10 Noembrie 1940, La această solemnitate au luat parte Protoiereul circ. II V. Popa, Col. Adam prefectul jud. Iaşi, Prof. Obreja şi un nu=măr de preoţi cari au oficiat serviciul religios.

Cu ocazia acestei solemnităţi I. P. S. Mitropolit a hirotonit în preot pe tânărul Ionel Ieremia, bibliotecarul Facultăţii de Teologie Iaşi. La sfârşitul serviciului din I. P. S. Mitropolit a vorbit credin=cioşilor, despre iertarea păcatelor prin rugăciunile ce le fac preoţii în biserici, „biserici, ce sunt un sanatoriu sufletesc“.

Hramul bisericii Sft. Neculai Socola Iaşi.

La 6 Decembrie, biserica Sf. Neculai=Socola, şi=a prăznuit hramul.

Serviciul divin a fost oficiat de I. P. S. Mitropolit Irineu, în=conjurat de un sobor de preoţi. La serviciul divin au asist un mare număr de credincioşi. La sfârşit I. P. S Mitropolit a vorbit despre Marele ierarh Nicolae, de blândeţea şi de dărnicia lui, dându=l exemplu poporului pentru a=l urma în aceste vremuri grele şi pline de su=ferinţi.

A urmat o agapă frăţească, în casa părintelui Frăţiman, parohul bisericei, la care au luat parte şi Pr. Gh. Niculea, Inspectorul Ate=lierelor CFR d. Neamţu, etc.

Sfinţirea bisericii Sft. Neculai Tg. Frumos.

Prin stăruinţa preotului Valerian Iordăchescu s'au făcut repa=raţiuni şi îmbunătăţiri la biserica Sf. Neculai din Tg. Frumos.

In ziua de 8 Decemvrie, I. P. S. Mitropolit Irineu, a sfinţit această biserică, la care a luat parte un mare număr de preoţi în frunte cu protoierul circ. Il V. Popa.

Au asistat la solemnitatea sfinţirei, dl. prefect al jud. Iaşi Co=lonel Adam cu doamna, primarul Tg. Frumos Aurel Totoiescu, şeful poliţiei Cezar Ambrozie, dr. Gheorghiu cu doamna, etc.

Cu această ocazie I. P. S. Mitropolit a acordat rangul de pro=tosinghel ieromonahul Narcis Luchian, care s'a născut în acest oraş şi a copilărit sub zidurile acestei biserici. A acordat rangul de e=conom părintelui paroh, Valeriu Iordăchescu.

După serviciu a urmat o agapă frăţească în şcoala primară, la care s'a toastat pentru M. S. Sa Regele şi dl. Mareşal Antonessu Conducătorul Statului.

Sfinţirea Bisericii din satul Buznea=Iaşi

In ziua de 14 Decemvrie I. P. S. Mitropolit Irineu, însoţit de consilierii referenţi dr. C. Nonea şi Pr. Gh. Niculea a Sfinţit bi=serica din parohia Buznea, unde păstoreşte pr. Grigore Scripcaru.

La sfinţire a asistat un mare număr de enoriaşi, autorităţile din Tg. Frumos şi dl. col. Adam prefectul judeţului.

Cu această ocazie a acordat rangul de ec. stavr. preotului paroh Grigore Scripcaru.

Hramul Bisericii Sft. Ştefan=Iaşi

In ziua de 27 Decemvrie, cu ocazia prăznuirei Sf. Arhidiacon Ştefan, I. P. S. Mitropolit Irineu a oficiat slujbă în biserică Sf. Ştefan din Iaşi, unde a vorbit de martirajul şi stăruinţă in credinţă a Sf. Arhidiacon Ştefan. A binecuvântat poporul, îndemnându=i spre cele duhovniceşti, Au mai luat parte la slujbă preoţii N. Donose, N. Hodoroabă, Gh. Niculea etc.

La Agapa ce s'a dat în casa preotului paroh, Mihai Ionescu' s'au ţinut toasturi pentru M. S. Sa Regele şi dl. Mareşal Ion An=tonescu, Conducătorul Statului.

Arhim. Dionisie Velea

CRONICA INTERNA

1. **Sărbătorirea Anului Nou.**

Cu prilejul Anului Nou a avut loc la Palatul Mitropolitan tradiţionala recepţie a conducătorilor de instituţii publice ale Iaşilor.

Cuvântări de bune urări au ţinut domnii: general Cernătescu, din partea comandamentului militar, gen. Const. Ionescu primarul Municipiului, col. I. Adam, prefectul judeţului Iaşi, rectorul Universităţii iar din partea clerului P. C. preot Gh. Niculea, consilier referent mitropolitan.

Tuturor le-a răspuns I. P. S. Mitropolit Irineu, mulţumindu-le pentru urările de felicitare, aducând omagii M. S. Regelui Mihai I şi domnului Mareşal I. Antonescu, Conducătorul Statului.

2. **Comemorarea Mitropolitului Veniamin Costache.**

In ziua de 2 Februarie a, cr. I. P. S. Mitropolit Irineu a ţinut la postul radiofonic „Moldova“ o conferinţă despre ctitorul catedralei mitropolitane din Iaşi: Veniamin Mitropolitul. Conferinţa a fost urmată de exemplificări muzicale de Păr. arhim. Teoctist Stupcanu. Corul Catedralei a cântat un concert religios. Cu prilejul hramului al doilea al Catedralei—Sf. Gheorghe—I. P. S. S, Mitropolit Irineu va comemora, cu acelaş fast, pe Mitropoiitul Iosif Naniescu.

Iniţiativa luată de Chiriarhul Moldovei, de a comemora pe cei ctitori ai Catedralei, a produs o plăcută şi profundă impresie în rândurile credincioşilor din Iaşi.

Cu prilejul hramului Seminarlui a fost invitat şi dl. Ministru al Culturii Naţinnale, prof. Ion Petrvvici. D-sa neputând participa, din cauza multor treburi legate de bunul mers al Departamentului, a trimis următoarea telegramă;

I. P. S, S. Irineu Mitropolitul Moldovei şi Sucevei Iaşi

Impiedecat a veni la Iaşi în ziua de 30 Ianuarie vă rog să mă consideraţi prezent. Rog pe I. P. S. S. Voastră să

primească cele mai vii urări ca să se bucure ani îndelungaţi de prosperitatea acestui Seminar care a fost întotdeauna o podoabă a Eparhiei Moldovei şi Sucevei

Ministru Petrovici

3. **Congresul de chirurgie medicală.**

Capitala Moldovei a fost cinstită de adunarea, în congres, a tuturor medicilor români chirurgi, care timp de trei zile au discutat problemele de specialitate legate de mersul războiului. Cuvântul Bisericii a fost ţinut de P. S. Valerie Botoşăneanu. delegatul I. P. S. Mitropolit Irineu, care se afla suferind. In Palatul Mitropolitan au fost găzduite unele din marile personalităţi ale ştiinţei noastre medicale.

4. **Vizita d-lui Prof. I. Petrovici.**

In zilele dc 23 şi 24 Februarie dl. Ion Petrovici, Ministrul Culturii Naţionale, Cultelor şi Artelor a vizitat Iaşii, în cadrul vizitelor ce d-sa le face în oraşele mari spre a se documenta pe teren de nevoile ce trebuesc împlinite.

In tot timpul şederii în Iaşi dl. Ministru I. Petrovici a fost găzduit la Palatul Mitropolitan. D-sa a fost însoţit de Doamna Petrovici, domnii Gerota, directorul învăţământului secundar. Bagdasar directorul Casei Şcoalelor, Ludovic Iavorschi director de Minister şi Ulmu şef de cabinet.

La Universitatea a avut loc o şedinţă festivă în cadrul căreia a fost sărbătorit fostul profesor al Universităţii Mihăilene.

Dl. Ministru I. Petrovici a vizitat mai multe instituţii şcolare, inaugurând, cu prilejul acestei vizite, şi deschiderea Operei Române din Iaşi. D-sa a promis că se va îngriji de restaurarea Sălii Gotice dela Biserica Trei Ierarhi.

5. **Revista «Moldova Creştină».**

Foaea de zidire sufletească ce o editează Secţia Culturală pentru popor a găsit o bună primire în enorii. A fost nevoe să se mărească tirajul ca să se facă faţă cerinţelor.

S'au găsit insă şi câţiva cucernici preţi, care n'au înţeles rostul colportajului. Deşi au parohi cu numărul legal de enoriaşi, nici două zeci de cititori n'au putut găsi în parohie, cărora să li se impartă foaea.

Firește că acești pastori de suflete vor primi răsplată binemerita în raport cu activitatea lor pastorală.

Când Chiriarhia face sforţări pentru a acoperi nevoi simţite

de pastoraţie, se cere noapărat concursul preoţimei. Codirile, delăsarea şi obstrucţia n'au nici un rost în vremuri de verificare a puterii misionare a ortodoxiei. Dacă, pe ici pe colo, se vor ivi şi sancţiuni să se ştie, că's binevenite şi meritate !

6. **Reveniri la dreapta credinţă.**

Desmăţul sectelor — ce era propulsat cu atâta subtilitate în trecut — a luat sfârşit. Activitatea tuturor sectelor este prohibită de autoritatea de Stat. Se cere o vie activitate din partea preoţimei pentru a lămuri şi atrage în sânul Bisericii pe cei ce au căzut în rătăcire. Cucernici preoţi vor înţelege, că Statul din partea lui, a făcut tot ce era de făcut. Rămâne acum, din partea Bisericii, să-şi sporească zelul misionar. Dealtfel se constată multe reveniri la dreapta credinţă. Se atrage atenţia cucernicilor preoţi, că toţi acei ce se vor dovedi destoinici în această latură misionară vor fi recompensaţi prin acordări de ranguri şi distincţii.

Se vor trimite de către protopopii tablouri de situaţia acestor reveniri, cum şi de situaţia sectelor în genere.

Red.

REGENZII

Irineu, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, *Teologia Luptătoare* pag. 215, preţul 100 exempl. (Ed. Cugetarea-Georgescu Delafras, Colecţia „Biblioteca Teologică", Buc. 1941).

In actualele vremuri cruciale şi dramatice, unice în istoria mondială, când lumea trăeşte grave momente de nelinişte, frământare şi incertitudine, sufletele caută în mod imperios să se ancoreze în realitatea divină, în absolut, în certitudinea metafizică care singură poate da echilibru moral, armonia interioară şi liniştea fiinţei noastre sbuciumate. Fiecare din noi, îşi caută azi un refugiu în sine, o interiorizare, fiecare reflectează şi meditează mai intens asupra unor probleme de metafizică creştină, de teologie, de filosofie religioasă.

Actualitatea dramatică ne impune pe planul cugetării şi al meditaţiilor interioare şi sufleteşti, probleme teologice, chestiuni de ordin antropologic creştin, de filosofie religioasă făcându-ne să ne gândim mai mult la Dumnezeu, - eterna şi permanenta certitudine a omenirii contimporane atât de frământate, să ne întrebăm ce este omul, care este rostul lui, ce este sufletul, ce e viaţa pământeană, existenţa aceasta terestră atât de efemeră şi nesigură. Numai doctrina creştină a lui Iisus din Nazaret ne explică şi ne justifică suficient şi satisfăcător aceste fundamentale probleme metafizice creştine şi de filosofie religioasă.

Apariţia valoroasei „Teologii luptătoare" a I. P. S. S. Mitropolitului Irineu al Moldovei şi Sucevei, care tratează cu atâta competenţă ştiinţifică şi erudiţie teologică şi religioasă probleme esenţiale de ordin religios, filosofic şi apologetic, este binevenită nu numai pentru lumea teologică ci pentru întreaga intelectualitate românească. „Teologia luptătoare", cartea Mitropolitului-cărturar dela Iaşi, cu un bogat şi variat conţinut teologic, apologe-

tic şi polemic ne prezintă şi ne înfăţişează o mulţime de probleme a căror importanţă merită să fie subliniată. Deaceia vom da mai jos capitolele studiate cu pasiune ştiinţifică şi cuprinse în această importantă lucrare a unuia din cei mai autorizaţi exponenţi ai disciplinilor teologice şi ai bisericii româneşti.

La început Mitropolitul-autor ne înfăţişează problema religiei vorbind despre următoarele capitole: *Definiţia etimologică a ei, originea religiei, Animism şi Fetişism, Politeism şi monoteism, Religiunea şi ştiinţa, Religiunea şi morala, Religiunea şi arta, Religiunea ca factor social.* Apoi a doua problemă: *Elementele constitutive ale religiunii: Dumnezeu şi omul* cu capitolul despre *Cunoaşterea lui Dumnezeu şi măsura în care se poate cunoaşte.* Urmează apoi *argumentele raţionale* pentru demonstrarea existenţei lui Dumnezeu: *cosmologic, teleologic, moral şi ontologic, istoric psihologic* şi altele; cu capitolul de la sfârşit despre *ateism.*

Problema religioasă: *omul,* cu capitolele: *natura omului: Trup şi suflet. Raportul dintre ele, Sufletul omului; funcţiunile, unitatea şi spiritualitatea lui, Nemurirea sufletului. Argumente pentru nemurirea lui.* Capitolele despre: *Revelaţiunea naturală şi cea supranaturală; Criteriile revelaţiunii supranaturale: minunile şi profeţiile, Biblia cartea cărţilor, Dumnezeirea lui Iisus Hristos, Invierea Domnului Hristos, Dumnezeirea creştinismului, Concepţia creştină de viaţă, Problema răului, Teosofia spiritismul, Ocultismul, Francmasoneria, Brahmanismul, Buddismul, Parsismul, Iudaismul şi mahomedanismul, Biserica romano-occidentală, Biserica protestantă, Biserica ortodoxă, Biserica unită.*

Problemele acestea polemice, apologetice şi de filosofie religioasă, au mai fost de altfel expuse şi tratate — nu toate — de ilustrul autor, în manualele didactice religioase pentru liceu cl. VII şi VIII; în lucrarea de faţă ele sunt înserate şi prezentate cu oarecare modificări şi revizuiri.

Un capitol nou, interesant şi de acută actualitate, după cum am văzut, aduce emeritul cărturar şi savant teolog în lucrarea I. P. S. Sale prin prezentarea judicioasă a problemei despre „*Francmasoncrie*“ unde ne evidenţiază, originea, evoluţia, organizarea, ritualul masonic, modul cum înţelege această societate ocultă şi dizolvantă principiile: libertate, egalitate şi fraternitate; apoi con-

cepţia materialistă despre lume a masonismului şi atitudinea anti-creştină şi atee a acestei organizaţii internaţionale anarhice şi destructive.

Importanţa şi valoarea acestei lucrări este destul de mare Prin „Teologia luptătoare", I. P. S. Sa Mitropolitul Irineu Mihălcescu pune la dispoziţia preoţilor, a profesorilor, a studenţilor în general şi a tuturor intelectualilor o nouă carte care dă posibilitatea cunoaşterii temeiurilor credinţei şi învăţăturii bisericii noastre strămoşeşti.

N. C. P. CRISTOFIL

Şerban Ionescu: *Morala Ortodoxă faţă cu celelalte morale confesionale.* Bucureşti: Editura Cercului de studii social-creştine Solidaritatea. 1941. – pag. 246.

In publicistica noastră teologică, Dl. Şerban Ionescu – profesor de Teologia Morală la Fac. de Teologie din Bucureşti – ocupă locul ce i se cuvine prin studiile de morală creştină şi socială în limba română şi cea franceză. In lucrarea prezentată D-sa nu expune integral cele trei sisteme de morală confesională, ci caută să ne înfăţişeze o punctare a diferenţelor lor de structură ideologică, după izvoarele originale. In afară de partea introductivă, lucrarea se împarte în trei părţi: I Etica romano-catolică, II Etica protestantă şi III Morala ortodoxă.

Pornind dela constatarea că morala este exteriorizarea dogmei şi cum în decursul timpului dogmele – la celelalte confesiuni – s'au înmulţit şi înmulţirea produce diferenţieri şi tipurile de viaţă creştină sunt deosebite.

I. *Etica romano-catolică.* In cercetarea sistemului moral al romano-catolicismului se ia ca punct de plecare, tomismul întrucât Toma din Aquino este privit ca „optimus dux" în fundamentarea teoretică a moralei. – Cu toate acestea Toma din Aquino cu întreg sistemul său – altoirea creştinismului pe fundamentele filosofiei lui Aristot a fost condamnat pentru un moment în anul 1277. Disputele şi condamnările în sânul catolicismului au fost şî continuă şi astăzi. Aşa a fost *augustismul* şi *aristotelismul,* ieşite din cearta între franciscani şi dominicani. A urmat *raţionalismul* care ducea către o etică independentă de religiune. In contra raţionalismului s'a ridicat *modernismul* apărut în a doua jumătate a sec. XIX-lea.

O altă reacţiune e *Liguorismul* care urmăreşte purificarea adevărurilor morale de balastul intelectualist şi juridico formalist, însuşit în decursul timpului. *Molinarismul*-corectiv al tomismului caută să asigure o mai mare preciziune ideei de libertate în conlucrarea ei simultană cu graţia divină. După Etica tomistă, unul din elementele fundamentale al moralei romano catolice este raţiunea. Raţiunea nu ajută numai la cunoaşterea lucrurilor, ci şi la formarea atitudinilor morale. Virtuţile în concepţia tomistă nu se pot lipsi de prudenţa raţiunii. Raţionalismul acesta e dus, cum era şi firesc, la intelectualizarea moralei catolice, prin acel legalism juridico-formalist, pe care-l constatăm în renumitele sisteme iezuite. In catolicism există o morală teoretică şi una practică. Teologii catolici au căutat o ieşire între rigorismul legal prea dur şi raţionalismul lax şi îngăduitor. Formalismul prea scrupulos îngreuiază şi raţionalismul prea liber anarhizează. Această antinomie caută să fie rezolvată prin *cazuism*, care a dat naştere la mai multe sisteme morale : *probabilismul, aequiprobabilismul şi tutiorismul.* Formalismul din etica romană răpeşte din spontaneitatea şi elanul unei fapte bune. Raţiunea întârzie fapta şi răceşte sentimentul de milă şi compasiune. Juridicul transformă eticul. Moralismul trece în legalism, iar legalismul în formalism. Din cauza aceasta a luat naştere acele reacţiuni din 1517. Esenţa moralei creştine nu e calcul, rigorism, ci iubire sinceră. Biserica romano-catolică a dat deosebită atenţie şi problemelor politico-sociale-economice.

Problemele sociale se găsesc în apus într'un stadiu de efervescenţă cu mult mai accentuat ca în Răsărit. Trecând la etica socială romano-catolică autorul analizează rând pe rând familia, statul, problema războiului, economia, munca, profesiunea, capitalul, specula, profitul.

II. *Etica protestantă.* Luther caută o reîntoarcere către specificul creştinismului fără amestec cu aristotelismul. El ia atitudine „contram scholasticam theologiam". Lutheranismul e rezultatul unei reacţiuni din partea individualităţii omeneşti faţă de autoritatea bisericii romane.

Se caută eliberarea credinciosului de sub legalismul şi formalismul bisericii prin accentuarea individualităţii, interiorizării şi spiritualizării eului nostru lăuntric. Principiul fundamental dela care pleacă morala protestantă este: justificarea prin credinţă.

Credința fecundează iubirea și nu iubirea credința. Ele nu se contopesc, nici nu se separă. Se găsesc, doar, într'o continuitate. Credința ar fi în acest caz : ideia forță în mers de realizare. Credința, ca și ideea, este o forță, ce nu se oprește la elementul pur ideațional, ci tinde spre exteriorizare. Participarea omului la îndreptarea sa este grea. Dar credința nu poate deveni lucrativă fără iubire. Afectul nu este un element secundar, aposterioric sau adăugitor credinței. Simultaneitatea elementelor afective, ideaționale și volitive este afirmată de psihologia contemporană în ori ce act sufletesc. Alt principiu fundamental pe care-l găsim în etica lutherană este : ideia de împăcare și mântuire. In ființa omului este o stare statică și una dinamică. Protestantismul nu afirmă decât starea statică. Păcatul original e un complect dezastru pentru om, așa că omul nu mai are nici o putere de a se apropia de Dumnezeu.

Concepția, despre păcatul original, a dus, cum era și firesc, către ideia de predestinațiune. Despre o libertate a voinței sau despre o autoderminare spre bine nu se poate vorbi în doctrina lui Luther. După o prezentare a eticei sociale protestante se analizează *etica calvinismului* care poate fi privit ca cel de al doilea copil al Reformei religioase. Calvin se menține pe structura ideologică trasată de Luther. In ordinea socială – Calvin, – spre deosebire de Luther, care reprezintă o concepție statică și conservativă, – reprezintă – o concepție dinamică și progresistă. In această parte autorul dă mare importanță eticei sociale protestante și e foarte interesant de urmărit întreaga mișcare neocalvină și neoluterană mai ales în problemele sociale practice. Așa se și explică acele consilii și congrese pentru creștinismul practic, care militează pentru crearea unei noui societăți în spirit creștin, cu predominarea cuvântului divin ca ultimă autoritate. Deasemeni pline de interes sunt și acele dispute pornite din lagărul neocalvinist asupra incompatibilității între statul totalitar și credința creștină.

III. *Morala ortodoxă* ne înfățișează tipul clasic al moralității creștine. Specificul acestei morale constă în menținerea cât mai nealterată a tezaurului ei doctrinal și tradițional. Ea stă pe un fundament pur creștin. Afirmă în primul rând elementul revelat și-și apropie elementul rațional, întru cât este iluminat de credință. Primează elementul divin și secundează cel uman. Ceilalți

factori: juridici, sociali, economici sunt acceptaţi în măsura încadrării lor în elementul revelat.

Personalitatea creştină se formează prin puterea voinţii şi a libertăţii voinţii. Dragostea e la baza moralei creştine şi iubirea către aproapele duce mai departe către sentimentul de toleranţă şi milă creştină. Conştiinţa ortodoxă nu acceptă acel caracter oscilant, nesigur şi îmbibat de tocmeală. Acomodarea învăţăturilor morale după interese şi preferinţe, înseamnă să cântăreşti acelaşi fapt cu două cumpene, cum spune Scriptura. Acomodarea, concesia şi transacţia nu intră în spiritul ortodoxismului.

La formarea morală a sufletului ortodox mai contribue într'o largă măsură şi cultul bisericesc. Deasemeni vechile legiuiri juridice, inspirate din duhul bisericesc, au contribuit şi ele la purificarea vieţii cetăţeneşti şi la formarea unei conştiinţe creştine ortodoxe. Faţă de prefacerile sociale, ortodoxismul n'a rămas străin, ci le-a grăbit, le-a imprimat caracterul creştinesc, le-a încreştinat. Nu a plutit pe deasupra opere sociale, ci le-a filtrat prin filtrul acestui spre a le limpezi şi a le regla spre matca lor tradiţională şi naţională. Insuşi folklorul poporului nostru poartă această pecete religioasă. Autorul are deosebită predilecţie pentru problemele sociale şi deaceia şi în această ultimă parte se ocupă de morala socială ortodoxă, dând o soluţie în spiritul nostru ortodox şi tradiţional. E foarte greu de a cuprinde în câteva pagini întreagă armătură ştiinţifică din această masivă operă. M'am străduit doar, ca să schiţez în câteva puncte, ideile principale pentru a stârni curiozitatea şi a convinge pe orice creştin înaintat în cultura teologică de a deschide această carte şi a o *studia*, nu citi, şi va vedea înălţimea cugetării creştine şi care e drumul adevărat care duce la mântuire.

Autorului prinos de recunoştinţă, pentrucă înţelege să facă din chemarea sa o apostolie închinată cu totul ştiinţii şi virtuţii *„litteris et virtuti"*.

Preot VASILE VÂCĂREANU

Psihologia credinţii de prof. **Clement C. Pavel** Bucureşti 1941 pag. 114.

In Biblioteca Teologică de sub îngrijirea I. P. S. Irineu, Mitropolitul Moldovei, apar o serie de lucrări serioase care fac cinste scrisului nostru teologic. Printre acestea, vom semnala acum,

lucrarea, cu titlul de mai sus, scrisă de un ucenic al I. P. S. Mitropolit Irineu. Studiul de faţă cercetează fenomenul credinţei religioase din punct de vedere psihologic, ţinându-se seama şi de contribuţia harului divin. Până nu de mult, la noi, nu se studiau problemele religioase din punct de vedere psihologic. Aceasta din cauză că psihologia religioasă - ştiinţă relativ nouă - abia de câteva zeci de ani şi-a însuşit metode ştiinţifice. Pe lângă lucrarea „Psihologia vieţii religioase" de Lucian Balega, singurul care se ocupă serios de problemele psihologiei religioase e tânărul asistent dela Fac. de Teologie din Bucureşti d-l Emilian Vasilescu, [1]) destul de cunoscut în lumea cărturărească teologică, prin profunda sa pregătire în ţară şi străinătate. Psihologia religioasă s'a desvoltat la americani. A se vedea contribuţiile lui James, Star Preck, Leuba, Cae şi Pratt. Americanilor, le-au urmat francezii cu Th. Ribot, H. Delacroix, Th. Flouruoy şi apoi germanii cu Wundt, Girgensohn, Wobbermin, R. Otto şi alţii. Faţă de activitatea atât de bogată din alte ţări în acest domeniu, trebue şi noi să salutăm cu bucurie apariţia unor lucrări ca cea pe care o prezintăm în rândurile ce urmează. Pe lângă prefaţă şi introducere, lucrarea se împarte în şase mari capitole. Impărţirea, precum mărturiseşte autorul, nu corespunde realităţii, ci are o valoare metodologică.

Psihologii au exagerat rolul psihologiei în religie şi au considerat religia ca o activitate exclusiv umană şi astfel au dat naştere la ceiace se chiamă psihologism. Dar religia, ca act complex, nu e numai opera omului, ci şi a lui Dumnezeu. Credinţa n'a fost nici ea ferită de interpretarea unilaterală a psihologiştilor. S'a ajuns până acolo, că unii psihologi elimină elementul intelectual din fenomenul credinţii, iar alţii exagerează rolul afectivităţii. Faţă de erorile acestea, afirmăm că actul credinţei e universal şi ajutat de revelaţie credinţa religioasă ne oferă un grad de certitudine mult mai mare decât cunoştinţa şi teoriile ştiinţifice".

Universalitatea credinţei e fapt cert. „Pretutindeni unde există viaţă umană, există credinţă". Adeziunea la cunoştinţele umane se chiamă credinţa ştiinţifică, pentru care francezii au termenul „croyance", iar aderarea la învăţătura divină se chiamă

---

1) A se vedea în această privinţă lucrarea D-sale „Problemele de Psihologie religioasă şi filosofie morală" Buc. 1941 ediţia II-a.

credinţă religioasă, pentru care, tot francezii folosesc cuvântul „foi". Când e vorba de ceeace credinciosul acceptă ca adevărat e credinţa-obiect, iar când e însăşi acceptarea adevărurilor de credinţă, e credinţa-subiect. Deci credinţa-subiect e problema care formează obiectul studiului de faţă. Cunoştinţa profană e relativă şi toţi filosofii de după Kant au examinat puterea noastră de cunoaştere, încât a făcut necesară crearea unei disciplini aparte cu numele de „Teoria cunoştinţei". După ce autorul, ne poartă pe întreg câmpul filosofiei cu privire la puterea noastră de cunoaştere, ajunge la concluzia - justă de altfel - că singură credinţa vine să umple golul lăsat de celelalte puteri cognitive". „Şi această credinţă redă certitudinea oricărei activităţi şi a vieţii însăşi. Bine documentat şi cu o logică de fir, ni se înfăţişează care sunt elementele intelectuala în credinţă, raportul între credinţă şi raţiune, credinţa şi certitudinea, trecând apoi la analiza elementelor afective şi voluntare din actul credinţei.

Dar ca în orice act psihic şi în fenomenul credinţii apar adesea turburări şi deformaţiuni. Sunt aşa numitele devieri dela credinţa adevărată şi aceste devieri le studiază în capitolul: „Patologia credinţii". Dacă se exagerează rolul intelectului, subiectul ajunge la erezii sau chiar la apostasie sau ateism. Exagerându-se elementul afectiv credinciosul va ajunge la cele mai extravagante rătăciri. Deci actul normal al credinţei trebue să angajeze întreg eul nostru, iar în cazul credinţei creştine e colaborarea harului divin, fără contribuţia căruia nu s'ar putea concepe credinţa creştină. In ultima parte „Credinţa ca har divin", cu citate scripturietice se spulberă părerea psihologiştilor şi fiziologiştilor care susţin că fenomenul credinţei este un produs exclusiv al organismului nostru psihic şi fiziologic. Acelaş lucru ne arată şi Părinţii Bisericeşti, Sinoadele ecumenice şi chiar raţiunea, încât putem spune cu autorul că: „credinţa e un dar divin". In credinţă harul divin exercită o acţiune pregătitoare şi întăritoare. Din această scurtă înfăţişare a cuprinsului atât de bogat şi nou, desprindem şi atitudinea apologetică a autorului, de a apăra cu fapte ştiinţifice această virtute teologică care este credinţa. Deasemeni studiul prezintă nu numai un interes teoretic, ci şi practic, pentru preoţi şi educatori, care vor vedea cum ia naştere credinţa normală şi cazurile de devieri sau alterări ale credinţei, pentru a

putea proceda eficace în diferitele cazuri. Cartea e scrisă bine şi documentat, iar stilul vioi şi sprinten şi plin de mireasmă duhovnicească şi îmbietoare în a adânci problemele de teologie înaltă, care cer răbdare şi credinţă !

Preot VASILE VĂCĂREANU

PAROHII VACANTE JUDEŢUL NEAMŢ

Parohia Boboeşti, alcătuită din satele Boboeşti şi Dolea. Are o singură biserică în stare bună, 220 capi de familie, casă parohială şi 10 ha. sesia bisericei.

POSTURI DE CANTAREŢI VACANTE IN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI JUDEŢUL IAŞI

1. Parohia 40 Mucenici-oraş, în locul cânt. M. Atimofoaiei mort pentru credinţă şi patrie.

2. Parohia Frumoasa-oraş, în locul cânt. Spiridon Ciortan, mort pentru credinţă şi patrie.

3. Parohia Sf. Pantelimon-oraş, demisie Eug. Petrescu 15 Februarie.

4. Parohia Cepleniţa, demisia Gr. Radu 15 Februarie.

5. Parohia Tomeşti-pensionarea cânt. Carataş I, 1 Mai.

6. Parohia Zagavia, pensionarea cânt. Tutunaru V-le, 1 Mai.

Judeţul Baia

7. Parohia Ciohoreni—în locul cântăreţului Condurache N. mort pentru credinţă şi patrie.

8. Parohia Forăşti-Antoceni — post nou înfiinţat prin bugetul 1941-1942.

9. Parohia Horodniceni—în locul cântăreţului A. Gâscă numit preot 1 Ianuarie.

Judeţul Neamţ

10. Parohia Crăcăoani—în locul cântăreţului Teişanu N. pensionat 1 Martie.

11. Parohia Hangu în locul cântăreţului Gălinescu pensionat 1 Martie.

12. Parohia Sf. Ilie-Tg. Neamţ, în locul cântăreţ. Vasilescu Const. pensionat 1 Mai.

13. Parohia Sf. Nicolae Buhuşi, în locul cântăreţ. Creţu Emil, demisionat 1 Februarie.

14. Parohia Săcăluşeşti în locul cântăreţului Topoliceanu, C., pensionat 1 Mai.

15. Parohia Vânători II, în locul cântăreţului Urzică I. pensionat 1 Martie.

Judeţul Botoşani

16. Parohia M. Eminescu cântăreţ Alupei, mort 12 Iulie pentru credinţă şi patrie.

17. Parohia Vovidenia-oraş—vacanţă 1 Octomb. 1941, transferare cântăreţ Todircan I.

18. Parohia Ostopceni — ambele posturi—titularii morţi în război.

Judeţul Dorohoi

19. Parohia Prelipca în locul cântăreţului Urzică Ioan, pensionat 1 Mai.

INFORMAŢII

— Ministerul Cultelor şi Artelor prin adresa Nr. 5959 din 9 Februarie a. c., motivat de adresa Ministerului Apărărei Naţionale Nr. 87736/942 face cunoscut că funcţionarii-ofiţeri de rezervă, să nu mai înainteze Ministerului Apărărei Naţionale, cereri de eliberare de certificate pentru timpul servit în oştire, în campania actuală, până la trecerea armatei pe picior de pace.

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

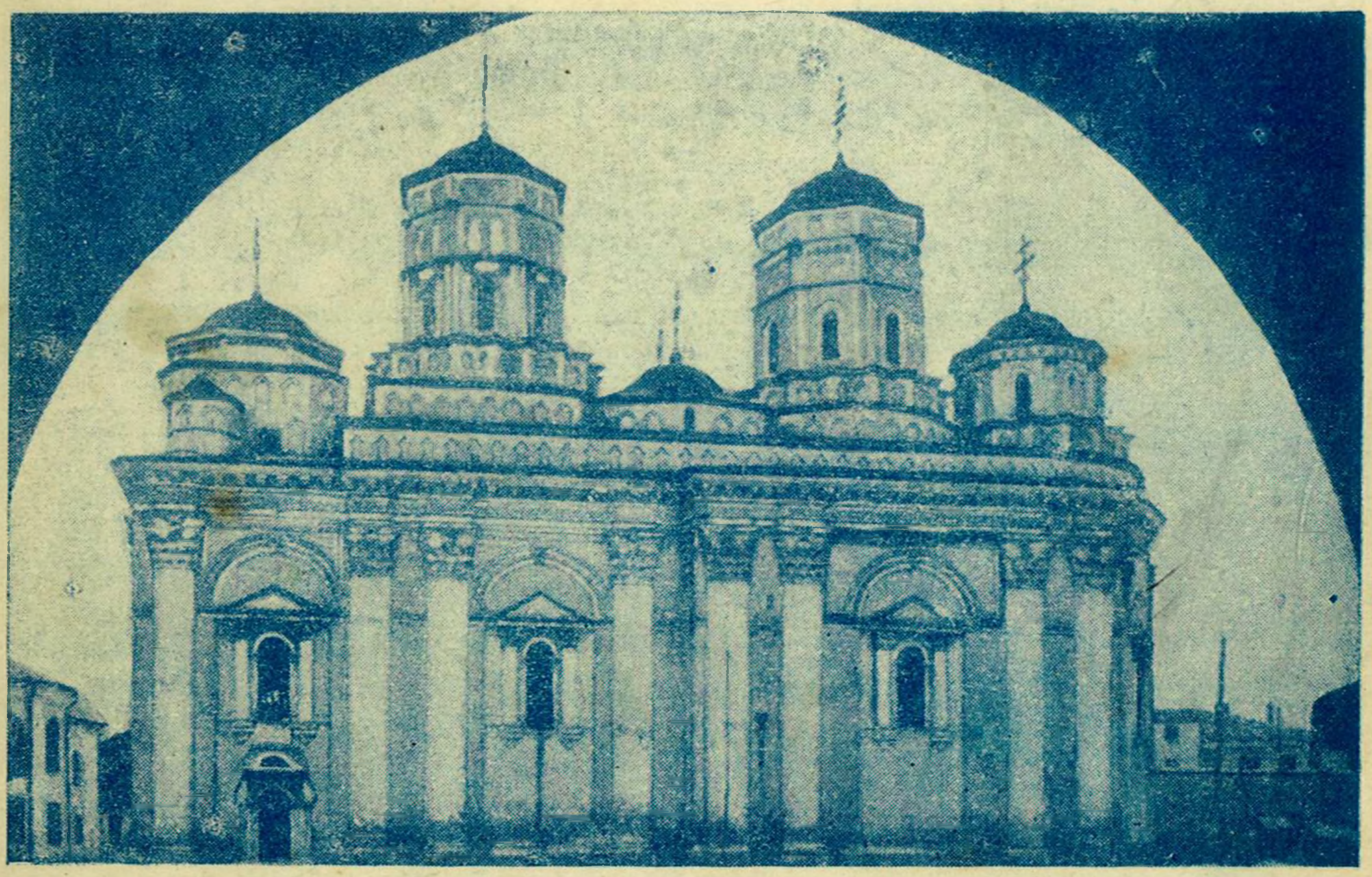

BISERICA GOLIA

Anul XVIII Martie 1942 Nr. 3

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropoit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodorabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă

Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a St. Mitropolii, Iași,
Abonamentul : 250 lei pe an :

SUMARUL :

Postorala I. P. S. Mitropolit **Irineu** adresată credincioșilor cu prilejul Sfintelor Paști-1942.

Voluptatea Postului . . . . . **Pr. L. Stăcescu**

Obiectul Filosofiei Religiei . . . . . **Iosif C. Naghiu**

Biserica din Rusia . . . . . **Pr. Gav. Apostol**

Câteva mărunțișuri . . . . . **Iosif C. Naghiu**

O carte și o datorie . . . . . **Prof. Diacon I. Gheorghiță**

Pe marginea unui program . . . . . **Pr. Visarion Puiu**

Lămurire . . . . . * *

Ședința Adunării Eparhiale 1941 (Procesul-Verbal).

Recenzii : *Despre Preoție* (Sf. Ioan Gură de Aur) *trad. de Ic. Aristide Geamănu. Despre îngeri, de Pr. Anton Popescu* (N. D.).

396 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU ȚEREK — IAȘI STR. MÂRZESCU 9

ANUL XVIII MARTIE 1942 Nr. 3

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

IRINEU

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL IAȘILOR ȘI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI:
TUTUROR FIILOR MEI DREPT-CREDINCIOȘI, CLER ȘI NOROD, HAR, MILĂ ȘI PACE DELA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE.

Iubiții mei fii în Domnul,

Subt povara greutăților ce ni le-au impus vrăjmașii Sfintei Cruci, în acest război măreț de descătușare a forțelor spirituale din lanțurile întunericului, ne apropiem cu frică și cutremur de slăvita sărbătoare împărătească; Sfânta Inviere a Domnului Iisus Hristos. Sortiți să apărăm cultura și civilizația creștină, aici la hotarele de răsărit ale Europei, noi Românii suntem chemați să mărturisim, ca altădată sfinții martiri, temeinicia credinței religioase în Invierea Domnului și nădejdea trăirii noastre în veșnicie dincolo de hotarele dăinuirii pământești. Trăim subt vădita probă a marilor încercări, pentru a ne asigura liniștea pământească pe locurile date nouă în stăpânire de către Dumnezeu, străjuind la păstrarea, cu sfințenie, a tuturor datinelor, predaniilor și așezemintelor tocmite și ridicate din osârdia înaintașilor și strămoșilor noștri. In fruntea tuturor accstor așezăminte luminează peste veacuri și peste mileniile de vreme sărbătoarea Sfintelor Paști, al praznicelor praznic, întemeiat prin însăși jertfa lui Dumnezeu Fiul.

La temelia acestei sărbători împărătești stau ca pietre

unghiulare biruinţa adevărului împotriva minciunii, a dreptăţei împotriva impilării, a dragostei împotriva urii, a vieţii împotriva morţii. Biruinţa câştigată prin învăţătură curată, prin trăire pilduitoare, prin fapte de dreptate şi milostenie, ca să fie încoronată cu laurii nevestejiţi ai supremului sacrificiu: jertfirea pe cruce a unei vieţi neprihănite pentru păcatele întregii omeniri.

Totul a fost dăruit numai ca omul să se bucure de un îndreptar luminos în viaţa pământească şi să'şi asigure, prin conlucrarea cu Pronia cerească, mântuirea pentru veşnicie.

Dar puterea iadului, înfrântă prin învierea Domnului Hristos, a răbufnit în zilele noastre şi ghiarele Satanei şi-au înfipt colţii în milioanele de oameni ce alcătuise ţara vecină, Uniunea Sovietelor, morman de naţiuni şi rase. Aici, uneltele diavoleşti au izgonit pe Dumnezeu din sfintele locaşuri, din şcoli şi armată, din organizaţiile muncitoreşti şi cele industriale, rămânând neatinsă doar casa sufletului omului. Teroarea, exilul, chinul şi crima au fost mijloacele cu care fiara bolşevică a căutat să alunge pe Dumnezeu de pe pământul şi dintre întocmirele create de El, încă dela începutul lumii. In faţa acestor mişelii grozave, săvârşite de hidra comunistă, toate persecuţiile păgâneşti, din cele trei veacuri dela întemeierea Bisericii, se asemuiesc cu un nouraş nevinovat alături de o grindină pustiitoare. Şi toate au fost numai ca să alunge din sufletul omului gândul că el este nemuritor şi are să-şi dea seamă în faţa scaunului de judecată la sfârşitul veacurilor.

Căci învierea din morţi face pe om plin de demnitate şi dreptate. Dar, acest lucru turbură ambiţia de stăpânire a unei clici de nebuni. Libertatea de gândire, împotrivirea la mişelii şi nedreptăţi strică socotelile celor hrăpareţi şi deaceea capii bolşevicilor afirmă, că nu este suflet nemuritor, că omul e ca orice animal şi deaceea el poate trăi numai în turmă, fără niciun ideal, ci numai muncind din greu, fără cârtire, pentru traiul desmăţat al altora. Din aceste socoteli a început prigoana contra învăţăturii Bisericii despre Invierea Domnului şi cea a omului; Căci, „*dacă Hristos n'a înviat, atunci zadarnică e propoveduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră*“spunea sfântul apostol Pavel. Ci duşmanii

adevărului dumnezeesc, care au spânzurat pe lemnul crucii trupul nevinovat al Mântuitorului, tot aceia sunt şi acum care au pornit şi duc războiul de exterminare a creştinismului.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

După cum v'am arătat, un motiv dintre cele mai puternice, ce a dus la deslănţuirea războiului actual este şi acel produs de învăţătura despre Invierea Domnnlui. Dar spusele mele sunt întărite de constatările voastre, ale celor care aţi luat uneltele de luptă în mână şi aţi alungat pe barbarii bolşevici în stepele pustii ale răsăritului. In drumul vostru izbăvitor, aţi văzut înfricoşate lucruri. Sfinte locaşuri de rugăciune transformate în grajduri de vite şi cluburi de propagandă, familii desperechiate, bătrâni indobitociţi, femei desmăţate, copii sălbătăciţi de mizerie şi boli. Parcă furia apocaliptică s'a deslănţuit peste aceşti nenorociţi oameni, numai şi numai pentrucă aduceau slavă Celui înviat din morţi. Chiar înşişi fraţii noştri basarabeni şi bucovineni, în scurta, dar asupritoarea stăpânire bolşevică, au suferit cele mai grozave chinuri. Ceice au simţit româneşte şi au mărturisit credinţa lor nestrămutată în Dumnezeu au fost smulşi din sânul familiilor lor, chinuiţi, omorîţi sau duşi în exil.

Durerea neţărmuită a cuprins mii şi mii de suflete. Dumnezeul părinţilor noştri însă, care cunoaşte dreptatea noastră şi sufletul blajin al Românului, ne-a dat putere să înfruntăm mişelia oamenilor, slujitori ai Satanei. Unii din cei mai buni fii ai Patriei s'au săvârşit din viaţă, în lupte crâncene, cu credinţa, *că se cade ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune şi acest trup muritor să se îmbrace în nemurire.* In adevăr morţii noştri sunt mucenici ai Sfintei Cruci şi eroi ai gliei strămoşeşti.

Lupta lor nu a fost, şi nu este, numai înfruntarea a celor ce jinduiau avutul şi dreptul nostru, ci înseamnă şi o misiune de reîncreştinare a celor fără Dumnezeu. Ofiţeri, subofiţeri şi ostaşi au contribuit, cu sudoarea muncii lor în locuri departate, la redeschiderea sfintelor biserici, asistând ca naşi la botezarea a mii şi mii de tineri păgânizaţi. Pretutindeni au dus nu numai glasul neînfricat al dreptăţii, dar şi lumina neperitoare cea izvorită din mormântul Mân-

tuitorului. Toată jertfa unora şi strădania altora au pus-o la temelia Bisericii, după cum zice acelaşi sfânt apostol Pavel: *„Nimenea nu poate să pună altă temelie afară de cea pusă, care este Iisus Hristos. Căci biserica lui Dumnezeu e sfântă, şi această Biserică sunteţi voi“.*

Chemarea la apărarea Sfintei Cruci va fi totdeauna o chemare sfântă, care încredinţează pe orice credincios de câştigul nemuririi. *„Eu sunt învierea şi viaţa. Celce crede în mine, chiar de va muri, va trăi; şi tot celce trăeşte şi crede în mine, nu va muri în veac».*

Să se gândească oricine, că sacrificiul cerut de poruncile Patriei şi ale Bisericii nu se pot asemui cu cele ce le-a suferit Mântuitorul. Aduceţi-vă aminte de batjocurile, insultele, chinurile şi osânda ruşinoasă ce le-a suferit El până la sfârşitul calvaric, numai şi numai pentru păcatele altora. Toate acestea s'au spulberat în faţa Sfintei Invieri. Şi pentru noi oamenii vor veni zilele de bucurie, după atâtea suferinţe şi umiliri, dacă vom şti să apărăm pământul şi legea, întocmai cum s'a întâmplat şi cu Mântuitorul, care după chinurile şi moartea ce le-a suferit, s'a îmbrăcat din nou în duhul neperitor al slavei dumnezeeşti. Căci nimic nu se dobândeşte decât prin muncă, greutăţi şi jertfe.

Am stăruit asupra acestor fapte, ştiind că temeurile credinţei se cer mărturisite când povara timpului este grea. Este încă vreme de război. In multe familii a pătruns haina tristeţii din pricina pierderii unora sau altora din cei apropiaţi. Dar această tristeţe să fie plină de demnitate, că nu oricine ştie să se jertfească pentru binele aproapelui său. Trebuie să ne suportăm unii altora greutăţile cu dragoste creştinească şi frăţie românească.

Pentru orice sacrificiu Patria este pururea recunoscătoare iar Dumnezeul dreptăţii va răsplăti fiecăruia după râvna arătată îndeplinirii poruncilor lui.

Pretenţiile, dorinţele şi tot ce este legat de gustul unei vieţi tihnite şi îmbelşugate să fie restrânse la strictul necesar. Orice îmbuibare sau risipă înseamnă o sfidare a trudei şi jertfei celor mulţi. Toată grija noastră să fie îndreptată la ceice luptă, ca să aibă ce le trebue la îndemână, la cei suferinzi cărora le trebuie ajutor şi alinare, iar la cei rămaşi

acasă fără sprijin să le îndulcim traiul de toate zilele. Durerea să fie împărtăşită de toţi, după cum şi bucuria cuprinde orice suflet năzuitor de bine pentru lege şi neam.

Cum toată economia ţării e îndreptată pentru împlinirea cerinţelor de război, nimeni nu are drept la cârtire, că ici şi colo mai lipsesc unele lucruri, ce altădată se găseau din belşug.

Raţionalizarea mâncării, îmbrăcămintei şi a altor bunuri e necesară mai întâi, ca să preîntâmpine eventualităţi de lipsă şi apoi ca fiecare să se bucure de un tratament egal în faţa obligaţiilor cerute de Stăpânire. Totdeauna să vă aduceţi aminte de traiul bine chibzuit şi ordonat al ucenicilor Mântuitorului Hristos, care se mulţumiră cu puţin pentru viaţa trupească, dar în orice clipă căutau un spor duhovnicesc. Iar acest spor creştea din implinirea dragostei creştine, întrucât şi sarac şi bogat, şi bătrâni şi tineri, văduve şi copii, împărţeau, de bună voie, unii altora din avutul şi prisosul lor, ca astfel să fie o bună potriveală. Nici unii să aibă prea mult nici alţii prea puţin, întocmai cum potriveşte Statul datoriile şi drepturile pentru fiecare cetăţean.

Iar acolo unde este dreptate se alătură şi pacea, unde este pacea acolo îi şi iubirea, iar toate la un loc deschid calea mântuirii. Căci unde sunt doi sau trei adunaţi în numele meu acolo sunt şi Eu, spune Mântuitorul Hristos.

Ori unde nevoile oştirii vă chiamă, să vă ştiţi infrăţiţi unii cu alţii şi sprijiniţi de ajutorul şi dragostea cerească.

Nimeni să nu dea crezare şoptirilor tainice ale oamenilor fără credinţă în Dumnezeu şi fără dragoste de ţară, oameni vânduţi duşmanilor noştri, care şoşotesc că nu are rost lupta ce o ducem în această cruciadă pentru triumful Crucii. Unii netrebnici ca aceştia voiesc robirea noastră şi distrugerea neamului românesc. Ci mai vârtos amintiţi-vă pururea de cuvintele dumnezeiescului apostol Pavel, care zice: *„De netrebnica grăire deşartă te fereşte, căci ceice ţin de ea sporesc mereu în necinste iar cuvântul lor se lăţeşte ca o pecingine. Aceştia pururea învaţă şi niciodată nu pot să ajungă la cunoştinţa adevărului“*.

Iar voi, ca oameni ai lui Dumnezeu, fiţi ascultători numai ai sfaturilor date de legiuitele stăpâniri, ca să puteţi desăvârşi tot lucrul cel bun.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

O luptă nu se câştigă prin puterea armelor, dacă acasă nu e unire desăvârşită şi muncă disciplinnată.

Dacă ucenicii Mântuitorului nu ar fi păstrat rândurile strânse după moartea, învierea şi înălţărea la cer a dumneziescului Invăţător, Biserica nu s'ar fi închegat aşa după cum o vedem azi. Intre ei n'a fost cărtire, ci fiecare şi-a dus lucrul la bun sfârşit până la sacrificiul vieţii. Suferinţa lor a însemnat triumful Bisericii Domnului Hristos.

In zadar s'ar lupta vitejeşte cei dela front, dacă cei rămaşi la vetre s'ar lăsa culcaţi pe nădejdea izbânzii acelora. Aici, în spatele frontului, să fie arsenalul muncii. Braţele ce lipsesc să fie înlocuite prin sporul celor rămaşi acasă. Nici o palmă de pământ să nu rămână pârloagă, nici o livadă neîngrijită, nici un dobitoc lăsat fără îngrijire. Cu cât bogăţia ţării nu e risipită, ci e bine gospodărită, cu atât izbânda finală e asigurată şi uşurată pentru cei din linia întâia. Deasemeni sfătuim, cu toată căldura, pe clerul nostru să fie zi şi noapte la împlinirea datoriei pastorale, îndemând în fel şi chip pe enoriaşi să sporească rodul muncii. Preoţimea să stăruie în poveţe şi sfaturi prin parohii în privinţa educării copiilor, higienei corporale şi familiare, a sporirii muncilor agricole, a caritătei creştine, sprijinind instituţiile de stat, ţinând seamă că mulţi din factorii de cultură şi administraţie sunt mobilizaţi. Ori ce lipsă de la un post să fie suplinit de cel mai capabil şi îndreptăţit rămas în sat. Aici se vede vrednicia omului şi dragostea de Ţară. Când se vor întoarce depe câmpurile îndepărtate ale războiului şi vor găsi gospodăriile lor în bună păstrare, ba încă îmbelşugate, feciorii satelor se vor bucura de grija părintească ce le-au arătat-o pastorii lor sufleteşti. Şi-şi vor aminti de cuvintele Mântuitorului, că pastorul cel bun sufletul său şi-l pune pentru turma sa. Numai cel năimit o lasă de isbelişte şi fuge, iar lupii vin şi sugrumă oile.

Prea cucernici Părinţi şi împreună slujitori, să fim cu toţii păstori buni şi vrednici, ca să mărturisim că înţelegem vremurile şi aducem cinstire prisositoare Bisericii şi Neamului, instituţii neperitoare ce-şi pun nădejdile în lucrul nos-

tru duhovnicesc. Iar voi, iubiţii mei fii duhovniceşti, daţi ascultare păstorilor voştri şi supuneţi-vă cu toată dragostea poruncilor stăpânirilor celor mai înalte, care sunt dela Dumnezeu orânduite, ca astfel printr'o colaborare strânsă şi frăţească să putem doborî puterile balaurului din răsărit ce ne ameninţă legea, pământul, familia şi neamul.

Cu prilejul Sfintelor Paşti se deschid toate inimile în atmosfera frăţească şi de dragoste. «*Iertaţi-vă unii altora greşalele voastre şi vă îmbrăţişaţi frăţeşte, făcând aceasta pentru Sfânta Inviere*". Dăruiţi din agonisita voastră, aşa cum e obiceiul îndătinat din strămoşi, celor ce's în lipsă şi nevoi. Fiecare să cunoască bucuria Invierii nu numai duhovniceşte, ci simţind, că bunătăţile cu care Dumnezeu a înzestrat Ţara noastră, sunt pentru înfruptarea tuturor. Nici un ostaş, nici un rănit sau bolnav să nu rămână uitat în noaptea Sfintei Invieri de o bucată de cozonac, pască sau ouă roşii. Cucernicii preoţi vor avea grijă, ca împreună cu membrele din Consiliul de Patronaj să strângă colecte pentru ostaşi şi răniţi şi să le ducă din vreme acolo unde prefecturile de judeţ vor indica locurile. Eu, Arhipastorul vostru, mă bizui pe vrednicia păstoriţilor mei, întrucât mi-aţi dovedit-o şi până acum la toate apelurile pe care le-am adresat vouă.

Gândul meu şi al vostru al tuturor să fie îndreptat la cei ce sunt departe de căminuri, urându-le sănătate şi izbândă în luptele ce le poartă cu aleasă vrednicie. Celor depe front şi celor rămaşi acasă le trimet binecuvântarea arhierească şi salutarea creştinească: *Hristos a Inviat!*

Iar Dumnezeul milelor şi al îndurărilor, care pururea ne ocroteşte să fie cu noi cu toţi. Amin!

Dată în reşedinţa Noastră metropolitană din Iaşi pentru Sfintele Paşti din anul mântuirii 1942.

† **IRINEU**

Mitropolitul Moldovei şi Sucevei

VOLUPTATEA POSTULUI

Fiindcă ne găsim în postul mare, mulţi creştini, dar mai mulţi dela ţară decât dela oraş, au părăsit mâncările de dulce şi petrecerile cu păcat, dând-o pe sec.

La asemenea rigori mulţi dintr'înşii se supun fie din consideraţii religioase, mai cu seamă sătenii, fie din motive de sănătate, mai ales târgoveţii.

Astăzi însă foarte mulţi oameni nu mai postesc şi chiar din cei care postesc, postesc pentrucă aşa-i învaţă preotul sau doctorul să facă, dar o fac cu multă silă, pentrucă de! organismul are şi el trebuinţele lui, pe care când le satisfaci simţi plăcere, dar nu te poţi aştepta decât la amar şi neplăcere când le contrariezi. Şi doar toţi psihologii spun, că omul nu poate decât să fugă de neplăcere şi durere ci să caute plăcerea [1]). Cel puţin aşa cred ei.

Dar oare numai în satisfacerea pornirilor instinctive găsim noi plăcere? Oare în contrarierea şi biruirea lor să nu fie nici o satisfacţie?

De sigur că dacă noi nu postim decât de nevoie ca nişte naufragiaţi ai soartei, sau din motive sanitare ca bolnavii, sau de frica iadului ca nişte bigoţi, ori de ochii lumii ca fariseii, bietul nostru post nu e decât un simulacru şi o nenorocire. Nu tot aşa stau însă lucrurile când începem să postim cu hotărîrea biruirii de sine, căutând de bună voie acest supliciu pentru a-l brava cu vitejie, fiindcă în cazul acesta toată amărăciunea postului nostru se preface în bucurie şi plăcere.

Un lucru care nu ne place din instinct, nu ne face plăcere numai atunci când ni se impune cu sila şi fără voia noastră, sau când suntem ţinuţi să-l îndurăm din vreun con-

---

1) Etica I. Găvănescu, Iaşi 1922 pag. 121.

siderent extrinsec, după cum de altă parte până şi lucrurile cele mai protivnice pornirilor noastre instinctive devin plăcute, când ne hotărîm să le suferim de bunăvoie.

Aşa bunăoară, copiilor nu le place să fie siliţi a rămânea multă vreme în nemişcare sau a-şi înfrâna unele porniri organice ca foamea, setea etc. Şi totuşi când ei se hotărăsc de bunăvoia lor să se exercite în asemenea casne, neplăcerile lor dispar ca prin farmec şi supliciui devine joc, cum observă dl. prof. Şt. Bârsănescu [1]).

Ce lucru mai puţin plăcut decât să mănânci bătaie? Şi totuşi pedagogul elveţian Claparède, când era copil, se juca cu alţi copii de seama lui, bătându-se cu nuiaua peste pulpe reciproc, ca să vadă cine rabdă mai mult [2]).

Giovanni Papini spune că e peste firea omenească să primeşti o palmă fără să ripostezi [3]). Şi totuşi pentru cine practică principiul nevoinţii creştine, bătaia şi biciuirea, chiar până la sânge, e un izvor de voluptăţi, ca la flagelaţii evului mediu de pildă [4]).

Tot aşa de neplăcută pentru om e şi munca prestată de silă. In graiul românsc depe vremile robiei vorba „muncă“ era sinonimă cu „durere, chin, tortură“. Despre martirii şi despre criminalii supuşi la torturi se zicea că au fost „puşi la munci“, cum se exprimă pravilele lui Matei Basarab şi Vasile Lupu. Tot sens de casnă sau tortură avea şi latinescul „labor“ ca şi „ponosul“ grecesc [5]).

Şi totuşi pentru cine s'a hotărît de bunăvoie să sufere cu generositate durerile muncii, ea ajunge o adevărată fericire, din care cauză mulţi învăţaţi i-au închinat imnuri de slavă, presum Sir John Lubboc în „Fericirea de a trăi“, John Ruskin în „Comori şi Grădini“, Thomas Carlyle în „Cultul Eroilor“ ş. a. Tocmai de aceea zice dl. prof, Simion

---

1) Pedagogie de Şt, Bârsănescu pag. 133.

2) Pedagogia şi Psihologia Experimentală, trad. de I. G. Marinescu, Buc. 1919 pag. 27.

3) Viaţa lui Iisus, trad. de Al. Marcu, Edit. Cartea Rom.

4) Istoria Bisericească de Eusebie Popovici. Trad. de Ep. Athanasie şi Ep. Gherasim vol. II pag. 167.

5) Arbeitsmotive im Lichte der christlichen Ethik de Dr. Franz Xaver Eberle, München 1912 pag. 1.

Mehedinţi că „cine a înălţat munca până la iubire, acela a coborît raiul pe pământ“ [1]).

Exact la fel e şi cu postul, pentru cine-l practică desinteresat şi în spirit de pură asceză: devine plăcut, aşa cum apare el bunăoară ţărănimii noastre, necorupte încă de modernismul civilizaţiei orăşăneşti. De aceea dl. prof. C. Rădulescu-Motru spune că: „există la poporul român o spiritualitate, care uneori merge până la ascetism. Poporul român, zice d-sa, s'a nutrit rău din sărăcie, dar şi dintr'un fel de ascetism, ce se adăoga cel puţin pe alocuri. Hrana, şi azi, când are cu ce, e pentru ţăranul român, în parte, o inutilitate ce costă prea mult.

In frugalitatea aşa de mulţumită a ţăranului român e şi o anume voluptate. Citiţi „Le repas sans pain“ din însemnările prinţesei Bibescu despre ţăranul român şi veţi avea un document sugestiv despre aceasta“ [2]).

Aşa dar şi postul îşi are voluptatea lui când îl practicăm în spirit de asceză pură, voluptate care de altfel nu-i deloc protivnică nici sănătăţii trupului, nici mântuirea sufletului.

Preot LEON STACESCU
Prisacani

---

1) Citat după «Picuri de adevăr şi înţelepciune» de Căpitanul N. Cerbulescu, Sibiu 1923 pag. 50.

2) După «Doctrina Personalismului energetic a D-lui Rădulescu-Motru« de V. Băncilă, Edit. Cultura Rom., Buc. pag. 84. De altfel observările prinţesei Martha Bibescu cu «Cina fără pâine» la care se referă aci dl. Motru se găsesc azi şi în româneşte în Edit. Adevărul sub titlul: «Izvor, ţara sălciilor» la pag. 284.

OBIECTUL FILOSOFIEI RELIGIEI

Termenul de azi — filosofia religiei — se găseşte pentru prima dată de Raymond de Sabunda [1]). S'a născut la Barcelona [2]) probabil în 23 Aprilie 1426. Ştim puţin despre vieaţa sa. A fost preot şi profesor la Toulouse [3]). Avea şi doctoratul în medicină. Pela 1494-1496 publică o lucrare latină cu titlul *Theologia Naturalis = s. liber creaturarum*. După Enciclopedia Italiană [4]) cartea lui R. de S. se ocupă în special de om şi de natura omenească în măsura în care aceste date antropologice sunt necesare pentru cunoaşterea lui Dumnezeu şi pentru obligaţiunile faţă de aproapele. Conţine multe afirmaţiuni incompatibile cu datele dogmaticei creştine. Trece prin filiera raţiunei toate datele teologice şi încearcă să explice misterele (Trinitatea, Incarnaţiunea), fără să apeleze la datele revelaţionale. Cu R. de S. trecem dela gândirea medievală —aristotelico-scolastică— la gândirea Renaşterii din care se va desvolta filosofia modernă. R. de S. întrebuinţează termenul de filosofia religiei şi face filosofia religiei. Dar ce este filosofia religiei şi cari sunt datele, elementele asupra cărora operează. Un teolog ortodox, Dl. Ioan Gh. Savin [5]) ne spune că „Filosofia religiei este acea parte a filosofiei care se ocupă cu lămurirea şi explicarea fenomenului religios, considerat ca un produs natural al spiritului omenesc". După teologul catolic Paul Ortegat [6]). „Filosofia religiei trebue să determine legile necesare şi conţinutul intrinesc al fenomenului religios". Teologul protestant Jean Hering [7]) defineşte filosofia religiei, precizând raporturile ei cu filosofia religioasă. „Rezervăm titlul de filosofie a religiei unui grup de cercetări având de obiect religia însăş, pe când filosofia religioasă o înţelegem cuprinzând mai mult decât filosofia

---

1) Reulet Recherches sur Raymond Sabunda Paris. 1875. Huttler Die Religions phylosophie des Raimunds von Sabunde. Augsburg, 1851.

2) L. Marion. Histoire de l'Eglise Tom. III. Paris, 1922, p. 186.

3) Enciclopedia Italiana Vol. XXVIII, p. 788.

4) Idem p. 789.

5) Apologetică. Bucureşt, 1935, p. 35.

6) Philosophie de la religion. Bruxelles, 1938. p, 10.

7) Phenomenologie et philosophie réligieuse. Strassbourg, 1925, p. 7.

religiei, ansamblul propoziţiilor al căror obiect e Dumnezeu sau lumea, sau vreo altă entitate sub unghiul unei religii naturale sau pozitive, adică o grupă de afirmaţii susţinute sau inspirate de o atitudine sau un adevăr cunoscut sau dat de o religie, care ea însăş a fost justificată în prealabil de o filosofie a religiei. Aceasta din urmă nu ar fi decât primul etaj al întregului edificiu al filosofiei religioase".

După H. Höffding [1]). „Prin filosofia religiei se pot înţelege două lucruri: sau gândirea inspirată de religie sau gândirea care îşi face din religie un obiect de studiu". Dicţionarul filosofic al lui Rudolf Eisler [2]) defineşte filosofia religiei ca studiu ştinţific al originei, esenţei, şi sensului religiei şi al noţiunilor fundamentale ale religiei (Dumnezeu, etc). Disciplinele filosofiei religiei sunt: 1) Fenomenologia religioasă 2) Psihologia religiei 3) Epistemologia religioasă 4) Etica religioasă 5) Metafizica religioasă. Nae Ionescu [3]). defineşte filosofia religiei-speculaţie asupra datelor religiei şi a religiilor pozitive (adică privite aşa cum apar în lumina istoriei). Am citat câteva definiţii ale filosofiei religiei şi am încercat să citez cele mai autoritare în lumea speculaţiilor filosofice şi teologice de azi. Nu e pentru nimeni greu de văzut că în dosul acestor definiţii formulate în chipuri foarte diferite se ascunde acelaş fapt. Pentru toţi cugetătorii filosofia religiei este reflexie, contemplaţie, filosofare, explicare raţională a fenomenului religios privit în originea sa, în esenţa sa şi pe planul devenirii istorice sau altfel spus aşa cum se manifestă dela cunoaşterea primelor documente nescrise şi până în secolul nostru. Dacă aproape toţi cugetătorii împart filosofia religiei în trei mari capitole, o fac sub influenţa filosofiei lui Hegel. In filosofia religiei Hegel e creator de epocă. Filosofia religiei începe cu R. de S. (sau mai bine zis îşi are prima fişă istorică la R. de S.) dar în lumea filosofilor pătrunde ca disciplină filosofică independentă abia în secolul al XIX-a, cu Hegel. —„Am crezut că

---

1) Philosophie dela religion. Paris, 1909, p. 1.

2) Wörterbuch des Philosophischen Begriffe, Zweiter Band. Leipzig, 1910. p: 1215.

3) Curs dc filosofia religiei (După note stenografiate de foştii săi studenţi dela Bucureşti).

e necesar spune Hegel [1]) — să privesc religia în ea însăş ca vieaţă independentă a spiritului, să o fac obiect al speculaţiilor filosofice şi să o incadrez între şiinţele filosofice". După Hegel filosofia religiei e speculaţie asupra religiei, în al doilea rând asupra religiilor pozitive (istorice) şi în al treilea rând asupra spiritului religios. Filosofia Religiei de Hegel are următoarele capitole:

1) Religia în genere.

2) Religia pozitivă (cum o vedem în istoria religiilor).

3) Creştinismul.

Noack [2]) urmează întru toate pe Hegel. Imparte filosofia religiei în trei capitole:

1) Dumnezeu, relaţiile religioase dintre om şi Dumnezeu — Cultul.

2) Revelaţia naturală şi supranaturală în religiile pozitive.

3) Religia absolută. Conceptul treimic.

Pfleiderer [3]) stabileşte pentru filosofia religiei tot trei capitole mari:

1) Esenţa religiei (originea, premisele religiei, raportul religios, revelaţia, Dumnezeu şi lumea divină, formele cunoaşterii religioase, manifestările externe ale religiozităţii — cultul, morala).

2) Religiile pozitive (religia fricei şi a autorităţii religie şi magie, sabeismul, religiile naturiste, religiile simboliste, religiile monoteiste).

3) Religia absolută, revelaţia completă. Creştinismul, aspectul istoric, aspectul speculativ, religia viitorului.

Filosofia religiei s'a desvoltat pe baze hegeliene şi în parte e şi azi pe aceleasi temelii. Ullrici [4]) împarte filosofia religiei în două capitole, dar chiar în acestea — 1) religia ca fapt istoric 2) esenţa religiei — se vede influenţa diviziunei în trei a lui Hegel, cu deosebirea că suntem în faţa unei contrageri într'un capitol a două capitole hegeliene. Numai

---

1) Hegal's Vorlesungen über die Philosophia den Religion. 1840, p. 3:
2) Mythologie und Offenbarung. (2 volume).
3) Die Religion.
4) Religions philosophie.

neotomismul a elaborat o filosofie a religiei pe alte baze, sau altfel spus a reflectat asupra religiei, fără să o privească prin prisma lui Hegel. Spuneam la începutul acestor consideraţiuni că filosofie a religiei este disciplină filosofică. Noţiunea de filosofie a religiei este o delimitare de obiect, Avem un fapt dat—religia (şi religiile) cu trecutul şi vieaţa sa. Filosofia religiei are ca obieet tocmai religia. Ca orce ştiinţă filosofia religiei are anumite metode prin cari operează asupra obiectului de studiat. Filosoful religiei cercetează domeniul religiei cu metodele cari se întrebuinteză în filosofie. „Filosofia religiei — zice Harald Höffding [1]) nu are la dispoziţie alte metode decât metodele generale ale filosofiei. Ea consistă într'un studiu relativ la teoria cunoaşterii, psihologie şi morală". Diversitatea concluziilor în domeniul filosofiei religiei se datoreşte diversităţii metodelor de investigaţie. Intr'o lucrare filosofică recentă [2]) citim că prin orce metodă am căuta adevărul, ajungem la el dacă suntem sinceri. Metoda este drumul, calea, ce duce la adevăr. Fie empirismul, fie raţionalismul, fie orce altă metodă, ne poate conduce spre sferele senine ale adevărului, dacă e sincer şi de bună credinţă. Inainte de a începe studiul e necesară purificarea. După dl. Marin Ştefănescu [3]) rugăciunea e acţiunea purificatoare care trebue să premeargă studiului asupra enigmelor acestei lumi. Purificarea de care vorbeşte dl. M. S. e necesară mai ales în domeniul filosofiei religiei. Aci speculezi asupra religiei, asupra unei lumi de vrajă şi mister.

Cercetătorul trebue să aibă o înţelegere a fenomenului religios. Teologia poate greşi orcând. Religia pentru orce credincios e adevărul absolut. Nu există om care să presupună că religia sa nu e adevărată. In momentul în care dubitează caracterul absolut al religiei, îşi surpă singur temelia de granit a convingerilor şi trebue să le caute o altă convingere. Omul e dispus să recunoască că sunt naţiuni mai culte decât cea din care va face parte, că sunt oa-

---

1) Op. cit, pag. IV.
2) M. Ştefănescu. Le probléme dela methode.
3) Op. cit.

meni mai înţelepţi decât el; dar dacă e credincios nu va admite niciodată că există o altă religie adevărată. Domeniul religios e cel mai vast domeniu din lume. Religia a apărut odată cu primul om. Primul exemplar uman a avut primul fior religios în faţa cosmosului şi a existenţei. Va dispare atunci când nu vor mai fi oameni. Religia e atât de indisolubil legată de sufletul omenesc, încât e prezentă chiar şi atunci când persoana respectivă se declară areligioasă. Nu credeţi că propoziţia — Nu cred că există Dumnezeu — se poate înlocui cu propoziţia — Cred că Dumnezeu nu există — sau cu formula — Cred în materie maica eternă a noastră a tuturor? Dacă începe cu cred, nu exprimă tot o credinţă oarecare? Bine înţeles credinţele sunt infinit de multe şi evoluiează după timp şi spaţiu.

Suntem de acord asupra vastităţei acestui domeniu şi asupra faptului că filosofia religiei e speculaţie asupra domeniului religios, Vastitatea şi varietatea infinită a obiectului studieat de filosofia religiei duce la infinita varietate a teoriilor formulate de filosofia religiei.

IOSIF C. NAGHIU

E

BISERICA DIN RUSIA

Inainte de acest război, multe se spuneau despre biserica din Rusia.

Autorităţile ruseşti spuneau, că biserica nu este de nici un folos, clerul este imoral, şi deci este o povară pentru stat şi prin urmare trebue desfiinţată.

Un lucru însă, de care comuniştii n'au ţinut seamă, dar care se ştie precis, acolo unde nu-i religie, domneşte sălbătăcia, pentrucă numai religia înalţă pe om şi-l pune în adevărata lui valoare; fiindcă, credinţa este o calitate a oamenilor spre deosebire de animale. In toate statele, religia îşi are locul ei, lucru pe care bolşevicii nu l-au priceput. Au pomenit şi ei de libertatea religioasă în articolul al 4-lea din Constituţia

lor şi ca urmare au lăsat să funcţioneze tot timpul 4 biserici în toată Rusia, dar nu pentru rolul înalt pe care îl are religia ci numai şi numai de ochii celorlalte popoare, şi mai ales, a ambasadorilor şi a agenţilor de informaţii, care le-ar fi descoperit sălbătăcia acelora, care aveau pretenţia, că au întronat egalitatea şi dreptatea.

Libertatea pe care au acordat-o şi felul cum s'au purtat cu biserica, am văzut-o la faţa locului şi numai avem nevoie de alte informaţii şi mai ales din partea lor.

Acelaş articol, al 4-lea, din Constituţia rusească, care pomeneşte la început de libertatea religioasă, admite şi propaganda antireligioasă, care însă, a fost luată sub scutul statului. Şi ca urmare, preoţii au fost terorizaţi, nu li s'a dat voe să se întrunească sau să se apere, li s'au oprit revistele ; nici un respect sau loc în societate, apoi, în cele din urmă, expulzaţi sau închişi. Bisericile au fost transformate în hambare de ceriale, cluburi, cinematografe, iar o parte dărămate, pentru a întrebuinţa materialul la alte clădiri. Dreptcredincioşii, nu puteau ocupa slujbe în statul rusesc ; veşnic ţinuţi sub teroarea exilului, copii nu le erau primiţi în şcoli, iar tinerii credincioşi făceau serviciul militar fără arme. Orice manifestaţie religioasă era interzisă, Statul însă prin autorităţile lui susţinea pe „propagandiştii celor fără Dumnezeu", organizaţie condusă de Iaroslavski, care au scris cele mai urâte cuvinte la adresa bisericii şi a Divinităţii. Acestor propagandişti, li s'a pus la îndemână toată puterea informativă : radio, cinematograf, ziare, cărţi, conferinţe, fără însă a-i da dreptul şi bisericii să se apere. Cu toate acestea creştinismul era mai în floare şi mai activ ca oricând ; şi văzând că în loc să scată se întăreşte, au prevăzut în planul cincinal din 1932 următoarele : „religia trebue nimicită şi desfiinţată în 5 ani". Din acest an teroarea a început a fi şi mai mare, culminând în anul 1936 când numai în jurul satului Vasiliewka, raionul Melitopol, au fost ucişi peste 7000 de credincioşi.

Nu ne putem închipui câte lacrămi şi cât sânge s'a vărsat pentru Cruce în Rusia ; câţi aşteaptă şi azi, ziua sfântă a eliberării lor, din închisori şi din Siberia ; şi câte mii de metanii se fac pentru a se întoarce cei scumpi ai lor din exil.

Dar, toate sforţările ruşilor comunişti au rămas pe hârtie şi în vânt, pentrucă n'au reuşit să distrugă decât podoabele; credinţa, vie şi simplă ca la apostoli am găsit-o. Casele pline de icoane de o frumuseţe rară, cel mult 4-5 case dintr'un sat, care să nu aibă icoană; zilnic se închinau; chiar şi copii ştiau să facă cruce iar unii ştiau Tatăl Nostru „bâjbăie să-l găsească pe Domnul" cum spune Sf. Ev. Ioan. Am găsit foarte multe cărţi bisericeşti şi religioase, iar în satul Waldimirowka din Crimeia, pe când mergeam la un botez cu căpitanul Bataliuc din Vânători Munte, am găsit într'o căsuţă oameni care cântau psalmi din Biblie. Chiar şi în satele noui şi mici, ca de ex: Grigorewka, Alexandrowka, la vest de Nipru, am făcut 23 de parastase; până şi la Colhozul model, Freithem, cu locuinţe comune, situat pe Nipru, am botezat 14 copii cu sprijinul d-lor ofiţeri din Batalionul I pioneri. Nu numai atât, femeile şi chiar bărbaţii veneau la mărturisit, aproape cum vin la noi de Paşti, lucru de care a rămas uimit Dl. Colonel Herman din Brigada 4 Munte, la Melechino, aproape de Don.

Am găsit foarte multe capele, de ex: la preotul Sfati din Volcec, la Ducina, Aluşta-Crimeia etc. Cum se ocupa un sat sau un oraş imediat se punea biserica în stare de funcţionare, femeile scoteau de prin gropi şi de prin lăzi, odoarele şi veşmintele, aşa de ex.: am slujit la Chitai Gorod pe Bug împreună cu Păr. Cojocaru din Iaşi —mobilizat—, cu nişte veşminte aşa de frumoase şi de bine pastrate, cum n'am văzut niciodată. Nu numai sătenii, dar şi orăşenii sunt foarte credincioşi; bisericile le-au deschis şi erau arhipline: de ex.: Odesa, Cherson, Berdiansk, Simferopol, Aluşta etc... Numai la deschiderea bisericii din Aluşta, făcută cu îngrijirea Colonelului Alexandru Petrescu, au participat peste 5000 oameni. Miile de copii pe care i-am botezat, sutele de servicii făcute, capelile şi bisericile deschise, într'un timp aşa de scurt şi de război, *dovedeşte că religia nu se poate scoate de la un popor şi nici distruge.*

Pătura conducătoare a ruşilor, formată din evrei, străini şi puţini ruşi, care la număr era foarte mică, dar cu apucături foarte sălbatice, căutau să distrugă orice urmă de religie. Ei nu vedeau în om decât un animal; şi fiindcă, religia profesează: dreptatea, libertatea, fraternitatea, cinstea, familia, propietatea, vieaţa, Divinitatea, care a făcut, ţine şi îngrijeşte de

toate; lucruri, ce nu erau de loc potrivite pentru ei, care se socoteau atotputernici, în faţa cărora un om nu valora nici cât un fir de iarbă. Deaceia, dacă au fost localităţi, recucerite de ruşi, agenţi comunişti, imediat au venit şi au sugrumat pe cei ce au refăcut bisericile; populaţia civilă nu s'a aliat cu ei şi a căutat să-i scape în limita posibilităţii pe restauratorii bisericilor. Deci, se vede destul de clar că, populaţia rusească era credincioasă, afară de câţiva agenţi care în virtutea puterii şi sub scutul statului, tăiau şi spânzurau. In al doilea rând, distrugerea lor, le vine tocmai de la nesocotirea religiei, *care este piatra de temelie a unui stat şi întronare de dreptate şi fericire.* Căderea bolşevismului arată puterea lui Dumnezeu şi necesitatea religiei. Au avut arme bolşevicii pregătite ca să cuprindă întreaga lume, dar toate au fost neputiincioase în faţa Dumnezeirii; apăreau pe front ca furnicile, dar se culcau ca iarba în faţa Crucii. De la Mariopol aproape de Don şi până în Feodosia Crimeia, pretutindeni am văzut mâna Mântuitorului.

Credem că, atâta sânge vărsat şi atâtea lacrămi, vor fi baza *lumei noui*, despre care se tot vorbeşte şi în care „dreptatea să curgă ca apa" (Ioan1$_{12}$) Lumea nouă, pe care o aşteptăm, se va caracteriza prin întronarea credinţei, iar în lume va domni „dragostea, pacea, bucuria, facerea de bine, blândeţa... (Galateni 5$_{22\ 23}$) Credem că, în curând, vom trăi o vieaţă nouă în care să domnească *legea frăţească a lui Hristos şi conştiinţa umană*, pentrucă, fără ştirea lui Dumnezeu nici un fir de păr nu se mişcă şi El înalţă pe cei drepţi şi umileşte pe cei îngămfaţi.

Preot căpitan în rez. GAVRIL APOSTOL
din Vânători Munte

CÂTEVA MARUNȚIȘURI

1) *Pravoslavnîca Mărturisire a lui Petru Movilă în ungureşte*

La Budapesta există episcopie ortodoxă sârbească. Există şi biserică ortodoxă română şi greacă. In secolul al XVIII-a ortodocşii desnaţionalizaţi, cari nu mai ştiau greceşte, traduc în ungureşte Pravoslavnica Mărturisire a lui Petru Movilă. Traducerea se întitulează [1]). Igaz vallàstételе a napireleţi közönséges és apostoli cklésiànak A mellygörög nyelvböl magyar nyelvre fordittatott Miskòlczi Isvàn àltal. Most pedig a nem egzesült nappkeleti görög vallàst ès hitet tartò keresztyénekueklelki hasznàra és épületekre maga költségén kynyomtatta. Ha és világeleiben botsàtotta Miskolczi Miklos. Pesten, 1791. Nyomttatott Patzkò Ferentz betüvel. (In 8-o 10 f. + 275 p.).

Adică în traducere românească: „Adevărata învăţătură de credinţă a bisericii sobornicești şi apostolice de Răsărit care din limba greacă s'a tradus în limba maghiară de Miskòlczi Ştefan. Iar acum s'a tipărit şi s'a dat lumii pentru folosul sufletesc al creştinilor ce ţin de legea greco-orientală neunită de către Miskòlczi Nicolae [2]).

La Pesta în 1791 s'a tipărit cu literile lui Potzkò Francisc". Dl. Andreiu Veress [3]) presupune că s'a tradus după ediţia grecească tipărită la Amsterdam în 1662. E important de remarcat că Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă e singura carte ortodoxă din secolul al XVII-a tradusă în ungureşte. Nici o altă carte românească din secolele trecute nu s'a tradus în atâtea limbi ca Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă [4]).

---

1) Dr. Andreiu Veress. Bibliografia Româno-Ungară. Vol. II, Bucureşti, 1931, p. 77-78.

2) E fiul traducătorului. (Vezi A. Veress' op. cit. p. 78).

3) Idem. Ibidem.

4) A apărut în: 1) *greceşte* a) 1662 (Constantinopol) b) *1662* (Amsterdam) c) 1699 (Snagov). Dintre ediţiile greceşti mai noui pomenesc: J. Kimmel - Weisenborn, Monumenta Fidei Ecclesiee Orientalis. (2 voll. Iena, 1851 I. E. Messolora Symboliki thisorthodoxu anatholykis Iclisia. Atena, 1883. I. Mihâlcescu. Thesauronhon Orthodoxie. Leigzig 1904. 2) *editii greco-latine:* 1) Chiev (1643) 2) Leipzig (1795). In 1927 apare în - *Orientalia Christiana* - o e-

2) *Ediţtile Româneşti ale Mărturisirii*

Fiind o carte simbolică a bisericii ortodoxe Mărturisirea lui Petru Movilă s'a tradus în româneşte încă în secolul al XVII-a. Prima ediţie românească a apărut la Buzău în 1691 tradusă de Radu Greceanu în colaborare cu fratele său Şerban Greceanu şi cu ajutorul lui Constantin Stolnicu-Cantacuzino [1]).

S'a retipărit în 1745 la Bucureşti cu titlul: Pravoslavnica [2]) Mărturisire a săborniceştii apostoleştii biserici a Răsăritului. Adoua oară tipărită dein porunca prealuminatului şi preaînălţatului Domnului Nostru Ioanu Constandinu Nicolae Voevodu. Cu blagoslovenia prea sfinţitului Mitropolitu alu Ungrovlahiei Kyr Neofit. Tipăritu-s'a în Tipografia Domnească, în oraşul Bucureşti, La anul dela zidirea lumei 7253. De cucernicul intru preoţi Stoica Iacobici Tipograful.

S'a tipărit pentru a treia oară în 1827 cu titlul „Pravoslavnica Mărturisire [3]) a sobornicestii şi apostoleştii Biserici a Răsăritului, acum iarăş aiceea a treia oară tipărită, în zilele prealuminatului şi preaînălţatului nostru Domn Grigorie Dimitrie Ghica Voevod. Cu blagoslovenia Preasfinţitului Mitropolit al Ungrovlahiei Kyr Grigorie. In Bucureşti, In Tipografia Sfintei Mitropolii. La anul 1827. de Mateiu Babunul Tipograful.

Episcopul Calinic al Râmniculuicunoscut sub numele [4]) de — *Calinic de Sfânt* — o retipăreşte în 1858 la Bucureşti [5]). Filaret Scriban tipăreşte la Mânăstirea Neamţului în 1844

---

diţie latină. 3) *slavoneşti*: In 1685 apare la Moscova. De atunci s'a retipărit de nenumărate ori de Biserică, 4) *olandeză*. In 1822 apare la Haarlen în limba olandeză tradusă de Iohannes Antonius Seinerus. Ediţia ungurească am pomenit'o mai sus. Despre ediţiile ungureşti vorhim acum.

1) Trimoteiu Cipariu. Crestomati'a sénanalecte literarie. Blasiu. 1858, p. XXV-XXVII.

2) I. Bianu, N. Hodoş. Bibliografia Românească Veche. Volumul al II-a Bucureşti, (Academia Română p. 553. Reproduce şi versurile dela stema ţării)

3) Idem Vol. III p. 553.

4) Barbu Constantinescu. Introducere la: Confesiunea Ortodoxă. Sibiu, 1877, p. XXI.

5) Există o Vieaţă a lui Calinic cei Sfânt, tipărită la Râmnicul-Vâlcii. Se citeşte la unele mânăstiri în timpul mesei (ca Vieţile Sfinţilor).

o ediţie tradusă din ruseşte, cu titlul Mărturisirea Ortodoxă a apostoliceştii şi catoliceştii Biserici a Răsăritului. Traducerea lui Filaret Scriban s'a retipărit în 1864. Barbu Constantinescu ne dă în 1877 o ediţie savantă, tradusă din greceşte. Confesiunea ortodoxă abisericei catolice (sobcinicesci) şi apostolice a Răsăritului tipărită la Sibiu. Tot în tiparniţa mitropolitană dela Sibiu apare în 1914. Mărturisirea ortodoxă a bisericei catolice şi apostolice de răsărit, edată după traducerea arhimandritului Filaret Scriban de către Dr. Pavel Roşca.

Mai există trei ediţii oficiale ale Sfântului Sinod.

3) *Un sfânt român*

Intr'un Mineiu rusesc găsim un sfânt român din Moldova — pe Ieroshimonahul Antipa. „Părintele Antipa s'a născut în Calopodeşti judeţul Tecuci în anul 1816. Tatăl său Gh. E. Luchian era diacon la biserica din numitul sat: mama sa Ecaterina Atanasie spre sfârşitul vieţii a intrat intr'o mânăstire de maici şi acolo sub numele monahal Elisabeta şi-a sfârşit vieaţa la 6 Noemvrie 1865. Părintele Antipa s'a dus la Mânăstirea Varlaamului (dela Muntele Athos) şi aci a trăit în schimă până la sfârşitul vieţii sale. Petrecând ca un pustnic în adâncă singurătate, el s'a învrednicit să primească dela Dumnezeu darul prevederii — proorociei — şi a murit la 10 Ianuarie 1882". La Petrograd s'a tipărit în 1883 o carte cu titlul Viaţa aleasă a Ieroshimonahului Antipa [1]) care ar merita să fie tradusă în româneşte, fiind povestea vieţii unui mare ascet român.

4) *Vladimir Guetté*

Printre marii convertiţi la ortodoxie din secolul trecut (alături de: Bjervig; Owerbeck, Le Petit, etc.) se numără şi savantul istoric şi polemist francez *Guétte*. Aimé François Guetté s'a născut la Blois la 1 Dec. 1816. A studiat teologia şi a fost numit preot la Saint Denis sur Loire, iar în 1851 ajunge duhovnicul spitalului Saint-Louis din Paris. A-

---

1) Calendarul bisericesc al Basarabiei pe 1930 p. 93.

vea şi o revistă *L'Observateur Catholique* [1]) întemeiată în 1855. Intre 1847=1856 publică o lucrare masivă. *Histoire de l'Eglise de France.* Sfântul Oficiu Roman îl pune la Index. Tipăreşte şio istorie a Iezuiţilor (Histoire des Iezuites). (3 volume 1858-1861). Ajunge în conflict cu biserica catolică pe care o părăseşte în 1862, devenind preot ortodox. Rușii il proclamă în anul 1864 doctor în teologie. Işi descrie conflictele cu cutorităţile catolice în lucrarea Souvenirs d'un prétre romain devenu orthodoxe (1890). După convertirea la ortodoxie scrie o carte împotriva lui Renan (1864), dar se ocupă în special de polemică. A fost preot al bisericii ortodoxe-ruseşti din Paris. Avea şi o revistă – *L'Union Chrétienne* – (1859-1867) la care avea de redactor pe preotul rus Iosif Vasilievici Vasiliev (1821-1881) autorul lucrării [2]).—Examen doctrinal Ecclesiae Romanae de Primatu Papae. Operele polemice ale lui Guetté (devenit după conversiune *Vladimir)* sunt următoarele:

1) La papauté héretique.
2) La papauté schistmatique.
3) Exposition dela doctrine de l'eglise orthodoxe,

Operele sale au fost traduse în limbile popoarelor ortodoxe şi se bucură şi azi de mare trecere. Moare în 1892.

IOSIF C. NAGHIU

---

1) M. Jugie. Theologia Dogmatica Christianorum Orientalium Tomus I. Parisius, 1926, p. 623.

2) Op. cit

O CARTE ŞI O DATORIE

In biblioteca Seminarului Veniamin din Iaşi, la Nr. 1348, se găseşte o broşură rusească, de 75 pagini, care după titlul tradus cu aproximaţia unui necunoscător al limbii, s'ar numi: *„Personalitătile ramânesti care au învăţat în Rusia“* [1].

Broşura este scrisă de Avxentie Stadniţchi profesor la Seminarul teologic din Chişinău şi e tipărită în anul 1891. Acest profesor — după mărturia d-lui Ştefan Berechet — a intrat mai târziu în monahism şi a ajuns unul din cei mai însemnaţi ierarhi ai Rusiei, cunoscut sub numele de Arsenie Stadniţchi, Mitropolit de Novgorod, care înpreajma revoluţiei din 1918 era candidat la Patriarhia din Moscova după moartea lui Tihon. Azi nu se mai ştie nimic de urma lui.

Broşura, de care ne ocupăm, a ajuns în biblioteca Seminarului prin donaţia profesorului August Scriban, care între anii 1860-1892 preda la Seminarul din Iaşi următoarele obiecte: retorica, fizica, geometria şi agronomia; iar mai târziu a predat un grup de obiecte religioase: morala, pastorala, liturgica şi literatura bisericească [2]. Chiar şi scrie pe copertă: „donaţia Aug. Scriban prof“. August Scriban, profesor de Seminar, născut la 1836, a fost fratele mai mare al magistratului Romulus Scriban din Galaţi, care a avut 4 feciori; Ştefan, August [3], Iuliu [4] şi Traian.

Intorcând coperta pe a doua faţă, găsim scrisă cu cerneală neagră următoarea dedicaţie: „Domniei-Sale. Domnului August Gh. Scriban licenţiat în sciinţele camerale dela universitatea imperială din Petersburg, distins profesor la Seminariul „Veniamin“ din Iaşi, autor al mai multor scrieri, în semn de profundă stimă. Bucuresci, 8|20 Octombrie, an 1891.

---

1) Rumâinâi, polucivştie obrazovanie vă Russkihă Duhovno-ucevnâihă zavedeniahă. Sostavilă prepodovatelà Kişinevscoi Duhovnoi Seminar Avxentii Stadniţchi. Kişinevâ Tipografia E. Sliomovieea-Gostinaiaul. Domă No. 92, 1891.

2) Vezi: Gh. Adamescu, Istoria Seminarului Veniamin din Iaşi. Bucureşti 1904 pag. 143.

3) Distinsul profesor din Iaşi, care ştie 7 limbi străine, între care şi cea rusească şi e autorul celui mai bun Dicţionar al limbilor române.

4) Arhimandritul şi eruditul profesor de Teologie, azi conducătorul bisericii noastre din Transnistria.

Con-lucrător la această cărticică — George Paschaliu Samureanu (din Burdujeni).

Intr'o scurtă introducere, autorul ne arată că, legăturile românilor cu biserica din Rusia datează dela marii mitropoliţi de origină română : Grigorie Tamblac, 1415-1419, Petru Movilă 1633-1647 şi Gavriil Bănulescu — Bodoni 1799 — 1803, care au păstorit biserica din Rusia mică cu titlul de Arhiepiscopi şi Mitropoliţi ai Kievului.

Acestor trei ierarhi români [1]), biserica din Rusia trebue să le fie recunoscătoare, pentrucă i-au adus mari servicii în nişte vremuri de cumplită pustietate sufletească şi de periculoase mişcări religioase.

Din cuprinsul acestei broşuri, noi aflăm că, începând cu prima jumătate al secolului al XIX-lea, s'a deschis drumul către universităţile şi şcolile din Rusia pentru tinerii români doritori de Invăţătură.

In a doua jumătate a aceluiaşi secol, drumul studiilor în Rusia este destul de bine frequentat, căci numărul studenţilor creşte nu numai la Academiile Teologige, dar şi la celelalte şcoli superioare, după cum ne dovedoşte şi donatorul acestei cărţi — profesorul August Scriban — care obţinuse titlul de „candidat de legi" sau „licenţiat în ştiinţele camerale dela Universitatea Imperială din Petersburg".

Cel dintâi îndemn pentru a frequenta cursurile Universităţilor din Rusia şi mai ales ale Academiilor Teologige, porneşte dela marele nostru ierarh şi teolog al vremii Veniamin Costachi. Pentru a-şi pregăti profesorii trebuitori, la Seminarul întemeiat de el în Mănăstirea Socola, trimite în anul 1820 pe ierodiacopul Ierotei la Academia din Kiev, unde îi servea un ajutor de 300 ruble pe an

Şi tot el a zîs în toamna anului 1839, cu lacrimi în ochi, către Consulul Rusesc din Iaşi: „am trebuinţă de oameni şi nu pot să mi-i formez" în ţară. Şi atunci Consulul a şi mijlocit imediat trimiterea la Kiev, a tânărului Vasile Popescu — Scriban, absolvent al Academiei Mihăilene [2]).

---

1) Gr. Ţamblac a fost tot român, născut în Bulgaria-Târnova. Pentru aceasta vezi: Episcopul Melchisedec, viaţa şi scrierile lui Gr. Ţamblac, Bucureşti, 1884.

2) Vezi: C. Erbiceanu. Viaţa P. S. S. Filaret Scriban, Bucureşti, 1992, pagina 8.

Pe aceasta îl şi dă A. Stednițchi în boşura sa ca fiind primul dintre oamenii noştri de samă, care au studiat în Rusia.

Incepem acum a înşira personalitățile însemnate, aşa după cum ni le dă autorul în broşură:

1) *Filaret Scriban-Popescu*, episcop al Stavropoliei, fost Rector şi profesor la Seminarul din Socola timp de 18 ani dela 1842-1860, trecând apoi ca profesor la Facultatea de Teologie din Iaşi până la 1864, când demisionează şi se retrage la pensie.

S'a născut în Burdujeni la anul 1811 şi moare în Iaşi la 23 Martie 1873.

A luat titlul de *Magistru în Teoiogie* la Academia Duhovnicească din Kiev, în anui 1841.

2) *Melchicedec Petrovici-Ştefănescu*, episcop al Romanului. Născut în Gârcina, Jud. Neamț, la 15 Februarie 1823 şi mort în Roman, la 16 Mai 1892.

Deasemeni, *Magistru în Teologie* din anul 1851 dela Academia Duhovnicească a Kievului. Cel mai însemnat cronicar şi istoric al bisericii române.

Despre aceşti doi strălucițI „magiştri" ai Teologiei noastre, autorul se ocupă cel mai mult; căci din 75 de pagini ale broşurii 50 sunt consacrate numai lor.

3) *Ghenadie Enăceanu*, episcop al RâmniculuI-Noul Severin. Născut în Iaşi la 1836 şi mort în Râmnicul Vâlcea la 1898. Autor a câtorva scrieri de mare însemnătate pentru istoria bisericii noastre.

Candidat (licențiat) în Teologie din anul 1865 dela Academia Duhovnicească din Kiev.

4) *Arhimandritul Teoctist Scriban*, un om cu o viață foarte sbuciumată, dar nu mai puțin productivă.

A fost profesor şi director la trei Seminarii din țara noastră: la Seminarul din Ismail pe care l-a condus chiar dela înființare; la Seminarul din Bucureşti şi pe două rânduri la Seminarul din Iaşi.

S'a născut la 19 Aprilie 1825 in com. Adâncata din Jud. Dorohoi şi a murit la 10 Ianuarie 1890, la via sa dela Socola-Iaşi.

„Candidata Bogoslovia" (licențiat în Teologie) din anul

1851 dela aceiaşi Academie a Kievului, înfiinţată de românul Petru Movilă.

5) *Silvestru Bălănescu*, din botez Simion fiul lui Vasile Bălănescu din satul Pângărăcior Jud. Neamţ, episcop al Huşilor, candidat în Teologie din anul 1873, dela Academia din Kiev. A fost un bun traducător al cărţilor teologice din limba rusă.

Primile trei volume din Teologia Dogmatică a episcopului Silvestru de Canev, au fost traduse de el; iar după moartea lui întâmplată la 25 Noembrie 1900, traducerea şi tipărirea acestei opere, s'a conţinuat sub direcţiunea Econ. Const. Nazarie, dar cu banii lăsaţi tot de el [1]).

Aceştia sunt oameni cu renume adaogă autorul; dar el nu se opreşte aici, ci înşiră mai departe şi pe alţi români care frequentat cursurile Academiilor teologice din Rusia, fără însă ca să fi putut lua vreun titlu academic. Intre aceştia sunt:

1) *Ierodiaconul Ierotei*, trimis de Veniamin la 1820 în Kie după cum s'a amintit mai sus. Acest călugăr — scrie autorul — a fost întâlnit pela 1850 cu rangul de Arhimandrit la Mitropolia din Bucureşti — unde, după mărturia episcopilor Melchisedec şi Silvestru, se ocupa cu traducerea şi tipărirea multor cărţi bisericeşti.

2) *Chirilă Gardomescu*, care a murit în timpul studiilor în Kiev, la Academie, în anul 1870.

3) *Filaret Dimitriu*, care a studiat la Academia din Kiev între anii 1860-63 şi a murit ca profesor la Seminarul din Huşi.

4) *Leon Reihenberg*, acum — adică la 1891 — misionar printre ovreii din Harcov. Interesant nume românesc de Leon şi Reihenberg, pe care Bîserica din Rusia l-a utilizat pentru convertirea evreilor- Autorul nu ne dă mai multe amănunte despre acest curios misionar creştin din România.

5) *Gheorghe Vintilă*, care a terminat Academia din Kiev ca absolvent în anul 1878 şi a ajuns subdirector la Şcoala spirituală de băeţi din Kişinău; iar mai pe urmă s'a hirotonisit preot în satul Babele din Jud. Ismail.

---

1) La traducerea acestei mari opere au colaborat şi N. Filip, Arhimandritul Gherasim Miron şi T. Ghiga, toţi teologi de samă dela Kiev. Vezi preaţa dela volumul V al acestei lucrări semnată de C. Nazarie Buc. 1906.

6) *Teodor Ghiga*, profesor la Seminarul din Huşi. D-l T. Ghiga a obţinut titlul de „candidat în Teologie" dela Kiev şi după ce s'a întors în ţară a ocupat o catedră de Religie la Liceul Internat şi alte şcoli secundare din oraşul Iaşi, pe care a ilustrat-o ca nimeni altul, până la ieşirea la pensie. Astăzi trăeşte ca octogenar în dealul Tătăraşilor din Iaşi şi ne bucurăm că nu lasă nici acum din mână condeiul de bun teolog şi om devotat al bisericii.

7) *Vespasian Erbiceanu*, profesor la Seminarul din Iaşi de istoria universală şi geografie, între anii 1890-94; iar mai pe urmă a intrat în magistratură fiind şi licenţiat în Drept dela Universitatea din Iaşi şi a urcat cu cinstea toate treptele acestei nobile cariere. A fost primul preşedinte al Curţii de apel din Chişinău după unirea Basarabiei în anul 1918.

A scris şi tipărit o lucrare importantă despre „Tendinţele noi în Drept".

8) *Dimitrie Nicolescu*, profesor la Seminarul particular Sf. Gheorghe din Bucureşti, (ceeace cred că este exact cu Seminarul Nifon Mitropolitul, acesta fiind singurul Seminar particular din ţară). Inainte de a intra în Academie, D-l Nicolescu a urmat un an şi la Seminarul teologic din Chişinău, probabil ca să se familiarizeze cu limba rusă.

Toţi aceşti trei români din urmă — Ghiga, Erbiceanu şi Nicolescu — spune autorul, au fost declaraţi candidaţi ai Academiei teologige din Kiev din seria anului 1890,

Acum — mai adaugă autorul — adică în anul 1891, când a scris broşura, se afla înscrişi la Academia din Kiev următorii studenţi români: Petru Munteanu, Const. Nazarie, N. Munteanu (actualul Patriarh I. P. S. Sa Nicodim) N. Filipp şi Climent Bovtea (exact Bontea).

Toţi aceştia au luat la rândul lor titlul dc „Candidat în Teologie" după cum ne asigură P. C. Sa Părintele Ioan Ţincoca din Iaşi, care a ajuns mai târziu student la aceiaşi Academie şi a căpătat acelaş titlu în urma studiilor făcute.

In timpul din urmă, ne mai informează autorul broşurei, este de notat că la Academia din Kiev intră tot mai mulţi studenţi români, datorită Prea Sfinţitului Episcop Metchisedec al Romanului, care îi îndemnă, îi trimite şi îi sprijineşte.

La Academia teologică din Petersburg se citează patru

români, care au studiat acolo pela jumătatea veacului al XIX-lea ; N. Ghermănescu, Petru Romanescu. N. Comanescu şi G. Ionescu, toţi din Valahia (Munteania) şi nu din Moldova, după cum au fost cei mai mulţi ce s'au înşirat până aici, ca studenţi la Kiev.

E interesant să cunoaştem cum au ajuns aceşti 4 pui de Valahi tocmai la Academia imp rială din Capitala Rusiei. Iată ce ne spune în această privinţă Avcsentie Stadnitchi :

In anul 1845, după cererea Mitropolitului Niofit al Ungro-Valahiei (1840-1849) împăratul Nicolai I, a toată Rusia, a aprobat, printr'un decret special, ca să se trimită în Şcoalele spirituale din Rusia 7 feciori de preoţi din Valahia pentruca să se pregătească a ocupa catedrele dela Seminariile ce se propuneau a se înfiinţa în această ţară, pe lângă fiecare episcopie probabil. Şi fiindcă ei nu ştiau limba rusească, au fost primiţi mai întâi la Şcoala spirituală din Chişinău.

Apoi 4 din ei, au intrat in Seminarul din Petersburg şi de aici în Academia teologică. Doi dintre dânşii, din cauza boalei, au părăsit Academia înainte de a termina toate cursurile ; iar cei rămaşi, au urmat regulat până la terminarea cursurilor şi au căpătat ; unul tittul de „candidat", iar al doilea titlul de „absolvent" în Teologie, din seria anului 1855.

Aceştia sunt : N. Ghermănescu şi Petru Romanescu.

N. Ghermănescu a fost profesor de istoria profană la Seminarul Central din Bucureşti şi a murit în anul 1888.

El a fost un zelos ortodox şi a devenit autorul câtorva lucrări teologige importante. Printre altele, a tradus în româneşte „Istoria bisericească pe scurt" a Arhimandritului Filaret Cermigovschi.

Petru Romanescu, a murit ca profesor al Seminarului de 4 clase din Râmnicul-Vâlcea.

N. Comănescu a ajuns şi el — măcar că nu avea nici un titlu — profesor la Seminarul din Bucureşti, unde a şi murit ; iar G. Ionescu a intrat în monahism cu numele de Ghelase şi a ajuns Arhimandrit la Episcopia din Buzău.

La Seminaru! teologic din Chişinău, în anul 1880, au terminat cursul complect, cu mare succes la studii şi cu o

foarta bună conduită, doi români din Burdujeni, fraţii Gheorghe şi Vasile Samureanu.

Ei erau din aceiaşi localitate şi înrudiţi cu fraţii Neofit şi Filaret Scriban, care i-au trimis la Chişinău. La Seminarul din Chişinău, ei au fost tot timpul bursierii Mănăstirii Noul Neamţ din Chiţcani-Tighina, al cărei egumen era pe atunci, Teofan Cristea, care a murit la anul 1883[1]). Acesta continuă autorul—a depus pentru totdeauna în Bancă suma de 50.000 de ruble, din procentele căreia să se întreţină tinerii remâni care vor veni pentru viitor la învăţătură în Chişinău.

Reîntorşi în ţară, tinerii amintiţi mai sus, au urmat cursurile Facultăţii de Litere din laşi, terminând amândoi ca licenţiaţi. Vasile Samureanu a intrat imediat în învăţământ ajungând profesor la Seminarul din Roman; iar Gh. Samureanu a fost trimis ca bursier de către Ministerul Instrucţiunii la Universitatea din Petersburg, pentru a se desăvârşi în limbele slave.

Terminând cursurile cu titlul de „candidat în litere" s'a întors în ţară, unde a fost desemnat ca să ocupe catedra de slavistică la Universitatea din Bucureşti, ce urma să fie trecută în buget. Dar din *anumite motive*—erau şi pe atunci *„motive* — catedra nu s'a înfiinţat atunci, ci mai târziu, când a ocupat-o un alt candidat. El a intrat atunci în Ministerul de Externe ca translatar — unde a rămas toată viaţa, îndeplinind diferite misiuni diplomatice între noi şi Rusia până înpreajma războiului mondial. In această calitate, el a avut întinse relaţii şi o bogată corespondenţă cu episcopii din Rusia. Cunoştea foarte bine istoria bisericii ruse şi române şi a scris articole de samă în revistele noastre şi cele din Rusia cu privire la raporturile româno-ruse. Acesta este George P. Samureanu, care a dat broşura tipărită de Stadniţchi, profesorului August Scriban, cu dedicaţia amintită.

Eram gata să închei acest articol, pe care-l concepusem mai întâi ca un fel de dare de samă a unei broşuri uitate,

---

1. Teofan Cristea a fost originar din Topliţa ardeleană şi era de bună seamă un înaintaşi din aceiaşi familie românească a primului nostru Patriarh Miron Cristea. Vezi: I. P. S. Nicodim, Cuvântări pastorale, Ed. şi Tip. Sf. Monastiri Neamţ, 1940 pag. 132.

când m'am întâlnit cu P. C. Sa Părintele I. Țincoca, distins preot șt profesor din Iași și licențiat al Academiei din Kfev din anul 1901. Din schimbul de vorbe ce am avut în treacăt, asupra acestui subiect, am ajuns la convingerea că trebue să continuăm pomelnicul românilor ce au studiat în Școlile din Rusia și după anul 1891, de când l-a lăsat Axentie Stadnițchi.

Am rugat deci, pe Păr. Țincoca să-mi dea o listă de românii ce au studiat în aceste școli în intervalul dela 1891 și până la 1918 ceeace P. C. Sa mi-a dat cu toată bunăvoința, Iat-o:

In anul 1897, au terminat Academia teologică din Kiev cu titlul de candidat (licențiat) doi români:

1. *Arhimandritul Gherasim Miron* și 2. *Teodor Macovei.*

Cel dintâi a ajuns profesor titular de Religie la liceul „Oltea Doamna“ și Școala Normală de fete M. Sturza din Iași, care formau pe atunci o singură catedră.

A fost apoi toată viața preot la Catedrala Sf. Mitropolii și a tradus câteva lucrări de samă, între care vestita critică a Abatelui Vladimir Guetté asupra „Vieții lui Iisus de „Ernest Renan. A murit la Iași în 1917.

Al doi ea (T. Macovei) fiind fecior de om bogat, s'a întors în satul natal Vrancea, unde s'a ocupat cu cercetarea mai departe a originei Creștinismului la Români, chestiune pe care a tratat-o și în teza de licență a cercetat biblioteca Academiei române și alte biblioteci, fiind un bun cunoscător a limbilor: latină, greacă, slavă și franceză. Nu s'a făcut însă nici preot și n'a ocupat nici o demnitate.

In anul 1901, au fost declarați „candidați“ ai Academiei teologice din Kiev: 1. Diaconul Ioan Țincoca și 2. Victor Ghervescu.

Cel dintâi, după ce și-a echivalat diploma la Facultatea de Teologie din București — după cum se obicinuia dela înființarea Facultății noastre de Teologie — s'a hirotonisit preot și a ocupat diferite posturi în administrația bisericească, la Roman, Cerna-Vodă și Iași. A luat parte la reorganfzarea și românizarea bisericii din Basarabia, după unirea acestei provincii cu Patria-mamă la 1918, fiind unul din cei mai de samă ajutători și colaboratori ai I. P. S. Nicodim — actualul Patriarh

A ajuns apoi și profesor titular de Religie la liceul de fete „Oltea Doamna“ din Iași, de unde a eșit la pensie de

câţiva ani. In timpul din urmă, a fost silit de lege ca să părăsească şi biserica Talpalari din Iaşi, la care a slujit ca un adevărat păstor, timp de 29 ani.

P. C. Sa însă, este de departe de a fi un pensionar bun de odihnă şi de aceia aşteptăm să ne dea şi de acum înainte ca şi în trecut, articole şi traduceri folositoare pentru viaţa culturală a bisericii noastre.

Al doilea (Victor Ghervescu) s'a hirotonisit preot în Roznov Jud. Neamţ, ocupându-se în acelaş timp şi cu traducerile din limba rusă. Citez o broşură de mare importanţă despre Dimitrie Cantemir cu o schiţă a neamului Cantemireştilor, tradusă de Sf. Sa şi publicată în Bucureşti în 1902.

Astăzi trăeşte ca pensionar în Piatra Neamţ.

In anul 1905, au terminat cursurile Academiei trei români;

1. I. Rădulescu din Jud. Buzău, 2. Gr. Constantinescu din Iaşi 3. V. Irimia din Jud. Putna.

Primul a luat titlul de „candidat în Teologie“; iar ceilalţi doi cu titlul de „absolvent“.

I. Rădulescu s'a prezentat la Facultatea de Teologie din Bucureşti pentru a trece probele de echivalenţă a diplomei sale din Kiev, dar fiind respins, i s'a cerut să se prezinte a doua oară. Cum şi în Seminar şi la Academia din Kiev, fusese întotdeauna printre cei dintâi la studii. s'a simţit nedreptăţit şi s'a întors în Rusia unde i s'a dat o catedră de limba latină la un Seminnr teologia (probabil la Ecaterinoslav).

Şi aşa d.ntr'o ambiţie, s'a pierdut un element care ar fi putut să fie de folos bisericii şi neamului nostru.

Gr. Constantinescu, deşi originar din Iaşi, n'a mai revenit în ţară, ci s'a oprit în Basarabia. In 1905, a avut loc între Moldovenii din Transnistria o mişcare socială, care a avut repercusiuni şi în Basarabia. Mai ivindu-se îndată şi erezia călugărului moldovan Inochentie dela Balta, Statul rusesc s'a hotărât atunci să dea mai multă atenţie vieţii culturale a moldovenilor din imperiu. Şi aşa, sub înboldirea acestor evenimente, se creează în Chişinău o catedră de limba română la Seminarul Teologic şi Şcoala eparhială de fete, unde a fost numit acest ieşan Gr. Constantinescu.

Tot atunci s'a dat „slobodnă“ pentru înfiinţarea unei gazete româneşti în Chişinău; iar Gr. Constantinescu a luat lo-

cul printre cei dintâi moldoveni, care au dat naştere „Glasului Basarabiei“, Câţiva ani, tânărul acesta şi-a împărţit munca între catedră şi redacţie, până ce a venit la cârma bisericii din Basarabia Arhiepiscopul Serafim, care a făcut să înceteze pentru un timp, aceste două tribune de moldovenism basarabean-transnistrian. Grigore Constantinescu s'a căsătorit atunci în Basarabia şi s'a hirotonit în 1919, ca preot în satul Năpădeni, unde a rămas până la 1932, când a încetat din viaţă prea de timpuriu.

Al treilea absolvent al Academiei din anul 1905, V. Irimia, nu a putut intra în cler, deoarece a avut nenorocul să se despartă de prima lui soţie, înainte de hirotonie, aşa că a îmbrăţişat cariera didactică făcându-se învăţător.

După anul 1905, au mai plecat pentru complectarea studiilor în Kiev, Ierodiaconul Visarion Puiu şi d. Ştefan Berechet, ambii licenţiaţi ai Facultăţii de Teologie din Bucureşti.

In urma studiilor serioase, ce au făcut la Academia lui Petru Movilă, aceşti vrednici români: unul moldovean şi altul munteen, s'au întors în ţară şi se ştie de toată lumea ce au ajuns şi ce au lucrat.

Unul a fost director de Seminar la Galaţi, Exarh al Mănăstirilor din Basarabia în vremea reorganizării bisericii de peste Prut din anii 1918-19, apoi episcop de Argeş şi Hotin şi în cele din urmă Mitropolit al Bucovinei.

Al doilea — d. Şt. Berechet — este profesor de Istoria vechiului drept românesc la Universitatea din Iaşii şi autorul a multor scrieri de valoare, atât pentru biserică, cât şi pentru ştiinţa dreptului din ţara noastră.

Războiul din 1916-18 a surprins la Kiev alţi trei tineri români, care se duseseră să facă studii teologice continuând astfel tradiţia începută cu o sută de ani în urmă, din îndemnul şi hotărârea Mitropolitului Veniamin Costachi. Aceşti sunt: C. Sârbu din Brăila, Vasile Popovici din Com. Ruginoasa Jud Suceava (azi Baia); iar al treilea ne scapă numele — spune Păr. Ţincoca — şi alt document decât mărturia contimporanilor, nu se mai poate găsi pentru identitatea lui.

Aceştia, împreună cu alţi români surprinşi de răsboi în Rusia, au fost nevoiţi să vină in ţară pe drumul îndepărtat al portului Arhangelsk şi apoi prin Oceanul îngheţat de Nord şi

Marea Nordului, ca să poată ajunge în Marea Mânecii şi de acolo la Le Havre şi Paris.

Peripeţiile unei asemenea călătorii sunt descrise cu lux de amănunte în cartea Părintelui Cicerone Iordăchescu „Insemnări din anii 1916-1919". tipărită în Iaşi la 1937, (pagina 89-91) dar mi-au fost mărturisite şi personal de către Vasile Popovici, unul din cei trei studenţi dela Kiev, care imediat după încheierea păcii, venise la Facultatea de Teologie din Cernăuţi să-şi continue studiile şi unde i s'au recunoscut doi ani de frequenţă dela Academia din Kiev [1]).

Revoluţia rusă, care a urmat războiului 1919, a mai surprins la studii în Rusia încă doi moldoveni, care se aflau la Academia teologică din Moscova. Aceştia sunt P. S. Arhierei : Valerie Moglan şi Galaction Cordun. Amândoi terminaseră în preajma războiului mondial cursurile Seminarului din Odesa şi apoi s'au înscris la Academia teologică din Moscova, de unde au venit în ţară, trecând din plin, tot prin aceleaşi peripeţii ale războiului mondial şi revoluţie, caşi colegii lor dela Kiev.

Pentru a-mi complecta informaţiile, Părintele Ţincoca mai adaogă, încă un nume de român M. Ene, originar din Vaslui, care în anul 1918-19, se afla în Chişinău ca profesor la Seminar şi care după spusele lui, ar fi obţinut şi el cândva titlul de „candidat în Teologie" dela Kiev.

Examinând aceste două liste care sperăm să fie aproape complecte. iată ce constatăm: că începând cu prima jumătate a secolului XIX şi până în ajunul războiui mondial din 1916-1918, drumul la studii în şcolile înalte ruseşti a fost destul de bine frequentat de către studenţii români, mai ales de teologi.

Indeosebi Academia teologică din Kiev, atrăgea într'o vreme majoritatea studenţilor români, care se pregăteau pen-

1) Astăzi sufletul cel bun şi nobil al lui V. Popovici doarme somnul de veci în curtea bisericii din Com. Grajduri. Jud. Vaslui, unde fusese preot timp de 14 ani. Noi nu vom uita însă, că el e fost ultimul teolog român, absolabsolvent de frunte al Seminarului din Iaşi, care încheia, după o sută de ani şirul teologilor dela Academia movileană, din Kiev, început la 1820 cu ierodiaconul Ierotei. Suntem informaţi că a lăsat în urmă o bogată bibliotecă de cărţ româneşti ci străine, care s'a împărţit între bisorică şi 2 cămine culturale.

A murit la 15 Martie, 1936 în vrâstă de 44 de ani.

tru a deveni figuri reprezentative în biserica noastră. Nu degeaba a fost înfiinţată ea de către marele român Petru Movilă, căci a adus destule şi însemnate servici pentru ortodoxia românească.

Dacă, prin imposibil, s'ar putea pune într'o cumpănă dreaptă activitatea numai a câtorva ierarhi şi teologi pregătiţi în Rusia (de ex. Filaret Scriban, Melchisedec, Ştefănescu şi Ghenadie Enăceanu, din generaţia veche; iar din generaţia mai nouă vestitul profesor de Teologie Preot Const. Nazarie şi colegul său dela 1891 actualul Patriarh Nicodim Munteanu cu acelorlalţi teologi ai noştri pregătiţi în ţară sau în şcollie catolice-protestante ale Apusului. numai atunci s'ar putea vepea ce au însemnat şcolite ortodoxiei din Rusia pentru Biserica şi cultura teologică din România.

Dar acum lucrurile s'au schimbat fundamental.

Vestita şcoală a ortodoxiei ruseşti, a devenit un pustiu imens, presarat cu sdrenţe roşii ale bolşevismului stalinien. De un sfert de veac s'a stins şi candela Academiei teologice din Kiev, aprinsă de Petru Movilă în prima jumătate a secolului ai XVII-lea.

Dela această candelă am aprins şi noi românţi multe lumini, mai ales în veacul din urmă. Cete de teologi harnici s'au revărsat ca o ploaie binefăcătoare peste cuprinsul câmpiei româneşti şi au făcut-o să rodească din belşug lumină şi literatură teologică sub formă de traduceri şi cărţi originale [1]).

E datoria şi rândul nostru acum, ca să le dăm teologii înapoi şi lumină din lumina de altă dată.

Ortodoxia rusească trebue să fie deşteptată acum din somnul ei de moarte, prin lumina nouă şi curată ce se va aprinde din şcoalele şi institutele noastre teologice. Să dea D-zeu ca să putem arăta vrednici de această mare şi însemnată misiune!

Diacon I. GHEORGHIŢĂ
Profesor

---

1) Nu mai pomenesc aici şi de vestitul Stareţ Paisie dela Mănăstirea Neamţ. pe care Velicoruşii ni l-au dat tot dela Kiev, ca un fel de schimb spiritual după un veac şi jumătate, pentru figura măreaţă a Mitropolitului Petru Movilă.

PE MARGINEA UNUI PROGRAM

In ziua de 28 Februarie a. c. Părintele Protoiereu C. Matasă a convocat la Peatra N. pe toţi preoţii din Circ. Peatra, pentru o consfătuire asupra activităţii ce va trebui să se desfăşoare în cadrul Bisericii în cursul acestui an.

Adunarea aceasta, ar fi putut trece neobservată, dacă nu s'ar fi hotărât lucruri demne de toată atenţia şi admiraţia.

Ori ce simplu participant la adunarea preoţilor din 28 Februar a. c. ar putea să spună pe drept cuvânt, că judeţul Neamţ este un judeţ fericit.

Prin înţelepciunea I. P. S. Mitropolitului Irineu, în acest judeţ au fost numiţi ca protoierei, doi preoţi figuri reprezentative a celui mai frumos judeţ din Moldova şi anume; Părintele C. Matasă prea cunoscut prin lucrările Prea C. Sale în domeniul preistoric şi Păr. Manoilescu cunoscut în regiunea muntelui prin puterea cuvântului său şi prin marea sa prestanţă morală.

Amândoi P. C. Părinţi Protoierei sunt hotărâţi să transforme circumscripţiile respective în mari şantiere misionare.

Pentru îndeplinirea acestui gând, au sprijinul efectiv a Prefectului Jud. Neamţ Lt. Col. I. Teodorescu Darie, absolvent a Seminarului Veniamin din Iaşi.

La adunarea din 28 Februarie a participat şi dl. Prefect, care a adus mulţumiri preoţimei din întreg judeţul Neamţ pentru sprijinul dat ţării în decursul unui an.

Apoi în câteva puncte programatice, a arătat câmpul de activitate a preoţimei în cursul noului an.

1. In cadrul Consiliului de patronaj — puse toate sub preşidenţia preoţilor — se va:

a) Colecta sume pentru darul ostaşului
b) Ajuta familiile mobilizaţilor
c) Ingriji de cantinele şcolare
d) Infiinţarea cantinei obşteşti
e) Organiza ajutorul de iarnă.

2. In cadrul activităţii culturale, preotul va căuta:

a) Să răspândească reviste şi cărţi religioase prin sat, fie în biblioteci bisericeşti (parohiale) fie vânzându-se.
b) Catehizarea oamenilor odată pe săptămână.

c) Catihizarea copiilor de şcoală o oră pe săptămână.

Analizând fiecare punct din cele fixate în aceste două cadre, dl. Prefect I. Teodorescu Darie a insistat apoi, arătând apoi datoria preotului de a infiltra printre credincioşi cultut morţilor, îngrijindu-se îndeosebi de cimitire, precum şi de a căuta ca în fiecare zi să fie deschisă biserica de a face vizite patronale în fiecare săptămână, dând povăţuiri morale şi gospodăreşti, de a avea la fiecare biserică un cor bisericesc, de a face spre zilele mari privigheri şi de a fi elementul de bază în conducerea Comunei prin acţiunea sa în sfatul Comunal.

La toate punctele menţionate, Prefectul Jud. Neamţ n'a dat porunci, ci numai îndemnuri isvorâte dintr'o inimă largă şi înţelegătoare.

In străduinţa d-sale de a conduce destinele unui judeţ în statul român: d-sa se bazează în primul rând pe preoţi.

De aceia, de fiecare dată, când vine într'o comună, caută să ia legătură cu preotul din sat, şi în prezenţa preotului să cerceteze resturile comunei, dând şi îndrumările necesare.

Desiderate Prefectului Jud. Necmţ, intrând şi în preocupările de fiecare clipă a Protoieriei de Peatra, au fost însuşite şi s'a discutat doar modalităţile de aplicare. De altfel Păr. C. Matasă, în ord. circ. No. 457, expune acelaş conţinut, enunţat în patru puncte: activitate pastorală, activitate gospodărească, activitate socială şi activitate de control şi îndrumare.

După închiderea şodinţei, pe feţele tuturor preoţilor se putea citi hotărârea fermă de a asculta aceste două chemări şi de a-şi pune tot sufletul în noua mişcare misionară.

Ochii zâmbeau de bucurie fiindcă vedeau că: un nou duh pluteşte in cuprinsul Judeţului Neamţ.

Preot VISARION PUIU

LAMURIRE

Foaea săptămânală de zidire sufletească. pentru popor, „Moldova Creştină» se trimite regulat, câte 20 exemplare la fiecare parohie din cuprinsul eparhiei.

La parohiile care cer sporirea numărului de exemplare — avem multe cazuri — li se satisface cererea, începând cu numărul care apare la 15 zile după primirea cererii de sporire.

Cucernicii preoţi, care cer sporirea numărului de exemplare vor fi buni să anunţe Protoeria respectivă, îndată ce încep a primi numărul sporit, iar la plată, să achite după numărul foilor primite, începând dela data primiriiplusului.

Din numerile din urmă nu avem rezerve; deci cererea de complectare nu se poate satisface.

Dacă se'ntâmplă ca la o parohie să nu se primească unul sau chiar mai multe numere — am avut cazuri de acestea, mai multe la început, acum din ce în ce mai rare — e de prisos să ni se ceară expedierea din nou. Neprimirea nu atârnă de noi, care verificăm expediţia aici. Pierderea este pe cale sau poate chiar la poşta de destinaţie. De aceea, rugăm să fim înştiinţaţi de aceste lipsuri, dar să se cerceteze şi la poşta locală, poate că vina e acolo.

Numerile neprimite, de care vom fi înştiinţaţi, nu se vor achita. Cucernicii preoţi vor cere Protoeriei respective scăderea la plată. Vom verifica pe urmă borderourile de încasări ale Protoieriilor cu listele noastre de expediţie şi cu anunţarea eventualelor perderi, care sperăm că'ncurând vor dispărea total.

II

Colaborarea. Am primit mai multe scrisori, în care am fost întrebaţi dacă poate colabora ori ce preot. Intrebarea este de prisos. Am publicat deja mai multe articole ale Cucernicilor preoţi care ni le-au trimes, socotind că nu-i nevoe să mai întrebe, întrucât ştiu bine că foaea aceasta, pe lângă scopul principal, acela de a lumina poporul dornic de citit, asupra unor probleme religioase-morale, are şi un al doilea scop, anume: de a pune la îndemâna preoţilor un

organ, în care să propovăduiască şi în scris şi dincolo de graniţile parohiei, ceeace propovăduesc verbal depe amvon, enoriaşilor lor, dacă socotesc că cele scrise merită să treacă dincolo de graniţile înguste ale parohiei.

Dar cu următoarele condiţiuni :

1. Articolele să fie scrise citeţ, pe sferturi de coală numai pe o parte, în rânduri neînghemuite, în limbă populară (înţeleasă de cei mai simpli cititori) şi ca întindere să nu depăşască patru pagini, scrise rar, ceeace ar face cam cât o pagină din revistă, maximum ce putem pune la dispoziţia unui colaborator. (Este cam atât cât tălmăcirea unei evanghelii, în numerile apărute până acum).

2. Dacă unele articole trebue să apară într'un anume număr, fiind înlegătură cu o Evanghelie duminicală, cu viaţa unui sfânt, cu postul sau cu o sărbătoare mare. ele trebuesc trimise cu o lună înainte. Iată şi explicaţia: pentruca foaea să ajungă, la cea mai îndepărtată parohie din Eparhie, înainte de Duminica a cărei dată o poartă, trebue expediată cu o săptămână înainte. Pentru aceasta tipărirea ei trebue să înceapă cu altă săptămână înainte. S'au făcut două săptămâni. Pregătirea şi alegerea materialului care va intra într'un număr se face în săptămâna precedentă. Cei ce au răspunderaa revistei nu lasă până în ultimul moment, ci, dacă n'au nimic venit din afară, lucrează ei şi închee — cum se zice—numărul, în a patra săptămână înainte de apariţie. Se va 'nţelege că e destul de neplăcut să scoţi ceea ce-ai pregătit cu trudă, ca să faci loc unui musafir, care soseşte în ultima clipă, când pleacă trenul, după ce ai făcut bagajele, le-ai încuiat şi poate chiar şi predat la magazia de bagaje.

Un exemplu. In ziua de 16 Martie, când scriu această lămurire, numărul 12 (22 Martie) se expediază, numărul 13 (Florii) se culege şi se corectează, numărul 14 (Paşti) este pregătit (se închee) şi No. 15 (Duminica Tomei) se pregăteşte în cursul săptămânii acesteia (22—29 Martie.

Am dat pe larg această lămurire, fiindcă ni s'a obiectat de un colaborator întârziat, de ce nu i-am publicat un articol, într'un anume număr, căci doar ni l-a trimes c'o săptămână înainte ? La data când am primit articolul, nu-

mărul cu pricina era sub tipar) ni s'a ridicat a doua obiecţiune: Dar la ziare cum se lucrează? Astăzi scrii şi mâine apare. N'am ştiut să-i răspund altceva, decât: nu ştim cum s'o fi lucrând la ziare, dar la noi deocamdată nu se poate decât aşa. Nu l-am convins. A rămas supărat. Nepare foarte rău şi n'am vrea să se mai repete astfel de supărări.

3. Articolele trimese trebue să se încadreze în una din rubricile permanente ale revistei, aşa cum sunt ele în planul făcut la început şi cum se poate vedea — cu foarte mici abateri—în toate numerile apărute până acum.

4. Se poate întâmpla ca unele articole, trimese din timp, să nu poată fi publicate, chiar dacă îndeplinesc toate condiţiunile cerute.

Aceasta va fi numai în cazul când vom primi — lucrul e cu putinţă — mai multe articole de acelaş cuprins sau în legătură cu aceiaşi ocazie, E uşor de priceput că vom alege pe unul din ele şi celelalte vor rămâne nepublicate.

5. Rugăm pe colaboratorii noştri să ne îngădue să facem mici modificări, în privinţa formei — stilului — unde va fi nevoe, sau să suprimăm unele părţi; se'nţelege dela sine, fără a schimba înţelesul sau a ciunti prea tare articolul. Făgăduim să nu abuzăm de această îngăduinţă.

6. In vederea unei eventuale modificări a planului dela început—ceeace nu poate fi decât la 'nceputul unui nou an—am fi foarte bucuroşi dacă ni s'ar scri; cum este primită revista de enoriaşi? Işi atinge scopul? Ce modificări ar trebui făcute, pentru a fi primită cu mai mare interes?

Primim bucuroşi orice sugestii şi le vom avea în vedere, cum am spus, la o eveutuală modificare a planului dacă se va găsi necesară.

De încheere. Am dat această lămurire în „Mitropolia Moldovei" şi nu în „Moldova Creştină" pentrucă pe cititorii noştri nu-i interesază aceasta. Lămuririle le dăm pentru coiaboratorii noştri, preoţii, care toţi primesc Mitropolia Moldovei.

Pentru acelaş motiv nu putem întroduce, cum ni s'a cerut, o rubrică întitulată „Poşta Redacţiei".

Ce interes au cititorii noştri să cunoască corespondenţa noastră cu colaboratorii?

Redacţia MOLDOVEI CREŞTINE

ŞEDINŢA ADUNĂRII EPARHIALE DELA 18 MAI 1941

SESIUNE ORDINARĂ

PROCES-VERBAL

Astăzi, 18 Mai 1941, a avut loc şedinţa Adunării Eparhiale, a Arhiepiscopiei Iaşilor din Mitropolia Moldovei şi Sucevei, în urma convocărei cu Nr. 5359 din 5 Mai 1941.

La ora 9 dimineaţa, s'a oficiat un Te-Deum în Capela Seminarului Veniamin Costache, la care au asistat I. P. S. Mitropolit Irineu şi membrii Adunării, după care asistenţa a trecut în sala de festivităţi a Seminarului, unde au avut loc desbaterile şedinţei.

La ora 9½ I. P. S. Mitropolit, Preşedintele Adunării a deschis şedinţa, constituindu-se biroul adunării prin alegerea de secretari, a părintelui C. Munteanu şi a d-lui avocat G. Tutoveanu.

I. Se face apelul nominal al membrilor. la care răspund prezent, 28 membri, din care 15 preoţi, şi 13 mireni.

Adunarea fiind în număr, I. P. S. Mitropolit Preşedinte declară constituită şedinţa, spre a se trece la lucrări

II. I. P. S. Mitropolit Irineu, arată că datorită organizării ce s'a făcut prin legea bisericii din 1925, iau parte la treburile bisericeşti, pe lângă preoţimea mai de seamă şi membrii mireni, care sunt aleşi să lucreze, de acord cu autoritatea bisericească şi să fie de mare folos pentru interesele bisericeşti. Acest lucru este cu atât mai trebuitor astăzi, când Românii din Ardeal, se găsesc din nou sub stăpânirea ungurească şi vor avea de luptat iarăşi, pentru întărirea sufletelor româneşti şi menţinerea credinţei sub ocrotirea bisericei.

Această colaborare între preoţi şi mireni, care se datoreşte legei Şaguna, isvorâtă din nevoile de menţinerea unităţii naţionale din Ardeal, corespunde unui înalt principiu şi s'ar putea chema un adevărat apostolat, pentru laici. Şi în vechiul regat se poate constata astăzi că s'au făcut lucruri utile bisericei şi care se datoresc în mare parte, aces-

tor factoti bisericeşti şi mai ales Adunărilor Eparhiale. care în majoritate numără creştini bine intenţionaţi pentru Biserică.

Astăzi, ne-am întrunit aci, a spus I. P. S. Mitropolit, ca să examinăm ceeace s'a făcut pentru biserică, în Eparhia Moldcvei şi Sucevei, în cursul anului 1940 şi să vedem ce măsuri se pot lua pentru lucrul nou, în anul acesta.

Inchei urând Adunării Eparhiale spor la lucru.

III. Se citeşte sumarul şedinţei Adunării Eparhiale dela 26 Mai 1940, despre care Adunarea găseşte că a luat cunoştinţă, fiind publicat în Revista Eparhială pe luna Iunie 1940 şi pe care îl aprobă în totul.

IV. *Referatele Secţiilor Consiliului Eparhial*

A. P. C. Consilier Referent al Secţiei Ad-tivă Pr. C. Vuiescu, citeşte referatul *Secţiunei Ad-tive* al Consiliului Eparhial, pentru lucrările anului 1940 şi propunerile pentru măsuri de luat în viitor ; înregistrat la Nr, 6758 din 17 Mai a. c. (anexa A).

Arată împrejurările prin care a trecut biserica din Eparhie, în anul acesţa, prin pierderea a 16 parohii, din judeţul Dorohoi, aflate în porţiunea ocupată de U. R. S. S. Arată pierderea a doi valoroşi membri din Adunarea Eparhială ; decesele de preoţi din Eparhie, dimisiile produse în cursul anului, preoţii ieşiţi cu carte canonică, vacanţele produse prin optarea preoţilor pentru învăţământ, şi numirile făcute în cursul anului plasându-se 31 de licenţiaţi în teologie.

Arată deasemenea cazul cu preoţii refugiaţi din Basarabia şi Bucovina, care au fost utilizaţi în cuprinsul Eparhiei, în număr de 113, din care 5 au fost încadraţi în parohii bugetare. Deasemenea aminteşte de examenul ţinut pentru ocuparea parohiilor urbane, care ulterior a fost anulat de Onor. Minister, urmând ca aceste numiri, să se facă prin Consiliul Eparhial.

Arată că pe baza Decretului Lege Nr. 3468/940. s'au hirotonit un număr de 60 preoţi onorifici nebugetari. Problema prezentă e, să se găsească posibilitatea plasării preoţilor refugiaţi ; a candidaţilor licenţiaţi, precum şi a cântăroţilor refugiaţi în număr de 28, în posturi bugetare.

Expune situaţia bisericilor din Eparhie, în urma ava-

riilor suferite din cauza cutremurului dela 9/10 Noemvrie 1940, nouile construcţii şi reparaţii de biserici, din Eparhie

Arată situaţia şedinţelor Consiliului Eparhial şi cazurile judecate de Comisiunea disciplinară în anul expirat. In încheere P. C. Consilier Referent, arată că faţă cu împrejurările prin care am trecut, starea sufletească a poporului are trebuinţă de îmbărbătată şi clerul este cel dintâi chemat pentru aceasta.

Adunarea ia act şi, aprobă referatul prezentat.

Iau cuvântul la referat:

Dl. Gheorghe Tutoveanu, arătând că în legătură cu dureroasa răşluire la care a fost expusă ţara, are de adăugat că şi istorica Mitropolie a Moldovei şi Sucevei a suferit o asemenea răşluire, întrucât i s'a luat de sub jurisdicţia sa canonică, Sf. Mânâstire Neamţ-Secu, şi toate schiturile dependente, din jud. Neamţ.

Cere să se intervină cu toată rugămintea la M. S. Regele şi la Conducătorul Statului şi chiar la I. P. S. şi Prea Fericitul Patriarh, de a se reda Mitropoliei Moldovei aceste lăcaşuri sfinte mânâstireşti, care sunt aşa de strâns legate de Chiriarhia Moldovei.

Dl. Tutoveanu depune un memoriu scris în această chestiune care este primit de biuroul adunării.

P. C. Preot prof. Vasile Constantinescu, arată că şi în Adunarea Eparhială din anul trecut, şi-a exprimat în numele preoţimei din jud. Neamţ această dorinţă şi se asociază la cele expuse de dl. Tutoveanu depunând în scris consideraţiuni canonicesti şi juridice care îndreptăţesc cererea de a rămâne sub conducerea Chiriarhului Moldovei şi Sucevei Mânâstirea Neamţu şi Secu, căci altfel aşa cum lucrurile stau astăzi, s'ar putea spune că ni se dă un blam, de slabă administraţie.

Dl. C. Ifrim, Dl. Leon Mrăjeru, Dl. I. Bârliba şi P. C. Preot Cicerone Iordăchescu, membri ai adunării, luând cuvântul arată că în adevăr s'a făcut o nedreptate cu trecerea Mânăstirei Neamţ în Administraţia Patriarhiei şi propun ca mai întâi să meargă o delegaţie din sânul Adunării la I. P. S. Patriarh Nicodim, ca să arate desideratul Adu-

nării Eparhiale şi să fie rugat a interveni pentru repararea nedreptăţii ce s'a făcut.

Dl. Avocat N. Stoianovici, crede că Comisiunea nu va putea face altceva mai mult, întrucât pentru această răşluire, există o lege, şi cere ca Adunarea Eparhială, să ia o hotărîre definitivă, intervenindu-se pentru anularea legii cu trecerea în Administraţia Patriarhiei a Mânâstirei Neamţu, şi în cazul când nu s'ar putea obţine aceasta, să se găsească calea juridică, pentru anularea acestui act aşa de nedrept, pentru Mitropolia istorică a Moldovei şi Sucevei.

I, P. S. Mitropolit Preşedinte, răspunzând celor ce au luat cuvântul în această chestiune, dă lămuririle necesare, arătând că mânâstirea Neamţu-Secu, cu toate schiturile se administrează de o Eforie, în care nu este şi Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, iar I. P. S. Patriarh este doar Preşedinte. Ar fi nedrept ca şi mai departe Mitropolia Moldovei să fie înlăturată dela conducerea spirituală, a acestor aşezăminte ale ei.

Arată că chestiunea prezintă două laturi, una din punct de vedere canonic şi alta din punct de vedere juridic. Işi exprimă părerea că I. P. S. Patriarh, va fi desigur în acord cu cererea Adunării Eparhiale şi găseşte bună propunerea făcută de membrii adunării, ca o delegaţie să meargă mai intâi la I. P. S. Patriarh Nicodim, expunându-i situaţia cu rugămintea de a se face demersurile necesare, pentru a se reveni asupra acestui act.

Adunarea, alege din sânul ei, o delegaţie compusă din D-nii : N. Stoianovici, Gh. Tutoveanu, Leon Mrejeru şi V. Prelipceanu care să meargă la I. P. S. Patriarh Nicodim, cu memoriul prezentat şi cu desideratul Adunării Eparhiale, cu rugămintea de a da tot concursul şi a lua înţelegere, în privinţa reîntoarcerei Sf. Mânăstiri Neamţ-Secu, în jurisdicţia Mitropoliei Mo'dovei şi Sucevei.

Dl. Bârliba din Tg. Neamţ, în legătură cu înzestrarea Mânâstirei Neamţu, arată că opera a fost începută de fostul stareţ Daniil Ciubotaru şi apoi dusă la bun sfârşit de I. P. S. Patriarh Nicodim, căruia i se cuvin toate laudele şi crede că I. P. S. Patriarh va da tot sprijinul pentru a se re-

veni asupra actului de nedreptate ce s'a făcut Chiriarhiei Moldovei.

Cu privire la situaţia preoţilor nebugetari, Preotul I. Ţincoca, crede necesar să se facă intervenţii către Sf. Sinod, către Guvern şi Minister, pentru a se înfiinţa parohiile propuse.

I. P. S. Mitropolit arată că această chestiune este de mare importanţă şi se vor face toate demersurile necesare.

b) P. C. Consilier C. Nonea, Consilier referent al Secţiei Culturale, citeşte referatul înregistrat sub Nr. 6784) anexa B.).

P. C. Sa arată pierderile suferite prin cotropirea Basarabiei şi Ardealului.

Arată ajutorul dat refugiaţilor, prin comitetele înfiinţate şi prin plasarea lor în diferite funcţiuni.

Face apoi o expunere asupra curentelor sectare religioase din cuprinsul Eparhiei, şi mişcarea acestor secte.

Vorbeşte despre activitatea depusă de preoţi în predarea învăţământului religios la şcolile primare, de inspecţiile făcute şi de rezultatele găsite.

Arată situaţia şcolilor de cântăreţi, cea eparhială din Iaşi şi cea particulară dela Piatra Neamţ.

Expune situaţia dela Seminarul Veniamin Costache din Iaşi, arătând că chiar I. P. S. Mitropolit a inspectat de mai multe ori acest seminar, unde a găsit ordine şi disciplină. Mai arată că la Iaşi funcţionează o Facultate de Teologie, fostă în Chişinău şi ai cărei licenţiaţi se remarcă a fi foarte bune elemente.

I. P. S. Mitropolit a dat toată biblioteca Secţiei Culturale pentru această Facultate şi a rînduit ca la biserica Bărboi şi Curelari din Iaşi, să facă practică studenţii.

Aminteşte de activitatea Cercurilor Culturale, de conferinţele pastorale şi de conferinţele publice rânduite a se ţinea în Ateneele din oraşul Iaşi.

Arată vizitele canonice făcute de I. P. S. Mitropolit în Eparhie, care au fost adevărate sărbători pentru popor.

Comunică dorinţa I. P. S. Mitropolit de a se reface Sala Gotică din Iaşi în care în anul 1642 s'a ţinut Sinodul ortodox dela Iaşi, deci, împlinindu-se 300 de ani, în anul

1942 şi propune ca parohiile să contribuie din bugetele lor, pentru facerea acestor reparaţii.

Vorbeşte de reforma legei învăţământului religios. ce este în proiect de a se face şi unde se propune numai o oră de religie pentru cursul secundar, la fiecare clasă.

I. P. S. Mitropolit Preşedinte, roagă membrii Adunării să ia parte la parastasul ce se oficiază la ora 11 a. m. în Catedrala Sf. Mitropolii, pentru defunctul profesor Nicolae Iorga, după care urmează să se reia discuţia în legătură cu chestiunile arătate în referatul secţiei culturale.

La ora $12^1/_2$ se reiau lucrările adunării şi se dă cuvântul pentru chestiunile secţiunei culturale.

— Dl, Constantin Dorofiei în legătură cu predarea învăţământului religios în şcolile primare, propune să se fixeze o zi Sâmbătă ca elevii şcolilor primare, să meargă cu învăţătorul lor la biserică, unde preotul ar putea mai bine îndeplini menirea lecţiilor de catechizare prin slujbă şi predică.

— Preotul C. Munteanu profesor, în legătură cu învăţământul religios în şcolile secundare, expune situaţia şi crede că se urmăreşte îndepărtarea orelor de religie din şcoală.

— In aceiaşi chestiune, ia cuvântul şi Preotul V. Constantinescu profesor, care arată că este informat că în noul proiect, se prevede numai o oră săptămânal de religie.

Propune ca Adunarea să intervină la autorităţile competente.

— Mai ia cuvântul Pr. C. Matasă, în legătură cu reforma învăţământului teologic. Tot Sf. Sa, propune să se facă sfaturi protopopeşti pe judeţe.

I. P. S. Mitropolit. Preşedinte, răspunzând vorbitorilor spune că cele semnalate ca proiect, nu implică numai decât realizarea lor. S'a intervenit pentru menţinerea Facultăţii de Teologie, şi s'a făcut un memoriu care a fost înaintat Sf. Sinod în legătură cu proiectul legei învăţământului teologic.

Este de părere să se menţină şi Facultatea de Teologie dela Suceava, care are tradiţie naţională.

In chestiunea ridicată de Pr. C. Matasă, I. P. S. Mitropolit asigură că se vor alcătui sfaturile protopopeşti pe judeţe.

Dl. V. Prelipceanu, este de părere, să se facă apel la

preoţi, ca în aceste vremuri grele, să fie mai aproape de sufletul poporănilor, îmbărbătându-i ca unii ce sunt în totdeauna în mijlocul lor.

P. C. Preot C. Iordăchescu, cere să se intervină pentru expropierea caselor evreeşti din jurul seminarului, şi care desigur sunt construite pe terenul instituţiei.

P. C. Preot I. Ţincoca, în chestiunea sectelor, propune să se facă un post de misionar şi care să fie ajutat şi de Ministet.

In chestiunea şcoalelor de cântăreţi, cere să se înfiinţeze toate clasele. Arată apoi activitatea căminelor culturale, unde preoţii lucrează cu multă râvnă şi li se cuvin elogii.

Dl. C. Ifrim este de acord, cu propunerea d-lui V. Prelipceanu de a se face o educaţie de ridicare morală a poporului, şi prin căminurile culturale unde activează preoţii. In chestia sectelor Dsa. este de părere să se ia măsuri definitive şi să se combată şi concubinajul care este deasemenea vătămător societăţii.

Inalt prea sfinţitul Mitropolit Preşedinte, în chestiunile ridicate, răspunde:

S'a intervenit pentru a se trece în buget un misionar.

Se va face apel ca toţi preoţii să activeze pentru întărirea sufletească a enoriaşilor în aceste vremuri.

Se va cerceta dacă situaţia permite, de a se înfiinţa şi restul claselor la şcoala de cântăţeţi din Iaşi.

In ce priveşte informaţiile date de dl. C. Ifrim, cu concubinajul, arată că se vor da îndrumări şi preoţii vor fi invitaţi să fie mai atenţi în aceste cazuri.

P. C. Preot I. Ţincoca, relevă cazuri de concubinaj între pensionari.

P. C. Preot V. Iordăchescu, aduce muluţumiri I. P. S. Mitropolit, pentru însuşirea desideratului cu privire la primejdia de a se desfiinţa Facultatea de Teologie din Iaşi, Spune că problema învăţământului religios este studiată de oameni competenţi.

Mulţumeşte deasemenea I. P. S. Mitropolit pentru biblioteca promisă Facultăţii de Teologie şi pentru susţinerea intereselor acestei Facultăţi. Adunarea ia act, cu mulţumire, de activitatea Secţiei Culturale şi aprobă referatul.

c) P. C. Preot Ştefan Gheorghiu, revizor eparhial, de-

legat consilier referent la secţia economică, dă citire referatului cu privire la chestiunile acestei secţiuni, înregistrat sub Nr. (anexa C).

Referatul arată situaţia bunurilor bisericeşti din Eparhie, care constau mai cu seamă din terenurile bisericeşti, Arată arendările făcute în cursul anului expirat, care au adus în bugetul parohiilor 414.815 lei. Deasemeni închirierilor de imobile ale parohiilor urbane.

Expune situaţia bugetelor parohiilor, care s'ar putea clasifica în trei categorii, cum şi a conturilor de gestiune, remarcând că foarte multe parohii nu trimit la timp bugetele şi conturile.

Arată situaţia bugetului Sf. Mitropolii pe anul expirat şi propune de a se descărcare de gestiune pe anul 1940/941.

Adunarea aprobă referatul.

I. P. S. Mitropolit, arată că P. C. Preot V. Mihailescu consilier referent al Secţiei Economice, se găseşte în concediu şi a cerut pensionarea pentru caz de boală, pe data de 1 August 1941, fapt pentru care se prezintă lucrările astăzi de P. C. Revizor.

Dă apoi cuvântul cu privire la chestiunile din referat.

P. C. Preot C. Filipeanu, arată că cea mai importantă chestiune este măsurătoarea terenurilor ce nu s'a făcut exact şi pentru care se ivesc contestaţii.

P. C. Preot C. Matasă, în legătură cu fabrica de lumânări, găseşte că este necesar, să se ia măsuri ca parohiile să fie aprovizionate la timp şi să nu fie la biserici lumânări falşificate.

V. Se citeşte de către P. C. Consilier referent al Secţiei Ad-tive, referatul înregistrat sub Nr. 6750 din a. c., cu privire la înfiinţări şi modificări de parohii.

Adunarea luând cunoştinţă de cele arătate, cum şi de avizul Consiliului parohial plenar din şedinţa dela 5 Mai 1941, aprobă înfiinţarea celor 132 de parohii propuse, cu clauza ca la delimitarea pe teren, pe lângă Comisiunea stabilită a face această delimitare, să fie şi un delegat dintre membrii Consiliului Eparhial Plenar.

Deasemenea se citeşte referatul înregistrat sub Nr. 6751 din a. c., cu privire la înfiinţarea a 8 noui parohii în cuprinsul Eparhiei.

Adunarea Eparhială având în vedere hotărîrea Consiliului Eparhial din şedinţa dela 5 Mai 1941, aprobă înfiinţarea a 7 noui parohii şi anume: Turtureşti, Pogoane, Magazia şi Poeni jud. Neamţ, parohia Huţani dela parohia Vlădeni, parohia Tocileni dela parohia Stăuceni jud. Botoşani şi parohia Târzia dela parohia Oiteşti, jud. Baia. Nu se aprobă înfiinţarea parohiei Humuleşti II Tg. Neamţ, neavând de cât o singură biserică şi fără numărul legal de enoriaşi cerut pentru o parohie urbană.

Se citeşte şi se aprobă referatul înreg. la No. 6758, cu modificări produse în delimitarea parohiilor.

VI. *Cumpărări, vânzări, schimburi şi donaţiuni de bunuri imobiliare bisericeşti.*

Se citeşte referatul înregistrat la Nr. 5870/941 cu privire la donaţia locuitorilor N. Gh. Lazăr şi N. V. Simion Ciolan, pentru 20 prăjini, donate parohiei Cândeşti jud. Dorohoi.

Ref. înreg. la Nr. 5871/942, donaţia locuitorului Gheorghe Iordache Acristinei, 62 prăjini teren parohiei Bărcăneşti jud. Neamţ.

Ref. înreg. la Nr. 5872/941, donaţia Zoe Grigore Vasiliu, 20 prăjini teren parohiei Oprişeni Baia.

Ref. înreg. la Nr. 5873/941, donaţia Vasile Ungureanu Maria Paiu şi Iordache Ciolan, 4 ha. 65 prăjini teren Mânâstirei Agapia.

Ref. înreg. la No. 5874|941, donaţia Dumitru Rusu 80 prăjini parohiei Unceşti jud. Baia.

Ref. înreg. la Nr. 5875|941, donaţie locuitori sat Uriceni casă şi 40 prăjini grădină, către parohia Uriceni.

Ref. înreg. la Nr. 5876|941 donaţia Natalia Borcilă 2 ha. teren Mânâstirei Agafton, jud. Botoşani.

Ref. înreg. la Nr. 5577|941 donaţia imobil Dionisie Pişta Mânâstirei Durău jud. Neamţ.

Ref. înreg. la Nr. 5878|941, donaţia Obştea satului Rădeni imobil şi 40 prăjini teren, parohiei Rădeni jud. Iaşi.

Ref. înreg. la Nr. 5879|941, donaţia 10 prăjini grădină şi 14 prăjini islaz, de Dumitru Irimia parohiei Fântânele jud. Botoşani.

Ref. înreg. 5859|941, testare Parascheva Dumitraşcu, 2 locuri de casă 2 ha., parohiei Bârnova jud. Iaşi.

Ref. înreg. la Nr. 5865|941, donaţie Paraschiva Ciubotaru, 2 prăjin teren cimitir parohiei Chişcovata jud. Botoşani şi $^1/_2$ prăjină de Teodor Atanasoaie, aceluiaşi cimitir.

Cumpărări

Ref. înreg. la Nr. 5865|941 vânzarea Teodor Atănăsoaie, a 5 prăjini teren cu 800 lei prăjina, pentru cimitir parohiei Chişcovata jud. Botoşani.

Shimb de teren

Parohia Chişcovata jud. Botoşani, propune schimbul a 2 prăjini teren cu alte 2 jum. proprietatea locuitoarei Catinca D. Atănăsoaiei pentru mărirea cimitirului din acel sat (ref. Nr. 5865|041).

Referat Nr. 5866/941, schimb teren 80 prăjini cu locuitor Ioan Vârlan şi parohia Grumăzeşti jud. Neamţ.

Referat Nr. 5867|941, Mânâstirea Durău schimb 2 ha teren cu 2 ha. 8 arii teren Petru Popovici.

Referat înreg. la Nr. 5868 941, preot V. Negrea schimbă 30 prăjini teren cu 30 prăjini teren parohiei Căciuleşti I. jud. Neamţ.

Cedări teren.

Ref. înreg. la Nr. 5862/941, cedare 18 prăjin teren parohia Tudora I, primăriei respective, pentru parc unde se va ridica un monument al eroilor.

Referatul cu privire la testare 80 prăjini parohiei Uncesti jud. Baia de Mandiţa Condurache.

Referatul cu privire testare casă şi teren, schit Hlincea jud. Iaşi de Maria şi C. Budescu.

Ref. înreg. la Nr. 5863/841, cedare 1050 mp. teren parohia Valea Seacă jud. Neamţ serviciului Technic jud. pentru construire dig.

Ref. înreg. la Nr. 5864|941, vânzare teren proprietatea bisericii Sf. Vasile Nicolina Iaşi, D-nei Grigore Barcă pentru stingere litigiu.

Adunarea aprobă toate aceste cumpărări, vânzări, cedări, schimburi şi donaţiuni.

VII. Se citeşte referatul înreg. la Nr. 5861/941, cu privire la gestiunea anului 1940/941.

Incasările sunt în sumă de lei 3.922.298 cu un plus faţă de prevederile bugetare de lei 3.470.000, iar cheltuielile sunt în plus faţă de prevederile bugetare cu 12.622 lei, pentru care se cere aprobarea descărcărei. Se menţionează că unele acte justificative în ce privesc reparaţia imobilelor, nu se pot prezenta fiind depuse la justiţie.

Adunarea aprobă darea de seamă a gestiunei Sf. Mitropolii pe anul 1940/941, după referatul de faţă, cu rezerva cheltuielilor făcute pentru repararea imobilelor dela biserica Bărboi — dela palatul Mitropolitan şi de la pădure a căror acte se află pe baza unor reclamaţiuni, în cercetarea justiţiei — şi asupra cărore se va pronunţa după ce se vor restitui.

VIII. Se citeşte referatul înreg. la Nr. 5857 a. c., cu proiectul de buget al Sf. Mitropolii pe anul 1941/942.

Bugetul însumează la venituri şi cheltueli 401200.

Adunarea Eparhială aprobă proiectul de buget în forma propusă de Consiliul Eparhial plecar, în şedinţa dela 5 Mai 1941.

Deasemenea aprobă referatul înreg. sub. Nr. 5859/941, cu bugetul de cheltueli al Fabricei Eparhiale de Lumânări, care însumează lei 156.800.

Adunarea aprobă şi referatul înreg. sub Nr. 5858/941 cu bugetul de cheltuieli a Librăriei Eparhiale care însumează 48.000.

Se citeşte referatul înregistrat sub No. 5856 din a. c. cu privire la măsurătoarea terenurilor biserecești din Eparhie, pentru care nu s'au făcut recepţiile prevăzute de contract şi nici nu s'a reţinut 10 lei de ha. pentru cheltuielile de recepţie.

Deasemenea nu s'a reţinut garanţia de 5%.

Intrucât contractul expiră la 30 Noembrie 1940, situaţia se expune Onoratei Adunări spre a decide. La cuvântul la referat, d. avocat N. Stoianovici, d. avocat Gh. Tutoveanu d. avocat Gh. Prelipceanu, care sunt de părere să se veri-

fice toate lucrările de până acum, ca în urmă să se poată face o propunere de lichidarea situaţiei.

D. N. Stoianovici, spune că, cercetând contractul, Sf. Mitropolie este obligată a plăti sumele încasate d-lor ingineri. Este de părere ca unde sunt contestaţii să se cerceteze şi să se îndrepte lucrurile cum este posibil.

P. C. Preot I. Ţincoca şi P. C. preot C. Matasă, sunt de părere să se alcătuiască o comisiune care să studieze cazul şi să propună soluţia.

I. P. S. Mitropolitul propune şi adunarea aprobă alcătuirea unei comisiuni compusă din d-nii avocaţi N. Stoianovici şi Gh. Tutoveanu, şi avocatul Sf. Mitropoli, cu P. C.. Consilier referent al secţiunei economice, care să studieze chestiunea, urmând ca în urma referatului să se dispună.

Se citeşte apoi refer. sub No. 5860/941, cu gestiunea Librăriei Eparhiale, din care rezultă un beneficiu de 182042 lei pe anul 1940/941. Adunarea aprobă gestiunea.

Se citeşte referatul înreg. sub No. 5861/941, cu gestiunea Fabricei Eparhiale de Lumânări, din care rezultă că în anul acesta, fabrica a dat un beneficiu net de lei 633.600. Adunarea aprobă gestiunea prezentată.

Se citeşte referatul înreg, sub Nr. 5879 cu situaţia arendării terenurilor bisericeşti din cuprinsul Eparhiei. Adunarea ia act.

IX. *Diverse alte chestiuni şi propuneri.*

a) Se citeşte referatul înregistrat sub Nr. 5853/941, prin care secţiunea Economică, expune situaţia cu pământurile teren de folosinţă şi cele în plus la parohii, în legătură şi cu situaţia preoţilor refugiaţi şi preoţilor onorifici veniţi acum să slujească la filiale.

Adunarea Eparhială având în vedere propunerile Consiliului Eparhial Plenar dela 5 Mai 1941, aprobă următoarele:

1) Preoţii refugiaţi utilizaţi să poată lua în arendă din plusul de teren o sesie cu 200 lei ha. plus impozitele.

2) Preoţii onorifici o sesie (8 ha.) numai cu plata impozitelor.

3) Plusurile de teren se arendează prin licitaţie publică.

4) Preoţii cari au mai puţin de 5 ha. teren proprietatea

(el sau soţia) pot lua cu arendă în preţ regional plus impozitele — un teren bisericesc din cele în plus (12 ha.).

5) Cota de teren cuvenită cântăreţului lipsă se arendează pentru a se plăti un paraclisier.

b) Se citeşte referatul înregistrat sub Nr. 5854/941, prin care Secţiunea Economică, arată Adunării situaţia parohiei Banu din oraşul Iaşi, care cere aprobarea de a contracta un împrumut pentru repararea imobilelor bisericii.

Adunarea, în urma propunerii Consiliului Eparhial dela 5 Mai a. c., aprobă să se îndeplinească mai întâi formalităţile cerute de statut, şi totodată hotăreşte: ca un expert să meargă spre a constata dacă imobilele actuale mai pot suporta un nou împrumut de 300.000 lei.

Terminându-se chestiunile la ordinea de zi, I. P. S. Mitropolit declară şedinţa închisă şi mulţumeşte membrilor Adunării, pentru înţelegerea cu care s'a discutat şi hotărât în chestiunile prezentate.

Şedinţa a luat sfârşit la ora 2 jum. p. m.

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal.

Preşedinte,
IRINEU
Mitropolitul Moldovei.

Secretari, Pr. C. MUNTEANU
CH. ŢUTOVEANU

RECENZII

Sf, Ioan Hrisostom, *Despre preoţie*, traducere după textul grecesc de *Preot. Icon. Aristide I. Geamănu,* Craiova, 1941, 187 pagini, preţul 150 lei,

Este lucru îmbucurător, ori de câte ori lucrătorii harnici în ogorul Domnului îşi îndreaptă privirile spre vechile comori ale ortodoxiei şi dau la iveală în limba noastră preţioase lucrări ale Sfinţilor Părinţi.

Preoţimea va avea la îndămână un nepreţuit tesaur, pe măsură ce minunatul plan al Colecţiei „Isvoarele Ortodoxiei" va fi realizat în întregime, datorită străduaniei eroice a iniţiatorilor şi înfăptuitorilor ei.

Până atunci, şi lucrările izolate ce apar din când în când, independent, sunt foarte bine venite.

P. C, Protopop de Gorj, Icon. Aristide Geamănu, a făcut un mare serviciu preoţimii, punându-i la îndemână, într'o traducere îngrijită, renumitul tratat al Sfântului Ioan Gură de Aur „Despre Preoţie".

In această lucrare se vădeşte, aşa cum numai gura cea aurită o putea face, importanţa şi înălţimea misiunii preoţeşti; de aceea cu drept cuvânt este socotită temelia Pastoralei.

Candidatul la preoţie, care ar trebui s'o citească numai decât şi cu mare atenţiune, înainte de a lua pe umerii săi greaua sarcină a păstorirei oilor celor cuvântătoare, va găsi aici o minunată călăuză pentru examenul de conştiinţă, pe care e de neapărată trebuinţă să şi-l facă, înainte de a intra în cler.

Cei ce au intrat în cler, indiferent de treapta ce ocupă, având de lucrat din greu şi de biruit multe piedici ce li se pun în cale, au foarte adeseori nevoe de sfat şi de încurajare. Citind această lucrare, vor găsi în ea un isvor nesecat de sugestii şi, la nevoe, de mângâere şi îmbărbătare. Pentru orice păstor, această lucrare este un adevărat toiag şi sprijin.

Se cuvine deci mare laudă traducătorului, pentrucă a făcut preoţimii acest mare serviciu, supunându-se unei trude migăloase şi

luptând din greu să biruiască greutăţile legate de astfel de lucrări,

Recomandăm călduros preoţimii tratatul Despre Preoţie; îl vor putea citi în întregime, după ce până acum au avut doar prilejul să-l cunoască numai în parte, din citatele răslețe de prin cele tratate de Pastorală.

Preot Anton Popescu: *Despre îngeri,* Editura „Fântâna Darurilor", Calea Moşilor 318, Bucureşti, 16, 88 pagini, 20 lei.

Iată o cărticică pentru popor, pentru ori cine. Deşi titlul te-ar ispiti să crezi că-i un capitol din Dogmatică, tratat ştiinţific, pentru specialişti său în orice caz, pentru preoţi sau intelectuali, deprinşi cu abstracţiunile, această cărticică e scrisă pentru popor şi pe înţelesul poporului. Aceasta nu'nseamnă că nu-i un capitol de Dogmatică. Marele merit al autorului este că a ştiut să scrie un capitol de Dogmatică în limba simplă a poporului, presentând materia în aşa chip, încât poate fi înţăleasă şi raţionată de un om cât de simplu, care abia ştie a citi. Apoi, în expunerea sa autorul nu luminează numai mintea cititorilor asupra problemei lumii celei nevăzute, ci foloseşte meşteşugite întorsături de condei, încât isbuteşte să atingă coardele simţitoare ale inimii. Aceasta face ca mica lucrare să fie citită nu numai cu interes, ci şi cu mare plăcere; aceasta face ca cele citite să se'ntipărească adânc în inimi şi acolo să încolţască şi să aducă la vreme, frumoase roade sufleteşti: în rândul întâi sporirea evlaviei şi îmbunătăţirea vieţii morale a cititorilor, simpli credincioşi neînvăţaţi şi care n'au putinţa să soarbă cunoştinţile din cărţi scrise ştiinţific, nici să scoată ei singuri din tratarea rece, ştiinţifică, hrana sufletească ce întăreşte inima, o face să bată mai viu şi creează convingeri şi deprinderi pioase statornice.

Intr'un cuvânt este o bună carte populară, de cuprins religios, care poate produce frumoase roade, dacă preoţimea va folosi-o punând-o în mâna enoriaşilor care o ştiu şi sunt deprinşi a citi câte ceva, mai ales de cuprins religios — căci, după cât ştim, sunt mulţi şi de aceştia. Şi sunt sigur că va aduce resultate tot aşa de frumoase — dacă nu şi mai frumoase — decât broşurelile răspândite în popor, cum sunt „Visul Maicei Domnului", „Oglinda sufletului" şi altele de acestea.

O recomandăm cu toată căldura şi ne aşteptăm ca autorul să sporească numărul unor astfel de cărticele populare, de care se simte aşa de mare nevoe şi care pot fi de mare ajutor preoţilor, în truda lor de a menţine şi a spori lumina credinţii şi căldura piozităţii în popor.

N. D.

IN ATENŢIA CANDIAŢILOR LA HIROTONIE ŞI CELOR CE DORESC A OCUPA DIFERITE POSTURI

ORDIN CIRCULAR
No. 2426/942
dela Preşedenţia Consiliului de Miniştri

Deoarece s'a constatat că unii din cei întorşi de pe câmpul de luptă, înţeleg să afişeze atitudini ce sunt contrare ţinutei pe care trebue să o aibă adevăraţii luptători, Domnul Mareşal Antonescu face un apel la conştiinţa patriotică a tuturor luptătorilor şi îi îndeamnă să se menţină cu toţii la înălţimea misiunii lor, aşteptând cu încredere şi modestie recunoaşterea meritelor lor.

S'au semnalat cazuri în cari teologi cer să li se dea industrii motivându-şi pretenţia cu meritul de a fi fost pe front ; ofiţeri subofiţeri şi soldaţi cer răsplată pentrucă au fost pe câmpul de luptă.

Acemenea atitudini sunt contrare spiritului ostăşesc şi tradiţiei eroice româneşti. Românul a luptat întotdeauna pentru apărarea ţării lui şi a drepturilor româneşti, cu vitejie şi încredere, isvorâte din sentimentul patriotic al datoriei lui către neam şi ţară. Istoria noastră naţională este o dovadă şi o pildă înălţătoare în această privinţă. Lupta pentru apărarea patriei şi asigurarea liniştei la hotare este o datorie dela care nimeni nu trebue să se sustragă. Cine nu-şi face datoria este socotit trădător şi suferă rigorile legii.

Domnul Mareşal Antonescu şi-a spus cuvântul. A promis că soarta foştilor luptători formează grija Domniei Sale în viitoarea organizare a economiei noastre naţionale, rurale şi orăşăneşti, dar totul se va face în ordine, la timpul cuvenit şi în raport de puterile, meritele şi dorinţa de muncă, nu de răsplată a fiecăruia.

PAROHII VACANTE :

Judeţul Iaşi

1. Două posturi de Diacon la Catedrala Mitropolitană din Iaşi.
2. Un post de preot la Catedrala Mitropolitană din Iaşi.
3. *Parohia Poeni.* Are 220 capi familie, 12 Ha. teren cultură şi casă parohială.
4. *Parohia Gogeasca.* Are 200 capi familie, 12 Ha. teren cultură şi biserică de zid.

5. *Parohia Zbereni,* cu 385 capi familie, 19 Ha. teren de cultură, casă parohială şi două biserici.

Judeţul Botoşani

6. *Parohia Băneşti,* cu 200 capi familie şi 12 Ha. pământ.
7. *Parohia Dobârceni,* are 380 capi familie, 2 biserici, 36 Ha. teren de cultură. Casă parohială n'are.
8. *Parohia Suliţa,* cu 380 capi fam, 8 Ha. pământ şi casă parohială.

Judeţul Dorohoi

9. *Parohia Fandolica,* are 370 capi familie, casă parohială şi 17 Ha. pământ.
10. *Parohia Horodiştea,* cu 350 capi familie, 28 Ha. pământ. Casă parohială nu are.
11. *Parohia Mihoreni,* cu 400 capi familie, 17 Ha. pământ. Casă parohială n'are.

Judeţul Baia

12. *Parohia Săveşti,* cu 220 capi familie, 14 Ha. pământ. Casă parohială n'are.
13. *Parohia Soci,* cu 280 capi familie, 12 Ha. pământ şi casă parohială.
14. *Parohia Dolheştii Mici,* are 390 capi familie, 28 Ha. pământ şi casă parohială.

POSTURI VACANTE DE CANTAREŢI

Judeţul Iaşi

1. Un post de cântăreţ la *Biserica parohială Sf. Teodor* din oraşul Iaşi, ce devine vacant pe 1 Mai 1942, prin pensionarea cânt. Gh. Suvei.
2. Un post de cântăreţ *la parohia Rădeni, Jud. Iaşi,* rămas vacant, în urma morţii pe front a cânt. Gh. Sava la 10 Septembrie 1941.
3. Un post de cântăreţ *la parohia Dumeşti,* vacant de mai mult timp.

Judeţul Baia

4. Un post de cântăreţ la parohia Hârtoape.

Judeţul Dorohoi

5. Un post de câtăreţ la parohia Ibăneşti.

Judeţul Neamţ

6. Un post de cântăreţ la parohia Căciuleşti I.

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

BISERICA TREI IERARHI

Pâinești / Dumești

Anul XVIII Aprilie-Mai 1942 Nr. 4-5

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul . P. S. IRINEU

Mitropoit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodorabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă

Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a St. Mitropolii, Iași

Abonamentul : 250 lei pe an :

SUMARUL :

Necesitatea educației morale . . . **Pr. Valeriu Iordăchescu** Prof. Universitar

Pelerinaj la Sf. Mormânt . . . **Prof. Gh. Rașcu**

Sugestii în legătură cu pregătirea viitorilor preoți **Diac. Laurențiu Gh. Popovici**

Lumini în „Saeculum Obscurum" (veacul XIII Creștin). . . . . **Th. G. Bulat,** Prof. Universitar

Religie și spirit profetic . . . **Pr. Dumitru Hrițcu**

Nevoința . . . . **Pr. Leon Hăcescu**

Din metodica religiei . . . . **Pr. Iosif C. Naghiu**

Decizia Nr 31 a Sf. Mitropolii.

Recenzii : *Preot D. Furtună, Dajdia Culbecilor,* (Gh. Ungureanu) ; *Pr. Dr. Marin C. Ionescu, Altarul și Amvonul* (N. D.). *Pr. P. F. Alexandru, Originia omului după Religie și Știință,* (Pr. V. Văcăreanu) ; *Eugen D. Neculau, Bibliografia Statului Românesc,* (Pr. V. Văcăreanu) ; *Emilia Vasilescu, Apologeți creștini români și străini* (Pr. N. D.) ; *Dr. Ilie Piticaru, Teoria Evoluției Spirituale.* (Preot Gh. Baltag) ; *S. Smiles, Ajută-te singur* (Pr. Gh. Baltag).

782 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU ȚEREK — IAȘI STR. MÂRZESCU 9

ANUL XVIII APRILIE-MAI 1942 Nr. 4-5

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

NECESITATEA EDUCAŢIEI MORALE [1]).

Epitropia Spitalelor Sf. Spiridon a luat hotărîrea şi a rânduit nişte conferinţe cu caracter educativ şi moral pentru toţi funcţionarii ce atârnă de această autoritate, după cum au organizat asemenea conferinţe şi alte autorităţi, probabil după sugestiile Conducătorului Statului.

Cum Epitropia m'a poftit să vorbesc înaintea Dvs. am primit cu plăcere, pe de o parte, fiindcă o bucată de vreme am gospodărit şi eu la această instituţie şi pe de altă parte, fiindcă în sufletul meu o preţuesc pentru rosturile ei din trecut cari să nădăjduim că vor fi aceleaş şi în viitor.

Un aşezământ ca acesta e cel mai puternic testimoniu al virtuţilor creştineşti ale înaintaşilor noştri, cari se îngrijeau de ajutorarea celor necăjiţi, fiindcă vieaţa nu produce nimic mai de preţ decât dispoziţia de a îndulci necazurile celor din nevoi prin rodul muncii noastre. Din acest rod al muncii jertfit de înaintaşii noştri, instituţia noastră, folosind contribuţia ştiinţii, săvârşeşte fapte de caritate creştină.

Consideraţiile acestea pentru instituţie mă fac să vin cu satisfacţie şi cu conştiinţa că, contribui cu o pietricică la îmbogăţirea spirituală a acestui aşezământ, de care s'au folosit atâţia în trecut şi să ne rugăm lui Dumnezeu, ca el să meargă în progres şi în viitor şi să ia sub ocrotirea lui şi pe fiii fiii lor noştri.

---

1) Conferinţă ţinută în Amfiteatrul Clinicii I Chirurgicale a Spitalului Sf. Spiridon din Iaşi în faţa răniţilor şi personalului de serviciu, în Duminica Floriilor 1942.

S'a publicat după notele stenografice luate de Păr. Diacon Grigore Panţiru.

Caracterul întâlnirii noastre e un caracter educativ ş moral. Cea mai bună metodă de a ne înţelege e să ne precizăm ideile, noţiunile.

Ce înseamnă educaţie? Dacă lăsăm la o parte toată pedanteria ştiinţii pedagogice şi ne silim de a înţelege prin cuvinte mai simple ce este educaţia, vom spune că ea este înrâurirea pe care un om o exercită asupra altuia cu scopul de a face din el o fiinţă mai desăvârşită.

Ce face grădinarul ? Când selecţionează pomii, îi alege pe cei ce poartă în ei anumite predispoziţii. Pe aceia îi ia deoparte şi-i altoeşte şi le dă terenul cuvenit şi-i lucrează cu prijă. Şi te trezeşti că dintr'un trunchi de păduret realizezi un măr domnesc din care nu ştii ce să admiri: culoarea sau gustul, sau frumuseţea pomului. Aşa-i cu toate felurile de pomi. Aşa-i şi cu omul. Să iei un om ce nu are în el decât înclinări şi să-l îngrijeşti încât să ajungă om desăvârşit. Dar care om desăvârşit ? Depinde de scopul pe care-l urmăreşti. Dacă-ţi propui să scoţi din om un artist, trebue să găseşti un om cu înclinaţii, de exemplu un muzicant, să cauţi un om ce are predispoziţii muzicale şi apoi îl supui unor anumite reguli. Dar pentru aceasta se cere un educator. Trebue ca educaţia să pornească dela un individ cu predispoziţii şi în afară de aceasta ea mai cere şi existenta unui educator. Ca să scoţi un muzicant, trebue să ai un om cu predispoziţii şi apoi un profesor desăvârşit şi acela îl va educa în această direcţie. Dacă vrei un inginer, vei lua un om cu predispoziţii pentru inginerie şi un cunoscător care să-i facă educaţia.

Dacă vrei un doctor, un meseriaş, etc. va trebui prin educaţie să-l pui în stare de a realiza perfecţiunea în ramura respectivă.

Aşa toate resorturile vieţii noastre, adică şi a celei materiale şi a celei spirituale, pot să formeze obiectul unei educaţii sau mai bine zis unui fel de educaţie, care fel de educaţie are drept rezultat să perfecţioneze pe om; să facă un muzicant bun, un doctor bun, un inginer bun, un meseriaş bun.

Dar întrebarea ce se pune este: noi nu putem să fim de toate pe lumea aceasta în acelaş timp. Puterile noastre limitate ne silesc să ne oprim la un fel de educaţie cel puţin. Sunt foarte rar oameni cari pot realiza trei, patru, îndeletnicri. In

deobște e să realizezi una și bună, Intrebarea e: când am ajuns să educăm pe cineva în meseria lui, să facem inginer, doctor, muzicant desăvârșit, am realizat totul dela un om? Își satisface toate nevoile vieții lui? Să presupunem că pe cele materiale da. Dar sunt și alte trebuințî în viață mai mari decât cele ale trupului. Se simte un om în el complect mulțumit dacă e un inginer bun și în colo poate duce orice fel de vieață? E suficient dacă și-a însușit o meserie? Nu. Ca să fie om întreg are nevoe de o educație peste educația lui profesională, de o educație care privește vieața lui întreagă de om. Să nu fac din el numai un meseriaș, ci după spusa unui gânditor „un meseriaș în ale omeniei", un om întreg, cuminte, cinstit, onest, un om al datoriei, ce respectă dreptatea și justiția, un om ce respectă pe aproapele, Atunci am isbutit să înalț pe om la scopul către care prin natură și voia lui Dumnezeu este destinat, am reușit să dăm satisfacție pornirilor noastre lăuntrice care ne îndeamnă și mustră când am săvârșit ceva bun sau rău. Aceasta e educația morală.

Veți zice; „Sunt așa de grele timpurile încât se pare un lux grija de altfel de educație decât cea strict profesională în vederea împlinirii trebuințelor trupești". E așa de mare greșala, încât dacă cineva s'ar lua după socotința aceasta, ar vedea la capătul unei scurte experiențe un regret față de propria lui ființă, de propria lui demnitate. Fiindcă oricât am fi de copleșiți de grijile materiale, niciodată nu dispare sentimentul demnității de om și acesta este lumina lui Dumnezeu și controlul ființii noastre. Această demnitate se cere să fie împlinită.

Ce ne face ca să preferăm această demnitate tuturor celorlalte preocupări? Pentru realizarea educației morale de care vorbim, nu este nevoe ca omul să posede un anumit talent înnăscut, adică o predispoziție specială cum se cere la celelalte forme de educație. întrucât fiecare om poartă în sine pornirile trebuincioase pentru această educație morală. Ele trebuesc numai deșteptate, trezite, cultivate, desvoltate. Această educație morală e așa de trebuincioasă, încât nici una din celelalte forme de educație particulară nu se poate îndeplini perect decât dacă o are pe dânsa la bază.

Să rezumăm pentru un moment toată educația morală la

sentimentul dreptăţii şi să comparăm dacă cealaltă educaţie — economică — grija omului de a-şi constitui o mică proprietate, să vedem dacă această grijă de proprietate poate fi satisfăcută fără să avem asigurată mai întâi educaţia morală.

Ştiinţa ce se ocupă cu laturea economică a vieţii omeneşti se numeşte Economie politică. Şi Economia politică învaţă că pentru a produce bunuri materiale e nevoe de câţiva factori : 1) munca, 2) economia, 3) circulaţia (consumaţia) şi 4) repartiţia (împărţirea).

Intregul proces prin care trebue să treacă munca omenească ca să dea naştere bunurilor materiale consumabile, un drum de exemplu, o haină etc. trece prin aceste stadii, Intâi e munca. Munca ce este în sine ? E o sforţare a energiei noastre aplicată la materie cu scopul de a produce un bun consumabil. Munca cere un efort şi-i legat în mod fatal de un oarecare sentiment de durere. Deaceia nici nu se prea dă omul tocmai repede la muncă. Si cei ce exagerează această neplăcere care însoţeşte munca au proclamat dreptul la lene. Ca omul să se dea la muncă face sforţări şi sforţarea nu-i dorită decât dacă-i comandată. Numai factorul moral al dreptăţii are autoritatea de a comanda munca prin faptul că ea îţi porunceşte să nu consumi decât ce-i al tău. Dacă eşti educat moralmente, ideia de justiţie te va conduce la muncă. Deci constatăm că primul factor al producţiei economice (munca) este acţionat de un factor moral-sufletesc : ideia şi sentimentul dreptăţii.

Alt factor al vieţii economice e economia. Munca nu-i suficientă ca să producă bunuri economice. Aceasta spune ştiinţa. Se cere pe lângă muncă şi alt factor: economia.

Ce înseamnă economia ? Din produsul muncii mele rezerv o parte pentru producţia viitoare. Economia cine o face—căci pornirea noastră fizică şi naturală ne îndeamnă să consumăm tot ceiace avem în faţă. Un factor moral ne îndeamnă la prevedere şi prevederea este comandată de o virtute direct morală care e temperanţa. Trebue să te stăpâneşti, nu ca un copil în faţa prăjiturii, ci ca un bărbat în faţa poftelor şi atunci ai temperanţa şi temperanţa va da naştere economiei.

Este alt factor : repartiţia, ce se lasă influenţat de factorul moral.

Bunurile odată produse trebuesc împărţite între cei ce

le au produs. Impărţirea după ce criterii se face ? După interes, de o clasă de acaparatori... De se face după dreptate, ai ceia ce se numeşte ordinea şi dreptatea socială. Numai datorită justiţiei se face repartiţia coovenabilă,

Iată un aspect fugar al raportului între ceia ce am numit noi educaţie morală şi educaţie economică pe care am luat o ca exemplu dintre celelalte feluri de educaţie.

Dacă vom compara educaţia morală ca primă condiţie cu celelalte educaţii, atunci toate celelalte se vor lăsa influenţate de ea.

A rămas, sper, in mintea Dvs. convingerea că educaţia morală nu numai că nu este un lux, dar că cu cât vieaţa e mai aspră, cu atât e mai mare nevoe de educaţie morală. Căci să luăm starea în care ne găsim azi. Ne găsim la o răspântie a istoriei noastre ca popor, ce ne poate costa vieaţa sau moartea Sunt jucători de cărţi cari ajung în situaţia de a juca pe o carte ultimul ban. Ori câştigă cu o carte, ori pierde totul. Aceasta-i situaţia noastră ca popor azi. Ori câştigăm răsboiul, ori am dispărut pentru totdeauna. Trebue prin urmare o sforţare fără precedent ca să facem faţă greutăţilor uriaşe ce ne stau în cale.

Cine să facă aceasta? După o părere greşită se zice: „treaba oameniior politici : e treaba armatei". Aceşti oameni greşesc profund. Este o altă serie de oameni, cari nu numai că nu participă cu nimic la treburile ţării, dar găsesc cuvinte de cârtire, se dau înlături şi critică.

Nu cu astfel de oameni şi suflete avem să învingem primejdia ce ne ameninţă neamul, Nu. Problema ce se pune azi popoarelor, omenirii, nu se pune numai Conducătorului Statului şi armatei, ci întregului popor. Toţi suntem egal interesaţi la marea problemă ce se pune, căci dacă, ferească Dumnezeu, s'ar pierde cauza, să nu credem că rămâne vreun copil în faşă, nici bogat nici sărac, care să nu simţă durerea nenorocirii. Urmează ca toţi să ne simţim solidari cu cauza ţării. Ce avem de făcut? Să muncim fiecare la locul nostru. Să nu cârtim şi, pe cât putem, căci peste putinţă nimeni nu ne cere, să ajutăm cu partea materială de care dispunem, dar mai ales cu credinţa, cu gândul nostru, cu tovărăşia şi simpatia faţă

de cei ce aduc cea mai mare jertfă, pentru cei ce-şi expun vieaţa în răsboiul cu Ruşii.

Dacă se întâmplă că datorită acestei înălţări sufleteşti, cum nădăjduim 99% că se va întâmpla, adică victoria, atunci să continuaţi această stare de suflet contribuind în pace şi armonie la buna stare a ţării. Am nădejdea că vor dispare toate nedreptăţife şi într'un timp scurt se va restatornici dreptul la muncă.

Nu ignorez şi nu vreau să desconsider greutăţile ce ne mai aşteaptă, materiale şi sângeroase, totuşi văd că viitorul pare să ne surâdă. Tot atâta nevoe va fi de o educaţie morală a fiecărui cetăţean şi pentru aceste vremuri ca şi după victorie. Toată fiinţa omenească are nevoe de acelaş ton de viaţă morală. O conştiinţă morală nu-i un lux sau o născocire a cărţii, ci-i o realitate a fiinţii omeneşti. In această privinţă s'a scris mult, încât nu-i timpul şi locul să facem o enumerare. Nevoia morală a omenirii e aşa de mare şi unitară la toată lumea, încât cercetările de 20 ani în urmă într'o lucrare intitulată : „Unitatea conştiinţii morale a umanităţii“ au stabilit următoarele lucruri :

S'au cercetat cam 80 popoare primitive din diferite părţi ale lumii : Insulele Andamane, Bismarck, Sumatra, Iava, Bali, Noua Zeelandă etc., din care unele sunt cucerite acum, 80 popoare primitive au fost întrebate asupra credinţelor şi obiceiurilor lor morale. Ce cred despre dreptate, despre bine, amiciţie, corectitudine şi onestitate. Au răspuns toate în general vorbind de dreptate ca de o nevoe după care sufletul omenesc însetează permanent, în orice stadiu de cultură s'ar găsi el, privind-o ca pe o lege a lui Dumnezeu.

Poate fi omul mai neîndemânatec dulgher sau chiar neîndemânatec savant, dar dacă omul este drept, îşi asigură liniştea sufletească. O educaţie morală ne garantează vieaţa naţională sub formele cele mai înalte şi chiar în vremurile grele ca acelea de azi. Simţim că numai prin o fortificare a solidarităţii naţionale se asigură o bună ordine soclală ca să nu mai cunoască mizeriile. Această solidaritate este condiţionată însă de dreptate. Dreptatea însă, la rândul ei, pe ce-şi întemeiază pretenţia şi-şi revendică dreptul ?

Unul din cei mai mari gânditori şi filosofi, Kant, a lăsat

să i se scrie pe piatra de mormânt următoarea inscripţie: „Două lucruri au umplut de admiraţie sufletul meu: Cerul înstelat deasupra şi legea morală din mine". Sufletul lui a rămas înmărmurit de frumuseţea cerului înstelat, de ordinea corpurilor cereşti în care el citea înţelepciunea Creatorului cum spune Psalmistul: „Cerurile spun Slava lui Dumnezeu şi facerea mânilor Lui o vesteşte tăria".

Dar în afară de ordinea fizică el afirma frumuseţea morală a omului, legea morală, adică ideia de datorie pe care se întemeiază dreptatea. Dăruiţi unei şcoli, unei societăţi, unui popor, omenirii educaţia justiţiei, adică a datoriei şi nu veţi mai avea nimic de cerut dela ea.

De aceasta zic că azi nu-i mişcare mai rodnică decât de a ridica în conştiinţa omului ideia de dreptate şi datorie. Ideia de dreptate şi datorie sunt însă ale lui Dumnezeu.

Acestea le recomand Dvs. în numele educaţiei morale şi le doresc poporului român şi în acest sens leg nădejdea de un viitor mai bun al ţării potrivit cu cuvintele Sf. Scripturi i „Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă".

Preot VALERIU IORDĂCHESCU
Profesor Universitar

PELERINAJ LA SF. MORMÂNT

Era noapte, când automobilul camion încărcat cu pelerini, porniţi tocmai din capitala Basarabiei, urca dealul pe care marele preot Melchisedek, a pus baza celor dintâi ziduri ale celebrei cetăţi Salem, 1991 ani înaintea lui Hristos. Salem înseamnă locuinţa păcii. 60 de ani mai târziu, cetatea cade sub stăpânirea Jebuseenilor şi de atunci poartă numele de Jebussalem ; Hierosolyma romanilor sau Jerusalimul creştinilor.

Discutam în maşină vrute şi nevrute ; dar deodată conversaţiile amuţesc : persoanele cele mai vesele devin serioase. Automobilul stopează la doi paşi de zidul cetăţei sfinte. Ne instalăm la Notre Dame, căci Patriarhia greacă e prea săracă pentru a mai putea găzdui pelerini. Ne spălăm, ne îmbrăcăm curat ca în săptămâna luminată pe care o trăiam şi atraşi ca de o putere magică ne îndreptăm devale, spre Sf. Mormânt.

O delegaţie dintre noi merge şi obţine permisiunea dela locţiitorul de patriarh, Vasilicos, de a oficia la mormântul Mântuitorului, Sf. Liturghie în româneşte, cu preoţi aduşi cu noi din ţară. Ni se fixează ora 2 noaptea după slujba Armenilor şi înantea Iacobiţilor.

Până atunci mai aveam vreme şi ne hotărâm a parcurge V*ia Dolorosa*, oprindu-ne la celebrele staţiuni, pe drumul urmat de Mântuitorul lumii, dela locul de judecată până la muntele Răstignirii.

Ajungem astfel pe locul vechiului Praetorium unde şi azi te cutremuri de suferinţele îndurate de Mântuitor pentru salvarea sufletelor noastre. Ne amintim scena când Pillat arătând lumii pe Cel nevinovat, exclamă : *Ecce homo,* ne înfiorăm când citim inscripţiile unde Isus s'a întâlnit cu Sf. Fecioară sau acolo unde Simon a ridicat crucea ; apoi ne închinăm în capela Sf. Veronica unde s'a format pe năframă adevărata imagine (vera-icon), ne oprim pe locul unde Isus a zis femeilor ; „nu mă plângeţi pe mine, ci pe voi vă plângeţi şi pe copiii voştri ; sau acolo unde Isus a căzut pentru a 3-a oară iar emoţia ne stoarce lacrimi pioase, când călăuza ne arată sub picioarele noastre la 1 $^1/_2$ m. adâncime, lespezile pavajului roman – descoperit de curând – pe care au călcat sfintele Lui picioare !

Şi astăzi după aproape 2000 ani, suflul puterei divine planează încă viu deasupra cetăţii sfinte.

Imediat ne dăm seama că există două Ierusalime : unul-oraş modern cu toate atracţiile şi păcatele sale (în afara zidurilor) şi altul - Ierusalimul sacru dintre ziduri, care cum apune soarele e învăluit într'o tăcere mistică pe care n'o tulbură claxoanele automobilelor, ce n'au voe a intra în cetate. Ici şi colo câte o lumină slabă te călăuzeşte pe străzile înguste şi prăvălătece, umbre misterioase se strecor pe lângă ziduri (fără a putea distinge la ce naţie şi nici măcar la ce sex aparţin) iar prin uşile bisericilor - larg deschise - iese fum mirositor de tămâie pe undele sonore ale psalmodiilor religioase. In Ierusalimul vechiu toată lumea se roagă şi toată noaptea se ţin slujbe prin biserici. E cel mai potrivit loc de pe faţa globului, pentru meditaţie şi reculegere.

Oricât de groaznice nenoroclri ar izbi pe cineva, aici va găsi alinare şi mângâiere, aici i se va spulbera desnădejdea, aici va afla că şi suferinţa are un scop pe lumea aceasta : purifică sufletele. Cerul (din Aprilie şi până în Octombrie, veşnic senin) picură de sus lumina miilor de stele, cari par nişte candele aprinse deasupra Mormântului veşnic viu. Răcoarea şi emoţia îţi alungă somnul departe ! Iată-ne în faţa marei Catedrale zidită în sec. IV de către împărăteasa Elena şi de atâtea ori prădată, dărâmată şi restaurată. Trecem printr'o piaţă pavată, care mai poartă urme de coloane trunchiate de pe timpul Cruciaţilor şi apoi pe sub nişte schele de fier, puse acolo pentru urgente reparaţiuni, descoperim o uşă îngustă prin care pătrundem în interiorul celebrei catedrale, călcând în vârful picioarelor şi neîndrăznind a vorbi decât în şoapte.

Ne prosternăm chiar la intrare lângă piatra roză unde Isus a fost uns după coborîrea de pe cruce, întocmai ca un rege; trecem pe lângă un grilaj care arată locul unde Sf. Fecioară Maria a leşinat privind trupul Domnului spânzurat pe Cruce şi apoi ajungem în faţa Capelei zidită în anul 1810 deasupra Sf. Mormânt, în interiorul marei Catedrale, care e susţinută de 16 coloane circulare, cu multe galerii suprapuse, cari abia ajung pentru mulţimea pelerinilor veniţi din toate colţurile lumii, să asiste la minunea aprinderii Sf. Lumini pe vata de pe lespedea mormântului, cu flacără care nu frige şi nu înnegreşte vata ce se împarte apoi credincioşilor, în noaptea Sf. Invieri.

In dosul acestei capele, dar cu altarul lipit de Sf. Mormânt,

se află capela Copţilor. In faţa Sf. Mormânt se află marea catedrală grecească cu scaunul Patriarhilor de Ierusalim şi Antiochia, faţă în faţă. Are trei altare, cerdac pentru cor şi icoane bogate, donàte de diferite capete încoronate ortodoxe. In mijloc o piatră sferică împletită, arată locul pe care creştinii îl numesc cu pietate : *centrul lumei.* Isus a fost răstignit cu faţa spre apus şi cu spatele la Cetatea Sfântă şi a fost îngropat la fel, astfel că serviciul divin în capela Sf. Mormânt se face cu faţa spre apus. Inălţarea s'a făcut cu faţa spre nord, pe muntele Măslinilor (aproape de poale).

Pătrundem cu inima strânsă de emoţie într'o primă încăpere şi ocolind piatra Ingerului, suntem nevoiţi a ne pleca sub uşa scundă ca să îngenunchiem lângă piatra de marmoră, deasupra căreia ard veşnic 43 candele scumpe şi unde puturăm rând pe rând, a sta unul până la două minute, singuri în faţa celui mai sacru loc de pe faţa globului. Ieşim ca să dăm loc şi altor închinători, cu sufletul uşurat şi cu conştiinţa împăcată că ne-am îndeplinit cea mai sfântă datorie din viaţa unui creştin. Cine ar putea să se plângă că rugăciunea dela Sf. Mormânt nu i-a fost ascultată? Mai avem vreme să urcăm trepte negre şi lunecoase, sus la capela Răstignirii de pe muntele Golgotha. Admirăm icoane de aur, candele de pietre nestimate şi jos în altar, steaua care arată locul unde a stat înfiptă Crucea Mântuitorului. Alături, un capac în pardoseala bisericii, permite a introduce o lumânare aprinsă şi a pipăi piatra rece şi goală, brăzdată de o enormă crăpătură în curmeziş, formată în urma cutremurului din vremea Răstignirii.

E miezul nopţii. Sf. Liturghie a Armenilor începe. In acest timp ni se distribue din partea Patriarchiei câte o diplomă de închinător la Sf. Mormânt şi curând ecoul Catedralei răsfrânge melodioasele noastre cântări bisericeşti, în dulcea limbă românească.

Corul pregătit cu grijă pe vapor, dă răspunsurile. A fost cel mai impresionat serviciu divin din câte am audiat în viaţă.

* * *

Şi acum să arătăm cum se oglindeşte cetatea aceasta sfântă pentru religiile noastre monoteiste, în sufletul celor trei închinători pelerini: musulman, evreu şi creştin. Iată ce zice musulmanul:

„Mare şi nemărginită este puterea lui Allah care mi-a întărit slăbănoagele mele picioare şi a lăsat ca păcătoasele mele buze să

atingă piatra sfântă a muntelui Moriah. Singură numai moscheia noastră arabă s'a putut înălța pe locul blestemat al templului iudaic şi puterea lui Allah o ține şi astăzi întreagă în admirația tuturor pelerinilor". (Din cartea *Dela Magreb la Mecca)*. Este misticism şi fanatism religios.

Iată ce zice evreul: „Iată-mă's! Am venit! Să te uit? eu pe tine? să vreau şi nu pot. Vra să zică tu eşti celebra cetate de unde ni se trag toate ponoasele! Aproape să nu te mai recunosc. Aer, soare, lumină, şi totuşi mă înăbuş! O! cetate galbenă, cuib istoric de tradiții milenare! Dece apeşi aşa de greu pe umerii mei? Dece mă simt aici mai rău decât ori unde pe lume? Eşti atât de masiv şi de rece, că mă înspăimânți! Deasupra ta, peste toate pietrele tale pluteşte acelaş spirit greoiu, funebru, apocaliptic. Ce surpriză urîtă ne mai rezervi, Ierusalime, cetate plină de morminte şi de sânge? Aici e îngropată toată gloria noastră trecută, toată strălucirea civilizației noastre, toată splendoarea regalității judaice. Oare Dumnezeu te-a vrut pentru mândria noastră sau pentru a avea veşnic un loc unde să plângem lacrimi amare? Din tot ce ne-am ostenit să clădim aici, nimic n'a mai rămas. De atâtea ori palatele şi templele noastre au fost dărâmate şi de aceia mi-e frică de tine Ierusalime, şi nu mai îndrăznim să ne apropiem de zidurile iale". (Din cartea *Messia poate să aştepte*).

Iată acum ce spune în cartea închinată Ierusalimului, marele scriitor francez Pierre Loti, care deşi ateu, a fost ispitit să facă pelerinajul la locurile sfinte. „De 2000 ani acest loc al Sf. Mormânt este neschimbat. Ce bine răspund suferințelor noastre, concertele de rugăciuni cari aici nu mai încetează! Nicăeri pe fața globului nu simți mai aproape de tine pe Mântuitorul care-l credeai pierdut în vârtejul lumii civilizate. El te ține şi azi cu o putere magică, îți întăreşte şi chiar aprinde nădejdile, îți topeşte inima şi-ți îmblânzeşte caracterul".

Rămânând profund mişcat de şiragul nesfârşit al pelerinilor veniți din toate colțurile lumei şi aparținând atâtor popoare, izbucneşte în plâns şi se prosternează la fel cu toți închinătorii, mărturisind că a regăsit în El suprema mângâere.

„Fericiți acei cari au credință".

Prof. GH. RAŞCU

SUGESTII IN LEGATURĂ CU PREGATIREA VIITORILOR PREOŢI.

Suntem convinşi cu toţii, că o pregătire intelectuală temeinică, face mult mai apt pe cineva pentru o îndeletnicire, decât lipsa de pregătire sau o pregătire superficială. In orice domeniu de activitate, începând dela cel manual şi până la preocupările înalte filosofice, figura omului pregătit se impune din primul moment, inspiră încredere celor din jur, instituţia sub oblăduirea căreia se află îşi realizează cu prisosinţă ţelul ei înalt.

Pregătirea sufletească şi cea tehnică a omului, sprijinită pe o reală vocaţie, alcătueşte pârghia solidă de înălţare a individului respectiv ca şi a colectivităţii alcătuită în cea mai mare parte din asemenea personalităţi. O instituţie este mare prin originea ei, prin trecutul şi rolul ei, dar toate acestea se valorifică prin reprezentanţii ei, prin cei ce lucrează în cadrul ei, sprijiniţi pe principiile ei, şi cari râvnesc cu putere a atinge scopul ei. Printre instituţiile menite să ridice pe om la înţelegerea rostului său superior, străluceşte şi se situiază ca forţă centrală, Biserica Mântuitorului, de origină divină, cu trecut fără egal de glorios şi cu menirea de a conduce pe fiii ei pe calea ce sfârşeşte cu fericirea veşnică. Ea însă lucrează între oameni şi se serveşte de colaborarea, priceperea şi zelul oamenilor. Pe aceşti apropiaţi colaboratori ea şi-i alege din mijlocul societăţii creştine, îi cercetează dacă posedă chemarea cea aleasă, şi-i pregăteşte în chip deosebit, pentruca apoi să ceară asupra lor darul şi împuternicirea Domnului Dumnezeu prin sfânta taină a hirotoniei. Aceşti lucrători în via Bisericii, aceşti semănători harnici, aceste slugi credincioase şi muncitoare sunt preoţii cei rânduiţi spre sluja cea dumnezeiască. Dar, ca ei să fie în adevăr coroana bisericii şi să lumineze cu harul lor sufletelor oilor celor cuvântătoare, trebuie să treacă mai întâiu printr'o serioasă şi aspră etapă de pregătire intelectuală şi morală. Vrem ca Biserica să strălucească mereu pe cerul vieţii noastre pământeşti, dorim ca lumina ei să pătrundă până în cele mai ferite unghere ale tăinicei noastre fiinţe, pretindem ca ea să fie îndrumătoare de că-

pătâiu a tuturora, se cere imperios ca preoţimea—armata ei de lucru—să fie la înălţime atât ca vocaţie cât şi ca pregătire. Dacă vocaţia este talantul natural pe care-l sădeşte Creatorul în sufletul omului şi cu care el se naşte, apoi pregătirea este roada strădaniilor a mulţi ani de muncă şi frământare. Cu cât etapa de pregătire este mai mare şi mai temeinică, şi cei ce se pregătesc pentru această prea înaltă misiune vor fi mai demni reprezentanţi ai Bisericii, mai harnici şi pricepuţi apostoli ai Domnului, mai folositor semenilor cărora ei trebuie să le fie numaidecât: „lumina lumii şi sarea pământului".

Preoţii bisericii noastre creştine ortodoxe trebuie să fie în mijlocul credincioşilor pilde neşterse de viaţă înaltă morală, religioasă şi culturală, potrivit îndemnului Mântuitorului: „Aşa să lumineze viaţa voastră înaintea oamenilor, că văzând faptele voastre cele bune să proslăvească pe Tatăl vostru cel ceresc". Nici o clipă ei nu trebuie să piardă din vedere acest divin comandament, pentruca întreaga lor viaţă să fie ca o carte superioară şi determinantă pentru contemporani, potrivit îndemnului Apostolului care zice că toţi oamenii: „privind la săvârşirea vieţii lor, să le urmeze credinţa". Iată deci cum se cere preoţimei noastre a fi. Şi ea este în bună parte, dar trebuie a se nevoi să promoveze şi mai mult în viaţa duhovnicească ca o slugă pe care Domnul său să o găsească oricând priveghind.

Şcoala pregătitoare pentru cei ce vor fi mâine sfinţitorii şi conducătorii spirituali ai poporului, este Seminarul teologic, cu Facultatea de Teologie. Seminarul este cel ce pune bazele pregătirii teologice tinerilor aspiranţi la preoţie, Facultatea fiind şcoala de desvoltare şi desăvârşire a tuturor cunoştinţelor teologice dobândite în cei opt ani de curs secundar. Nu vreu să înţeleagă totuşi nimeni, că acei opt ani de Seminar şi cei patru ani de Teologie sunt suficienţi pentru pregătirea păstorilor de suflete. Aceşti 12 ani de studii încordate pun doar temeliile solide şi fixează jaloanele principale în câmpul întins al pregătirii unui viitor preot.

După ce tânărul licenţiat în Teologie sau chiar doctor „magna cum laude", părăseşte băncile şcolei sale dragi, pentru a intra pe teren în activitate, nu trebuie să piardă o

clipă măcar, contactul cu cartea care i-a fost îndrumătoare în cei 12 sau mai mulţi ani de studii, iar acum trebuie să-i fie prietena şi sfătuitoarea nedespărţită. Cetirea Sfintei Scripturi să constituie hrana cea mai preţioasă de fiecare zi. Oriunde s'ar găsi, chiar în călătorie de s'ar afla, Sfânta Carte să facă parte din averea sa cea mai scumpâ, din hrana sa sufleteasaă cea mai aleasă. Inainte de ziar, revistă sau carte de lectură sau chiar de specialitate, ora destinată cetirii şi aprofundării Bibliei să fie respectată cu adâncă sfinţenie. Ea este temelia. Pe ea se sprijină tot edificiul pregătirii şi misiunii sale. „Cercetaţi Scripturile, căci în ele se pare că veţi găsi viaţa" spune Domnul. După această sfântă şi absolut necesară datorie, preotul lui Hristos, să se nevoiască în cetirea zilnică a cărţilor de conţinut teologic, religios moral, naţional, ştiinţific chiar, atât pentru folosul şi îmbogăţirea bagajului intelectual personal, cât şi pentru luminarea credincioşilor încredinţaţi sprc păstorie. In orice domeniu intelectual se recomandă contactul cu cartea de cultură generală şi specială. Conştiinţele trebuiesc reînprospătate mereu, trebuiesc înmulţite pe măsura descoperirilor, a frământărilor, a dobândirii de rezultate noi. Doctorul, inginerul, advocatul, magistratul, militarul, profesorul de toate gradele, toţi sunt datori a fi neîncetat în lăgătură strânsă cu cartea. Preotului însă i se cere şi mai mult respectarea acestei fundamentale condiţiuni. El este fruntaşul între fruntaşii societăţii prin rolul său şi poziţia sa deosebită. In toate împrejurările mai însemnate din viaţa concetăţenilor săi, el — pe lângă slujba religioasă — trebue să rostească cuvânt de laudă sau de îndrumare din partea sfintei biserici. Acest, cuvânt, care se cade a fi oricând frumos, înţelept, folositor, mai trebueşte acomodat totdeauna împrejurării şi ascultătorilor. După cât vedem preotul este singurul în situaţia de „a se face tuturor, toate", aşa cum nu se mai cere nimănui altcuiva. Iată deci foarte scurt şi palid redat importanţa coloăală a pregătirii viitorilor preoţi.

In rândurile următoare voiu încerca să arăt—tot scurt şi incomplect — cari ar fi — după părerea mea umilă — condiţiunile de care ar trebui să se ţină numaidecât seama în pregătirea elevilor seminarişti teologi. Mai întâiu,

îmi permit o modestă mărturisire: Gândurile şi propunerile pe care le înfăţişez aici, fac parte dintr'un plan de lucru şi activitate pe care mi l-am făcut în toamna anului 1940, când fusesem numit Spiritual al Seminarului Veniamin Costache din Iaşi. Acest plan mai mult sau mai puţin realistic, aşi fi căutat să-l desfăşor şi să-l experimentez pe teren.

Dar, dat fiind că şederea mea la Seminar în calitatea sus amintită, a fost de foarte scurtă durată—13 Septembrie —5 Octombrie 1940—n'am avut timpul necesar, decât să-mi fixez liniile generale ale acestei încercări, rămânând ca pe teren să fie aplicat de alţii care s'ar fi găsit în această grea dar foarte însemnată situaţiune, sau..., dacă nimeni nu-l va găsi demn de luat în seamă, poate tot eu, când voiu mai deţine o astfel de măreaţă demnitate—poate niciodată — să văd dacă este realizabil şi capabil să-mi permită a culege oadele dela aplicarea lui.

Mai întâiu, planul acesta prevede două epoci, în care timp se cuvine a ne ocupa îndeaproape de formarea celor ce vor fi mâine slujitori ai Sfintei Biserici. Prima epocă o socotesc aceia de dinaintea intrării în Seminar şi a doua, aceia din timpul celor opt de şcoală secundară. Inainte de a inira în dezbaterea şi rezolvarea acestei însemnate probleme, doresc să se ştie eă eu socotesc Seminarul teologic nu liceizat cum este acum, ci adevăratul Seminar, cum era înainte şi cum doresc ferbinte să redevie pentru binele preoţimei şi a Bisericii.

Ştiu că motivul ce a determinat liceizarea Seminarului teologic, a fost acela că la terminarea lui, unii din absolvenţi să aibă posibilitatea să se îndrumeze spre alte Facultăţi decât acea de Teologie. Cum însă, planul pe care-l înfăţişez aici se bazează pe criterii proprii pentru selectarea strictă a celor ce vor fi preoţi, dorinţa mea nestinsă de reteologizare a Seminarului liceiform de astăzi este pe deplin justificată.

Nu trebue să uite nimeni şi în primul rând conducătorii noştri, că Seminarul teologic este o şcoală specială, profesională, cu ţeluri precise pe care dacă nu şi le atinge, înseamnă că înzadar mai funcţionează.

Tinerii seminarişti trebuie să fie astfel recrutaţi şi se-

lecţionaţi, încât ei toţi să corespundă cu desăvârşire principiilor şi cerinţelor acestei şcoli. Nu se admit excepţii, decât foarte rare şi acele strecurate din lipsa de vigelenţă şi slăbirea filtrului de selecţionare la examenul de admitere. Seminariile nu sunt—şi nu trebuie să fie—şcoli generale, ca orice liceu laic. El trebuie să fie şcoli speciale teologice, în care domeniul religios-teologic să intre într'o măsură considerabilă în programul de formare a elevilor. Cine dintre absolvenţii Seminarului ar simţi înclinare spre altă direcţie decât cea teologică—excepţională arătată mai înainte—acela nu va fi împiedecat nicideloc de a se îndruma potrivit vocaţiei sale naturale.

Dar ceilalţi elevi seminarişti, toţi trebuie să capete o direcţiune pronunţat teologică din Seminar, ajungând astfel teologi buni şi tot aşa de buni preoţi. Aşa procedează romano-catolicii cu pregătirea seminariştilor lor. Este un punct de vedere pe care-l socotesc personal şi fără pretenţie de a-l impune. Totuşi îndrăsnesc să-l înfăţişişez atât judecăţii preoţimei, cât mai ales atenţiunii şi reflecţiunii autorităţilor noastre bisericeşti şi şcolare. Se revenim la miezel chestiunii pe care mi-am propus a trata.

Ce înţeleg eu prin etapa de dinaintea intrării în Seminar? O nul manifestă de timpuriu înclinaţiile sale. Din copilărie se observă cine are călcătură de meşeriaş, de lucrător, de intelectual. Mai mult încă, se cunosc chiar tendinţele pentru o ocupaţie bine definită.

Astfel un copil are plăcere, de mic, să lucreze lemnul sau ferul sau să construiască fel de fel de lucruri în miniatură, aşa cum îi dictează înclinaţia sau imaginaţia. Imaginaţia este totdeauna mai bogată în direcţia în care e şi înclinaţia lui naturală.

Alt copil se interesează de lucruri mai intelectuale— am putea spune —. Se bucură când vede o carte, îl atrage o scrisoare, învaţă mai de timpuriu să citească, să scrie şi apoi în şcoala primară e foarte bun la carte. In virtutea acestei constatări, că înclinaţiile se cunosc de timpuriu, şi copilul care are chemare pentru sfânta misiune a preoţiei se cunoaşte din frageda lui vârstă.

Deaceia trebuie închegată o strânsă legătură şi cola-

borare între conducătorii Seminarului şi mai ales între Spiritual şi toţi preoţii din oraşele şi satele din cuprinsul Eparhiei sau chiar al Ţării întregi.

Preoţii, ca păstori duhovniceşti ai parohienilor lor să aibă în grije mereu a observa pe acei copii cari au înclinaţie deosebită pentru preoţie. Preoţii se pot interesa şi pot afla despre acestă înclinaţie dela părinţii copiilor, dela învăţători.

Ii mai poate identifica şi el în chip direct ca unul ce predă religia în şcoala primară şi observă din atitudinea şi manifestările şcolarilor, plăcerea şi înclinaţia lor.

Pe aceşti copii, preotul să-i ia sub direcţia şi conştincioasa sa observare, să vadă dacă în adevă ei manifestă o înclinare naturală sau poate e ceva trecător. Dacă verifică temeinicia înclinaţiei, preotul să aibe grijă ca înclinaţia să-şi găsească făgaşul natural aproape de Biserică şi în deprinderile anumitor practice uşoare şi lesne de împlinit. Astfel, copiii vor veni cât mai regulat la biserică. Vor deprinde închinarea corectă pe la sfintele icoane, facerea sfintei cruci, a mătăniei, a aprinderei lumânărilor şi candelelor.

După acest prim stadiu, copiii vor trece pe lângă strana cântăreţilor şi acolo li se va permite citirea rugăciunilor mai scurte, mai uşoare şi mai uzuale, pe care ei cu timpul le vor învăţa pe de rost. Astfel : Crezul, Tatăl nostru, Milueşte-mă Dumnezeule, etc., etc.

După acest al doilea stadiu, în care timp desigur că se implică şi îndeletnicirea deprinsă în stadiul cel dintâiu, se vor deprinde copiii să ţină isonul cât mai corect, pentruca astfel să se desvolte urechea muzicală şi obişnuinţa de a prinde uşor tonul. Bine 'nţeles că idealul ar fi ca oriunde să existe cântăreţi înţelegători, conştiincioşi şi cu voci frumoase.

Este o mare greşală că la alegerea elementelor pentru Seminar se ţine prea puţin seamă de vocea candidaţilor. Cred că este un element de mare însemnătate vocea cu care este înzestrat preotul. Mai ales în cultul nostru ortodox, unde vocea preotului are o mare întrebuinţare, slujbele sunt cu atât mai atrăgătoare, cu cât sunt executate de un preot cu vocea mai plăcută. Preotul de enorie va ţine seama şi

de condiţia aceasta în alegerea elementelor pe care apoi le va prezenta la Seminar. In tot acest timp, preotul va lua pe aceşti copii din când în când în sfântul altar şi-i va deprinde să pregătească şi să-i dea cădelniţa, obişnuindu-se în felul acesta cu momentele când trebuie făcut acest lucru. Ii va învăţa cu atât în biserică, dar mai ales în altar, trebuie să umble cu foarte multă atenţie şi smerenie fiindcă este Casa Domnului.

Ii va 'depinde să asculte slujba cu atenţie, să facă crucea şi mătania frumos şi nu grăbit — cum sunt obişnuiţi mulţi credincioşi. Să nu vorbească şi să nu râdă. Insfârşit va face din ei nişte ucenici devotaţi şi conştiincioşi, strecurându-le cu încetul şi pe nesimţite duhul evlaviei şi al măreţiei de a sluji lui Dumnezeu. Acest lucru va fi avut în vedere, pentru două motive: Intâiu, pentruca atunci când ei vor veni la Seminar, să fie într'o măsură oarecare iniţiaţi în slujba dumnezeească şi deprinşi cu tot ce se cere unui slujitor în Biserică, precum şi să fie pătrunşi de însemnătatea covârşitoare a slujirii lui Dumnezeu. Iar în al doilea rând, pentrucă deprinderile căpătate în copilărie, rămân neşterse o viaţă întreagă, ele imprimându-se cu putere odată pentru totdeauna.

Dar pentruca să se reuşească a se ajunge la astfel de rezultate, este nevoie de colaborare strânsă între cei ce conduc instituţia teologică şi preoţii de enorie, iar din partea acestora din urmă, o complectă înţelegere a interesului superior al Bisericii, fără grijă că cei pe cari ei îi ajută să se ridice, vor râvni la locul pe care-l ocupă ei. Să nu aibă nici decum această teamă irodiană şi pentru faptul că aceste lucruri nu se fac aşa cum credea Irod că va fi detronat de Cel a cărui naştere abia o aflase, apoi şi fiindcă preotul trebuie să dea dovadă de un cât mai înalt altruism şi interes pentru binele şi progresul Sfintei Biserici. Deaceia el să nu se plictisească niciodată, să nu lase pe copii numai în seama cântăreţului şi a paraclisierului, cari, de multe ori s'ar putea întâmpla să-i înveţe greşit sau chiar să le dea îndrumări nesănătoase. Numai el singur va reuşi să realizeze cu adevărat din copil un preot conştiincios în devenire.

Numai în felul acesta cred că se va putea face ceva

cu adevărat bun şi sănătos, atât pentru interesele superioare ale Bisericii, cât şi pentru ridicarea prestigiului tagmei preoţeşti. Cu chipul acesta, la Seminar vor veni candidaţi cari vor fi trecut în prealabil printr'un examen de vocaţie, printr'o verificare a chemării pentru preoţie şi printr'un râstimp de pregătire prealabilă. Seminarului îi varămânea frumoasa misiune de a duce mai departe pregătirea viitorilor preoţi. La examenul de admitere pentru Seminar, se vor prezenta elemente deprinse cu Biserica, cu voci bune, cu înclinaţii vădite spre preoţie, însfârşit elemente selecţionate, din cari apoi examenul va face o selecţie şi mai desavârşita în limita locurilor din clasa I-a.

Cu aceste consideraţiuni, trecem la a doua etapă şi cea mai de seamă, aceia ce cuprinde pregătirea din timpul celor opt ani de Seminar.

Cu educarea şi formarea seminariştilor, dela prima până la ultima clasă, trebuie să se ocupe în chip special Spiritualul. Mai întâiu vom face o remarcă: Nu este suficient, pentru un Seminar cu cel puţin 200 de elevi, un singur Spiritual. Chiar dacă el ar avea rolul exclusiv de a preda Practica-liturgică şi tot nu este în stare un singur om să satisfacă această datorie în senzul ca elevii să iasă, nu preoţi eminenţi, ci nici măcar nişte slujitori mediocri. Cu ocazia zecilor de hirotonii cari s'au făcut anul trecut şi anul acesta la Sfânta Metropolie, am observat cum majoritatea candidaţilor erau aproape nuli, necunoscând elementarele rânduieli tipicale, necunoscând nici ectenia mică sau cădirea cea mică. Nu putem face imputare exclusiv acestor tineri— mulţi din ei fără chemare, — ci în mare parte imputarea noastră se îndreaptă către conducătorii spirituali, cari n'au reuşit să-şi îndeplinească măcar în parte măreţul lor rol. Deaceia socotesc că un singur Spiritual nu e deajuns într'un Seminar. Trebuie să fie cel puţin trei cari să se ocupe numai de latura formării sufleteşti şi pregătirii preoţeşti a seminariştilor.

Chestiunile administrative şi gospodăreşti să revină altor persoane cari să aibă în grijă numai aceste lucruri. Amestecul de preocupări ce se pun astăzi în seama unui Spiritual, dăunează şi Spiritualului şi elevilor şi şcolii şi, în

ultimă analiză, Bisericii. Elevii trebuie să vadă în Spiritualii lor pe Părinţii cari poartă grijă mereu de deprinderea lor cu sfânta menire pe care o vor avea ei mai târziu. Partea Mariei să nu se amestece cu cea a Martei. Altfel, nici una nu este cum se cuvine îndeplinită.

Dela începutul Seminarului, elevii vor fi împărţiţi în echipe care vor face practica-liturgică. Echipele vor fi alcătuite din elevi dela toate clasele, câte 4-5 din fiecare clasă, pentruca în felul acesta echipa să nu cuprindă mai mult de 40 de inşi. Fiecare echipă va face de serviciu la Capelă cel puţin odată pe lună. Dacă nu se poate sluji la Capelă în fiece zi—cum ar fi de dorit, şi s'ar putea săvârşi, dacă ar fi mai mulţi Spirituali — cel puţin Mercurile şi Vinerile să se slujească totdeauna. O echipă va face Vecernia Marţi după amiază, dela ora 3-4 sau 4-5 şi Utrenia Mercuri dimineaţă dela 6-7 1/2. Când e cazul, să se facă şi Sfânta Liturghie. La această slujbă să se aibă în vedere scopul urmărit, acela de a deprinde pe elevi cu slujba şi cu toate particularităţile ei, chiar cele mai amănunţite. Ştiut este, că ceia ce se câştigă într'un an de practică-liturgică făcută cu tot dragul şi interesul, nu se poate câştiga în opt ani de teorie sau chiar de practică-liturgică făcută de mântuială.

Este o greşală fundamentală şi cu repercusiuni pentru o viaţă întreagă, puţina atenţie ce se dă în Seminariile noastre practicii liturgice. Elevii o consideră ca pe o dexteritate de ultima mână, care ar fi bine nici să nu mai figureze în program. Aceasta o socotesc ei în inconştienţa lor de copii şi de elevi cari ar voi să treacă prin şcoală cât mai uşor cu putinţă. Dar nu este permis ca Spiritualii să lase a se înrădăcina această concepţie atât de eronată în sufletele celor ce mâine vor face slujba lor de preoţi, cu aceiaşi mentalitate. Deaceia Spiritualii să dea practicei-liturgice, esenţiala şi temeinica ei atenţie. Elevii din clasele mai mici, vor executa în echipă lucruri după măsura şi puterea lor. Vor ţine isonul, vor rosti rugăciunilc mai cunoscute, vor aprinde lumânările, candelele, vor purta sfeşnicele la vohod şi sfintele daruri, vor face cadelniţa, deprinzându-se cu ocaziunea aceasta şi cu momentele când trebuie să o facă. Cei mai mari şi mai ales cei din ultimele două clase, vor

ţine strana, căutând a deprinde cât mai bine rânduiala şi tipicul cântăreţului, pentruca atunci când se vor duce la parohii să nu fie ei conduşi de cântăreţ, sau cântăreţul să facă slujba cum va crede el mai nimerit. In timp ce unii vor cânta la strană, alţii, în sfântul altar, vor observa mişcările şi rânduiala pe care o execută preotul. Vor fi atenţi cum se face închinarea înainte de începutul slujbei, ce rugăciuni se spun la fiecare din icoanele unde se închină, pe care uşă diaconească se intră. Vor observa apoi cum se îmbracă şi ce se face şi ce se spune la îmbrâcarea fiecărui vestmânt. Vor mai observa cum se face vohodul proscomidia şi tot ce preotul execută în sfântul altar sau în sânul bisericii. Pentruca nu unii să observe şi alţii numai să cânte la strană, vor face aceasta prin rotaţie. Cu chipul acesta, toţi elevii unei echipe să poată observa şi să poată deprinde cu temeiu, slujba Dumnezeiască. Să se poată perinda pe la Capelă tot Seminarul în cursul unei luni sau chiar şi mai des. La sfârşitul unui an şcolar, mari ar fi rezultatele recoltate după urma unui program ca acesta, executat cu toată conştiinţa.

In toate vacanţele cele mici ca şi în cea mare, elevii să fie obligaţi ca, la bisericile din satele sau oraşele unde petrec vacanţele, să meargă regulat la Biserică, chiar de dimineaţa, dela începutul slujbei, şi acolo să-şi continue practica făcută la şcoală. Despre această prezentare şi participare efectivă la serviciile divine, vor fi întrebaţi preoţii respectivi. Seminaristul, să nu se ia după colegii dela alte şcoli, cari în zilele de sărbătoare găsesc nimerit să-şi petreacă timpul în ocupaţiuni cu totul streine de caracterul sărbătoresc al zilei. Din purtarea lui, din atitudinea lui faţă de Biserică, de sărbători şi de preoţi, ca şi de toate lucrurile şi vorbele sfinte şi sfinţite, să se cunoască de către orişicine, că el se pregăteşte pentru dumnezeiasca misiune a preoţiei. Să nu se ruşineze cu aceasta. Şi nu se vor ruşina, dacă seminariştii vor fi recrutaţi—aşa cum am arătat mai înainte—pe baza vocaţiei lor, iar în Seminar li se va sădi dragostea de slujbă şi de sfânta biserică. Să-i fie o cinste deosebită ca şi el, alături de preotul şi cântăreţul locului, să ridice rugăciuni lui Dumnezeu în numele părinţilor, a rudelor, a cunoscuţilor, a colegilor cari, oricând îl vor admira şi-l vor

preţui după râvna pe care el o va arăta totdeauna faţă de măreaţa carieră căreia doreşte şi se sileşte a i se dedica. Dar aceasta depinde — în afara chemării — de seriozitatea pregătirei liturgice din Seminar.

Să deprindă elevii seminarişti, cum se stă în biserică, în ce timp se stă în strană, la ce momente se dă jos, se face cruce sau se stă în genunchi. Se vor pătrunde de divinitatea sfintei liturghii care trebuie slujită şi ascultată cu participarea efectivă a credincioşilor. Aşa vor ajunge preoţii să-şi dea seama că, odată cu ei în sfântul altar, slujesc şi îngerii Cerului. Aşa va fi preotul pătruns, se va transfigura şi va transmite şi credincioşilor din simţirea lui înaltă, imprimându-le o atitudine plină de toată sfinţenia. Dar la aceasta nu se poate ajunge, decât dacă viitorul preot depinde din Seminar sa se îmbrace cu duhul sfinţeniei şi al transfigurării. Seminaristul, şi mai târziu preotul, să slujească cu pasiune ferbinte, simţind cea mai adâncă mulţumire sufletească, simţindu-se mai aproape de Dumnezeu, mai descătuşat de pământ şi de lume.

Pentru a ajunge însă la această prea înaltă stare sufletească, e nevoie de vocaţie adevărată şi pregătire serioasă. Aceste lucruri aşi avea de arătat pe scurt, în legătură cu pregătirea liturgică a seminariştilor. Din această pregătire, eu fac temelia întregei pregătiri realizate de celelalte studii şi materii. Pentrucă numai aici se îmbină în chip ideal, dogmatica, morala, pastorala, şi toate celelalte, cu arta, cu muzica. Cu alte cuvinte, liturgia le cuprinde pe toate. Inainte ca preotul să predice frumos, sau să-şi arate erudiţia în discuţii cu credincioşii, el slujeşte şi această slujbă impune credincioşilor înaintea altar producţii ale preotului. Deaceia cer ca preotul să posede o voce frumoasă, melodioasă, ca să poată procura ascultătorilor, clipe de adevărată înălţare. La aceasta se va ajunge, dacă la concursul de admitere se va ţine seama în chip strict de vocea candidatilor.

Mare importanţă are apoi educaţia muzicală şi pregătirea muzicală ce se face în Seminar. Muzica bisericească va fi pe primul plan, căutând a deprinde pe elevi cu execuţia cât mai desăvârşită a notelor muzicei bisericeşti. Se va obţine astfel dragostea faţă de această muzică atât de

adequată slujbei noastre ortdoxe. Să nu se permită seminariştilor a cânta practic, mai înainte de a fi stăpâni pe melodia celor opt glasuri, a podobiilor, a variantelor, pentruca să se evite cântarea după bunul plac, figurile streine de duhul ortodox şi mai ales acea diversitate de cântare ce depărtează pe preot de alt preot. Se va realiza o unitate desăvârşită în cântarea noastră bisericească pe care o voim introdusă în bisericile de pe tot cuprinsul Ţării. Să se alunge din muzica noastră, duhul strein de biserica şi tradiţia noastră ortodoxă. In biserică nu e nevoie de figuri artistice, de întreceri în voce, de evoluţii de operă. Muzica să îmbrace perfect şi cu tot înţelesul, textul bucăţilor ce se execută. Muzica să fie numai mijlocul de exteriorizare a sentimentelor profunde creştine, şi nu de etalare a vocilor de diferite timbre. Muzica vocală şi instrumentală să întregească în chip armonios educaţia muzicală a elevilor.

Trecând apoi la celelalte materii de studii, se va urmări de către toţi profesorii atingerea măreţului scop pe care-l urmăreşte şcoala, acela de a scoate preoţi, adevăraţi apostoli ai Mântuitorului Hristos. Cu toţiii să colaboreze la formarea acestor vrednici ucenici ai Domnului, pentru binele bisericii şi al Ţării întregl.

La dogmatică, să se pătrundă elevii de frumuseţea şi profunzimea dogmelor şi a învăţăturilor pline de viaţă veşnică, ale creştinismului. La Morală, principiile de viaţă creştinească vor face din viitorii preoţi, cei dintâi următori ai lor, devenind nişte exemple vii, demne de urmat de către toţi bunii creştini. La exigeză, ermineutică, pastorală, studiu biblic, întroducere în Vechiul şi Noul Testament, arheologie, istorie bisericească, etc, nu se va pierde din vedere o clipă, ţelul urmărit, ca viitorii preoţi să fie oameni luminaţi, capabili a lumina şi pe alţii.

La omiletică şi predici, nu se va rămâne la simpla teorie că „scopul predicei este de a lumina mintea, a mişca inima şi a determina voinţa". Ci se va căuta ca aceste lucrurt să fie insuşite în chip desăvârşit de predicatori, ei identificându-se cu ele şi reuşind a-i face să stăpânească la perfecţie tehnica mânuirii cuvântului pentru ca în adevăr să se sconteze rezultatela urmărite. Pentru aceasta, ei singuri

vor fi pătrunşi de adevărul celor ce învaţă, vor participa cu toată inima la cele ce înfăţişează credincioşilor şi vor contribui cu puterca voinţei lor, la desăvârşirea îndemnurilor cu care vin înaintea ascultătorilor.

Seminariştii vor căpăta experienţa ţinerii de predici încă din şcoală. In a doua jumătate a clasei a VII-a şi în clasa VIII, ei vor fi obligaţi a predica mai întâiu la Capelă, apoi la bisericile din oraş. Ei vor puşi a ţine tot felul de predici : Omilii mici, Omilii mari, predici propriu zise, pareneze, panegirice, alocuţiuni, predici ocazionale, etc. Vor fi obişnuiţi a-şi face planuri, pentruca predica să fie cât mai reuşită şi pentruca seminaristul să le păstreze într'un caiet aparte, şi să-i servească la împrejurări similare.

Ideal ar fi, ca Seminarul să aibă o revistă a elevilor în care să colaboreze pe rând toţi elevii. In revistă se vor publica predicile cele mai reuşite. S'ar creia astfel şi o emulaţie între elevi, pentru a pregăti predici şi articole cât mai bune. Se obişnuiesc elevii cu scrisul, cu tratarea de probleme, cu întrebuinţarea cuvintelor şi a expresiilor. Elevii seminarişti vor putea pregăti serbări şi manifestări artistice-culturale, cu caracter însă cât mai pronunţat religioase moral. Să se vadă şi din aceste manifestări, seriozitatea pregătirii elevilor şi încredinţarea că vor deveni preoţi distinşi, lucrând pentru înălţarea nivelului religios-moral al credincioşilor. Se vor organiza şi excursii sub conducerea Directorului, a Spiritualilor şi Profesorilor, cu care ocaziuni se vor vizita regiunile cu mânăstiri şi monumente religioase şi bisericeşti de pe tot cuprinsul Ţării. Vor înţelege din ele Seminariştii, cât de mare a fost sufletul înaintaşilor şi cât de tare şi fierbinte a fost credinţa strămoşilor.

Am arătat în rezumat imperfect, liniile mari ale formării viitorilor preoţi. Ele nu au pretenţia de a aduce poate rezultate uimitoare, dar, în orice caz, pot contribui cu deplin succes la serioasa pregătire a celor ce mâine vor duce mai departe torţa credinţei şi moralei lui Hristos. Ca unul care am trecut prin Seminar, mi-am dat, şi mai ales îmi dau seama acum, de multe greşeli cari se fac din partea celor însărcinaţi cu frumosul dar greul rol, de a fi plămăditorii sufleteşti ai viitorilor clerici. Aceste gânduri aşadar, nu isvo-

râse din nişte consideraţiuni teoretice şi seci, ci din observaţii şi reflecţiuni adânci, menite să aducă foloase Bisericii întregi şi la toată obştea cea creştinesscă şi românească. Seminariştii astfel pregătiţi, vor continua studiile şi pregătirea lor la Facultatea de Teologie, unde se va desăvârşi ceia ce s'a început şi s'a făcut în Seminar.

Şi în Teologie, nu se dă aproape deloc atenţiunea cuvenită practicei-liturgice, muzicei bisericeşti şi predicii, ceia ce este o greşală de fond, pentrucă astfel Facultăţile scot buni teologi, dar mediocri sau chiar răi slujitori şi predicatori. Să se dea deci şi in Facultăţi toată consideraţiunea cuvenită acestor pietre de temelie ale pregătirii unui preot, ştiind că numai aşa, un slujitor al altarului va fi integral şi cu toată seriozitatea pregătit, pentru a corespunde misiunii pe care Dumnezeu i-o încredinţează prin hirotonie, iar oamenii o cer dela dânsul. Şi toate acestea se pot realiza şi poate şi mai multe decât acestea, cu condiţiunea că cei cari sunt puşi la posturile de comandă, să tie oameni pătrunşi de înalta lor menire. Această pregătire dându-i-se seminaristului şi teologului, nu vom mai asista la spectacole puţin plăcute ca acelea despre care am amintit că s'au petrecut la hirotonie, când unii dintre candidaţi nu posedau nici elementarele lucruri care se cer unui slujitor al altarului.

Diploma de studii să fie bazată pe diploma vocaţiei şi a pregătirii serioase şi profunde, pe care candidatul la preoţie să o posede cu toată competenţa. Vom reuşi astfel să readucem secolul de aur al Bisericii, pe care tot oamenii bine pregătiţi l-au creiat. Cu condiţiunea sine qua non, ca oamenii înşişi să fie de aur şi pătrunşi de măreaţa calitate pe care numai omul o are, aceia de a fi reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ.

Diacon
LAURENŢIU GH. POPOVICI

LUMINI IN „SAECULUM OBSCURUM“
VEACUL AL XIII CREŞTIN
(continuare)

Ludovic cel Sfânt (1226—70) [1]). El era fiul lui Ludovic VIII, regele Franţei şi al Blanşei de Castilia, o spaniolă autoritară şi virtuoasă. „J'aimerais trop mieux, mon cher enfant, vous voir mourir devant mes yeux, que de vous voir commetre un seul péché mortel“ spunea ea fiului său, care va fi podoaba veacului al XIII. Fra Salimbene care l-a văzut în 1248 în momentul când pleca spre Locurile sfinte ni-l descrie astfel: el era diafan, slab şi destul de înalt, cu un aer îngeresc şi o faţă plină de graţie“. Dar el nu trebue socotit ca un „papeland“ plin de timiditate, absorbit de rugăciunele sale şi închis. Nu. Sf. Ludovic rege ştie să comande şi să-şi păstreze demnitatea! In anumite împrejurări el se arată neîndurător cum o dovedeşte faţă de o femee dela Pontoise care-şi omorâse barbatul, sau faţă de Hugnes de Jony, mareşalul ordinului Templierilor, care cutezase să trateze cu Musulmani. El dispune ca acesta şi toţi cavalerii templieri să vină, desculţi, peste câmp, să ceară ertare înaintea armatei: „Or, agenouillez-vous, et me faites réparation“. El avea un echilibru sufletesc desăvârşit, nici trist, nici prea exuberant; ştia tot deauna să dea cele mai bune sfaturi şi îndemnuri. Cu un accentuat simţ de decenţă el recomanda lui Joinville cum trebuie să se îmbrace ca să placă soţiei şi oamenilor săi „căci spune înţeleptul, trebue să ne împodobim cu vestminte şi cu arme, în aşa fel ca oamenii înţelepţi din acest veac să nu zică că este prea mult, iar tinerii că este prea puţin“. Ca să devină cineva sfânt el crede că trebuie să fie mai întâi om înţelept; „căci acest nume de înţelept este un lucru aşa de mare şi de bun, că atunci

---

1) **Izvoare şi literatură**: Jean de Joinville *Histoire de Saint Louis* ed N. de Wailly Paris 1867, edd, M. Rogus et L. Halphen. Paris 1932. H. Wallon, 2 vol. Paris 1893, M. Sepet, Paris 1905. G. Goyau, Paris 1928, Franc-Nohain, Paris 1932. E. Lavisse, *Histoire de France* III, 2, Paris 1901.

Chronica Fratris Salimbene (*de Adam*). *O. Min.* (*1168—1287*) ed O, Holder-Egger in *Monumenta Germaniae Scriptores* 1905/13 tradusă în l. germană de A. Doren 2 vol 1914.

când numai îl pronunţi, îţi umple gura". Viaţa lui de dimineaţă este ca aceea a unui călugăr, plină de rugăciuni. Nu are o plăcere mai mare, decât să viziteze mănăstirile, şi aici să stea, să mânânce ca un simplu călugăr dintr'o strachină mănăstirească. El serveşte la masă iar când stareţul îi spune că-şi va murdări hainele, el răspunde că mai are altele! Era de o mare umilinţă când asculta o omilie într'o mănăstire; „în apropiere de un stâlp, se aşează sfântul rege pe paiele întinse, iar călugării stau mai sus pe scaunele lor, şi dacă stareţul şi călugării îl rugau să ia un scaun, el nu voia şi sta pe pământ până la sfârşitul cuvântării". Pe lângă această profundă umilinţă Sf. Ludovic era foarte milostiv. Joinville ne spune că „pretutindeni pe unde mergea în regatul său, el dăruia bisericilor sărace, azilurilor, spitalelor şi barbaţilor şi femeilor sărmane. De multe ori am văzut că el tăia pâinea la saraci, şi le da să bea".

Ludovic al IX dorea să facă ultimile servicii bolnavilor, îmbrăţişând chiar pe leproşi. Minunat creştin, el făcu o impresie extraordinară asupra contimporanilor săi, din întreaga Europă. Capetele încoronate îi cereau sfaturi şi-l proclamau arbitru în diferitele conflicte. Astfel, Mihail al VIII, împăratul bizantin, ruga pe Sf. Ludovic să tempereze ambiţiile războinice ale fratelui său *Charles d'Anjou.* El trimitea „sfântului rege" un Noul Testament minunat împodobit (enlumine) şi-i propuneau „de a regula ca arbitru condiţiunile de unire ale Bisericilor, asigurându-l de mai înainte de întreaga sa adeziune". Sf. Ludovic era convins de necesitatea unirii Bisericilor, căci i se părea că aceasta era singurul mijloc de a coaliza toate puterile creştine, contra Musulmanilor. Ca urmare a cererii împăratului dela Bizanţ, el ruga pe cardinali să trimeată o ambasadă la Constantinopole şi deturna pe Carol de Anjou, dela gândurile sale războinice, mutându-l la expediţia din Tunis. Ludovic al IX este un Franciscan terţiar şi de acea el se arată foarte prietenos faţă de ordinele cerşetoare. Ca să-şi mărturisească afecţia şi încrederea faţă de dânşii el ridi ca, caaltă dată Carol cel Mare, missi dominici, pe controlorii funcţionarilor regatului, dintre membrii celor două ordine. Ei purtau numele de Enquêteures. Pe bună dreptate i s-a spus, deşi într'o formă ironică, Sfântului rege, frater Ludovicus. Dar

acest frate a fost şi un rege mare, conducând ţara sa după visul lui Grigore al VII.

El lasa în testamentul, dedicat fiului său Filip al III, recomandaţia de a fi „aspru şi loial în păstrarea dreptăţii“, să nu facă război contra creştinilor decât dacă este silit la aceasta şi să liniştească neînţelegerile „cum făcea sfântul Martin“.

Toate virtuţile sale s'au manifestat şi supt forma cea mai desăvârşită a unui cruciat întârziat, într'o lume care nu se mai interesa de Locurile sfinte! Cruciada — *materia christiana* — a fost însăşi axa politicei sale. Sfântul Ludovic este ultimul mare luptător, până la sacrificiul personal, pentru scăparea Mormântului Domnului de supt stăpânirea necredincioşilor.

3) *Sfânta Hedwig, prinţesa de Silezia* [1]). In lumea femeiască evlavia cucereşte deasemenea persoane alese în cursul aceluiaşî veac... Dintre acestea vom reaminti pe Hedwiga de Silezia şi mai ales pe tânăra sa nepoată Elisabeta de Turingia. Hedwiga s'a născut pela 1174 în castelul Andeches. ca fiică a grafului Berthold al IV de Merania şi s'a stins la Trebniz în 1243. Ea este deci o contimporană a marei mişcări religioase din veacul al XIII. A fost crescută în mănăstirea benedictina Kitzingen, iar în 1186 se căsători cu Henric I Bărbosul, herzog de Silezia.

Ea a avut şase copii, apoi se despărţi în chip creştin de dânsul. Impreună au lucrat la cultivarea şi germanirea ţării. In acest scop ei chemară călugări Augustini, Dominicani, Franciscani, Premonstratenzi, Templieri şi Cisterţieni şi zidiră pentru dânşii numeroase mănăstiri Printre acestea se ridica în chip măreţ mănăstirea pentru femei dela Trebnitz. Aci, plină de credinţă, îmbracată în haina mohorîtă a ordinului făcând neîncetat acte de adevărat creştinism se stingea sfânta principesă. Pentru credinţa şi faptele sale Papa Clement al IV o declară sfântă în anul 1267. Oasele sale zac într'un mormânt care este o capo d'operă în stil barok, în mămăstirea unde îşi petrecuse ultimele zile, Trebniz. Ea este socotită ca patroană a Sileziei. Amintirea sa este legată de multe şi minunate legende, ce au fost strânse de un autor necu-

---

1) A se vedea: A. Knoblich 1864; E. Promnitz, 1926; H. Riesch, 1927; H. Quillus, 1938.

noscut, în jurul anului 1300. De asemenea pline de interes sunt şi miniaturile din Cronica Schachenwerther din 1353.

In amintirea sfinţeniei sale a luat naştere o congregaţiune religioasă cu scopul de a se ocupa cu creşterea şi instruirea copiilor, cât şi cu îngrijirea bolnavilor. Ea a fost întemeiată la Breslau, în anul 1159, de Robert Spiske şi se numeşte „St. Hedwigwigsverein".

4) *Sfânta Elisabeta de Turingia* [1]). O figură mai impresionantă, şi mai ales pentru poporul, este duioasa şi angelica persoană a sfintei Elisabeta.

Aceasta este fiica regelui Andrei al II al Ungariei şi a primei sale soţii Gertruda, fiica lui Berthold von Andechesprin care se înrudea cu sf. Hedwiga. Ea se născuse la Saros-Patac, într'un ţinut colonizat cu Germani în anul 1207. Pentru motive politice ea fu logodită, încă din 1208, deci la vârsta de un an, cu fiul landgrafului Hermann I de Turingia, Ludovic. In 1211 un trimis special venea, să conducă pe prea tânăra mireasă în noua sa patrie. Aci, la curtea turingiană ea fu crescută într'un mediu de poeţi şi trubaduri. Atmosferă prietenească faţă de Biserică nu găsea Elisabeta acolo!

La vârsta de 14 ani (1221), după obiceiul timpului se căsători, iar în anul următor (1222) ea ajunse mamă a landgrafului Hermann al II. După alţi doi ani avu şi o fiică, Sofia. In cursul scurtei şi fericitei sale căsnicii ea îşi schimbă starea sufletească.

Duhovnicul său Rüdingen îi inspira evlavia franciscană. Urmaşul acestuia (1226) energicul Konrad von Marburg o opri de a lua masa la curte. In timpul anului de foamete 1226 ea se devota nevoiaşilor din spitalul din apropierea Warburgului. In urma morţii soţului său Ludovic (1227), care plecase în Italia, cu gândul să participe la cruciata mereu promisă şi tot atât de des părăsită de către Frederic al II, ea avu

---

1) **Izvoare şi literatură:** A. Huyskens, *Quellenstudien zur Geschichte der heilige Elisabeth* 1908. Ch. de Montalembert, Paris 1835.,

F. Schmoll, *die heilige Elisabeth in der bildenden Kunst des* 13/16 *Jahrhunderts* 1918.

H. Auer, *Die heilige Elisabeth in der Literatur*, 1932. M. Bihl= *Elisabeth als Tertiarin* in Franziscanische Studien 1932, 259/93.

mult de suferit. Averea îi fu răpită de baronii turingieni şi de aceea duse la Eisenach o viaţă grea până când, mătuşa sa, stareţa Mechthild von Kitzingen, o puse supt protecţia episcopului Eckbert von Bamberg, unchiul său după mamă. Nemai voind să se căsătorească ea se reîntoarse în Turingia, unde îngrijea cu pietate de osemintele bărbatului său, cruciatul turingian. Prin intervenţia Papei Grigorie al IX către Defensorul său Konrad von Marburg primi dânsa, în locul averilor sale răpite, o mare sumă de bani şi averi la Marburg. Aci zidi ea în iarna anului 1228/29, spitalul franciscan, unde în haine călugăreşti şi austera conducere a lui Conrard, Elisabeta urma să închidă ochii curând.

Buna principesă, creştină adevarată se stinse în vârsta de 24 de ani, în noaptea de 17 Noembrie 1231. Explicaţia acestei existenţe superioare o găsim în concepţia sa mistică despre Evanghelie şi a împlinirii poruncilor sale „ad litteram".

Pentru virtuţiile sale strălucite, în urma stăruinţii lui Conrad von Marburg şi-a lui Conrad von Thüringen, cumnatul Elisabetei, mai apoi maestrul Ordinului Teutonilor, papa Grigorie al IX o canoniza la 27 Mai 1235, în Perugia.

Ordinul teutonic ca moştenitorul de drept al fundaţiei din Marburg începu în 1235 catedrala unde trebuea să odihnească oasele sfintei Elisabeta.

Ea este astăzi biserica protestantă. In urma tribulaţiunilor din timpul Reformei reliquiile sale, în cea mai mare parte, au ajuns în mănăstirea elisabetiană din Viena. Chipul său de sfântă tânără a fost imortalizat de mulţi artişti. Ea este reprezentată uneori însoţită de un cerşetor, sau cu pâine şi o cană în mână, simbolul mărinimiei sale. In amintirea ei s'au constituit ordinul Elisabetelor, al surorile sfintei Elisabeta, surorile franciscane ale sf. Elisabeta în Paris la 1615, surorile iubirii sf. Elisabeta, surorilor sfintei Elisabeta din Breda, toate având ca preocupare principală, grija bolnavilor în spitale şi ambulanţe.

VIII

Papii din veacul al XIII

1) După dispariţia prea timpurie a marelui Papa Ino-

cenţiu al III fu ales Cardinalul Cencius Saveli, care lua numele de *Honorius al III*[1]) (1216—27).

Acesta era un „bun şi evlavios bătrân, foarte simplu şi binevoitor, care dăruise săracilor aproape toată averea sa".

In faţa lui şi a urmaşilor se ridică figura atât de curioasă şi neastâmpărată a regelui Frederic al II. Dela acesta avea mult de suferit Papalitatea contimporană. Crescut şi îndrumat de Inocenţiu, deci la umbra Bisericii, Honorius al III, îl ajuta mai departe acordându-i avantagii cu gândul că acest protejat va servi Biserica, mai ales prin plecarea ne'ntârziată în în cruciata, pentru scăpararea Pământului sfânt.

„Grăbiţi-vă, îi spunea Honorius, ca să nu se spună că Sfântul Scaun după ce v'a ocrotit copilăria, v'a ridicat în zadar la o astfel de mărire". Dar Frederic nu vede în cruciată decât un prilej de avantagii. Astfel spune el „pentru ca Germania să fie mai bine guvernată în lipsa lui, şi ca în caz de nenorocire aceasta să ajungă mai uşor în stăpânirea urmaşului său, Impăratul face să fie ales la dieta de Francfort fiul său ca rege al Germaniei şi rege al Romanilor, amăgind pe bătrânul Papă, că lucrul s'a făcut fără voia lui. Acesta ceda, în vechea speranţă, că Frederic al II va porni curând cruciata şi în urma afirmaţiunii acestuia că regatul Siciliei va rămâne independent de Imperiu şi vasal al Sf. Scaun.

Pentru a desăvârşi politica sa Frederic al II reuşeşte să fie încoronat împărat la 22 Noembrie 1220.

El promite a doua oară că va lua crucea şi va porni în August viitor, după ce încă din Martie va trimite un corp expediţionar. Aceste promisiuni le făcea, întărindu-le cu jurăminte solemne!

De fapt, Frederic merse în Statul de Sud pentru a-şi întări stăpânirea sa. Pe când alţii luptau pentru cruce la locurile sfinte, dar fără succes, Hocorius acuza pe Frederic, că din cauza falşelor lui promisiuni cruciata nu reuşeşte. Intâlnirea dintre aceştia doi la Forentino, în Martie 1223, consfinţea noua căsătorie a lui Frederic al II, văduv, în urma morţii

---

1) *Honorii III Opera*, la Horoy, Medii aevi Bibliotheca patristica 5 vol, Paris 1879/83. *Regesta Honorii* III ed P. Pressutti Romae 1888/95. W. Knebel, *K. Friedrich II und Honorius III.* Diss, 1905. A. Kentner, *Papstum und Krieg unter Honorius III, Diss. 1935.*

soţiei sale, Constanţa, cu Isabela, fica regelui Ierusalimului Jean de Brienne. Era o nuntă între Cruciaţi! Frederic promise din nou că va pleca înainte de 24 Iunie 1225.

Dar curând ceru o a doua amânare: el trebuea să aducă în stăpânirea sa, mai întâi, pe Saracinii din Sicilia!!

In sfârşit în urma intervederii dela San Germano plecarea sa fu fixată în chip definitiv, la August 1227.

2) *Grigorie IX* (1227—41 [1]). La data fixată pentru plecare Honorius era mort de patru luni. Scaunul papal fu luat de nepotul lui Inocenţiu al III, cardinalul Ugolino de Ostra, ajuns papa Grigorie al IX.

Acesta era cu totul altceva decăt înaintaşul său. Cu o voinţă de neînfrânt, cu un temperament vijelios, un neîntrecut jurist, pătruns de ideile grigoriene, într'un cuvânt un om care nu se lăsa uşor amăgit, iată cine era noul Pontif. Frederic îşi dădu seamă că lucrurile nu mai pot merge ca până atunci. In August 40.000 de cruciaţi porniră dela Brindisi, însuşi împăratul îmbarcându-se la 8 Septembrie.

Dar, numai după două zile, supt pretext de boală, el reveni la Otrante. Papa Grigorie, la auzul acestei noi încercări de felonie, îl excomunica arătând lumii creştine cine este Frederic.

Acesta, la rândul său răspunde la 6 Decembrie 1227, printr'un manifest adresat către cruciaţi şi principii Europei, arătând pretenţiunile lumeşti ale Papei, care după ce adusese în vasalitatea lui Anglia şi alte regate, voeşte să facă acelaş lucru şi cu Imperiul. Cu toată interdicţia Papei, Frederic II plecă spre locurile sfinte, unde intră în legătură cu sultanul din Cair, Malek—el—Khamil. După cadouri reciproce şi discuţii ei semnară la 18 Februarie 1229 pacea dela Jaffa, în urma căreia creştinii primeau Ierusalimul, Betleem şi Nazaret, cu liber acces pentru pelerinii, cari veniau dela Sf. Ioan de Acra. Musulmanii păstrau în Ierusalim trei mari moschee. In 17 Martie 1229 împăratul intră în Ierusalim, lua diadema regilor şi-o punea pe cap. Această înţelegere fu condamnată

---

1) *Registres de Grégoire IX* ed. L. Auvray, t. I—III. Paris 1890/1910 J. Felten. *P. Gregor IX*, 1886 E. Brem, *P. Gregor IX bis zum Beginn seines Pontifikates*, 1911.

de Papă „ca ea fiind făcută de un excomunicat şi de un necredincios. Ca urmare arhiepiscopul Petre de Cesarea arunca interdicţia asupra Ierusalimului şi Locurilor sfinte. La 1 Mai Frederic se îmbarca la Sf. Ioan de Acra, pentru a se reîntoarce în ţară. Aci, în momentul plecării sale spre Siria, el dăduse circulară în care declara război Papei, acuzând pe Grigore al IX că ridicase trupe contra sa rege cruciat „care supt apărarea lui Hristos, cu o mulţime de războinici" sbura către Locurile Sfinte! Papa nu se intimidă şi la 31 Iulie 1228 dezlegă pe supuşi de jurământul lor către Frederic, organiză un partid guelf şi o armată supt conducerea fostului rege de Ierusalim Jean de Brienne. Frederic intră în ţară în Octombrie 1229 şi ştiu să reia legăturile cu Grigore al IX, încheind tratatul dela San Germano, la 23 Iulie 1230.

Frederic trebuea să restitue teritoriile ocupate, se obligă să nu mai năvălească în Statul papal şi să acorde un larg regim de libertate religioasă. Impăratul cerea să i se ridice excomunicarea, ceea ce Papa admise. Se părea că Pontiful avusese un mare succes, cea ce în realitate nu era, fiindcă prin această absolvire împărăţia vedea politica sa orientală recunoscută, precum şi stabilitatea sa în Sicilia, unde prin constituţiile dela Melfi (1231) el luamăsuri draconice, contra feudalităţii laice şi bisericeşti. In timpul acestei păci Frederic se ocupa cu administraţia împărăţie sale. In Sicilia stabili o energică centralizare, prevăzută cu funcţionari exigenţi, lucru cu totul nou, faţă de situaţia de până atunci. In Germania înăbuşi revolta fiului său Henric (VII) în anul 1235 şi porni contra ligii oraşelor lombarde, care fuseseră lângă acela. El dorea să sfărme autonomia acestor cetăţi şi să le pună în strictă dependenţă de Imperiu. In 1236 Frederic al II reuni o dietă generală la Plesansa în care ceru ca Italia „să intre în unitatea Impărăţiei". Grigore al IX protestează, dar fără nici un rezultat. Frederic porneşte răsboiul şi ieşi victorios contra ligei milaneze în urma luptei dela Cortenuova nu departe de Bergamo, în Noembre 1237. El ceru Milanezilor o capitulaţie fără condiţiuni, o greşală care va avea urmări grave. Faţă de pretenţiunile absurde ale lui Frederic al II oraşele italiene, în care intrau şi cele două rivale Veneţia şi Genova, se uniră să reziste. Papa Grigorie deveni furios în momentul când Im-

păratul dădu fiului său natural Enzio Sardinia care aparţinea Bisericii romane. Şeful Bisericii excomunică din nou pe Frederic în ziua Rusaliilor din anul 1239. Incepea o luptă de pamflete în care Grigore al IX era acuzat de o serie de păcate politice, mergând până la insulte ca acea că el nu este „un păstor de turmă dominicală ci un lup lacom, făcător de schismă şi scandal, neîntrecut pervers, falş vicar al lui Hristos". După două luni Grigorie răspunde, evocând scenele Apocalipsului: „Vedeţi monstrul care se ridică din fundul mării. gura plină de blasfemii, cu ghiarele de urs, corpul asemenea aceluia de leopard. El deschide gura ca să reverse insulte la adresa lui Dumnezeu".

Frederic era înfăţişat ca Antihrist. Papa arata câte binefaceri a primit din partea Bisericii din copilărie până să ajungă împărat: iar el drept răspuns nu face de cât crime, violând stăpânirea apostolică, iar în Sicilia poporul şi Biserica sunt oprimate ca niciodată. El ordona în acelaşi timp călugărilor fanciscani şi dominicani să predice contra lui Frederic al II.

Pedealtă parte Papa strânge bani prin toate mijloacele, luând şi fondurile adunate pentru cruciată, Imparatul fiind mai necredincios şi mai periculos decât toţi Saracinii! Este o luptă cumplită, care reaminteşte, întrecând în multe privinţe, pe acea dusă de Frederic Barbarosa contra Sacerdoţiului. Pentru a mişca toată creştinatatea Papa Grigore al IX dă o enciclică în care acuza pe Frederic de eresie; astfel el zice „susţinând că Mântuitorul n'a dat lui Petru şi urmaşilor lui puterea de a lega şi dezlega, Frideric pretinde să ridice Bisericii, însăşi baza credinţei, pe care o ţine dela cuvântul dumnezeesc! Noi suntem gata să dovedim că acest rege ciumat afirmă deschis că toată lumea a fost înşelată de trei impostori: Isus, Moise şi Mahomet, cei doi din urmă morţi cu glorie deplină, dar Isus spânzurat pe o cruce. Mai mult el cutează să pretindă că nu sunt decât proşti, care pot să-şi inchipuie un Dumnezeu, creator al universului, că s'a născut dintr'o fecioară, ca şi cum uniunea sexelor nu trebue să preceadă concepţiunea. El declară în sfârşit că omul nu trebue să creadă nimic decât cea ce poate fi demonstrat prin experienţă şi raţiune".

In Germania fu însărcinat cu propaganda arhidiaconul

din Passau Albert de Behaim. Activitatea sa a făcut un mare răsunet mai ales când acesta arata, că intimii lui Frederic spun că acesta crede „că sufletul piere cu corpul, potrivit ereziei Saduceilor, cari n'admit nici învierea viitoare, nici existența îngerilor sau a spiritelor curate". Aceasta se înțelege ușor, dacă ne reamintim, că împăratul era partizanul raționalismului filosofic și eclectismului sceptic. Dar nu trebue uitat că el se arătase în anumite împrejurări apărător al creștinismului în contra ereziei, spunând Papei că „nouă amândorora ne revine dreptul de a asigura, în înțelegere, salvarea credinței, ascuțind săbiile care ne-au fost încredințate". El nu uita să reamintească ca fiind unul din legislatorii Inchiziției, ciocanul ereticilor sicilieni, ba și cruciat, cuceritorul Ierusalimului, are dreptul să ceară o egala repartiție de influență între Papa și el. Aceste discuții făcuseră ca Impăratul să câștige aprobare printre oamenii Bisericei, fie ei cardinali, călugări cerșetori sau din ordinul teutonic. In realitate motivele acestei neîmpăcate dușmănii erau de origină politică. Credința caldă rămânea apanagiul Italieniler, iar politica guelfă sau gibelină era altceva și anume, partizanii acestora cantonați în cetățile lor, urmăreau interesele materiale citadine și de loc marile chestiuni religioase. Deaceia Italia nordică era împărțită între două ligi și anume : liga cremoneză, imperială, alcătuită din Parma, Pavia și Bergamo : a doua era liga milaneză, pontificială, în care intra Lodi, Novara, Brescia, Plesansa și alte cetăți mai mici. Fiecare avea ambițiile sale omenești față de o vecină și de aceea se lipea de partida guelfa, sau de cea gibelină, temporal, ele fiind stăpânite de un realism nemărginit. Așa se explica atitudinea veșnic schimbătoare a acestora, ca și acelor două puternice orașe maritime Veneția și Genova. Astfel cea din urmă a fost mai întâi devotată lui Frederic, ca la sfârșitul domniei acestuia să-i devină cea mai hotărîtă dușmană.

De ce ? fiindcă Impăratul îndrăznise se intre în Riviera, domeniul său de influență. Mai mult, la aceeaș dată Veneția se aliază cu Genova, dușmana ei de totdeauna, supt auspiciile pontificale ! Aceasta fiindcă dogele urmărea să distrugă puterea maritimă în Adriatică a orașului Ferrara !! Pe acest fel de ajutoare era greu să se bizue cineva.

Iar cuvântul de dojană al Papei nu găsea ecou ! Incet,

încet se strecură în spirite un anticlericalism latent, care va germina puternic la vremea sa!!

Şi totuşi, lupta între Sacerdoţiu şi Imperiu continua. In 1240 Frederic năvăli în Statele Bisericii, aşezate la mijlocul Peninsulei, separând Nordul şi Sudul ţării şi izolând Sicilia.

Grigore al IX se ridică cu o mare energie utilizând toate puterile : el pune pe picior de război întreaga Romagnie, în vreme ce Frederic se epuizează la asediul Faënzei. Papa se gândeşte se dea Impăratului o mare lovitură, El îşi reaminteşte că Frederic a cerut cardinalilor să convoace un sinod unde va demonstra „nevinovăţia sa cu argumente mai clare decât ziua".

Papa Grigorie al IX, dând curs acestei dorinţe, convoacă un sinod la care sunt invitaţi prelaţii din toate ţările. Frederic însă nu le permite să treacă prin statele sale. Atunci Papa obţine corăbii genoveze, ca să aducă la Sinod pe reprezentanşii francezi, spanioli, englezi şi italieni. Atunci Frederic lansează contra acestora flota siciliană şi pizană cari ajung pe catalani la 50 Kilometri de insula Elba şi parvin să captureze un mare număr de prelaţi pe cari îi trimite supt escortă la Neapole!! Intâmplarea aceasta uimeşte lumea şi atinge mai ales pe energicul Papă Grigore al IX.

Dar el nu se dă învins. Frederic se'ndreaptă spre Roma unde Papa Grigore constată cu durere că partizanii şi credincioşii lui de până atunci sunt nesiguri. El îşi reaminteşte cu melancolie de adagiul străvechi: „Donec eris felix multos amicos numerabilis... Totuşi el găseşte energia să scrie prelaţilor închişi de Frederic, următoarele: „Nu vă lăsaţi turburaţi voi creştinilor, de schimbarea aparentă care a venit! Nici abătuţi în necaz, nici mândri în nefericire, aveţi încredere în Dumnezeu... Mica barcă a lui Petru poate, din timp, in timp, să fie asaltată de vânturi contrarii şi de loviturile furtunii : dar curând, după porunca dumnezeiască, liniştea urmează furtunii şi odată scăpată de furtunile ameninţătoare, ea pluteşte în pace pe luciul apei liniştite şi supuse. Fluctuat, nec mergitur"! Cuvinte mult răsunătoare, ele fixează pentru istorie atitudinea eroică a bătrânului, care se stingea la 2 August, acelaş an, 1241. Nu trecuseră decât trei luni, dela întâmplarea nefericită dela stânca Meloria, din apele Mărei tireniane. Creştinătatea euro-

peană avea să înfrunte în acelaş timp năvala sălbatică a Mongolilor, care începută dela 1223 era oprită numai după lupta dela Liegnitz (1241) în Silezia.

3) După moartea Papei Grigorie al IX lupta cu împăratul Frederic înceta. Noul papă *Celestin al IV* un melanez de naştere, muri după 17 zile (Noembre 1241). De remarcat că la alegerea sa se întrebuinţează sistemul de conlav, adică toţi cardinalii sunt strânşi într'o locuinţă comună, punându-i deci în afară de influenţa lumei de afară, care se amestecau de obicei la alegerea pontifului roman. Acest sistem va fi recunoscut şi fixat în canonul al 2 (Ubi periculum) al sinodului dela Lyon din anul 1274. După moartea lui Celestin al IV urma o vacanţă de 20 de luni.

4) Insfârşit se alese papă cardinalul Sinibald Fieschi, din Genova, supt denumirea de *Inocenţiu al IV* (1243-64) [1]. Acesta era un prieten al Impăratului Frederic al II, care dându-şi seama de rostul pe care avea să-l indeplinească fiecare papă, spunea cu amărăciune: „am perdut un bun prieten dintre cardinali, căci nici un papă nu poate să fie gibelîn".

Papa Inocenţiu al IV era un neîntrecut canonist, un diplomat fin şi hotărît, capabil să angajeze negociaţiuni complicate şi să dejoace pe adversari. Şi viaţa acestui papă a fost plină de dificultăţi; el a trebuit, după expresiunea unui cronicar „să lupte în picioare timp de unspre zece ani". Cu toată victoria repurtată de armata pontificală, care puse stăpânirea pe Viterbe, Inocenţiu începu tratativele de pace cu Imparatul, la 31 Martie 1244.

Dar, nu se ajunse la nici o înţelegere, mai ales asupra propunerii imperiale, ca Papa să se desfacă de liga lombarda, care era pivotul siguranţei pontificale. Inocenţiu îşi dădu seama că războiul va izbucni din nou!

---

1) *Registres d'Innocent IV* éd. E. Berger, 1=IV Paris 1884/1920. F. Podestà, *Papa Innocenzo IV,* Milano 1928 G. v. Puttkamer, *P. Innocenz IV, Versuch einer Gesamtcbarakteristik* 1930 C. Rodenberg. *Innocenz IV und dei Königreich Sicilien*, 1892. E. Berger. *Saint Louis et Innocent IV*. Paris 1892. H. Weber, *Der Kampf zwischen Innocenz IV und Fridrich II (bis 1244)*, 1900, W. Köster, *der Kreuzablass im Kampf der Kurie gegen Friedrich II*, Des 1913.

Dar el nu voeşte să rişte greutăţile înaintaşului său şi deghizându-se în soldat, părăseşte Italia, ca să meargă să se instaleze la Lyon, de unde poate să comunice cu toată creştinătatea. Aceasta cu atât mai mult cu cât simpatia sfântului Ludovic, regele Franţei, îi era asigurată, Aci va sta Papa timp de şase ani şi jumătate (1244—51). După o lună dela sosirea sa, el anunţă convocarea unui sinod ecumenic, invitând pe Impărat să vină în faţa adunării, spre a se apăra. Fără să aştepte deschiderea Sinodului, Papa reînoi excomunicarea făcută de Grigore al IX ordonând, ca ea să fie anunţată, în toate bisericile, cu lumânările aprinse şi clopotele sunând. Adunarea se strânse, numărând aproximativ 150 de prelaţi, mai ales francezi şi spanioli. Intr'o şedinţă preliminară Tardeu de Suessa trimisul Impăralului făcu propuneri de împăcare, asigurând că stăpânul său va fi şampionul Creştinătăţii, ameninţată în vremea aceea de Mongoli, Saracini şi alţii. Papa Inocenţiu al IV, care cunoştea cu cine are a face refuza arătând că Impăratul nu se ţine de cuvânt, şi voeşte să vadă sinodul dizolvându-se, cu dorinţa „de a scăpa de săcurea, care stă la picioarele arborului". In prima şedinţă ţinută la 28 Iunie Papa într'un lung discurs arată cele cinci motive de durere ale sale şi anume: imoralitatea clerului, îndrăzneala Saracinilor, progresul schismei greceşti, sălbătăcia Turcilor, iar cea mai gravă era persecuţia Bisericei, de către Impăratul Frederic II. Apoi şeful Bisericii enumăra toate păcatele acestui acuzându-l, că duce o viaţă privată scandaloasă şi cu totul orientală, curtea din Palermo fiind transformată în harem, Saracimi chemaţi să formeze garda imperială, jurământul făcut către Honorius violat cu nerusinare şi altele.

In şedinţele cari urmară un Italian îl acuză că ar fi voit să reducă prelaţii şi clerul, în întregime, la sărăcia primitivă a Bisericii, iar un Spaniol reamintea brutalităţile pe care le sufereau prelaţi făcuţi prizonieri la Meloria. Reprezentantul Impăratului cerea din nou amânarea sinodului, dar în zardar! După dezbateri destul de îndelungate Papa pronunţă în a treia şedinţă oficială, 17 Iulie 1245 sentinţa în care între altele spune: „Noi denunţăm pe numitul prinţ incapabil de a domni din cauza nelegiuirilor sale". Şi după obiceiul îndătinat Papa şi prelaţii stinseră lumânările, aruncându-le la pă-

mânt. Lupta reîncepu, pe viaţă şi pe moarte. Impăratul opunea teocraţiei pontificale idealul său public, absolutismul imperial. El voia să fie acum „ciocanul“, după ce fusese multă vreme „nicovala“ ! El scrie regilor şi prinţilor că depunerea lui este nedreaptă şi nevalabilă.

„El (verdicul) condamnă pe împăratul roman pentru lesemajeste, cu alte cuvinte, supune în chip ridicol unei legi, pe acela care este mai presus de orice lege, şi contra căruia nici un om, ci numai Dumnezeu singur, poate să pronunţe pedepse temporale“. Se vede aci imediat, ideia unui absolutism necontrolat, amintind pe Cezarii romani, şi Califii musulmanii. In faţa acestei concepţii se ridică însă acea a Papei, care-i răspunde între altele ; „oare Sf. Pavel n'a zis : „ nu ştiţi că noi vom judeca îngerii ?, şi dacă lucrurile spirituale nu sunt supuse, cu atât mai mult cele temporale“. Teologii şi canoniştii veacului al XIII consolidează construcţia papală. Intre acestia Henric (de) Susa, cardinal de Ostra, vestitul Hostiensis, cel mai mare canonist al timpului, ca şi Bonaguida d'Arezzo, Guillaume Durand şi alţii căutară se pună monarhia pontificală în cât mai desăvârşit relief : Papei se cuvine succesiunea împărăţii şi acea a lui Hristos ; împăratul nu este decât un vicar, simplu ministru pentru lucrările pe care nu le poate îndeplini Suveranul pontific. Papa este soarele, iar Impăratul luna, mai mică decât cel dintăi de 7644 de ori !

Legiştii, elevii universităţii din Bolonia, nu putură să dea replică marilor canonişti romani ! Sfântul rege al Franţei încercă să împace pe cei doi mari rivali, mai ales că Frederic al II făcea promisiuni, că va participa la Cruciata de la care ţinea atâta piosul monarh !

Sfântul Ludovic interveni pe lângă Inocenţiu al IV pentru împăcare, la intrevederea pe care o avură la Cluny, dar fără rezultatul dorit. Dar când, neliniştitul Impărat făcea planul, să pună mâna pe Papa, cu ajutorul baronilor francezi, sfântul Ludovic îi făcu cunoscut că va întâlni pe Ron toate forţele franceze ! In acelaş timp izbucnea revolta Parmei, care fusese îndemnată la acest act de trimişii Papei. Frederic avea să înregistreze deci, aci, un fiasco !

In Germania neîntrecutul diplomat, care era Inocenţiu al IV, ridica contra Impăratului pe landgraful Türingiei Henric

Raspe, iar după moartea acestuia pe Wilhelm de Olanda. Papa ceru în acelaşi timp Călugărilor Minoriţi şi Predicatori, să predice cruciata contra lui Frederic al II, iar cavalerilor francezi, germani şi frizoni să combată mai întăi pe Staufeni şi apoi pe Saracini. In acest scop el confiscă banii destinaţi Locurilor sfinte şi îi încredinţează lui Wilhelm de Olanda. După moartea lui Henrich Raspe supra numit şi Pfaffen Königs" (rex clericorum) Wilhelm (1246—56 urmărea luptă în Germania contra fiului lui Frederic, Conrad al IV, principe de Suabia dela 1237 şi rege german. Rezultatul fu nedecis, iar situaţia în Germania era haotică! Frederic dorea să trateze, în 1248, cu Papa, dar acesta era neînduplecat. El reînoi excomunicarea şi publica şi Cruciata în Sicilia, denunţând tratatul care fusese încheiat de Inocenţiu al III cu împărăteasa Constanţa. Prin acest act Biserica Siciliană devenea independentă, clerul ne mai fiind obligat să depună jurământ către puterea politică.

Frederic devine furios, întrebuinţând pretutindeni forţa. El nu vede decât complotări în jurul său, mulţi din intimii lui cad. In sfârşit, la 26 Mai 1249, fiul său Enzio este bătut şi făcut prizonier de Bolonezi. Frederic îl cere, iar aceştia îi răspund îndrăzneţi. Nefericitul prinţ va muri în închisoare, douăzeci şi trei de ani mai târziu (1272). La 13 Decembrie 1250, deci după un an dela nenorocirea fiului său, Frederic bolnăvindu-se de dezenterie, moare în castelul Fiorentino, în apropiere de Lucera în braţele fiului său natural Manfred şi absolvit de excomunicarea papală de prietenul său, arhiepiscopul Bernard de Palermo. El a fost înmormântat lângă părinţii săi, în domul dela Palermo.

Astfel, se stângea una din figurile cele mai stranii ale veacului al XIII.

Frederic al II, prin concepţia sa de viaţă, de un scepticism scandalos, cu moravuri orientale, cu manieri de politică machiavelică, apare ca un adevărat Antichrist medieval.

Dante, deşi partizan al politicei imperiale, îl pune, în opera sa Divina Comedie, în mijlocul iadului. Cu dânsul piere un om care ar fi putut unifica Italia, desfiinţând puterea temporală a Papei, înlăturând autonomia oraşelor şi supunând totul unui regim despotic. Dar forţele cu care a avut de luptat erau prea tari, şi nutrite de o tradiţie de independenţă prea

puternică. Rezultatul acestei lupte dârze, care aminteşte epoca înaintaşilor săi, n'a făcut decât să adâncească anarhia locală în Italia, iar în Germania, ţară pe care el o neglija, a făcut să se dezvolte feudalitatea bisericească şi laică în detrimentul regalităţii. Prin opoziţie, Papa Inocenţiu al IV îşi asigura printr'o politică energică concursul episcopatului, ajungând să tuteleze ţara în materie electorală. Urmaşii lui continuară aceiaşi politică guvernând Biserica Germană prin legaţii lor.

Rostul Papalităţii era deosebit de important în această ţară, şi faptul se va dovedi la sfârşitul Interegnului (1256-73) [1]).

După dispariţia lui Frederic al II Papa Inocenţiu al IV părăsi Franţa şi convoca în Mai 1251 toţi episcopii şi delegaţi oraşelor lombarde la Geneva. Se dorea o pacificaţiune generală, uitându-se atâtea şi atâtea ambiţii şi interese! Dar iată că apare candidatul imperial Conrad, chemat să ia vechea direcţie de duşmănie gibelină. In Sicilia Papa se izbea de puternica birocraţie lăsată de Frederic al II, iar Conrad aliat cu fratele său Manfred doresc să uniască această ţară cu Germania! La Roma, unde fusese ales senator bolonezul Brancaleone revoluţia mocnea. Inocenţiu al IV se găsea într'o situaţie la care nu se aştepta şi de acea oferi Sicilia lui Richard de Cornouailles şi lui Carol de Anjou, fratele sfântul Ludovic, dar nu reuşi. Se întâmplă, că între timp Conrad moare, cea ce uşura situaţia. Papa intră în Sicilia calare pe un cal, al cărui frâu îl ducea Manfred, fiul natural, al lui Frederic al II. Dar acesta se revolta curând, proclamându-se tuturole lui Conradin, fiul lui Conrad. La 7 Decembre 1254 Inocenţiu al IV moare la Neapole, după ce aflase că Manfred ocupase Foggia în tovărăşia Arabilor. Cu el se stingea, un om de mare talent diplomaţic, care reuşise să ţină cu succes piept periculosului potentat care fusese Frederic al II. El dispărea în momentul când abia se intrevedea stârşitul casei Hohenstaufenilor lucru pe care îl urmărise cu nesfârşită pasiune.

5) Urmaşul la scaunul papal fu *Alexandru al IV* (1254-61) [2]). Acesta continua acţiunea contra dinastiii Staufenilor, mai ales

---

1) J. Kempf. *Geschichte des deutschen Reiches während des grossen Interegnums (1245/73)* 1893.

2) F. Tenckhoff. *Papst Alexander IV.* 1907.

că în Italia el era amenințat din toate părțile de Manfred, care se încoronase la Palermo în 1258. La nord, reprezentantul acestuia în Lombandia era Pallavicini, iar în Toscana și Roma gibelini îl aclamau. In Germania, după moartea regelui Wilhelm de Olanda (1256), se găseau doi regi. Partida celor șapte principi electori dela Colonia, cumpărați de bani englezi recunoscură pe graful Richard de Cornwalles, fratele regelui Henric al III al Angliei, iar cei dela Trier pe Alfons de Castilia, nepotul lui Filip de Suabia.

De fapt, Impărăția era fără conducător, căci Alfons nu veni nici odată în Germania. iar Richard după ce fu încoronat la Aachen intra în Germania numai de câteva ori.

Ideia imperială își pierdu din ce în ce puterea, iar Germania se deviza într'o puzderie de teritorii independente, pretutindeni dominând nesiguranța și abuzul. Este epoca cunoscută supt denumirea de Interregnum 1256—73.

6) Noul papă *Urban IV* [1]) (1261—64) francez de origină, fusese mai înainte patriharh de Ierusalim. El înțelese imediat că trebue găsit un apărător energic înpotriva lui Manfred. El se gândi la prințul Carol de Anjou, fratele Sfântului Ludovic.

Acesta era un om ales: cu moravuri curate el era respectos față de Biserică: diplomat cu experiență și tot așa de încercat soldat: Pentru a-l avea fu nevoe să fie convins și sf. Ludovic, căruia i se spuse că în chipul acesta compania contra Musulmanilor, visată de sfântul rege va fi mai ușor purtată, având ca punct de sprijin Sicilia. Dacă Carol era ales să conducă acea țară, Staufenii vor fi înlăturați, Papalitatea eliberată și drumul deschis către Locurile sfinte. Aceste îndemnuri și perspective convingea pe terțiarul de pe tronul Franței pentru care cruciada — *materia christiana* — era axa politicei sale!

7) *Clement* IV (1265—68) [2]) deasemenea un francez, fost arhiepiscop de Narbonna desăvârși acest lucru. El începu un proces de erezie contra lui Manfred și autoriza pe cruciații pregătiți pentru Locurile sfinte, să pornească întâi contra acestuia, în Sicilia. El asigura puternice ajutoare pentru Carol

1) K. Hampe. *Urban IV und Manfred (1261/64)*, 1905.
2) Heidemann. *Papst Klemens IV*, 1903.

de Anjou, căruia îi fixa pe de altă parte condiţiuni în care va lucra ca rege al Siciliei. El va recunoaşte suzeranitatea Sfântului Scaun asupra Siciliei, va plăti un cens şi nu se va gândi niciodată să ia tronul imperial. El nu se va apropia de asemenea de Lombardia şi Toscana. Carol intră în Italia unde fu bine primit, iar partizanu lui Manfred, în frunte cu Pallavicini dispărură In Ianuarie 1266 Carol ajunse în Roma, unde fu ales senator şi apoi porni contra lui Manfred; „mergeţi, zise el ambasadorilor săi, să spuneţi sultanului de Lucera, că între noi nu este nici pace, nici armistiţiu: curând el mă va pune în paradis sau eu îl voi trimite în iad". In adevăr Malfred fu bătut şi omorât la Benevent, iar Carol intră în Sicilia. Curând însă se anunţă că, Conradin, ultimul Staufian a intrat în Italia, unde îşi asigurase oarecare prietenii!

Papa excomunică pe această „stârpitură a marelui Hohenstaufian". Totuşi acest tânăr de 18 ani intra în Roma, iar Carol de Anjou, cu toate că supuşii săi sicilieni se revoltaseră, porneşte contra lui Conradin pe care-l bate la Taghaccozo : Prins, Conradin este dus la Neapole şi decapitat. „Mors Conradini, vita Caroli" ar fi spus papa Clement al IV, dându-şi seama de situaţie!

Dar dincolo de interesele lui Carol această dată marchează un eveniment de importanţă istorică, căci cu această moarte se închee lupta dintre Sacerdoţiu şi Imperiu. Conducerea Italiei, o ia de acum Carol, care este ajutat la aceasta de guelfism, după cum odinioară Frederic şi Manfred despunea de peninsulă prin gibelism.

Cu Conradin se stinge casa Hohenstaufenilor, neamul imperial cel mai strălucit din istoria Germanie. Tendinţa aceastora de a uni Sicilia cu Germania a găsit opoziţie, prin nimic îmblânzită, a Papalităţii.

Din această preocupare a urmat şi părăsirea intereselor împărăţiei germane. Rezultatul a fost că strălucirea şi universalitatea împărăţiei s'a dus, dar şi Papalitatea suferi, în timpul îndelungatei certe, o accentuată scădere în domeniul prestigiului şi puterii sale morale! In schimb o nouă putere politică se ridică care va avea rol foarte important, în decursul veacurilor următoare, acea este Franţa!

8) Cel mai important reprezentant al politicei franceze

în Italia era Carol de Anjou regele Neapolului şi Siciliei (1265—85), şi senator al Romei. Papalitatea avea să se plângă şi de acesta curând, cum vedem din declaraţiile lui Clement al IV. Regele se amesteca în treburile bisericii centrale, unde cardinalii se împărţiseră.

Urmarea a fost că timp de aproape trei ani nu s'a putut alege un nou pontif. La urmă votul căzu pe arhidiaconul Teobald Visconti din Piacenzo, care se numi *Grigrie al X* (1271—76) [1]).

In timpul conducerii acestuia s'a ţinut sinodul dela Lyon 1274), având de scop principal unirea celor două biserici şi s'a ales după stăruinţa lui ca rege al Germaniei, graful Rudol de Habsburg (1273—91). In chipul acesta luă sfârşit „veacul fără împărat". Rudolf comunică Papei alegerea sa, iar acesta îl recunoscu cu formula : „Te regem Romanorum nominamus". Rudolf reînoi apoi toate promisiunele făcute de Otto al IV şi Frederic al II, faţă de Biserică şi declară că renunţă în favoarea lui Carol de Anjou la Italia sudică şi Sicilia (1274).

Rudolf fu încoronat fiindcă cei doi potentaţi nu se înţelegeau întru totul iar între timp Papa Grigore muri.

9) După moartea acestuia urmau repede unul după, altul Papa *Inocenţiu al V,* (1276) *Adrian V* [2]) 1276) şi *Ioan al XXI* [3]) (1276 | 77). Cel din urmă este renumitul fost profesor de filosofie şi medicină Petrus Hispanus. După acesta urmează Nicolae al III [4]) (1277—80). El se trăgea din familia Orsini şi se arată un conducător energic al Bisericii, dar mai mult în chestiunile policice „decât cele bisericeşti. Astfel el căştiga pentru statul roman vechiul exarhatus de Ravena dela regele Rudolf (1278/9) şi sili pe Carol de Anjou să renunţe la vicariatul imperial de Florenţa şi la demnitatea de senator roman.

---

1) A. Zisterer, *Gregor X und Rudolf von Habsburg.* 1891. H. Otto, *Die Beziehungen Rudolfs von Habsburg zu Gregor X,* 1895. Fr. Walter, *die Politik der Kurie unter Gregor X.* Diss. 1894. Ioh. Müller, *Studien zur Geschichte Gregors X.* Diss. 1920.

2) Schöpp. *Papst Hadrian* V, 1916.

3) R. Stapper. *Papst Iohann XXI,* 1898.

4) N. Demski. *Papst. Nikolaus III,* R. Sternfeld, *Kardinal Iohann Gaetan Orsini* (Papst Nicolaus III, 1905.

Prin faimoasa bulbă *Fundamenta militantis Ecclasiae* restabili suveranitatea pontificală în Roma. Senatoria o dădu fratelui său şi în toate locurile de însemnătate el puse dintre ai lui.

Din această cauză Nicolae III este acuzat de nepotism politic, făcându-se din el precursorul lui Alexandru al VI Borgia şi Iuliu al II. Dante socotea că Papa merită să fie trimis în infern [Inferno XIX, 69] pentru atâta favoritism familiar.

Orsini era acuzat că prea prefezează „insuleţii" Acest papă reuşi să întărească siguranţa pontificală, făcând să se închee o alianţă între Rudolf şi Carol, care se desăvârşi prin căsătoria lui Carol Martel, nepotul Angevinului cu Clementia fiica lui Rudolf.

10) *Martin IV* (1281—85) [1]) francez de origină (Simon de Brion) fost cancelar al regelui Ludovic al IX urma la scaunul papal. Acesta dădu mână liberă în toate treburile bisericeşti lui Carol de Anjou. Astfel, el îi redă senatoria regelui Siciliei şi excomunica pe împăratul Mihail al VIII din Bizanţ, pregătindu-se un război-cruciata contra acestuia „pentru a repara grava mutilare făcută unităţii corpului mistic al Bisericii, şi pentru a recuceri Romania".

Dar în timpul când el făcea măreţe planuri de cucerire, izbucni o revoltă cunoscută în Istorie supt numele de, „Serile Siciliene". La această contribuise Sicilia, care nu putea suporta jugul şi insolenţa franceză, Petru al III regele Aragonului, care cerea drepturile de succesiune la tronul insulei, soţia sa fiind fica moştenitoare a lui Manfred şi în sfârşit, împăratul bizantin Mihail III Paleologul. Regele încearcă să restabilească liniştea, dar armata sa este învinsă, şi moştenitorul tronului Carol cel schiop fu făcut prizonier. Atunci Carol de Anjou porni cu ajutorul Papei al IV şi al Francezilor în război, contra Aragonezului, care nu duse la nici un rezultat. In acelaşi an 1285 muriră toţi conducătorii acestor lupte: Carol de Anjou, Martin al IV şi Petre de Aragon [2]). Sicilia fu perdută de casa de Anjou [3]), cu toate eforturile făcute de Martin al IV.

---

1) N, Backes, *Kardinal Simon de Brion* (*Martia IV*). Diss. 1910.

2) O Cartellieri, *Peter von Aragon und die sizilianische Vesper*, 1904.

3) H. E. Rohde, *Der Kamf um Sizilien* 1291/1302, 1913.

Ea trecu supt stăpânirea regilor Aragonezi după Petru al III, urmând fiul său Iacob al II (1286—91) şi Frederic III, 1296—1337, cu tot interdictul aruncat asupra Insulei de Papă. Stăpânirea Angevinilor rămase numai asupra regatului Neapolului, care pacificat de Martin IV, şi Honorius IV. Această înfăptuire a fost de un real folos pentru Roma în timpul captivităţii babiloniene a Papalităţii, care va urma curând!

11) Urmaşul lui Martin al IV, a fost *Honorius al IV*, (1285—87) un Roman din familia Savelli [1]). El trece ca un adversar al ordinilor cerşetoare. In timpul conducerii sale Biserica este mai liniştită.

Iar în urmă *Nicolae al IV* (1288—92) [2]) cel dintăi franciscan pe scaunul roman, fost general al ordinului.

Pe vremea sa duşmănia dintre familia Colonna şi Orsini lua mari proporţii.

El încorona în 1289 pe Carol al II de Anjou, (1285—1309) ca rege al celor două Sicilii. In timpul acestui pontificat dispăru odată cu căderea cetăţii Accon.—Ptolomais ultima fortăreaţă creştină în Ţara Sfântă (1281). După moartea acestui pontif, Roma ajunse prada duşmanilor celor două familii Orsini şi Colonna, la care se mai adăoga intervenţia lui Carol al II de Neapole.

Numai după doi ani şi jumătate dela dispariţia lui Nicolae al IV se putu face o alegere foarte interesantă.

Se dorea de mulţi, ca după atâţia Papi „juristi“, să fie ales de data aceasta o persoană nepolitică doritoare de a înoi Biserica, şi se mai voia, potrivit ideilor partizanilor la Ioachim de Fiore, un papă angelic (papa angelicus, evangelicus). Ca urmare fu ales la 5 Iulie 1294 evlaviosul pustnic Petru de Monte Murrone—care luă numele de Celestin al V—[3]), intemeetorul unei congregaţiuni de eremiţi Muroniţii sau Celestinii. Curând se văzu că cel ales nu avea nici o pregătire de a conduce scaunul; stând mai ales supt influenţa regelui Carol al II de

---

1) Parolicki, *Papst Honorius IV*, 1896.

2) O, Schiff, *Studien zur Geschichte P. Nikolaus IV*, 1897.

3) F. X. Seppelt, *Monumenta Coelistiniana* 1921; H. Schulz, *Peter von Murrhone als Papst Cölestin V.* Diss. 1894; F. X. Seppelt, *Studien zum Pontificat Cölestins V*, 1911.

Neapole el servea mai ales interesele franceze. Recunoscând slăbiciunea sa, Celestin se retrase după cinci luni, în Decembrie 1294. Această retragere a făcut o mare impresie și actul fu interpretat în felurite feluri, unii ca Petrarca îl lăuda, iar alții, ca Dante, îl condamnà. Dușmanii urmașului său Bonifaciu declarase că această abdicare nu este valabilă. Din această cauză și spre a nu da loc la complicații, mai ales din cauza eremiților celeștini, Bonfaciu ținu pe Celestin închis până la moarte (1296) în castelul Fumone de lângă Anagni. Viitorul Papă Clement al V, după dorința regelui Filip cel Frumos, declară sfânt pe modestul eremit, în anul 1313.

Istoria Papalității în cursul veacului al III se poate caracteriza astfel: ea lupta în continuu pentru realizarea idealului teoretic a lui Grigore al VII Hildebrand. Din nenorocire familia Hohenstaufenilor, și în special Frederic al II, s'a ridicat cu pasiune contra acestei tendințe. Fiul Constanței de Sicilia reprezintă toată șiretenia și gustul de proces al Normazilor, dublat de dârzenie specific teutonică: Lupta ia proporții neașteptate și se termină cu slăbirea ambilor protagoniști Sacerdoțiul și Impărăția. Papalitatea își pierde din ce în ce prestigiul și puterile subjugându-se noilor potentați cari ies din casa domnitoare franceză. Pe de altă parte „Interregnum", veacul acesta fără domnie, slăbește puterea Impăratului în Germania într'o vreme când o nouă putere politică se ridică, aceia amenințătoare a Franței.

Destinele Bisericii papale ca și întreaga politică europeană vor suferi de aci înainte influențele ce vor veni dela Curtea din Paris. Se apropie captivitatea dela Avignon, epoca marei schisme, a Conciliilor și a Reformei, în care Franța va avea de spus ceva fie în numele Regelui sau a doctorilor din Sorbonna.

IX

Cruciatele veacului al XIII

1) Veacul de care ne ocupăm, însemnat prin apariția atâtor personalități alese creștine, a văzut ultimile adevărate cruciate.

In primele decenii ale acestui secol mișcarea cruciată era

încă foarte vie. Cel care iniţiază expediţia cruciată, socotită a a IV, în ordinea pornirii lor, este marele papa Inocenţiu al III. Şi cum n'ar fi fost preocupat un papă aşa de zelos ca acesta de stăpânirea Locurilor sfinte? Cruciata era unul din scopurile finale ale vieţii sale! Indemnuri, peste îndemnuri, porneau dela pasionatul Pontif, către principi, clerici şi popor. „Cum, spunea el, voi lăsaţi pe Hristos să fie lovit, flagelat, crucificat din nou? Hristos, însuşi, gonit din ţara sa de naştere, bate la poarta voastră: deschideţi şi daţi-i ceva, lui care v'a dat totul.

---

1) **Izvoare şi lucrări**. *Gesta Dei per Francos*, ed. J. Bongars, 2 fol Hannoviae 1611. *Recueil des Historiens des Croisades; Occidentaux*, 5 vol. Paris 1844/95; *Orientaux* 5 vol. 1872/1916; *Grecs*, 2 vol. 1875/81; *Arméniens*, 2 vol, 1869/1906; *Lois* 2 vol, 1841/43.

L. Brehier, *L. Eglise et l'Orient au moyen age, Les croisades*, Paris 1924, G. Schlumberger, *Byzance et Croisades*. Paris 1927. R, Grousset, *Histoire des croisades et du royaume franc de Jérusalem*, 3 vol. Paris 1934/36. C. Erdmann, *Die Enstehung des Kreuzzugsgedankens*, 1935. F. Funck-Brentano, *Les croiasades*, Paris 1935: H. Jahn, *die Heereszahlen in den Kreuzzügen* Diss. 1907, E. Schlée, *Die Päpste und die Krezzüge*. Diss. 1893. U. Schwerin, *Die Aufrufe des Päpfste zur Befreiung des heiligen Landes bis Inocenz IV*, 1937. A. Gottlob, *Die päpsliche Kreuzzugssteuern des 13 lahrhunderts*, 1892, Fr. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunder des orfömischen Reiches* 3 Teil (1204—82) 1932. O. v. Villehardouin, *die Eroberung von Constantinopel 1204* în l. germană de F. Getz, 1915 W. Norden, *Der 4 Kreuzzug*, 1898; *Das Papstum uud Byzanz* 1903. F. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*. 2 vol. 1905/20, A. Luchaire, *Innocent III, tome IV*. Paris 1911. F. Cognaas, *Imperatore Isaico II Angelo*, Roma 1915. O. Hassler, *Pelagius, Galvani, Kardinal-Bischof von Albano*, 1902, R. Röhricht, *Studien zum 5 Kreuzzug*, 1891. R. Sternfeld. *Ludwigs des Heilige Kreuzzug nach Tunis und die Pohtak Karls I von Sizilien* 1896. K. Michel, *Das Opus triparfitum des Humbertus de Romanis O. P.* 1274, 1926. G. Schumberger, *La fin de la domination frangue en Syrie* (1291) Paris 1914. *L. Santifaller, Beiträge zur Geschichte des latein. Patriarchats von Constantinopel (1204—61)* 1938, A. v. Hirsch-Gereuth, *Studien zur Geschichichte der Kreuzzugsidee nach den Kreuzzügen* 1897. F. Heidelberger, *Kreuzzugsversuche um die Wende des 13 Iahrhunderts* 1911, A. Gottron, *Ramon Lulls Kreuzzugsideen* 1912.

Predicatorii pontificaţi îndemnau pretutindeni şi pe toţi. Unul dintre cei vestiţi, şi care obţin un deosebit succes la jocurile cavalereşti dela Ecry-sur Aisne (Noembrie 1129) a fost parohul de Neuilly, Foulqques. Cu acelaşi rezultat bun predică Martin de Paris la Basel (Sept. 1201).

Din nefericire însă, cei mai indicaţi să pornească în această luptă nu participară, din cauza împrejurărilor neprielnice. Astfel Filip de Suabia şi Otton de Brunswick îşi disputau tronul Germaniei, iar Filip August, excomunicat, era preocupat de căsătoria sa cu Agnes de Merania. Rămâneau doar marii baroni francezi, cari hotărîră ca această cruciată să fie condusă de Thibaud de Champagne. O ambasadă din care făcea parte şi cunoscutul cronicar francez Geoffroy de Villehardouin se îndreaptă spre Veneţia, care era în situaţia de a asigura călătoria luptătorilor.

Ambasada intra în legătura cu bătrânul şi abilul doge Henic Dondolo. Se stabilea că Republica să transporte în Orient, contra plată, 5000 de cavaleri, 9000 de paji şi 20.000 de sergenţi pedestraşi, cu hrană pe nouă luni. In schimp, Veneţia va primi jumătate din teritoriile cucerite.

Cruciaţii se strâng la Veneţia, dar puţin numeroşi ei nu pot să achite tot, ci rămân datori 36.000 de mărci. Incep discuţii desgustătoare, în care faimosul doge este implacabil! Plata, sau cruciaţii, adunaţi pe insula Sf. Nicolae de Lido, constrânşi să moară de foame!

In faţa neputinţii de a plăti, Dondolo le propune soluţia să meargă şi să cucerească cetatea Zara, rivala republicii. Cu toate protestele legatului papal Petre Cariani Zara este luată în cinci zile. Inocenţiu al IV la auzul acestei întâmplări acuză pe luptători, de a fi avut sete de sânge frăţesc şi excomunică pe cruciaţi. El un scandal de mari proporţii; O cruciată excomunicată!? Pentru a fi iertaţi baronii trimisă o ambasadă la Roma, care promite că vor restitui Zara! Papa răspunde îndemnându-i să se pocăiască, să nu mai facă aceleaşi greşeli: „nu sacrificaţi puterile voastre decât pentru scăparea Ţării sfinte, şi să răzbunaţi înjuria făcută lui Hristos. Dacă vă trebue pradă şi cuceriri luaţile dela Saracini, adevăratul nostru duşman". Indemnul sosea prea târziu: la 25 Mai flota pornea cu destinaţia Constantinopolului, unde cruciaţi erau duşi mul-

ţumită abilităţii şi dorinţelor mercantile ale bătrânului Doge Dondolo, care deşi în vârstă de aproape 80 de ani, urmărea cu desăvârşită tenacitate creşterea puterilor cetăţii sale maritime. In vremea aceasta se ivise la Bizanţ o mare duşmănie pentru ocuparea tronului imperial şi anume: tânărul Alexie, fiul împăratului detronat, Isac Angel, (1185—1195 şi a doua oară 1203—1204) fugise din Constantinopole şi ajutat de cumnatul său Filip de Suabia ceru cruciatelor ajutor, spre a fi pus pe scaunul tatălui său!

In acest scop el se obliga să plătească 200.000 mărci de argint, să dea hrana timp de un an oştilor şi să întreţină 100.000 de oameni.

Veneţienii, la rândul lor, vor primi 100.000 de mărci şi tot el va plăti şi datoria cruciaţilor!! Alexie mai făgăduia şi unirea celor două Biserici! Promisiuni foarte seducătoare pentru nişte oameni chinuiţi de chestiunile materiale!!

Cine va fi fixat aceste aranjamente, atât de machiavelic concepute a fost greu de aflat până azi! Părerile istoricilor sunt împărţite. Totuşi credem ca ipoteză, că acest angajament se datoreşte Veneţiei şi lui Filip de Suabra este cea mai probabilă!!

In adevăr, republica găsea cea mai bună ocazie să-şi răzbune pe Bizanţ, care expulzase în 1171 şi chiar masacrase în 1182 pe traficanţi veneţienieni, şi în acelaşi timp să înlăture pe concurenţii săi, şi mai ales pe Genovezi, de pe piaţa Constantinopolului! Pe urma Bizanţului Veneţia plănuia să-şi ridice imperiul său colonial! Schimbarea destinaţii cruciatei turbură mult pe participanţi şi numai energia lui Bonifaciu de Montferrat, ajuns şeful expediţii putu să mai ţină coheziunea între luptători

Insfârşit cruciaţii se'ndreaptă spre strălucita cetate a Sf. Constantin. La vederea acestora ei rămân cu totul uimiţi „car ils n'amaient jamais pensé qu'il pût en être en tout le monde une aussi riche... Et sachez qu'il n,y eut homme si hardi à que la chair ne frémit" spune istoricul acestei cruciate, el însuşi partaşi la ea, Villerdouin. Ajunşi la Constantinopole ei începură discuţiile cu usurpătorul Alexis al III (1195-1203), Neajungând la nici o înţelegere începură asaltul cetăţii la 17 Iulie 1203. „Et sachez que c'etait une de plus redutables cho-

ses à faire que jamais fût". Impăratul fuge, o revoluţie izbucneşte în cetate iar fostul împărat Isaac Angel, scos din închisoare se instalează în palatul imperial Blachernes.

Alexie este încoronat, şi a doua zi plăteşte o parte din sumă promisă, care trece în mâna Veneţiei, căci totul era pentru această nesătulă cetate maritimă! Curând însă se văzu că împăratul nu poate să respecte angajamentele luate de fiul său. Pe de altă parte Bizantinii se gândesc să înlăture pe Basilevsul, care dăduse cetatea în mânile Apusenilor. O revoltă izbucni în fruntea căreia sta un intrigant Alexis Ducas zis Murtzuphlus. Isac Angel este aruncat în închisoare unde moare curând, iar fiu său şi coîmparatul Alexie al IV (1203 Ianuarie 1204), este spânzurat!! Cruciaţii văzând aceste apucături anarhice se gândesc să termine cât mai repede, cu aceşti orientali neastâmpăraţi. Ei atacă şi jefuesc oraşul. Impăratul Murtzuphlus (Ianuarie 1204-Aprilie 1204) fuge într'o noapte din capitala sa. Cruciaţii distrug şi pradă totul: „operile de artă antică, stofe preţioase, statui de bronz, manuscrise, totul este distrus sau încărcate una peste alta".

De când există lumea nu s'a câştigat atâta ca în acest oraş (jefuit). Papa Inocenţiu, atât de preocupat de interesele Bisericii apusene, se bucură la întâia ştire primttă, în care se arătau în ce împrejurări cruciaţii au trebuit să între în Roma nouă! Dar când el află amănuntele prădăciunii el izbucnea revoltat: „aceşti apărători ai lui Hristos, care trebueau să învârtească sabia numai contra necredincioşilor, s'au scaldat in sânge creştin. Ei n'au cruţat nici religia, nici vârsta, nici sexul. Ei au comis în faţa cerului adultere, imoralităţi, inceste.,. Au fost văzuţi jefuind altarele de vestmintele lor, pângărind sanctuarele, ducând cu ei icoanele, crucile şi moaştele". Aceste cuvinte fac mare cinste marelui Papă. Ele explică în parte şi duşmănia care se accentue din ce în ce între Rasărit şi Apus, în domeniul Bisericii.

Dar Papa avea ceva în plus să deplângă, şi anume, înţelegerea care se făcuse între Cruciaţi şi Veneţieni, că în caz că cei dintâi desenează pe Imparat, cei din urmă vor indica pe patriarh, cea ce se şi făcu în persoana lui Toma Morosini. Nu se ţinea deci de loc socotează de părerea marelui pontif, care fu nevoit să confirme un lucru deja îndeplinit. In urma aces-

tor evenimente Bandoin de Flandra ajunse împarat al Bizanţului iar ţara fu împărţită la diferiţi baroni, ca fiefuri. Proprietatea bisericească de asemenea fu dăruită acestor luptători, clerul primind abia strictul necesar! Cu indignarea de totdeauna Inocenţiu al III eterniza această întreprindere cu următoarele înţelepte şi adevărate cuvinte: „Punând stăpânire pe Constantinopole, ei au preferat bogăţiile pământului în locul acelora ale cerului".

In adevăr, această cruciată n'a fost decât o expediţie cu caracter economic, dublat de un antagonism politic şi religios. Rezultatul a fost înfiinţarea unei împărăţii latine efemere, în fruntea cărei fu pus Bandoin de Flandra. Acesta, ca să se poată susţine, trebue să înarmeze 600 de cavaleri, cărora le împărţi fiefuri în împărăţia bizantină europeană, căci partea asiatică rămânea independentă. Pe dealtă parte prelaţii nu acorda patriarhului adus în trirema veneţiană, decât o atenţie minimală, tinzând toţi spre independenţă desăvârtită. Aşa ni se înfăţişează arhiepiseopul de Salonic cel de Patras şi alţii. Pe lângă aceşti episcopi latini se mai găseau şi cei greci.

Pe aceştia încerca Inocenţiu al III să-i câştige prin persuasiue, în care scop trimitea la Bizant pe cardinalul de Sf. Suzana şi pe Nicolae de Otrante, prelat din Italia de jos, partizan convins al unirii celor două biserici.

La încercările de ai atrage, şi în cursul întrunirilor din cursul anului 1206 Grecii răspunseră prin gura călugărului Ioan Mésaritzès, că ei înţeleg că la Roma să fie papa, iar fiecare naţiune să aibă patriarhul său. De asemenea ei refuzau să fie sfinţiţi de arhiepiseopi latini.

Episcopii şi clerul ramaseră, aşa dar, în masă, credincioşi ortodoxiei orientale. Inpotriva acestui conservatism noul legal papal Pelagie d'Albane încearcă să ia măsuri energice, cea ce alarma pe noul împarat Henric de Flandra. Acesta, cu mult simţ politic, recomandă o transacţiune: Grecii vor aclama pe Papă, nu în timpul serviciului divin, ci după liturghie, cea ce nu-i angaja la nimic! In 1216 încep noi conferinţe la Constantinopole. Grecii erau reprezentanţi prin mitropolitul Efesului Nicolae Mésaritzès. Se discuta din nou chestiunea azimei şi a primăţiei, fără să se ajungă la o înţelegere. In chipul acesta, şi mai ales în urma măsurilor brutale luate de Apu-

seni, de a închide bisericile şi clericii recalcitranţi, ca şi exilarea călugărilor, se adância mai mult, duşmănia dintre cele două Biserici. Din punct de vedere al cruciatelor, înfiinţarea imperiului latin de răsărit a păgubit enorm: Ierusalimul fu uitat. Papa Grigore al IX acorda aceleaşi avantagii, celor cari vor apara această împărăţie factice, ca şi celor cari porneau spre Locurile Sfinte! Cu multe şi mari sacrificii fu pastrată această bizară organizaţie politică timp de o jumătate de secol.

Toate acestea se datorau Cetăţii Veneţii, care în lipsa ei de scrupul, în chestiunile religioase, se va alia în 1216 cu sultanul de Iconum, contra împăratului Teodor Lascaris şi ceva mai târziu, când ostaşii sf. Ludovic vor merge să lupte în Egipt, ea va încheia o înţelegere comercială cu sultanul Malek el Adit. Veneţia va furniza necredincioşilor hrana şi arme cu care aceştia vor lupta contra Creştinilor! Iată până unde mergeau negustorii aşezaţi în jurul splendidei biserici a Sf. Marcu pe a cărei faţadă o vor înfrumuseţa cu caii de bronz de Lycipp, luaţi din hipodromul Constantinopolului cu prilejul jafului amintit mai sus. Era greu de închipuit că cu astfel de preocupări creştinii apuseni vor mai putea ajunge cândva în stăpânirea Locurilor sfinte! Şi totuşi marele Inocenţiu al III spera: mai mult el va muri cu gândul la planul unei mari şi mântuitoare cruciate!

2) Dar mulţimea credincioasă şi naivă era capabilă să mai dea spectacolul mişcării populare conduse odinioară, de Petre Eremitul, acea tuşantă prefaţă a primei mare cruciate! Astfel, în 1212 vedem cum pastorul Stefan din localitatea Cloyes, aproape de Vendôme, anunţă că i s'a aratat Dumnezeu supt înfăţişarea unui sărman pelerin şi i-a poruncit să conducă creştinătatea la Ierusalim. El spunea că Mântuitorul îi va deschide un drum prin Mediterana spre a putea merge cu uşurinţă în Palestina. Mulţimele, mai ales femei şi copii, alergau la dânsul şi porniră supt conducerea clericilor spre sud. Regele Filip August după ce consultă prelaţii şi universitarii, ceru tinerilor cruciaţi să se risipească, cea ce ei nu făcură. Stefan intră în Marsilia pe un car impunător. Şapte corăbii pornea apoi pe întinsul apei! două din ele se înecară, iar celelalte fură prinse de Arabi, cari vândură pe nefericiţii tineri pe

pieţele de sclavi. Un număr dintre ei fură salvaţi in 1229 în urma tratatului incheiat de Frideric al II cu Sultanul.

In Germania, de asemenea, peste 20.000 de copii se strânseră în jurul copilului de zece ani Nicolae de Colonia. Ei luasă drumul peste Alpi şi ajunseră la Genova: numai un mic număr dintre ei ajunseră apoi până la Brindesi de unde fură trimeşi la urma lor. Aceste mişcări creştine, populare şi oare cum copilăreşti sunt cunoscute supt denumirea de *Cruciata copiilor, din anul 1212.*

3) Exemplul acestor fiinţi nevinovate şi mai ales energia Papei Inocenţiu al III făceau ca gândul de liberare al Locurilor sfinte să nu se piardă. In 1212 Papa chema toată creştinătatea la luptă contra necredincioşilor. Sinodul al 4 de Lateran fixă data plecărei în anul 1217. Clericii trebuiau să dea pentru această călătorie sfântă timp de trei ani a douăzecea parte, iar Papa şi Cardinalii a zecea parte din veniturile lor. Papa Honorius al III continua îndemnurile pentru liberarea Locurile sfinte. Ca urmare vedem cum în 1217 pornesc cete de cruciaţi din Frisia, regele Andrei al Ungariei şi principele Leopold al VII de Austria spre Siria, fără însă să realizeze ceva serios şi durabil. Ei intrară în luptă cu sultanul Malek al Adel, asediară în zadar cetatea de pe muntele Taborului, apoi părăsiră Palestina, şi trecând prin Constantinopole eireveniră în Ungaria. O acţiune mai energică porniră Germanii contra Egiptului (1218-21) supt conducerea regelui titular al Ierusalimului Jean de Brienne şi a legatului papal Pelagie. Aceasta este socotită a *cincea cruciată*. In Noembre 1219 fu luată cu asalt Danietta cheia văii Nilului. In această vreme Sf. Francisc d'Assoisi vizită pelerinii şi merse în lagărul turcesc, unde încercă, dar în zadar să predice Evanghelia. La încercarea pe care-o făcură cruciaţii să pătrundă în interiorul Egiptului se izbiră de apele Nilului ale cărui maluri fuseseră înadins sfărâmate. Atunci ei cerură pace sultanului Malek el Kamil şi părăsiră întreg Egiptul.

4) O dată mai importantă în aceste încercări de cucerire a Pământului sfânt se leagă de domnia atât de agitată a regelui împărat Frederic al II. Papalitatea pusese cele mai mari speranţe in aceasta; „Grăbiţi-vă îi spunea Honorius al III, ca

să nu se zică de cineva, că Sf. Scaun, după ce a protejat copilăria voastră, în zadar v-a ridicat la o astfel de putere".

Frederic, care promisese, că va porni la eliberarea Mormântului Domnului încă din anul 1215, amâna de nouă ori plecarea. El promise, însfârşit, că va porni în Iunie 1225, dar nici de data aceasta nu se hotărî.

Un nou termen fu fixat în luna August 1227. Până la moarte fu momit bunul şi credinciosul bătrân, Honorius al IlI cu promisiuni întărite de jurăminte solemne de şiretul Hohenstaufian ! Dar cu venirea la scaunul pontifical al lui Grigorie al IX lucrurile se vor schimba. [Nepotul lui Inocenţiu al Ill era altfel de om ! el nu se lasa înşelat de vorbe. Frederic înelese cu cine are a lucra, şi deacea în August 1227, strângea şi apoi porneau din Brindisi o armată de 40.000 de cruciaţi. Aci izbucnise boala : între cei care mureau era şi landgraful Ludovic de Turingia, soţul sfintei Elisabeta. La 8 Septembrie se îmbarca chiar Imparatul, dar după două zile se întorcea supt pretext că s'a bolnăvit grav. Atunci Grigorie al IX furios excomunică pe Imparatul şi o luptă crâncenă începu între cei doi potentaţi. Cu toată interdicţia în vara anului 1228 Frederic al II porni cu 40 de galere către Siria. El voia să opună astfel o cruciată imperială, aceleia papală. Ajuns în Ţara Sfântă prin isteţimea sa el reuşi să închee o înţelegere cu Sultanul Malek-el- Kamil în urmă căruia fură restituite Creştinătăţi Ierusalimul, Betleemul şi Nazaretul.

Le 17 Martie 1229 împaratul intră în Ierusalim şi luă coroana regilor şi şi-o puse singur pe cap ; încă un semn al atot puterniciei imperiale pe care o afişa în toate actele sale. Acest armistiţiu încheat cu necredincioşii dură zece ani şi jumătate.

4) După alţi cinci ani lucrurile deveniră grave în Palestina. „Francii" din Ţara Sfântă, supt conducerea ordinului călugăresc înarmat, al Templierilor se uniră, spre uimirea generală- cu Arabii din Damasc împotriva sultanului Ejub al Egiptului.

Acesta, la rândul său, chema într'ajutor sălbaticii cavaleri charizmieni din interiorul Asiei. Aceştia cuceriră şi jefuiră Ierusalimul la 24 August 1244, iar la 18 Octombrie 1244 distruseră armata creştină la Gazia. In stăpânirea creştinilor

rămâneau oumai Joppe, Acra şi Antiohia cu coasta, foarte îngustă, a mării.

Această ştire a îndurerat mult Apusul creştin, dar din nenorocire, şeful bisericei apusene Inocenţiu al IV se găsea în luptă grea cu Frederlc al II. Totuşi, la sinodul din Lyon (1245), ţinut contra Impăratului fu pusă în discuţie şi chestiunea unei cruciate ! Printre cele cinci plăgi de care era lovită Creştinătatea şi de care vorbea Papa erau invazia Mongolilor şi căderea Ierusalimului. Mai multe canoane ale sinodului se ocupau de cruciată, fixând contributia pe care trebuea s-o dea clerul precum şi obligaţia ce o avea de a predica călătoria sfântă.

Imprejurările nu erau, însă, favorabile, din cauza luptei dintre Imparat şi Papă şi din starea spiritului general creştin. Numai un idealist, din fericire un monarh puternic, punea vechea însufleţire creştină în această chestiune. El era Ludovic al IX, sfântul Ludovic, regele Franţeî.

In acest scop el încerca să aducă pacea între Papa şi Impărat, dar în zadar! Văzând că nu găseşte înţelegere la aceştia, se hotărî să pornească totuşi, cu ori ce preţ. In calitatea sa de rege el urma să lase trebile ţării în cea mai desăvârşită regulă. De acea, el căuta să fie în înţelegere cu vecinii iar supuşii săi să fie liniştiţi. In acest scop el continua să judece pe împricinaţi supt vestitul stejar dela Vincennes lângă Paris, se trimise anchetori recrutaţi dintre Franciscani şi Dominicani, ca să primească şi să examineze toate plângerile supuşilor săi. Cronicarii timpului descriu în chip impresionant cum slăvitul rege se pregătea sufleteşte, pentru sfânta călătorie. Astfel, el chema pe Wilhelm de Auverque episcopul Parisului şi-i spuse „Domnule, vă rog, să-mi puneţi pe umăr crucea regatului de dincolo, de mare". Obiecţiunile ce i se făcură, ca şi stăruinţele mamei sale nu-l schimbară. După ce ascultă sf. slujbă la Notre Dame, el merse la Senes. la biserica Franciscanilor, nu călare. ci pe jos, ne spune Fra Salimbene. El nu avea grije de nobili, ci mai mult de rugăciunile săracilor. Se poate spune că el apărea mai mult a fi un călugăr, decât un cavaler. După ce au fost reuniţi călugării, regele le vorbi, de planul său, îngenunchea şi ceru să se facă rugăciuni pentru el şi ai săi. Câţiva călugări spune acelaş cronicar, mişcaţi de atâta credinţă, plângeau necontenit !

A doua zi regele porni spre Locurile sfinte! Dar, continuă acelaşi Fro Salimbene, nu a fost uşor să-l regăsesc, căci el se departa adesea de suită, pentru a merge la Sihăstriile fraţilor minoriţi sau altor călugări stabiliţi la dreapta sau la stânga drumului, cu scopul de a se recomanda rugăciunilor lor... Insfârşit el ajungea la portul Aigues—, Mortes construit special, pentru a adăposti flota sa. Minunata călătorie, neajunsurile, faptele de arme, morţii îngropaţi de însuşi marele rege este expusă cu un talent incomparabil de tovarăşul de drum al Regelui, vestitul Joinville. Sf. Ludovic avusese de asemenea grije să fie strânse provizii pentru cruciaţii săi în insula Cipru, unde au ajuns cu bine şi au iernat (1248). De aci ei se îndreptară către Egipt, oprindu-se în faţa Damiettei unde debarcară şi ocupară oraşul. Cruciaţii aşteptară apoi să se retragă apele şi atacară Arabii la Mansurah, într'un chip imprudent, fiind conduşi de contele d'Artois. Sf. Ludovic păstra poziţia sa, dar fiind ameninţat să fie prins, ordonă retragerea. Cavalerii s'au luptat vitejeşte, manifestând un mare dispreţ faţă de Arabi. Joinville ne aminteşte, cu lux de amănunte, bravura unui Pierre de Bretagne, Monseigneur de Brancion „erou de 36 de bătălii", Guy de Château Porcin, episcop de Soissons „care nu vor să mai revină în ţara în care se născuse", Gaxthier de Chatillon, şi atâţia alţii, eroi incomparabili pentru Crucea lui Hristos! Şi totuşi ei sunt obligaţi să se predea!

La Damietta se găsea şi regina, gata să nască! Emoţioeată de împrejurări ea ceru bătrânului cavaler, care era însărcinat să o ocrotească, ca in caz de vin Arabii să-i taie capul. In timpul acesta mulţi cavaleri captivi fură ucişi fiindcă refuză să părăsească credinţa creştină.

Cei mai aleşi fură lăsaţi vii contra unor însemnate sume de bani. Regele promisese că va plăti 500.000 de livres, pentru libertatea oamenilor săi şi va da Damietta pentru persoana sa (1250). In curând lucrurile se schimbară, din cauza unei revoluţii pornite de Mameluci contra Sultanului Turan-Stah, cu care se stingea dinastia întemeiată de faimosul cavaler oriental Saladin.

Insfârşit, Regele liber mai rămase patru ani în Palestina ca să obţină liberarea captivilor şi a întări Ptolomais, Jope şi

Sidon. In 1254 murea Blanşa de Castilia, mama Sf. Ludovic, cea ce-l hotăra să plece către patrie, debarcând în acelaş an la Hyères.

El lasă un renume neşters în Orient, care va folosi atât ţărei sale cât şi Bisericei. De remarcat că în vremea atâtor nacazuri ale marelui şi Sfântului Rege, Apusul nu se mişca. Doar spiritele curioase şi aventuroase se mai gândesc la Cruciaţi!

Astfel, un bătrân cu fata palidă şi slabă, încadrată de o barbă albă se ridică să ajute pe Sf. Ludovic! El se numea Iacob, maestru de Ungaria (1251) şi porni o mişcare populară numită „cruciata pastorallilor". Cetele de oameni simpli se strânseră, dar şefii lor comiseră o mulţime de excese, între care şi persecuţii contra Evreilor! Bandele intrasă la Paris, unde şeful lor predică în biserica Sf. Eustaţie.

Curând se văzu însă că mişcarea este ceva neserios şi aventurierii fură izgoniţi. Unii ajunseră totuşi până la Marsilia, cu gândul să se îmbarce pentru locurile sfinte! Ei fură însă prinşi şi spânzuraţi. Ce contrast? La ce distanţă din toate punctele de vedere, era sfântul Ludovic!!

5) Situaţia Creştinilor în orient devine din ce în ce mai grea. Necontenitele rivalităţi şi dispute între Genovezi şi Veneţieni, ca şi acele dintre ordinele călugăreşti militare Ioaniţii şi Templierii făceau mult rău Bisericii creştine. Mamelucii profitară de aceste neînţelegeri. Supt conducerea sultanului Bibares (1260—77) ei ocupară Ioppe şi Antiohia două centre însemnate dintre puţinele ce mai rămăseseră Creştinilor. Sfântul Ludovic, cruciatul desăvârşit, era îndurerat de această situaţie şi făcu planul unei noi cruciate. Ca şi în prima sa călătorie sfântă el începu prin a-şi asigura prieteniile în afară, semnând un tratat de înţelegere la Paris, în 1259, cu Henric al III regele Angliei căruia îi restituea o parte din teritorile pierdute de Englezi în sudul Franţei.

Această înţelegere a fost interpretată în multe chipuri, dar ea nu avea de sigur, altă semnificaţie, pentru sfântul monarh, decât asigurarea ajutorului ce-l va avea dela Henric al III. Din nenorocire pentru Franţa acest tratat va fi origina îndepărtată a Războiului de o sută de ani.

Regele Franţei, în urma tristei experienţe făcute, ajunse la convingerea că duşmanii lui Hristos nu vor fi izgoniţi de

cât cu puteri mari reunite! Dar greutăţile interne ale monarhului englez nu-i permisesă să participe la cruciată, în vreme ce pericolul Arabilor era extrem de ameninţător.

In adevăr, Bibares ajuns stăpân şi al Egiptului distruse Damietta şi astupă gurile Nilului pentru a împedeca pe creştini să debarce aci, cum făcuseră altă dată. In urma creşterii puterii acestui, Urban al IV făcu apel la Creştinătate şi scrise o misivă disperată şi convingătoare Sf. Ludovic, deşi nu era necesară pentru acest călugăr pe tron. Din nenorocire şi de data aceasta, apelul nu găsi mare răsunet printre baroni şi cavaleri. Spiriul public se depărta dela aceste expediţiuni îndepărtate şi grele. „La ce bun să se facă atâtea cheltueli, să se sacrifice atâtea vieţi, să se părăsească atâtea afaceri folositoare pentru o întreprindere al cărui sfârşit nu se va vedea niciodată? Arabii sunt nenumăraţi, ei revin fără încetare, căci ei sunt în ţara lor“ era părerea multora. Humbert de Romans general al călugărilor dominicani enumara într'un tratat de predici multele prejudicii, ce trebuesc combătute, pentru a convinge pe nobili să pornească la cruciată!!

Numai sfântul, de pe scaunul bunului rege Dagobert nu găsea nici un impediment şi în anul 1267 el lua crucea! Inpotriva spiritului realist şi burghez el ridică mândria flamură de cavaler cruciat!! Insăşi bunul Joinville nu găsi de cuviinţă să însoţească pe Rege.

De data aceasta Ludovic cel sfânt nu porni direct spre Locurile sfinte, ci spre Tunis, unde se spunea că Raymond frate predicator, intrase în legătură cu sultanul El Mostansesir, şi-l convinsese să treacă la Creştinism. „Oh, dacă aş putea să fiu naşul unui astfel de fiu, exclama sfântul Rege: „Spuneţi stăpânului nostru, zicea el trimisilor Sultanului, că eu doresc aşa de mult mântuirea sa, încât prefer să stau în închisoarea Arabilor până la sfârşitul vieţii mele, fără să mai văd lumina zilei, numai ca regele vostru şi întregul său popor, să se facă creştin“.

Ce exemplu minunat de devotament fără margini, faţă de Biserica lui Hristos! Dar, pe lângă această caldă dorinţă de conversiune a Arabilor se mai adaogă faptul că Ludovic al IX fusese informat că sultanul din Egipt primea multe ajutoare din Magreb. De acea, se impunea să fie luat întâi Tu-

nisul, după care cădea Cairul şi apoi se deschidea drumul către Ierusalim. Această lungă intreprindere războinică stă în legătură, după cât se pare, şi cu interesele regelui Carol de Anjou, noul stăpânitor al Neapolulu Sicilei, cum se ştie, fratele Sf. Ludovic !

Cruciaţii cuceriră Catargina în Iulie 1270. Dar, ca şi în alte rânduri, izbucni în rândurile armatei dezinteria care atinse şi pe Rege !

Culcat în cenuşe, cu braţele cruce el muri, spunând în sfânta lui agonie ! Ierusalime, Ierusalime !! Cu el se stingea la 25 August 1270, unul, dacă nu cel mai curat cruciat, şi din nefericire, şi cel din urmă ! In locul acestui desăvârşit creştin, cavaler şi dezinteresat, veni fratele său Carol de Anjou, un spirit practic şi profitor. El lichida situaţia încheind un tratat de toleranţă mutuală cu Arabii. Emirul trebuea să plătească cheltuelile de război şi un tribut mai mare de cât cel care-l dăduse până atuncea Siciliei !!

Astfel, se termină istoria Cruciatelor !! Papa Grigore al X încerca să mişte din nou creştinătatea, dar înzadar. In sinodul dela Lyon, din anul 1274, se puse şi chestiunea cruciatei, dar nici un principe şi nici o naţiune nu se hotărâse la această luptă.

Creştinătatea perdu încurând ultimile sale posesiuni. In Martie 1289 căzu Tripolis, iar în Mai 1291 Acra, intră de asemenea în mâna duşmanilor. In faţa acestei situaţiuni Apuseni cedară ei însăşi Tirul, Sidonul şi Beirut. Papii au mai încercat totuşi să mişte Creştinătatea europeană, şi în 1313 regele Franţei, ca şi acel al Angliei, cu mulţi baroni si cavaleri, făgăduiră că vor îmbraca haina de cruciat. Dar, şi aceasta nu fu decât o promisiune ! Era ultima atenţie, fie ea şi verbală, ce se mai da Mormântului Domnului ! Aproape trei secole dela 1099 până la 1270, Creştinătatea apuseană, luptase greu, cu sacrificii imense, spre a scăpa Ţara Sfântă din mâna Necredincioşilor.

Lupta pornită cu sinceră credinţă scădea treptat cu cât Biserica centrală caută alte rosturi pământeşti, pentru ca în sfârşit, idea să dispară cu totul !!

(Va urma).

Prof. TH. G. BULAT

„RELIGIE ŞI SPIRIT PROFETIC"

Vom deosebi dela început două aspecte esenţial diferite, ale evoluţiei religioase. Două forme de religie care au variat adeseori, deţinând cu puterea lor destinele omenirii. Căci religia ori s'a petrificat în acomodarea ritmului vieţii sociale, într'o religie aşa zisă statică, sau prin inspiraţii divini şi posedaţi de obsesia Absolutului, şi prin contagiunea exemplului lor, ea a luat un caracter dinamic, viu şi creator. In acest din urmă caz, un număr de indivizi selecţionaţi, se sforţează a menţine o tensiune înaltă spre realizarea moralei de aspiraţie şi a religiei de dragoste divină.

Ceiace a putut uneori satitface până la un timp anumit, şi ceiace a putut mulţumi aspiraţiile mai puţin exigente ale sufletului, ale unui suflet mai puţin însetat de mister, nu mai poate la un moment dat răspunde întrebărilor mai aprinse şi mai chinuitoare, ale unui timp mai viu, mai treaz şi mai neliniştit în condiţiunea lui terestră. Căci în timpul echilibrat normal, în care statele şi societăţile înfloresc nu atât în viaţa spiritului şi nici în contactul viu cu divinitatea, satisface o religie socială, de convenienţă, supranumită şi burgheză, adevărul nefiind absolut şi problemele grave ale morţii şi ale lui Dumnezeu, nefiind în prim obiectiv.

Sunt foarte fireşti atunci tendinţele antropomorfice, de autodivinizare a omului, incapacitatea de a vibra exclusiv pentru Dumnezeu. Triumful lumii naturale asupra celei spirituale cu toate consecinţele şi urmările ei. Scos din lumina divină desrădăcinat din transcendent, omul nu se mai judecă în dependenţă de Dumnezeu, ci de sine stătător şi atotputernic. De aici, din această orgolioasă afirmare, porneşte şi a pornit întotdeauna, rătăcirea, destrămarea şi decăderea omului.

Sufletul interior este paralizat, el doarme. Oamenii nu mai sunt sinceri. Sufletul nu mai crede în nimic, crede doar că crede.

Religia se acomodează ritmului vieţii sociale. Ea devine o anexă a vieţii, un simulacru. Alte idealuri, alte mituri, de astădată pământeşti, vor lua locul idealului religios. Oamenii nu se mai închină Dumnezeului celui adevărat. Aceasta echivalează cu o groaznică şi respingătoare moarte spirituală.

Religia se aseamănă uneori cu un lac căruia i-a secat isvorul. Nu mai are prospeţimea răcoritoare, dătătoare de viaţă, dar serveşte şi ţine adeseori locul acesteia. Desfundându-se vâna isvorului, totul se reînoieşte, căpătând viaţă şi prospeţime

Sunt timpuri când religia se trăieşte şi sunt timpuri când religia se învaţă; ea devine un postulat al minţii, al raţiunii. Avem atunci ştiinţă religioasă. Nu se creiază nimic ci totul se mărgineşte, la studierea, catalogarea şi asimilarea unui capital vechi şi moştenit. Este tocmai caracteristica timpului de faţă. Când o religie ajunge depe planul trăirei adevărate în voluminoase şi apreciabile tomuri de ştiinţă teologică, ce jalnică decădere! In mod fatal lucrurile se întâmplă astfel.

Trăirea intensă, trăirea religioasă, implică o continuă sforţare, o tensiune, o transfigurare. Un punct ridicat la o înălţime în care individualitatea se confundă cu Dumnezeirea. Aceasta însă este greu. Şi desigur, mult mai uşor de practicat va fi morala fariseică, etica legii, etică socială prin excelenţă. Cineva, analizând spiritul juridic şi raţionalist al catolicismului afirma că degenerarea creştinismului s'ar putea judeca numai după măsura în care legea şi raţiunea sunt în mare stimă.

In religia statică, socială şi purgheză, sufletul este mort sau adormit. Formele sunt atotputernice iar respectarea lor se face cu mare scrupulozitate. Religia statică este, cum ar spune H. Bergson, o reacţiune defensivă a naturii contra ceiace ar putea fi deprimant pentru individ şi disolvant pentru societate în exerciţiul inteligenţei.

Cine ar putea contesta lipsa de elan, de duh, care domneşte în sufletul desorientat al omului contimporan? Dar apatia, plictiseala, precum şi goana febrilă după narcoticele distracţiilor şi onorurilor de tot felul? Toate mi se par a defini o stare de spirit cu puternice explicaţii numai şi numai de natură spirituală.

Se vorbeşte mereu de o Biserică vie, despre un creştinism arzător. Nu lipsesc nici teoreticienii reformelor de tot felul Se vizează în toate aceste reforme o Biserică dinamică, efervescentă, creatoare.

Şi întradevăr aceasta pare a fi necesitatea cea mai vitală a timpului de faţă. Nu s'a cunoscut de mult atâta surzenie la

chemarea divină, atâia complectă atașare la bunul pământesc și trecător. Preocupările mărunte ale vieții lipsite de mesianism, fac timpul nostru ceva searbăd și mort.

Dar această Biserică vie, acest creștinism arzător, vor rezulta oare în urma unei reforme asemănătoare celor propuse până acum ?

Are Biserica noastră, Biserica creștină în genere, nevoie de o reformă ? Cred că nu. Altceva lipsește. De altceva se simte lipsa în timpul de față. Lipsește un Om, un Sfânt, un Profet. Lipsește marele nemulțumit care să divulge și să dărâme răul realității înconjurătoare și să preconizeze pentru viitor iarăși triumful principiilor spirituale, prin marea lui viziune profetică. Lipsește spiritul mesianic, elementul profetic îndreptat departe în viitor.

Numai aceasta poate fi intruparea spiritului revoluționar. El este dinamul care pune în mișcare viața, trezește sufletul și îi dă intensitatea creatoare. Numai acest element profetic constitue în toate timpurile principiul etern al vieții spirituale din lume. El este sursa mișcărilor creatoare care nu aduce osificarea și nici amorțirea vieții religioase. El este fulgerul trimis din cer pentru a reaprinde în sufletul muritorilor flacăra dragostei divine.

Dinamism și *statism* nu sunt două feluri de religii, ci dublu aspect al fiecărei religii, ca și dublu aspect al fiecărei instituții omenești depinzând numai de sufletul ce le stă la temelie. Dinamismul tinde a creia și a reînoi și statismul tinde a fixa pentru a menține ; unul principiu de mișcare, altul principiu de conservare. Unul principiu de viață și progres, celălalt forță de continuitate și de obișnuință protectoare a vieții.

Dacă s'ar naște un nou geniu mistic, aceasta ar antrena după sine lumea și ar desrobi-o, în parte, pentru un timp măcar, din lanțurile existenței efemere, din stagnare și lâncezire, înălțând-o spre viața divină, în momente unice de exaltare religioase, Un nou curent mistic născându-se și manifestându-se într'o religie existentă nu face decât s'o reîntinerească prin viața flacărei fierbinți, a unei dragoste ce nu cunoaște margini. Căci ceiace a caracterizat pe misticii creștini de totdeauna a fost desinteresul în ceiace privește speculația doctrinală și sentimentul profund al incomprehensibilității și al inefabilității lui

Dumnezeu. Din intimitatea cu divinul ei reţineau flacăra dragostei active şi nu o definiţie proprie a divinităţii. Aceesta ar însemna un creştinism arzător şi o Biserică vie în care spiritul lui Hristos să domnească cu adevărat.

Cine nu cunoaşte efervescenţa mistică-religioasă din sec. XI, XII, XIII, XIV, din Apusul catolic, animată de spiritul profetic al unui Ioachim de Flore, Savonarola, Frrancisc din Assisi şi alţii, sau cea depe valea Rinului cu Fraţii în Spiritul Liber, Amicii lui Dumnezeu, Begharzii şi Beguinele, culminând în geniul mistic al lui Maister Eckart şi al discipolilor Tauler, Suso Ruysbreoeck?

In tot timpul Evului Mediu a predominat un ideal de ascetism, nu fără exagerаţiuni puţin lăudabile. Dar a fost mult fanatism, multă frenezie şi spre deosebire de acuma, o lipsă de confort care surprindea. Drumul ducea spre Binele Suprem pe o pantă înclinată, pe care se precipitau, transfigurate, mulţimile cu sufletul însetat de mister. Şi aceasta în ciuda închiziţiilor şi al rugurilor cari se aprindeau cât mai dese *ad majorem Dei gloriam!*

Terenul este iarăşi pregătit. Dorinţa se resimte. După grele şi dureroase încercări, omenirea se va aşeza din nou în marşul spre un ideal spiritual. Zorile acestea ale unui nou Ev Mediu ar aduce fiorul divin cari ar cuprinde omenirea, sau măcar o parte din ea, trezind-o prin spiritul profetic al celor aleşi, la viaţă religioasă.

Biserica lui Hristos ar deveni vie, căci numai acuma ar putea fi trăită cu inima şi mai puţin cu mintea şi dialectica rece raţională, Renaşterea Creştină de mâine, spune scriitorul teolog Berdiaeff, va depinde de acest profetism. Pentrucă această renaştere presupune nu numai un spirit sacerdotal de sanctificare a vieţii, ci şi un spirit profetic de reală transfigurare.

Două figuri persistă pe vârfurile supreme ale vieţii spirituale omeneşti. Acea a Sfântului şi acea a Profetului. Amândouă sunt necesare operei divine în lume, venirei Impărăţiei lui Dumnezeu. Aceste spirite vor trebui să facă parte din viaţa integrală a Bisericii lui Hristos, pregătind mereu calea pentru Impărăţia Spiritului şi a vieţii spirituale în lume.

PR. DUMITRU HRIŢCU

NEVOINȚA

Trăim zile mari, zile de nimicirea păgânătății bolșevice, de întregire a neamului și de zemislire a unei Românii Nouă într'o Europă Nouă. Aceste țeluri de însemnătate vitală pentru poporul nostru răscolesc astăzi din adâncuri sufletul oricărui Român, căci toți vrem atingerea lor mai presus de orice.

Vorba-i însă: destul este numai să vrem, pentru ca să le și putem realiza? — „Voește și vei putea", s'a zis și se repetă adesea, ca ultimul cuvânt al înțelepciunii. Dar oare zicala asta reprezintă ea pe de-a'ntregul taina marilor realizări istorice? Adevărat să fie, că vorba „nu pot" însemnează numaidecât „nu vreau"? Și trebue să ștergem din cauza aceasta din dicționar vorba „nu pot", cum zicea odată împăratul Napoleon?

Răspunsul ni-l dă istoria: sfârșitul în prizonierat la Sfânta Elena a celui, ce întemeindu-se numai pe voința lui, căuta să facă prizonier întreaga Europă.

Adevărul este că niciodată marile aspirațiuni ale unui om sau ale unui neam nu se realizează fără mari greutăți. „Fie-ce pas în istoria omenirii s'a isbit de vrăjmășii și greutăți și numai luptând prin bărbați puternici, călăuzitori ai avant-gardei de gândire — inventatori, patrioți, muncitori în toate domeniile — a biruit". [1]) Iar luptele acestea impun sacrificii, fiindcă, după cum spune Maiorescu „prima treaptă pe care ne înălțăm e un altar de sacrificiu". Și aceasta vine din faptul, că „drumurile care urcă au totdeauna râpi" cum zice A. de Gasparin.

Să nu se creadă dar, că dacă noi luptăm contra păgânătății bolșevice în numele lui Hristos, El ne va ușura sarcina, ca unor credincioși mai buni decât acei cavaleri medievali, care mergeau să elibereze locurile sfinte ca la paradă. Căci știut este că „Dumnezeu dă școlarilor săi celor mai buni lecțiile cele mai grele" [2]).

Afară de asta în războiul actual nu-i vorba numai de cuceriri teritoriale, de întregirea patrimoniului nostru național

---

1) Der Character, S. Smiles, Univ. Bibl. No. 2992 — 2994.

2) Cugetări și maxime pentru viață, Arhim. Nifon Criveanu, R. Vâlcii 1929 pag. 138.

de „România Mare“, ca în trecutul război mondial, ci de o Românie Nouă, de o înoire lăuntrică, de o reformă morală a sufletului românesc, fără de care, oricât de strălucite ar fi izbânzile vitezei noastre oştiri şi îndreptăţitele noastre recuperări de teritoriu, traiul nostru tot nefericit va rămâne şi mai departe. „Că, ce va folosi omului de ar dobândi lumea toată şi şi-ar pierde sufletul său?“ [1]).

„Numai revoluţia morală la care nu se gândeşte nimeni în aceste vremuri de revoluţii sociale, poate transforma efectiv firea omenească“, scria cineva în urma războiului nostru trecut. Numai revoluţiile morale contează pentru civilizaţia omenirii, fiindcă numai undele lor se perpetuiază. Undele revoluţiilor sociale, care nu se amestecă cu undele revoluţiilor morale, se pierd în marele ocean al inutilităţilor“ [2]).

Chiar adevăratele isbânzi războinice nu-s în fond decât isbânzi morale. De aceea „si vis omnia subjicere, te subjice rationi (dacă vrei să-ţi supui toate, supune-te pe tine însuţi raţiunii)“ cum zicea filosoful Seneca în cea de a şapte-sprezecea epistolă a lui [3]).

Dar revoluţiile morale şi biruirile de sine sunt greu de realizat. Impotriva atingerii unor asemenea viictorii stă firea noastră cea veche cu toate năravurile şi pornirile ei detestabile. Căci deşi noi „suntem străbătuţi totdeauna de însufleţiri înălţătoare, măreţe şi adevărate, cum zice Charles Wagner, „avem în firea noastră instincte josnice destrăbălate, egoiste şi răutăcioase“ [4]).

Aşa se explică, probabil acea nenorocită intervenţie la Minister a unui teolog, dată în vileag într'un număr trecut al acestei reviste, de a i se acorda o industrie pentru cuvântul că a fost pe front şi că deci are dreptul să devină îmbogăţit de război în statul român, care l-a crescut pentru o cu totul altă chemare [5]).

Se'nţelege că „nu-i uşor a birui lumea, dar mai greu este

---

1) Ev. Matei 16.26.
2) Bolşevism? de Al. R. Moroianu, Edit. Cartea Rom. Buc. 1920 pag. 140.
3) Aforisme. Arthur Schapenhauer, trad. Titu Maiorescu Buc. 1912 pag 296.
4) Să fii om, trad, Laetitia Ghidionescu Bibl. p. toţi pag. 31.
5) Mitropolia Moldovei, Martie 1942.

a te birui pe tine însuţi. Greu e să renunţi la lume şi la ai tăi, dar mai greu este a renunţa la tine însuţi“ [1]).

De aceea istoria ne arată că mulţi viteji încununaţi de cele mai strălucite victorii militare, se declară incapabili de a obţine o victorie morală. „Am înfrânt pe Streliţi, am biruit Sofia, am învins pe Carol XII al Suediei, dar nu sunt în stare a mă stăpâni pe mine însumi“, zice Petru cel Mare al Rusiei [2]). Iar „Alexandru cel Mare, după Plutarh, găsea în biruirea de sine o dovadă mult mai strălucită de slavă împărătească, decât în osteneala relativ mică de a spulbera puzderia armiilor persane“ [3]).

Adevăratul război pe care-l avem de dus noi astăzi deci nu-i războiul contra păgânismului dela Bug, ci războiul cu mult mai greu cu păgânătatea şi bolşevismul dinlăuntrul nostru, acel *μαχη αοραтος* (război nevăzut) care alcătueşte în fond adevărata tragedie a noastră şi a vieţii omeneşti în genere, fiindcă aci voinţa omenească niciodată nu mai poate fi sigură de o victorie deplină.

Tragicul acestei lupte lăuntrice ni-l expune Sf. Ap. Pavel zicând: „Că nu fac binele care voiesc, ci răul care nu-l voiesc, acela fac“ [4]). Şi suspină după mult dorita izbăvire pe care atât de mult a căutat-o: „Ticălos om sunt eu! Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?“ [5]).

Dar tot Pavel ne îndreaptă după isbândă către Acela care i-a dat şi lui soluţia acestei probleme: „Mulţămesc lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru“ [6]).

Singur Hristos Mântuitorul nostru ne-a descoperit secretul unei isbânzi la care voinţa omenească adesea nu poate ajunge, zicând: „Nevoiţi-vă a intra pe uşa cea strâmtă, că mulţi, zic vouă, vor căuta să intre şi nu vor putea“ [7]).

---

1) Die Macht der Persönlichkeit, Frantz X, Kerer, Regensburg, 1912 pag. 21.

2) Evanghelia ca temelie a vieţii, Petrov, Trad. D. Cornilescu Buc. 1914 pag. 25.

3) Franz X, Kerer, op. cit. ibidem.

4) Ep. Romani 7.19.

5) Ibidem vers 24.

6) Ibid. vers 25.

7) Ev. Luca 13.24.

Cine va tăgădui că expresia „vor căuta" din vorbirea Mântuitorului nu însemnează aci „vor vrea" ? Deci pentru a realiza în tine o reformă morală, nu-i destul numai ca să vrei căci te isbești numaidecât de greutăți, ci trebue să te sacrifici. Cum spune Chamfort: „nici reformele nu se fac cu apă de trandafiri, nici grajdurile lui Augias nu se curăță cu pene de păun". Pentru aceasta trebue să te nevoiești, ceea ce e cu totul altceva decât voință.

Nevoiți-vă dar, că numai cu voința nu puteți birui. Numai nevoința isbândește acolo unde voința se declară neputincioasă. Nevoința prin care Hristos moare și învie, iată secretul victoriei noastre în războiul cel nevăzut pentru România Nouă. Nevoința, iată taina biruinții creștine asupra păgânătății din lume și din om, iată revoluția divină a Evangheliei lui Hristos, pentru care creștinătatea L-a și calificat pe Mântuitorul cu titlul de „Puitorul de nevoință".

Pr. LEON STĂCESCU
Prisăcani

DIN METODICA RELIGIEI

1) **Religia în învățământul secundar**

Religia privită pe plan geografic și în adâncime istorică este un fenomen universal. De când există oameni pe pământ au și o anumită concepție religioasă. Bine înțeles luăm cuvântul religie în sensul cel mai general posibil. Teoria ateismului primordial al omenirii, după care religia ar fi apărut într'un stadiu oarecum evoluat al omenirii, este un castel pe nisip. Nu avem nici o urmă preistorică despre oameni fără religie. Chiar din contră, cele dintâiu documente preistorice sunt în legătură cu vieața religioasă. Ateismul îl întâlnim abia în epoca modernă. Felix le Dantec, autorul celebrei lucrări—*L'Atheisme* afirmă că e ateu cum e breton, cum are ochi albaștrii, sau părul blond. Privit astfel ateismul apare ca o deficiență. Fiind atât de răspândit fenomenul religios — care izvorăște dintr'o trebuință profundă a sufletului uman, — e și domeniul în care s'au scris nenumărate tomuri. Poate nu există nici un alt do-

meniu în care să se fi scris atât de mult. Câte genii şi câte talente nu s'au consacrat cu totul problemelor religioase? Acest domeniu extrem de vast — poate cel mai vast din câte există — e obiect de studiu în aproape toate şcoalele secundare din lume. In Franţa învăţământul religios a fost scos din programul oficial al şcoalelor de stat. Ce urmări a avut această hotărîre? Biserica franceză bine organizată şi având elemente foarte valoroase în sânul clerului, a încercat să pareze lovitura. Preoţii ţineau ore de religie în sălile de conferinţe ale caselor parohiale. La aceste cursuri nu participau toţi elevii. Foarte mulţi rămâneau total lipsiţi de instrucţie religioasă. Adăugaţi la lipsa instrucţiei religioase mediul total nereligios, presa antireligioasă, profesorii atei, etc. Ce a urmat? Foarte mulţi aristocraţi îşi înscriau copiii la şcoalele congregaţiilor catolice, unde se făcea o aleasă educaţie religioasă.

Spun popoare, sclavii, regii
Că din câte'n lume avem
Numai personalitatea
Este binele suprem.

(Goethe-Eminescu)

Scopul educaţiei este desvoltarea personalităţii. Şcoala trebue să dea societăţii oameni integrii-„integer vitae, scelerisque purus" — (Horaţiu) oameni de caracter. E infim numărul celor cari devin oameni de ştiinţă, creatori în vre-un domeniu. Lipsiţi de educaţia religioasă tinerii nu devin caractere. Nu există nici un alt factor în afară de cel mistic religios, care să împiedece egoismul şi alte porniri rele ale fiinţei umane.

Pedagogia laică nu are puterea de a crea oameni de caracter. Elevii de liceu criminali din Bucureşti şi multe alte cazuri similare, sunt produsul unei pedagogii laice. In Rusia nu există deloc învăţământ religios. Fenomenul acesta are o altă explicaţie. Nicolae Berdiaeff, cunoscutul filosof rus ne spune că pedagogia rusă contimporană e împotriva educaţiei religioase fiindcă concepţia comunistă conţine în articulaţiile ei esenţiale şi o anumită formă de religie monistă.

Nu admite nici o altă religie fiindcă el însuşi este o religie monistă. Crede în materie, maica eternă a noastră a tu-

turor. Are pontifi ai unei ideologii mesianice pentru omenire. Își propune ca ideal să propoveduiască — urbi et orbe — credința pe care o mărturisește. In toate celelalte țări învățământul religiose oficializat. In câteva state s'a încercat înlocuirea învățământului religios cu un învățământ filosofic. Soluția aceasta se preconiza și la noi. Nu s'a putut duce la îndeplinire și bine că a rămas numai proect. Filosofia se caracterizează prin etern provizorat. E rezultatul unor speculațiuni individuale, cari au ca scop pur și simplu căutarea adevărului de dragul de a-l afla. Leibniz ne spune că dacă ar merge pe un drum și ar întâlni pe Dumnezeu ținând în mâna dreaptă torța adevărului, iar în mâna stângă torța drumului ce duce la adevăr, ar prefera pe cea de a doua. Invățând filosofia elevul ajunge să cunoască anumite sisteme. In prezentarea sistemelor de filosofie are rol preponderant profesorul. Dacă profesorul aderă la un sistem sau la altul, îi prezintă în culori mai simpatice acel sistem.

Programa analitică în vigoare ocupându-se de metodica eticei în liceu, recomandă profesorului să nu fie extremist. Recomandația nu e destul de precisă. Oricine presupune că ideea pentru care militează nu e extremistă. Invățământul filosofiei deschide orizonturi și perspective noui, desvoltă la maximum agerimea minții. Ne crează o dialectică și un anumit fel de a vedea lumea. Nu ne poate face niciodată să dăm un ban unui sărac.

Invățământul religios are întâiu de toate menirea de a ne da oameni de caracter. In pedagogia modernă se accentuiază tot mai mult necesitatea educației integrale. Nicăiri nu e mai perfect întruchipată această idee, ca în sinergismul creștin al pedagogiei patristice. Un pedagog german contimporan — Foerster — studiind pedagogia patristică ajunge la concluzia că spiritul școalei patristice este un bun exemplu pentru școala activă de azi. M. Bulacu ne dă mai multe exemple de acest fel în lecția inaugurală — Spiritul catehezei patristice. O catehează a lui Ciril al Ierusalimului e în așa fel alcătuită, încât— deși în secolul al IV-a nu se vorbea de treptele formale — respectă toate principiile pe cari le vor formula mai târziu pedagogii.

Religia te îndrumează pentru toată vieața. Bătrânul pu-

blicist Dl. Iuliu Moisil, fost director al Muzeului Casei Şcoalelor, profesor de ştiinţe naturale, afirmă că cea mai importantă materie din întreaga şcoală secundară este morala. Ea te învaţă să fii om de omenie. Experienţa ne arată că în linie generală oamenii mari sunt rezultatul educaţiei şi a ideologiei pe care şi-o formulează în adolescentă. Oswald, autorul lucrării — *Oamenii mari* — constată că în general oamenii au în toată vieaţa lor atâtea preocupări intelectuale, câte idei îi frământă în prima tinereţe. In această primă tinereţe e necesară şi educaţia religioasă. Rousseau propune ca educaţia religioasă să înceapă abia pe la 15 ani. Această idee a marelui Rousseau e desigur inadmisibilă. Nu la 15 ani începe epoca de formaţie a sufletului celor tineri. Iisus când a zis—„Lăsaţi copii să vină la mine“ — nu s'a gândit numai la cei ce împliniseră 15 ani.

Prin studiul religiei copilul îşi formează o concepţie generală despre lume. Această concepţie e baza de diamant a întregii culturi moderne. Creştinismul şi geniul greco-latin sunt elementele de bază ale culturei moderne. Istoria culturii e în mare parte istoria religiilor. O anumită religie determină un anumit stil de vieaţă şi un anumit stil de cultură. Stilul gotic nu s'a putut desvolta decât în catolicism, după cum stilul bizantin nu se poate desvolta decât în ortodoxie.

Lucian Blaga a arătat în mod subtil strânsa relaţie dintre diversele laturi ale activităţii culturale.

Invăţământul religios contribue în mare măsură şi la educaţia naţională. Religia este factorul care te face mai mult să iubeşti pe semenul de acelaş neam. E cheagul mistic al solidarităţii naţionale. In învăţământul religios îmi pare extrem de greşit faptul că se aduc mereu exemple de peste mări şi ţări. Dece nu se iau exemple autohtone ? Dl. Dr. Petru Râmneanţu în opera — Elemente de biometrie medicală şi statistică vitală — ia numai exemple româneşti. Acelaş lucru ar trebui să se facă şi în teologie. E necesar să fie studiat mai de aproape fenomenul religios aşa cum e trăit în massele largi ale poporului şi aşa cum se manifestă în vieaţa religioasă a clasei intelectuale. Din atitudinea pe care o au intelectualii faţă de problema religioasă se vede în mod clar câtă pasiune avea profesorul pentru elevii săi.

Religia este în şcoala secundară o materie cu un rol extrem de important. La şcoala primară elevii sunt prea mici, iar la Universitate sunt prea mari, ca să poată fi educaţi. Şcoala secundară are marea misiune de a *forma* oameni. Atmosfera şcoalei secundare e aceea în care se plămădeşte sufletul tînărului. Dacă întâlnim cazuri de abateri disciplinare grave de tot în şcoala secundară, cauza trebue căutată în societate. In epocele de decadenţă socială microbii răului plutesc în aer. Spengler spune că în veacul al XX-a ateismul pluteşte în aer şi îl respirăm odată cu oxigenul. Acelaş lucru se poate afirma şi despre microbii decadenţei sociale. Decăderea socială, imoralitatea, au ecou adânc şi în sufletele tinerilor. Se vorbeşte azi şi pe drept cuvânt — de o decădere a monahismului. Cauza e tot societatea, care corupe şi pe membrii săi plecaţi între zidurile mănăstirii.

Atmosfera şcoalei secundare e din nefericire—mai mult nereligioasă decât religioasă. Intrând într'o şcoală vezi pe pereţi tablouri ce reprezintă figuri consacrate întrate în Panteonul nemuririi, în diverse ramuri de activitate literară sau ştiinţifică. Arareori găsim câte o icoană şi mai arareori găsim vreun tablou cu subiect religios.

Profesorii de alte materii sunt cel puţin indiferenţi. In amfiteatrul Facultaţii de Ştiinţe din Bucureşti am văzut o icoană şi o candelă aprinsă. La clinica de urologie din Cluj de sub conducerea D-lui Emil Ţeposu, profesor universitar citeai inscripţia — Doctorul operează, Dumnezeu vindecă. Dece n'ar putea exista lucruri similar şi în şcoalele secundare? Nu găsesc un text mai frumos pentru un laborator de şcoală secundară, decât maxima chimistului G. Longinescu — „Numai prin ştiinţă şi credinţă, România Mare va fi şi România Tare".

2) **Problema religioasă la adolescent.**

Vorbind despre problema religiei în şcoala secundară trebue să ţinem seamă de psihologia elevilor. Religia este incontestabil — un fenomen social, dar e în acelaş timp şi cel mai individual fenomen. Ne angajează cu toate fibrele fiinţei noastre. Ne preocupă din fragedă pruncie. Nu există om care să nu-şi fi pus problema religioasă într'o formă sau în alta. Fenomenul religios poate fi studiat individual.

Psihologia contimporană a creat o nouă ştiinţă — psihologia religioasă — care se ocupă cu studiul religiozităţii aşa cum se manifestă în vieaţa individuală. S'au făcut multe studii de psihologie religioasă în special în America, Germania, Franţa, etc. Dl. Lucian Bologa a publicat o lucrare de mare valoare. Psihologia vieţii religioase — în care dă o întreagă serie de anchete psihologice asupra religiozităţii. Problema aceasta poate fi studiată cu mai mult succes pe subiecte tinere. Mons. Freppel a remarcat că Iisus se adresează mai ales tinerilor. Tinereţea e prin definiţie orizont deschis spre perspectiva misterului. Niciodată nu e omul atât de idealist şi atât de curajos în abordarea problemelor mari ca în epoca adolescenţei visătoare. Frământat de probleme religioase adolescentul se adresează profesorului de religie. Dacă acesta nu-i înţelege sbuciumul, încearcă să găsească soluţii în altă parte. Uneori elevi vin — e adevărat — cu întrebări cari sunt pure sofisme. Nu admit nici chiar evitarea acestora. Intr'o discuţie teologală câştigă întotdeauna cel care e mai bine pregătit. Chiar dacă un elev vine cu sofisme, profesorul i le poate răsturna uşor, având mai multă pregătire. Dl. C. Rădulescu-Motru pe când era elev şi-a întrebat profesorul de religie. Ce făcea Dumnezeu înainte de a face lume? Profesorul în loc de a-i răspunde l'a prins de păr şi l'a învârtit prin clasă spunându-i — Uite ce a făcut Dumnezeu înainte de a face lumea! — Un scriitar german povesteşte că avea multe nedumeriri în ce priveşte afirmaţiunile apodictice ale Catehismului. Inainte de confirmaţiune îi spune profesorului de religie că are o întreagă serie de nedumeriri. Profesorul i-a spus că dacă nu participă la confirmaţiune, va fi eliminat din liceu. Am citat numai două exemple de lipsă de înţelegere pentru problematicile religioase ale elevilor. Am mai găsi multe... din nefericire chiar foarte multe. Lipsa de înţelegere a preocupărilor şi a problematicelor religioase ale tineretului este o mare eroare pedagogică. Copilul aşteaptă din partea îndrumătorului său spiritual răspunsuri şi îndrumări. I le poate da. Dacă nu i le dă îl perde. Profesorul de religie e prin însăşi materia sa .duhovnicul elevilor. Un duhovnic ideal e acela care cunoscând problematicele spirituale ştie să le şi găsească remedii. Elevul doreşte răspunsuri la întrebările pe cari le formulează, dar nu le doreşte orcum, ci expuse cu logică şi cât se poate de filosofic.

De câte ori mă întrebau elevii lucruri de acestea, mi le formulau în felul următor : 1) Ce făcea Dumnezeu inainte de a face lumea ? 2) Dacă Dumnezeu a creat lumea bună de unde provine răul ? 3) Dacă Maica Domnului a fost virgină cum a născut şi cum a fost soţia Sfântului Iosif ? 4) Dacă trupul e cel care face păcate, dece sufere sufletul ? 5) Cum se poate dovedi ştiinţific că există raiu şi iad ? 6) Dracul e creaţie a imaginaţiei umane ?

Toate întrebările acestea pot fi discutate şi explicate uşor de cei versaţi în ale bogoslaviei. Gala Galaction stătea uneori nopţi întregi spre a discuta cu studenţii în teologie enigme teologale. Dacă o făcea acest profesor universitar dece să nu o facă şi profesorii secundari cu elevii lor ?

3) **Catihetul**

Catihetul sau profesorul de religie este cheia de boltă a reuşitei educaţiei religioase. Dl. Simeon Mehedinţi ne spune că profesorul este elementul esenţial al tuturor reformelor şcolare. Şcoala nu o face nici Ministrul, nici legea, nici inspectorul, nici chiar manualul. O face profesorul. Dacă ceeace spune Dl. Mehedinţi e adevărat pentru profesorii de orce specialitate, cu atât mai adevărat e pentru profesorii de religie. Pentruca să reuşească în adevăr profesorul de religie trebue să fie o personalitate. Orce viciu sau slăbiciune personală e în detrimentul activităţii sale. Voltaire a devenit adversar al bisericii fiindcă pe când era la Colegiu vedea preoţi-profesori cu porniri urite. Pe lângă o personalitate etică ireproşabilă profesorul de religie trebue să aibă o vastă cultură filosofică şi cultură teologică. Fără de o cultură filosofică profesorul de religie nu va putea discuta problemele apologetice şi de filosofia religiei şi nu va avea o înţelegere a sentimontului religios. Cred că nu ar fi o exagerare dacă s'ar cere ca profesorul de religie să fie licenţiat şi în filosofie. I. P. C. Sa Arhim. Dr. Iuliu Scriban ne spunea la un curs de catihetică la Universitatea din Iaşi, că acolo unde profesorul de religie e fruntaş între profesori, treburile merg mult mai bine decât acolo unde profesorul de religie este un anonim. Profesorul de religie trebue să fie astfel încât să pară că se identifică cu ceeace

spune, să fie întruparea bunătăţii şi a cinstei, a muncei oneste şi a vieţii după pravila Domnului.

Elevul primeşte cu foarte multă bunăvoinţă — dar şi cu foarte multă critică — ceeace îi spune profesorul. Un mare ateu spunea că a devenit necredincios din cauza unui cuvânt nesocotit al profesorului de religie. Profesorul îi spunea că dacă ar introduce un ac în azima euharistică îndată ar curge sânge. Intr'o zi a ţinut pe limbă azima euharistică şi ducându-se în bancă a scos'o din gură şi a străpuns'o cu un ac. N'a curs sânge... Iată suprema desiluzie. A împuns'o şi a doua oară... a frânt'o... şi totuş n'a curs sânge. Din acel moment a devenit necredincios. I se părea că tot ce învăţase la religie era mit. Profesorul de religie trebue să fie un adevărat apostol, care să se ocupe de aproape de tot ce face fiecare discipol al său. Clemente Alexandrinul, celebrul pedadog creştin din secolul al II-a, afirmă că creştinismul este o pedagogie. Indrumează omenirea spre marele pedagog — spre Hristos. Misiunea clerului e de a conduce omenirea la Christos. Profesorul de religie — care e tot preot — îşi împlineşte acest ideal conducând la Hristos sutletele tinere, pe acei inocenţi idealişti cari mâine vor fi conducători. „Ai arăta tineretului pe Hristos, iată toată instrucţia a forma pe Iisus în sufletul lui, iată toată educaţia“ — (Mons. Gay).

4) **Reflexiuni asupra programei analitice.**

Educaţia şi instrucţia religioasă au ca normă programa analitică oficială. Programa pe lângă materialul ce propune, cuprinde şi o serie de îndrumări didactice pentru fiecare materie. Indrumările dela capitolul relativ la religie sunt concepute în spiritul şcoalei active. Insistă mai mult asupra rolului educativ al religiei. Pograma învăţământului religios în şcoala secundară se împarte în două părţi — 1) pentru cursul inferior 2) pentru cursul superior.

In cursul inferior studiul religiei începe cu istoria sfântă a Vechiului şi a Noului Testament. Pasagiile alese din istoria sacră-complectate în măsura posibilului cu lecturi biblice — sunt instructive şi edificatoare. In clasa II programa prevede parabelele Mântuitorului. Credem că autorii programei anali-

tice se gândeau la faptul că unii elevi fac numai 4 clase liceale şi că aceştia când termină e necesar să aibă şi noţiuni de morală. Programa accentuiază că în clasa a II-a se va scoate mai ales învătătura morală din parabole. Imi face impresia că învăţământul parabolelor în clasa II-a este foarte dificil. Elevii sunt prea mici ca să pătrundă tâlcul etic al parabolelor. Simpla enarare istorică (Şi mergând Iisus... a vorbit mulţimii...) nu aduce roadele dorite. In clasa a treia programa analitică prevede istorie bisericească universală cu noţiuni de catehism şi liturgică. Materialul e extrem de vast. In clasa a IV se face istoria bisericii româneşti. Indrumările programei analitice recomandă lecturi alese din documentele vremilor apuse. Manualele sunt astfel alcătuite încât au la sfârşit şi lecturi alese. In Apus manualele de istorie — şi de istorie bisericească — cuprind numai partea expozitivă. Au ca anexe cărţi în cari se publică—bine înţeles în traducere—documente.

Erasmus de Rotterdam a lansat celebra formulă—Christhum ex fontibus praedicare. Trebue să recurgem la izvoare şi atunci când studiem trecutul bisericii româneşti. In programa cursului inferior ar fi necesară o modificare. Intrucât în clasa a II-a nu se pot face temeinic, doctrinar, parabolele, ar fi necesar—şi util—ca în locul lor să se propună altceva. In clasa a II-a ar fi mai logic să se propună istorie bisericească universală. In clasa I elevii invaţă istoria antică—până la 476—căderea Romei). In trimestrul ultim din cl. I învaţă şi despre începuturile creştinismului, despre persecuţii, etc. Nimic mai logic decât ca în anul următor să studieze la religie acest fapt. Să nu uităm că în clasa II-a la istorie se face istoria evului mediu. Paralel cu ea să se facă şi la religie istoria bisericească. In clasa III-a se poate continua istoria bisericii universale — dat fiind că şi la istorie învaţă evul modern—şi se mai adaugă liturgica şi catehetică. In felul acesta istoria bisericii universale se poate studia mai amănunţit şi paralel cu studiul aceloraşi epoci la istorie.

In cursul superior în cl. V-a se face dogmatică şi puţină liturgică. Suplimentul de liturgică ar putea fi suprimat din două motive: 1) elevii au studiat elemente de liturgică în clasa III. 2) Dogmatica e prea vastă şi prea importantă

ca să i se mai ia din ore. In clasa VI-a se face morală creştină. Fiindcă morală se face în acelaş an cu psihologia, şi fiindcă în clasa VI-a elevii sunt mari, ar trebui să fie şi vreo lecţie despre morala sexuală. In tratatul clasic de morală al lui *Noldin,* ca şi în morala lui Aloisie Tăutu găsim capitole şi despre această problemă. In clasa VII-a se face apologetică, iar în clasa VIII-a sub titlul de filosofia religiei se face tot apologetică plus organizaţia bisericească de azi.

La şcoalele normale e acelaş program cu o singură excepţie.. In clasa VIII-a nu e nici un fel de program. Profesorul are latitudinea de a face orce. Programa spune că va face educaţie morala. La şcoalele normale de învăţători şi de învăţătoare de obiceiu tinerii sunt introduşi în metoda de a propune religia în şcoala primară. Cred că e greşit ca ora de religie din clasa VIII-a a şcoalelor normale să fie consacrată numai catiheticei. La şcoala primară religia o propune preotul. Invăţătorul are doar misiunea de a suplini pe preot când lipseşte. Se pot face lecţiuni practice de religie în orele de practică pedagogică. In orele de religie ar fi necesar să se înveţe filosofia religiei sau să se studieze problema religiozităţii rurale (cum se ţine o conferinţă religioasă, cum se face propaganda religioasă, cum se manifestă misticismul ţărănesc, etc). La şcoalele normale de conducătoare e recomandabilă o singură soluţie—învăţarea filosofiei creştine. Ele nu au de propus religie şi nici nu se pregătesc pentru propagandă ca învăţătorii şcoalelor primare. (Grădiniţele de copii mici—sunt mai ales la oraşe). La şcoalele comerciale învăţământul religios se face numai până în clasa VI. Lipseşte tocmai din ultimele două clase, cele în cari se formează mai mult personalitatea cuiva.

Dacă e vorba să lipsească religia din două clase ale liceului comercial e mult mai bine să lipsească din primele clase.

5) **Metoda activă.**

Vorbind despre învăţământul religiei în şcoala secundară ajungem la o problemă pedagogică de mare actualitate. Intr'o carte întitulată—*Şcoala Activă*—Dl. I. C. Petrescu

arată că pentru toţi marii pedagogi dela Socrate până astăzi idealul perdut unei lumi ce nu mai este, pium desiderium—e şcoala activă. Mai ales prin activitatea Institutului Rousseau dela Geneva, şcoala activă devine tot mai mult un ideal al educaţiei. Şcoala activă vrea să facă educaţie integrală, să desvolte toate funcţiunile şi capacităţile tinerilor. Vrea ca elevul să înveţe mai raţional. Vrea o altă metodă de propunere în care şi elevul să fie activ, în care să nu fie un simplu receptacol. Vrea ca elevul să aibă mai multă libertate. Vrea ca să dispară metoda autoritativă. Metoda activă e pentru toate materiile — şi deci şi pentru religie. Mulţi teologi s'au opus metodei active în învăţământul religios, afirmând că religia se bazează pe o autoritate şi deci nu poate fi predată decât prin metoda autoritativă, dogmatică. Părerea de mai sus se susţinea si de teologi. Imi face impresia că pleacă dela o premisă greşită. Religia e de origine transcedentă. Invăţăturile ei sunt revelate. Să nu se uite însă că aceste învăţături au fost formulate pe pământ de oameni şi pentru oameni. Chiar în studiul dogmaticei se poate reconstitui împrejurarea în care s'a formulat o dogmă, se pot arăta motivele pentru cari s'a formulat într'un anumit fel şi se pot aduce argumente biblice şi raţionale. Toate acestea sunt elemente pe cari le putem discuta în spiritul şcoalei active. Dar în învăţământul secundar nu se face numai dogmatică.

La istorie metoda activă se poate aplica întocmai ca la istoria profană. Morala se ocupă cu problema binelui. Teoreticienii filosofiei valorilor o situiază printre ştiinţele spiritului. Apologetica face filosofia religiei. Iată dar că metoda activă se poate aplică cu succes şi în învăţământul religiei, aşa cum se aplică la istorie, la filosofie şi la alte obiecte.

Canonicul Gheorghe Hermes de la Köln, cunoscut în lumea catiheţilor prin studiile sale de pedagogie religioasă, susţine că în timpul studiilor religioase e necesar un act prealabil de totală necredinţă. Prin studiu cu timpul se formează o credinţă puternică, bazată pe argumente filosofice. Georges Goyau ne spune că părerea lui Hermes se bucură de mult prestigiu în lumea pedagogilor germani. Nu ne îm-

păcăm totuş cu această părere fiindcă o găsim cu totul neîntemeiată. In timpul studiilor să nu primeşti nici o taină? Să nu se roage niciodată? Să nu ceară ajutorul divin? Ar fi cu totul condamnabilă o astfel de atitudine. Credinţa e necesară şi în timpul studiului — privind problema pe plan creştin. Bine înţeles azi metoda activă este încă este încă un pium desiderium. O întrezărim realizată în viitor.

6) Câteva consideraţiuni critice asupra manualelor

Elevii—după propriile lor declaraţiuni—sunt produsul manualelor din cari învaţă. Literatura didactică din ultimul timp e foarte bogată. Apar multe chiar foarte multe cărţi şcolare. Calitativ nu se poate vorbi de un progres prea mare. Adesea manualele didactice par scrise la repezeală. Un manual nu e rezumatul unui curs universitar. El trebue să fie scris pentru elevi. Trebue să fie la nivelul ştiinţei de azi, dar şi în aşa fel scris încât elevul să citească cu plăcere.

E interesant de remarcat că dintre manualele de religie cel mai pedagogic e cel alcătuit de Dl. Simeon Mehedinţi. E cea mai bună carte de religie pentru clasa II-a, despre Parabolele Domnului. Specialistul în ale bogosloviei găseşte totuş o mică eroare. Dl. Mehedinţi numeşte pe Zaharia din Vechiul Testament—arhiereu. Adevărul e că Zaharie era preot. In manualele de religie trebue să se ţină seamă şi de lucrurile pe cari le învaţă elevii la alte materii. Corelaţia dintre materii este un deziderat imperios al unităţii pedagogice. Ce ideal ar fi dacă manualele de religie ar fi astfel alcătuite încât să te tragă prin stilul şi logica lor. Greşelile din manuale sunt cu totul revoltătoare. In cartea de istorie bisericească pentru clasa III-a de Economul D. Georgescu se spune că la 1852 se întemeiază Mitropolia greco-catolică din Blaj, precum şi episcopiile din Oradea, Lugoj şi Gherla. Se înţelege că realitatea e cu totul alta. Episcopia din Oradea s'a înfiinţat în 1787. Nu avem intenţia de a face istorie, ci voim să combatem o *eroare* strecurată în manualele didactice.

IOSIF E. NAGHIU

Sfânta Mitropolie
a
Moldovei şi Sucevei

DECIZIE No. 31

Având în vedere Decizia Noastră Nr. 30 din 16 Decemvrie 1941 şi ordinul Nr. 2072 din 10 Martie 1942 prin care Protosinghelul Macarie Brabete a fost delegat special de Noi pentru întocmirea şi verificarea proiectelor de buget şi a conturilor de gestiune la mânăstirile din cuprinsul eparhiei Moldovei şi Sucevei.

Pentru bunul mers al serviciului Protosinghelul Macarie Brabete se numeşte de Noi inspector financiar al mânăstirilor şi schiturilor Eparhiei, pe data de 1 Aprilie 1942.

Numitul va lucra de acord cu Secţia Economică.

Părinţii stareţi vor da tot concursul pentru îndeplinirea atribuţiunilor încredinţate.

Dată în Mânăstirea Văratec, astăzi 15 Aprilie 1942.

† **IRINEU**
Mitropolitul Moldovei

Consilier Referent
Pr. *Niculea*

RECENZII

Preot D. Furtună, *Dajdia Culbecilor*, Un vechi obiceiu nemţean. (Extras din anuarul liceului Petru Rareş din Piatra Neamţ pe anii 1936-40.

Ca unul ce mă interesează în deosebi trecutul judeţului Neamţ, titlul studiului m'a atras şi am deschis broşura cu o legitimă curiozitate. După ce am cetit-o, cu părere de rău trebuie să mărturisesc că nu prea am rămas mulţămit ca în urma cetirei altor studii pline de ştiri noi şi frumoase. Părintele Furtună cade în aşa zisul păcat al romanţării; înţeleg o romanţare ca o broderie frumoasă aşezată pe scheletul adevărului sau mai bine zis cum spune mult apreciatul scriitor C. Gane în vol. I din trecute vieţi de Doamne şi Domniţe: „*Peste scheletul Istoriei — flori; deasupra exuberanţei literare — adevăr*".

O „dajdie a culbecilor" nu am găsit-o pomenită în nici un document referitor la trecutul judeţului meu de baştină, aşa după cum ştiu că era o dajdie a „vădrăritului", a „goştinăritului", a „fumăritului", etc.

Putem numi „dajdia culbecilor" obiceiul cucernicilor preoţi depe plaiurile Neamţului de a da câte un plocon constând din culbeci părintelui protopop la zile mari sau la zile cu interes?

O beşicuţă cu brânză, o pulpă de căprioară afumată, o desagă de colbeci, o losticioară sau niscaiva păstrăvi din pâraiele iuţi şi limpezi ca lacrima din creierul munţilor, un curcanaş sau chiar un purcelaş cu coada sfredel, sau rumenit de-ţi lasă gura apă, n'au fost şi nici azi nu sunt de lepădat; şi apoi când le dai cu drag şi inimă bună. Au fost

unii părinţi protopopi la care umilul şi cucernicul preot din cele sate împrăştiete pe toate tihărăile, nu putea să-i bată la poartă fără a-l prevesti guiţatul purcelului. Dar dela beşicuţa cu brânză, ori curcanul fript sau cu gâtul împodobit cu mărgele roşii şi scos dinadins prin spărtura respectivului dăsag, până la *„dajdia brânzei“* sau *„dajdia curcanilor“* nu putem ajunge decât călcând pe alăturea de cararea adevărului

In dorinţa de a face studiul cât mai „romanţat“ părintele Furtună scoate în relief unele abuzuri făcute de unii protopopi. In adevăr descrierea faptelor scandaloase este mai atrăgătoare cetitorilor sau mai captivantă dacă ar fi vorba de un roman poliţist.

Dar această descriere este tot pe atât de instructivă ? *„Nimic nu este mai frumos şi mai de exemplu pentru viitorime, decât ca faptele frumoase ale trecutului să nu fie uitate în întunericul neştiinţei“*, spune într'o scrisoare Spatarul Antohi Sion trimeţând nişte documente lui Kogălniceanu. Şi atunci când arhivele noastre sunt pline de documente din care se pot desprinde atâtea fapte frumoase ale trecutului nostru, chiar din viaţa cucernicilor preoţi, nu înţeleg pentru ce părintele Furtună a stricat 12 pagini cu descrierea şi „romanţarea“ unor abuzuri ; „farmecul vechilor obiceiuri“? Da, foarte frumos dar nu a obiceiurilor urâte.

In graba şi dorinţa de a prezenta acest vechi obicei cât mai romanţat, părintele Furtună uită că este în domeniul istoriei şi că oamenii şi faptele trebuiesc prezentate în strânsă legătură cu exactitatea datelor.

Un abuz săvărşit în 1840 se petrecea „pe vremea metropolitului Meletie“ ; noi ştim că în 1840 mitropolit era Veneamin până în Ianuarie 1842, apoi un comitet al mitropoliei în frunte cu arhiereul Filaret Apamias Beldiman până în Februarie 1844 când vine Meletie.

Dosarul pricinei poartă numărul 697 din anul 1853 şi nu 4811 din 1852 din arhiva Mitropoliei Iaşi, cum ni-l arată părintele Furtună ;

Grigorie protopopul din Tg. Neamţ nu era Grigore Conta, tatăl filosofului Vasile Conta ; în 1853 abia se mutase dela Ghindăoani ; protopop era iconomul *Grigore Bu-*

tescu, numit la 1830; acesta a stat ca protopop până în 1855 când a fost înlocuit zece luni de Grigore Conta, apoi a fost din nou numit şi a stat până la 1864; iscălea Grigorie iconom.

La 1853 când se discuta „dajdia colbecilor" Vasile Conta nu „se ridica" băeţel de şcoală primară" ci chiar era în clasa II la şcoala din Tg. Neamţ, iar Creangă nu intra în seminar ci era coleg cu Conta la Tg. Neamţ; la 27 Noembrie 1854 pleca la Fălticeni la şcoala catihetică; abia în August 1855 pleca la Iaşi la „Seminaria Centrală".

GH. UNGUREANU

Pr. Dr. Marin C. Ionescu, *Altarul şi Amvonul.* Editura Cugetarea, Bucureşti, 191, pag. preţul 75 lei.

Adeseori auzi discutându-se asupra problemei, dacă în îndeplinirea rolului sublim al bisericii, cultul sau predica ocupă locul întâi, ca unelte sau mijloace de desăvârşire a omului şi de apropiere a lui de Dumnezeu.

Scopul e acelaşi, unul singur; mijloacele sunt două. Care-i cel mai important şi mai vrednic?

Intrebarea aceasta se va pune mereu, câtă vreme oamenii vor fi de temperamente deosebite. Toţi vor fi de acord în a recunoaşte că aceste două mijloace de apropiere de Dumnezeu sunt strâns legate unul de altul şi se complectează reciproc. Dar, unul va crede mai desăvărşit cultul, altul predica.

De altfel, cultul divin este şi predică, mai ales cultul ortodox. El se adresează omului în întregime, mai mult inimii, dar îi dă şi cunoştinţi. Predica, adevărata predică, în primul rând te învaţă, se adresează minţii, îţi dă cunoştinţi, dar în acelaş timp se adresează şi trebue să se adreseze — căci altfel nu şi-ar atinge ţinta — şi inimii, iar într'o predică bine alcătuită vei găsi şi elementul rugăciunii, care-i la temelia cultului.

Sau şi mai bine, cum spune autorul:

„Esenţa liturghiei este sfinţenia; esenţa predicii este viaţa de cel mai înalt nivel.

Liturghia fără predică este o lucrare căreia îi lipseşte

coroana; predica fără liturghie este o construcţie grandioasă fără fundament. Ele se complectează una pe alta şi cine le separă, le mutilează pe amândouă" (pag. 83).

Problema aceasta este studiată pe toate feţele şi privită din toate punctele de vedere; fiecare capitol este o variaţie pe aceaşi temă.

Indiferent de ce parte înclină mai mult cutare sau cutare autor, după temperament sau după confesiunea din care face parte, la urmă toţi sunt de acord că aici se explică de minune cuvintele Mântuitorului: „Pe acestea să le faceţi şi pe celelalte să nu le lăsaţi". Căci altfel nici nu se poate.

Lucrarea aceasta, resultatul unei munci trudnice şi migăloase, a cercetării unui număr enorm de autori din toate timpurile şi de pe toată suprafaţa globului pământesc, este de nepreţuit folos pentru oricine se ocupă cu problema de Liturgică sau de Omiletică.

Preoţii, mai ales, citind această lucrare, vor găsi prilejul să se uite ca într'un fel de oglindă, să-şi verifice atitudinea faţă de predică şi cult şi să-şi modeleze activitatea lor de predicători şi slujitori la altar, după bogatele sfaturi şi sugestii, de care este plină această lucrare.

Pr. N. D,

Preot P. F. Alexandru: *Originea omului după Religie şi Ştiinţa.* Studiu apologetic. Bucureşti 1941 pag. 206; lei 80.

Tânărul şi harnicul preot P. F. Alexandru dela Huşi ne-a dăruit în ultimii trei ani câteva lucrări teologie, din care putem vedea pe teologul bine pregătit în arsenalul ştiinţei despre Dumnezeu şi pe preotul veşnic treaz şi gata oricând a răspunde cu competenta-şi erudiţie — la problemele ce se pun Bisericii, — ca un devotat fiu şi slujitor al Ei.

Nu de mult a apărut în Biblioteca Teologică lucrarea de mai sus, care nu are nevoie de prezentarea şi recomandarea noastră, căci o *carte bună şi frumos scrisă* se recomandă dela sine, ci doar să aştern pe hârtie cuvintele scrise şi căldura sufletească cu care a fost scrisă, pentru a transmite autorului toată mulţumirea şi recunoştinţa noastră şi acelora ce se vor nevoi întru lectura ei.

Problema aceasta a originei omului e veche şi totuşi nouă. Ea a fost la ordinea zilei în cea de a doua jumătate a veacului trecut, dar şi astăzi sunt oameni de ştiinţă pentru care chestiunea aceasta îi preocupă şi vorbesc despre originea simiană şi animalică a omului.

Acest lucru îl învaţă aproape toţi tinerii noştri în liceu şi universitate. Şi ce e mai dureros că se difuzează această „erezie ştiinţifică" şi în massele largi prin unele broşuri de popularizare, cum e lucrarea Prof. I. Simionescu „Omul primitiv cum era". Pornind dela aceste constatări, autorul nostru încearcă să rezolve pe cale ştiinţifică înarmat cu datele cele mai recente în problema ce şi-o pune, pe care unii au socotit-o ca „insolubilă". După o întroducere, lucrarea este împărţită în două părţi, fiecare parte având două capitole. In partea I-a se ocupă de originea omului după religie. După ce face o incursiune în Istoria Religiilor ne arată nevoia pe care a simţit-o sufletul omenesc de a-şi căuta un sprijin, de a se şti în legătură cu Dumnezeu. Atât religiile cele primitive şi cele din vechea civilizaţie afirmă cu mici deosebiri că popoarele au socotit întotdeauna Divinitatea ca autor al lumii şi al omului, iar unul a fost conştient că e o creatură ce se deosebeşte de celelalte. Părţii a doua îi dă o extensiune mai amplă (pag. 57-194). In această parte discută cu lux de amănunte originea omului — corp şi suflet — după ştiinţă. Incepând a se desvolta ştiinţele naturale găsim pe om pus alături de animale, arătându-se bineînţeles că e superior acestora. Odată cu aceasta problema originii omului începe să intereseze pe toate spiritele culte. Şcolile naturaliste: lamarkistă, neolamarkistă, darvinistă şi neodarvinistă au câştigat adepţi şi aceştia au cătat o sumedenie de argumente în susţinerea tezei lor. Toate argumentele: *anatomico-fiziologic al organelor rudimentare, embriologie, etnologie şi paleontologie* sunt analizate şi combătute cu un simţ apologetic de ţinută academică şi ajunge la concluzia că problema această „a asemănării omului cu animalul, până acum este un mister pentru ştiinţă... Ea este evocatoarea misterului mai degrabă, decât explicatoarea lui". — Dar omul e alcătuit şi din suflet şi originea sufletului n'a scăpat de săgeţile veninoase ale materialismului şi monismului. „Naşterea gândirii, întâmplată o-

datăcu apariţia omului, poate fi socotită ca o *revoluţie* psihică"— Sufletul e de ordin transcendental şi atunci originea sa trebue căutată în transcedenţă. Cu toate acestea materialiştii afirmă că sufletul nu există ca principiu aparte gândirea pentru aceştia e o funcţiune a creerului, deci creerul e cauza eficientă a gândirii. Şi atunci conchid transformiştii că orice animal e dotat cu un suflet, care are aceleaşi manifestări psihice, ca şi sufletul uman. Dar sufletul omului e raţional, pe când al animalului e sensitiv. Sufletul uman e înzestrat cu inteligenţă, pe când animalul n'are suflet inteligent ci totul face din instinct „este un automatism psihologic sau mintal". Sufletul uman e înzestrat cu vorbire articulată, cu libertate, are putere de a crea, inventa, e capabil de progres, e religios şi moral. Deci sufletul omului e o „cauză pur subsanţială" şi cel al animalului e „o cauză pur fenomenală". Concluzia ce se desprinde în mod evident e *„că sufletul omenesc şi cu el întreg omul este o creaţie dumnezeiască"*. Cu aceasta am ajuns la sfârşitul cărţii şi autorul nostru prezice că în câteva decenii vom avea o ştiinţă creştină şi atunci Biserica n'are să se teamă de transformism „cu Dumnezeu la originea materiei şi vieţii, cu Dumnezeu la originea umanităţii" omenirea îşi va aduce cu durere aminte de „stupidul veac al 19-lea", care a încercat să izgonească pe Dumnezeu din lume.

PREOT V. VĂCĂREANU

Eugen D. Neculau: *Bibliografia Satului Românesc.* Iaşi 1942, pag. 164; lei 100.

„Ţăranul este şi muncitorul de bază şi rezervorul de unde ne-au venit cele mai numeroase şi valoroase elite şi luptătorul pe care se bizue dreptul şi dreptatea noastră. Cu el am muncit greu ogorul, cu el am apărat sângeros hotarul şi cu el am stăpânit de mai multe milenii acest pământ pe care îl admiraţi şi pe care îl râvnesc atâţia. Cu el îl vom munci şi îl vom stăpâni o eternitate". Tocmai când citeam aceste cuvinte ale Mareşalului nostru, mi-a căzut în mână o lucrare a fostului meu profesor şi îndrumător mai bine de zece ani. E vorba de „Bibliografia Satului Românesc" lucrare unică în limba noastră. Şi când spunem „sat românesc" ne gândim la locuitorii satelor, ţăranii noştri cărora le aduce

omagii însuşi Conducătorul Statului, *pentrucă problemele satului, sunt însuşi problemele Statului.* „Problema satului a intrat în preocupările mai tuturor generaţiilor şi n'au lipsit chiar gânditori de ai noştrii [1]) şi chiar străini care ne-au vizitat mărturiseau că: „partout j'ai admiré le paysan, armature résistante et solide de la Roumanie! In literatura noastră naţională au fost două curente: Sămănătorismul lui N. Iorga şi Poporanismul lui C. Stere. Şi pentru unii şi pentru alţii era tot satul românesc. Literatura ce s'a creat tot literatură a rămas şi intelectualii noştrii au cunoscut pe ţăranul sau ţăranca lui Grigorescu. Rari sunt oamenii cari s'au apropiat de viaţa satului şi au trăit în mijlocul satului pentru a prinde toate problemele ce preocupă pe ţăran. Pentru acei ce stau departe de viaţa satului şi a ţăranulu, acei *sociologi improvizaţi şi pedagogi de comaadă"* care stau în birouri luxoase, viaţa satului rămâne o taină. Chiar dacă vin prin satele noastre se întorc decepţionaţi. Pentru acel ce trăeşte în mijlocul satului şi-şi pleacă urechea la durerile satului ţăranul e *„rezervorul"* e *„pionul românismului"* e *„talpa ţării"*.

Fără a exagera şi fără a măguli pe cineva nu cunosc un intelectual de rasă, un adânc cunoscător al satului românesc ca Prof. Neculau, care-şi împarte sbuciumata-i viaţă între o catedră de Seminar şi Instituţiile Culturale şi Economice din satul său natal, pe care le conduce cu tot sufletul său mare de apostol şi dascăl.

Prin conferinţele ce D-sa le-a ţinut la Radio în 1933 şi prin alte conferinţe (care e păcat că nu s'au tipărit) şi prin broşura „Problema ridicării satului românesc" [2]) arată întreaga sa experienţă — în înţelesul adevărat al cuvântului — pedagogică în lumea satelor noastre. Anul acesta Domnia Sa a dat publicităţii cartea de mai sus prezentându-ni-se tot ce s'a scris în cărţi, reviste, anuare, buletine şi ziare despre *Sat, Ţăran şi Creaţia populară.* Prin aceasta pune la îndemâna oricărui îndrăgostit al satului o călăuză care-i va înlesni cercetarea şi adâncirea unei probleme ce va voi s'o discute şi rezolve. Lucrarea e unică la noi şi chiar şi în alte do-

---

1) In discursurile de recepţie la Academia Română Lucian Blaga a elogiat satul românesc, iar Liviu Rebreanu pe ţăranul român.

2) Iaşi 1936.

menii nu prea avem sau n'avem de loc Bibliografii. Autorii sunt în ordine alfabetică şi uşor ne putem orienta. D-sa ne mai făgăduește un studiu — ce credem cu anticipaţie — va face mare vâlă prin noutatea sa, relativ la satul românesc. Studiul va fi sociologie rurală, psichologie colectivă şi pedagogie. Până atunci toată recunoştinţa din partea acelora pentru care se străduește să-i vadă luminaţi, cinstiţi, omenoşi bine înstăriţi, sănătoşi şi cu sufletele înflăcărate în a păstra zestrea strămoşească şi legea din bătrâni.

PREOT V. VĂCĂREANU

Emilian Vasilescu, *Apologeţi creştini, români şi străini,* Cugetarea, Bucureşti, 223 p. 90 lei.

Dl. Dr. Emilian Vasilescu, asistent la Facultatea de teologie din Bucureşti, este bine cunoscut din lucrările sale anterioare, *Interpretarea sociologică a religiei şi moralei, Râvna casei tale şi Problema de Psihologie religioasă şi filosofie morală,* pe care, rând pe rând, la scurte intervale, le-a publicat în Biblioteca teologică, al cărei iniţiator şi însufleţitor este I. P. S. Mitropolit Irineu.

Lucrarea din urmă, Apologeţi creştini, este o reunire în volum a biografiilor şi bibliografiilor, când este cazul, a o samă de teologi, care s'au ocupat în primul rând de apologetică şi a unor bărbaţi de ştiinţă, oameni cu renume, români sau străini, care s'au declarat sau au luat atitudine creştină, în lucrările lor ştiinţifice, abătându-se dela curentul materialist şi antireligios, care a stăpânit lumea oamenilor de ştiinţă până mai deunăzi, curent încă destul de puternic şi astăzi. Aceste mici studii au fost deja publicate, rând pe rând, în Sfarmă Peatră, în Gândirea şi prin alte reviste religioase. A fost minunată ideea autorului de a le pune alături în volum, dându-ne putinţa ca mai cu uşurinţă să privim, ca într'o galerie de tablouri, figurile cele mai representative ale apărătorilor de astăzi ai religiunii, în genere şi ai creştinismului ortodox, în special.

Rând pe rând ne trec pe dinaintea ochilor figuri cunoscute, mai mult sau mai puţin :

Marele Mitropolit Petru Movilă, luptătorul pentru ortodoxie, în sec. XVII, apărătorul adevăratei credinţi împo-

triva atacurilor venite deodată dela amândouă celelalte confesiuni creştine din apus, care făcuseră din meleaguriie noastre teatru de luptă între ele.

Vasile Găină, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, care, din nenorocire, a închis ochii prea de timpuriu, nu fără a lăsa lucrări de seamă în domeniul Apologeticei, lucrări care arată ce-ar fi putut face încă, dacă Dumnezeu l-ar fi lăsat mai mult printre noi.

Apoi vin la rând figurile măreţe, bine cunoscute, ale marilor ierarhi în viaţă, I. P. S. Mitropolit Nicolae Balan, I. P. S, Mitropolit Irineu Mihălcescu şi a iluştrilor profesori Nichifor Crainic, Ioan Gh. Savin şi Dumitru Stăniloae, care au lucrat şi lucrează încă în acest domeniu şi de la care ne aşteptăm şi la alte lucrări apologetice, care să respingă cu succes atacurile date religiei—căci încă se mai dau — şi să scoată în lumină eternele adevăruri ale religiei creştine, ca ele să ocupe în ştiinţa vremii locul ce li se cuvine.

In al treilea rând ne sunt prezentaţi apologetiortodoxi străini Nicolai Rojdestvenschi şi Pavel Svetlov, a căror lucrări au fost traduse in româneşte, Apologetica celui dintăi de Ec. C. Nazarie, iar a celui de-al doilea de P. C. Ec. Sergiu Bejan şi dl. Profesor C. Tomescu, precum şi figurile lui Wladimir Guettée şi Raoul Allier, ceva maiputin cunoscute.

In partea a doua a lucrării ne trec pe dinaintea ochilor figurile unor bărbaţi români şi străini, care au devenit celebri în alte domenii, decât teologia, dar din ale căror lucrări resultă că's buni creştini, iubesc biserica şi preocupările lor ştiinţifice nu-i îndepărtează de credinţă, ba găsesc chiar că un savant, un adevărat om de ştiinţă, găseşte uşor motive de apropiere şi împăcare între ştiinţă şi religie, care nu se exclud, ci se complectează.

Printre aceşti constructori ai punţii de legătură între credinţă şi ştiinţă ne sunt presentaţi :

Enciclopedistul Dimitrie Cantemir, Alexandru de Sturza, moldovean trăit în Rusia, om de înaltă cultură, Dr. N. Paulescu, profesorii G. G. Longinescu, Simion Mehedinţi, loan Petrovici şi Dr. Victor Gomoiu, bine cunoscuţi prin faimă pe care şi-a câştigat-o fiecare în specialitatea sa, iar

dintre străini ne sunt presentaţi: Pascal, Ampère, Pierre Duhem şi Pierre Termier.

In prefaţă, însuşi autorul ne anunţă că lucrarea sa nu-i complectă şi definitivă, făgăduind pentru a doua ediţie complectarea şi a listei apologeţilor, şi o mai bogată documentare, cu privire la fiecare.

Pentru interesul pe care-l presintă lucrarea, care se înfăţişează minunat din toate punctele de vedere, recomandăm călduros cititorilor noştri şi aşteptăm cu încredere şi nerăbdare şi a doua ediţie făgăduită.

Pr. N. D.

Dr. Ilie Piticaru, *Teoria Evoluţiei Spirituale,* 813 pag. Lei 500.

A apărut în vitrina librăriilor noastre o carte voluminoasă şi impunătoare. Titlul ei m'a captivat şi ca mine desigur că mulţi amatori de literatură teologică vor cumpăra-o, deşi cam scumpă. Am citit-o cu interes, dar m'am convins abea spre sfârşit că autorul—medic din Cernăuţi — este spiritist. Prin urmare nu o recomand cititorilor ci vreau să previu pe cei curioşi că în ea se desvălue o serie de probleme spiritiste din domeniul transcedentalului. Spiritiştii formează o sectă, dar practica credinţei lor naşte un semn de întrebare pentru mulţi curioşi şi nu vom păcătui în ortodoxie afirmând că prea suntem mărginiţi în cunoştinţele noastre asupra bogăţiei manifestaţiilor spirituale. Nici nu avem o literatură românească în acest domeniu.

Autorul este bine familiarizat cu termenii teologiei. Cu temeinicie cărturărească face apologia divinităţei şi a sufletului nostru. Combate cu succes teoriile materialiste şi „amoralitatea celor necredincioşi". La pag. 367 aflăm acente de moralitate socială cu un stil plăcut şi interesant, făcând o serie de constatări dureroase pentru vremea noastră.

In cap. II al lucrărei tratează despre „Materie şi energie"; „Fluidul divin şi energia primară astrală" „Perispiritul; Spiritele sfinte etc... Nu fără oarecare aroganţă dialectică şi empirică autorul vorbeşte despre suflet şi sistemnl nervos; „concepţiile noastre din lucrarea de faţă diferă esenţial de tot ce este până acum cunoscut în literatură şi

constitue după părerea noastră un progres evident de cea ce am cunoscut până acum", pag. 95.

In cap. III tratează despre Instincte.

In cap. IV care este şi mai interesant se ocupă de manifestaţiile sufletului în timpul somnului : visuri, hipnotism, somnambulism.

In cap. următoare V-XII medicul autor scrie despre multe foarte multe subiecte de gândire şi acţiune omenească, pe care le împarte astfel : Manifestaţii ale facultăţilor intelectuale-Raţiunea ; Manifestaţii Spirituale. Sentimentele ; Manifestaţii sufleteşti rare. Monitiuni şi Premonitiuni sau prorocii; Destinul şi Liberul arbitru ; Alte manifestaţii sufleteşti rare. Fantorul şi moarte aparentă. Constatările autorului se întemeează pe exemple din viaţa de toate zilele care măresc curiozitatea şi interesul cititorului.

Inchee cu „Evoluţia biologică a speciei umane". Apoi indică o bogată literatură bibliografică streină.

Cartea poate fi citită de teologi stăpâni pe cunoştinţele dogmatice şi care să ţină seamă că autorul este un adept al filosofiei spiritiste, deci cu înclinări subiectiviste neortodoxe.

Preot GH. BALTAG

S. Smiles. *Ajută-te Singur*, traducere de Al. Lascarov-Moldovanu, 290 pag. Lei 45.

Foarte rar întâlnim o carte în care să fie preamărite virtuţile umane. Traducerea din englezeşte a d-lui Al. Lascarov-Moldovanu cu titlul *Ajută-Te Singur*, face aceasta în chipul cel mai strălucit. Dealtfel traducătorul este bine cunoscut şi apreciat de opinia publică românească, prin conferinţele sale moral-religioase.

Cartea este de real folos atât pentru educaţia prin tine însuţi cât şi pentru educaţia patriotică şi morală. Autorul în prefaţă spune textual : „Progresul naţional este înmănunchearea activităţilor, energiilor, virtuţilor tuturor, tot aşa precum decăderea naţională este înmănuncherea laşităţilor, egoismelor şi viţiilor tuturor.

Lucrarea cuprinde 10 capitole. In fiecare din aceste capitole găsim expusă stăruinţa marilor „astronomi, chimişti,

prelaţi şi generali", întru împlinirea misiunilor lor înalte. Găsim chiar şi exemple de muncitori îndârjiţi şi răbdători, care au reuşit să realizeze opere mari. Ex. Bernard Palissy descoperitorul smalţului. Aceşti oameni au devenit mari încă înainte de a fi descoperit ceva prin *caracterul* lor tare, prin *purtarea* lor exemplară şi prin *stăruinţa* lor până la capăt.

Cititorul va avea să cunoască de aici, că ideia podului suspendat vine dela observarea pânzei de paianjen, meşteşugul săpărei de tuneluri a fost învăţat dela viermele care roade în lemn. Tot aşa Galileu descoperi pendula văzând balansarea unei candele aprinse de paraclisier în catedrala din Pisa, iar Newton lovit de un măr căzut din pom, se convinge că există o lege a gravitaţiei.

Descoperirile marilor învăţaţi şi inventatori nu se datoresc numai la asemenea întâmplări, căci mai înainte de orice ei au avut ideia în minte, au urmărit-o cu stăruinţă şi răbdare pânăce au putut trage concluzii sigure din o singură observaţie.

Exemple de acestea sunt multe în lucrarea de care ne ocupăm. Ea poate avea înrâurire mare asupra cititorilor şi poate auto-determina la acţiuni din cele mai înalte.

In cap. VII autorul vorbeşte despre „Bani, folosinţa şi risipirea lor". „A economisi numai pentru singura plăcere de a aduna bani este un lucru foarte josnic" scrie la pag. 231.

Economiile făcute în vederea asigurărei vieţei de familie este o dovadă de prudenţă şi de înfrânare. Mai departe autorul scrie despre „Cine datoreşte bani, este rob... Taina îmbogăţirei... Bogăţia inimei este mai de dorit decât avuţiile... Negoţ şi caracter.

In vremea noastră când nu găsim să citim altceva decât o literatură de moravuri expuse aşa cum sunt fără scrupul şi fără scop educativ, lucrări şi traduceri de acestea apar ca ghioceii de primăvară ce străbat la suprafaţa pământului prin scoarţa de zăpadă târzie.

Preot GH. BALTAG

IN ATENŢIA CUCERNICILOR PREOŢI

Publicăm mai jos apelul parohiei Tataraşi = Aviaţie = Iaşi, către cucernicii preoţi din Arhiepiscopie, prin care se solicită restituirea carnetelor = cărămizi spre a se putea lichida situaţia bănească, fiind cerută de autorităţile competinte. Timpul este limitat şi orice întârziere aduce cu sine mari prejudicii.

(Red.)

PAROHIA TATARAŞI - AVIAŢIE
Oraşul Iaşi Nr. 27/15/V-1942

PREA CUCERNICE PĂRINTE,

Inaintaşul meu, P. C. Sa Părintele G. Rotaru fostul paroh, a trimis acelei parohii—prin Noembrie 1938—un carnet de cărămizi în valoare de lei 200, cu rugămintea să binevoiţi a le distribui printre enoriaşii P. C. Voastre.

Colecta, deschisă în scopul construirii unei biserici în această parohie, a fost aprobată de Onor. Minister al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale cu Nr. 80816/1938 şi ultimul termen pentru închiderea acesteia, acordat cu Nr. 9134/1942, expiră la 15 Iulie a. c.

Intrucât se apropie îneheierea socotelilor acestei colecte. vă rugăm să binevoiţi a ne restitui cotorul carnetului cu banii, sau chiar carnetul întreg, dacă nu s'a distribuit; iar de s'a întânplat să se fi pierdut carnetul, comunicaţi-ne aceasta, ca să putem şi noi, la rândul nostru, justifica întrebuinţarea carnetelor cărămizi.

Vă mulţumesc pentru dragostea frăţoască cu care ne-aţi îmbrăţişat, ajutându-ne în opera ce o întreprindem.

Cu frăţească dragoste
Paroh, **Econ. C. Sinescu**

T A B L O U

De parohiile cărora li s'a trimis câte un carnet cărămizi încă din 1938 şi nu s'a primit răspuns. Li se trimite acum adresa noastră nr. 27 din 15 Mai 1942.

1) Parohia Osoi Jud. Iaşi
2) „ Sf. Gheorghe Botoşani
3) „ Hlipiceni Jud. „
4) „ Ionăşeni „ „
5) „ Siminicea (Pr. Tucaliuc) „
7) „ Ştefăneşti Târg „
6) „ Sf. Neculai Darabani Jud. Dorohoi
8) „ Adăşeni „ „
9) „ Ichimeni „ „
10) „ Manoleasa „ „
11) „ Plopeni-Borzeşti „
12) „ Sărbi „
13) „ Stroici „
14) „ Şerbăneşti „
15) „ Teioasa „
16) „ Vatra „
17) „ Bivol „
18) „ Hăneşti „
19) „ Rădăuţi „
20) „ Avrămeni „
21) „ Borolea „
22) „ Conceşti „
23) „ Cotuşca „
24) „ Drăguşeni „
25) „ Ibăneşti „
26) „ Majoreşti „
27) „ Petricani „
28) „ Săveni „
29) „ Ştiubeeni „

30)	„	Tureatca	Jud. Dorohoi
31)	„	Vlăsineşti	„
32)	„	Sănăuţi	„
33)	„	Sf. Trei Erarhi P. Neamţ	
34)	„	Sf. Ilie Tg. Neamţ	
35)	„	Valea Viei J. Neamţ	
36)	„	Costin	„
37)	„	Davideni	„
38)	Parohia	Mastacani	Jud. Neamţ
39)	„	Negreşti	„
40)	„	Păngăricior	„
41)	„	Talpa	„
42)	„	Bălţăteşti	„
43)	„	Bârcu-Goşmani	„
44)	„	Bicaz	„
45)	„	Buhalniţa	„
46)	„	Cracăul Negru	„
47)	„	Crucea	„
48)	„	Cut	„
49)	„	Dobreni	„
50)	„	Dochia	„
51)	„	Farcaşa	„
52)	„	Filioara	„
53)	„	Gărcina	„
54)	„	Ghigoeşti	„
55)	„	Girov	„
56)	„	Hangu	„
57)	„	Hoiseşti	„
58)	„	Holda	„
59)	„	Iapa	„
60)	„	Itrineşti	„
61)	„	Nemţişori	„
62)	„	Oanţu	„
63)	„	Pâstrveni	„
64)	„	Podoleni	„
65)	„	Poiana-Popeşti	„
66)	„	Răuceşti de jos	„
67)	„	Roznov	„
68)	„	Schitul-Hangu	„

69)	„	Secu	Jud. Neamţ
70)	„	Siliştea	„
71)	„	Slobozia	„
72)	„	Taşca	„
73)	„	Topoliţa	„

Pentru exactitate
Paroh,
Econ. C. Sinescu

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

XXXVII, 7 9

I. P. S. Mitropolit Irineu în mijlocul copiilor din Tg. Darabani

Anul XVIII Iunie-August 1942 Nr. 6-8

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropoit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodoroabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă

Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a St. Mitropolii, Iași,
Abonamentul : 300 lei pe an :

SUMARUL :

Comemorarea Mitropolitului Veniamin Costache .	**† IRINEU** Mitropolitul Moldovei
Comemorarea Mitropolitului Iosif Naniescu .	. **† IRINEU** Mitropolitul Moldovei
Referatul Secției Culturale . . .	**Pr. Const. Nonea**
Referatul Secției Administrative . . .	**Pr. Const. Vuescu**
Referatul Secției Economice . . .	**Pr. Gh. Niculea**
O închinare a Vornicului Costache Roset dela Botoșani	**Pr. M. Mănucă**
Rolul național al Bisericii în trecutul neamului .	**Diacon L. Popovici**
Biserica Creatoare (vizita canonică a I. P S. Mitropolit Irineu în jud. Dorohoi . .	**Pr. N. Hodoroabă**
După vizita I. P S. Mitropolit Irineu . .	**Pr. D. Hadârcă;** protoiereu
Hotărârile Sinodului Mitropolitan . .	* * *
Recenzie : *Religie și Spirit* . . .	**Pr. Gh Constantinescu**
† Constantin V. Praja (pioasă evocare) . .	**Pr. Prof. Const. Roșescu**
S'a dus și arhidiaconul Varlaam Arghirescu .	**Pr. N. Hodoroabă**
Parohii și posturi de cântăreți vacante ;	

842 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU ȚEREK — IAȘI STR. MÂRZESCU 9

ANUL XVIII IUNIE-IULIE 1942 Nr. 6-7

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

COMEMORAREA MITROPOLITULUI VENIAMIN COSTACHE[1]

IUBIȚI ASCULTĂTORI,

Azi, monumentala catedrală mitropolitană din Iaşi şi-a serbat cu tradiţionalul fast, obişnuit în Biserică, vechiul său hram: praznicul împărătesc „Intâmpinarea Domnului", mare sărbătoare a întregei creştinătăţi.

Se cuvine dar cu acest binevenit prilej să aruncăm o scurtă privire asupra istoricului acestei catedrale şi să înfăţişăm sumar, cum ne impune împrejurarea şi locul de unde o facem, viaţa şi opera nemuritorilor ei ctitori.

In timpul cât scaunul Mitropoliei Moldovei a fost în Suceava, unde era capitala Ţării şi reşedinţa domnească nu se ştie care Biserică a fost catedrala oraşului Iaşi şi nici în ce parte a oraşului era aşezată. Atât numai se crede, că ea era zidită de Ştefan cel Mare.

Tot asemeni nu se ştie sigur care a fost catedrala mitropolitană din Iaşi, după mutarea capitalei şi a Mitropoliei dela Suceava la Iaşi, în timpul celei de a doua domnii a lui Alexandru Lăpuşneanu, la anul 1564. Sigur este că între anii 1667 şi 1682 a servit în acest scop biserica Sfântul Nicolae domnesc, ctitoria lui Ştefan cel Mare.

Inainte de aceasta, nu se ştie de când, era catedrală mitropolitană Biserica numită Albă, care, într'un document din 1684 este numită «Mitropolia veche». Ea pare să fi fost

---

1) Cuvânt rostit de I. P. S Mitropolit Irineu, în faţa microfonului postului de Radio difuziune Iaşi, cu ocazia zilei de 2 Februarie, 1942.

cea dintâi catedrală mitropolitană a Iaşilor. După tradiţie, confirmată şi de un document provenind dela domnitorul Antonie Ruset, această biserică ar fi fost zidită tot de Ştefan cel mare, ceea ce ar însemna că marele Voevod, ctitorul atâtor măreţe locaşuri sfinte de pe întinsul pământului moldovenesc, este şi ctitorul celei mai vechi catedrale a Mitropoliei Iaşilor.

In locul acestei biserici, care se află chiar pe terenul pe care s'a înalţat actuala catedrală, Doamna Anastasia, soţia domnitorului Gheorghe Duca, a ridicat şi împodobit, în anul 1682 şi a înzestrat bogat după acea, o biserică de piatra căreia i-a pus hramul «Stratenia», adică Intâmpinarea Domnului, şi care a servit de atunci înainte de catedrală mitropolitană.

Ctitoria Doamnei Anastasia a durat cu reparaţiuni şi înbunătăţiri făcute de Mitropolitul Iacov Stamate, în urma incendiului de care suferise în timpul arhipăstoriei predecesorului său, Mitropolitul Leon Gheuca — până la anul 1833.

In acel an, în ziua de 3 Iulie, marele Mitropolit Veniamin Costache, pune pe locul unde fusese ctitoria Doamnei Anastasia, temelia unei noi, spaţioase şi măreţe catedrale, cu enorme cheltuieli, provenite din venitul tuturor moşiilor Mitropoliei, din ajutoarele date de Episcopiile sufragane, de mânăstirile pământene, de marii boieri şi de contribuţia clerului la transportul materialelor de construcţie. — Şase ani s'a lucrat la monumentala, clădire, dar când era aproape totul gata şi numai în interior rămăsese de aşezat tâmpla, lucrată cu multă măestrie în străinătate, un artistic policandru de argint şi alte obiecte de mai mică însemnătate, s'a prăbuşit, cupola din mijloc, care, da bisericii ceva din măreaţa înfăţişare a Sfintei Sofii din Constantinopol. Părerile arhitecţilor asupra cauzei prăbuşirii au fost împărţite, ceea ce n'a contribuit cu nimic la micşorarea dezastrului, căci biserica nu s'a mai terminat şi s'a ruinat din ce în ce mai mult. Insăşi noua cupolă de lemn, făcută tot de Veniamin, s'a dărâmat la 11 ani după moartea lui (în 1857).

Abea după trecere de 41 de ani, în 1880, s'a purces

la restaurarea ruinatului sfânt locaş. A fost rezervat de Pronia cerească unui alt mare Mitropolit, Sfântului Iosif Naniescu, meritul în faţa Istoriei Bisericii şi a Patriei române, de a fi înfăptuit gândul şi încoronat de izbândă străduania neisbutită a marelui Veniamin şi a da Ţării, în fosta capitală a Moldovei, unul din cele mai măreţe locaşuri de închinăciune de pe întreg pământul românesc. Prin neîncetatele şi neobositele stăruinţi ale Mitropolitului Iosif Naniescu pe lângă însuşi Regele Carol I şi pe lângă guvernul, prezidat de Ioan C. Brăteanu, s'a obţinut dela Corpurile legiuitoare, ca restaurarea să se facă pe spesele Statului. Au fost însărcinaţi cu executarea lucrărilor de arhitectură rectorul de atunci al Universităţii din Bucureşti, Alexandru Orăscu, iar cu cele de pictură marele pictor Gheorghe Tătărăscu, profesor la Şcoala de Beli-Arte tot din Bucureşti.

Şapte ani încheiaţi s'a lucrat sub supravegherea zi de zi a vrednicului Mitropolit. Exteriorul a rămas cel al lui Veniamin, afară de cupolă, la care s'a renunţat, pe când interiorul a mai fost modificat.

Lucrarea a costat în total 1.258.233 lei şi 85 de bani şi a fost sfinţită în ziua de Sfântul Gheorghe — 23 Aprilie Aprilie 1887—cu mare pompă, în prezenţa Regelui Carol I, dându-i-se ca hram şi Sfântul Gheorghe protectorul Moldovei (pe lângă hramul Intâmpinarea Domnului, pe care-l avusese vechea Mitropolie "sau Biserica Albă şi ctitoria Doamnei Anastasia).

Astăzi această frumoasă catedrală este din nou ameninţată de ruină, deşi nu prea serios, din pricina stricăciunilor prilejite de năpraznicul cutremur din noaptea de 10 Noembrie 1940.

Din anul 1833, de când Mitropolitul Veniamin a început zidirea actualei catedrale şi până în anul 1887, când s'a terminat restaurarea ei şi s'a sfinţit, 23 Aprilie, de către Mitropolitul Iosif, a servit de catedrală biserica Sfântul Gheorghe, alături de ea, înalţată de Mitropolitul Gavriil Calimachi, în anul 1761, şi care în prezent este grav avariată de cutremurul mai sus pomenit.

Acesta este pe scurt pe istoricul catedralei mitropolitane a laşilor.

Urmează acum tot pe scurt, foarte pe scurt, în marginile puţinelor minute ce ne-au mai rămas până la împlinirea timpului, acordat de Direcţiunea postului de Radio-laşi, pentru ţinerea acestei modeste conferinţe — puţine din multele cuvinte ce se cade a fi rostite despre viaţa cea sfântă şi nespus de bogată în fapte mari creştineşti şi româneşti a Mitropolitului Veniamin, rămânâd ca despre Mitropolitul Iosif Naniescu să vorbim la cel de al doilea hram al catedralei, la Sfântul Gheorghe.

La 20 Decemvrie 1768, Maria Conta, soţia boierului Grigore Costachi, zis şi Negel, iar din strămoşi Boldur, în satul Roşieşti, judeţul Fălciu, a născut un prunc frumos, croit ca după înfăţişarea Serafimilor zugrăviţi în biserica satului: cu ochii albaştri, cu obrajii rumeni şi catifelaţi, cu părul lucios ca mătasa de popuşoiu, blond şi inelat. Era unul din miile de îngeri, rătăcit pe pământ şi care odinioară cântase la naşterea Celui întrupat: «Slăvă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace între oameni bunăvoire». In ziua de 1 Ianuarie 1769 pruncul fu botezat şi primi numele de Vasile, care fu schimbat în Veniamin la vârsta de 15 ani, când fu călugărit (şi începu viaţa îngerească) acel ce avea să fie şi a fost Mitropolitul Veniamin.

Copilul Vasile a fost un copil model: ascultător faţă de părinţi, blând, bun şi darnic faţă de slugile casei şi de copiii satului, pentru care a fost o adevărată providenţă.

La frageda vârstă de 4-6 ani, el sărută icoanele, ascultă slujbele de zi şi de noapte, admiră chipurile pline de evlavie ale osârdnicilor călugări din mânăstirile Secu şi Putna, pe unde au pribegit părinţii săi de teama năvălirii în Moldova a oştilor muscăleşti şi otomane şi de crâncenul război ce s'a desfăşurat pe pământul scump al Ţării. Acolo micuţul şi-a înalţat gândul său curat, alături de părinţii săi, către Cel Atotputernic, ca să scape Moldova de urgie şi pe ei de pribegie. Tot acolo, în singurătatea şi liniştea mânăstirilor, a învăţat el buchile şi cititul după Bucovnă şi Ceaslov, scrisul înflorit de pe manuscrise vechi, şi ceva cântare din lecţiile măestriţilor călugări cântăreţi

(şi poate şi noţiuni-elementare de Aritmetică şi altele, pe care şi le putea însuşi cu sclipitoarea sa inteligenţă şi cu spiritul său precoce).

După încheierea păcii din anul 1774, familia boierului Grigore Costachi se stabileşte în Iaşi, pentrucă la Roşieşti totul fusese prădat, ars şi distrus de Muscali. Vasile era acum de 6 ani. Părinţii îi luară în casă un dascăl grec, care, timp de doi ani familiariză destul de bine pe copil cu cunoaşterea limbii greceşti, îl desăvârşi în mânuirea Ceaslovului şi a Psaltirii şi îi predă şi matematica şi alte ştiinţe profane.

La vârsta de 8 ani, Vasile intră în şcoala grecească dela biserica Trei Ierarhi din Iaşi. Nu putu însă suporta lipsa de metodă a profesorilor greci şi rigorile internatului decât 2 ani, după care, atras de faima şcoalei de călugărie a organizatorului monahismului român, Stareţul Paisie Velicicovchi, din Mânăstirea Neamţu, apucă pe lungul drum ce duce spre această Mânăstire. In tovărăşia unui coleg al său care cunoştea drumul, cu traista în spate şi cu toiagul în mână, elevul Vasile Costachi poposi obosit, după o zi de călătorie, în casa jitarului din satul Volintireşti, de pe malul Siretului, din judeţul Roman.

Când se trezi din somn, a doua zi de dimineaţă, tovarăşul de drum dispăruse împreună cu traista cu cele câteva haine şi primeneli şi cu câţiva bănişori ce-i avea în buzunar feciorul de boier. Nemaiputându-şi urma calea, el rămase slugă la jitar. Dela începutul primăverii şi până în miezul iernii, Vasile fu supus la migăloasele şi obositoarele munci ale ogradei şi ale ţarinei şi hachiţelor răutăcioasei jităriţe, până când, într'o bună zi, fu izgonit aproape gol, desculţ şi nemâncat. Scăparea o găsi la preotul satului, care-l primi bucuros, îl îmbrăcă cuviincios şi-l făcu ţârcovnic. In toamna următoare târziu, fu găsit, cântând frumos în biserică, de un trimis al tatălui său, care-i aflase de urmă dela şugubeaţa jităriţă.

Intors în sânul familiei, la Roşieşti, nu rămase mult pe loc, căci, după moartea mamei sale, întâmplată în curând, tinerelul nostru convinse, nu fără multă greutate, pe tatăl său, să-i dea voie, ca să-şi închine viaţa monahismului.

Invăţatul Episcop al Huşilor, ucenicul lui Paisie dela Neamţ, Iacov Stamati, îl luă cu multă dragoste pe lângă sine, îl călugări punându-l numele de Veniamin şi în curînd îl şi hirotoni diacon la aceiaşi fragedă vârstă de 15 ani, la care fusese hirotonit şi el. Dela Iacov învăţă şi adânci ierodiaconul Veniamin toate tainele Teologiei şi deprinse trăirea vieţii celei cu adevărat sfinte după rânduielile paisiene.

Un alt învăţat ierarh, Mitropolitul Moldovei Leon Gheuca, văzând la laşi pe tânărul lerodiacon, fu vrăjit de ştiinţa, evlavia şi distinsele lui calităţi şi îl opri ca diacon la Mitropolie, fiindu-i profesor şi îndrumător în studiul culturii apusene, pe care acesta o cunoştea desăvârşit.

De acum înainte înalţarea tânărului lerodiacon pe treptele scării demnităţilor bisericeşti a fost vertiginoasă: La 19 ani fu hirotonit Ieromonah şi numit Mare Eclesiarh al Mitropoliei; la 20 de ani era Arhimandrit şi Egumen al Mânâstirii Sf. Spiridon din Iaşi; la 23 de ani era Episcop al Huşilor; la 27 de ani Episcop al Romanului, iar la vârsta de 34 de ani, 2 luni şi 29 de zile (18 Martie, 1803) fu înălţat pe scaunul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

39 de ani a fost Veniamin Costachi Mitropolit al Moldovii cu două întreruperi.

Cea dintâi a fost în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, când Rusii ne-au răpit Basarabia. Pentrucă Rusii nu puteau suferi pe Veniamin, din cauza patriotismului său luminat şi activ, el s'au servit de jalba-calomnioasă a câtorva boieri de sânge străin, ca să forţeze mâna vrednicului lerarh şi să-i smulgă demisia în ziua de 1 Martie, 1808. De la această dată şi până la 6 Octombrie 1812, Mitropolitul Veniamin a petrecut 4 ani, ca simplu monah, în Mânâstirea Neamţu, îndeletnicindu-se, cu cei doi mari călugări cărturari, Gherontie şi Grigorie, cu tălmăcirea din greceşte a diferitelor opere ale sfinţilor părinţi. Când oştile ruseşti s'au retras peste Prut, răpindu-ne Basarabia, poporul moldovenesc roagă, printr'o jalbă adânc înduioşătoare, pe noul domnitor Scarlat Calimah, iar acesta şi toţi boierii mari şi mici, roagă cu osârdie pe demisionatul Mitropolit să vină la laşi să-şi reia scaunul. Mitropolitul vine şi este primit cu en-

tusiasm de nedescris de toată populaţia Iaşului, fără deo sebire de naţie şi religie.

A doua întrerupere a fost mai scurtă şi anume dela 22 Fevruarie 1821 până către sfârşitul anului 1822, în timpul eteriei greceşti. Veniamin era introdus în secrete eteriei, pe care o sprijinise chiar cu bani, în scopul înalt patriotic ca Grecii să-şi câştige independenţa politică şi să se ducă în ţara lor, iar noi să scăpăm de domnitorii fanarioţi şi de călugării greci din mânăstirile închinate. Eteria izbucni însă înainte de data fixată şi nu după planul stabilit. Deaceea nici n'a isbutit. După ce Turcii sdrobiră pe eterişti la Galaţi, începură înaintarea spre Nordul ţării, jefuind şi distrugând tot în drumul lor. Toată lumea se refugia prin munţi şi codri, în Bucovina şi Basarabia. Insuşi domnitorul fugi în Rusia, lăsând conducerea ţării unei căimăcămii de boieri cu Mitropolitul în frunte. Dar Mitropolitul nu putea nici el să rămână în ţară, pentrucă Turcii ştiau bine că el fusese partizan şi sprijinitor al eteriştilor şi când ar fi pus mâna pe el l-ar fi masacrat. Deaceea zice el însuşi; „Am dat şi eu dosul urgiei şi am trecut peste hotar într'o căruţă proastă, îmbodolit peste obraz cu un brâu de lână, cu o manta nemţească îmbrăcat şi cu o pălărie pe cap..."

Zilele de bejenie şi le-a petrecut Veniamin la Colincăuţi, o moşie a Mitropoliei din Basarabia, unde s'a îndeletnicit cu tălmăcirea unei cărţi şi cu corespondenţa cu boierii refugiaţi şi cu cei rămaşi în ţară.

Când se liniştiră lucrurile şi fu numit Domnitor pământean în persoana lui Ion Sandu Sturza, poporul ceru stăruitor acestuia ca să cheme pe Mitropolit înapoi. Domnitorul se execută şi Mitropolitul veni şi fu primit în laşi cu acelaşi entuziasm ca în 1812.

Ultimii 20 de ani de păstorie (dela 1822-1842) ai Mitropolitului Veniamin au fost cei mai bogaţi în înfăptuiri de folos pentru Biserică şi pentru Ţară, dar în acelaşi timp cei mai plini de luptă înveninate cu nechibzuiţii partizani ai nesănătoaselor curente ce se infiltraseră atât în viaţa politică cum şi în cea bisericească. Amărât până în adâncul

sufletului, că nu este înţeles de cei cu care lucra, în fruntea cărora se afla însuşi domnitorul Mihai Sturza, bătrânul Mitropolit se văzu nevoit să demisioneze, în ziua de 18 Ianuarie 1842, când împlinise vârsta de 73 de ani, şi să se retragă la Mânăstirea Slatina. Acolo trăi încă 4 ani; lucrând în linişte şi pace sufletească la tălmăcirea unora din cele mai voluminoase opere din multele câte a tălmăcit el.

Trecerea lui la cele veşnice s'a făcut în ziua de 18 Decemvrie 1846.

Mitropolitul Veniamin este cel mai mare om al Moldovei timpului în care el a trăit. Superioritatea sa spirituală faţă de fruntaşii de atunci ai Moldovei este asemenea cu a Ceahlăului faţă de celelalte vârfuri de munţi ai Carpaţilor moldoveni. Precum Ceahlăul se înalţă mai presus de ceilalţi, munţi, îi întrece pe toţi şi n'are egal între ei, tot aşa şi chiar mai mult, Mitropolitul Veniamin a întrecut cu mult în înălţime spirituală pe toţi la un loc şi pe fiecare în parte din protipendada intelectuală şi conducătoare a destinelor mult încercatei Moldovei dela sfărşitul veacului XVIII şi până aproape de jumătatea veacului XIX. Pe nici o parcelă din întinsul ogorului naţional peste care şi-a întins el bogata sa activitate nu s'a ivit cineva care să se fi apropiat de el prin roadele străduinţei sau măcar prin străduinţa depusă de acela.

Ca mitropolit n-avem cu cine-l compara din contimporanii săi dintre Carpaţi şi Prut, el fiind singur Mitropolitul Moldovei. Dar chiar dacă ne aruncăm privirile înapoi spre lungul şir de ierarhi care au cârmuit bisericeşte Moldova dela Iosif Muşat şi până la el, care alţii decât doar doi, Varlaam şi Dosoftei, ar putea sta cu vrednicie alături de el? Zic aceasta chiar cu privire la laturea rituală, căci dacă Varlaam a fost un excelent slujitor bisericesc, iar Dosoftei a atras în Zolchiev, ca refugiat, admiraţia catolicului rege polon loan Sobieschi, pentru frumoasele sale slujbe ortodoxe, cu cât mai multă măestrie şi căldură trebuie să fi slujit Veniamin, care făcea admiraţia Moldovenilor, obişnuiţi cu slujbele pompoase ca cele dela Bizanţul de altă dată?

Ca personalitate culturală, cine altul dintre contimporanii, şi iarăşi mă întreb, dintre toţi cărturarii bisericeşti şi laici dela introducerea tipăritului în Moldova şi până la el, ori chiar până azi, a dat la lumină atâtea lucrări alcătuite sau traduse de el însuşi sau de alţi zeloşi ostenitori îndemnaţi, încurajaţi şi ajutaţi de el?

Pe lângă tipărituri, cine altul din toată istoria culturală a Moldovei a răspândit ca el lumina cunoştinţei prin înfiinţarea de şcoli de toate gradele şi specialităţile! Seminar pentru formarea de viitori preoţi luminaţi, şcoli populare pentru învăţământul elementar, şcoală de cântăreţi, şcoală de ingineri, şcoala vasiliană dela Trei Ierarhi, Academia Mihăileană, şcoala de arte şi meserii din Iaşi, teatrul ieşan etc.? Cine a înfiinţat ca el atâtea fonduri pentru întreţinerea şcolilor şi burse pentru elevii merituoşi şi pentru formarea de profesori?

Ca preşedinte de drept al Divanului obştesc în calitatea sa de Mitropolit şi deci ca personalitatea politică cea mai înaltă, el s'a adeverit cel mai înţelept, luminat şi înflăcărat patriot şi fin diplomat. Legiuirile interne au fost, datorită lui, adânc pătrunse de duhul creştinesc, iar atitudinea faţă de domnia fanariotă şi de stăpânirea turcească, de primejdia moscovită de intrigile Poloniei şi de pretenţiunile papale, a fost totdeauna hotărîtă şi deschisă şi în cele mai multe cazuri încoronată de succes. A avut şi de suferit mult pentru această demnă şi patriotică atitudine, dar a fost răsplătit moralmente prin calificativul de *Luminător şi Îndrumător* al Moldovei, dat lui chiar de contimporani şi trecut pe veci în cartea de aur a ţării Moldovii şi a Neamului românesc.

† **IRINEU**

Mitropolitul Moldovei

COMEMORAREA MITROPOLITULUI IOSIF NANIESCU[1])

IUBIȚI ASCULTĂTORI,

In cuvântarea ce am ținut înaintea acestui microfon, la 2 Februarie trecut, în ziua când toată creștinătatea serbează praznicul „Intâmpinarea Domnului", iar catedrala mitropolitană a Iașilor își serbează vechiul ei hram, am făcut de aci un scurt istoric al acestui măreț locaș dumnezeiesc. Am arătat atunci că temelia actualei catedrale este a catedralei începute, dar nesfârșite, de marele Mitropolit Veniamin Costache, și că reclădirea ei în înfățișarea-i de azi este opera stăruințelor vrednicului Mitropolit Iosif Naniescu, care s'a și învrednicit a o sfinți cu mare pompă în ziua de 23 Aprilie 1887, cu care prilej i s'a pus și al doilea hram: „Sfântul Gheorghe" pe care-l prăznuește azi a 62 oară.

A vorbit la 2 Februarie, pe cât ne-a îngăduit timpul despre vieața și activitatea marelui Mitropolit Veniamin Costache, ctitorul vechei catedrale a Mitropoliei ieșene. Se cade deci să cinstim astăzi cu cuvinte de laudă pomenirea celui ce a fost Mitropolitul Iosif Naniescu, ctitorul actualei catedrale.

Mitropolitul Iosif este fiul pământului sfânt al Basarabiei, cea care a dat scumpei noastre patrii pe Gavril Muzicescu, pe Mareșalul Averescu, pe fruntașii intelectuali care în Sfatul Țării au hotărât alipirea Basarabiei la Patris mamă: răposatul Inculeț, Pan Halipa, Ștefan Ciobanu, Pelivan, Sergiu Niță, D-rul Giugureanu și alții,..... pe preotul poet Mateevici, cel cu frumoasele versuri:

Limba noastră-i limbă sfântă
Limba vechilor Cazanii,
. . . . . .
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țăranii

pe poeții Iov, Buzdugan, ș. a., literați ca: Alex. Donici, Pan Halipa, V. Harea, Simeon Vărzaru, Marc Văluță, ș. a.....

El s'a născut în anul 1818, în ziua de 15 Iulie, ca întâiul

---

1) Cuvânt rostit de I. P. S. Mitropolit Irineu în fața microfonului postului radiofonic „Moldova", în ziua de 23 Aprilie 1942.

copil al preotului Anania sau Nane, şi al soţiei sale Teodosia, din satul Răzălăi, ţinutul Soroca.

Numele ce i se dete din botez fu Ioan. Când atinse vârsta de abia 2 ani, tatăl său trecu din vieaţa aceasta vremelnică şi stricăcioasă la cea veşnică şi nestricăcioasă, lăsând pe micul Ioan şi un frăţior şi mai mic decât el în grija îndureratei lor mame, care nu-şi găsi mângâierea şi liniştea sufletească decât abia după 8 ani, îmbrăcând haina monahală, sub numele de Fevronia. Ioan fu luat de aci înainte în grijă de o rudă a mamei sale, de Ierodiaconul Teofilact din mânăstirea basarabeană Frumoasa. Acesta-i dete o temeinică creştere, încât când se refugie în Iaşi (1831), fu bine primit în serviciul Spiridoniei atât pentru vrednicia sa personală, cât şi pentru pilduitorul chip în care formase pe Ioan. Aci, Ioan îşi petrecea timpul luând parte zilnic la toate sfintele slujbe care se săvârşeau în biserica mânăstirii şi pentru care era o adevărată podoabă prin glasul său îngeresc. Tot aci, în spitalele Spiridoniei, cunoscu el, în toată goliciunea ei, suferinţa de tot felul a sutelor de bolnavi care se perindau pe paturile de durere ale acestui vestit aşezământ de caritate creştină. In epoca aceasta erau multe de învăţat în Iaşi pe toate tărâmurile de activitate publică, pentrucă in fruntea Bisericii moldovene se afla marele Mitropolit Veniamin Costache omul cel mai de seamă al Moldovei timpului său. Dela Mitropolitul Veniamin, din pilda vieţii sale sfinte şi a celor din jurul său şi din bogăţia cea mare a faptelor şi înfăptuirilor sale a avut ce învăţa şi a învăţat multe tânărul Ioan Naniescu, cel dornic de cultură ca cerbul de apa izvoarelor. Nu puţin trebue că a folosit el chiar dela egumenul mânăstirii Sfântul Spiridon, dela învăţatul Arhiereu Varlaam Cuza.

La solemnitatea punerii pietrei fundamentale a catedralei mitropolitane (1833) de către Mitropolitul Veniamin se afla şi Ioan printre marea mulţime care a luat parte la acest însemnat act bisericesc şi naţional, el, căruia i-a fost rezervat de Providenţă să urce treptele scaunului lui Veniamin şi să sfârşească şi târnoseasca, peste 54 de ani măreaţa operă începută de acela.

După un an (1834) petrecut în Focşani, împreună cu unchiul său, acum Ieromonahul Teofilact numit egumen al mânăstirii Sfântul Prooroc Daniil din acel oraş, dependentă de Spiridonie, îi găsim pe amândoi la Episcopia din Buzău (1835), atraşi de faima cărturarului şi marelui ctitor de mânăstiri şi biserici, Vlădica

Chesarie. Acesta este de aci înainte providențialul ocrotitor și călăuzitor al lui Ioan pe căile vieții. Chesarie numi pe Teofilact. mare Eclesiarh, iar pe Ioan îl călugări, dându-i numele de Iosif, pe care îl purtase cu multă vrednicie Iosif, primul Episcop al Argeșului, părintele său duhovnicesc, iar nu după multă trecere de timp îl hirotoni Diacon.

In 1836, când se deschise Seminarul din Buzău, găsim pe Ierodiaconul Iosif Nania printre cei dintâi elevi ai acestui nou focar de cultură, întemeiat cu cheltuiala și din marea dorință de luminare a clerului de care era înflăcărat nobilul suflet al nemuritorului Episcop Chesarie. Neputând lua el însuși parte la inaugurarea ctitoriei sale școlare, Chesarie trimise din București o memorabilă scrisoare, plină de învățături și sfaturi înțelepte, care fu citită seminariștilor de învățatul Arhimandrlt Eufrosin Poteca, egumenul mânăstirii Motru din județul Mehedinți și profesor la Colegiul Sfântu Sava.

Patru ani, cât țineau cursurile Seminarului, Iosif sorbi cu nesaț învățăturlle împărtășite de dascălii săi, printre care sunt de amintit ardeleanul Gavriil Munteanu renumitul Director de mai târziu al Liceului din Brașov, și Ieromonahul Macarie, părintele cântărilor psaltice bisericești. In primitorul palat al ocrotitorului său, el făcu cunoștința multor bărbați de seamă ai vremii de atunci, celerici și laici și legă prietenie strânsă cu sărmanul tânăr Gh. Tătărescu, fiu al Focșanilor, un alt protejat al mecenatului Episcop Chesarie, care studia pictura și care trimis de Chesarie în streinătate, ajunse marele pictor care pictă și catedrala mitropolitană din Iași.

Alți 7 ani (1840-1847) îi trecu însetatul după cât mai multă învățătură Ierodiaconu Iosif în renumita și cea mai înaltă școală a timpului aceluia, un fel de Liceu și Universitate Colegiul Sfântu Sava din București. Acolo se desăvârși el în cunoașterea limbilor greacă, latină și franceză, în studiul și practica Elocinței, a Istoriei, Matematicii, Filosofiei și Teologiei.

Ca și la Buzău cu Tătărescu, așa și în Colegiu legă prietenie cu colegul său, fiu de boier, Vasile Boerescu, care fu Ministru de Culte când Iosif ca Mitropolit al Moldovei restaură catedrala mitropolitană și-i dete tot ajutorul bănesc de care avu nevoie pentru restaurare.

Dovada temeiniciei studiilor sale o făcu pe când era încă

student în Colegiu, în ziua de 30 Noembrie 1846, ţinând un panegiric, capod'operă de adâncime, de cugetare filosofică şi religioasă, de nobilă simţire şi de strălucită elocinţă, la înmormântarea părintelui său duhovnicesc, a Episcopului Chesarie, care-i rămase pentru toată vieaţa icoana sfântă, pilda vie de vieţuire şi înfăptuire.

După potolirea revoluţiei din 1848, începând cu anul 1849, luna Maiu, şi până în anul 1864, Iosif a funcţionat ca egumen al mănăstirilor Şerbăneştii Morunglavului din Judeţul Vâlcea, Găiseni din Argeş şi Sărindaru din Bucureşti şi a fost ridicat la treptele de Ieromonah, Protosinghel şi Arhimandrit de către noul său protector, Mitropolitul Nifon al Ungro-Vlahiei.

Aiţi opt ani, dela 1864 până la 1872, a fost profesor de Religie la Liceele Gheorghe Lazăr şi Matei Basarab şi la Şcoala Normală Carol I, cum şi Director al Seminarului Central, toate din Bucureşti.

Frumoasele înfăptuiri dela mânăstirile pe care le-a condus şi faima ce-şi câştigase ca profesor, i-au atras înălţarea la treapta de Arhiereu, în 1872, iar în anul următor 18 Ianuarie 1873 fu ales Episcop al Argeşului.

Acolo a procedat dela început cum văzuse la părintele său duhovnicesc Chesarie şi cum auzise despre Iosif al Argeşului, părintele părintelui său duhovnicesc şi acum unul din înaintaşii săi, purtând grijă de luminarea clerului şi de bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu locaşuri care se aflau în mare ruină.

Insăşi catedrala episcopală, neasemănata ctitorie a lui Neagoe Vodă, zăcea în ruină. – Noul Episcop îşi puse la inimă restaurarea ei şi avu nespusa mulţumire de a vedea ani în şir lucrându-se la măreaţa ei înnoire, datorită evlaviei şi dărniciei Domnitorului Carol I. – Nu i-a fost însă dat s'o vadă terminată şi sfinţită, pentrucă între timp a fost chemat pe scaunul Mitropoliei Moldovei, unde fu el însuşi ctitor al frumoasei catedrale mitropolitane.

Intr'adevăr, murind Mitropolitul Primat Nifon, fu ales în acest înalt post, 31 Maiu 1873, Calinic Miclescu, Mitropolitul Moldovei, iar după 11 zile (la 10 Iunie) fu ales Mitropolit al Moldovei, Episcopul Argeşului Iosif Naniescu.

Un vis premonitoriu pe care-l avu în tren când călătorea spre Iaşi, ca să fie istalat în scaun, îl făcu să se gândească chiar

dela început cu mult foc la restaurarea catedralei mitropolitane. – Imprejurările însă n'au fost favorabile pentru înfăptuirea numai-decât a acestui măreț plan.

Abia după războiul de independență, 1877–1878, când Regele vizită Iașii, inimosul Mitropolit găsi prilejul binevenit ca să atragă atențiunea și să câștige bunăvoința Suveranului pentru restaurarea atât de dorită de sufletul său.

„Majestate – zise Mitropolitul – la Iași Vă asteaptă două așezăminte principale, pe care să le ctitoriți drept răsplată pentru această viteză Moldovă și drept mulțumită lui Dumnezeu pentru dobândirea independenței scumpei noastre țări.

Cel dintâiu așezământ este cazarma, ridicată de Grigore Ghica și neterminată și pe care, de o veți ctitori, va fi ca o răsplată binemeritată a vitezei noastre armate.

Iar cel de al doilea asezământ este catedrala lui Veniamin Costache, ridicată drept mulțumită lui Dumnezeu pentru scăparea de jugul fanariot a Țării noastre, pe care acum, dacă Majestatea Voastră o Veți termina-o, după 40 de ani, Veți adăuga la ea încă o slăvire a neamului și o mulțămire către Dumnezeu, pentru dobândirea neatârnării scumpei noastre Patrii".

La aceastea, Regele a răspuns :

„Cazarma mai poate aștepta până ce mai întâi se va termina catedrala sfintei Mitropolii a Moldovei".

Cu tot cuvântul răspicat al Regelui, unii din membrii guvernului au mai amânat traducerea lui în fapt până după o nouă audiență a Mitropolitului la Rege de când (1880) toate au mers strună : Boerescu, prietenul dela Sfântu Sava al Ierarhului, iar acum Ministru de Culte, a găsit în buget sumele necesare, Camera Deputaților le-a votat și lucrările s'au început de o comisiune compusă din 2 cetățeni (Scarlat Pastia și Colonel C-tin Langa) și 2 arhitecții (Al. Orăscu, Rectorul Universității din București, ca arhitect diriginte și un arhitect executor al lucrărilor) sub prezidența Mitropolitului.

S'a lucrat intens timp de 7 ani. Mitropolitul era văzut aproape zilnic, când ici când dincolo, pe schelă, printre lucrători.

Insuşi Regele a vizitat, în ziua de 22 Septembrie 1885 foarte amănunţit lucrările de construcţie, cu care prilej a făgăduit cele 10 ferestre - vitrouri, care executate cu multă artă la München, împodobesc şi astăzi, alături de pictura întregului interior, executată de marele pictor Gh. M. Tătărescu, prietenul din copilărie, dela Buzău, al Mitropolitului, monumentala operă de arhitectură şi pictură, care este catedrala Iaşilor.

Astfel s'a ajuns la săvârşirea lucrărilor şi la târnosire, care s'a făcut în ziua de 23 Aprilie 1887, cu o pompă nemaivăzută în Ţara noastră din zilele marilor voevozi ziditori de biserici, Ştefan cel Mare, Neagoe Basarab, Matei Basarab, Vasile Lupu şi Constantin Brâncoveanu. - Au fost de faţă : Regele Carol, Ministrul Cultelor D. Sturza şi alţi miniştri şi înalţi demnitari, cler şi popor numeros din toată Moldova.

Slujba sfinţirii s'a făcut de 12 Arhierei, iar cântările liturgice au fost măestrit executate de corul catedralei sub conducerea profesorului Gavril Muzicescu, basarabean ca şi Mitropolitul. Au ţinut entusiaste cuvântări : Regele, Ministrul Cultelor şi Mitropolitul, care a rostit la sfârşit cuvintele dreptului Simeon, pe care Mitropolitul Veniamin nu le-a putut rosti :

„Acum slobozeşte pe robul tău Stăpâne, după cuvântul tău, în pace, că văzură ochii mei mântuirea ta, pe care ai gătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor....

Noua Catedrală, ajunse îndată punctul de atracţie al evlavioşilor şi chiar al necredincioşilor fii ai Iaşului.

Frumuseţea slujbelor săvârşite în sobor de măestritul cântăreţ, care era Mrtropolitul însuşi, înconjurat totdeauna de un bogat sobor de preoţi şi diaconi buni slujitori şi cântăreţi, ca de ex. vestitul Diacon Marţian ; mişcătoarele predici rostite de iscusitul orator, care era tot Mitropolitul, sau de predicatori speciali, ca Isaia Teodorescu, Arhiereul Varlaam Răileanu şi mai ales de Ierodiaconul Nicodim Munteanu, preafericitul actual Patriarh al României ; plăcutele melodii psaltice ale protopsaltului, Coconul Dumitriţă Suceveanu şi neîntrecutele armonii ale corului lui Muzicescu, sublimele picturi ale lui Tătărescu, tainica lumină a monumentalelor candele şi candelabre, toate şi totul contribuiau majestos la transportarea sufletelor în sferele divine, la curăţirea şi înnobilarea lor şi prin aceasta la dragostea, frăţia, pacea, liniştea şi armonia între clasele sociale şi indivizi.

Catedrala mitropolitană, cu desăvârşita ordine şi regularitate a sfintelor slujbe stabilite încă pentru totdeauna, este moştenirea cea mai scumpă, darul cel mai bogat pe care l-a lăsat Iaşilor şi Moldovei Mitropolitul Iosif.

Tot prin stăruinţele lui şi cu înaltul sprijin şi din porunca Regelui Carol, s'a început în timpul arhiepăstoriei sale şi restaurarea bisericilor Sfântu Nicolae Domnesc, ctitoria lui Ştefan cel Mare şi Trei Ierarhi ctitoria lui Vasile Lupu, la a căror târnosire el, Mitropolitul, n'a ajuns să ia parte, fiind trecut la veşnicie înainte de aceasta.

Ca Arhipăstor, Mitropolitul Iosif a avut de dus luptă grea cu clica ateistă francmazonă şi socialistă care se formase în Iaşi, care număra printre conducătorii ei pe mulţi dintre fruntaşii intelectualităţii ieşene şi dispunea de cele mai de seamă organe de publicitate din acea vreme. Necredinţa şi duhul de răsvrătire, propoveduite de această clică, pătrunseră adânc în clasele sociale şi infectaseră până şi o parte din cler. Atacul era îndreptat în deosebi împotriva ierarhiei superioare bisericeşti, înfăţişată ca tiranie a preoţimii, ca parazitul care roade vlaga Bisericii şi ca o plagă a societăţii ca ignorantă şi imorală. Din fericire pentru Biserică şi ceeace a contribuit în cea mai mare măsură la succesul luptei de apărare a fost faptul că Mitropolitul Iosif a fost un mare erudit, un talentat vorbitor şi scriitor şi cu o vieaţă morală absolut curată, s'ar putea zice de sfânt.

Prin pastoralele sale, către cler şi popor, pline de înţelepte sfaturi, prin înfiinţarea şi susţinerea ziarului săptămânal „Revista Teologică“ şi prin formarea „Asociaţiei ortodoxe române“, compusă din vechii boieri intelectuali, cu scopul de a apăra Biserica Ortodoxă Română împotriva atacurilor papiste şi a societăţilor secrete, socialiste, anarhiste şi atee şi mai cu osebire prin vieaţa sa model de virtute, el a izbutit să stăvilească şi, în cele din urmă să pună capăt acelaşi mişcări care puteau fi funeste pentru naţiunea română.

A fost ajutat mult în această adevărată cruciadă şi de tot atât erudiţii, pioşii şi moralii Episcopi sufragani de atunci: Melhisedec al Romanului, Silvestru al Huşilor şi Iosif al Dunării de Jos, cum şi elita clerului moldovean, căruia i-a fost adevărat părinte şi sfătuitor şi pentru a cărui îmbunătăţire a soartei, ca şi a

întregului cler românesc, a făcut repetate propuneri în Sfântul Sinod şi în Parlament.

Luptă aprigă de idei a avut el de dus şi în Senatul Ţării cu cel mai mare orator parlamentar al timpului său, cu profesorul Facultăţii de Drept a Universităţii din Iaşi, Gheorghe Mârzescu, un vajnic adversar al ierarhiei superioare bisericeşti, luptă în care panegiristul de altă al Episcopului Chesarie nu s'a lăsat învins. Cuvântul său a răsunat cu tărie şi în alte ocaziuni în Senat, ca de pildă în anul 1893, la discuţia asupra Legii clerului mirean, când s'a măsurat în elocinţă cu tânărul şi focosul Ministru de Culte şi Instrucţie publică, Tache Ionescu; căruia, pentru marele său talent oratoric, i s'a zis: „Gurădeaur".

In Sfântul Sinod, cuvântul Mitropolitului Moldovei era ascultat cu sfinţenie şi punea capăt oricărei discuţii prin marea autoritate de care el se bucura înaintea tuturor membrilor Sfântului Sinod şi prin măestria cu care era întocmit şi rostit cuvântul.

Intreaga vieaţă a Mitropolitului Iosif a fost pusă numai în serviciul Bisericii. In cei 27 de ani de arhipăstorie, el n'a avut nici un concediu, n'a stat în pat, din cauza vreunei boale, nici o zi. La Bucureşti se ducea numai pentru şedinţele Sfântului Sinod şi ale Senatului. In Iaşi îl găseai întotdeauna la reşedinţă, în modesta sa locuinţă, citind sau scriind ori în biserică la diferitele slujbe, căci în vizite canonice prin parohii nu se ducea prea des, iar la mânâstiri foarte rar şi pentru scurt timp, ca să nu le fie povară.

A iubit vieaţa cu totul sobră şi a trăit totdeauna ca un schimnic. N'a adunat nici o avere. Unica sa slăbiciune au fost cărţile, pe care şi le procura cu nesaţiu şi le şi citea, iar nu le ţinea ca mobilă sau decor, cum fac mulţi. Banii ce i-au trecut prin mână i-a dat ca ajutoare şi milostenie. A ajutat la studii înalte în ţară şi în streinătate numeroşi tineri de valoare. A întreţinut în şcoale de toate gradele şi categoriile sute de tineri săraci, dar merituoşi. A împărţit regulat milostenie la mii de săraci. In anumite zile era adevărat bâlciu în faţa catedralei, la ieşirea din biserică a Mitropolitului. Sărăcimea şi nevoiaşi de tot felul, fără deosebire de naţie, se îmbulzea în jurul său şi el împărţea tuturor tot ce avea în pungă sau în buzunare. Ba, de multe

ori se şi împrumuta la vreunul din subalterni, ca să nu lase pe nimeni să plece cu mâna goală.

Milostivul Mitropolit s'a stins încet, ca o candelă dela o icoană sfântă, în ziua de 26 Ianuarie 1902, la înaintata vârstă de 84 de ani şi a fost plâns cu râuri de lacrimi de întreaga populaţie a Iaşilor şi a Moldovei.

† IRINEU
Mitropolitul Moldovei

ADUNAREA EPARHIALĂ

ședință anuală 1942

REFERATUL SECȚIEI CULTURALE

ÎNALT PREA SFINȚITE PREȘEDINTE,
ONORAȚI MEMBRI,

Ședința Adunării Eparhiale din anul acesta se ține subt zodia unor mari speranțe naționale, de realizarea cărora, în mod firesc, se leagă și promovarea ortodoxiei românești. Secolele de vrăjmășie, pe care a avut să le înfrunte neamul nostru în trecut, își fărâmă cătușele subt loviturile grele date dușmanilor de către glorioasa armată română înfrățită cu cea a aliaților.

In încleștarea războiului sfânt în care ne aflăm - război de dreptate al cauzei românești - cea dintâi datorie de conștiință este de a ne întreba : care este contribuția morală și materială adusă în sprijinul acestei cauze ? Firește că, aici nu este vorba de contribuția personală a cuiva, - contribuție ce se pierde în anonimatul obligațiilor civice - ci de aportul pe care l-a adus compartimentul Secției Culturale, ca resort de inițiative, promovare și realizare a unor probleme de ordin spiritual, religios și național. Războiul a turburat, în mare măsură, traseul de lucru al Secției Culturale, așa cum acesta era jalonat în timp de pace. Probleme bănuite ca posibile din punct de vedere teoretic au luat ființă, ba încă cerând rezolvare urgentă. In special, s'a ivit pe primul plan nevoia unei statornice îndrumări religioase, atât a celor rămași la vetre cât mai ales a celor plecați pe front. Niciodată nu s'a simțit mai mult lipsa unui material tipărit, de strictă orientare și întărire duhovnicească, ca în primele luni ale războiului. După cum cunoașteți din trecut, Secția Culturală s'a străduit să organizeze un serviciu de colportaj care să deschidă, prin difuzarea cărții religioase, drum larg posibilităților de editare, ca o cerință firească a gustului de citit. Prosperitatea materială, preocupări de moment ale psihozii politicianiste ale enoriașilor și, în parte și lipsa de interes a celor îndreptățiți a susține colportajul, au făcut ca inițiativa luată să eșueze în chip lamentabil.

Stocurile de cărți și broșuri, livrate de mănăstirea Neamțu bibliotecilor parohiale, au încurcat doar scriptele parohiilor, rezultând de aici o serie întreagă de nemulțumiri și încurcături, care cu greu s'au pus în ordine. Dacă Mitropolia ar avea tipo-

grafie proprie, în care să tipărească broşuri întăritoare de suflet şi de propagandă, fără să urmărească succese comerciale, atunci colportajul ar fi luat altă înfăţişare. Centralizarea unei astfel de opere, – tipăriri, editură şi colportaj, – ar fi dat roade bune. Ori aşa, apelând la alte instituţii de editură – care au de păzit şi interesele lor – în mod firesc, cartea apare mai scumpă decât s'ar cuveni pentru atragerea atenţiei binevoitoare a masei cititorilor. Roadele duhovniceşti depe urma colportajului se pot constata mult mai târziu decât ale unei întreprinderi comerciale şi deaceea nu sunt nici imbietoare pentru oamenii înhămaţi la o astfel de muncă.

In rezumat, războiul ne-a surprins în această situaţie fără posibilităţi de propagandă misionară. N'aveam la îndemână nici-o carte de rugăciune, necum alte broşuri cu caracter religios.

2. *Cărţi de rugăciuni pentru ostaşi.*

Dela venirea pe scaunul Mitropoliei Moldovei a I. P. S. Mitropolit Irineu s'a înfiinţat o bibliotecă pentru popor, întitulată „Credinţă şi Tradiţie“ ; subt egida acestei biblioteci s'au tipărit două ediţii a Prohodului Domnului Iisus Hristos, şi o ediţie a Prohodului Adormirii Maicei Domnului.

După declararea războiului, când masele de ostaşi se îndreptau spre front iar spitalele se umpleau cu răniţi, Secţia Culturală a tipărit în cadrul acestei biblioteci o Carte de Rugăciuni pentru ostaşi, în circa 30.000 de exemplare. Aceste cărţi au fost împărţite ostaşilor prin confesorii lor, fie prin spitale, unde erau mobilizaţi preoţii dela enorii, în raza cărora se afla spitalul.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a împărţit răniţilor din spitalele din Iaşi mii de exemplare din aceste cărţi de rugăciuni, alături de iconiţe, cruciuliţe şi daruri în alimente. Dela Inaltul Chiriarh şi până la cel din urmă funcţionar din cancelarie, fiecare a contribuit cu bani pentru tipărirea unor astfel de cărţi. A fost un gest pilduitor, de aleasă ţinută morală şi spirituală, pe care ţin să-l subliniez înaintea forului de apreciere al Onoraţei Adunări Eparhiale. Mulţămirile aduse Sfintei Mitropolii, aduse de cei însetaţi de credinţa religioasă, vor constitui o pagină de antologie pentru istoricul de mâine, care va constata, cântărind complexul de împrejurări, că Secţia Culturală şi-a făcut datoria. O datorie de conştiinţă şi nu de oportunitate sau de vanitate.

3. *Foaea „Moldova Creştină“.*

Se înţelege dela sine că această contribuţie duhovnicească, pe calea scrisului, era accidentală şi neîndestulătoare. Cu o floare nu se face primăvara, cum şi prin cele câteva zeci de mii de exemplare de cărţi de rugăciuni nu s'a rezolvat problema de sete religioasă. Mai ales când toate gândurile sunt indreptate numai la ajutorul lui Dumnezeu, în lupta ce o duce neamul.

Războiul este încă în curs şi până la victoria finală va mai cere multe jertfe, iar setea de credinţă va spori neîncetat. La dureri mari, corespund speranţe şi mai mari. Pentru a face faţă cerinţelor religioase pe deoparte, iar pe de alta de a da curs unui deziderat exprimat de preoţime şi însuşi de Adunarea Eparhială, s'a întemeiat o foae de zidire sufleteasca pentru popor cu numele de „Moldova Creştină“, ca răspuns la încercarea hoardelor bolşevice de a descreştina o parte din trupul Moldovei.

Foaia nu putea să apară, dacă nu aveam concursul nelimitat al Secţiei Economice, care, din fondurile adunate de ea, a pus până acum aproximativ 400.000 lei la dispoziţia administraţiei foii de propagandă. Natural, că aceste sume, învestite la tipărirea foii „M. C“. vor fi restituite din sumele realizate din vânzarea ei. Insă sunt sume învestite fără dobândă băneasca, ci date numai din dorinţa de a se putea răspunde unor trebuinţi duhovniceşti. Când este deplină înţelegere şi unire între toate Secţiile Consiliului Eparhial, atunci realizările sunt vădite, iar instituţia îşi promovează interesele.

Foaea „M. C“. apare săptămânal cu un tiraj de 15.000 exemplare, din care 13.000 sunt răspândite în Eparhie iar 2.000 sunt împărţite gratuit prin spitale, ateliere, căzărmi, şcoli de ucenici etc., etc.

Intr'adevăr putem constata, cu o legitimă mândrie, că aceasta foae populară are cetitori nu numai la Moghilev, Tiraspol sau Odesa, ci pân'la Simferopol în Capitala Crimeiei.

Redacţia acestei foi este încredinţată Părintelui Nicolae Donos, profesor secundar pensionar ; asupra competinţei în materie a P. C. Sale nu mai insist, întrucât este prea bine cunoscut iar rezultatul muncii prestate de el până acum, n'are nevoe de elogiul meu sau altcuiva, întrucât poporul, căruia i se adresează foaea, şi-a spus cuvântul, prin mulţumirile ce i le aduce zilnic.

Colaboratorii permanenţi ai revistei, pentru unitate de program şi lucru, au fost desemnaţi Părinţii Nicolae Hodoroabă şi Diacon Laurenţiu Popovici. E de dorit ca toţi preoţii să colaboreze la această foae, întrucât se adresează păstoriţilor lor. Până se va realiza această colaborare, nevoile redacţionale sunt împlinite de comitetul amintit mai sus.

Pentru munca de zilaş a Părintelui N. Donos, consiliul Secţiei Culturale în şedinţa din 17 Martie a. c., i-a fixat o remuneraţie de 5.000 lei lunar, modestă sumă care exprimă mai mult recunoaşterea unei munci, decât echivalentul întelectual al ei. Deasemeni s'a fixat pentru Păr. N. Hodoroabă 4.000 lei, iar Păr. L. Popovici 2.000 lei lunar. Cu asemenea sume nici zilaşii la muncile agricole nu se plătesc pe lună, dar cum posibilităţile materiale ale foiei nu sunt mari, redactorii au înţeles că această remuneraţie este mai mult o răsplată morală. Ţinem să le aducem tuturor mulţumirile cele mai calde în faţa Adunării Eparhiale.

Ar fi de dorit ca această foaie să apară, din punct de vedere tehnic, cu o înfăţişare mai estetică şi pe o hârtie mai bună. Aceste condiţii nu se pot satisface acum din cauza lipsei de hârtie, cum şi din pricina preţului de 2 lei exemplarul, mai mult decât eftin pentru vremile noastre. Cum vom avea tipografia noastră şi vom avea hârtie în depozitul nostru se va căuta a se satisface şi aceste cerinţe. Constatăm că însăşi Patriarhia Română a luat pildă dela Moldova Creştină, scoţind o foae „Bucium Ortodox“ cu acelaş program, numai că exemp. e de 6 lei, dar scos pe o hârtie mai bună.

4. *Revista „Mitropolia Moldovei“.*

Revista oficială „M. M“. care e în XVIII-lea an de apariţie, rămâne să-şi ridice edificiul programatic numai din articole de ştiinţă teologică, articole de orientare profesională, dispoziţii chiriarhale, dări de seamă, recenzii. Cu redactarea acestei reviste se ocupă referentul Secţiei Culturale. Apariţia ei neregulată se datoreşte tot lipsei de hârtie. Din cauza scumpetei s'a ridicat abonamentul la 300 lei anual, ceiace revine numărul la 25 lei exemplarul.

Biblioteca eparhială şi cea mitropolitană.

Redactarea a două reviste, cum şi orice produs cultural, presupune că ai la îndemână isvoare de inspiraţie, de confruntare

şi orientare, adică stau la dispoziţie celor însărcinaţi cu asemenea probleme, cărţi de conţinut variat. Secţia Culturală a fost lipsită de o bibliotecă proprie, mai ales că revistele şi cărţile adunate au fost donate Facultăţii de Teologie, astăzi desfiinţată. Ă fost nevoe de crearea unei biblioteci. In acest scop I. P. S. Mitropolit a hotărît, iar Cons. Secţiei Cult. a aprobat, întemeierea unei bibiioteci a Secţiei Cult. S'au cumpărat până acum 4 dulapuri şi 2 au fost date de I. P. S. Mitropolit. Până acum s'au adunat câteva sute de volume, urmând ca pe viitor să îmbogăţim această bibliotecă, aşa cum cere prestigiul scaunului chiriarhal al Moldovei.

I. P. S. Mitropolit a donat biblioteca proprie Sf. Mitropolii- în valoare de câteva milioane, şi va fi aşezată în Palatul Mitropolitan în cursul acestei veri.

Aceste două biblioteci vor fi isvoare de consultare şi studii pentru toată lumea clericală dornică de cultură şi vor însemna, pentru arhiepiscopatul I. P. S. Mitropolit Irineu, realizări importante ce amintesc de vremurile marilor ierarhi cărturari.

Se cuvinea ca faima cărturărească a Iaşilor să aibă un conţinut real macar la Mitropolie.

5. *Biblioteca populară „Credinţă şi Tradiţie".*

Pentru întemeierea bibliotecilor parohiale, cum şi pentru desvoltarea gustului de cetit literatură religioasă la enoriaşi, I. P. S. Mitropolit, dela începutul arhiepiscopatului I. P. Sale, a hotărît întemeierea acestei edituri „C. şi T". despre care am mai amintit.

Fonduri de susţinere n'avem, din pricina aceasta avem manuscrise ce nu pot vedea lumina tiparului. S'a hotărît în Consiliul Secţiei Cult. din 17 Martie ca anul acesta să fie tipărite, în broşuri mici, manuscrisele Păr. D. Furtună şi N. Hodoroabă. Poate vor fi primele manuscrise tipărite în tipografia noastră. Nădăjduim că Secţia Economică ne va pune la dispoziţie fondurile necesare, întrucât aprobarea Inaltului Chiriarh o avem, care doreşte ca să fie difuzate în popor cărţi cât mai bune şi cât mai multe.

6. *Volumul omagial, comemorativ al Sinodului din 1642.*

Ca să închei cu capitolul tipăriturilor ţin să informez Onor. Adunarea Eparhială, că şi Secţia Culturală are în grijă editarea volumului comemorativ al Sinodului din Iaşi, din anul 1642, în-

trucât se împlinesc 300 ani. Comitetul redacțional are în frunte pe I. P. S. Mitropolit și se compune din d-nii prof. univ. Ilie Minea, Ștefan Berechet, Const Tomescu, Emil Diaconescu. Partea teologică va fi scrisă de preoți cărturari ai Eparhiei, care vor voi să colaboreze, cum și alte condee renumite din alte părți ale Țării.

S'ar fi cuvenit ca solemnitatea comemorării să ia un aspect de sărbătoare națională și religioasă, la care să fie invitați și re-prezentanții celorlalte biserici din Orient. Se reedita, oarecum, atmosfera anului 1642, când au participat reprezentanți ai bisericei din Constantinopol și Rusia. Astăzi, circumstanțele sunt nepriel-nice pentru astfel de manifestări, așa că ne mulțumim să înscrim pe răbojul vremii expresia comemorării printr'un volum omagial.

7. Preoțimea în slujba caritătii publice.

Un capitol de activitate pastorală, poate cel mai însemnat, este cel al căritătii publice. Invățătura Bisericii nu este numai un sistem de cunoaștere, care să împlinească anumite cerințe intelec-tuale, stabilind o concepție despre lume și viață, cât mai ales transpunerea doctrinei evanghelice în comportarea individului în societate. Cuvintele Sf. apostol Iacov, prin care se exprimă axio-matic raportul de conformism între credință și faptă, rămân vala-bile cât va exista lumea. Și prin aceasta se dovedește Evanghelia Mântuitorului permanent vie și reconfortantă.

Războiul actual a deschis răni noi, care se cer cicatrizate nu numai prin operațiile chirurgicale ci și prin alinarea durerilor, care au ecou în sânul familiilor celor răniți. A fost nevoe de un gest al solidarității naționale. Incă înainte de frăția de sânge este origina spirituală comună și frăția de credință, care te obligă să ajuți pe semenul tău aflat în suferință. Călăuzită de amândouă aceste sentimente, care se întregesc, preoțimea s'a aflat la datorie din primele zile ale războiului. N'a fost sat sau cătun în care preoții să nu meargă să îndemne cu sfatul și să strângă diferite colecte, în bani, lucruri sau alimente. Preoții, dimpreună cu enoriașii lor, s'au întrecut în strângerea de colecte, amintind practic de gene-rozitatea creștină arătată în Macedonia pe vremea Sf. Apostol Pavel. Toate societățile de Stat și particulare au apelat la destoi-nicia și devotamentul preoțesc. Astfel preoțimea a colaborat în

cadrul societăţilor : Consiliul de Patronaj, Crucea Roşie, Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, Soc. contra Tuberculozei, Soc. Principele Mircea, toate fiind puse în slujba caritătei creştine şi solidarităţei naţionale.

Am fi nedrepţi dacă am cita pe unele parohii, ca pildă în această lature pastorală, întrucât toate au contribuit în măsura posibilităţilor şi resurselor lor. Orice articol de hrană şi îmbrăcăminte, produs de economia casnică, n'a fost precupeţit pentru satisfacerea nevoilor urgente.

Lapte, brânză, unt, ouă, pui, purcei, făină, fasole, ca alimente, iar pânzeturi pentru făşii de legat rănile au fost strânse pentru răniţi. Flanele, ciorapi şi mănuşi şi pături s'au colectat şi trimis ostaşilor pe front. Daniile anonime s'au adunat cu cele ştiute şi au alcătuit bogăţia de ajutor al „Darului Ostaşului".

Au fost cazuri când sate întregi s'au asociat, sub conducerea preoţilor lor, alcătuind cantine permanente în gări, cum a fost la Liteni, Paşcani şi Vereşti. In fiecare zi un sat îşi luase sarcina să îndulcească traiul ostaşilor români şi germani ce treceau cu trenul prin gări. Aci, pe peronul gării, se aşezau la rând gospodinele oferind mâncări calde, pâine, plăcinte, lapte, brânză şi ce aveau mai bun pregătit.

Contribuţia aceasta nu avea numai valoarea materială, cât mai mult morală, întrucât ostaşii se simţeau susţinuţi de toată suflarea românească din interiorul ţării. Frontul de luptă nu se câştigă numai pe front, dacă nu este organizat şi frontul interior al unităţii şi disciplinei naţionale.

Nu găsim cuvinte potrivite de laudă, care să răsplătească activitatea preoţimei moldovene pe tărâmul caritătei creştine. Modestia şi discreţia cu care au lucrat, robind din greu zi şi noapte pe lângă greutăţile casnice ale fiecărui, ne opresc a aprecia valoarea reală a recoltei lor. Nădăjduim, că în viitor, nu se va mai arunca ponos asupra preoţimei ca altădată, când în beţia de vanitate şi dispreţ pentru munca trudnică a preoţilor, ei au fost gratulaţi cu aprecierea, că preoţia *nu reprezintă o funcţie esenţială în Stat.*

8. *Preoţimea în alte laturi de activitate.*

Dar dacă s'ar rezuma activitatea preoţimei numai la ajutorarea celor bolnavi şi lipsiţi, parcă perspectiva domeniului de

lucru şi-ar îngusta orizontul. Ori greutăţile odată ivite, ele au corelatele lor. Plecarea pe front a celor mai vânjoase mâni de lucru se cereau înlocuite cu sporul trudnic al celor rămaşi acasă. Preoţii au fost chemaţi în *comitetele agricole, consiliile comunale, de ajutorare a familiilor concentraţilor.* Aici au îndemnat, au ajutat, au mângâiat.

Higiena individuală şi cea socială, în vremuri grele de război, nu poate fi păzită cu stricteţă, ca în timp de pace. Sătenii au jena lor tradiţională şi nu se lasă îndrumaţi bucuroşi, chiar în laturea igienică, de alţi oameni. Tot preoţii au fost şi sunt alături de echipele de higienă, colaborând în acele săptămâni ale curăţeniei. Dacă bolişţele nu s'au ivit sau nu s'au întins, au şi preoţii contribuţia lor destul de apreciabilă.

Ce să mai stăruim asupra propagandei făcute cu *împrumutul reintregirei?* Tablourile trimise de protopopii, cu totalizările rezultate din parohii, arată cifre importante intrate în fondul înarmării. Şi aici preoţii au fost pildă de îndemn şi muncă.

Suntem cu toţii sustraşi dela meditaţie de greutăţile zilelor ce s'au înflăcărat de nădejdile viitorului. Dar în acele clipe de popas, rare dealtfel, când privim din vârful piramidei administraţiei eparhiale, asupra febrilităţii muncii preoţeşti, ne cuprind sentimente de bucurie, de satisfacţie şi mândrie, cu totul îndreptăţite. Atunci ne amintim de cuvintele Evangheliei „Impărăţia cerurilor se ia şi cu sila", adică victoria binelui asupra răului se câştigă prin muncă neîntreruptă şi lipsită de deşarte trâmbiţări. Iată dece suntem încredinţaţi, că bunul Dumnezeu ne va ajuta în războiul sfânt, căci suntem curaţi la suflet şi osîrduitori ai binelui.

9. *Educaţia şi instrucţia tineretului.*

Religia e un factor determinant în educaţia omului. Fără ea omul se simte fără orientare în societate, fără crez moral şi fără certitudinea unei ancorări a sufletului dincolo de moarte.

Religia e cea care ţine, liber şi conştient, legătura între pământ şi cer, şi face blânde obligaţiile sociale.

Biserica, ca realizare concretă a religiei, are în grijă educarea tineretului pe căile fericirii. Un mijloc pentru ajungerea acestui sublim scop îl oferă învăţământul religios în şcolile de toate gradele.

In special în şcolile de rang primar Biserica are mână liberă, prin obligativitatea legală, ca preoţii să propună obiectul Religiei.

Din evidenţa pe care o avem rezultă că preoţimea îşi face datoria, cu prisosinţă. Dela cazuri sporadice de delăsare nu se poate trage o concluzie greşită. Greutatea stă în numărul mare al şcolilor primare din parohii, fapt ce pune pe preot în situaţia de a nu fi prezent la toate şcolile.

Cele 8 ore - multe la număr faţă de hărţuelile preotului - se propun la o singură şcoală. Restul rămâne pe seama învăţătorilor, care se achită, cu drag, de un obiect ce îl predau din conştiinţa religioasă şi nu din poruncă.

La o nouă legiferare a învăţământului primar, Sf. Sinod va interveni - fiind sesizat - să se reglementeze altfel posibilitatea de realizare a succesului inv. religios.

In celelalte şcoli, de grad secundar, evidenţa inv. religios o urmăreşte Ministerul şi nu Eparhia, întrucât controlul e făcut de organele ministerului. E neîndoios lucru, că aici, Religia, fiind propusă de preoţi calificaţi, educaţia şi instrucţia e asigurată.

Seminarul este şi el supus aceloraşi dispoziţii legale caşi celelalte şcoli secundare. Era vorba ca această şcoală să fie pusă subt directa conducere şi administraţie eparhială, dar până acum a rămas numai svon sau desiderat. Mai mult, acum Seminarul a trecut la direcţia inv. normal.

Totuşi înalta Chiriarhie acordă o deosebită atenţie modului cum se instruesc elevii şi se administrează şcoala. Anul trecut I. P. S. Mitropolit a inspectat Seminarul din punct de vedere didactic şi administrativ, găsind totul în ordine şi bună stare. S'a remarcat, cu acel prilej, îmbunătăţirele aduse de Părintele Gh. Tudorache, fostul director - actualmente rămas la parohie prin opţiune conform dispoziţiilor legei cumulului. Actualul director Păr. Dr. Ilie Ghiorghiţă, fiind vechi profesor al Seminarului, având agrementul Înaltei Chiriarhii, garantează bunul mers al Şcolei din toate punctele de vedere.

- Şcolile de cântăreţi funcţionează după programul ştiut. Cele două şcoli din Eparhie au un efectiv de circa 170 elevi, cu posibilităţi de sporire la cea din Iaşi, întrucât aici funcţionează deocamdată numai cl. I şi a II-a.

Şcolile n'au internat elevii trăind la gazde, îndurând greutăţile vremii.

Ar fi de dorit, ca la Iaşi să se achiziţioneze un internat pentru care s'au făcut intervenţii la Oficiul de Românizare.

- In afară de şcolile de stat, în care se instruesc elevii ce se pregătesc pentru diferite profesiuni intelectuale - tineretul rămas în afara acestor şcoli de grad intermediar primeşte educaţia în cadrul instituţiei, nou înfiinţate, a Tineretului extraşcolar.

In dispoziţiile legii nu se precizează rolul educaţiei religioase, fapt remarcat de păr. Const. Munteanu printr'un referat prezentat Consiliului plenar. Remarca făcută de Păr. Const. Munteanu va fi supusă Sf. Sinod în şedinţele lui de vară.

Practic, însă, preoţii fac educaţia religioasă în deplină înţelegere cu comandanţii centrelor şi subcentrelor extraşcolare.

10. *Cercurile Culturale.*

Activitatea Culturală în cadrul cercurilor mici şi-a început desfăşurarea în chip normal. Rapoartele sosite până acum arată că toţi preoţii sunt încadraţi în programele acestor cercuri. Cu prilejul vizitelor canonice aceste cercuri se vor transforma în mari manifestaţii religioase, fiind mijloace puternice de întărire a sentimentului religios.

In Iaşi cercurile culturale au avut loc în timpul Post. Mare.

11. *Sectele.*

De când s'au suspendat deciziile de funcţioare a sectelor aşa zise istorice, se primesc zilnic cereri de revenire la ortodoxie. Preoţii au fost puşi în cunoştinţă de împrejurările favorabile create de măsurile salutare luate de Stat şi astfel au început, cu stăruinţă, atragerea acestor elemente rătăcite pe calea luminii. Mai sunt încă şi îndărătnici, care speră la reînvierea desmăţului dealtădată. Nădăjduim, că acelaşi sfârşit îl vor avea şi sectanţii, ca şi stiliştii ce au terorizat naivitatea credincioşilor.

12. *Activitatea extrabisericească.*

Preoţimea îşi urmează, cu aceiaşi pasiune, planul de activitate în Căminele Culturale, Atenee şi Case de Sfat şi Citire. S'a constatat că numai în judeţul Botoşani - procentul 60% din preşedinţii Căminelor Culturale îl alcătuesc preoţii. In oraşe funcţionează aceleaşi atenee pe care le cunoaşteţi din ref. anterioare.

Un mijloc nou, şi puternic de propagandă religioasă, ne stă la dispoziţie: postul radiofonic „Moldova". In fiecare Duminică se transmite slujba Sf. Liturgii dela Catedrală, la sfârşitul căreia un preot vorbeşte în cadrul „cronicei vieţii religioase". Până acum au vorbit mai toţi preoţi din Iaşi, căutând fiecare să aducă contribuţii personale pline de interes.

Este şi aceasta o muncă pastorală, pentru care fapt mulţumin tuturor conferenţiarilor, cât şi direcţiunii Radio-ului „Moldova" pentru bunăvoinţa ce o arată propagandei religioase.

In cadrul acestor manifestări radiofonice s'au făcut două comemorări ale Mitropoliţilor Veniamin Costache şi Iosif Naniescu, cu prilejul hramurilor Catedralei. I. P. S. Mitropolit Irineu a conturat potretele spirituale ale celor doi ierarhi, ce strălucesc ca doi luceferi pe cerul istoriei bisericiii moldovene. Aceste conferinţe, cu programul artistic-bisericesc executat de Corul Catedralei, au avut un ecou în lumea dreptcredincioşilor. Mai cu seamă a fost subliniat gestul I. P. S. Mitropolit care este sensibil la orice vibrare a orgoliului moldovenesc.

Prezenţa chiriarhală la orişice iniţiativă.

Tocmai la sfârşitul acestei expuneri, o datorie de conştiinţă cere să rup vălul discreţiei şi să mărturisesc, că toate străduinţele dela Secţia Culturală sunt urmărite şi stimulate de atenta grijă a I. P. S. Mitropolit. Cu calmul profesorului, cu răbdarea de apostol şi cu bunătatea părintească, Inaltul Chiriarh se află în fruntea tuturor obligaţiilor. Vizite canonice, obositoare slujbe de sfinţire de altare, conferinţe la radio, la universitate, la şcoli secundare, în căzărmi, în spitale, ateliere, mănăstiri şi la orice manifestare de promovare a binelui obştesc, toate le prestează I. P. S. Mitropolit fără sgomot, făcând astfel elogiul preoţiei.

Poate, în mare măsură, aceste grele obligaţii I-au adus şi surmenarea şi suferinţele prin care a trecut.

Aşa că activitatea noastră a subalternilor, ca executanţi ai directivelor date, păleşte cu totul în faţa celei a Inaltului nostru Chiriarh.

Stăruim şi noi să răspundem tuturor cerinţelor impuse de împrejurări, să executăm ordinele Chiriarhale şi ale tuturor organelor superioare şi să ducem, nu cu uşurătate, greul jug al administraţiei eparhiale.

Intrucât mă priveşte, ca cel ce am răspunderea resortului Secţiei Culturale, pe care-l conduc de 11 ani, am expus, sumar, activitatea desfăşurată pe anul încheiat. Onorata Adunare Eparhială este în drept şi în măsură, ca judecând toate în lumina complexului de împrejurări, să aprecieze munca depusă şi roadele culese, îndegetând sugestii pentru viitor, pe care-l nădăjduim aducător de lauri ai victoriei naţionale şi ai păcii creştine.

Consilier Referent
Preot CONST. NONEA

ADUNAREA EPARHIALĂ
ședință anuală 1942

REFERATUL SECȚIEI ADMINISTRATIVE

INALT PREA SFINȚITE PREȘEDINTE,
ONORAȚI MEMBRI,

Și anul acesta, Adunarea Eparhială, își ține ședința, în formațiunea sa din 1932, aflându-se în prelungirea mandatului, ce expirase în anul 1938.

La începutul acestui an, Consiliul Central bisericesc, luase ce-i drept, inițiativa, de a se face noui alegeri, pentru adunările eparhiale.

Prin adresa No. 909 din 14 Februarie, din acest an, Consiliul Central, stabilise pentru aceste alegeri, următoarele date :

In zilele de 1 și 2 Martie, urmau să se facă în parohii, alegerile de mireni.

In zilele de 4 Martie, trebuiau făcute alegerile de reprezentanți clerici, iar la 5 Martie se centraliza și dispuia scrutinul, alegerilor de membri mireni. Astfel între 1 și 5 Martie, trebuiau săvârșite complect aceste alegeri.

La 15 Martie se stabilise ședința Adunării eparhiale, pentru constituirea și delegarea membrilor în Congresul național bisericesc.

Incepusem chiar să dăm curs lucrărilor trebuitoare, pentru efectuarea acestor alegeri, care au fost însă, în cele din urmă contramandate, printr'o telegramă a Patriarhiei.

Și astfel deci, ședința de azi, se ține la data sa legală – Duminica a 5-a după Paști – cu membrii aleși în 1932 și al căror mandat în prelungire, trece acum, în al 5-lea an.

*

Timpul care s'a depănat, dela ședința dela 18 Mai, din anul trecut și până azi, poartă pecetea vremurilor excepționale de răsboi, de proporții cum n'au mai fost în trecut, răsboi în care la o lună dela ședința de anul trecut, a trebuit să intre și țara noastră.

Chiar și înainte de intrarea formală în răsboi, țara noastră se găsia cași în stare de răsboi, căci dupăce ne fuseseră smulse părți din trupul țării, vrășmașul secular dela răsărit, ne teroriza

necontenit, cu amenințarea de a invada și restul țării și mai ales Moldova.

Dupăce ni se luaseră 16 parohii din nordul Dorohoiului, hotarul în acea parte n'a avut nicio zi liniștită, căci Rușii săvârșiau neîncetat agresiuni, cu tendința de a scoborî în jos și spre restul Moldovei.

Aceleași provocări și agresiuni se semnalau pe toată granița dinspre Prut.

Și astfel Moldova, n'avea odihnă, în fața amenințărilor nesățiosului vecin dela Răsărit.

Deaceea, intrarea noastră în răsboi, nu a fost decât urmarea firească a unei situații, ce nu erà decât tot o stare de răsboi, de data aceasta însă, cel puțin erà pe față.

Precum se știe, țara și-a reîntregit în acest scurt timp hotarele dinspre Răsărit, și provinciile Basarabia și Bucovina, sufraganele Mitropoliei Moldovei, și-au redobândit iarăși libertatea, în granițele țării românești.

Incordarea uriașă, pe care o cere acest răsboi, are în toate laturile vieții, urmările sale adânci.

Din punct de vedere sufletesc, ne găsim în situația fericită, de a avea conștiința, că ducem un răsboi, pentru dreptatea țării noastre, desrobindu-ne provinciile cotropite, și alungând cât mai departe, un vecin nesățios și crud, care ne-a terorizat necontenit, cu tendințele sale de expansiune către sud, peste trupul țării noastre.

In ultimul sfert de veac, aceste amenințări luaseră proporții și mai grave, prin aceea că, împărăția vecină se păgânizase și se robise unui materialism brutal, ce o desbrăca treptat de orice omenie și o transforma în mod fatal, într'un monstru cu totul primejdios.

In conștiința țării deci, răsboiul pe care-l ducem, este un răsboi de dreptate națională și în acelaș timp, un răsboi cu caracter religios, de afirmare a creștinismului, față de un popor, pe care conducătorii îl sălbătăciseră, prin eliminarea totală a credinței religioase.

Sufletul neamului, se găsește deci în condițiile fericite, de a ști că se află în încordarea răsboiului de față, pentru biruința dreptății românești și a crucii creștine.

Rolul pe care îl are biserica, în aceste împrejurări excepţionale este de o covârşitoare importanţă.

La şedinţa deacum un an, arătam împrejurările create de refugiul populaţiunii din Basarabia şi Bucovina, care căuta îngrozită, un adăpost în vechiul regat, în faţa năvălirii abuzive din Răsărit.

Acum săgeata curentului migrator, şi-a reîntors vârful cu indicaţia spre Răsărit şi eparhia noastră, a fost de data aceasta, coridorul prin care populaţia refugiată, s'a reîntors la căminurile părăsite, cu un an înainte.

S-au reîntors astfel şi cei peste 100 de preoţi basarabeni, care în timpul ocupaţiunii ruseşti, fuseseră oaspeţii eparhiei noastre.

Adunarea eparhială.

Şi anul acesta, avem dureroasa datorie, de a semnala pierderea unuia dintre membrii mireni ai adunării.

Este învăţătorul Ioan Trufin, membru al adunării, din partea judeţului Dorohoi şi decedat în ziua de 5 Aprilie din acest an.

Păstrând o bună amintire, pentru tot ce modestul şi blajinul dascăl dorohoian, a contribuit în sprijinul bisericii, în timpul cât şi-a exercitat mandatul, să zicem după creştineasca datorie: „Dumnezeu să-l ierte“ !

Ni se anunţă şi moartea unui reprezentant al jud. Botoşani, Ioan Romanescu. In urma şi a acestei pierderi, din numărul total de 60 membri ai adunării, ne găsim în prezent numai cu 50 membri, din care 17 clerici şi 33 mireni.

Consiliul eparhial.

Consiliile eparhiale, au ţinut anul trecut, următoarele şedinţe:

Consiliul plenar, o singură şedinţă ; la 21 Aprilie din acest an, pentru pregătirea lucrărilor şi a ordinei de zi, pentru şedinţa de azi a adunării.

Secţia administrativă, a ţinut 2 şedinţe: la 1 Octombrie 1941 şi la 17 Martie 1942.

Şedinţele mai puţine din acest an, în comparaţie cu anii anteriori, îşi au explicaţia în aceea, că numirile de personal clerical nu au fost admise, decât din Februarie din anul acesta.

Şedinţa dela 1 Octombrie anul trecul, s'a ocupat de încadrarea preoţilor refugiaţi rămaşi în ţară, iar cea dela 17 Martie, a fost motivată de împrejurarea, că s'a dat voie, de a se face noui numiri, la parohiile vacante.

Parohiile.

Numărul parohiilor, din Eparhie, a sporit anul trecut, cu încă 6 parohii şi anume:

S-au înfiinţat şi au fost trecute de Minister în buget, următoarele 3 noui parohii:

1. Parohia Buda din jud. Baia, prin deslipire dela parohia Budeni. (Decizia Nr. 27803 pe 1 August 1942).

2. Parohia Bogdăneşti II, din judeţul Baia, prin deslipire dela Parohia Bogdăneşti. (Decizia Ministerială Nr. 27803, din 1 August 1941).

3. Parohia Negreni, din jud. Dorohoi, prin deslipire dela Parohia Ştiubeeni (Decizia Ministerială Nr. 27803, pe data de 1 August 1941).

S-au mai înfiinţat, cu posturi de preoţi supranumerari, următoarele două noui parohii:

1. Parohia Săveni II, din jud. Dorohoi, prin deslipire dela Parohia Săveni, cu postul Pr. V-le Honciuc, fost supranumerar la parohia Sf. Spiridon din Botoşani.

2. Parohia Toma Cozma II, din oraşul Iaşi, prin deslipire dela Parohia Toma Cosma, cu postul Diac. Mihai Mănucă, fost supranumerar la Parohia Sf. Trei Ierarhi din oraşul Botoşani.

A trecut la Eparhia noastră şi anume la jud. Iaşi, parohia Grajduri din jud. Vaslui, din Eparhia Huşilor, parohie care în urma modificărilor administrative, a trecut la jud. Iaşi şi pentru care Eparhia Huşilor şi-a dat consimţimântul, de a trece şi bisericeşte la Arhiepiscopia Iaşilor, de care aparţine jud. Iaşi.

S'au reîntors în cadrul Eparhiei, cele 16 parohii din judeţul Dorohoi, ce fuseseră sub ocupaţia inamică, parohii pe care în referatul anului trecut, le scăzusem din numărul parohiilor noastre.

Avem astfel în total 603 parohii, din care 513 rurale şi 90 urbane.

Pe județe, repartiția acestor parohii e următoarea :

Jud. Iași	141	parohii,	din care	34	urbane	și	107	rurale
„ Botoșani	130	„	„	19	„	„	111	„
„ Dorohoi	110	„	„	11	„	„	19	„
„ Neamț	132	„	„	17	„	„	115	„
„ Baia	90	„	„	9	„	„	81	„
Total :	603	„	„	90	„	„	513	„

La Minister se află trimise încă din anul anterior, propuneri pentru înființarea a încă 139 noui parohii, precum am arătat în referatul de anul trecut.

Din acestea, Ministerul a trecut în buget 3, pe care le-am citat mai înainte, iar două au fost înființate cu posturile de preoți supranumerari.

Așa că, se găsesc la Minister în așteptare, propuneri pentru 134 de noui parohii și de aceea anul ce a trecut, nu am mai propus nici o altă nouă parohie, spre înființare.

Se știe. că numărul mare de propuneri, pentru noui parohii, făcute anul anterior, se datorește necesității, de a se creia pentru preoții refugiați, parohii la care să fie încadrați.

Decese preoți.

Dintre preoții de enorie, a decedat anul trecut unul singur și acesta dintre preoții tineri, având doar 5 ani de preoție.

1. Pr. Ilie Smochină, dela parohia Teioasa ; jud. Dorohoi, decedat în ziua de 31 Decembre 1941.

Au mai decedat dintre preoții fără enorie :

1. Pr. Gr. Răsmeriță institutor, din Iași, decedat la 28 Iunie 1941, împușcat din greșală de o patrulă germană.

2. Pr. Ioan Baidan refugiat din Basarabia și utilizat la filiala Ciolpan, dela Parohia Orbicul de jos, jud. Neamț, decedat în April 1941.

Pensionări.

Au fost pensionați anul trecut, din cauză de boală, următorii doi preoți :

1. Pr. Vasile Mihailescu – Consilier referent – și paroh al Parohiei Sf. Dumitru-Misai, din orașul Iași, pensionat pe 1 August 1941 ;

2. Pr. Leonida Stadnicov, refugiat din Basarabia şi încadrat la Parohia Slătioara jud. Baia, pe data de 1 Martie 1942.

In clerul militar.

Din clerul Eparhiei, au trecut în rândurile clerului militar, pe data de 15 Noembrie 1941, următorii doi preoţi:

1. Pr. Leon Anuţei dela Parohia Şendriceni-Cananău, din jud. Dorohoi;

2. Pr. Virgil Tacu, dela Parohia Boboeşti, jud. Neamţu.

Carte canonică.

Au plecat din eparhie, cerându-şi carte canonică, următorii 6 preoţi:

1. Pr. D-tru Posmoşanu dela Parohia Rosnov, jud. Neamţ, fiind numit la Bis. Sf. Gheorghe - vechi -, din Bucureşti, pe data de 1 Septembre 1941.

2. Pr. Vlad Grigoraş, dela Parohia Fântânele, jud. Botoşani fiind numit în parohia Burdujeni, din Eparhia Bucovinei, pe data de 1 Noembrie 1941;

3. Pr. Virgil Roban, dela Parohia Boureni, jud. Baia, fiind bolnav şi cerând să se mute în altă eparhie, pe 1 Noembrie 1941.

4. Pr. Gh. Pântea, dela M-rea Varatec, din jud. Neamţu, fiind transferat la parohia Blândeşti, din jud. Bălţi, pe data de 1 Ianuarie 1942.

5. Pr. Petre Abramov, dela parohia Dobărceni, jud. Botoşani, fiind transferat la parohia Dolna, jud. Lăpuşna, pe data de 1 Martie.

6. Pr. Gh. Cazacu, dela parohia Horodiştea, jud. Dorohoi, fiind transferat în Eparhia Hotinului, pe 1 Aprilie 1942.

Excluderi.

A fost exclus din preoţie, prin caterisire, pe baza avizului Comisiunei disciplinare, pe data de 1 Septembrie 1941:

1. Pr. Ioan Boian, dela Parohia Bucium-Socola, jud. Iaşi.

Locuri pentru noui numiri.

In urma golurilor produse în rândurile clerului eparhiei, în

felurile arătate până aci, rezultă că am avut anul trecut, un număr de 15 locuri în preoţie, la îndemână pentru nouile numiri şi anume.

3 locuri prin înfiinţări de parohii
1 „ „ deces
2 „ „ pensionări
2 „ „ trecere în clerul militar
6 „ „ plecarea în alte eparhii cu carte canonică
1 „ „ excludere

La aceste 15 parohii se mai adaugă cele 19 parohii, ce se aflau vacante la data şedinţei de anul trecut, obţinând astfel în tocal 34 de parohii pentru noui numiri.

Dela preoţii refugiaţi dorohoeni, ne-au mai rămas libere încă 3 parohii bugetare, la care aceştia fuseseră încadraţi în timpul refugiului; fapt ce l-am menţionat în referatul de anul trecut, la ocupările de parohii.

Aceştia sunt:

1. Pr. Mihai Gherasim, refugiat dela Parohia Mogoşeşti, jud. Dorohoi şi fusese încadrat la parohia Dumbrăviţa din acelaş judeţ.

2. Pr. D-tru Brânzei, relugiat dela Parohia Pilipăuţi, jud. Dorohoi, şi care fusese încadrat la parohia Albeşti, din jud. Botoşani.

3. Pr. N. Buţincu, refugiat dela parohia Godineşti, jud. Dorohoi, ce fusese încadrat la parohia Drăceni, jud. Baia.

Intorcându-se aceşti preoţi, din nou la parohiile lor, dela care se refugiaseră, au rămas libere încă 3 parohii, cu care deci numărul parohiilor vacante a crescut la totalul de 37.

Noui încadrări de preoţi refugiaţi.

După ocuparea Basarabiei şi Bucovinei, preoţii refugiaţi din jud. Dorohoi, s'au reîntors toţi la locurile lor.

Preoţii din Basarabia s'au reîntors treptat, pe măsură ce Ministerul Cultelor le trimitea prin Mitropolie, sau direct, ordine de serviciu.

Din cei 105 preoţi refugiaţi din Basarabia, au mai rămas în Eparhia noastră, numai doi preoţi, care au fost încadraţi după aceea, la parohii bugetare:

1. Pr. Ioan Drexler, refugiat dela parohia Vladimir, jud. Bălţi, încadrat la parohia Vornicenii II, jud. Dorohoi.

2. Pr. V-le Ciornei, refugiat dela Parohia Pietrişurile, jud. Bălţi, încadrat la parohia Tudora II, jud. Botoşani.

Celui dintâi Ministerul nu i-a trimis ordin de serviciu, pentru plecare, iar celdealdoilea, deşi a primit ordin de serviciu, fiind însă originar din Eparhie, cu legături familiare, i-s'a aprobat de a rămânea definitiv în Eparhie.

Intre preoţii refugiaţi, am avut şi 6 preoţi din Ardealul ocupat. Aceştia în urma măsurilor luate de Minister, au fost încadraţi, pe data de 1 Octombre 1941 la parohii bugetare. Dela acea dată, Ministerul a arătat că nu le va mai plăti salariul, decât la locurile bugetare, la care au trebuit să fie încadraţi.

Aceşti preoţi sunt următorii:

1. Pr. Bostan Vasile, refugiat dela Sarasău - Maramureş, încadrat la parohia Drăceni, jud. Baia.

2. Pr. Cojocaru Ilie, refugiat dela Nicula - Maramureş, încadrat la Parohia Sendriceni - Gherghel, jud. Dorohoi;

3. Pr. Gorcea Gh., refugiat dela Parohia Borşa - Maramureş, încadrat la parohia Fântânele, jud. Botoşani;

4. Pr. Mazilu Alexandru, refugiat dela parohia Visăul de Sus - Maramureş, încadrat la parohia Bârjoveni din jud. Neamţ.

5. Pr. Zaharia Eugen, refugiat dela parohia Salcea - Sălaj, încadrat la parohia Negreni, jud. Dorohoi.

6. Diaconul Saucă Eugen refugiat dela Episcopia din Maramureş, încadrat diacon la catedrala Sf. Mitropolii, şi în urmă hirotinit preot la parohia Sendriceni-Cananău, din jud. Dorohoi.

Primiri din alte Eparhii.

A fost primit din Eparhia Huşilor, cu carte canonică:

1. Pr. Const. Curcă, dela parohia Ursoaia, jud. Vaslui şi numit la parohia Stânca, jud. Botoşani, fiind originar din această parohie.

Numiri.

Locurile vacante în preoţie, nu au putut fi complectate a-

nul trecut, prin noui numiri, deoarece ne găsiam încă sub regimul legiuirilor, care opriau orice nouă numire.

Deabia la începutul acestui an, prin Decretul-lege Nr. 363, din 4 Februarie, s'a ridicat această piedecă, pentru cler, dându-se voie de a se face numiri de preoţi şi cântăreţi.

In urma acestei noui dispoziţiuni, în şedinţa Consiliului administrativ, dela 17 Martie din acest an, s'au putut face, la parohiile vacante 11 numiri de preoţi.

Consiliul ţinând seama, că în Eparhie aveam 63 preoţi nebugetari, hirotoniţi în urma Decretului-Lege No. 3468 din 25 Octombrie 1940, şi folosiţi onorific, pela diferite parohii din Eparhie, a socotit ca locurile vacante, să fie ocupate în primul rând, cu preoţii nebugetari, care funcţionând fără salar, aveau o situaţie grea şi formează o problemă de rezolvat, pentru Eparhie.

Şi astfel, au fost numiţi la parohii bugetare, un număr de 11 preoţi, dintre cei nebugetari :

1. Pr. Gh. Pogor	numit	la	parohia	Avântul	jud. Iaşi
2. Pr. Nic. Condurache	„	„	„	Borosoaia	„ „
3. Pr. Ioan Istrate	„	„	„	Ulmi-Liteni	„
4. Pr. Gh. Constantinescu	„	„	„	Necşeni	„ Botoşani
5. Pr. Mircea Diaconescu	„	„	„	Prelipca	„ „
6. Pr. Ioan Alexandrescu	„	„	„	Bogdăneşti II	Baia
7. Pr. Vasile Doloiu	„	„	„	Buda	„
8. Pr. Alex. Zaharescu	„	„	„	Slătioara	„
9. Pr. Gh. Onofrei	„	„	„	Teioasa	Dorohoi
10. Pr. Const. Androne	„	„	„	Sf. Ilie	Tg. Neamţ
11. Pr. Mihai Politic	„	„	„	Boboeşti	jud. „

Dintre Licenţiaţii în Teologie, nu s'au făcut decât două hirotonii şi numiri în locurile vacante:

1. Pr. Gh. Filip la Parohia Maghera, jud. Dorohoi
2. Pr. Gh. Poiata la Biserica Sf. Spiridon, din Iaşi.

Transferări.

Numirile din nou, nefiind admise, decât abia la începutul acestui an, Consiliul a făcut în cursul anului, mişcări prin transferare, între preoţii eparhiei, având mai ales în vedere, legăturile familiare sau de proprietate, ale preoţilor, cu parohiile la care cereau transferarea.

S'a urmărit prin aceasta, ca preoţii să se stabilezeze in locurile de care îi leagă anumite interese, spre a fi înlesniţi astfel în îndeplinirea misiunei lor. In câteva cazuri, s'a avut în vedere apropierea dintre soţi, fiind preoţi ce aveau soţiile în învăţământ în altă localitate.

Trebuie ţinut seama însă, că prin aceste transferări, nu s'au închis locurile pentru noui numiri, ci parohiile vacante, au fost doar, schimbate cu altele.

Parohiile vacante :

In urma mişcărilor făcute în felul în care s'a expus până aci, se află vacante în prezent, un număr de 12 parohii :

1.	Parohia	Probota	din jud.	Iaşi
2.	„	Poeni	„ „	„
3.	„	Cogeasca	„ „	„
4.	„	Băneşti	„ „	Botoşani
5.	„	Drislea	„ „	„
6.	„	Sulița	„ „	„
7.	„	Fandolica	„ „	Dorohoi
8.	„	Horodiştea	„ „	„
9.	„	Mihoreni	„ „	„
10.	„	Săveni	„ „	Baia
11.	„	Soci,	„ „	„
12.	„	Dolheşti mici	„	„

Licenţiaţii în Teologie.

Dintre Licenţiaţii în Teologie, o parte au obţinut locuri în Basarabia, unde nouile numiri nu au fost oprite şi erau locuri vacante. Acolo nu erau candidaţi localnici, deoarece tinerii teologi basarabeni, care nu s'au refugiat, au fost înrolaţi în armata bolşevică, sau deportaţi.

O parte din teologii noştri din Eparhie, au găsit locuri şi în armată, sau în întreprinderile de romanizare.

Sunt totuşi dela teologii din eparhie, circa 20 cereri de hirotonie, din care numai 3 au actele trebuitoare.

Transnistria.

Din cei 63 preoţi nebugetari, de care am amintit şi din cari 56 preoţi, iar 7 diaconi, şi din cari 11 au fost numiţi până acum la parohiile vacante, au mai fost plasaţi un număr de încă 6, şi anume 1 în Basarabia, iar 5 în Transnistria, ca detaşaţi.

1. Pr. Haralambie Berijan, dela filiala Ghireni - Curt, din parohia Mitoc, jud. Dorohoi. şi-a luat carte canonică, fiind numit la Parohia Neofoaia, jud. Hotin.

Iar detaşaţi în Transnistria :

1. Pr. Gh. Fântână.
2. Pr. Cicerone Stăcescu, dela Parohla Zahorna din Iaşi
3. Pr. Aurel Zvâc, dela filiala Victoria, Parohia Hlipiceni din jud. Botoşani.
4. Pr. Leonida Poremschi dela Parohia Urziceni, jud. Botoşani.
5. Pr. Gh. Tincu, dela filiala Pleana, parohia Lişna. jud. Dorohoi.

Avem totuşi încă, un număr de 46 nebugetari, din cari 39 preoţi şi 7 diaconi. Ei funcţionează fără salar, pela parohiile nebugetare ce au fost propuse Ministerului, dar care n'au fost înfiinţate încă.

Situaţia lor, până la trecerea în buget, este de preoţi ajutători, onorifici, pelângă parohiile de care aparţin filialele la care slujesc.

Aceşti preoţi nebugetari sunt :

1. Pr. Achiţei Filip
2. Pr. Argatu Ioan
3. Pr. Agape Gh.
4. Pr. Bobu Victor
5. Pr. Ciubotaru Vasile
6. Pr. Cumpătă Octav
7. Pr. Chirica Ioan
8. Pr. Cârnici D-tru
9. Pr. Cişmileanu Teodor
10. Pr. Curcă Petru
11. Pr. Creţu D-tru
12. Pr. Danielescu Tudorel
13. Pr. Florescu Vasile
14. Pr. Grigoriu Gh.
15. Pr. Gaspar Iustin
16. Pr. Gontineac Mihai
17. Pr. Haldan D-tru
18. Pr. Honciuc V-le
19. Pr. Honciuc Simeon
20. Pr. Ivan Gh.
21. Pr. Iacob Nicolae
22. Pr. Lăzărescu V-le
23. Pr. Movileanu Const.
24. Pr. Panaitescu Mihai
25. Pr. Perju Octav
26. Pr. Parfin Mihai

27. Pr. Paveliuc Ioan
28. Pr. Moga Teodor
29. Pr. Maftei D-tru
30. Pr. Merişef Teodor
31. Pr. Aristotel Rotărescu
32. Pr. Sângeap Const.
33. Pr. Sburlea Vasile
34. Pr. Stavilă Const.
35. Pr. Sauciuc Ioan
36. Pr. Scriculeac Nicolae
37. Pr. Stropşa D-tru
38. Pr. Teodorescu Stelian
39. Pr. Vizitiu Mihai
40. Diac. Mihai Andronache, Sf. Nic. Domnesc-Iaşi
41. Diac. Buga Petru Sf. V.V. Botoşani
42. Diac. Dumbravă V-le Dersca Dorohoi
43. Diac. Iftimie Gh., Banu-Iaşi
44. Diac. Iurăceanu Ilie Agafton Botoşani
45. Diac. Popovici Oct. Sf. Ilie Fălticeni
46. Diac. Popovici Const. Sf. Paraschiva Iaşi
47. Diac. Gh. Băncilă-Bahna-Iaşi
48. Pr. C. Apostiu Dochia Neamţ

In legătură cu Misiunea ortodoxă din Transnistria, socotesc necesar să arăt, că ni s'au cerut un număr de 11 preoţi, ca detaşaţi, pe timp de 6 luni.

Pe lângă preoţii nebugetari de care am vorbit, am mai trimis şi dintre preoţii bugetari, 7 preoţi şi 1 diacon:

1. Pr. Gr. Constantinescu dela paroh. Sf. Ioan Gură de Aur din Iaşi
2. Pr. Ioan Nica „ „ Romăneşti din jud. Iaşi
3. Pr. Gh. Haivas „ „ Piciorul Lupului „ „
4. Pr. Opărică Odorel „ „ Mălăeşti „ „
5. Pr. Gr. Hogea „ „ Sf. Nicola Ţuţueni Tg. Neamţ
6. Pr. Val. Simiganoschi „ „ Valea Lupului jud. Iaşi
7. Pr. Vasile Filimon „ „ Bosia jud. Iaşi
8. Diac. Vasile Bazgan „ Bis. Sf. Nicolae-Domnesc din Iaşi

La parohiile acestor preoţi detaşaţi, au fost puşi suplinitori, pe tot timpul detaşării, de preferinţă dintre preoţii nebugetari.

Cântăreţi bisericeşti.

In ceeace priveşte cântăreţii bisericeşti, am arătat anul trecut, că numirile erau oprite, pe baza aceluiaş decret, care împiedeca numirile de preoţi, până la încadrarea complectă, a personalului bisericesc refugiat.

Intr'adevăr, am avut 28 cântăreţi refugiaţi din Basarabia, care fiindcă aveam multe locuri vacante, au fost toţi încadraţi în posturi bugetare.

In urma recuceririi Basarabiei, 23 din acești cântăreți, s'au reîntors la posturile lor, rămânând mai departe în Eparhie, 5 cântăreți, în posturile în care au fost încadrați.

La începutul acestui an, dându-se voie numirilor, au fost recunoscuți de Minister, 24 de cântăreți în locurile vacante.

Locașurile bisericești.

Cât despre starea locașurilor bisericești, o situație nouă ne-a adus în nordul Dorohoiului, ocupația inamică și răsboiul.

Pe granița dintre Prut și în nordul Dorohoiului, au fost lupte grele și de pe urma bombardamentului de artilerie, caşi de aviație, câteva biserici au suferit grele stricăciuni.

In Dorohoi 9 biserici au fost lovite de numeroase ghiulele de tun. Raportul Protoeriei care descrie aceste distrugeri produse la acoperișurile, zidurile și turnurile bisericilor, încheie cu constatarea îmbucurătoare, că la nici una din aceste biserici, n'au fost distruse icoanele, sf. masă și catapeteasma.

In orașul Iași, a fost distrus acoperișul și bolta unei singure biserici.

Preoții au luat peste tot, măsuri grabnice de curățirea moluzului și de reparațiile de urgență.

Imprejurările de răsboi, în care ne găsim, sunt fără îndoială, deosebit de grele în privința construcțiilor și reparărilor de biserici.

Scumpetea și criza de materiale, caşi mâna de lucru ne determină să nu ne așteptăm decât la reparațiuni de întreținere de strictă necesitate.

S'au reparat anul trecut, 17 biserici, și s'au terminat de construit, sfințindu-se și deschizându-se pentru cult, 2 noui biserici și 3 capele.

Instanțele de judecată.

Instanțele de judecată a clerului, nu și-au reluat funcționarea normală, nici anul trecut, în așteptarea unor legiuiri de reoganizare a acestor instanțe.

A funcționat deci și mai departe Comisiunea disciplinară, alcătuită din vechiul Consistoriu eparhial și dându-și avizul, în cazurile privitoare la abaterile preoților și cântăreților.

Au venit, anul trecut, înaintea acestei Comisiuni, 29 de cazuri, din care 26 privitoare la preoţi şi 3 la cântăreţi.

Comisiunea a dat aviz pentru clasarea a 7 reclame împotriva preoţilor, iar 2 sunt în curs de pronunţare.

Pentru celelalte cazuri, comisiunea a dat aviz de pedepsirea a 10 preoţi cu amendă şi aspră dojană, pentru pedepsirea a 6 preoţi numai cu aspră dojană şi pentru excluderea din cler a unui preot şi despre care am amintit şi la mişcarea de personal.

Cântăreţii au fost pedepsiţi : 2 cu transferarea şi 1 cu aspră dojană.

Protoeriile.

Ţin să înfăţişez ca încheiere, că în delimitarea şi organizarea Protoeriilor, sau făcut anul trecut importante schimbări.

In fiecare judeţ, se ştie, sunt doi Protoerei, prevăzuţi cu un salar derizoriu, încât prestează serviciul aproape onorific.

Pentru a conlucra unitar, s'a stabilit principiul, ca ambii Protoerei să fie la reşedinţa judeţului. Vor avea în acelaş timp putinţa să stea în legătură şi cu celelalte autorităţi ale judeţului.

Impărţirea parohiilor între cei 2 protoerei, cu alte cuvinte delimitarea circumscripţiilor, o stabileau prin bună înţelegere, după norma de a avea un număr egal de parohii fiecare, precum şi după topografia judeţului.

Anul acesta, autoritatea administrativă civilă, a cerut ca şi în delimitarea protoeriilor să se aibă în vedere împărţirea pe plăşi a judeţelor.

S'a modificat atunci delimitarea circumscripţiilor protoereilor, în întreaga Eparhie, în felul ca fiecare protoerie, să aibă un număr egal de plăşi.

Fiindcă 3 judeţe aveau câte 4 plăşi, fiecare protoerie a luat câte două plăşi. In două din judeţele Eparhiei : Iaşi şi Neamţu, fiind câte 5 plăşi, una din protoerii a luat 3 plăşi, iar cealaltă două.

Spre a stabili în fiecare judeţ, un aparat administrativ cât mai complect, şi spre a fi în acord şi cu organizaţia administraţiei civile, în fiecare plasă, s'a numit câte un subprotoereu. In câteva plăşi, mai mari, sau cu o topografie accidentată, sau numit şi câte 2 subprotoerei.

Ca organe în subordine, subprotoereilor li s'au dat un nu-

măr ce variază între 5 sau 14 proestoşi. Fiecare proestos, are în administraţia sa 5-8 parohii.

In urma acestei reorganizări, avem în Eparhie, în prezent următoarea reţea administrativă:

10 Protoerei

23 Subprotoerei

95 Proestoşi, la totalul pe care l-am anunţat de 603 parohii.

Tot acest aparat administrativ exterior, are menirea să con-troleze şi să îndrumeze parohiile, care stau la capătul acestei ra-mificaţii, spre a fi celule vii de viaţă religioasă şi naţională, căci de vitalitatea acestor celule depinde vigoarea şi trăinicia între-gului organism al statului şi al bisericii.

* * *

Cam acestea sunt aspectele cele mai caracteristice ale vieţii bisericeşti din eparhie, din anul trecut, privite din punct de ve-dere administrativ.

Silinţele întregii naţiuni, sunt îndreptate în prezent, spre co-vârşitoarea ţintă a zilelor de azi, care este victoria deplină, îm-potriva crudului şi păgânului vrăjmaş dela Răsărit, ce nu ne-a lăsat să ne toarcem în linişte destinul menirei noastre între cele-lalte neamuri, cum nu ne-ar lăsa nici în viitor, dacă victoria noastră şi a aliaţilor, nu va fi deplină şi definitivă.

Biserica ia parte cu timp şi fără timp, ca strajă neadormită, ca atât cei ce luptă pe front cât şi cei ce rămân acasă, să-şi în-deplinească cu prisosinţă imperativul ceasului de faţă.

Supun Onoratei Adunări, preocupările ce ne-au călăuzit în anul încheiat, în aşteptarea sprijinului bine venit, de a îndrepta ceeace n'a fost desăvârşit şi de a întări şi mai mult, ceeace a fost spre folosul bisericii şi al patriei.

Consilier Referent
Pr. C G. VUESCU

ADUNAREA EPARHIALA
ședința anuală 1942

REFERAT SECȚIA ECONOMICĂ

INALT PREA SFINȚITE STĂPÂNE
ȘI ONORAȚI MEMBRI,

In conformitate cu art. 144 din Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, lucrările Secțiunei Economice ale Consiliului Eparhial se împart după cum urmează:

I. - Cercetarea și controlul administrației averii parohiilor, ce se execută de consiliile și epitropiile parohiale și anume:

a. Verificarea bugetelor tuturor unităților bisericești din cuprinsul Eparhiei,

b. Idem conturile de gestiune,

c. Arendări de terenuri și închirieri de imobile,

d. Vânzări, cumpărări, schimburi, donații, transacții, etc.

II. - Administrarea averii particulare a Arhiepiscopiei și anume:

a. Intocmirea bugetului de venituri și cheltueli,

b. Contul de gestiune pe anul expirat,

c. Administrarea și conducerea Fabricei Eparhiale de Lumânări,

d. Administrarea și conducerea Librăriei Eparhiale,

e. Administrarea și exploatarea moșiilor și viei proprietatea uzufructuară a I. P. S. Mitropolit, cedată Secțiunei Economice în vederea scopului de mai sus.

* * *

Am luat conducerea Secțiunei Economice a Arhiepiscopiei noastre, acum 10 luni în urmă, prin încrederea acordată de către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit, la începutul războiului deslănțuit de către armatele germano-române contra iadului bolșevic. Am avut de întâmpinat multe greutăți. Toți funcționarii Secției, - ce o luam asupra umerilor mei, - erau mobilizați, chemați să-și facă datoria pentru patrie.

A trebuit să conduc lucrările Secției, care erau în restanță, din cauza lipsei personalului, numai cu un singur funcționar și acela luat dela altă Secție.

Am găsit o parte din apartamentul unde este cancelaria Mitropoliei distrusă de bombardament, iar fabrica de lumânări

cu toate maşinăriile distruse complect, în urma bombei ce a căzut chiar deasupra Fabricei.

Cu aceste mari greutăţi mi-am început activitatea la Secţia Economică, înţelegând a nu mă limita numai la lucrările de birou, ci păşind şi pe teren în conducerea gospodăriei Arhiepiscopiei, am luat asupra mea şi a Secţiei economice ce conduc şi alte preocupări precum: Exploatarea moşiilor şi viei proprietatea uzufructuară a I. P. S. Mitropolit, achiziţionarea unei noi vii (16 H.) pentru Mitropolie în scopul de a se mări veniturile ca astfel să putem face faţă la multiplele nevoi şi cerinţi ale Arhiepiscopiei noastre. Am luat conducerea Secţiei economice ca să îmulţesc talantul ce mi s'a încredinţat şi nu să-l îngrop.

In toate lucrările ce s'au efectuat până în momentul de faţă. am avut în totdeauna sprijinul şi aprobarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit, care a fost la timp informat.

Munca şi roadele acestei activităţi, se vor vedea din realizările acestui an.

I.

In legătură cu lucrările ce privesc administrarea şi controlul bunurilor bisericeşti din Eparhie, ele se execută prin Secţiunea Economică cu aprobarea Consiliului Eparhial.

Bugetele unităţilor în subordine (parohii, mânăstiri, schituri, etc.) se întocmesc în termen de maximum 3 luni, dela începerea anului financiar şi se verifică de biroul special al Secţiei Economice. Cu începere din acest an s'au luat măsuri ca toate bugetele parohiilor, mai înainte de a fi verificate şi aprobate de Secţiunea noastră Economică, să fie vizate de P. C. Protopopi respectivi, că sunt reale, deoarece numai aceste organe de control pot să cunoască amănunţit situaţia reală a veniturilor şi necesităţilor de cheltueli pentru buna gospodărie a fiecărei unităţi.

Deasemenea cu întocmirea bugetelor mânăstirilor şi schiturilor din cuprinsul Eparhiei noastre, a fost însărcinat Prtos. Macarie Brabete. un bun cunoscător al acestor chestiuni mânăstireşti, care mergând din mânăstire în mânăstire a putut să se convingă că bugetele întocmite până acum erau fictive, realizând prin aceasta o foarte bună administraţie, prin mărirea lor, la justa apreciere a veniturilor cât şi a cheltuielelor.

Unităţile bisericeşti din cuprinsul Eparhiei noastre sunt datoare ca la sfârşitul fiecărui an financiar să întocmească conturile de ges-

tiune, pentru executarea bugetelor respective aprobate de Consiliul Eparhial prin Secţiunea Economică. Controlarea şi verificarea conturilor de gestiune se face tot prin Secţiunea Economică, care ţine o evidenţă a lor spre a se putea urmări în orice moment activitatea fiecărei unităţi, căutând ca fiecare să fie la curent cu aceste lucrări, de care depinde buna administrare a averii încredinţate consiliilor şi epitropiilor respective spre conducere.

Toate terenurile bisericeşti în plus, - afară de cele date spre folosinţa personalului - s'au arendat fie prin licitaţie publică, fie prin bună învoială, cu avizul consiliilor şi epitropiilor respective. In ultimul timp, s'au aprobat aceste arendări prin bună învoială, luându-se ca bază preţul de arendare fixat de Camerile Agricole locale, ne mai fiind juste hotărârile din trecut de a se arenda cu 200 lei hectarul, faţă de creşterea tuturor preţurilor, atât la producte, cât şi a mânei de lucru.

In cursul anului 1941/942, s'au arendat în total 1038 hectare teren bisericesc în plus, cu 774.648 lei, ceiace revine pe hectar suma de lei 746.

Repartizate pe judeţe, avem următoarea situaţie:

1.	Judeţul	Iaşi	„	124	ha cu	190.484	lei
2.	„	Botoşani	„	307	„ „	229.176	„
3.	„	Baia	„	192	„ „	105.750	„
4.	„	Dorohoi	„	143	„ „	86 550	„
5.	„	Neamţ	„	272	„ „	162.588	„

S'a închirat numai un imobil în oraşul Iaşi bis. Toma Cozma cu lei 24.000 lei, celelalte închirieri fiind aprobate din ani trecuţi.

(Referat înregistrat sub Nr. 4360/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

Donaţiuni

In cursul anului 1941/942, s'a adăugat la averea bisericilor din cuprinsul Eparhiei noastre, prin donaţii, următoarele:

1. Locuitorul Morăraşu A. Toader donează bisericii din parohia Belceşti jud. Iaşi, două terenuri în întindere totală de 5 ha. (Referat înregistrat sub nr. 4351/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

2. Locuitorul Neculcea C. Dumitru, donează bisericii din parohia Belceşti Jud. Iaşi, un imobil şi două terenuri în întindere totală de 5 ha 3500 m. p. (Referat înregistrat sub Nr. 4352/942,

aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

3. Preotul D. Calapăr donează bisericii din parohia Negreşti II Neamţ, câtimea de 60 prăjini teren cu destinaţia pentru casă parohială. (Referat înregistrat sub Nr. 4353/942 aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, cu condiţiunea de a nu creia satisfacerea unor interese personale pentru donator).

4. Văduva Maria Frăsinel donează Mânăstirei Horaiţa din Jud. Neamţu, câtimea de 2 Ha teren. Referat înregistrat sub Nr. 4354/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

5. Domnii Dumitru şi Ioan Irimia, donează bisericii din parohia Fântânele Jud. Iaşi, un loc de casă în întindere de 20 arii şi câtimea de 25 arii imaş. (Referat înregistrat sub Nr. 4355/942 aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

6. Locuitorul Vasile M. Popa zis Popovici, donează Schitului Dumbrăvile Jud. Neamţ, un hectar teren. (Referat înregistrat sub Nr. 4356/942 aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

Schimburi

In cursul anului 1941/942 s'au produs modificări în averea parohiilor, prin următoarele schimburi de teren :

1. Protopopia Circ. II Botoşani propune schimbul a 1 Ha. 716 m. p. între parohiile Salcea şi Prelipca din acel judeţ, pentru comasarea terenurilor. (Referat înregistrat sub Nr. 4357/942 aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

2. Protopopia Circ. I Piatra Neamţ propune schimbul a 3 locuri răsleţe ale parohiei Bârcu-Goşmani, pentru aceiaşi întindere dată de Primăria Comunei Români. (Referat înregistrat sub Nr. 4358/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar).

Vânzări de imobile

Averea Bisericii se micşorează prin următoarea propunere de vânzare :

Protopopia Circ. I Piatra Neamţ cu raportul Nr. 389/942 înaintează lucrările pentru vânzarea unui imobil proprietatea bisericti Sf. Neculai P. Neamţ, ce se găseşte într'o stare deplorabilă

şi care este deci o sarcină pentru epitropia bisericii, cu impozite, reparaţiuni, etc., fără a produce vre-un venit. (Referat înregistrat sub Nr. 4350/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

Cedare de teren

Averea Bisericii se mai micşorează prin propunerea făcută de către Inspectoratul Şcolar Iaşi, cu adresa Nr. 42860/942 de a se ceda de către parohia Stolniceni Ghiţescu Jud. Baia, câtimea de 36 prăjini teren în devălmăşie, în scopul construirei unei şcoli primare. (Referat înregistrat sub Nr. 4359/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

II

In legătură cu executarea bugetului Arhiepiscopiei noastre pe anul financiar expirat 1941/942, expunem situaţia extrasă din scriptele contabilităţii ale Secţiei Economice, din care se constată:

Incasări:

1. La art. 1. - „Venit dela Păduri" s'a încasat suma de le 1.610.003, faţă de 1.600.000 prevederi bugetare.

2. La art. 2. - „Venitul Cupoanelor" s'a încasat suma de lei 318.488, faţă de 272.000 lei prevederi bugetare.

3. La art. 3. - „Fond eparhial" s'a încasat suma de lei 319.040, faţă de lei 600.000 prevederi bugetare.

4. La art. 4. - „Fond Patriarhial" s'a încasat suma de le 27.526, faţă de lei 60.000 prevederl bugctare.

5. La art. 5. - „Venit Lumânări" s'a încasat suma de lei 600.000 faţă de 600.000 lei prevederi bugetare.

6. La art. 6. - „Revista Mitropolia Moldovei" s'a încasat lei 53.400, faţă de 150.000 lei prevederi bugetare.

7. La art. 7. - „Imprimarea calendarului" s'a încasat lei 530.262 faţă de 270.000 lei prevederi bugetare.

8. La art. 8. - „Chirii" s'a încasat suma de lei 297.143 faţă de 360.000 lei prevederi bugetare.

9. La art. 9. - „Neprevăzute" s'a încasat suma de lei 104.472 faţă de 100.000 lei prevederi bugetare.

10. S'au mai încasat din venitul prohoadelor suma de lei 18.180, taxe cununii 4200 lei, diplome şi brâie lei 41500.

Incasările în minus se explică prin aceia că foarte multe fon-

duri ce se cuvin anului financiar expirat se încasează de abia în anul financiar în curs. Spre exemplu : Fond Eparhial, Fond Patriarhal şi abonamente „Revista Mitropolia Moldovei". Deasemenea dela chiriaşi a mai rămas de încasat, dar li s'au făcut somaţii spre a se pune la curent.

Dela C. A. P. S. este de încasat lei 552.000 în contul lemnelor vândute D-lui I. Bădărău, pentru care s'a trecut pentru executarea bugetului această sumă ca împrumut dela Fabrica Eparhială de Lumânări.

In ce priveşte cheltuelile, toate s'au făcut conform bugetului afară de cele excepţionale, care au fost necesare a se executa. ca : reparaţiile dela Cancelarie pentru stricăciunile cauzate de bombardamentul bolşevic din vara anului 1941, reparaţii la clădirile din curtea Bisericii Bărboi şi diferite cheltueli de administraţie, care prevedere, a fost depăşită din cauza vremurilor excepţionaîe, toate acestea însumând un total de 186.895 lei.

S'a cheltuit după cum urmează :

1.	La	art.	1	Lei	149.991	faţă	de	lei	150.000	prev. bug.
2.	„	„	2	„	27.024	„	„	„	30.000	„ „
3.	„	„	3	„	232.900	„	„	„	314.000	„ „
4.	„	„	4	„	22.978	„	„	„	30.000	„ „
5.	„	„	5	„	29 200	„	„	„	30.000	„ „
6.	„	„	6	„	180.000	„	„	„	180.000	„ „
7.	„	„	7	„	140.507	„	„	„	200.000	„ „
8.	„	„	8	„	30.008	„	„	„	50.000	„ „
9.	„	„	9	„	100.000	„	„	„	100.000	„ „
10.	„	„	10	„	59.999	„	„	„	60.000	„ „
11.	„	„	11	„	399 947	„	„	„	400.000	„ „
12.	„	„	12	„	—	„	„	„	200.000	„ „
13.	„	„	13	„	21.203	„	„	„	25.000	„ „
14.	„	„	14	„	154.752	„	„	„	170.000	„ „
15.	„	„	15	„	38.279	„	„	„	250.000	„ „
16.	„	„	16	„	449.992	„	„	„	450.000	„ „
17.	„	„	17	„	62.957	„	„	„	100.000	„ „
18.	„	„	18	„	127.390	„	„	„	150.000	„ „
19.	„	„	19	„	283.524	„	„	„	130.000	„ „
20.	„	„	20	„	195.452	„	„	„	330.000	„ „
21	„	„	21	„	320.000	„	„	„	320.000	„ „
22.	„	„	22	„	19.423	„	„	„	35.000	„ „

23.	La art.	23	Lei	47.952	faţă	de	lei	60.000	prov.	bug.
24.	„	„ 24	„	—	„	„	„	28.000	„	„
25.	„	„ 25	„	—	„	„	„	60.000	„	„
26.	„	„ 26	„	159.555	„	„	„	159.600	„	„

Din cele arătate mai sus se constată că numai la art. 19 „Imprimarea calendarului de perete“ s'a cheltuit în plus suma de lei 153.524 aceasta din cauza scumpirii hârtiei şi lucrului, dar care a putut fi acoperită prin încasări la venituri unde s'a realizat la acest articol un plus de 260.262 lei faţă de prevederile bugetare.

La data de 31 Martie 1942, data închiderii anului financiar expirat, rămâne un sold de lei 64.086.

Cele expuse mai sus s'au discutat şi aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942. (Referat înregistrat sub Nr. 4341/942).

Gestiunea Fabricei Eparhiale de Lumânări

Din cercetarea scriptelor de contabilitate ale Fabricei Eparhiale de Lumânări, pe anul financiar 1941/42, se constată că s'a realizat un beneficiu brut de lei 7.628.677.

Pentru bunul mers al Fabricei s'au făcut următoarele cheltueli:

1.	Dobânzi la capitalul împrumutat lei . .	22.023
2.	Amortizarea complectă a Imobilului. Mobilierului şi Maşinilor lei	71.097
3.	Cheltueli Generale lei	383.249
4.	Salarii personal lei	259.270
5.	Cota bugetară cuvenită Mitropoliei lei . .	600.000
	TOTAL Lei .	1335.641

Scăzându-se aceste cheltueli, rămâne un beneficiu net este de lei 6.893.036.

Beneficiul net atât de mare se datoreşte:

1. Controlului regulat, bunei conduceri şi a organizaţii noui ce am introdus la Fabrica Eparhială, care la timp a fost aprovizionată cu tot necesarul, deşi ne găsim în plină criză a războiului, dar cu multă muncă s'a putut realiza.

2. Basarabiei şi Transnistriei, unde am avut în anul trecut 1941/42 un debuşeu întins pentru distribuirea lumânărilor Fabricei noastre Eparhiale.

Din acest beneficiu net propun a se face următoarele:

1. Facerea unei prisace model în valoare de 250.000 lei.

2. Cheltueli deplasare şi prime de încurajare la funcţionarii şi lucrătorii Fabricei Eparhiale lei 96.036.

3. Având în vedere că acest an a fost atât de greu pentru toţi funcţionarii în genere, propun a se veni în ajutorul întregului personal al Cancelariei, prin acordarea unui salar înainte de Sf. Paşti, spre a le acoperi într'o mică măsură greutăţile pe care le suportă.

De altfel la Sf. Patriarhie, funcţionarii beneficiază totdeauna la sărbătorile Crăciunului şi Paştelui, de un salar în plus, afară de cel primit dela Stat, credem că şi la Mitropolia noastră putem face aceasta măcar odată pe an.

Suma ce ar necesita această cheltuială se ridică la 196. 211 lei.

După scăderea acestor cheltueli, suma rezultată se va capitaliza la Fondul Fabricei Eparhiale de Lumânări, spre a se putea cumpăra la timp materiile prime, care în aceste timpuri se găsesc cu foarte multă greutate.

Cele expuse mai sus s'au discutat şi s'a dat descărcarea bilanţului şi contului de Profit & Pierdere, aprobându-se în totul propunerile făcute de către Cons. Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942 (Ref. înreg. sub Nr. 4342/942.

Gestiunea Librăriei Eparhiale

Din cercetarea scriptelor de contabilitate ale Librăriei noastre Eparhiale, pe anul financiar 1941/42, se constată că s'a realizat un beneficiu brut de 206.424 lei.

Conform contului de Profit & Pierdere s'a cheltuit :

1. Salarii	lei	67.000
2. Cheltueli Generale	„	12.601
3. Iluminat	„	2.153
4. Impozite	„	18,279
5. Chirii	„	24.000
6. Plus şi Minus de Inventar . . .	„	5.658
TOTAL LEI		129.691

Scăzându-se această sumă din beneficiul de 206.424 lei rămâne un beneficiu net de 76.7333 lei.

Luându-se în discuţie cele de mai sus, Consiliul Eparhial

Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, dă descărcare gestiunei Librăriei Eparhiale şi aprobă Bilanţul şi Contul de Profit & Pierdere. (Referat înregistrat sub Nr. 4343/942).

Deasemenea luându-se în discuţie administrarea Librăriei Eparhiale, care până în prezent nu a contribuit cu nici o cotă la Bugetul Arhiepiscopiei noastre, Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, aprobă propunerea de a se încredinţa conducerea şi aprovizionarea ei de către Monahul Partenie Radu, sub controlul efectiv al Secţiei Economice, care având mai multă libertate şi fiind interesat pentru obţinerea unui venit cât mai important, va putea astfel să contribuie la bugetul Arhiepiscopiei pe anul financiar 1942/943 cu 100.000 lei, plus chiria prăvăliei de lei 30.000. (Referat înregistrat sub Nr. 4344/942.

Situaţia viilor şi moşiei

In urma avizului Secţiei Economice din 2 Decembrie 1941, aprobat de Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit, administrarea şi exploatarea viilor şi moşiilor luate în seama Secţiunei cu începere dela 1 Noembrie 1941, a necesitat cheltueli în valoare de lei 1.345.674. cari s'au efectuat dintr'un împrumut făcut la Fabrica Eparhială de Lumânări, în valoare de lei 1.500.000.

După cum se constată din situaţia prezentată de Serv. Contabilităţii Administraţiei acestor bunuri, aceste cheltueli sunt repartizate astfel :

1. *Cheltueli Generale de Exploatare.* In acest cont sunt cheltueli făcute în interesul tuturor bunurilor, plata unui vizitiu la centru, cumpăratul hranei pentru caii dela centru, potcovitul cum şi plata hranei administratorului şi salarul contabilului (3.000 lei lunar). Total 53.104

2. *Cheltueli pentru exploatarea moşiei Popricani.* In acest cont intră în primul rând salariile personalului: îngrijitorul cu 1.000 lei lunar, 2 servitori a 1.000 lei lunar, hrana personalului, impozitul pe $^1/_2$ an la percepţie care face lei 25.831, cumpăratul ovăzului pentru hrana vitelor 11.000 lei, fân în valoare de 24.000 lei, seminţe de orz, ovăz şi grâu de vară în val. de lei 83.250, seminţe pentru grădinărie în val. de lei 20.125, plata aratului şi semănatului din toamnă şi costul semeninţei de grâu, în valoare de lei 88.800, furaje, sfe-

clă, paie şi lucernă lei 40.000 şi altă arătură în suprafaţă de 8 ha. socotit a 1.000 lei, lei 8.000, în total lei 390.960

Ţinem să arătăm că la moşie avem însămânţat grâu de toamnă în suprafaţă de 28 Ha. însămânţăm în primăvara aceasta 5 Ha. grâu de vară, 10 ha. pentru orz, 20 ha. pentru ovăz şi circa 20 ha. pentru porumb. Deasemenea 2-3 ha. pentru cartofi, 3-4 ha. pentru fasole, arătura necesară se va putea face în foarte scurt timp avem în prezent la moşie tractorul cumparat cu bani gata, motorina trebuitoare. Deasemenea avem vite de muncă, 4 cai şi 2 boi.

4. *Cheltueli exploatare via Hlincea 3.5 ha.*, care cuprind: dări la percepţie şi comună, plata lucrului de îngropat şi desgropat via, plata personalului: îngrijitorul cu 1000 lei şi un om cu ziua, haragi a 2 lei bucata, seminţe în valoare de 5487 lei, pentru grădinărie de toamnă şi primăvară, în total lei . . . 32.065

5. *Cheltueli cu exploatarea viei Bucium 16 ha.*, luată deocamdată în arendă dela Ad-ţia bunurilor evreşti. Cu intenţia de a deveni proprietatea Sf. Mitropoli. In aceste cheltueli intră în primul rând reparatul caselor stricate de bombardament cum şi de trupa care a cantonat, în val. de lei 30.000, cumpăratul sulfatului de cupru în val. de lei 57.500, cumpăratul mlajei pentru legat în val. de lei 8.000, plata unui vier a 2.500 lei lunar, cumpăratul seminţelor pentru grădină în val. de lei 3.500 cum şi plata oamenilor la lucru de toamnă şi de primăvară şi hrană care în total lei . . 212.242

6. *Cheltueli cu propunere de inventar* la vie şi moşie, şi anume: tractorul cu plug 3 fiere în valoare de 437.189 lei, 31 pânze de saci în val. de 13.296 lei. 30 sape pentru vie lei 1.725, 4 târnăcoape pentru vie 490 lei, 4 perechi foarfeci 1.000 lei. 5 rogojini pentru seră lei 750 şi diferite mici cheltueli care fac în total lei 479.103

7. *Cereale şi legume pentru sămînţă şi hrană* la vie şi moşie, 8.0000 kgr. porumb, 4.800 kgr. cartofi, 1.300 kgr. fasole, 25 kgr. cânepă, 5 kgr. linte, 180 kgr. orz de sământă în valoare totală de lei . . 147.500

8. *Animale de tracțiune și producătoare de venit :* s'au cumpărat 2 cai cu 60.000 lei, alți 2 cai și 2 boi cu 90.000 lei, 64 de oi, vacă cu viței și mânzat, 5 porci, toate în valoare de lei 151.000, deci în total lei 301.000

Total cheltueli . . 1.615.974

Din care avem de plătit încă pentru inventar la *diverși creditori* (I. P. S. Sale Mitropolitului) suma de . 270.000

Cheltueli reale efectuate lei . . 1.343.674

Deasemenea avem realizat un venit de lei . . 9.168 din vinul rezultat în toamna trecută la via Bucium.

In ce privește bugetul personalului dela administrația viilor și moșiilor propunem :

Adminlstratorul să aibă un salar de 3.000 lei lunar pe lângă salarul de cântăreț, așa cum am arătat în referatul dela 2 Decembrie 1941, fără însă a mai avea hrana.

Contabilul rămâne cu salarul său de anul trecut adică lei 3.000 lunar. Deasemenea vierul Vasile Secăleanu dela via Bucium rămâne cu salarul de 2.500 lei lunar.

Ingrijitorul Damian Bolohan dela moșia Popricani și îngrijitorul Dionisie Leonte dela via Hlincea, cari au primit câte 1.000 lei lunar, propun să li se aprobe un salar de 1.500 lei lunar plus hrana.

In ce privește celălalt personal, servitori, zilași, etc., angajarea lor variază după atribuțiuni și puterea de muncă.

Consiliul Eparhial Plenar în ședința dela 21 Aprilie 1942, luând în discuție cele arătate mai sus, le aprobă. (Referat înregistrat sub Nr. 4345/942.

* * *

Tot Secțiunea Economică a Arhiepiscopiei noastre, are îndatorirea de administra averea particulară a Arhiepiscopiei noastre.

In acest scop, în conformitate cu art. 144 din Legea de Organizare Bisericească, Secțiunea Economică a Sf. Mitropolii întocmește bugetul de venituri și cheltueli, pe care îl supune aprobării Onor. Consiliului Eparhial Plenar și Adunării Eparhiale.

Și anul acesta bugetul prezintă unele modificări, atât la venituri, cât și la cheltueli, mărindu-se aproximativ 2.000.000.

Pentru o mai bună edificare redăm mai jos acest proect.

SPECIFICAREA VENITURILOR	Aprobate pe 1941|942	Propus pe 1942|943
CAP. I		
Art. 1. - Din Exploatarea parchetelor dela pădurele Sf. Mitropolii, prin C. A. P. S.	1.600.000	900.000
CAP. II		
Art. 2. - Venitul cupoanelor dela titlurile proprietatea Sf. Mitropolii şi a Soc. Ocrotirea.	272.000	200.000
CAP. III		
Art. 3. - Perceperea cotei de 10% din venitul tuturor parohiilor şi mânăstirilor pentru Fondul Eparhial	600.000	900.000
Art. 4. - Idem 1% Fondul Patriarhal	60.000	90.000
CAP. IV		
Art. 5. - Eventual venit dela Fabrica de Lumânări	600.000	1.900.000
Art. 6. - Eventual venit dela Librăria Epah.	—	100.000
Art. 7. - Eventual venit dela Moşie	—	100.000
Art. 8. - Eventual venit dela Vii	—	150.000
CAP. V		
Art. 9. - Din abonamente făcute la revista „Mitropolia Moldovei“	150.000	195.000
Art. 10. - Din imprimarea unui calendar de perete întocmit de Secţia Culturală	270.000	400.000
Art. 11. - Venit dela revtsta „Moldova Creştină“	—	200.000
CAP. VI		
Art. 12. - Chiriile cuvenite dela imobilele Sf. Mitropolii	360.000	400.000
CAP. VII		
Art. 13. - Neprevăzute	100.000	500.000
Total Venituri . .	4.012.000	6.035.000

Din cercetarea cifrelor expuse mai sus, se constată că la unele articole bugetare, veniturile s'au majorat, iar la altele s'au micşorat.

Micşorarea s'a produs numai la art. 1 „Venitul Pădurilor" dela 1.600.000 lei cât a fost în anul trecut la 900.000 lei prevedere pe anul 1942/943, deoarece exploatarea pădurilor Sf. Mitropolii a trecut în seama C. A. P. S., care ne-a făcut cunoscut că pentru acest an cota rămasă din exploatare este numai suma arătată mai sus. De oarece Sf. Mitropolie se simte nedreptăţită cu micşorarea cu cel puţin un 1.000.000 lei a acestui venit, care trebuia să se mărească, lemne de foc şi construcţie având un preţ mult mai încreştere, faţă de anul trecut când s'a făcut exploatarea de către noi, s'a intervenit la Ministerul Domeniilor pentru revizuirea cotei fixate, spre a nu fi păgubiţi cu o sumă atât de importantă.

La celelalte articole bugetare s'au făcut majorări cât mai reale, pentru realizarea acestor venituri.

S'au introdus deasemenea noi articole bugetare ca: venitul dela Librărie, venitul dela viile şi moşia trecută în administraţia Secţiunei Economice, precum şi venitul dela noua revistă săptămânală „Moldova Creştină".

In ce priveşte cheltuelile ne arată mai jos, comparativ cu cele aprobate în bugetul anului trecut 1941/942:

SPECIFICAREA CHELTUELILOR	Aprobate 1941|942	Propuse pe 1942|943
CAP. I		
Art. 1. - Spezele de transport, diurnă, consilii şi adunări eparhiale, consistorii, misiuni, etc.	150.000	500.000
Art. 2. - Onorar avocat, cheltueli procese, expertize	30.000	50.000
Art. 3. - Salariile personalului diurnist:		
a. 2 servitori Cancelarie a 1500	36.000	
b. Un mecanic pt. reparaţii instalaţii apă şi canal a 3000	36.000	
c. Casierul Mitropoliei a 2500	30.000	

SPECIFICAREA CHELTUELILOR			Aprobate 1941|942	Propuse pe 1942|943
d. Un şofer a	8500	102.000		
e. 2 sergenţi de pază a	500	12.000		
f. 2 oameni serviciu Palat a	1500	36.000		
g. Una maică Palat a	1500	18.000		
h. Una bucătăreasă a	2000	24.000		
i. Un grădinar a	2000	24.000		
j. Un econom curtea Mitropolie	3000	36.000	314.400	354.000
CAP. III				
Art. 4. - Subvenţia Corului Mttropolitan			180.000	300.000
Art. 5. - Fond Cultural, Misionar, tipărituri de broşuri, cumpărare de cărţi, ajutor, cărţi săteşti, premii p. coruri bisericeşti			200.000	450.000
Art. 6. - Fond ajutor şi milă pentru săraci încredinţat I. P. S. Mitropolit			50.000	100.000
Art. 7. - Cheltueli de reprezentare şi musafiri			60.000	200.000
Art. 8. - Cheltueli materiale p. Sf. Sinod			—	10.000
CAP. IV				
Art. 9. - Refacerea şi reparaţia imobilor 1942/943 instalare de apometri casa nouă, closet model şi amenajare adăpost Apărare Pasivă			400.000	900.000
Art. 10 - Amenajare şi dif. reparaţii la Mitocul Mitropoliei Moldovei la Bis. Antim Bucureşti			—	100.000
Art. 11. - Fondul Şcoalei Cântăreţi Bis. Iaşi			200.000	200.000
Art. 12. - Cheltueli de refacerea, întreţinerea parcului şi sera de flori			25.000	80.000
Art. 13. - Valoarea lemnelor de foc şi transportul lor la Palat, Cancelarie, Bis. Monument, Catedrală			250.000	500.000
Art. 14. - Cheltueli materiale-întreţinere :				
a. Consum apă		120.000		
b. Imprimate, tipărituri şi furnituri birou		150.000		

SPECIFICAREA CHELTUELILOR		Aprobate 1941|942	Propuse pe 1942|943
c. Consum benzină, ulei şi repa=raţii maşini	300.000		
d. Abonamente şi conv. telefonice	80.000		
e. Diferite chelt. întreţinere	150.000	450.000	800.000
Art. 15. - Lumina electrică: cancelarie, pa=lat biserică şi atenanse, etc.		100.000	100.000
Art. 16. - Diferite reparaţii şi procurare mo=bilier la Cancelarie şi Palat		—	250.000
CAP. V			
Art. 17. - Plata „Revistei Mitropolia Mol=dovei“		150.000	200.000
Art. 18. - Plata cheltuelilor de imprimare a calendarului de perete întocmit de Sec=ţia Culturală a Sf. Mitropolii		130.000	300.000
CAP. VI			
Art. 19. - Impozite către stat, judeţ, comună		330.000	250.000
Art. 20. - Valoarea cupoanelor dela titlurile Soc. Ocrotirea depuse la Mittopolie		28.000	28.000
Art. 21. - Plata fondului Patriarhal		60.000	90.000
CAP. VII			
Art. 22. - Contribuţie pentru Opera Mol=dovei		—	100.000
Art. 23. - Fond deschidere de credit		159.600	173.000
Total Cheltueli . .		4.012.000	6.035.000

Din cercetarea sumelor propuse la cheltueli se observă o majorare la toate articolele bugetare, aceasta datorându=se faptu=lui că toate materialele şi mâna de lucru s'au scumpit cu mult faţă de anul trecut.

Toate cheltuelile sunt aproape acelea ce se prevăd în fiecare an introducându=se două articole noui ca: „Amenajarea şi dife=rite reparaţiuni la Mitocul Mitropoliei Moldovei dela Bis. Antim“

în sumă de 100.000 lei şi „Contribuţie pentru Opera Moldovei“ în sumă de 100.000 lei. Deasemenea s'a prevăzut suma de lei 10.000 drept cheltueli materiale pentru Sf. Sinod.

Cele expuse mai sus s'au discutat în Consiliul Eparhiat Plenar, în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, care s'au apropiat întocmai. (Referat înregistrat sub Nr. 4346/942.

* * *

Bugetul Fabricei Eparhiale de Lumânări.

Pentru anul financiar 1942/943, se propune următoarele salarii la personalul Fabricei Eparhiale de Lumânări:

1. Plata contabilului	a 6000 lunar,	lei 72,000 anual
2. Plata casierului	a 3500 lunar,	lei 42,000 anual
3. Plata şef depozit	a 4000 lunar,	lei 48,000 anual
4. Plata magazioner	a 3000 lunar,	lei 36,000 anual
5. Plata conduct. tech.	a 6000 lunar,	lei 72.600 anual
6. Plata Ajut. verif. gestiuni	a 4000 lunar,	lei 48,000 anual
7. Plata meşterului	a 5000 lunar,	lei 60,000 anual
8. Plata meşterei	a 5500 lunar,	lei 66,000 anual
9. Plata lucrătoare	a 4000 lunar,	lei 48,000 anual
10. Plata lucrător	a 3500 lunar,	lei 42,000 anual
	Total	lei 534.000 anual

Sumele specificate mai sus, se vor plăti din bugetul Fabricei noastre Eparhiale de Lumânări, întrucât socot că şi în anul viitor 1942/943 vom realiza un beneficiu destul de apreciabil.

Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, a luat în discuţte cele de mai sus şi le-a aprobat.

(Referat înregistrat sub Nr. 4347/942).

Lucrările de reparaţii

Pentru primăvara acestui an sunt de executat importante lucrări de reparaţii la Cancelarie, Palatul şi Clădirile Sf. Mitropolii, afară de cele făcute în anul trecut, pentru stricăciunile cauzate de bombardamentul bolşevic şi de cutremur.

Deasemenea facerea unui closet model, actualul găsindu-se într'o stare deplorabilă şi cu totul insalubră.

Amenajarea adăpostului pentru apărarea pasivă în curtea Sf. Mitropolii, precum şi reparaţiile la Metocul Mitropoliei Moldovei dela Bis. Antim Bucureşti, sunt lucrări de mare importanţă ce se vor executa în această campanie de lucru.

Prin amenajarea acestui Metoc, personalul nostru ce va avea diferiie delegaţii de efectuat în Bucureşti, pentru aprovizionarea Fabricei noastre Eparhiale de Lumânări şi alte interese ale Arhiepiscopiei, va avea unde locui în casă proprie, fără a mai fi nevoit să tragă la diferite hoteluri. Mitropolia noastră creindu-şi un drept pentru această locuinţă.

O altă lucrare importantă este instalarea apometrelor la fiecare apartament la clădirea Mitropoliei din Str. Stefan cel Mare, fiecare chiraş fiind obligat prin aceasta să-şi achite singur apa consumată, spre a nu se mai produce neînţelegeri între chiriaşi pe această chestiune.

Spre a se face o cât mai mare economie bugetului Arhiepiscopiei noastre, am căutat ca din iarnă să procur materialele de construcţie, necesare acestor reparaţiuni.

S'au cumpărat 50 m. c. nisip de râu a 800 lei m. c. şi 50 m. c. prundiş a 1500 lei m. c., care desigur în acest timp s'au ridicat cu mult preţurile. In urma stăruinţei depuse am achiziţionat dela armată aproximativ 10.000 Kgr. ciment, în mod gratuit, pentru care s'a plătit numai transportul lui.

Deasemenea s'a mai cumpărat un vagon var din Stefăneşti, din cea mai bună calitate, cu 8,50 lei Kgr, a cărui preţ pe piaţă este cu mult ridicat, făcându-se şi la aceasta o economie simţitoare.

Aducând la cunoştinţa Inalt Prea Sfinţiei Voastre şi Onor. Adunării Eparhiale, felul cum am înţeles şi să mă interesez de bunul al administraţiei şi gospodăriei Arhiepiscopiei noastre, vă rog să binevoiţi a lua act.

(Referat înregistrat sub Nr. 4348/942. aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

Achiziţionarea unei vii evreeşti

Pentru a se putea realiza noui beneficii Sf. Mitropolia Secţiunea Economică, a făcut intervenţiile necesare pentru luarea în folosinţă a unei vii evreeşti, din satul Bucium jud. Iaşi.

In urma acestor intervenţii, Subsecretariatul de Stat al Românizării, Colonizării şi Inventarului cu adresa Nr. 19604/941 a aprobat Sf. Mitropolii arendarea pe anul 1942, a viei trecută statului fostă proprietatea Forst şi Frenkel din Comuna Bucium, în suprafaţă de 16 ha cu arendă anuală de lei 28.600.

Deasemenea, se vor face toate intervenţiile ca această vie

să treacă în patrimoniul Sf. Mitropolii spre a-şi complecta bugetul de cheltueli cu noui surse de venituri.

Având în vedere scopul în care se face achiziţionarea vă rog a da cuvenita aprobare pentru îndeplinirea formelor legale.

Acestea s'au discutat şi aprobat de către Consiliul Eparhial Economic în şedinţa dela 2 Decembrie 1941, precum şi de către Consiliul Eparhial Plenar dela 21 Aprilie 1942.

(Referat înregistrat sub Nr. 13897/941).

Chestiunea pădurilor Sf. Mitropolii

In conformitate cu Decretul Lege Nr. 577 din 23 Iunie 1941, administrarea şi exploaterea pădurilor cedate instituţiilor bisericeşti, potrivit legii pentru Organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 1925, se face de către Casa Pădurilor Statului, cu începere dela 23 Iunie 1941.

Astfel şi pădurile Arhiepiscopiei noastre dela Valea Carului şi Valea Alunului, au trecut, pe această dată în administrarea şi exploatarea Casei Pădurilor.

Prin Decretul de mai sus se prevede ca din veniturile rezultate din exploatare se vor scădea toate cheltuelile respective, iar restul beneficiu va fi vărsat de Casa Pădurilor la Banca Naţională pe numele fiecărei instituţii în parte, iar repartiţia lor se va face de către organele de conducere în drept.

Şi cum C. A. P. S. ne-a făcut cunoscut că pentru anul în curs cota repartizată Sf. Mitropolii este numai de 900.000 lei, am făcut interveniiile necesare la Ministerul de Domenii pentru îndreptarea acestei nedreptăţi, deoarece ne vedem păgubiţi cu cel puţin 1.000.000 lei.

In urma acestor intervenţii Onor. Ministerul a trimis delegat un inspector la Sf. Mitropolie, care văzând rezultatele obţinute de noi pe ultimii 2 ani s'a convins de greşita repartiţie şi în curând sperăm să primim adevărata cotă din această exploatare.

Finanţarea Revistei „Moldova Creştină"

Pentru scoaterea unei foi de propagandă religioasă necesară poporului, Secţia Economică a Sf. Mitropolii a pus la dispoziţia Secţiei Culturale fondurile respective.

Aşa că începând dela 1 Ianuarie 1942 apare săptămânal „Moldova Creştină" sub conducerea unui comitet de redacţie anume alcătuit. Tirajul acestei foi este de 15.000 exemplare, din care 3000 se distribuie gratis iar 12.000 cu 2 lei exemplarul.

Până în prezent s'a cheltuit cu tipăritul şi expediţia suma de lei 400.0000.

Incasările sunt în curs de executare dela parohiile din Eparhia noastră, prin protopopiile respective.

Prin creiarea acestui mijloc de propagandă, Arhiepiscopia noastră îşi creiază noui venituri, afară de câştigul moral care este cel mai important din punct de vedere religios.

Din calculele făcute, s'a constatat că anual s'ar putea realiza 200.000 lei, sumă ce a fost trecută în bugetul de venituri ale Arhiepiscopiei noastre pe anul financiar 1942/943.

(Referat înregistrat sub Nr. 4349/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

Lucrările de măsurătoare ale terenurilor bisericeşti

Lucrările de măsurătoare şi hotărnicie la toate proprietăţile imobiliare ale parohiilor din cuprinsul Arhiepiscopiei noastre, au început din toamna anului 1937, pe baza contractului de lucrări din 30 Noembrie 1937 şi pe baza ordonanţelor Tribunalelor : Iaşi, Botoşani, Dorohoi, Neamţ şi Baia.

Prin executarea acestor lucrări se urmărea :

1. Stabilirea pe teren a hotarelor definitive la proprietăţile bisericeşti, în raport cu actele, planele şi titlurile de proprietate.

2. Redactarea planelor proprietăţilor bisericeşti, pentru ca în viitor fiecare unitate să posede un plan autentic, cu descrierea tuturor proprietăţilor, care să servească în orice împrejurare :

3. Stingerea litigiilor existente şi a celor ivite cu ocazia executărei acestor lucrări ~ aplicîndu-se acolo unde este cazul ~ legea hotărniciilor.

Până în prezent s'au executat următoarele lucrări :

1. In judeţul Iaşi s'au executat toate, afară de parohiile Trifeşti, Copou şi Talpalari.

2. In Judeţul Botoşani s'au executat lucrările la 108 unitaţi bisericeşti.

3. In Judeţul Dorohoi s'au executat lucrările la 54 unităţi bisericeşti.

4. In Judeţul Neamţ s'au executat lucrările la 45 unităţi bisericeşti.

5. In Judeţul Baia s'a executat lucrările la 79 unităţi bisericeşti.

In rezumat din totalul de 616 parohii, mânăstiri şi schituri au executat lucrările la 437 unităţi, la care s'au întocmit dosarele respective şi s'a trimis câte un dosar la fiecare unitate aparte, s'au mai făcut lucrări suplimentare de partaje între parohiile noui creiate prin scindarea altor parohii mai mari, precum şi copii după plane necesare Subsecretariatului Avuţiei Naţionale şi Inventarului Public.

Pentru ca orice unitate ce ar fi nemulţumită de modul cum s'a făcut măsurătoarea, să poată fi lămurită şi lucrările să fie fără nici o obiecţiune din partea nimănui, am înfiinţat acest birou al măsurătoarei în Cancelaria Sf. Mitropolii, spre a fi la dispoziţia celor interesaţi.

Din cauza evenimentelor şi din cauza greutăţilor întâmpinate de inginer pentru procurarea actelor necesare întocmirii acestor lucrări, nu s'au putut termina la data prevăzută în contract.

Având în vedere că lucrările se execută în aceleiaşi condiţiuni ca formă şi plata, deşi materialul s'a scumpit cu mult, sunt de părere a se aproba următoarele :

1. Continuarea lucrărilor până la terminarea lor completă.

2. Judecarea litigiilor existente, pentru definitivarea proprietăţilor.

3. Acordarea de avansuri pentru accelerarea lucrărilor şi a nu pierde timpul în campania de lucru.

(Referat înregistrat sub Nr. 4361/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

* * *

După şedinţa Consiliului Eparhial Plenar dela 21 Aprilie 1942, s'a mai primit dela parohia Tomeşti din Jud. Iaşi, lucrările în legătură cu donaţia făcută acelei parohii, de către locuitorul Ştefan Dăscălescu, ce constă din întinderea de 1790 m. p., cu destinaţia pentru cimitir.

Având în vedere că donaţia se face fără nici o condiţiune şi este în folosul bisericii, sunt de părere a se aproba.

Concluzii Generale

Din expunerea făcută asupra activităţii Secţiei Economice pe anul financiar expirat 1941/942, puteţi constata că numai datorită unei munci încordate, a unei bune conduceri şi a organizaţiei noui ce am introdus la Fabrica Eparhială de Lumânări, s'a putut

realiza beneficiul atât de mare, în felul cum s'a arătat mai sus.

Din acest beneficiu s'au putut înfăptui frumoase realizări de gospodărie la Arhiepiscopia noastră, deoarece având la îndemână numerarul necesar, am fost scutiţi de a mai apela la credit, care se obţine în condiţiuni atât de grele, în aceste vremuri excepţionale.

Iată ce am putut realiza în scurtul timp de când conduc Secţia Economică :

1. Cumpărarea uneltelor agricole ca: tractor, plug cu 3 fiere şi cred că în curând voiu cumpăra şi o batoză de treer, mai ales că din toamnă Secţia Economică va lua în exploatare şi a doua moşie de 100 Ha din Lungani-Voinesti.

2. Reparaţiunile dela Cancelarii şi Fabrica de Lumânări, care au fost bombardate de către avioanele bolşevice.

3. Aratul şi însămânţatul moşiei din Popricani în întindere de 100 Ha, cum şi lucrările făcute la ambele vii desgropatul, curăţitul şi punerea pe haragi a viţei, cumpărarea a 1000 Kgr. suflat cupru şi circa 36-40.000 haragi.

4. Finanţarea nouei reviste da propagandă „Moldova Creştină", care era de mult aşteptată în Eparhia noastră, Lei 400.000.

5. Amenajarea a 2 camere, cumpărarea mobilierului necesar şi a cărţilor respective, necesare înfiinţării unei biblioteci pentru Secţia Culturală, care va fi pusă la dispoziţia tuturor preoţilor din Eparhie.

6. Cumpărarea din timp a materialelor necesare reparaţiunilor în campania de lucru a anului 1942/943 : nisip, var, ciment prundiş.

Propuneri pentru viitor

1. Achiziţionarea unei tipografii pentru Sf. Mitropolie, ca toate tipăriturile necesare Arhiepiscopiei ca: revista „Mitropolia Moldovei", Moldova Creştină", imprimarea calendarului, imprimatele necesare parohiilor, etc., ce se ridică anual la circa lei 2.000.000, să se execute la această tipografie, aducându-se prin aceasta un mare venit Arhiepiscopiei noastre.

2. Infiinţarea unei prisace model a Mitropoliei la una din vii sau moşii.

3. Achiziţionarea viei evreeşti dela Bucium, în prezent arendată, fostă proprietatea Forst şi Frankel, în întindere de 16 Ha.

care să devină proprietatea Sf. Mitropolii. Aceasta fiind cea mai frumoasă din regiune.

4. Repararea Palatului Mitropolitan, Cancelariei şi locuinţelor dela Bis. Bărboi, facerea zaplazului Trei Erarhi precum şt înzestrarea Cancelariei, cu mobilier, care se găseşte în prezent, într'o stare deteriorată.

5. Construirea unui closet model, actualul găsindu-se într'o stare deplorabilă şi insalubră.

6. Construcţia adăpostului de apărare pasivă, care a fost făcut în mod rudimentar.

7. Plantarea cu pomii fructiferi la ambele moşii, circa câte 5 Ha., pentru a se forma livezi model şi pepiniere pentru săteni.

8. Amenajarea celor 2 iazuri dela ambeie moşii şi înmulţirea diferitelor specii de peşti.

9. Cultivarea grădinilor de zarzavat pentru aprovizionarea Sf. Mitropolii şi a funcţionarilor instituţiei.

10. Amenajarea unei crescătorii de vite la moşia Lungani, pentru formarea unei ferme model, precum şi a unui conac.

11. Acordarea unui spor la salar ca încurajare preotului ce va fi ales dela Prelipca - Botoşani, pentru combaterea secţanţilor.

12. Acordarea a câte unui premiu de 2.500 lei de fiecare prisacă, găsită cea mai frumoasă din Eparhie (cîte 2 premii de fiecare judeţ), precum şi pentru creşterea vermilor de mătasă.

13. Acordarea a 5 premii de 2.500 lei câte unul de fiecare judeţ din Eparhie pentru cele mai bogate biblioteci parohiale din Eparhie, care se citesc de popor.

14. Refacerea şi amenajarea serii de răsaduri şi flori din curtea Mitropoliei, pentru a se putea înfrumuseţa şi mai bine Parcul Sf. Mitropolii, curţile bisericilor monumentale, precum şi a bisericilor din oraş, şi a se avea răsaduri pentru vii şi moşii.

Cu acestea închei Darea de Seamă despre activitatea Secţiei Economice a Arhiepiscopiei Iaşilor, supunând aprecierii şi aprobării Inalt Prea Sfinţiei Voastre şi Onoratei Adunări Eparhiale.

Consilier Referent
Pr. G. NICULEA

O INCHINARE A VORNICULUI COSTACHE ROSET DELA BOTOŞANI

de Preot MIHAI MĂNUCĂ

Introducere

Vornicul Costache Roset este fiul lui Matei Roset descendent al unei familii din cele mai bogate în ranguri de boerie şi prin urmare în fapte de merit din principatele noastre. După cum însuş scrie, s'a născut în Constantinopole la 1790 şi a venit în Iaşi la 1806.[1]) Mai apoi s'a căsătorit cu Maria[2]) fiica stolnicului Constantin Gheuca, precum se arată în inscripţia bisericii Intîmpinarea Domnului din oraşul Botoşani ridicată din temelie cu cheltuiala sa.

Boerul Costache Roset a fost una dintre figurile pline de cinste şi de alese însuşiri ale bătrînului tîrg Botoşani. Pentru nevoile celor mulţi Costache Roset în 1824 trece în fruntea tîrgoveţilor şi cere domnitorului să le aprobe patruzeci de scutelnici ca să le fie de sacagii, toporaşi hornari şi tulumbalagii. Şi tot el este cel dintîi care garantează solvabiliţatea împrumutului pe care-l fac tîrgoveţii pentru nevoile oraşului.[3])

In 1825 spatarul Costache Roset în fruntea membrilor sfatului dezbate diferite socoteli şi nereguli ale tirgului. Potrivit Regulamentului Organic, trebuia să se aleagă o

---

1. R. Rosetti. Familia Rosetti. II, Buc. 1942 p. 97.

2. A fost căsătorită mai inainte cu Vasile Vîrnav cu care a avut trei copii. Acesta moare în 1913 şi ea se mărită cu spatarul Costache Roset cf. A. Garovei. Monografia Oraşului Botoşani 1926. p. 153.

3. N. Iorga. Studii şi Documente. V. p. 145.

nouă eforie a tîrgului şi obştea îl socoteşte pe spatarul Roset drept consacrat pentru aceasta. [1])

Sufletul său se leagă tot mai mult de oraşul Botoşani prin zidirea bisericii Intîmpinarea Domnului şi Sfinţilor Impăraţi Constantin şi Elena. In bisericuţa aceasta cu o plăcută rezonanţă spatarul de atunci şi vornicul de mai apoi a făcut să răsune la strana dreaptă vocea psaltului grec şi la strana stîngă vocea dascălului moldovean. Il chemau duios — în miros de tămîie — amintirile copilăriei depe lîngă biserica sfinţilor Voevozi, din Constantinopole, unde fusese botezat şi ascultase frumoasele slujbe cu icoase şi gorgoane pline de nazalism ale grecilor constantinopolitani. Vornicul Costache Roset şi-a înfrumuseţat bisericuţa sa, cu tot ce a găsit mai de preţ şi mai de folos. Atît de mult îi plăcea muzica bisericească, încît face în 1852 şi o şcoală de psaltichie unde pune profesori pe însăşi dascălii aleşi de el dela biserica sa.

Pentru iscusinţa şi dragostea cu care îmbrăţişa nevoile oraşului Botoşani, Costache Roset este ales în 1836 Noembrie 24, preşedintele Eforiei Orăşeneşti «*după mulţimea glasurilor*». Din mulţimea de aproape două sute de alegători, boeri, neguţitori de starea I, şi starea III-a, patentari cl. III şi staroşti, n'a fost nimeni care să se împotrivească alegerii făcute. Ba încă unii dintre dînşii în număr de douăzeci şi unul nefiind faţă la alegerea care s'a făcut, dau înscris arătînd nu numai că sunt mulţumiţi cu această alegere, ci, îi aduc drept «*pildă patrioticeştile sale osârdii ce cu liniştire au arătat acestui oraş, în anii trecuţi când a fost epitropul târgului, că [ci] cu acel puţin venit ce avea casa epitropiei a făcut o somă de stănjeni cu pavé [a] de piiatră poduri şi altele care erau neaparat trebuinčoase pentru înlesnirea orăşănilor*». In situaţiunea socială în care a ajuns Roset se cunoştea pe sine îşi cunoştea forţa morală şi capacitatea de care dispunea pentru a putea sta la dispoziţiunea prefacerilor administrative şi politice ale oraşului Botoşani. De aceia, el răspunde Departamentului hotărît: «*...intrat în slujbă voi sărgui întocmai a aduce întru împlinire cuprinderea instrucţiilor i a prave-*

---

1. Gorovei op. cit. p. p. 217 — 218

lilor obșteștei adunări și a poroncilor ce voiu priimi. Voiu fi următor pentru totdeauna în folosul obstesc». [1])

In 1843 Mai 15, este numit vornic de Botoşani, în care calitate îl găsim printre membrii sfatului orăşenesc; iar în 1854 prin Noembrie, după întoarcerea domnitorului Grigore Ghica Vodă la tronul părăsit din cauza ocupaţiunilor ruseşti, vornicul Roset trimite Domnitorului alături de ceilalţi obştieri ai oraşului o adresă de mulţumire şi bucurie.[2])

In vremea aceasta — 1851 Decembrie 20, vornicul Costache Roset hărăzeşte biserica sa mînăstirii Vorcna din ţinutul Botoşanilor, *«ca să fie di mitoc monastirii înpreună și cu toată zăstria ei».* O face aceasta *«pentru ertarea păcatelor noastre şi a părinţilor noștri».* Actul de hărăzire arată că biserica se află zidită pe moşia Păpăuţii, pe loc cu bezmăn şi că este în aceiaş ogradă cu livada; că are patrusprezece chilii de zid între care două sunt destinate pentru arhondaric avînd toate cele trebuitoare. Jurîmprejurul ei se găsea o livadă frumoasă cu trei chioşcuri.

Biserica era înzestrată cu toate cele trebuitoare: veşminte, cărţi, vase sfinţite etc. Pentru întreţinerea bisericii caşi a slujitorilor acesteia vornicul Roset mai dănuieşte o parte din moşia sa *Tomeștii* din ţinutul Botoşanilor cuprinzătoare în *«93 fălci, prăjini și 11 stânjăni cvadraţi» «8 dugheni de piatră în uliţa olăriei despre târgul vitilor»* şi *două hanuri»* unul sub una dintre dughenile acestea şi unul în capătul uliţei olăriei. Dania aceasta îngrădeşte mînăstirea Vorona în anumite condiţiuni. Ea va păzi rînduiala mînăstirească, puind numărul trebuitor de slujitori şi *«păzind a sluji obștie»* în biserica hărăzită; a face pomenirile ctitoreşti, atăt cele anuale cît şi cele săptămînale; *«a învăţa și zăci copii săraci la Pisaltichii, înpărţindu-i pe la pisalţii aceștii biserici cu diosăbită liafă, după cum s'au urmat și păn[ă]acum».* In 1855, Martie 16 vornicul Roset face şi *«Diată»* repetînd pe scurt cele cuprinse în actul de închinare. Diata aminteşte insistent că mînăstirea Vorona are îndatorirea *«de a să pazi Școala de pisaltichie cu nestrămutare în veci, după cum să urmiază și*

---

1. A. S. I. Dos. Min. Int. No, 53 f. 139 gr.
2. Gorovei op. cit. p 406.

păn [ă] acum» şi încheie că mînăstirea Vorona este obligată să păzească şi *«celelante îndatoriri precum în actu formălutt şi publicat pe larg glăsueşte anume pentru toate».* [1]) adică după cum spune în *«Dania»* de faţă. Codichilul din 1857 Noembrie 10, aminteşte despre mitocul mînăstirii Vorona şi despre «casele» sale din Botoşani, din mahalaua Vrăbienilor, pe care le-a *«dănuit la anul 1855 Septembrie»* bisericii Stratenia *«ca să fie venitul Şcoalei zisei biserici, cu nestrămutare».* [2]) Şcoala aceasta a vornicului Roset va fi dăinuit ceva mai târziu după moartea sa—1870 prin Noembrie; întrucît Şcoala oficială, cu un trecut mult îndepărtat şi cu maestru de seamă era aceia din ograda Ospeniei.

Vornicul Costache Roset a fost un suflet plin de entuziasm; un spirit organizator şi chivernisitor; o minte înţeleaptă care a fost de un imediat şi real folos pentru oraşul Botoşani. Pe deasupra acestora vornicul Costache Roset s'a acoperit de evlavia ctitorilor creştini pentru care şi-a cîştigat merite prisositoare în trecutul Botoşanilor.

Respectate preasfinţite Stăpâne

Vroind a puni în rînduială statornică după trecireaiscălitului din viiaţă pe biserica me[a] de aici din tărgul Botoşanii cu hramurile: Intîmpinarea Domnului Nostru I[isu]s H[risto]s şi a Sfinţilor întocmai cu apostolii M[arii] înpăraţi Constandin şi Elena Şi luănd aminti di bunele rîndueli ci să păzăsc la Sf[ă]n[ta] Mon[asti]r[e] Vorona, am socotit de cuviinţă a harăzi pi numita Biserică me zisă-i Sf[i]n[te] Mon[asti]r[i] ca să fie di mitoc monastirii înpreună şi cu toată zăstria ei, pentru cari alăturez Inalt Pre[a]osfinţii[lor] V[oastre] doî întocmai eczămplari de hărăziri; plecat rugănd ca să aveţi bunătate a blagoslovi şi a li întări, potrivit formelor, despre paşnica stăpăniri.

A: Inalt Preasfiţ[iei] V[oastre] fiiu sufletesc [ş]i slugă păcătos.

C[ostache] Roset Vorn[ic]

1851 Dec[embrie] 20 zile
Botoşani

---

1. R. Rosetti. op. cit. II. p. 98.
2. Idem p. 101.

Danie

Supt iscălitul Vor[ni]c Costache Roset, văzănd zidirile urmate la Sf[a]n[ta] Monastire Vorona, cum şi bunile răndueli, ci să păzăsc la aceli Bisărici, am venit în plecare şi ca un creştin păcătos, hărăzesc şi eu Bisărica me[a], cu hramurile Intimpinare[a] Domnului Nostru I[isu]s H[risto]s şi a Sfin[ţilor] întocmai cu Apostolii i Marii Impăraţi Constandin şi Elena, ci, am zădit-o cu agiutoriul Domnului, pentru ertare[a] păcatelor noastre şi a părinţilor noştri în tărgul Botoşanii la măhălaoa Vrăbienii pi moşia Păpăuţi a Sf[ă]n-[tului] Ierarh Necolai pi loc cu bezmăn, 13 lei, 20 parali pi fieştecare an, care este într'o ogradă cu livada, îngrăditä giur înpregiur cu zaplaz, cu 14 chilii di zid, între care 2 di arhondaric, sînt înbrăcate şi cu toate a lor trebuinč[i]oasă. Tot întru ač[e]astă ogradă este pivniţă, 1,3: chioşcuri în livadă şi cu toate acelelante heiuri, ci, să mai află întru ač[e]astă îngrăditură, ca să fie Mitoc Sf[intei] Mo[nasti]r[i] Vorona; avînd de zăstri numita bisărică atăt cele mai sus însămnate precum şi cele mai ğ[i]os numite:

8 candele de argint, un sfînt chivot mari pi sf[întul] pristol di argint; un sfînt potir înpreună şi cu toate celelalte sfinte vasuri toate de argint; trei sfinte cruci mari di argint pi sf[ă]n[tul] pristol; un ibric de argint pentru căldură; două Evanghelii, una grecească înbrăcată cu argint şi una moldovinească; 3 leturghii: una greč[i]ască şi 2 moldovineşti; 4 sfeşnice pe sf[î]n[tul] pristol, 2 di argint şi 2 de schijă; 2 sfeşnice de Bacfon cîte cu 4 fofeze; 1 litier di Bacfon; 1 aghezmatari di alamă; un pomăzuitoriu di argint; 51 icoane a praznicilor şi a sfinţilor di pisti an, bez 6 cari sînt înainte[a] icoanelor înpărăteşti; 2 icoane Maica Domnului Cernită; 1 chip a Mîntuitorului; 4 icoane de argint; 2 a hramurilor, una a sfintei Invieri şi una deasupra strănii arhiereşti; o caldari mică de aramă; 3 discuri mari de aramă; 2 discuri di aramă; 2 discuri di aramă spoite; 2 înbrăcăminţi a Sf[î]n[tului] Pristol; un acoperemînt mari pentru sfîntul Pristol, două perechi di mucări cu tăbliţili lor pi sf[î]n[tul] pristol; 1 stîngătoriu mari pentru policandru; una cadelniţă di argint, 1 di bacfon, 1 di alamă; un sf[î]n[t]

aer ; 1 Evanghelistariu ; 1 tipic ; 2 Octoihuri ; unu[l] grecesc, unu[l] moldovinesc 12 minieuri greceşti ; 12 moldovineşti, 2 trioadi : 1 grecesc, 1 moldovinesc, 2 pendicostari : 1 grecesc unu[l] moldovinesc ; 2 apostoli : unu[l] grecesc, unu[l] moldovinesc ; 2 Ciasloave : unu[l] grecesc, unu[l] moldovinesc ; una Psaltire ; 2 megalinari : unu[l] grecesc, unu[l] moldovinesc ; o carti minunile Maici[i] Domnului ; un molitvelnic ; Veliceniile prasnicilor ; o panahidă ; un pidalion mare : slujba cuvioasei Parascheva ; acatistul cuvioasei [Parascheva ; Acatistul Sfinţilor apostoli ; Prohodul Mîntuitorului pi (anumite) sămni ; slujba Sf[â]n[tului] Ioan Navi ; o carte a săptămăni[i] luminată cu evanghelii în feliuri de limbi ; 3 cărţi de pisaltichii şi alte mai multi a praznicilor şi a sfinţilor di piste an.

2 icoani Maica Domnului cu pruncul în braţă ; o icoană a Sf[ă]nt[ului] Ioan dela Suć[i]avă ; un policandru mari di bacfon în mijlocul bisărici[i] ; cum şi două poliiţe, 4 sfeşnice de alamă umblătoari cum şi 2 de lemn ; 2 analoguri : unu[l] poliit, unu[l] sadé (simplu) ; o cristelniţă mare de arama ; o tingire mare de aramă cu capacul ei di adus foc ; 2 prapuri ; 2 fănari mari ; 2 cruci mari : una poliită, una sadé ; 2 clopoţi di pus afară în pridvor, la aghezmători, la poartă şi la alti locuri lîngă biserică în cari să aprind lumînări la deni[i] la privigheri, la scoateri[a] sf[ă]nt[ului] aer şi la sf[ă]n[ta] învieri. Două cutii a biserici[i] ; una di tiniche verde boită şi una di lemn zugrăvită ; 3 tipezi di colivă mari : 2 de aramă şi 1 di alamă, 13 rînduri veşminte preoţeşti di ştofă cu stiharili lor şi cu toate tacămurile lor toate buni ; 5 părechi paftali de argint ; 5 rînduri veşminte diaconeşti cu toate tacămurile lor trebuitoare ; 10 ränduri văzduhuri buni cu toate procoveţele lor ; 3 perdeli a stintei Dveri ; o perde[a] la fereasta sfînt[ului] Oltariu ; 2 stihare anagnoşă tare ; 3 înbrăcăminţi di tratapod ; o ipogonate ; o ladă mari boită verde în care şed veşmintili. O înbrăcăminti di analog ; 1 înbrăcăminte di litier ; 5 bocceli în care şăd veşminte.

Toate aceste de mai sus însămnate, atăt argintării, cum şi cărţile subscrisă cu ţifra iscălitului.

Pe lăngă ač[e]astă înzăstrare dănuesc numitei bisărici o parte de[n] moşie[a] me[a] *Tomeştii* cumpărată acu[m] în anul

curgătoriu 1851 di la Dumn[i]alui boeriu[l] Miclescu prin sultan mezat hotărătă şi stălpită *în No. di 93 fălci, prăjini şi 11 stănjăni cvadraţi,* care deoparte să hotărăşti cu moşăia me[a] Tomeştii şi de altă parte cu moşăia D[umisale] bănesăî *Ecaterina Vârnav*; avînd a să urma stăpînire după învoiala ce s'au păzit din vechime şi pănă acu[m], ad[ică]: Vitele amănduror părţilor să aibă a păşuni la un loc, fără a fi imaşul deosăbit; cum şi adăpătoare[a] la *iazul cel mare* ce să numeşte a lui *Balan,* a fi slobod despre vitele Sf[i]n-[tei] Mo[nasti]r[i], cu îndatoriri ca la vreme[a] [i]ezitului să dei cuvenitul agiutoriu la ezit.

Cum şi 8 dugheni de piatră în *uliţa olăriei* despre *târgul vitelor.* Asămine şi 2 hanuri din care unul este supt un acoperemînt cu pomenitele 8 dugheni zidite de iscălitul pi loc slobod, cumpărat de la fericitul post[elnic] *Petrachi Vărnav* i soţiia dumisali Dumnei C[u]c[oana] *Anastasiia Vărnav,* născută *Dimachi* şi al doila[a] han în capătul acei uliţe despre *târgul vitelor* zidită de iscălitul pi locul di zăstri, dănuit sf[i]n[tei] bisărici într'o unire cu fericita soţie[a] me[a] Vorniciasa *Marie[a] Roset* născută *Gheuca* după cum jurnalul cinstitei judecători supt No. 8269 pe larg glăsueşte. Care aceste 8 dugheni înpreună cu amîndouă hanurile sînt hărăzite sfintei bisărici pentru cheltuiala ei trebuincioasă şi plata slujitorilor ei.

Sf[ă]n[ta] M[onas]t[i]r[e] Vorona să îndatoreşti a păzi rănduiala monastirească, avînd doi preoţi, un diiacon, doi dascăli, din[tre] care acel din *strana mare ari a cănta grecesti* şi *celalant moldovineşti.* Aceştie sănt toţi cu lefile lor. Un eclisiiarh şi un grădinari despre a să păzi grădina în bună stari, tij[=iarăşi] cu lefile lor, precum s'au urmat şi pănă acum, după cum prin diosăbit izvod anume să arată. Păzind, a să sluji opştie şi di dou[ă] ori pi an la amăndouă hramurile a pomenitei bisărici; a face privigheri, a sluji cu săbor, făcănd a dou[a] zi şi pomeniri pentru ctitori pi la mormănturile lor, cu împărţală la săraci şi cu toată rănduiala cuvenită. Asămine are a să urma slujiri cu sobor şi privigheri, la toate praznicile înpărăteşti, făcănd şi pomeniri ctitoricească, cum şi în toate Simbetile, preutul de rînd să aibă a urma după sfănta leturghie cu eşire la mormăn-

turi, făcănd cuvenita panahidă, după cum s'au urmat şi păn[ă] acum.

Asămine şi la Sfănta Măn[ăstire] Vorona va urma cu privigheri şi cu panahidă la toate zilele însămnate a pomenirilor iscălitului păn[ă] la şapti ani. Şi aceste îndatoriri să vor urma în fieştecare an cu nestrămutare, în veci, trecănd atăt la condica ctitoricească cum la pomelnicul ctitoricescu toate numile mai ğ[i]os însemnate: *Constandin, Necolai, Zoi, Iacov, Elena, Haritina, Matei, Mariia, Costandin, Ecaterina, Mariia, Elena, Nicolai, Mariia. Mariia, Efrosina, Vasăli, Ecaterina, Mariţa, Toma, Mariia.*

Despre a să pomeni la sfintele jărtfi în pururia şi în veci, atât la zisa biserică cum şi la sfănta M[onasti]ri Vorona Pe lăngă toate aceste îndatoriri de mai sus însămnate să îndatoreşte Sfănta M[onasti]ri *a învăţa şi zăci copii săraci la Pisaltichii înpărţindu-i pe la pisalţii aceştii bisărici cu deosebită liafă,* după cum s'au urmat şi păn[ă] acuma[a]. Iar vroind Dumnezău a să zidi în vara viitoare *Şcoală deosăbită,* tot în ograda bisăricii, s'a (= se va) urma învăţătura copiilor tot di către Psaltul aceştii bisărici, la un locu la şcoala ce s'a zidi din nou.

Şi despre încredinţare şi sfărşitul dănuirii a pomenitii bisărici, la facirea acestei scrisori di danie, am făcut teslim, Pre[a] Cuvioşiei sali Părintelui arhim[anc rit] şi Igumen a Sf[i]n[tei] M[onasti]ri Vorona Kirio Iosif. Şi toate docomenturile vechi şi nou a acestor acareturi în cuprindere de treizăci şi opt bucăţi Sf[ă]n[ta] M[onasti]ri Vorona va lua în stăpăniri.

Şi dacă după trecire iscălitului din viiaţă nefiind îndreptată Sf[ă]n[ta] M[ă]n[ăstire] a prefaci în schimb sau a înstreina aceste acareturi ci, să rămăi în veci a Sfintei bisărici Strateniea. Şi despre nestrămutată urmare şi paşnică stăpăniri, urmează a me[a] iscălitură, poftim şi pi alţi feţi cinstite de s'au iscălit marturi, cum şi pe Cinstita Giudicătorii di ţinutu Botoşanii prin deosăbit înscris cerire, ca să încredinţăză ač[e]astă danie potrivit formelor.

1851 : Oct. : 20

Botoşani

C[ostache] *Roset* βεδεῶτι
Scarlat Miclescu martur
Alecu Miclescu Vornic martur
D: Silion martur

«Fiind faţă la fapta cea plăcută lui Dumnezeu care se face, aprob şi certific prezentul act, potrivit cu obiceiul sfintei mînăstiri a sfîntului Nicolae.

Ieroteos cel din Trapezunt care este reprezentantul patriarhului de Antiohia».

No. 32

Judecătoria Ţănut[ului] Botoşanii

Daniia de faţă fiind supt adavărată iscălitura a Dum[i]s[ale] boerului Vor[ni]c Costachi Roset ; adeverită şi de marturii iscăliţi mai sus ş[i] proestosul monastirii Popăuţii următorii către bisărica cu hramul Intîmpinarea Domnului Nostru Iisus Hristos şi a Sfinţilor înıocmai cu Apostolii, Marii înpăraţi Constandin şi Elena închinată M[o]n[asti]r[ii] Vorona; pentru dănuirea a părţii de moşii din Tomeştii şi opt dugheni, [ş]i dou[ă] hanuri din acest oraş cu locul lor, după cerire ce prin înscris au făcut Dum[ialui] vornicul.

Să încredinţează de judicătorie vremelniceşti cu iseăliturile curente şi cu punire[a] peceţii. Şi dacă în legiuitul termen a publicaţii nu să va ivi nici o pretenţii, să va încredinţa şi statornici cu adăugare că precum asupra unui din aceste hanuri eczistă pretenţăe din partea dum[ilor]s[ale] fraţilor aga Costache şi Scarlat Vârnăveşti; apoi trecirea urmează ca pricina ivită pînă la a sa legitimă precurmari.

N. Vărnavu, C. Bobeică, Grecianu
Director, *Vasiliu*
Şeful mesăi, Pisoţchi
1851: Noembrie 16 zile

(Rezolutia Mitropolitului) *21 Ghenar 1852*

După cererea Dum[i]s[ale] Vornicu[lui] Costachi Roset testatoriu[l] acestii danii, ce face cătră noi cu înscrisul său

din 20 Dechem[brie] a trecutului an 1851 văzându-să adeverit de mai multe cinstite persoane şi de către giudecătoria de ţinut Botoşanii, spre a avia întocmai urmari, să adeveriază cu a noastră iscălitură şi cu pecetia Sf[intei] Mitropolii.

No. 80

Sofronie
Mitropolit Moldovei

Director Mitropoliei
D. Păun [1])

ROLUL NAŢIONAL AL BISERICII IN TRECUTUL NEAMULUI

Nu există în lume un alt popor care să se bucure de de cel mai mare avantaj spiritual de a fi creştin chiar dela plămădirea lui, ca poporul Român. Dacă coloniştii aduşi de Traian să populeze teritoriul dac au fost în mare măsură creştini, desigur că existau şi între hotarele fostei patrii a-i Decebal multă sămânţă creştină, aruncată de Sf. Apostol Andrei şi de urmaşii Apostolilor. Astfel că închegarea şi cimentarea celor două pietre de temelie — dacă şi romană — se face pe baza şi cu puterea divină a spiritului creştin.

Dintru început deci acest popor a fost menit să poarte o pecete aleasă, iar steaua lui să strălucească mai frumos şi mai pătrunzător decât oricare alta. Odată cu misiunea mare de a purta peste veacuri flamura spiritului latin al strămoşilor — ei înşişi purtători de gloria culturii şi a civilizaţiei în lumea veche — poporul român a primit şi divinul rol de a înălţa pe cele mai însorite culmi ale vieţii sale naţionale, stindardul legii creştine. Din aceste două meniri, şi-a făurit însăşi de a fi în concernul celorlalte popoare. Vitalitatea şi superioritatea rasială moştenită dela cele două mari şi viteze popoare, au fost solid fundamentate şi însufleţite de spiritul legii lui Hristos, în care el s'a născut, şi-a legănat copilăria, şi-a desăvârşit maturizarea şi-şi va împlini totdeauna marele rol pe care i l-a hărăzit soarta, acela de a reprezenta şi acest colţ de pământ şi de a apăra

1. A. S. I. (Mitr. Mold.) Dos. 624/1851.

cu vitejie împotriva oricui, ceia ce are omul mai sfânt, credinţa, şi mai scump, cultura şi civilizaţia cea adevărată.

Iată de ce rolul Bisericii creştine ortodoxe în trecutul Neamului nostru este covârşitor şi avem datoria de a ne arăta faţă de ea cea mai recunăscătoare atenţie cu care poate fi dator un fiu bun şi iubitor faţă de maica sa. Pentru a ne documenta asupra acestei însemnate teze, precum şi pentru a fi clar pentru orişicine — chiar pentru cei sceptici şi necredincioşi — această influenţă providenţială pe care a exercitat-o Sfânta Biserică faţă de cel mai bun fiu duhovnicesc al ei — Neamul românesc — Vom face o scurtă dar plăcută incursiune în trecutul istoric al gloriosului nostru popor.

Până în secolul al XIV, când se întemeiază Principatele Române, bine 'nţeles că nu putem vorbi nici de o organizare bisericească regulată şi sistematică, după cum nu exista o organizare a vieţii româneşti din nici un punct de vedere. Dar tocmai pentru acest motiv, singurul lucru care a însemnat pârghia de susţinere şi de rezistenţă a românismului în faţa uriaşelor valuri de năvălitori barbari, a fost această credinţă creştină, creatoare de curaj şi răbdare fără margini. „Pe vremea când nu exista o organizare politică şi socială distinctă şi nici de o viaţă culturală nu putea fi vorba, singura credinţă creştină forma întreaga hrană, tot aluatul vieţii sufleteşti strămoşilor noştri". In această credinţă îşi găseau ei isvorul din care luau îndemnuri în viaţă şi nădejdi pentru vremuri mai bune. Ideia religioasă creştină era nedespărţită de faptele lor. Ea pătrundea momentele mai de seamă din viaţa lor. Pornind la răsboi, la drum sau începând un lucru, îşi făceau cruce şi ziceau: „Doamne ajută". Aşezându-se la masă, sculându-se dela masă, culcându-se seara s'au sculându-se dimineaţa din somn, oricând îşi făceau cruce, rugându-se ferbinte. Ţineau cu sfinţenie posturile şi sărbătorile rânduite de Biserică. In multe credinţe şi uzanţe, ei lăsaseră — în chip inconştient — să se strecoare şi ceva din credinţa daco-romană păgână, amintitoare a originei noastre.

Bisericile erau ridicate după puterea şi mijloacele lor din lemn şi numai după ce a început să se mai răreasca

puhoiul nimicitor al barbarilor, ici, colo, răsar frumoase lăcaşuri construite din piatră şi împodobite frumos.

Preoţii erau sfinţiţi de episcopii ce eventual treceau prin ţara noastră, dar oricât de puţină ştiinţă de carte ar fi posedat ei — de multe ori toată ştiinţa lor se reducea la memorizarea rugăciunilor şi formulelor liturgice — oamenii îi preţuiau nespus de mult, dându-le cinste mare şi ascultându-i necondiţionat. Pentru credincioşii satelor şi mai apoi şi ai târgurilor, preotul era singura autoritate religiosă, morală, civică şi juridică. El împărtea dreptatea, el făcea judecăţile, lui i se adresau plângerile şi la orice manifestare sau luare de hotărâre mare, el era acel ce sta în frunte şi conducea discuţiile. Mai mult încă. In timp de năvăliri streine, românii se adunau cu toţii în jurul preotului şi, după ce cu sfatul şi priceperea lui, punea la adăpost familiile credincioşilor săi, el ajuta cneazului sau voevodului la alcătuirea planului de luptă ca şi la executarea lui cu toată dibăcia şi eficacitatea. Din aceste vremuri a rămas tradiţia despre preoţi cari cu crucea într'o mână şi cu lancea sau securea în cealaltă — în fruntea creştinilor ce-i urmau orbeşte — făceau cărări largi printre rândurile duşmanilor neamului şi ai credinţei. Oastea română, dela începutul ei modest dar plin de glorie, a fost oaste creştină, datorită tocmai faptului că preoţii erau cei ce aveau o largă contribuţie la organizarea şi conducerea ei. Alături de Jude, de cneaz şi de Voevod — ca mai târziu Mitropoliţii alături de Domnitori — şedeau preoţii credinţei creştine, cu sfatul şi cu ajutorul lor. Tot ei erau acei cari ţineau trează conştiinţa naţională şi mândria originei glorioase a poporului nostru.

Cercetând cu atenţie istoria neamului românesc până la organizarea lui politică şi militară, oricine rămâne uimit în faţa celui mai grăitor miracol din câte s'au putut săvârşi vreodată. Cu toate vitregiile fără de seamăn şi cu toate vitregiile fără de seamăn şi cu toate vremurile potrivnice pe care le-a trăit poporul nostru dela întemeerea lui şi până la constituirea Principatelor, el nu s'a lăsat înghiţit de nici un val şi nu şi-a vândut sufletul lui mare, după cum n'a dat nici un petec din moşia lăsată cu legământ de strălu-

ciţii lui părinţi. Acest miracol se datoreşte şi chiagului puternic etnic pe care l-a avut el şi pavază în luptă, ca şi susţinere neîntrecută în timp de grozave strâmtorări. Minunea s'a săvârşit cu poporul nostru mai mult decât cu alte neamuri, fiindcă şi credinţa lui a fost mai tare şi mai lucrativă. Chiar dacă barbarii nimiceau totul, chiar dacă în luptă cădeau mulţi viteji, credinţa Mântuitorului nu-l lăsa pradă desnădejdei, ci îl întărea să se refacă şi să pornească la drum mai curajos şi mai plin de încredere în viitor. Credinţa creştină i-a fost steaua călăuzitoare şi stâlpul luminos care i-a fost steaua călăuzitoare şi stâlpul luminos care i-a îndrumat paşii pe drumul cel drept al isbândirilor şi al biruinţelor neuitate.

După organizarea politică a Românilor, s'au ivit de de îndată şi condiţiunile proprii pentru organizarea Bisericii, cu toată temeinicia. „Acum era momentul ca să se înfiinţeze la români ierarhia canoniceşte constituită, cu episcopi, mitropoliţi puşi pe scaune după toate rânduelile bisericeşti şi fiind recunoscuţi şi de alte biserici". Inşişi domnitorii au dorit ca alături de scaunele lor voevodale să fie şi scaunul vlădicesc cu autoritatea lui spirituală ca şi cu priceperea de care titularii lui vor da dovadă în diferite împrejurări mai favorabile sau mai protivnice prin care vor trece Principatele.

Astfel Nicolae Alexandru Voevod îşi aduse ca Mitropolit al Ţării Româneşti — cu aprobarea Patriarhului ecumenic dela Constantinopol — pe Iachint dela Vicina, şi-l aşeză în scaunul mitropolitan dela Argeş. Mai târziu — în 1517 — când capitala se mută la Târgovişte şi apoi în 1665— la Bucureşti şi scaunul mitropolitan se mută împreună cu ea. De aici se desprinde cu putere importanţa covârşitoare pe care Voevozii o acordau contribuţiei adusă de Biserică pe altarul Patriei.

„In decursul timpului, mitropoliţii au avut rol însemnat. Erau puşi în fruntea divanului domnesc, erau însărcinaţi cu misiuni diplomatice, încheeri de tratate, etc. Amintim pe: Macarie I în secolul al XV; pe Maxim — din familia domnitoare sârbească a Brâncovineştilor; pe Macarie II — sârb de origine, tipograf în Muntenegru şi în Ţara

Românească, în primele decenii ale secolului al XVI; pe Serafim, în a doua jumătate a secolului al XVI; pe Iftimie II, pe vremea lui Mihai Viteazul". Voevodul Vladislav mai înfiinţează o Mitropolie la Severin — în 1370 — pentru ca să asigure viaţa naţională şi religioasă a românilor din Banatul luat dela Unguri. Voevodul Radu cel mare aduse în ţară pe fostul patriarh de Constantinopol, Nifon, care mai înfiinţă două eparhii de Râmnic şi Buzău, tot cu scop naţional. Mitropolia şi Episcopiile primiră dela domnitori numeroase danii şi înlesniri, pentruca să-şi poată mai bine îndeplini măreţul lor rol.

In Moldova, desăvârşirea organizării bisericeşti şi consolidarea canonică a ierarhiei şi făcu spre sfârşitul secolului al XIV, definitivându-se în timpul domnitorului Alexandru cel bun, care puse în scaunul metropolitan dela Suceava pe cel dintâi mitropolit al Moldovei Iosif, din familia domnitoare a Muşatinilor. — Şi în Principatul Moldovei scaunul metropolitan şi-a mutat reşedinţa domnească. O dovadă mai mult că şi în Moldova, biserica a jucat acelaş primordial rol de care şi domnitorii moldoveni şi-au dat tot atât de bine seama ca şi cei din Muntenia. Se înfiinţară cu timpul şi alte eparhii, ca aceia de Roman, de Rădăuţi, de Huşi şi mai târziu cea de Dunărea de jos. Este vrednic de remarcat — ca un corolar la cele înfăţişate până acum — că totdeauna iniţiativa înfiinţării de Mitropolii, Episcopii, Mănăstiri şi Biserici, a plecat din partea Voevozilor conştienţi de formidabila temelie pe care biserica o constituie la consolidarea şi desvoltarea principatelor. Biserica chiar fără organizaţia de mai târziu a existat şi a exercitat providenţiala menire dela începutul neamului românesc. Dar Mitropoliile iau fiinţă după ce în fruntea Principatelor constituite politiceşte vin domnitorii creştini cu râvnă pentru întărirea şi luminarea supuşilor lor, cât şi pentru fortificarea poziţiei politice a principatelor prin desvoltarea conştiinţei naţionale cultivată la maximum de Sfânta Biserica. Dintre toţi domnitorii, Ştefan cel Mare rămâne, ca cel mai de seamă voevod ce a contribuit într'o enormă măsură la desvoltarea şi îngrijirea de biserică pentru binele şi ocrotirea Ţării şi a neamului. El a fost omul şi su-

fletul căruia s'au îmbinat în chip ideal vitejia fără seamăn, priceperea politică şi credinţa ce mută şi munţii tuturor greutăţilor. „Domnia lungă şi strălucită a lui Ştefan Vodă cel mare şi sfânt, cum l-a numit poporul, a fost o epocă de înflorire pentru biserica moldovenească. Evlavia lui a presărat pământul Moldovei cu peste 40 de biserici şi mânăstiri. Fiecare oraş mai mare al ţării şi fiecare loc însemnat prin vreo întâmplare tristă sau gloriasă în legătură cu istoria Moldovei din timpul său sau trecutul apropiat, au fost împodobite cu câte un locaş dumnezesc. E deajuns să amintim din acest mare număr mânăstirile: Putna, Voroneţ, Tazlău şi Răsboeni şi de bisericile din: Baia, Vaslui, Bacău, Piatra-Neamţ, Huşi, Borzeşti, Popăuţi, Dobrovăţ, etc., etc. Evlaviei lui se datoresc şi daruri bogate făcute diferitelor mânăstiri din Sfântul Munte. In timpul domniei sale Moldova se îmbogăţi cu o episcopie nouă. Este Episcopia Rădăuţilor, pe care Ştefan o înfiinţă spre a asigura stăpânirea sa asupra Pocuţiei. Sfetnici şi ajutoare puternice şi luminate a avut marele voevod Ştefan în mitropoliţii Teoctist şi Gheorghe.

Teoctist îşi avea mătania în mănăstirea Neamţu, care era pe atunci centrul cărturăriei slavoneşti. In îndelungata-i păstorie el a avut prilejul să servească pe Ştefan în diferite chestiuni politice şi diplomatice". Când domnitorul Ştefan obţine dela regele Matei Corvin al Ungariei — pe care l'a învins la Baia în 1467 — cetăţile Ciceiul şi Cetatea de Baltă dimpreună cu 60 de sate româneşti din jurul Ciceiului, cel dintâi lucru pe care l-a înfăptuit el, a fost înfiinţarea episcopiei Vadului din inima Transilvaniei. Domnitorul zideşte o frumoasă biserică în satul Vad pe Someş şi pune în fruntea ei un Vlădică. Autoritatea episcopului de Vad s'a întins şi peste satele cucerite de Petru Rareş şi chiar mai departe, peste tot nordul Transilvaniei. Sub domnitorii de mai târziu, mulţi au fost mitropoliţii cari au colaborat cu conducătorii politici ai principatelor române. Amintim pe: Teoctist III, Grigore Roşca, Gh. Movilă, ş. a. Dar câţi nu sunt reprezentanţii bisericii cari şi-au înscris pentru totdeauna numele şi fapta în glorioasa carte a istoriei neamului. Nu mai vorbim de enorma contribuţie pe

care preoţimea şi călugărismul a adus-o în toate timpurile şi în orice colţ locuit de români. Nu este cu putinţă a răsfoi cartea de vitejii a neamului nostru ca să nu dai la fiece pagină de nume de clerici cari au ostenit în slujba Patriei. Verigă de verigă legate cu nebiruit temeiu au alcătuit strălucitul lanţ care ne leagă pe noi cei de azi cu înaintaşii noştri glorioşi. Temelia, coloana vertebrală, firul conducător, canavaua pe care s'au ţesut zi de zi frământările unui neam bogat în virtuţi şi idealuri, a fost biserica, maica iubitoare şi sfântă a tot ce se chiamă cu adevărat român. Ar fi să înşirăm pagini întregi numai de nume ca să arătăm mai pe larg contribuţia uriaşă adusă pe altarul Patriei de luminaţii mitropoliţi ai Principatelor, ca şi de râvnitorii lor preoţi, ce-şi făcuseră un crez nedesminţit din a sluji pe Dumnezeu şi Neamul. Ne îngăduim cel puţin să enumerăm pe cei ce pot fi numiţi cu drept cuvânt ctitori a tot ce are Ţara noastră ca instituţie de cultură, de luminare, de binefacere şi de sprijin al tuturor celor sortiţi să poarte în mâini făclia aprinsă a românismului nemuritor.

Astfel pomenim în Muntenia pe Mitropoliţii: Teofil, Ştefan, Teodosie, Antim Ivireanu, Grigore IV ş. a. Din Moldova — pe scaunul metropolitan al căreia s'au perindat aproape numai titulari băştinaşi, pomenim pe: Varlaam, Dosoftei, Iacov, Veniamin Costache, Iosif Naniescu. Pe firmamentul Bisericii noastre, toate aceste nume sunt ca nişte luceferi pururi strălucitori ca nişte luceferi pururi strălucitori cari luminează pe toţi urmaşii lor, care trebuie să ia din exemplul lor puternic imbold de a purta mai departe şi cu aceiaşi tărie flacăra nestinsă şi plină de duhul veşniciei a spiritului creştin. Oricâţi nori negri ar umplea văzduhul, oricâte furtuni aprige s'ar năpusti asupra capetelor noastre, aceşti stâlpi pe care se sprijină întreg edificiul nostru naţional nu pot să fie nici măcar clătinaţi, necum să fie răsturnaţi sau distruşi.

In Ardeal, credinţa creştină a fost pavăză de apărare a fraţilor noştri chinuiţi atâtea secole de către Unguri şi ameninţaţi cu desnaţionalizarea. Biserica singură a fost Maica iubitoare şi ocrotitoare a fraţilor noştri împilaţi, slujind de mângâiere şi întărire celor ce altfel, poate s'ar fi

topit în masa tiranică a cotropitorilor. Mitropoliţii de acolo au fost adevăraţi eroi cari, alături de sfânta cruce, au ţinut dârz în mâini steagul Neamului. Şirul lor culmineză cu legendara figură a neîntrecutului mitropolit Andrei Şaguna, ce nu-şi găseşte egal nicăieri. — Şi aici avem de făcut o importantă remarcă, din care să se poată vedea clar rolul extraordinar pe care l-a jucat biserica în păstrarea fiinţei neamului — Ungurii, veniţi în pusta ungară în secolul al X — pe vremea când poporul român îi număra mai multe veacuri de existenţă pe meleagurile ardelene, leagănul românismului — au năvălit peste Tisa căutând să subjuge pe locuitorii băstinaşi. Văzând însă că românii nu pot fi stăpâniţi cu uşurinţă, căci ei descindeau din strămoşi cari niciodată nu fuseseră robiţi nici o clipă nimănui, şi au gândit atunci să-i desnaţionalizeze şi să-i asimileze, desfiinţându-i. Şi atunci pornesc ei acele grozave persecuţii împotriva bisericii ortodoxe din Ardeal. Faţă de această atitudine vrăjmaşă împotriva ortodoxismului ardelenesc, ni se impune de îndată cu stingenţă întrebarea: Dece oare au ales ei ca ţintă a prigoanelor lor tocmai biserica? Dece tirania lor nu s'a îndreptat spre altă instituţie? Constituia oare biserica ortodoxă o piedecă împotriva planului lor de desnaţionalizare a Românilor? Răspunsul reiese clar şi cutremurător: Tiranii şi-au dat imediat seama că atâta vreme cât românii vor fi strânşi în jurul bisericii ei, vor fi neclintiţi şi nu vor putea fi asimilaţi. Am văzut că biserica era aceia ce ţinea trează conştiinţa naţională a fraţilor ardeleni. De aceia au pornit nişte prigoane mai sălbatece decât cele păgâneşti din primele secole ale Bisericii lui Hristos. Câţi mitropoliţi n'au fost schingiuiţi, câţi preoţi n'au fost urgisiţi şi câţi credincioşi n'au fost omorâţi de către urmaşii Hunilor, pentru motivul că erau români şi că nu acceptau credinţa, limba, portul şi cetăţenia ungurească! Primiseră şi ei creştinismul întâi sub formă ortodoxă, apoi neîmpăcându-se cu felul blând şi curat al dreptei credinţe, trecuseră de partea catolicismului, care le îngăduia orice procedeie sălbatice numai să-şi atingă scopul. Catolicismul le dăduse deslegarea de a folosi orice mijloace cât mai crude cu putinţă, căci doar iezuiţii catolici au ca bază de orientare în viaţa lor

de reprezentanţi ai papismului roman formula: „scopul scuză mijloacele“. Dacă au văzut ei că nu reuşesc altfel, au căutat să-i atragă pe români la catolicism şi calvinism, numai şi numai pentru a-i deslipi de biserica strămoşească care nu-i lăsa să se înstreineze.

„Românii ardeleni neputându-se organiza politiceşte, n'au avut nici organizaţiune bisericească. Ungurii, cari voiau să-i desfiinţeze sau cel puţin să-i desnaţionalizeze, nu le îngăduiau să-şi aibă organizarea lor ortodoxă. Dacă ar fi primit să treacă la catolicism, ceia ce ar fi fost primul pas spre desnaţionalizare, ei ar fi avut organizaţia bisericii catolice şi statul maghiar le-ar fi acordat desigur şi lor privilegiile pe care le aveau catolicii. Ştiau însă Românii ce ar fi însemnat pentru ei ca neam schimbarea credinţei ortodoxe cu cea catolică. De aceia au preferat să rămână fără nici un sprijin din partea Statului, ba chiar să lupte cu reaua lui voinţă, decât să primească oferta ce li se făcea cu gânduri necurate“. In tot acest timp de crude încercări de a fi scoşi de pe făgaşul curat al ortodoxiei şi de pe linia dreaptă şi glorioasă a românismului, singura lor mângâiere şi unicul lor sprijin le-a venit dela bisericile din Principate, de peste munţi, ai căror preoţi, biserici şi antimise, care le trimiteau cărţi de slujbă şi îndemn de a rezista tuturor presiunilor vremelnicilor cotropitori şi a se menţine cu dârzenie pe piatra încrederii în vremuri mai bune. Mulţi din Domnitorii români ai Principatelor, luau chiar sub directa lor ocrotire şi grijă de o parte din Românii ardeleni. Mitropoliţii le trimiteau fel de fel de daruri ce constau „în cărţi de slujbă şi învăţătură bisericească, odoare sfinte şi chiar bani. Voevozii români le-au dăruit chiar şi moşii cum este cazul domnitorului Brâncoveanu, înălţând biserici pe pământul Ardealului. Mitropolitiul Antim Ivireanu dărui bisericilor ardelene nu numai cărţi, ci şi o tipografie, pe care o aşează în Făgăraş, ca să poată tipări în ea cărţi pentru trebuinţele Bisericii au fost de cel mai mare folos pentru desvoltarea culturală şi chiar pentru cea politică a Românilor ardeleni. In multe rânduri, voevozii români au intervenit pe lângă Principii Ardealului ca să se mai îmblânzească urgia calvinilor împotriva ortodo-

xiei române. Cărţile bisericeşti care s'au răspândit din Principate în ţinuturile transcarpatine au contribuit în cea mai mare măsură la păstrarea unităţii sufleteşti şi a conştiinţei naţionale între toţi fiii neamului.

Datorită acestor legături, unirea Românilor ardeleni cu cei din Principate, era un fapt împlinit, din punct de vedere bisericesc, la sfârşitul secolului al XVIII. Numai unirea cu Roma a unei părţi din români, a împiedecat pentru câtva timp mergerea mai departe şi mereu crescândă a acestui excelent început prin unire, prin Biserică, a tuturor Românilor".

Mulţi dintre mitropoliţii Ardealului au avut de suferit chinuri şi chiar moartea pentru vina de a nu fi trecut împreună cu toţi păstoriţii lor de partea catolicilor, calvinilor sau a luteranilor. Astfel citäm pe Ilie Iorest, înlăturat din scaun, bătut şi închis de prinţul calvin Gheorghe Rákoczy (1643), Sava Brancovici, chinuit de calvinul Mihai Apaffi şi mulţi alţii ce pot fi socotiţi cu drept cuvânt mucenici ai neamului şi ai credinţei strămoşeşti. Iar dacă o parte din românii ardeleni au primit să se unească formal cu Roma — nu atât masa credincioşilor cât mai ales conducătorii lor — aceasta au făcut-o din pricina mizeriei în care se sbăteau şi a tentaţiei că dacă vor trece la catolicism li se vor acorda drepturi ca şi celorlalţi cetăţeni de rit catolic. Realitatea crudă a fost că nici drepturi nu au căpătat, iar mitropolia ardeleană a fost retrogadată la rangul de episcopie. Că ungurii au urmărit maghiarizarea românilor este faptul că foarte mulţi din nobilii români după ce au primit catolicismul, s'au înstreinat de origina lor românească, primind titluri ungureşti şi nume maghiare. Astfel mulţi din ungurii de astăzi ce locuesc pe teritoriul Ardealului, sunt români momiţi şi trecuţi în rândul maghiarilor din interesul pe care l-au avut urmaşii lui Atila totdeauna de a asimila pe români pentruca apoi să se decreteze în faţa lumii că Ardealul este pământ maghiar. Ceilalţi români însă cari au rămas credincioşi credinţei celei adevărate, au purtat mai departe flacăra ortodoxiei şi a naţionalismului, până când Dumnezeu i-a ajutat să scape de urgia maghiară şi să se unească cu toţi fraţii, căpătând libertatea totală de a se

închina ca şi moşii şi strămoşii lor. Iar dacă acum soarta vitregă şi nechibzuinţa omenească a făcut ca o parte din ei să mai îndure încă acelaş odios jug, biserica ortodoxă este acelaş pivot puternic de susţinere şi de nădejde, ca şi în veacurile trecute.

Tot aşa în Basarabia urgisită mai bine de un secol de robia rusească, Biserica a fost pârghia de rezistenţă faţă de puternica politică de desnaţionalizare. Iar dacă în anul de tristă amintire a lui 1940, când fraţii basarabeni au avut nefericita soartă să simtă din nou jugul barbar al bolşevismului — de astă dată — faptul că Biserica a fost cea dintâi şi mai grozav prigonită, ne arată clar că până şi duşmanii noştri de moarte şi-au dat seama de importantul rol pe care ea îl are în viaţa neamului nostru.

Făcând o rezumare succintă şi foarte necomplectă a celor expuse până aci, putem stabili următoarele : Dela început „Biserica şi preotul formau o pârghie morală, un centru sufletesc al neamului. Dau consistenţă fiinţei sale, îl ţin la o parte, îl fac să nu se amestece cu alte popoare barbare. Il apără de influenţele vecinilor de alte confesiuni. In timpul luptelor cu Turcii, ideia creştină, a cărei depozitară era Biserica, a fost cea mai puternică pârghie şi a dat străbunilor, alături de moşia stămoşească, tot avântul sublim în luptele lor de glorioasă amintire de sub Mircea cel bătrân, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, vajnicii luptători împotriva semilunei — ca şi noi astăzi împotriva bolşevismului — strămunii noştri ştiau că luptă pentru legea lor creştină, pentru moşia lor şi apărându-le pe acestea, deveneau şi apărătorii creştinătăţii şi ai civilizaţiei europene, făcând din piepturile lor de oţel stavilă puternică în faţa puhoiului tuturor duşmanilor. Mitropoliile, Episcopiile şi Mănăstirile au dat pe vremuri Voevozilor, însemnate contingente militare pentru lupte. De multe ori s'au văzut în fruntea cetelor de Români înarmaţi, preoţi, vlădici chiar, ca de pildă Popa Stoica din Fărcaş, pe vremea lui Mihai Viteazul. Praporele dela biserici, serveau uneori ca stindarde de luptă. In jurul lor se adunau şi porneau la luptă, Românii.

In momente de grea cumpănă pentru Neamul nostru, Vlădicii s'au pus în fruntea mişcărilor prin care putea veni

mântuirea Ţării, a Neamului. Aşa e de pildă cazul mitropolitului Ţării Româneşti, Antim Ivireanu, care cu preţul vieţii sale s'a pus în fruntea mişcării care tindea la salvarea Ţării de sub jugul şi îngenuncherea turcească, la scăparea poporului de stoarcerea neomenoasă a Fanarioţilor. tot aşa este cazul blândului şi seninului mitropolit al Moldovei Veniamin Costache, care pe vremea eteriei — punându-se pe sine în pericol — a apărat drepturile Ţării şi ale neamului său.

La Românii de peste munţi, Biserica a contribuit foarte mult la păstrarea naţionalităţii. Acei dintre Români cari s'au catolicizat — mai ales nobilii, ca să-şi păstreze pământurile — s'au înstreinat de Neam, s'au maghiarizat. Pe când poporul, ţinând cu tărie la credinţa şi biserica sa, nu s'a apropiat de alte neamuri şi astfel şi-a păstrat individualitatea etnică". Şi astăzi la Românii de peste munţi, cari din nefericire sunt iarăşi pentru un timp — dorim ca el să fie pe sfârşite — sub jug strein, Biserica este fortăreaţa cea dintâi, zidul de apărare al Neamului, potrivit dircţiei şi organizării date de marele mitropolit Andrei Şaguna.

In afară de acest enorm serviciu, adus de Biserică consolidării şi păstrării naţionalităţii noastre, ea a fost în trecut şi singura instituţie purtătoare de cultură şi artă, lucru despre care vom arăta altădată.

Ca şi în trecut, aşa şi astăzi şi totdeauna Biserica îşi are rolul ei covârşitor în păstrarea neştirbită a conştiinţei naţionale şi în asigurarea unui viitor strălucit Neamului nostru românesc. Pentru acest măreţ motiv, avem datoria sfântă cu toţii, nu numai să-i recunoaştem meritul capital, ci să o ajutăm ca şi pe mai departe ea să-şi poată împlini divina ei menire, de Maică iubitoare a Neamului Nostru.

Diacon
LAURENŢIU GH. POPOVICI

BISERICA CREATOARE.

— Vizita canonică a I. P. S. Mitropolit Irineu în județul Dorohoi. —

I

Trăim vremuri grele, vremuri istorice. De un an de zile ducem alături de viteaza armată germană și cele aliate, războiu sfânt, cruciadă creștină împotriva bolșevismului anarhic și fără Dumnezeu. Neamul nostru luptă în răsărit din greu și cu jertfe mari, nu numai pentru țara noastră, dar și pentru Cruce, pentru Hristos, pentru dreptate, pentru civilizație și pentru Europa cea nouă de mâine.

Rolul bisericii strămoșești în stat în aceste vremuri e mai greu și mai hotărâtor ca oricând. Incepând dela Ierarhi și până la clericii de mir și cel din urmă monah, cu toții luptă azi din răsputeri, pentru a-și îndeplini cât mai pe deplin, chiemarea. Printre multele probleme ce le are de deslegat azi biserica noastră strămoșească, este, firește, și problema educației credincioșilor. Pilda ne vine tocmai de sus, de la însuși Mântuitorul Hristos.

In scurta sa activitate pământească, el a cutreierat Palestina în lung și'n lat, propoveduind Evanghelia și săvârșind minuni. A intrat în case, a cercetat familii și om cu om. El a făcut educație colectivă, ex. : — Predica de pe Munte — și educație individuală — ex. : convorbirea cu Nicodim, Samarineanca, etc.

In creștinism găsim aplicat cu strălucire principiul străvechiu al educației colective și al educației individuale. Unii pedagogi de azi își închipuie, că acest fel de educație ar fi o noutate a veacului nostru. Pedagogia creștină însă, aplică de aproape 2000 de ani aceste două mari principii pedagogice.

Preblema de căpitenie ce se pune azi la noi, este fără îndoială, problema mobilizării energiei naționale. Prima chiemare a zilelor noastre a făcut-o Mareșalul Conducător. In Apelul său din Febr. 1941, adresat *„către toți slujitorii altarelor românești“*, zice :... „Biserica lui Hristos nu înseamnă numai ziduri, icoane, coruri, lumânări, clopote, slujbă. Ea este dragoste, jertfă, milos-

tenie, trudă, curăţenie sufletească... Propoveduiţi şi răspândiţi de acolo lumina care trebue să întreţină nestinsă flacăra focului nostru sacru. Fără această încălzire continuă a sufletelor credincioşilor voştri, nici eu, nici nimeni altul, nu va putea îndrepta acest blând şi înţelegător popor pe căile binelui". Iar actualul conducător al departamentului Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor, D-l Prof. I. Petrovici, cere de la Biserică un cler activ, militant.

După chiemarea Mareşalului Conducător, iată şi chemarea marilor ierarhi ai bisericii noastre. Aici, în răsăritul nostru apropiat, pentru vremea noastră, activează şi veghează în ogorul bisericii noastre, I. P. S. Mitropolit Irineu. Inaltul Ierarh urmăreşte nu numai mobilizarea energiilor naţionale, dar şi chiemarea la o nouă spiritualitate, pe temeiul principiilor de veacuri ale bisericii creştine ortodoxe. I. P. S. Sa venind în fruntea bisericii moldoveneşti, a început în primul rând, cu formarea cadrelor. Problema încadrării energiilor prin preoţi de elită, iată una din chestiunile de început pentru ridicarea neamului. Apoi, I. P. S. Sa a trecut la cercetarea directă a terenului, înviind prin aceasta, vechea tradiţie misionară a bisericii noastre, care trebuie să devină: *biserică creatoare.* Poate că, prin înalta-i cultură, îndeobşte cunoscută, I. P. S. Sa ar fi trebuit să rămână în lumea ideilor teologice; iar deacolo, să deie subalternilor: porunci, îndrumări şi sfaturi. Poate, că ar li mai bine pentru strălucirea culturală a bisericii noastre.

I. P. S. Sa însă, crede altfel, adică: că e de datoria tuturora, ca să treacă azi prin transeele spiritualităţii creştine, coborând în masa credincioşilor din eparhie. Energiile naţionale trebuiesc spiritualizate prin intermediul bisericii. Aceste forţe, aceste energii naţionale, trebuiesc socializate şi integrate în chip armonic, scopurilor mari. In ce chip? Ridicând satele prin elitele lor: preoţi, învăţători, medici, agronomi, ş. a. Misiunea unui mare ierarh în aceste vremuri, este tocmai să-şi descopere, să orienteze şi să îndrumeze pe noii misionari la noua organizare spirituală a ţării, cerută de Conducător şi de vremuri. Momentul este unic şi deosebit de important. In comunicarea făcută la Academia Română, în şedinţa din 12 Iunie, a. c., D-l profesor Simion Mehedinţi a spus, că încheierea păcii va fi mai importantă decât sfârşitul războiului. Trebuie deci, să ne pregătim serios, căci atunci va fi o întrecere mare între toate popoarele.

Iată dar, înalta misiune a bisericii !...

In sufletul poporului nostru este mult aur, dar care, din nefericire, nu este valorificat. Iată deci, noul rol misionar al bisericii, ca să valorifice această comoară națională, pentru folosul fiecărei familii creștinești, pentru ridicarea satului și prin sat, la ridicarea nației. Noi, preoții de mir, trebuie să mărturisim în frica lui Dumnezeu că, dacă printre noi au fost atâția, cari și-au închinat vieața satelor, apoi au fost și unii, cari s'au depărtat de la *vrednicia și rostul adevăratului apostolat, atrași fiind de mirajul politicii.*

La fel cu noi, au fost și laicii. Și, dacă și printre ei s'au găsit și unii, cari au făcut apostolat, apoi, mulți au fost oameni numai de plasament personal, și nicidecum de randament social-național.

I. P. S. Mitropolit Irineu a pornit în această vizită, pentru a consacra pe cei vrednici din care să-și facă cadre pentru vieața satelor ; pentru a stimula pe cei slabi și a îmboldi la lucru pe cei nepăsători. De la intelectualul din bibliotecă, I. P. S. Sa s'a apropiat cu milă părintească și cu înțelegere pedagogică de masele satelor și târgurilor, pentru a le dovedi cu fapta, că asupra lor el străjuește, nu numai cu ochii Mitropolitului, care din palatul său de la Iași veghează vulturește asupra eparhiei sale întregi, străbătând cu priviri agere până hăt dincolo către Bug, în Transnistria ; dar și cu inima caldă de părinte, care deși în vârstă venerabilă, tutuși, pășește voinicește, străbătând sat cu sat, târg cu târg, pentru a mobiliza, pentru a dinamiza, pentru a spiritualiza și socializa, cu răbdare, pricepere și tact, energia națională. Indemnul trecerii din cabinet la muncă pe teren, pornește și de la fapta Mareșalului, care acum de curând a cercetat Transnistria, străbătând 6000 km. cu avionul. Victoria neamului nostru, crearea omului nou, se va putea înfăptui numai prin această biserică creatoare.

Această biserică, nouă prin adaptarea ei la noile probleme ale neamului, va trebui să devină centrul tuturor așezămintelor educative. In jurul ei, va trebui ca acestea să graviteze, pentru a creia o vieață nouă, creatoare de om nou.

Iată, misiunea bisericii, începută de I. P. S. Mitropolit Irineu !

In jurul acestei biserici creatoare de suflet nou, după po-

runca Mântuitorului: „*Mergând învățați*“. (Mat. 28, 19)... și a sf. ap. Pavel: „*Propovăduește cuvântul; stăi asupră cu oreme și fără oreme...*“ (II Tim. 4, 2) - va fi o școală nouă creatoare, îndrumătoare de tineret. Ea va forma armata cea nouă creatoare, a elitelor, creatoare de nou destin românesc. I. P. S. Mitropolit, prin fapta sa ne arată, că nu trebuie să pierdem nici o clipă, că zice Mântuitorul: „*Drept aceia priveghiați*“. (Mat. 25, 13).

Trebuie să se știe, că fără o temelie spirituală, în țara noastră din nou reîntregită prin vitejia ostașului nostru, nu poate fi viețuire cu adevărat spirituală. Pentrucă aceasta este temelia tuturor formelor de energie socială și național-românească. Pe acest temeiu spiritual creștin, trebuiesc puse cu migală noile temelii ale României Noui, cu aspect: național, social, cultural și economic. Ridicarea rasei românești, a fost pusă pe teren cu înțeleaptă maturitate și cu energie tânără și de I. P. S. Mitropolit Irineu. Pentruca biserica noastră să devină în adevăr o putere reală, vie, creatoare de forțe noi, trebuie să devenim noi mai întâi „*făptură nouă*“ (II Cor. 5, 17).

Prin această activitate misionară, I. P. S. Sa pornește la unificarea sufletească a neamului nostru. Patimile politice până mai ieri, la noi, au fost așa de mari, au ridicat valuri atât de înalte, încât foarte mulți din noi au uitat atât de învățătura bisericii, cât și de adevăratul patriotism curat românesc. Prin fapta sa, prin misionarismul său, Ierarhul Moldovei vrea să pornească o nouă zidire, în acest nordic colț de țară. El, arhipăstorul savant, gloria ortodoxismului nostru, prin fapta sa, îndeamnă indtrect pe savanții noștri, ca să părăsească pentru moment bibliotecile și erudiția lor și, să se scoboare în mijlocul poporului pentru a-l lumina. Până acum, am căutat mai mult la cele pământești. A venit vremea, ca să căutăm și la cele de sus: „*Cele de sus gândiți, iar nu cele pământești*“. (Colos. III, 2).

I. P. S. Sa ne învață, că biserica noastră e singura putere salvatoare, atât pentru omul ideal, cât și pentru omul umil și slab. Biserica e forța creatoare de energie organizată în duhul evanghelic.

Așa au socotit-o marii noștri ierarhi ai neamului din trecut. Așa o socoate azi și înțelege să o slujiască și I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, vrednicul urmaș în scaun al lui Varlaam, Dosoftei, Veniamin și Nicodim, actualul patriarh.

II

1. Plecarea spre Dorohoi.

I. P. S. Mitropolit Irineu plănuise mai dinainte, ca să facă vara aceasta o vizită canonică în judeţul Dorohoi. Acest judeţ, era singurul din eparhie, pe care în cei peste doi ani de arhipăstorie – din pricina evenimentelor ce s'au succedat, – nu l-a putut cerceta duhovniceşte. Intors de la Bucureşti cu automobilul în seara zilei de Luni 22 Iunie, a. c., unde a fost în interesul eparhiei, însoţit de Pr. Ec. Gh. Niculea, referent economic, a şi hotărît – deşi era obosit de drum lung – plecarea a doua zi spre Dorohoi. Aşa că, Marţi 23 Iunie, a. c., la ora 4 p. m., două automobile au părăsit curtea Mitropoliei. In primul se afla I. P. S. Mitropolit, însoţit de Arhim. Dionisie Velea, arhidiacon Ioanichie Grădinaru şi d-l Th. Petreanu, administratorul palatului. In al doilea, se afla Păr. Ec. Gh. Niculea, referent economic, Ec. C. Nonea, referent cultural şi Pr. N. Hodoroabă, profesor, publicist, membru în comitetul de redacţie al revistelor eparhiale „Mitropolia Moldovei“ şi „Moldova Creştină“, şi consilier eparhial. La volan d-nii Gh. Georgescu şi Mihai Puşciuc, în seama cărora ne-am pus nădejdea unei bune conduceri. Am pornit cu Doamne ajută şi în numele Domnului.

Părăsind Iaşii prin bariera Păcurari, respirăm aier curat de câmp.Pe şoseaua pietruită, maşinile noastre se aştern la drum. Aparatul de înregistrare arată, când 40 Km. pe oră, când 50, 60, 70 şi uneori, când şoseaua permite, chiar 80 ! Zi frumoasă. Soarele s'abate spre achindii. Pe ogoarele mândre, ce parcă râd după ploaia binefăcătoare de ieri, sătenii prăşesc de zor. Pe unele ogoare sunt chiar câte 8–10 prăşitori. Sapele lor sclipesc în bătaia razelor de soare, ca şi baionetele ostaşilor noştri viteji pe frontul de la Sevastopol... Nici pe-un ogor n'am zărit numai un singur prăşitor. E praşila a doua şi ultima. Grâul peste tot în spic, se unduieşte la adierea vântului. Secara, orzul şi ovăsul ceva mai mici. Peste tot, recolta e îmbucurătoare. Pe imaşuri, cârduri de vite şi de oi pasc în voie. Pe la stânile de lângă drum, câte un dulău bătrân moţăie. In faţă ni se deschide din ce în ce, orizontul tot mai larg. Pentru cei ce au trăit ani în şir în lumea satelor,

iar acum sunt sortiţi să trăiască în târguri mari, închişi ca în ziduri de cetate, un drum ca acesta prin lumea ogoarelor, în această frumoasă lună de vară, este o adevărată reconfortare, o adevărată binefacere. E parcă o întoarcere la vremea de altă dată, la copilăria nevinovată...

Tăiem satul Leţcani. Parohul, Păr. Sava Popovici, ieşit în cale, — pe lângă celelalte aspecte din faţă — complectează în chip fericit, imaginea satului. Rămâne Tg. Podul Iloaei şi Tg. Frumos. Trecem prin regiunea Cotnarului, vestită în podgorii. Iată şi Hârlăul, fosta reşedinţă voevodală. Suntem în jud. Botoşani. In Tg. Frumuşica, lângă şosea, se înalţă sveltă bisericuţa nouă, ctitoria fostului paroh, răposat nu demult, Econom. Gh. Anghelescu. Trecem prin Uriceni şi Copălău cu pădurea lui seculară. Suntem pe platoul Botoşanilor. Drumui şerpueşte prin văi şi coline. Iată-ne şi în Botoşani, patria lui Eminescu, N. Iorga şi a lui Ion Simionescu, actualul preşedinte al Academiei Române. După un scurt popas, în care timp şoferii au grijă să umple rezervoarele maşinilor cu benzină, ne continuăm drumul.

Acest oraş patriarhal n'a prea suferit de boala modernismului. Mi se pare acelaş de acum 40 ani ! Din Cătămăreşti, privirea îmi fuge în vale spre Ipoteştii lui Eminescu. Lăsăm şoseaua Dorohoiului şi o luăm pe şoseaua Bucecea-Mihăileni. Trecem pe lângă Cucorănii lui Başotă şi, din Călineştii lui Miclescu, ni se deschide dinaintea ochilor, frumoasa vale a Siretului. Trecem prin Tg. Bucecea şi rămân în dreapta satele Buhoghina, Bogza, Ionăşeni; iar pe celălalt versant spre apus, rămân Hânţeştii, Bereştii, Slobozia, Şerbăneşti şi Zvoriştea. Din Vârful-Câmpului — patria cneazului D. Moruzi, o croim prin Pustaia pe şoseaua Doroiului. A înserat. Prin pădure, farurile maşinilor par reflectoare de război. De pe la mijlocul pădurii, o cârnim spre M-rea Gorovei, unde în sunete de clopote am descins la ora 9 p. m.

2. **La M-rea Gorovei.**

De cum am intrat în zona M-rei, în cale era ridicat un arc de verdeaţă şi flori, având inscripţia : „Bine a-ţi venit, I. P. S. Stăpâne !" Unul la fel, având şi steaguri tricolore, la poarta M-rei.

Am descins la arhondaric. Intru întâmpinarea I. P. S. Mitropolit se aflau : P. Cuv. Sa, protosinghelul Iosif Dimitriu, sta-

reţul M=rei cu întreg soborul, care i=a urat bun venit. De ase=meni se aflau de faiă d=l Colonel Ion Barcan, prefectul jud. Do=rohoi, care i=a urat bun venit pe pământul Dorohoiului ; cei 2 protoierei ai judeţului, PP. CC. Preoţi V. Anghelea şi D. Hadârcă, D=l C. N. Iancu, directorul Şcolii Normale „Al. Vlăhuţă“ din Şendriceni şi consilier eparhial, Pr. C. Munteanu, profesor şi con=silier eparhial, maior Victor Niculescu, comandantul legiunii de jandarmi, poliţaiul oraşului Dorohoi, precum şi mulţi credincioşi. I. P. S. Mitropolit a mulţumit de primire. In urmă, după pre=zentările de rigoare şi o clipă de răgaz, ne=am îndreptat cu toţii spre biserică. La intrare, I. P. S. Mitropolit a fost primit după rânduială, de sobor, în frunte cu Păr. Arhim. Ioanichie Irimciuc, fost stareţ aici 12 ani, iar acum pensionar de la Catedrala din Iaşi, trăitor şi slujitor la bis. Bărboi, afiliată Mitropoliei. Biserica arhiplină de credincioşi. Unii sunt veniţi de la 40-60 km. depăr=tare. I. P. S. Mitropolit ia loc în strana arhierească. In cântările psaltichiei, în care părintele Irimciuc e meşter neîntrecut, siujba priveghierii în sobor e impresionantă. După sfârşitul slujbei, au=torităţile din Dorohoi, au plecat cu automobilele la domiciliu. După agapă, în arhondaricul liniştit al mănăstirii, ne=am lăsat fiecare la locul său pradă somnului odihnitor.

A doua zi dimineaţă, ne=am trezit în sunetul toacei şi al clopotelor. Deşi cerul e înnourat, totuşi, credincioşii sosesc ne=contenit la M=re, fie cu căruţele, fie pe jos. Curtea M=rei com=plectată cu plantaţie tânără, e aproape plină. Int'un camion des=chis soseşte corul catedralei din Dorohoi. In faţa M=rei s'a făcut sf. maslu. Intru în paraclisul Sf. Neculai. Credincioşii intră pe rând şi se închină, aprinzând lumânări pe la icoane. La uşa nor=dică a altarului, un călugăr citeşte câtorva bolnavi, cari au înge=nunchiat. In subsol e gropniţa M=rei. Scobor pe treptele de piatră. Deasupra uşii, inscripţia :

„Stăi aicea te opreşte
Sumeţule trecător, citeşte
Cu tot ce înveţi,
Că şi tu eşti muritor“...

Când priveşti interiorul, te cuprinde un fior. E un cimitir aici, un întreg muzeu de oseminte goale şi răsleţe. Răcliţe de tablă şi de scândură cu oase, cu inscripţii, ca acestea : „Ieroftei

Lemne, ctitorul acestui sf. locaş, Gorovei, trecut către Domnul la anul 1848". Alta : „C. Pelin, mort în Dorohoi la 1881, înmormântat la Sf. Neculai şi la 1889 mutat la Sf. Ioan, M-rea Gorovei de soţia sa Călina Pelin la 28 Octombrie". Pe prichiciul soclului sunt înşirate 108 tidve de mort. Sunt anonimi, neştiuţi, înscrişi în cartea Domnului. Credincioşii se închină la iconostas şi aprind lumânări atât în policandru cât şi în sfeşnice. Cu toţii clatină din cap, oftează şi se simt şi ei, că nu's altăceva decât o mână de ţărână şi de cenuşă....

* * *

La ora 9 îl conducem pe I. P. S. Mitropolit la biserică în sunetul clopotelor. Incepe slujba hramului în sobor. Slujeşte I. P. S. Sa însoţit de suita sa de preoţi de la Iaşi. Se mai adaogă Păr. Arhim. Irimciuc şi 2 ierodiaconi ai M-rei. Serviciul divin e mişcător. Biserica geme de lume. Mulţi, căţăraţi şi pe strane, văd poate pentru prima dată slujbă în sobor cu mitropolit în frunte. La strană s'a distins D-l V. Mihailescu, protopsaltul pensionar al bisericuţei „Vârgolici" din Dorohoi, fost profesor de psaltichie la Seminarul teologic de acolo. Răspunsurile sf. liturghii au fost date de corul catedralei din Dorohoi, dirijat de d-l prof. N. Popovici. Răspunsurile şi concertul de Muzicescu, bine executate, au impresionat pe credincioşi.

Cu acest prilej, I. P. S. Mitropolit a hirotonit în preot un ierodiacon din M-re. P. C. Protoiereu V. Anghelea, pentru activitatea sa, a fost înălţat în rang onorific. I. P. S. Sa i-a acordat crucea de econom stavrofor.

La serviciul divin au luat parte amândoi Părinţi Protoierei precum şi autorităţile cari l-au întâmpinat aseară la sosire.

Pentrucă mulţi credincioşi n'au putut încăpea în biserică, de aceia, după terminarea slujbei, I. P. S. Sa a hotărît, ca toţi să iasă din biserică afară. Acolo, tot norodul s'a strâns în faţa mănăstirii şi a îngenunchiat, iar I. P. S. Mitropolit a cetit molifta cea mare de deslegare şi l-a binecuvântat. In urmă, a vorbit măestrit şi pe înţăles despre însemnătatea hramului M-rei, spunând între altele : „*Această sf. M-re, singura din jud. Dorohoi, îşi serbează azi hramul. Ca şi pentru fiecare din noi, ziua patronului, a cărui nume îl purtăm, tot aşa şi pentru o biserică*

sau mănăstire, ziua hramuiui este o zi de mare sărbătoare. Am ținut, ca la hramul ei din acest an, să vin aici și să slujesc sf. slujbă împreună cu câțiva preoți ai mei de la Iași. De obiceiu, biserica noastră ortodoxă serbează ziua morții sfinților și martirilor ei, socotind-o pe ea, ca zi de naștere pentru viața cea nouă, creștinească. In afară de Mântuitorul și Sf. Fecioară, dintre toți sființii, numai Sf. Ioan Botezătorului, biserica îi serbează și ziua nașterii. De ce ? Pentrucă el, Inaintemergătorul și Botezătorul Domnului, a fost, după spusele Mântuitorului, „cel mai mare bărbat născut din femeie“. *Fiind cu 6 luni mai mare decât Domnul Hristos, născut în chip minunat din părinții Zaharia preotul și Elisabeta, soția sa, la bătrânețele lor, după făgăduiala făcută de arhanghelul Gavriil. A fost cel din urmă profet al Vechiului Așezământ. Trăitor de tânăr în pustie, la vârsta de 30 ani, a ieșit să gătească calea Domnului, predicând botezul pocăinții și botezând mulțimile în Iordan. Pentru fărădelegi, l-a mustrat pe însuși regele Irod și pe Irodiada, soția sa. Din această pricină, a fost închis în temniță, unde prin tăiere de sabie, a primit moartea de martir. Deci, a primit botezul sângelui. Pentru viața sa sfântă, pentrucă a predicat adevărul și dreptatea, noi creștinii îl serbăm cu mare cinste. Azi, pentru dreptate și pentru Cruce, și neamul nostru luptă cu fiara bolșevică. Alaltăieri s'a împlinit un an de război sfânt. Am avut pierderi mari, dar să nădăjduim, că la urmă, ele vor fi răsplătite, căci luptăm alături de armata vitează a marei Germanii și de cea a aliaților. Să luăm dar pildă de sfințenie de la viața Sf. Ioan Botezătorul. Să-l rugăm din suflet cu toții, ca să fie mijlocitor cald către Dumnezeu, ca să ne ajute să ieșim victorioși din acest război. Vă binecuvintez și zic : „Cu noi să fie Dumnezeu, cu al său dar și cu a sa iubire de oameni, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor. Amin“.*

Miile de credincioși au ascultat cuvântarea Inaltului Prelat cu religiozitate. Unii își făceau mereu cruce, iar alții aveau ochii înlăcrămați. Amintirea acestei înălțătoare zile de hram va rămânea neuitată în sufletele celor cari au venit aici să se închine, în duh mânăstiresc, și să cinstească astfel ziua Sf. Ioan Botezătorul.

*

La propunerea d-lui C. N. Iancu, Păr. Gh. Niculea a arătat pe scurt celor de faţă, însemnătatea Soc. „Crucea Roşie", încheind : „Vă îndemn pe toţi, ca să vă daţi cu dragoste obolul Dv., care va fi binevenit şi bineprimit, ca şi banul văduvei din Evanghelie. Banii aceştia merg numai la spitale, la răniţi şi la medicamente. Din partea filialei „Crucea Roşie" din Dorohoi, vor umbla echipe prin curtea M-rei. Faceţi cu toţii astfel o faptă bună şi creştinească, aşa cum şi biserica ne cere să săvârşim în asemenea zile". Indemnul acesta a fost binevenit. Pilda a pornit chiar de la I. P. S. Mitropolit şi dela însoţitorii săi.

In urmă, prin chilii, prin poeni, la umbra căruţelor, pe pajiştea verde, hrămenii s'au pus să ospăteze, după datină.

In largul cerdac al arhondaricului a avut loc la ora $1^1/_2$ p. m., o agapă oferită de stăreţie I. P. S. Mitropolit şi suitei sale, clericilor, invitaţilor şi autorităţilor din Dorohoi. Cu acest prilej s'au rostit şi câteva cuvântări. Cel întâi a luat cuvântul P. Cuv. protosinghel Iosif Dimitriu, stareţul M-rei, care arată bucuria ce o simte azi soborul celor 20 călugări şi fraţi, de a-l avea oaspete în mijlocul lor pe I. P. S. Mitropolit. Face un scurt istoric al M-rei, ctitoria arhimandriţilor Vitalie, Ambrosie şi Veniamin. Această M-re are numai 30 ha. teren şi-i singura din eparhie, care n'a fost împroprietărită după războiul mondial. Işi arată nădejdea în sprijinul chiriarhal. Mulţumeşte cu smerenie pentru cinstea făcută de a sluji la acest hram şi cere binecuvântare.

P. C. Păr. Econ. Vasile Anghelea, protoiereul Circ. I Dorohoi, rosteşte această cuvântare :

Inalt Prea Sfinţite Stăpâne,

„Fie-ne îngăduit şi nouă ca unul ce fac parte dintre umilii slujitori ai Inalt Prea Sfinţiei Voastre în acest colţ de eparhie să arăt, în foarte puţine cuvinte, simţămintele de care este animată şi stăpânită preoţimea din acest judeţ, *în aceste vremuri frământate, în aceste vremuri de isprăvi vitejeşti, când armata ne înalţă prestigiul ţării, prăbuşit odinioară în mocirla celei mai nemeritate ruşini.*

Preoţimea noastră de pe aceste meleaguri istorice, îşi dă seama *că nu este decât o verigă în lanţul generaţiilor.* Ea ştie, ea este conştientă de faptul că, *patrimoniul pe care'l posedăm*

— atât cel spiritual cât și cel material — nu este al nostru care trecem, ci al patriei eterne. De aceia, preoțimea ce-o reprezint aici, apără și întărește tot ce ne aparține.

Preoțimea noastră, pe de altă parte, se roagă necontenit pentru binele Patriei, pentru biruința oștirilor noastre, încleștate în cel mai aprig război ce-a fost vre'o dată pe pământ, *pentrucă ea știe că dacă ar exista o singură oră dintr'o singură zi când pământul n'ar îndrepta nici o rugăciune Cerului, acea zi și acea oră ar fi ultima zi și ultima oră ale acestui univers.*

Preoțimea noastră, *luptă pentru reformarea individului.* Ea știe că Domnul Hristos n'a admis niciodată să fie luat ca un reformator social. El a venit să salveze societatea, *reformând individul.* In loc de a reforma instituțile omenești — totdeauna, *el a voit să schimbe în mod definitiv inima oamenilor.*

Iată în câteva cuvinte, sentimentele ce călăuzesc pașii preoților noștri în aceste vremuri *când soldații noștri ne-au recucerit pământurile furate cu fruntea în gloanțe și sângele vărsat în brazde; în aceste vremuri când Dumnezeu conduce istoria lumii spre un nou sbor creștin.*

Permiteți-mi, Inalt Prea Sfințite Stăpâne, ca în numele acestei preoțimi, să rugăm pe Bunul Dumnezeu, să Vă dăruiască Bisericii Sale *„în pace, întreg, cinstit, sănătos, îndelung înzilit, drept îndreptând cuvântul adevărului Său"*..

Și El Domnul, căruia-I *„slujiți cu frică și Vă bucurați Lui cu smerenie, să înoiască puterile Voastre ca ale Vulturului"*.

Intru mulți și fericiți ani Stăpâne!"

I. P. S. Mitropolit luând cuvântul, a spus:

„In ziua hramului acestei M-ri, pe care poporul o numește „Sânziene", suntem datori cu toți, a ne duce cu gândul la cel care stă în fruntea țării, la M. S. Regele Mihai și M. S. Regina Mamă Elena și a le dori din inimă mulți ani, încununați de glorie. De asemeni, gândul ni se mai îndreaptă azi și către Mareșalul Conducător și viteaza noastră oștire, care prin luptele eroice din Crimeia, a reînviat vitejia străbună. Să trăiască!

Mulțumesc părintelui staret, pentru primirea făcută și pentru cuvintele rostite. Li făgăduesc, că nu voi uita nevoile mănăstirii ce-o conduce. Mulțumesc și Păr. Protopop al ju-

deţului pentru succintul raport ce mi-a făcut, asupra stării de spirit şi al dorului de lucru, de care este însufleţită preoţimea acestui judeţ, în care, alături de Păr. Protopop D. Hadârcă, l-am pus să fie mâna mea cea dreaptă".

Arată apoi, care este datoria noastră a clerului în ceasul de faţă. Incheie, dorind binele bisericii strămoşeşti şi exprimându-şi neclintita nădejde în întregirea deplină a neamului. Inălţătoarea cuvântare a fost ascultată cu multă atenţie, nu numai de meseni, dar şi de mulţime de săteni, cari s'au strâns lângă cerdac, şi descoperindu-se, sorbiau mişcătoarele cuvinte ale I. P. S. Mitropolit. Cum i-am văzut ridicându-se dela cina lor frugală şi venind să asculte cuvântul Capului bisericii moldoveneşti, mi-a venit în minte imaginea biblică, a poporului care urmând pe Mântuitorul în deşertul Betsaidei, de însetat ce era de cuvântul dumnezeiesc, a uitat de hrana trupului, aşa că i-a prins noaptea flămânzi... După agapă, a urmat o scurtă odihnă şi întocmirea definitivă a itinerarului de către consilierii referenţi şi însoţitori. Inainte de a-l aproba I. P. S. Mitropolit, şi-au spus cuvântul şi cei 2 P. P. C. C. Păr. Protoierei, prefectul judeţului şi D-l C. N. Iancu.

3. La Vârful-Câmpului.

Pentru după ameaza acestei zile, în program era fixată vizitarea a trei parohii de pe valea Siretului: Zvoriştea, Hânţeşti şi Lozna. Prefectul judeţului însă, a comunicat I. P. S. Mitropolit, că la ora 5 p. m., e poftit la Vârful-Câmpului la un ceai, la curtea doamnei proprietară Maria Colonel Balaiş, fiica cneazului D. Moruzi, fost prefect al jud. Dorohoi, precum şi prefect al Poliţiei Capitalei. Invitaţia a fost acceptată. Intreg soborul în frunte cu stareţul l-au condus pe I. P. S. Stăpân la automobil, făcând cuvenita metanie şi urându-i drum bun. Credincioşii, cari se mai aflau în M-re s'au aliniat şi ei în spre ieşire, zicându-i: „Să trăiţi mulţi ani!" Unii îşi făceau cruce, iar alţii s'au pus în genunchi. Am pornit dela M-rea Gorovei la ora 4 p. m., însoţiţi de autorităţile din Dorohoi în 4 automobile.

Spre liziera pădurii, tineretul în naţional, care prinsese nişte scripcari, întindea o horă moldovenească, aşa cum au apucat din bătrâni.

In scurt timp am fost în Vârful-Câmpului. Intrând în curtea

conacului princiar, care-i situat într'un frumos parc ce se întinde până pe malul Siretului, I. P. S. Sa a fost întâmpinat de proprietară care, ca bună creştină şi-a exprimat bucuria, de a-l vedea pe Inaltul Stăpân, cinstind şi binecuvântând casa părinţilor săi, cari odihnesc somnul de veci, aici în pământul pe cari l-au iubit atât de mult.

Am vizitat încăperile frumosului palat, înzestrat cu lucruri vechi şi de preţ, tablouri, arme diferite, uniforme şi alte obiecte. De fiecare din ele este legată câte o amintire. Am remarcat o bogată bibliotecă, cuprinzând multe cărţi străine, în deosebi, franţuzeşti, D-na Balaiş a deschis toate dulapurile şi a dat toate explicaţiile asupra lor şi a provenienţii lor. Eruditul teolog, cărturar prin excelenţă, I. P. S. Sa, s'a interesat în deosebi de cărţile din domeniul religios şi filosofic, făcând aprecieri asupra unora din ele, ceia ce arătă, vastele-i cunoştinţi enciclopedice. Cum era şi firesc, discuţiile au alunecat şi în ramura economică. Căci, referentul economic al Mitropoliei s'a interesat de cultura păioaselor, a cânepei şi inului, de pădure, de prisacă, de iazuri. D-na Balaiş, o fină intelectuală, s'a dovedit a fi şi o minte pricepută şi plină de experienţă în domeniul agriculturii. După gustarea oferită, s'a mulţumit D-nei Balaiş pentru primirea făcută. Am părăsit conacul, ducând cu noi impresii plăcute.

Parohia e alcătuită din satele Vârful-Câmpului, Pustaia şi Morişca. Biserica „Sf. Dumitru“ e zidită la 1861 de către prinţesa Aglaia Moruzi.

4. **In parohia Hânţeşti.**

Automobilele în frunte cu cea a prefecturei se întind la drum. Trecem Siretul pe un solid pod de lemn, păzit de santinele. E făcut de judeţ acum vreo 15 ani. Aici albia râului e lată şi, în timpul revărsării, apele inundă satul Vârful-Câmpului. Trecem prin satul Zvoriştea, pe lângă fosta fabrică de spirt, şi o luăm pe valea Siretului spre miază-zi, trecând prin satul Şerbăneşti, pe lângă satul Slobozia şi Bereşti. La intrarea pe teritoriul satului Hânţeşti, e fabrica de crohmal, unica din ţară. E transformată din fabrică de spirt. Fosta proprietară, Eliza Nevrouzi, dela Roman, fostă doamnă de onoare la Palat, a adus din străinătate maşini costisitoare şi ingineri străini de le-au montat. Acum, din lipsă de cartofi, nu funcţionează. Poate fabrica şi ulei.

Se deschide panorama satului care se întinde pe-o distanţă de câţiva km. până aproape de satul Adâncata, trecut la judeţul Suceava. Silueta bisericii se vede din depărtare. S'aud clopotele sunând. Acestea şi cu clopotele bisericii din Mogoşeşti, fostă M-re, sunt neîntrecute în sunet în întregul judeţ. Pot rivaliza cu ale lui Sft. Spiridon din Iaşi şi chiar cu cele dela M-rea Neamţului.

Tapşanul bisericii înţesat de lume: bărbaţi, femei, premilitari, elevi de şcoală. Primarul comunei C. Baltaru, îl întâmpină pe I. P. S. Mitropolit în poarta bisericii, cu pâne şi sare, urându-i bun venit în comună. Inaltul Stăpân gustă din pâine şi binecuvintează poporul. In uşa bisericii, preotul paroh V. Iacob îl primeşte după rânduială.

In cântecul axionului „Cuvine-se cu adevărat", cântat de dascăli, I. P. S. Sa ia loc în strana arhierească. Biserica e ticsită de lume. Cafasul geme.

După ectenie şi polihroniu, parohul luând cuvântul, face un scurt raport al situaţiei parohiei, rezumând activitatea sa în cei 11 ani de păstorie. Arată şi greutăţile cu care a luptat pentru a repara biserica în exterior, reparaţie care s'a urcat la suma de aproape 200 mii lei. Şcoala are 8 învăţători. Există în parohie o bancă populară „Prevederea" din 1901, o Soc. Cooperativă „Albina", Cooperativa Şcolară „Frăţia" şi Căminul Cultural „N. Iorga".

Satul a fost vizitat în 1917 de Regina Maria şi de Prinţul Carol pe atunci, cari au trecut în revistă Reg. 10 şi 11 de Roşiori, aflate în refacere. Făgăduieşte, că-şi va face datoria şi pe viitor şi cere binecuvântarea.

In urmă, din faţa altarului, ia cuvântul Pr. N. V. Hodoroabă, care spune următoarele: „Mă simt adânc mişcat, I. P. S. Stăpâne şi Vă sunt adânc recunoscător, pentru înalta cinste ce ne-aţi făcut, venind să cercetaţi duhovniceşte biserica şi satul meu natal.

Pe răbojul vieţii unei parohii, vizita conducătorului spiritual al eparhiei se crestează la loc de cinste. Este şi rămâne un adevărat eveniment. Pentru credincioşii unei parohii, cinstea unei asemenea înalte cercetări duhovniceşti se aseamănă cu cinstea ce-o face de ex. unui regiment, vizita ministrului de război. După cum vă este cunoscut, eu am tipărit în 1934 „Monografia parohiei Sf. Atanasie şi Kiril din Iaşi cu bis. filială „Vulpe".

De mai mulţi ani adun material şi pentru o monografie a

satului meu natal, şi-l rog pe Dumnezeu, ca înainte de sfârşitul meu, să mă învrednicească, s'o văd tipărită. Răsfoind arhiva de-cestei parohii, cercetând prin Arhivele Statului dela Iaşi şi documente de la Academia Română, n'am aflat ca această biserică să mai fi fost vizitată de-un mitropolit de la Veniamin Costache încoace. O pisanie de afară ne arată, că în 1822 această biserică s'a prefăcut de Spătarul Th. Silion, proprietar şi că, a fost sfinţită de Mitropolitul Veniamin Costache.

Aşezarea satului e străveche. Se face pomenire de el într'un document de pe vremea lui Ştefan cel Mare [1]). Legenda spune, că întru început, satul ar fi fost peste Siret, în „ceia parte" şi că pe urmă, s'a mutat în drepta Siretului cu bisericuţă cu tot. Din vechea biserică se păstrează unele obiecte până acum. Biserica aceasta, se spune, că ar fi fost făcută de Saşi, aici, în pădure, la loc adăpostit. Pictura e veche, bizantină; iar strana arhierească şi amvonul sunt de o frumuseţe artistică neîntrecută, cum puţine sunt în ţară. Printre „veşnicii" moşiei a fost şi o familie Gh. Suţu, din viţă domnească. Are cavou şi monument lângă altarul bisericii. Sătenii împroprietăriţi sunt buni gospodari. Au dat tribut ţării în războaiele din 1877, 1913, 1916 şi în războiul acesta din răsărit. Din şcoala acestui sat, care a avut ca dascali pe răposaţii Ioan Atanasiu şi preotul Gh. Măzăreanu, mort în 1931, s'au ridicat multe elemente de valoare, cu care satul se poate mândri: învăţători, preoţi, profesori secundari, agronomi, ofiţeri, doctori, ş. a.

Curtea boierească, distrusă de Ruşi în 1917, are un parc de-o frumuseţe cum puţine sunt în acest judeţ. Intr'un cuvânt, satul acesta bogat cu peste 3000 de suflete, este un sat de viitor. Ziua de astăzi va rămâne pentru noi o zi de adevărată sărbătoare şi vă asigurăm, că n'o vom uita niciodată..."

I. P. Mitropolit luând cuvântul, spune printre altele:

Cucernice Păr. Paroh, am ascultat raportul ce mi l-ai făcut şi am luat act de activitatea ce ai desfăşurat aici. Văd că eşti un păstor vrednic. Doresc, ca şi de acum înainte să lucrezi cu aceiaşi tragere de inimă pentru binele şi folosul păstoriţilor Sf. Tale.

P. C. Păr. profesor Hodoroabă,

„In vizitele mele canonice din jud. Dorohoi, am ţinut

---

1. Vezi: M. Costăchescu, Docum. Mold. ale lui Ştefan cel Mare, Iaşi, 1933, pag. 323.

să cercetez şi satul natal al P. C. Tale. Constat, că-i un sat mare şi bogat, un sat de frunte din acest judeţ. Am ascultat interesanta şi succinta expunere asupra trecutului bisericii şi satului. Admir şi eu frumuseţea artistică a acestei strane şi a amvonului. Mă bucur, că păstrezi legătura cu satul de naştere, şi că te osteneşti pentru alcătuirea unei monografii. Satul acesta se poate mândri cu P. C. Ta. Nu pot decât să te felicit. M'am bucurat de asemeni, când mi-ai spus, că din satul acesta s'au ridicat elemente de valoare, folositoare societăţii şi că, întru ridicarea acestor vlăstare, a avut o contribuţie deosebită pe lângă învăţătorul I. Atanasiu, şi răposatul paroh Gh. Măzăreanu, care o vieaţă întreagă a fost şi slujitor al şcolii.

Şi eu sunt de părere, că biserica aceasta ar fi făcută de Saşi, pentrucă şi numele satului Hânţeşti, vine, probabil, de la Hans, care înseamnă Ion şi Hänschen – Ionică. Saşii, de origină germană, au avut un trecut bogat în artă, cu toate ramurile ei, inclusiv cea bisericească.

Am ţinut, iubiţii mei fii duhovniceşti, ca să văd la faţa locului şi acest colţ îndepărtat al Eparhiei Iaşilor, satul Dv. Mă bucur, că vă văd adunaţi în Casa Domnului şi în curtea ei, în număr aşa de mare, având în frunte autorităţile comunale, şi pe d-nii învăţători, cari au adus şi pe copii, ca să asculte şi ei cuvântul meu şi să primească binecuvântare arhicerească. Faptul – după spusa păr. paroh – că aţi pus mână de la mână, pentru a se putea face repararea pe dinafară a acestei frumoase biserici, monument istoric, mă face să cred, că preotul lucrează şi că Dv. îl ascultaţi şi că sunteţi buni creştini. Că Mântuitorul zice, că omul bun se cunoaşte după fapte, ca şi pomul după roade.

Lucrul însă, odată început, trebuie dus la bun sfârşit. După reparaţia din afară, trebuie să urmeze şi reparaţia dinlăuntru, căci văd pereţii coşcoviţi şi pictura afumată. Vă îndemn să strângeţi bani în acest scop, să cereţi Comisiunii Mon. Istorice, să vă alcătuiască un plan şi deviz şi, când timpul va fi prielnic, să începeţi reparaţia cu toată nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu.

Vă îndemn să vă supuneţi autorităţilor şi să vă faceţi din dragoste toate datoriile către patrie şi către. biserică. Urez păr. paroh, d-lor învăţători, autorităţilor comunale, şi Dv. tuturor, mult spor la lucru.

„Binecuvântarea Domnului peste voi, cu al său dar, şi cu a sa iubire de oameni, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin".

Ieşind din biserică, păr. N. V. Hodoroabă a prezentat pe învăţătorii: M. Halunga, directorul şcolii, Gh. Zugravu, V. C. Hodoroabă, Natalia Zugravu, Fulga V. Iacob, Maria Halunga şi Clara V. Hodoroabă, precum şi pe fruntaşii comunei, cu care I. P. S. s'a întreţinut, adresându-le cuvinte părinteşti. A stat de vorbă cu bătrânii, a mângâiat pe copii şi a îngăduit, ca cei ce s'au apropiat, să-i sărute mâna.

In sunetele clopotelor şi în strigătele mulţimii de: „Sărutăm dreapta! Să trăiţi, mulţi ani!", am părăsit la ora 8 satul Hânţeşti.

5. **In parohia Zvorişteа.**

Soarele a scăpătat după „Dealul Pleşii" şi amurgul se întinde ca o imensă broderie înroşită. Cei 10 km. până la Zvorişteа au rămas repede. Trecem pe lângă conacul boieresc al familiei Manoliu-Teţcanu. Din cei 4 fraţi, Iorgu Manoliu a fost prefect.

Automobilele încetinează viteza şi opresc în faţa curţii bisericii. Curtea foarte curată şi plantată. Biserica reparată. In uşa bisericii, în sunet de clopote, I. P. S. Mitropolit e primit după datină de către Păr. Paroh, Econ. *Vasile Măcărescu.* Biserica arhiplină, luminată complect şi îmbrăcată cu covoare. După ectenie şi polihroniu, pr. paroh luând cuvântul, arată bucuria ce o simte Sf-Sa şi enoriaşii parohiei de a-l vedea în biserica lor scumpă pe Arhipăstorul Moldovei. Parohia e alcătuită din satele Zvorişteа şi Stânca. In scurtul raport ce-l face, arată că biserica „Adormirea" e din 1782, ctitoria lui Şatraru Petre Cheşcu. E reparată la stăruinţa sa în 1909 şi apoi, în anii din urmă. Are 378 familii şi 1605 suflete. O păstoreşte de 38 ani. Trăeşte în bune raporturi cu învăţătorii şi autorităţile. Parohienii sunt buni gospodari şi iubesc biserica. N'are nici un sectant. E proistos de cerc. Activează în toate comitetele locale. Proprietarul ajută biserica.

I. P. S. Mitropolit răspunde, mulţumind păr. paroh pentru raportul făcut şi activitatea depusă în cei 38 de ani de păstorie. Il felicită pentru buna stare în care găseşte această biserică monumentală, precum şi pentru curăţenia şi plantaţia din jurul ei. Dă îndemnuri şi sfaturi credincioşilor, ca să asculte de vrednicul lor păstor, care-i un preot model şi fruntaş între preoţii de pe valea Siretului. Incheie, invocând harul Dumnezeiesc asupra parohului şi enoriaşilor săi.

Apoi, ieşind din biserică, s'a întreţinut cu autorităţile şi învăţătorii. La plecare, mulţimea s'a aliniat şi l-a aclamat pe Inaltul lor conducător duhovnicesc.

* * *

Amintesc, că genialul nostru violonist, George Enescu, are strânse legături cu acest sat. Bunicul său, preotul Gh. Enescu, vestit cântăreţ, a slujit la această biserică 52 de ani, adică; de la 1846 - 1898; 15 ani ca diacon şi 37 ani, ca preot. Mormântul lui e în curtea bisericii lângă altar. De câte ori vine prin Dorohoi, Enescu se abate şi prin Zvoriştea de-şi vede rudele şi face pomenire pentru cei morţi din familia sa [1]).

6. In parohia Lozna.

Părăsind Zvoriştea, trecem Siretul şi, din Vârful-Câmpului o luăm pe şoseaua naţională Mihăileni-Cernăuţi, cu bătrâna plantaţie de plopi şi tei de pe vremea lui Mihalache Sturza. Trecem pe rând prin satele Maghera şi Hapăi, apoi, Talpa. Pe stânga rămân satele: Dealu, Zamostea, Grămeşti, Bălineşti şi Verpolea. Trecem prin Cândeşti şi, de la câţiva Km. depărtare de Mihăileni, o croim spre răsărit pe şoseaua Dorohoiului. Urcăm Dealul Cazamirului, lăsând în stânga satul Vlădeni şi Dersca, iar în dreapta satul Viţcani şi Călineşti. Acesta ţine de parohia Lozna. De la fabrica Dersca, am luat drumul spre satul Lozna. O ceată de câteva zeci de călăreţi, flăcăi din satul Lozna, îmbrăcaţi naţional l-au întâmpinat pe Inaltul Arhipăstor în partea de apus a satului. In dreptul primăriei, primarul comunei Lozna, D. Gafiţanu, însoţit de învăţători şi celelalte autorităţi comunale, a ieşit cu pâine şi sare înaintea marelui Ierarh, dând raportul şi urându-i bun venit în comună. După ce

---

1. Vezi: Pr. N. V. Hodoroabă: „George Enescu - contribuţiuni la cunoaşterea vieţii sale", Iaşi, 1927.

a gustat, a binecuvântat mulţimea de săteni şi şcolari, masaţi pe amândouă părţi ale drumului şi adunaţi din satele: Lozna, Călineşti şi Ruşi-Străteni, - deşi vremea era pe înserate. Pe la porţi, covoare şi flori. Intre monumentul eroilor şi intrarea în curtea bisericii se ridică un arc de triumf, împodobit cu verdeaţă, flori şi steaguri tricolore, având inscripţia: „Bine aţi venit, Inalt Prea Sfinţite, Sfăpâne!" In sunetul clopotelor, în uşa bisericii, I. P. S. Sa a fost întâmpinat cu sf. evanghelie şi crucea de către P. C. Sa Păr. Econ. C. Filipeanu, paroh, asistat de către preoţii: Valerian Brânzei din Dorohoi şi V. Perju din Ruşi-Străteni. Biserica arhiplină. După obişnuitul polihroniu, preotul paroh a făcut o scurtă dare de seamă asupra situaţiei parohiei şi activităţii sale pastorale. Arată marea bucurie ce o simt enoriaşii la marea cinste ce li s'a făcut prin această înaltă vizită mitropolitană, necunoscută încă pc aceste meleaguri.

Arată, că-i cercetează nu numai Ierarhul, dar şi marele apologet şi dogmatist al ortodoxiei româneşti. Enumeră principalele lucrări teologice ale I. P. Sale. „Iată-zice parohul-de ce am fost mişcaţi de această înaltă vizită, de care ne simţim foarte puţin vrednici".

In continuare, zice: „Biserica parohială din Lozna are 355 capi de familie. E zidită în 1862 şi sfinţită la 1865, pe locul altei bisericuţe, făcută din nuele în 1832. Are de ctitori pe Mihai şi Soltana Holban, iar apoi pe Vasile şi Domnica Ciuciu. Aceştia au donat o casă cu atenansele ei, ca să servească de casă parohială precum şi o grădină de 15.000 metri pătraţi.

Biserica a fost reparară de enoriaşi în 1889, iar la 1927 a fost reparată radical cu suma de 300.000 lei, fără a se socoti munca enoriaşilor. La venirea mea în parohie, biserica era săracă. Acum e înzestrată cu toate cele trebuitoare cultului divin. E împrejmuită cu gard de ostreţe şi zaplaz de scânduri, văpsit. Curtea e plantată de mine din 1909 cu pomi fructiferi şi brazi. In curtea ei s'au ridicat două monumente în cinstea eroilor din 1913 şi 1916-18. Ultimul e ridicat prin osârdia mea cu contribuţia văduvelor de războiu. După războiul mondial, am cumpărat moşia Lozna şi două păduri, pe care le-am împărţit sătenilor din parohie. Preţul pământului cu toate cheltuelile a fost de 840-1200 lei ha., iar al pădurii de 400-2000 lei ha., după calitate. Am mai cumpărat şi o altă moşie prin Casa Rurală, tot pentru săteni, fiind însumi, mandatar.

In total s'au împărţit sătenilor, circa 2500 ha. Pomicultura face cinste parohiei Lozna, căci toate instituţiile şi gospodăriile îşi au grădinile lor, în frunte cu biserica şi casa parohului. Cultura plantelor foragiere e în floare şi ajută la creşterea vitelor. Comparativ cu alte sate, pământul se lucrează mai bine.

Au fost ani, când 70% din pământul sătenilor a fost semănat cu grâu. Fiind preşedinte al delegaţiei judeţene timp de 4 ani, m'am îngrijit de drumurile ce leagă comuna cu târgurile Dorohoi şi Mihăileni, pe care se scurg produsele satului.

Peste drum de biserică se află şcoala primară model. E condusă de Dl. Nichita Luchian, directorul ei. E un învăţător harnic, fost cap de promoţie. Dl. D. Chifiriuc e destoinic învăţător de gr. I. D-na Eugenia Luchian, o conştiincioasă învăţătoare. Dl. Zamosteanu e bine pregătit şi vrednic dascăl şi apoi, Dl. Dimitriu. Cu toţii se bucură de roadele muncii lor, având frecvenţă şcolară desăvârşită. Grădina şcolară e exemplară.

Colecţia de plante medicinale, ca : socul, teiul, patlagina, coada şoarecului, minta, ş. a., dovedesc munca dascălilor şi elevilor. Cantina şcolară hrăneşte zilnic 40 şcolari. Localul nou de primărie e făcut din iniţiativa mea. Primarul D. Gafiţanu, vrednic şi cinstit, e şi epitrop al bisericii. Dispensarul şi baia comunală e ridicat tot din iniţiativa mea, - una din preocupările mele nutrită de mulţi ani. A costat circa 300.000 lei. Este condus de Dl. Dr. Rotaru, un conştiincios medic cu suflet creştinesc, care ajută pe cei săraci, şi le dă bucuros consultaţii şi medicamente gratuit.

Şeful de post, Dl. V. Lazoveanu e om al datoriei, energic şi împăciuitor. Căminul cultural „Lozna" al cărui preşedinte sunt, e înfiinţat în 1924. Are o bibliotecă de circa 1000 volume, are patefon şi aparat de radio. A fost vizitat de conducătorii Fundaţiilor Regale în frunte cu Dl. Lascarov-Moldovanu. Despre activitatea depusă de căminul acesta s'a scris în „Universul", în rev. „Răsăritul" şi „N. Rom. p. popor". Am înfiinţat de asemeni în acest an, cooperativa de consum „Albina", cu scop de a cumpăra unelte agricole. Toţi funcţionarii comunei sunt conştienţi de îndatoririle lor şi, fie sub egida Serviciului de patronaj, fie în alte consilii comunale, muncesc şi ajută pe cei necăjiţi.

Insămânţările s'au făcut la vreme şi se lucrează de zor. O ocupaţie de căpitenie a locuitorilor este şi cultura zarzavaturilor.

Nădăjduim, că şi în viitor, să ne îndeplinim datoria, ca şi până acum. Să trăiţi mulţi ani, I. P. S. Stăpâne, pentru binele şi cinstea bisericii noastre"!

I. P. S. Mitropolit luând cuvântul spune :

„Am ascultat, Păr. Paroh Filipeanu, interesantul raport ce mi-ai făcut asupra bisericii şi parohiei ce-o conduci. De asemeni şi arătarea pe scurt a frumoasei activităţi ce ai depus-o în atâtea domenii, în cei 36 de ani de când eşti păstorul sufletesc al acestei parohii.

Iţi mulţumesc şi te felicit. Auzisem de altfel mai demult de vrednicia Sf. Tale, căci te cunosc, deoarece eşti şi consilier eparhial, ales de Adunarea eparhială înainte de venirea mea la Iaşi. Acum, m'am încredinţat la faţa locului, de cele ce numai auzisem de la alţii de Sf. Ta. Felicit şi pe poporănii Sf. Tale, că au un aşa de vrednic păstor, cu care au dreptul să se mândrească. Ii îndemn, ca să te asculte şi să te urmeze, ca o turmă pe păstorul cel bun, după cum a zis Mântuitorul Hristos".

In continuare, I. P. S. Sa adresându-se credincioşilor, le-a dat înţelepte sfaturi şi poveţe, de care ei trebuie să ţină seamă, în vremurile grele de război prin care trecem, pentru deplina izbândă a viitorului neamului nostru. Sfârşind, a binecuvântat mulţimea. Ieşind apoi din biserică, credincioşii s'au înşiruit pe tot parcursul drumului până aproape de casa parohului din apropiere şi, cu mult respect s'au aplecat şi i-au sărutat mâna.

* * *

Din biserică, în frunte cu I. P. S. Mitropolit, toţi invitaţii au mers la casa parohului. In întâmpinare a ieşit familia Păr. C. Filipeanu. Aici s'a servit masa şi am fost găzduiţi peste noapte.

La această copioasă agapă, pe lângă I. P. S. Mitropolit şi suita sa, a mai luat parte : Colonel I. Barcan, prefectul judeţului, comandantul legiunii de jandarmi, C. Prilogeanu, mare proprietar, Dr. Rotaru, învăţătorii satului, primarul, şeful de post, preot Valerian Brânzei cu D-na şi alţii. La timpul cuvenit, preotul paroh a ridicat primul păhar în cinstea Înaltului oaspe, spunând, că din durerea familiară a I. P. S. Mitropolit a ieşit bucuria mare pentru biserică, care l-a câştigat de conducător, plin de înţelep-

eiune, de tact şi de răbdare. Eparhia Moldovei şi Sucevei are în fruntea ei un prea distins Arhipăstor : cărturar, apologet şi dogmatist.

Răspunde I. P. S. Mitropolit, mulţumind parohului. Face aprecieri elogioase asupra activităţii sale pastorale. Închină pentru paroh şi familia sa, compusă din 5 copii.

Au mai vorbit apoi, P. P. C. C. Părinţi referenţi Gh. Niculea şi C. Nonea şi Pr. N. V. Hodoroabă. Cu toţii au arătat însuşirile alese de cărturar şi de arhipăstor ale I. P. S. Mitropolit, care îşi cunoaşte preoţimea, ştie s'o aprecieze, să şi-o apropie şi s'o stimuleze la lucru în ogorul bisericii şi al patriei. Pr. Ec. Gh. Niculea a arătat prietenia ce-l leagă de paroh, vrednicul său colog de seminar, deşi este numai absolvent de seminar şi de Şcoală Normală.

Le-a răspuns tuturor I. P. S. Mitropolit, arătându-şi bucuria ce o simte, când vede biserica cea vie, păstorii şi păstoriţii la lucru.

A doua zi, I. P. S. Sa a vizitat : primăria, monumentele eroilor, şcoala şi dispensarul, arătându-şi mulţămirea de cele constatate.

Inainte de a părăsi parohia Lozna, I. P. S. Mitropolit a binevoit a lăsa preotului paroh un elogios autograf, care poate fi socotit, ca cea mai înaltă distincţiune chiriarhală şi pe care îl dăm aici în copie :

„Am vizitat canoniceşte, azi 24 Iunie 1942, parohia Lozna, al cărei paroh este Econom stavrofor C-tin Filipeanu, membru al Adunării eparhiale a Mitropoliei. Mi-a făcut dela început foarte frumoasă impresie buna stare a bisericii parohiale, curată şi bine împodobită pe dinlăuntru şi înconjurată de un mândru parc, opera personală a părintelui paroh.

Expunerea activităţii Prea Cucerniciei Sale, pastorală şi culturală, făcută în mişcătoare cuvinte din faţa sfântului altar, mi-a umplut sufletul de bucurie, pentrucă este, într'un cuvânt, uriaşă şi fără pereche în rândurile preoţimei. Mulţumirea, pot zice, admiraţia mea, a crescut şi a atins culmea, când am vizitat şi cunoscut deaproape exemplara gospodărie a Sfinţiei Sale. Mă simt mândru că am în cuprinsul eparhiei pe părintele Filipeanu, model de preot român ortodox.

Dumnezeu să-l binecuvinteze".

(ss) † **IRINEU**
Mitropolitul

Acest autograf a fost semnat şi de :
ss) Preot Gh. Niculea, Consilier Referent.
ss) Pr. C. Nonea, Referent Cultural.
ss) Preot N. Hodoroabă, Profesor în Iaşi.
ss) Arhim. Dionisie Velea, Exarhul Mănăstirilor.
ss) Administrator Th. Petreanu.

7. **In oraşul Dorohoi.**

Joi 25 Iunie, la ora 10 dim. am părăsit satul Lozna. Trecem prin satul Ghilea, şi pe la Şcoala Normală din Şendriceni, dăm în şoseaua Dorohoi-Mamorniţa. Cârnim spre Dorohoi. Spre răsărit, cultivate, se văd întinse terenuri, aşezături, unde pe vremuri erau iezere cu peşte şi raci, din care pricină, s'a şi dat acestui judeţ marca unui rac. Pe podul Buhaiului peste Jijia, intrăm în capitala judeţului.

8. **In parohia „Grigore Ghica V. V".**

Ne oprim la catedrala oraşului „*Adormirea*" din centru. O mulţime imensă de credincioşi aşteaptă pe străzi, ca şi în curtea catedralei. I. P. S. Mitropolit e întâmpinat la descindere de către autorităţile civile şi militare ale oraşului în frunte cu Dl. Ing. I. Pascu, primarul oraşului, colonel I. Barcan, prefectul judeţului, dl. colonel Tiberiu Turturescu, comandantul garnizoanei, Maior Niculescu, comand. legiunei de jandarmi, căpitan Săndescu, ajutor de primar, Dr. B. Magdun, subprefectul judeţului, magistrat I. Tarcinus, preşedintele Tribunalului cu magistraţii, V. Lovinescu, decanul baroului de avocaţi, I. Botezatu, directorul liceului de băieţi, împreună cu corpul profesoral şi elevii cari prestează munca de război ; inspectorii şcolari, Gh. Alexandru şi Em. Davideanu, D-na O. Răutu, directoarea liceului teoretic de fete cu corpul profesoral şi elevele, I. Iancu, fost revizor şcolar, avocat Şt. Scriban, veteran C. Moruzi „Moş Costache", ş. a.

Primarul oraşului, ing. I. Pascu, urează înaltului oaspe, în numele oraşului, bun sosit. Din turnul noii clopotniţe din curte, clopotele sună prelung. La uşa catedralei, I. P. S. Sa e primit după rânduială de către P. C. paroh Pr. V. Anghelea, protoiereul circ. I Dorohoi, de Păr. D. Hadârcă, protoiereu circ. II, de P. C. Preoţi din Dorohoi : Pr. prof. Dr. D. Furtună, Pr. prof. C. Mun-

teanu, C. Grigorescu şi Valerian Brânzei ; Pr. Octav Rotărescu din Trestiana, Pr. Filip-Broscăuţi şi alţi preoţi de la ţară. Corul catedralei, dirijat de prof. N. Popovici, intonează : „*Pre Stăpânul şi arhiereul nostru*". Incăpătoarea catedrală, iluminată, arhiplină. După un scurt serviciu religios, oficiat de către păr. paroh şi arhidiacon Const. Sandovici, care s'a încheiat cu polihroniul cuvenit, a luat cuvântul P. C. Păr. Paroh D. Anghelea, rostind următoarea cuvântare :

„Cu adâncă emoţie, mişcat până în cele mai dinlăuntru ale sufletului meu şi cu înălţări de suflet ce nu se pot descrie, salut astăzi, în Catedrala oraşului Dorohoi, în numele nostru şi al enoriaşilor acestei parohii, cu cel mai profund respect şi devotament pe Inalt Prea Sfinţitul nostru Arhiepiscop şi Mitropolit, pe Arhipăstorul istoricei eparhii a Moldovei şi Sucevii.

Mă plec cu închinăciune în faţa Inalt Prea Sfinţiei Voastre şi a bogatelor podoabe sufleteşti ce Vă înfrumuseţează viaţa şi Vă aduc prinos curat de înaltă cinstire, de neţărmurită dragoste şi de nezdruncinată credincioşie.

Mare bucurie a trimis Dumnezeu astăzi tuturor, nouă, clerului din părţile acestor locuri şi întregei obşti binecredincioase a acestui oraş.

Căci noi toţi vedem în Inalt Prea Sfinţia Voastră, după ce-aţi ilustrat ca nimeni altul timp de 35 de ani învăţământul teologic al României, pe Inaltul Ierarh însufleţit încă de aceleaşi sfinte şi calde doriri de bine pentru triumful Domnului, ca şi în ziua hirotoniei Inalt Prea Sfinţiei Voastre în preot, întâmplată în anul 1923.

Cu greu s'ar putea evoca înălţarea sufletească a lumii noastre bisericeşti, tristă în clipa când, sub bolţile Catedralei Mitropolitane din Bucureşti, dogmatistul ortodoxiei româneşti primea în genunchi taina preoţiei.

Marele cărturar care aţi fost şi continuaţi încă să fiţi pecetluia – astfel – cu viaţa consacrată învăţăturii dela catedră, iar clerul se înfiora de autoritatea ce venea să-i adauge la strălucirea nimbului apostolic. Prin actul acesta solemn ne-aţi arătat tuturor că biserica este – într'o lume turburată în mod permanent – singura instituţiune care are 20 de veacuri de vârstă. Apoi, prin lucrările ce-aţi publicat, Inalt Prea Sfinţite Stăpâne, ca : „*Sinodul III-lea ecumenic*" ce V'a încununat cu titlu de licenţiat în Teologie, retipărită ulterior, „*Istoria bisericei române dela 1800 la*

1850 şi a literaturii teologice din această epocă" încununată cu premiul Universităţii din Bucureşti, *Teologia Simbolică*, transpusă apoi, în 1932, în versiune franceză sub titlul : „*La Theologie simbolique au poin de vue de l'Eglise orthodoxe orientale*", socotită ca una din puţinele cărţi de rară valoare în literatura teologică românească. In ea sunt concentrate cu deosebire marile calităţi de scriitor ale Inalt Prea Sfinţini Voastre. In teologia românească – ar trebui să fie – după cum foarte bine observă d. profesor Nichifor Crainic – tratatul clasic de introducere în doctrina creştină.

Tot din epoca tinereţii Vă mai aparţine lucrarea cu mare răsunet în occident întitulată : „*Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers*". Această lucrare atăcà filozofia – la modă pe atunci – a teologului şi publicistului francez protestant Auguste Louis Sabatier. Apoi „*Dogma Soteriologică*", „Catehismul Ortodox", plus foarte numeroasele articole şi studii risipite prin toate revistele de specialitate.

Ca apologet aţi desfăşurat o amplă şi complexă activitate: *Fiinţa şi origina religiei, istoria religiunilor, ideea de Dumnezeu şi de suflet, ideea de revelaţie şi de inspiraţie, religia în raporturile ei cu celelalte forme de cultură*, iată capitolele principale ale marelui curs de Teologie Fundamentală, pe care Inalt Prea Sfinţia Voastră l'a desvoltat într'o activitate de 35 de ani.

Aici ar trebui să mai adăugăm şi cealaltă mare lucrare intitulată : „Cosmogoniile popoarelor civilizate din antichitate, cosmogonia biblică şi cosmogonia ştiinţifică modernă" ca răspuns din partea teologiei româneşti la atacurile unor pretinşi învăţaţi dela noi la inceputul acestui secol, plus traducerea în româneşte a unor monumente literare ce conţin doctrina feluritelor religiuni naturale superioare.

Iar în ceiace priveşte stilul, rareori literatura teologică românească a putut fi slujită de o pană atât de distinsă şi măiastră.

N'am semnalat în aceste modeste cuvinte decât o mică parte din vasta activitate ce-aţi desfăşurat-o până acum. Totuşi din aceste cuvinte – socot – că se înţelege îndeajuns locul de frunte pe care'l ocupaţi în teologia românească şi rolul călăuzitor pe care l'aţi jucat în desvoltarea vieţii intelectuale creştine.

Aţi fost şi sunteţi încă omul de muncă încordată, muncă grea şi mîgăloasă, muncă istovitoare. In viaţa Inalt Prea Sfinţiei

Voastre aţi avut mereu în minte cuvântul dumnezeescului Pavel, care zice: „*Dă-te pe tine însuţi pildă de fapte bune în toate privinţete. Iar în învăţătură, dă dovadă de curăţenie, de vrednicie, de vorbire sănătoasă şi fără cusur, ca protivnicul să rămână de ruşine*“. (Tit. II, 7-8).

Vremea nu V'a obosit. V'a înoit numai puterile puse în serviciul binelui, în luptă cu răul.

S'a spus că la vremuri noui trebuesc oameni noi. Dar la vremuri grele, ca cele de astăzi, de ce fel de oameni are nevoie Biserica, cea asaltată de atăţia vrăjmaşi? De energii neînfricate şi minţi luminate; de puteri încordate şi în evlavie încercate. Incărcate de milă adevărată, de infinită bunătate şi de iubire înflăcărată, cu râvnă necurmată şi cu curăţenie de lacrimă împodobite. Aşa este Inaltul nostru Arhipăstor. O vor mărturisi vremurile de mâine. Şi binecunoscând noi acestea, ne plecăm Domnului şi glas de rugă noi şoptim:

Intăreşte, Doamne, pe Arhipăstorul nostru şi aureolează scaunul Lui, ca pe al lui Dosoftei şi Veniamin. Vădeşte-i, Doamne, arhieria Lui neprihinită şi înfrumuseţându-l cu toată cucernicia, sfânt îl araiă pe dânsul, ca să fie vrednic a cere dela tine cele pentru mântuirea poporului şi a fi auzit de tine.

Fă-l, Doamne, povăţuitor orbilor la suflet, certător celor neînţelepţi, pruncilor învăţător şi lumii spre bine îndrumător. Ca printr'însul să se desăvârşească sufletele încredinţate lui, în viaţa aceasta.

Dă-i putere să lucreze după gândul şi voia Lui, să înveţe, să ajute şi să se roage.

Şi-L păzeşte Doamne, întru mulţi şi fericiţi ani“.

*

I. P. S. Mitropolit răspunde, mulţumind P. C. Pr. Paroh pentru cuvintele ce i le-a adresat şi pentru starea bună în care găseşte această frumoasă catedrală, care face cinste judeţului. Stăruie asupra războiului sfânt ce se duce acum în răsărit de creştinătate, contra hidrei bolşevice, pentru Cruce, adevăr şi dreptate, pentru o nouă Europă. In acest război, armata noastră luptă alături de marea şi viteaza armată germană, ca şi de cele aliate, reînviind gloria străbună. „Am venit să vă cercetez la faţa locului, căci ştiu, că aţi avut multe de îndurat, fiind aici în apro-

pierea frontului, şi mai cu seamă, că mai multe sate şi târguri ale acestui judeţ au fost ocupate de duşman şi au îndurat un an

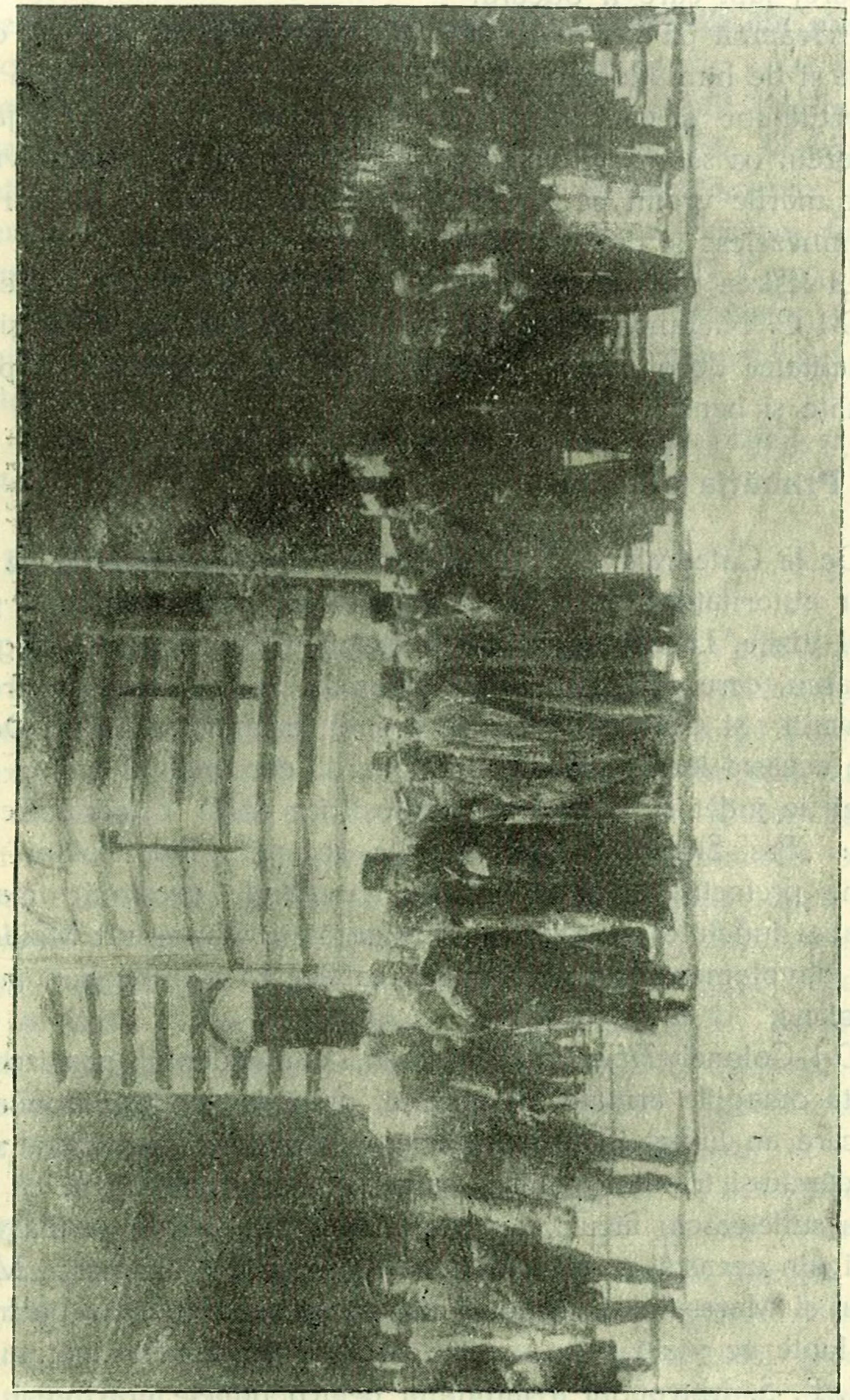

I. P. S. Mitropolit Irineu ieşind de la catedrala oraşului.

de zile, stăpânirea şi urgia bolşevică". Arată apoi, că a rămas plăcut impresionat de cele ce a văzut până acum în cuprinsul

județului, unde a găsit biserici frumoase, bine întreținute, iar starea de spirit a populației harnică și credincioasă, destul de mulțumitoare, fapt care îl bucură.

Indeamnă pe toți să-și facă pe deplin datoria atât de creștini cât și de buni Români, pentruca neamul nostru să poată face față greutăților și cerințelor acestui război, din care roagă pe Dumnezeu, ca să ne ajute, să ieșim victorioși. Să ne arătăm vrednici de marile vremi pe care le trăim. Invoacă asupra tuturor harul dumnezeiesc și dă binecuvântarea mitropolitană.

La ieșirea din catedrală, I. P. S. Sa s'a întreținut cu cei de față. D-l C. N. Iancu a prezentat pe toți șefii de autorități și intelectualitatea dorohoiană. Copiilor mici de școală, le-a împărțit cruciulițe și bani.

9. **La Primăria orașului.**

De la Catedrală, I. P. S. Mitropolit, însoțit de suită și de șefii tuturor autorităților locale, s'a îndreptat spre palatul comunal pentru a-l vizita. La intrare, a fost întâmpinat de d-l primar, inginer Ion Pascu, care prezintându-i tradiționala pâine și sare, îi urează bun venit, și arată bucuria ce o simt cetățenii orașului Dorohoi de această înaltă vizită. Funcționarii comunali și cei ai prefecturei de județ se înclină respectuoși, iar corul catedralei cântă imnul: „Pre Stăpânul". In sala de recepție, D-l Colonel Ion Barcan, prefectul județului, luând cuvântul, prezintă omagiul populației județului Dorohoi și îl asigură pe Chiriarhul Moldovei de tot devotamentul și de supunerea fiească a întregei populații dorohoiene.

D-l Colonel *Tiberiu Turturescu*, comandantul garnizoanei, prezintă omagiile armatei. Arată că, unitățile din garnizoana locală, care au luptat în prima parte a campaniei, au luptat vitejește, dându-și tributul pentru patrie, ceia ce dovedește, că pregătirea sufletească făcută de clerul județului, a fost la înălțime. Ostașii din această garnizoană sunt gata, ca la chemarea M. S. Regelui și Mareșalului Conducător, să plece din nou pe front, ca să lupte pe viață și pe moarte până la deplina biruință.

I. P. S. Mitropolit a mulțumit pentru bunele urări ce i s'au făcut. Își exprimă și cu acest prilej bucuria și mulțumirea ce o simte de a constata, că în acest colț de țară, populația își mun-

ceşte cu hărnicie ogoarele, că se găsesc aşezăminte frumoase, impunătoare şi destul de bine întreţinute, ca de ex.: catedrala, primăria şi prefectura de judeţ, cum puţine se găsesc în ţară. Aceasta dovedeşte, administraţie conştiincioasă şi multă grijă din partea celor ce au condus şi conduc destinele acestui nordic judeţ al Moldovei. A urmat vizitarea palatului. Sala de recepţii e împodobită cu tablourile foştilor primari, ca: Gh. Burghele, Gh. Marcu, Ioan Dimitriu, Ioan Coroi, Vasile Calcăntraur, Ernest Cananău, C. Cuparencu, C. Andrei, I. Capră, Gh. Tomaziu, Şt. Scriban, Gh. Florescu, V. Isăceanu, avocaţi; Onisifor Gherghel, D. Coroi, I. Gorgos, proprietari; Dr. C. Vereanu; H. Berijan, institutor, Colonel Anghel Ţaţomir, Colonel Dimitriu, Colonel Ilasevici şi Colonel Bantaş.

Insoţit de autorităţile oraşului, I. P. S. a mai făcut şi aceste vizite:

10. **In parohia „Ştefan cel Mare".**

La biserica „Sf. Neculai", ctitoria lui Ştefan Vodă din 1495, I. P. S. Chiriarh a fost primit de enoriaşi, în sunetul clopotelor, în frunte cu preotul paroh C. Ştefănescu. P. C. Sa după polihroniu, îşi exprimă bucuria de a-l vedea pe I. P. S. Mitropolit în biserica domnească a măritului domnitor Ştefan cel Mare. Face un scurt raport asupra situaţiei parohiei şi a monumentalei biserici. A venit în fruntea acestei parohii de buni creştini, după ieşirea la pensie a venerabilului preot, Econ. I. Enescu, care a păstorit-o un şir lung de ani şi care a lăsat-o frumos şi bogat înzestrată, cum se vede. La această zestre, a mai adaos şi Sf. Sa prin donaţiile enoriaşilor. Parohia are 475 familii şi 2450 suflete. Işi expune pe scurt activitatea. Înţelege să cultive ogorul sufletesc. Cere înalta binecuvântare pentru sine şi păstoriţii săi.

I. P. S. Mitropolit îşi arată mulţumirea de a se afla în această biserică voevodală a Dorohoiului. A ascultat interesanta expunere a preotului paroh. Se bucură că găseşte biserica în aşa de bună stare şi bogat înzestrată. Ii mulţumeşte pentru activitatea depusă în folosul enoriaşilor, cari sunt buni creştini şi cari se pot mândri cu păstorul lor. Dă sfaturi şi îndemnuri părinteşti. Urează parohului şi poporănilor săi spor la lucru şi dă binecuvântarea.

11. In casa P. C. Econ. I. Enescu.

La sugestia dată de scriitorul acestor rânduri, I. P. S. Mitropolit a binevoit a-l vizita în locuința proprie din vecinătatea bisericii, pe venerabilul preot pensionar Econ. Ion Enescu, unchiul genialului muzician George Enescu. Cu lăcrimi în ochi, decanul preoților din jud. Dorohoi, în vârstă de 81 ani, alături de vrednica sa tovarășă de viață, mulțumește I. P. S. Mitropolit de această înaltă și neașteptată vizită și de marea cinste ce i-a făcut, de a-i binecuvânta modestul sălaș. Bucuria sa e cu atât mai mare, cu cât îl cercetează în timpul grelei boale de care sufere. Istorisește ce-a îndurat în Cernăuți sub bolșevici în Iunie 1940, unde l-a prins ocupația, și cu cât greu s'a putut refugia acasă prin Mihăileni. I. P. S. Sa s'a întreținut amical cu venerabilii bătrâni, adresându-le cuvinte de îmbărbătare și binecuvântându-i. A cerceta pe cei bolnavi, este o poruncă a Mântuitorului. Prin acest nobil și creștinesc gest, în toată frumusețea lui morală, I. P. S. Sa ne-a dat tuturor o înaltă pildă. La plecare, Păr. Enescu a mulțumit și celorlalți de această atenție. Părintele Ionică ne-a petrecut cu privirile înlăcrimate. Am convingerea, că a rămas cu sufletul întinerit. Fără îndoiată, că bucuria ce-a simțit, nu o va putea uita.

12. In parohia „Vârgolici".

La biserica „Nașterea Maicii Domnului" numită și „bisericuța de lemn", ridicată din bârne în 1779, I. P. S. Mitropolit e primit de enoriași în frunte cu noul paroh, Pr. Valerian Brânzei. După polihroniu, Sf. Sa își arată bucuria ce o simte, de a primi în această istorică bisericuță pe Inaltul Arhipăstor. După ce dă raportul asupra situației parohiei - 270 familii cu 1920 suflete - și a activității depusă, spune, că totul ce se vede, afară de câteva reparațiuni interioare și de procurarea de noi obiecte de cult, totul aparține înaintașilor, începând cu cel întâi slujitor, care la 1779 a pus piatra de temelie, și sfârșind cu Preotul C. Ciocoiu, fost profesor și protoiereu al județului și în urmă cu P. C. Sa Econ. Dr. D. Furtună, profesor.

Pentru viitor, s'au luat măsuri de reparațiuni radicale, în special, la împrejmuiri - pentru care s'au și adunat o bună parte din fonduri. Aduce smerită recunoștință Inaltului Stăpân, pentru cins-

tea de a fi poposit şi aici şi face urări ca Atotputernicul să-i ajute, ca să ducă arhipăstoreasca binecuvântare şi mângâiere până în cele mai îndepărtate cătune din judeţ şi mai ales în ţinuturile desrobite, unde credincioşii aşteaptă însetoşaţi cuvânt de mângâiere şi de îmbărbătare.

I. P. S. Mitropolit mulţumeşte noului paroh pentru raportul făcut şi pentru felul cum întreţine această istorică bisericuţă. Credincioşilor le dă sfaturi pastorale, iar pe pr. paroh îl îndeamnă, ca să activeze cu spor în enorie pe dâra trasă de vrednicii lui înaintaşi.

13. **La locuinţa Păr. Ec. Dr. D. Furtună.**

In urmă, ieşind din biserică, I. P. S. Sa, admirând frumosul parc şi troiţa de lemn, trecând în locuinţa cu etaj din curte, a făcut o vizită şi fostului paroh, profesor Econ. Dr. D. Furtună, cunoscut istoriograf şi folklorist, care este şi consilier eparhial în secţia culturală. I. P. S. Mitropolit se simte destul de bine în casa unde găseşte o frumoasă şi bogată bibliotecă. Şi, la Păr. D. Furtună a avut ce vedea ! A impresionat mai cu seamă, bogata colecţie de documente ale tuturor localităţilor din jud. Dorohoi, rânduite meticulos şi la care, distinsul cărturar dorohoian, a muncit cu pasiune, zeci de ani în şir.

Noi, îi apreciem munca şi-i facem urarea caldă, prietenească şi colegială, ca Dumnezeu să-i ajute, ca să-şi vadă şi tipărite aceste valoroase documente. In felul „*Documentelor Bârlădene*", ale Episcopului Iacob Antonovici al Huşilor – fost preot şi profesor în Bârlad, – va avea astfel şi Dorohoiul un şi mai bogat tezaur de „*Documente Dorohoiene*". Noi nădăjduim că, după terminarea războiului, fie Academia Română, fie Fundaţiile Regale, ori chiar Ministerul Educaţiei Naţionale al Cultelor şi Artelor, care îi conduc de un erudit filosof, literat de marcă, cărturar de rasă şi academician de talia D-lui prof. univ. I. Petrovici, vor pune la îndemână autorului, fondurile necesare pentru împrimarea valoroaselor manuscrise, în care se oglindeşte trecutul jud. Dorohoi.

I. P. S. Sa a discutat cu Păr. Furtună – fost director de seminar şi inspector şcolar, – unele chestiuni locale şi altele cu caracter cultural. S'a întreţinut de asemeni şi cu membrii familiei.

14. La Spitalul Judeţian.

I. P. S. Mitropolit a ţinut să viziteze şi spitalul central al oraşului. La intrare a fost întâmpinat de către Dr. C. Vereanu, medic primar-dircctor - fost primar al oraşului,- fiu de preot ieşan- cu întreg personalul spitalului. I-a urat bun venit şi l-a condus prin toate saloanele cu răniţi, dând lămuriri asupra bolii şi operaţiunii fiecărui pacient în parte. Acest conştiincios raport a impresionat plăcut pe toţi cei de faţă. In spital se aflau şi ostaşi răniţi de pe front. Am vizitat sala modernă de operaţiuni, ca şi bucătăria. Cu raţia de 60 lei pe zi, li se serveşte o masă bună şi îndestulătoare. I. P. S. Mitropolit a binecuvântat pe bolnavi şi le-a adresat cuvinte de mângâiere. In curtea spitalului se ridică un nou şi modern local de spital, care din pricina evenimentelor nu s'a putut termina. Până acum s'a cheltuit suma de 8.000.000 lei.

La plecare, I. P. S. Sa a felicitat pe medicul şef pentru felul cum întreţine şi conduce acest spital.

15. In parohia Şendriceni.

Din Dorohoi, I. P. S. Mitropolit însoţit de suita sa, precum şi de prefectul judeţului, de comandantul garnizoanei, de comandantul legiunei de jandarmi, de D-l C. Iancu, preot prof. C. Munteanu şi arhidiacon C. Sandovici, s'a îndreptat spre parohia Şendriceni din apropierea Dorohoiului. La biserica parohială, în sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit a fost primit de pr. paroh Eugen Saucă, de curând venit aici de la Mitropolia din Iaşi, unde a servit ca diacon. După polihroniu, parohul a dat raportul. Parohia se compune din satul Şendriceni, Ghilia-Cananău şi Ezer. Biserica e din 1863. Are 500 familii cu 2350 suflete. Făgăduieşte, că va căuta să muncească spre binele enoriaşilor, pentru a putea răspunde încrederii ce i-a acordat Inaltul Arhipăstor, când l-a numit după cerere la această parohie. Nădăjduieşte în sprijinul directorului Şcolii Normale din acest sat, care iubeşte biserica. D-l C. N. Iancu, arată că frecventează regulat această biserică cu elevii normalişti şi că, de multe ori, cu învoirea parohului, rosteşte cuvântări în faţa credincioşilor. E fiu de preot din Bârlad şi iubeşte biserica cu adevărat. Cu fapta, nu cu vorba. Se dă pildă elevilor primind la timpul cuvenit, în fruntea lor, sf. taine.

Arată îmbunătăţirile ce le-a făcut la această biserică, între care şi pictura recentă din interior. Făgăduieşte să dea tot concursul tânărului paroh. I. P. S. Mitropolit dă sfaturi duhovniceşti noului paroh şi poporănilor. Mulţumeşte d-lui C. N. Iancu pentru tot ce a făcut pentru această biserică. Pilda ce o dă cu fapta elevilor săi normalişti, profesorilor şi credincioşilor este viu grăitoare. Merită să fie imitată.

16. **La Şcoala Normală de Băieţi „Al. Vlăhuţă".**

De la biserică, I. P. S. Mitropolit cu însoţitorii săi, a trecut pe lângă liziera frumosului lac în suprafaţă de 1 ha., la Şcoala Normală de învăţători, pe care a vizitat-o, rămânând încântat de cele constatate. D-l C. Iancu a dat toate lămuririle. La intrare, Arhipăstorul Moldovei a binecuvântat şi a stat de vorbă cu grupul de elevi normalişti, cari prestează în vacanţă, munca de război. Intr'un pitoresc boschet din parcul şcolii s'a servit o agapă, la care au luat parte Inaltul oaspe şi însoţitorii săi.

D-l C. Iancu, luând cuvântut, mulţumeşte Inaltului Arhipăstor pentru cinstea ce i-a făcut, vizitându-i şcoala.

In cuvinte impresionante face istoricul acestei şcoli, întemeiată în 1919 în conacul proprietarului N. Conanău. A luptat cu numeroase greutăţi. A isbutit să ridice local nou şi să-l înzestreze cu ce trebuie. Şcoala e împroprietărită cu 60 ha. teren. In pragul pensiei, cată cu mulţumire îndărăt. N'a muncit în zădar. Şcoala condusă de D-sa a dat serii numeroase de luminători ai satelor, cari azi fac cinste şcolii. Unii din ei au căzut la datorie pe câmpul de onoare.

Pr. Econ Gh. Niculea aduce omagii activităţii dăscăleşti a d-lui C. Iancu. Işi exprimă nădejdea, că actualul director, deşi propus pentru pensionare în toamnă, cu toate acestea, autoritatea superioară şcolară îl va mai menţine un timp în fruntea şcolii, deoarece este un director model şi încă în plină putere de muncă.

Pr. N. V. Hodoroabă spune, că-i o adevărată binefacere pentru o şcoală normală, când are în fruntea ei un conducător ca D-l C. Iancu, bun român şi bun creştin. D-sa are o activitate bogată nu numai în şcoală, ci şi în massa poporului, pentru a cărui luminare, a luptat continuu şi cu entuziasm, ani dearândul. Işi cunoaşte judeţul şi, ştie ce afirmă. D-l Iancu poate fi numit :

predicatorul laic al județului Dorohoi. Poate sta alături de Lascarov - Moldovanu și I. Gr. Oprișan, deși nu-i literat.

I. P. S. Mitropolit își exprimă mulțumirea de a fi venit să viziteze această școală normală și pe inimosul ei director, care-i și distins membru al consiliului eparhial. Il felicită pentru activitatea depusă atât în școală, cât și în afară de școală. A auzit de d-sa mai de mult, că-i un profesor și director de școală model. Acum e încântat, c'a putut să-l vadă acasă. Ii mulțumește pentru dragostea cu care îl însoțește în această cercetare duhovnicească prin târgurile și satele Dorohoiului, unde are prilejul să vadă și activitatea îmbucurătoare a multora din elevii săi.

De aici, P. Cuv. Arhim. Dionisie Velea, exarhul mănăstirilor, însoțit de arhid. Ioanichie Grădinaru a plecat la Dorohoi, iar de acolo la Iași.

17. **In parohia Pomârla.**

Părăsind Școala Normală, am ieșit în șoseaua Dorohoiului și am luat-o în spre Herța. Lăsăm satele Hilișeu-Curt și Gafencu și ne oprim în parohia Pomârla. Aici a păstorit până în 1923, actualul episcop al Dunării de jos, P. S. Cosma Petrovici. Trecând prin curtea bisericii cu aspect de catedrală, la intrarea în sf. locaș, în sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit a fost primit de mulțimea enoriașilor în frunte cu autoritățile locale și Pr. Paroh V. Amălinei, care îi prezintă evanghelia și crucea. Biserica arhiplină. Parohul face un scurt raport asupra situației parohiei, care cuprinde și satele Vârnav și Corjăuți. Biserica „Duminica tuturor sfinților" e zidită în 1859 de Logofătul A. Bașotă. Familii 450, suflete 1935. O păstorește din 1927. Arată activitatea depusă. Mulțumește pentru cinstea făcută și cere binecuvântare.

I. P. S. Mitropolit își arată mulțumirea, că găsește în stare bună această veche ctitorie a marelui boier moldovean, An. Bașotă. Dă sfaturi enoriașilor, îndemnându-i, ca de la mic la mare în frunte cu dăscălimea școlară și autoritățile comunale, să-și îndeplinească toate îndatoririle. Să se iubească între ei și să ajute biserica. Mulțumește parohului pentru activitatea ce-o depune în această parohie, care este și un centru cultural, având o școală secundară. Invoacă asupra tuturor harul dumnezeiesc.

18. **La casa parohială a Păr. Paroh V. Amălinei.**

Ieşind din biserică. I. P. S. Mitropolit a binevoit să facă o scurtă vizită Păr. Paroh pentru a-i vedea locuinţa. Casa parohială e chiar în vecinătatea bisericii. I. P. S. Sa a fost întâmpinat de Păr. Paroh şi familia sa. In timpul scurtei şederi, Inaltul Chiriarh s'a interesat de nevoile locale, şi de ctitoriile lui Anastasie Başotă. Parohia aceasta este şi un centru cultural mai deosebit, întrucât are şi un liceu de băieţi. Remarc o frumoasă bibliotecă. Păr. V. Amălinei a fost mai mult timp şi profesor la liceul local, suplinind catedra de religie.

Vizita aceasta, ca de altfel toate vizitele făcute pe la preoţii parohi de către Inaltul Chiriarh, a produs cea mai frumoasă impresie între credincioşi. Mai mult decât aceasta: preotul s'a văzut apreciat şi încurajat, şi a rămas cu prestigiul mult sporit în faţa poporănilor.

12. **La Liceul de Băieţi „Anastasie Başotă“.**

Părăsind casa parohială, I. P. S. Mitropolit a ţinut să viziteze şi a doua ctitorie a lui An. Başotă, care este liceul de băieţi. La intrare a fost întâmpinat de către directorul şcolii, membrii corpului didactic şi de liceenii localnici. A vizitat sălile de clasă, laboratorul, cancelaria şi internatul. Directorul şcolii a dat toate lămuririle. La plecare, I. P. S. Mitropolit a mulţumit directorului şi corpului didactic – cu care s'a întreţinut – de felul cum îşi fac datoria şi binecuvântează acest focar de lumină cât şi pe cei ce-i dau vieaţă.

*

Liceul şi-a inaugurat cursurile la 1879. In el învăţau carte gratuit, elevii buni de pe moşiile boierului An. Başotă.

„Aici, în această şcoală de Başotă zidită,
Se ţin şi se cultivă toţi fiii de săteni,
Din Lişna şi Pomârla, cum şi din Cucoreni,
Acei ce, prin lumina aice dobîndită,
In patria romînă vor fi folositori,
Memoriei Başotă devin cununi de flori“. [1])

1) V. Bogrea: „In amintirea lui Anastasie Başotă“, Văleni de Munte, 1916.

Acest liceu a dat mulţi absolvenţi, din cari unii s'au dovedit a fi în societate oameni de ispravă [1]). Amintesc numai pe câţiva, consacraţi: Prof. univ. *D. Călugăreanu*, Dr. de la Sarbona, fost rector al Universităţii din Cluj mort; prof. Dr. *D. Udrischi* de la Univ. din Bucureşti, *General Dr. Inginer D. Vasiliu*, cel mai distins genist al oştirii, mort de curând în accident de avion pe front, şi care a fost citat de Conducătorul Statului în ordin de zi pe armată. Coroana însă, steaua acestui liceu, a fost – şi poate va rămâne pentru totdeauna – *Vasile Bogrea*, prof. la univ. din Cluj, răpus la 45 ani, în floarea vârstei, de o boală necruţătoare [2]). Fiu de sătean din satul Târnauca, vecin cu Pomârla. Sărac lipit pământului, din cl. II-a a fost întreţinut de profesori. Stătea cu săptămâna pe la fiecare din ei, iar directorul liceului îl ţinea 2 săptămâni. A absolvit în 1901/902. Poseda din liceu o cultură solidă, uimitoare. In cl. IV-a cunoştea perfect limbile clasice şi chiar sanscrita. Tezele la limbile moderne, le făcea în versuri!...

Pentru edificare, îmi îngădui, să citez un mic fragment din o cuvântare a sa, ţinută în memoria directorului Samson Bodnărescu, la 21.II.1902, fiind pe atunci elev în cl. VII-a:

„Te văd; poet – plăpândă fire,
Ţesută'n farmecul fierbinte
De bunătate şi iubire –,
Te văd, profesor, om, părinte...
O, şi înţeleg, de ce oricine
Odată dus nu mai revine...

E aşa de întuneric pe pământ
Şi lumea e de moarte plină; –
Şi atât de mândru-i templul sfânt
De nemurire şi lumină!

La ce-ai veni, când, rând pe rând,
Toţi cei de-aci – fiori de frică –
Se'ntrec, s'ajungă mai curând? –
Priviţi... Făptură – mare, mică –,
Când mâna morţii o loveşte,

---

1) Vezi: „Memoriul Asoc. foştilor elevi ai Liceului Anastase Başota din Pomârla", Iaşi, 1922.

2) V. Bogrea: 6 Oct. 1881; † 9 Sept. 1926.

Cum sun 'a gol şi a nimică!
Ş'aici cu - atâta se'nfrăţeşte!
Eternă viaţă este sus..
Petreci ferice, suflet dus!" [1])

*

La sfârşitul broşurii lui V. Bogrea despre An. Başotă, tipărită la Vălenii de Munte în 1916, marele istoric N. Iorga a semnat aceste rânduri: „Am fi tipărit acest strălucit articol al *extraordinarului învăţat* tânăr din Iaşul atâtor gâlcevi pretenţioase profesorul (de liceu) V. Bogrea, în „Revista Istorică" unde-şi avea mai bine locul, dar n-rul de Iulie-Sept. a ieşit de două săptămâni".

(ss) N. IORGA

20. **In parohia Tg. Herţa.**

I. P. S. Mitropolit a ţinut, ca să viziteze şi câteva parohii, care au îndurat ocupaţia bolşevică. Părăsind dar Pomârla - care se află la 10 km. de Dorohoi - am luat-o pe şosea prin vestiţii codri ai Herţei, cântaţi de poetul V. Alexandri în: „Herşcu Buccingiul"... In vecinătatea Pomârlei, spre răsărit a rămas satul Ibăneşti cu Măgura, cea mai înaltă cotă din judeţ. In acea parohie - scriitorul acestor rânduri - a păstorit 4 ani şi a ridicat biserica din temelie de pe Măgură, sfinţită în 1921.

Scoborând de pe acest platou păduros, pe unde trecea frontiera în timpul ocupaţii bolşevice - numai la 3 Km. de Pomârla - lăsăm în stânga 2 sate mari: Proboteştii, şi satul natal al lui V. Bogrea - Târnauca. Scoborăm în Herţa - patria lui Gh. Asachi, al cărui părinte a fost preot aici. Curtea bisericii plină de credincioşi. Clopotele sună. La intrare, Inaltul Prelat e întâmpinat de autorităţile şi învăţătorii târgului. Primarul îi urează bun venit, prezentându-i pâine şi sare.

In uşa bisericii Pr. Paroh C. Bantaş, asistat de Pr. Econ. Mihai Gherasim din Mogoşeşti, fost deputat naţionalist, prezintă evanghelia şi crucea. După polihroniu, preotul paroh face un raport asupra parohiei. Biserica „Sf. Gheorghe" e zidită la 1807 de Pitarul Ilie Holban. Face parte din aşezămintele Epitropiei Sf. Spiridon din Iaşi, care o subvenţionează. Parohia mai cuprinde satele Moviia şi Hodorogeni. Nu-i casă parohială. Parohul are 28

1) Vezi: „Clipe de Amintire inchinate lui Samson Bodnărescu" Iaşi, 1927

ani de preoţie. Familii 250, suflete 1067. Arată activitatea depusă precum şi suferinţele ce au îndurat enoriaşii săi sub stăpânirea bolşevică. Sf. Sa s'a refugiat la Iaşi şi a slujit la bis. Sf. Spiridon până la eliberarea teritoriului, când s'a reîntors. Vizita aceasta înaltă, în aceste vremuri, le-a produs o bucurie nespusă. Cere binecuvântare.

I. P. S. Mitropolit spune:

„Am ştiut că aţi avut multe de suferit din partea păgânilor fără Dumnezeu. In anul de tristă ocupaţie am fost într'una cu gândul la acest colţ al eparhiei noastre, cotropit de duşmani. Adesea ne-am rugat Celui de Sus, ca să vă aibă în sfânta lui pază. Acum, după trecerea grelelor încercări, am ţinut să viu în persoană, ca să vă văd la faţa locului. Mă bucur, c'aţi fost tari în credinţă şi aţi nutrit nădejdea în ziua izbândei. De aceia şi Dumnezeu ne-a ajutat. Autorităţilor, învăţătorilor şi tuturor credincioşilor, tineretului şi copiilor, vă aduc cuvântul meu de părintească mângâiere, pentru tot ce aţi îndurat. Domnul v'a întărit în necaz greu, de aceia, aţi izbutit. Cum zice apostolul neamurilor: „*Toate le pot în Hristos, cel ce mă întăreşte*". (Filip. IV, 13).

Vă dau binecuvântare arhierească, atât Păr. Paroh cât şi Dv. tuturor: „*Şi pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea, să păzească inimile voastre şi cugetele voastre în Hristos Iisus*". (Filip. IV, 7).

Ieşind din biserică, I. P. S. Mitropolit s'a întreţinut cu şefii autorităţilor şi învăţătorii locali, precum şi cu unii din enoriaşi, asupra stăpânirii bolşevice de tristă memorie.

21. **In parohia Molniţa.**

Părăsind Tg. Herţa, o luăm pe şosea spre Momorniţa. Ne oprim în satul Molniţa, fost sub jugul bolşevic. E sub seară. Locuitorii se întorc de la munca câmpului. In sunetul clopotelor, la intrare în biserică, I. P. S. Ierarh e întâmpinat de către Păr. Paroh Adam Brânzei, care îl primeşte cu obişnuitul ceremonial. După polihroniu, preotul paroh face un raport asupra situaţiei parohiei. Biserica „Sf. Neculai" e zidită în 1846 de către Banul Ior-

dache Chiriac. Familii 300, suflete 1512. Casă parohială este. Arată ce a înfăptuit în parohie cu ajutorul poporănilor, precum şi ce a îndurat lumea satului sub teroarea bolşevică şi ateie timp de un an de zile. A fost refugiat şi utilizat la o parohie din judeţul Botoşani. După desrobire s'a reîntors la parohie. Din parohiile ocupate de bolşevici, toţi parohii s'au refugiat prin vecinătăţile libere. Au îndurat atât pierderi materiale cât şi suferinţi morale. Roagă să fie iertaţi şi binecuvântaţi.

I. P. S. Mitropolit dă sfaturi şi îndemnuri pastorale fiilor săi duhovniceşti. Să se iubească, să se ajute, să se roage lui Dumnezeu pentru biruinţa oştirii, care i-a desrobit cu grele jertfe sângeroase. Să nu uite binefacerile lui Dumnezeu. Parohul să se silească a fi la înălţimea înaintaşului său, Pr. Anton Dubău, om cărturar şi istoriograf apreciat. Ii mângăie şi-i binecuvintează.

22. **In parohia Bănceni.**

Şi această parohie a fost ocupată de bolşevici. Mulţimea satului era masată pe drum şi în curtea bisericii. In sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit e primit în uşa bisericii de Pr. Paroh Gh. Scripcaru.

După polihroniu, tânărul paroh dă raportul asupra situaţiei acestei parohii, înfiinţată nu de mult. Biserica „Inălţarea Domnului" e zidită în 1811 de paharnicul Vasile Holban. A fost reparată în 1925. Arată ce a putut realiza în scurtul timp de când se află în fruntea acestei parohii, care a fost greu încercată sub bolşevici. I. P. S. Chiriarh se bucură la vederea unui aşa de mare număr de credincioşi, adunaţi la biserică pe înserate şi într'o zi de lucru. Acest fapt denotă, că parohul lucrează şi că enoriaşii sunt setoşi de învăţătura cea duhovnicească. Le dă sfaturi şi îndemnuri părinteşti. Să tragă învăţături din greaua încercare prin care au trecut. Să zică ca Psalmistul: „*Certându-mă, m'a certat Domnul, dar morţii nu m'au dat*" !...

Ii mângâie şi-i binecuvintează. La ieşire a stat de vorbă cu fruntaşii satului, interesându-se de soarta lor şi ascultând spovedanii din vremea ocupaţiei ruseşti.

23. **In casa Părintelui C. Bantaş din Tg. Herţa.**

Părăsind, parohia Bănceni, ne-am reîntors la Herţa, unde I. P. S. Mitropolit a făcut un scurt popas, în casa Păr. Paroh C.

Bantaş. Pentru un preot, acest fapt este o mare cinste. E un moment de neuitat în vieaţa lui pastorală. E o ridicare de prestigiu în faţa poporănilor şi un izvor de noi puteri la lucrul cel duhovnicesc. In timpul gustării oferite, I. P. S. Sa s'a întreţinut cu şefii autorităţilor locale, adunaţi în casa proprie a parohului, ai cărei pereţi se văd cum au fost încolţiţi pe dinafară de gloanţe şi de schije de obuz...

Aici a fost salutat de către avocat Florescu, secretarul general al guvernământului Bucovinei, în numele d-lui guvernator, general Colotescu. Păr. Paroh a mulţumit cu recunoştinţă I. P. S. Mitropolit pentru înalta cinste de a-i fi vizitat sălaşul.

24. **In Dorohoi la locuinţa Păr. Protoiereu V. Anghelea.**

Incheind ziua, am părăsit Tg. Herţa, trebuind să fim în Dorohoi, după intinerarul stabilit, oaspeţii Păr. Protopop V. Anghelea. Intoarcerea fără popas a trecut repede. La ora 10 am fost în Dorohoi. La agapa oferită de către P. C. Păr. Protoiereu în cinstea I. P. S. Mitropolit, au mai luat parte pe lângă cei ce l-au însoţit, d-l prefect al judeţului, comand. legiunei de jandarmi, Ec. Dr. D. Furtună, d-l C. N. Iancu, Pr. prof. C. Munteanu, Pr. Valerian Brânzei şi arhidiacon C. Sandovici. Au vorbit: P. C. Pr. V. Anghelea, omagiind pe Inaltul Ierarh pentru cinstea ce i-a făcut. Pr. C. Munteanu, a relevat amintiri din anii de studenţie despre I. P. S. Mitropolit, care atunci era numai profesorul universitar I. Mihălcescu, Păr. arhidiacon C. Sandovici, coleg de Facultate cu I. P. S. Mitropolit, relevă câteva amintiri duioase din frumoşii ani de studenţie în Bucureşti.

In urmă, localnicii retrăgându-se, am petrecut noaptea în casa ospitalieră a Păr. protoiereu. Am remarcat o frumoasă şi bogată bibliotecă cu alese cărţi româneşti şi străine în deosebi franţuzeşti. Păr. V. Anghelea având studii făcute în Franţa.

25. **In parohia Dumbrăviţa, com. Ibăneşti.**

Am plecat din Dorohoi la ora 9 dim. In acest drum ne-a mai însoţit şi Dl. Ioan Tarcinus, preşedintele Tribunalului Dorohoi. Am trecut Jijia şi linia ferată lăsând drumul Ibăneştilor, am

luat-o pe şoseaua Darabani-Rădăuţi. Trecem prin satul Trestiana, suburbana oraşului Dorohoi, pe moşia Prilogeanu, pe lângă moşiile „Gavrilescu", „Florinescu", „La Enescu", pe lângă o limbă de pădure „La Ciritei" şi ne-am oprit în satul Dumbrăviţa.

Satul acesta e nou, format din locuitorii parohiei Ibăneşti, cari au fost înproprietăriţi după războiul din 1916-18. Fiind paroh în Ibăneşti între 1918-22, subscrisul am sfinţit prima casă ridicată aici, la lot. Am sfinţit locul de biserică şi de cimitir unde, am înmormântat pe cel dintâi mort al acestui sat nou... Trec acum prin aceste locuri, de care am legate multe amintiri pastorale, după o trecere de 20 de ani...

I. P. S. Mitropolit a fost întâmpinat de enoriaşi, de învăţători cu elevii îmbrăcaţi naţional, cari aveau flori în mâini şi de Pr. Paroh P. Filip, care arată situaţia găsită când a fost numit paroh al acestei parohii. Biserica începută n'a putut fi terminată. A adunat dela enoriaşi 40.000 lei, are cărămidă trebuitoare, a cumpărat cărţile de ritual, etc. Cere sprijinul material dela autorităţi pentru terminarea lucrărilor de construcţie, ajunse până la ferestre. Cere sprijin moral pentru combaterea sectanţilor, încuibaţi în această parohie. A readus 5 familii. I. P. S. Mitropolit luând act de darea de seamă a parohului, roagă pe d-l Prefect, ca să dea concurs material pentru terminarea bisericii. In ceeace priveşte însă lupta contra sectanţilor, recomandă preotului, ca să fie pildă cu vieaţa sa şi cu râvna pentru Casa Domnului.

26. **In satul Dragalina.**

Şi acesta e sat nou, alcătuit din locuitorii din satul Cristineşti, com. Ibăneşti, cari au fost împroprietăriţi cu loturi de pământ. In faţa şcolii, I. P. S. Mitropolit e primit de săteni, în frunte cu d-l C. Tarcan, directorul şcolii, de soţia sa Elena Tarcan, învăţătoare, şi de elevii şcolii îmbrăcaţi în naţional, cari au aruncat flori pe cale şi au împodobit cu buchetele automobilul I. P. S. Sale. Directorul şcolii dă raportul. Şcoala e din 1924 şi-i frecventată de 140 elevi. Satul are 158 case şi cu Dumbrăviţa formează o parohie. Pentrucă le vine mai aproape, li s'a dat voie să meargă cu elevii la biserica din Smârdan, numit şi Canada. I. P. S. Sa a vizitat şcoala şi a stat de vorbă cu cei de faţă, dându-le sfaturi şi binecuvântându-i.

27. In parohia Cristineşti.

Am lăsat şoseaua mare şi am luat-o pe un drum lateral în spre satul Cristineşti, locul natal al Păr. Ec. Gh. Niculea, consilier referent. Aici, trebuie să remarcăm, s'a făcut I. P. S. Mitropolit o primire din cele mai frumoase şi mai impunătoare. Tot satul era în picioare. La câţiva km. de sat, ne-au întâmpinat o ceată de flăcăi călări, cari au escortat maşinile. Pe tapşanul din faţa bisericii, pe drumuri şi în curtea bisericii, mulţime de norod de toate vârstele. Din drum şi până în uşa bisericii, drum de covoare. Elevii şcolilor în naţional, aliniaţi cu flori în mână. Clopotele sună sărbătoreşte. Drapelele primăriei, şcolii şi al premilitarilor, se înclină. O grupă de premilitari sună din trompete onorul, iar ceilalţi cu armele pe umăr i-au poziţia de drepţi. La scoborâre, I. P. S. Mitropolit e întâmpinat de şefii autorităţilor comunale, în frunte cu I. Hârtopeanu, primarul comunei, care prezintă pânea şi sarea, urând Inaltului Chiriarh bun venit în comună.

In faţa bisericii, Pr. Paroh D. Stanciu, asistat de Pr. D. Botez (Ibăneşti) şi Pr. Gh. Ioan (Dămileni), îl primeşte după rânduială. După serviciul religios, preotul paroh face un scurt raport al situaţiei parohiei, care are 450 capi familie şi 2100 suflete. E venit numai de câteva luni în fruntea acestei parohii. Apoi, zice: „E prima dată, când satele din aceste părţi sunt vizitate de Păstorul Moldovei. Zvonindu-se că veţi veni în judeţ, zilnic mă întrebau poporănii mei: „Oare Inaltul Stăpân, va veni şi la noi?“ Graniţa bolşevică a fost la 4 km. de sat. Au văzut şi au auzit multe de la fraţii subjugaţi. Cu această vizită, vindecaţi multe rane. Enoriaşii sunt credincioşi şi la înălţimea vremurilor. Au dat sume mari pentru armată. N'am nici un sectant. Datoresc recunoştinţă antecesorilor mei, Păr. Protoiereu D. Hodârcă şi Păr. Bordeianu, cari mi-au lăsat o parohie educată. Azi, satul Cristineşti e mândru şi simte o bucurie nespus de mare, când vede că fiul său, Păr. Ec. Gh. Niculea e colaboratorul apropiat al I. P. S. Voastre. Că se interesează de satul său natal, cu sfatul şi cu fapta. Puţine sunt satele care au dat asemenea fii vrednici. Pentru marea cinste făcută, Vă sărutăm mâna respectuos şi vă zicem: Bine aţi venit“!

Păr. Ec. Gh. Niculea spune: „Este azi o zi de mare sărbătoare nu numai pentru Dvs., ci şi pentru mine, că în programul vizitei I. P. S. Mitropolit, am obţinut favoarea, ca să fie trecut şi

satul meu natal, cum a fost şi satul Hânţeşti, al colegului meu Păr. N. Hodoroabă. Nădăjduiesc, să vă pot vedea mai des, dragi săteni. Eu mă conduc după un principiu: ca cei ridicaţi din sate, să lase ceva acolo, de pe urma lor. Sunt strâns legat de acest sat şi de această sf. biserică. Nu pot să-mi ascund emoţia ce o simt acum. Parcă mă văd, cum măturam biserica, cum cântam la strană, ca seminarist şi fiu de dascăl! Mă rugam lui Dumnezeu, ca să-mi ajute, să mă fac preot, numai atâta. Şi, el mi-a ajutat, să ajung mai mult. La Mitropolia din Iaşi, am lucrat sub 3 mitropoliţi şi am mândria să spun, că pe unde am trecut, am lăsat ceva urme, înfăptuiri care se văd. De la mine au luat pildă şi alţii. Sătenii şi-au dat copiii pe la şcoli secundare şi unii au ajuns departe. Aşa se ridică satele, prin biserică şi prin şcoală. Şi pentruca să nu fie numai spusă vorba,eu v'am făgăduit 100.000 lei pentru un cămin cultural, care să se ridice între şcoală şi biserică şi care să poarte numele tatălui meu: *„Căminul Cultural Dascălul Ion Niculea"*. Dar, pentrucă deocamdată lucrul nu se poate înfăptui şi, pentrucă au venit asupra noastră greutăţi mari, am socotit nimerit, ca cu această sumă să alin pentru moment suferinţele copiilor săraci din mahalaua Ţicăului din Iaşi, şi a contribui ajutând o cantină, unde să ospăteze cei flămânzi şi sărăciţi şi pentru care, am donat 100.000 lei, în anul de tristă bejenie a fraţilor Bucovineni şi Basarabeni. Pentru ridicarea acestui cămin în satul meu natal, suma făgăduită vă stă şi azi la dispoziţie şi cred, că nu voi închide ochii, până nu voi vedea ridicat şi acest cămin cultural, cum am ridicat şi Ateneul Popular „Sf. Haralambie" de lângă biserica cu acelaş nume din Iaşi, pe care o slujesc de 25 ani. In el a predicat I. P. Sf. Patriarh, I. P. S. Mitropolit, miniştri, profesori universitari şi mulţi oameni de seamă. Aveţi piatră si alt material adunat. După pace, vom porni lucrul. La această lucrare, vreau să interesez până şi pe cei mai săraci, măcar cu o zi de lucru, măcar cu un car de piatră sau nisip. Făgăduinţa mea dinainte, o ţin şi o reînoiesc solemn acum, în ziua acesta a marei bucurii, în faţa I. P. S. Mitropolit şi a Dvs. a tuturor. Vă ştiu că sunteţi gospodari credincioşi şi harnici şi sunt mândru, că în această zi de lucru, aţi venit aici cu toţii, mic şi mare ca să întâmpinaţi pe Inaltul nostru Arhipăstor. N'am auzit să fi fost picior de mitropolit prin aceste părţi. Vă mulţumesc cu adânc respect, I. P. S. Stăpâne, pentrucă ne apreciaţi şi ne încurajaţi. Pentru cinstea făcută azi, făgăduiesc ca

să lucrez şi cu mai multă râvnă pentru progresul eparhiei ce-o conduceţi. Să trăiţi, întru mulţi ani“ !

D-l C. N. Iancu, Directorul Şc. Normale şi al Căminului Cult. Judeţian zice între alţele: „Pildă va rămâne pentru copilaşii mici faptul — cum vă spunea fiul satului, Păr. Gh. Niculea — că aţi pus tot sufletul, ca să-l primiţi voievodal pe I.P.S. Mitropolit, care a venit să vă spună cuvânt de foc şi să vă arate calea cea bună pe care trebuie s'o urmaţi. Păr. Gh. Niculea, prin ceia ce face, dovedeşte că-şi iubeşte satul, căci de-aici şi-a tras sucul şi energia prin care s'a ridicat şi a ajuns ceea ce este azi. Acest suc e ca stropul de apă, care se transformă în nouri şi apoi, în ploaie binefăcătoare. P.C. Sa v'a făcut aici în biserică o făgăduială, care îl cinsteşte mult. Frumoasa danie creştinească e pentru căminul cultural. Acesta, alături de şcoală şi de biserică, caută să-l ridice pe om. El uneşte pe oameni. Şi după cum toate armele de război, cu istrucţia lor, care le armonizează, ajută la biruinţă, lovind pe duşman, tot aşa şi căminul cultural, alungă întunericul, strânge nevoile şi năzuinţele satului. Din el purcede o năzuinţă unitară. Eu mulţămesc Păr. Gh. Niculea pentru făgăduiala dată, ca fiu al acestui sat pe care nu l-a uitat. P. C. Sa îşi trăeşte acum cele mai scumpe amintiri. Să vă fie pildă tuturora. Nimeni să nu uite locul de unde a plecat“.

P. C. Păr. D Hadărcă, Protoiereu, zice între altele :

„Am păstorit această parohie $7^1/_2$ ani. Cei mai frumoşi ani ai vieţii mele pastorale, aici i-am petrecut. Când eram la greu, apelam la sfaturile înţelepte ale răposatului Protoiereu Dr. D. Grigorescu. Am avut ca deviză, cuvintele episcopului Melhisedec al Romanului : „unde-i turma, şi păstorul“. Astfel păstorind, s'a transformat vieaţa satului ca prin farmec ! N'am crezut, că mă voi putea despărţi de acest sat. N'aş fi plecat niciodată de aici, dar n'am putut să nu ascult ruga socrului meu, Pr. Gh. Mironescu din Brăeşti, care retrăgându-se la pensie, m'a chiemat să-i trec la conducerea parohiei sale iubită...

In clipa despărţirii, am plâns şi eu, au vărsat lacrămi şi enoriaşii mei. Păstrez versuri trimise de foştii mei poporăni, prin care-mi spun, că le pare râu după mine. Cristinieştenii aceştia, sunt cei mai buni, mai harnici şi mai buni Moldoveni. Dintre ei s'a

ridicat Păr. Ec. Gh. Niculea, care prin realizările ce a înfăptuit la Iaşi, s'a făcut cunoscut în întreg cuprinsul ţării"...

I. P. S. Mitropolit spune printre altele :

„Satul acesta îmi este cunoscut, decând am venit Mitropolit la Iaşi, pentrucă din acest sat s'a ridicat vrednicul meu colaborator, Păr. Ec. Gh. Niculea. Mi-a vorbit de multe ori despre acest sat. Şi eu, mi-am închipuit, că el trebuie să fie un sat model, cu gospodari harnici, cu buni creştini şi buni Români.

Constat azi, spre marea mea satisfacţie, că satul acesta este aşa cum mi l-am închipuit. Primirea ce mi-aţi făcut m'a mişcat mult. Gestul mărinimos şi înălţător, pe care l-a repetat azi aci, Păr. Ec. Niculea, îi face multă cinste şi Sf. Sale şi Dv. Eu îl ştiam mai demult. Toate acestea, mă fac să mă cred, că într'adevăr, mă găsesc într'un sat model. Ştiu, c'aţi trecut prin suferinţe, dar credinţa Dv. vie şi puternică - cum zice Mântuitorul : „Credinţa ta te-a mântuit" - v'a ajutat, ca să treceţi cu bine toate greutăţile. Sunt încredinţat, că virtuţile creştineşti vor creşte şi înflori în sufletele Dv. E şi pentru mine azi, zi de sărbătoare, constatarea şi mărturisirea făcută de vrednicul fiu al acestui sat, Păr. Ec. Gh. Niculea. Sunt şi pentru mine toate acestea, prilej de bucurie. Cele spuse de către Dl. C. Iancu nu trebuiesc uitate. D-sa ne-a arătat, ce însemnătate mare are un cămin cultural. Ştiu, că vă simţiţi mândri, că faceţi parte din acest sat.

Dumnezeu să pogoare peste voi bogăţia harului său, pentru împlinirea dorinţelor celor ridicaţi de aici, precum şi a Păr. D. Hadârcă, care v'a păstorit mai bine de 7 ani".

* * *

Ieşind din biserică, a avut loc un parastas la mormântul fostului dascăl Ion Niculea şi a Pr. Grig. Costică, răposat în 1922. A slujit însuşi I. P. S. Mitropolit, asistat de un sobor de preoţi localnici. Slujba a fost impresionantă.

Toţi credincioşii ţineau în mâini lumânări aprinse, ca la Paşti. La molitfa de deslegare, tot norodul a îngenunchiat. Mulţi aveau

lacrămi în ochi. După „veşnica pomenire", Dl. C. Iancu, în cuvinte duioase, a evocat figura dascălului din generaţia veche, *Ion Niculea*, model în gospodărie, model părinte şi bogat în virtuţi creştineşti. Arată, cum de aici din acest mormânt, el a rămas şi mai departe pilduitor pentru vieaţa satului. Cum a slujit în vieaţă altarului bisericii, alături de preotul Gr. Costică, aşa stau şi după moarte amândoi alături, înfrăţiţi în pământul bisericii, rămânând amândoi pildă pentru urmaşi. Indeamnă tineretul, ca să ia pildă de la aceşti vrednici inaintaşi.

I. P. S. Sa s'a intreţinut apoi cu autorităţile şi cu învăţătorii satului : Ion Lupaşcu, comand. premilitarilor, Marcela Dăniiă, D-na Marta Lupaşcu, C. Cimpoeşu, Gh. Cimpoeşu, Maria Hărtopeanu. Directorul şcolii, Ilie Dănilă se află pe front, la datorie.

28. **In casa Păr. Paroh D. Stanciu.**

De la biserică, I. P. S. Mitropolit urmat de suită, a cinstit printr'o scurtă vizită casa parohială, unde a avut loc o gustare. S'au discutat şi aici chestiuni locale şi s'au evocat amintiri duioase din trecut. Tânărul şi vrednicul paroh a primit cu înţelegere, sfaturi şi sugestii şi a făgăduit, că se va strădui, ca să răspundă aşteptărilor care se pun în modestele lui puteri. Cu aceasta, vizita în Cristineşti era încheiată.

29. **In parohia Smârdan.**

Părăsind Cristineştii, ne-am înturnat la şoseaua mare şi, trecânde pe lângă iazul Dragulea – cel mai mare din jud. Dorohoi, – are 60 ha. suprafaţă – ne-am oprit la biserica din satul Smârdan. In sunetul clopotelor, I. P. S. Sa e primit de credincioşi, iar la intrare de către Păr. Paroh Eugen Lungu. După polihroniu, dă raportul cu privire la situaţia parohiei : e paroh de 9 ani. Parohia are 281 famiiii şi 1543 suflete. Biserica e nouă, are hramul „Pog. Sf. Duh". Predă religia la 7 clase. Şcoala are 5 învăţători cu 256 elevi. Enoriaşii sunt buni creştini.

I. P. S. Mitropolit spune între altele :

„Harul Domnului să vă dea la toţi puterea, ca să urmaţi pe căile bisericii, pe care vi le va arăta preotul. Mici şi mari să-l ascultaţi. Căci, învăţăturile sale nu sunt învăţături şi sfaturi ome-

neşti, ci sunt învăţături ale Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Căutaţi şi ascultaţi de autorităţi, căci ele urmăresc binele tuturor. Dacă veţi trăi sub această ascultare, veţi fi mulţumiţi în această vieaţă, veţi avea cel mai mare folos, atât trupesc cât şi sufletesc. Să fiţi creştini cu frică de Dumnezeu, cetăţeni supuşi autorităţilor statului. Aceasta o doresc tuturor. Dumnezeu să vă binecuvinteze".

30. **In parohia Lişna.**

De la Dragulea, în spre amează, a rămas satul *Liveni*, în care s'a născut marele dorohoian şi marele Român cu renume mondial, George Enescu.

Ne oprim în faţa bisericii din Lişna, unde aşteaptă mulţime de credincioşi. In sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit e primit de Pr. Paroh Gh. Apopei, care după polihroniu, face un scurt raport al situaţiei parohiei, care a rămas cu 227 familii ; căci prin deslipire, s'au format încă 2 parohii : Plevna şi Smârdan în 1935. Biserica e zidită de către Hatmanul Anastasie Başotă cu hramul „Anastasie Persul". La 1847 acelaş Hatman a refăcut-o şi înzestrat-o. Cele 60 fâlci pământ donate de Başotă au fost expropriate la 1920. Şcoala are 4 posturi şi 350 elevi. Director e învăţătorul C. Tincu, care-i şi consilier parohial. Există un cămin cultural, înzestrat cu bibliotecă şi aparat de Radio. Există bancă populară, cooperativă de consum şi o obştie pentru cumpărare de pământ, cărora le dă concurs. Enoriaşii sunt ascultători şi respectuoşi. In parohie sunt 5 familii sectante, neoficiale. Speră să-i readucă.

Incheie, zicând : „Aşteptăm ordinul I. P. S. Voastre, pentru mântuirea sufletelor, întărirea patriei şi biruinţa totală ce va să vină asupra vrăjmaşilor".

I. P. S. Mitropolit spune între altele :

„S'a împlinit anul decând au plecat bolşevicii din părţile ocupate în acest judeţ. Să mulţumim lui Dumnezeu şi să căutăm, ca prin faptele noastre, să ne arătăm vrednici şi recunoscători pentru binecuvântarea cerească. Dacă, totuşi, mai sunt unele nevoi în vieaţa voastră duhovnicească, căutaţi să scoateţi aceste lipsuri, desrădăcinându-le, ca să puteţi fi mai buni, decât aţi fost până acum, adevăraţi creştini şi buni Români. A-

ceasta o cer eu, ca părinte sufletesc al acestei Eparhii, de la toţi fiii mei Români, care trăesc în această la- ture de ţară. Parohul, dacă are sactanţi, să fie cu ochii în patru şi să-şi îndoiască puterile de lucru. Rog pe Dum- nezeu, ca să vă ajute tuturor, pentru a vă putea înde- plini datoriile de creştini buni şi de cetăţeni, iubitori de patrie. Binecuvântarea Domnului să fie cu voi cu toţi".

31. **In parohia Vatra—Hudeşti.**

Părăsind Lişna, şi continuându-ne drumul, ne-am oprit la biserica din Hudeştii-Mari, aşezată în mijlocul satului pe coastă. Mulţime de credincioşi aşteaptă în curtea bisericii. Clopotele sună. I. P. S. Mitropolit e primit cu mare bucurie de popor. In uşa bisericii, Păr. Paroh Traian Cazacu, asistat de Pr. Al. Corneanu (Lupeni) şi Pr. N. Bidihon (Alba) îl primeşte după rânduială. Un minunat cor de şcolari, condus de Păr. N. Guragata (Başău) cântă : „Pre Stăpânul" şi dă răspunsurile din cafas - la serviciul religios. Parohul dă raportul parohiei. Biserica e zidită în 1759 de către Mihalache Lăţescu. Incheie, zicând : „Rog a-mi da înalta binecu- vântare pentru întărirea morală.

Binecuvântaţi-ne, I. P. S. Stăpâne" !

I. P. S. Mitropolit spune între altele :

„In aceste 2 zile de vizite canonice, vizitarea aces- tei parohii şi a acestui sfânt lăcaş, îmi procură o deo- sebită mulţumire. Văd, că aveţi o comună frumoasă, locuinţe mai bine întreţinute şi pitorească aşezare a bi- sericii, pe vârf de deal. Să vă siliţi a sta şi sufleteşte ceva mai sus decât ceilalţi. Observ aici şi o bună stare materială. Felicit pe Păr. Guragata pentru că conduce un cor aşa de bun, format din fii de săteni. Eu, vă aduc tuturor, binecuvântarea lui Dumnezeu şi vă do- resc, ca să mergeţi şi mai departe, să sporiţi şi mai mult în cele duhovniceşti, pentru care lucru, aţi şi dat azi bună dovadă. Fireşte, că aceasta se datoreşte în bună parte şi Păr. Paroh, pe care îl îndemn la lucru cu spor în ogorul Domnului şi căruia îi aduc binecu- vântarea mea".

La ieşire, I. P. S. Sa s'a întreţinut cu autorităţile şi învăţătorii. Director al şcolii e Octav Dragu. Căminul cultural „Munca" e condus de învăţătorul Al. Cleveţ. Şcoala cu 4 posturi, are înscrişi 239 elevi; regulaţi 160. In comună sunt 4 parohii.

32. **In parohia Bajura.**

Continuându-ne drumul şi apropiindu-ne de Darabani, de la câţiva km. de târg, am cotit-o la stânga şi ne-am oprit în satul Bajura. E locul natal al P. C. Protoiereu D. Hadârcă. La biserică, mulţi credincioşi, ieşiţi întru întâmpinare. In sunetul clopotelor, la uşa bisericii, I. P. S. Sa e întâmpinat de autorităţi, de învăţători şi de Păr. Paroh N. Amălinei, care îl primeşte cu evanghelia şi crucea. După polihroniu, Sf. Sa dă raportul, spunând că: biserica aceasta care are încă schela în interior a suferit de pe urma bombardării bolşevice, căci se află numai la 500 m. de Prut. E ctitoria preotului *Gh. Hadârcă*, de fericită pomenire, († 1918), zidită in 1911. Nădăjdueşte în ajutorul enoriaşilor, ca să poată repara sf. locaş. Şcoala cu 7 clase are ca director pe înv. I. Duzinschi. Sunt 4 învăţători şi 257 elevi înscrişi.

In parohie este şi un cămin cultural „Pr. Gh. Hadârcă".

I. P. S. Mitropolit spune între altele:

„Nădăjduiesc. Păr. Paroh, că cu ajutorul poporănilor, vei duce la bun sfârşit repararea acestei biserici. Dea Dumnezeu, ca sufletele Dv. să fie încălzite de dragostea pentru acest sfânt lăcaş al Domnului. Să se arate şi în vieaţa locuitorilor acestei parohii, focul dragostei a unuia către altul, pentru a putea fi plăcuţi fii ai Domnului.

Neamul nostru s'a născut creştin. Strămoşii noştri din veac, au fost creştini prin excelenţă. Cer de la Dv. toţi, ca să faceţi fapte creştineşti şi româneşti. O cer şi vremurile grele de război prin care trecem. Ascultaţi-vă parohul şi autorităţile şi fiţi buni creştini şi cetăţeni disciplinaţi şi iubitori de patrie. Binecuvântarea Domnului peste voi!".

33. **In parohia Tg. Darabani.**

Din Bajura ne-am îndreptat spre Darabani. In stânga, devale,

se vede Prutul cum şerpueşte şi aşezarea satelor de la noi, Cornești, Teioasa, iar de dincolo, Mămăliga, pe unde trece linia ferată: Bălți-Noua Sulița.

Intrând în Tg. Darabani, ne-am oprit la biserică, unde aştepta mulțimea credincioşilor. In sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit a fost primit de autoritățile târgului cu învățătorii şi elevii şcolilor primare. La intrarea în biserică, a fost întâmpinat de un sobor de preoți, în frunte cu Pr. Paroh Ec. Aristide Cucu, Pr. Gh. Lazăr (Cornești), Pr. I. Mironescu (Concești) şi Pr. Gh. Mironescu (Teioasa).

La scurtul serviciu religios, corul şcolar, dirijat de D-na Chiriac, învățătoare, dă răspunsurile. Biserica arhiplină. Pr. Paroh face apoi un scurt raport al situației parohiei, pe care o păstorește din 1925. „Biserica „Sf. Neculai" e zidită de peste 100 ani de către Teodor Balş. Are 550 familii. Biserica a suferit de pe urma bombardamentului bolşevic. Am adunat de la enoriaşi suma de 116.000 lei, cu care, nădăjduiesc, să o pot repara. Parohienii au avut pierderi materiale, căci în vara anului 1940 au fost evacuați tocmai în timpul muncilor agricole".

Arată activitatea depusă şi încheie, recomandând pe epitropi şi membrii consiliului parohial. In parohie sunt 2 şcoli cu 12 învățători. Inv. Emil Poenaru e directorul şcoli de băieți, iar presvitera înv. Cucu e directoarea şcolii de fete. Există Căminul Cultural „Lumina", unde parohul e director. Banca Populară „Tovărăşia". Cere binecuvântarea arhierească.

I. P. S. Mitropolit între altele, spune:

„Neamul nostru de pretutindeni a fost un neam credincios. Strămoşii noştri au fost păgâni - Romanii şi Dacii, - însă neamul nostru s'a născut creştin. Poporul nostru şi-a apărat cu jertfe grele credința împotriva duşmanilor hrăpăreți, care ne-au atacat adesea. Noi am fost aici în răsărit, zid de apărare a creştinătății, a culturii şi civilizației. Dovada credinții neamului nostru, ne-o dau numeroasele biserici. Nu există nici o altă țară creştină, cu atât de numeroase biserici. Impotriva atacului, anarhiei şi teroarei bolşevice, ne-am unit cu armata marei Germanii, şi am pornit la război, căci altfel ne cutropeau. Nu se poate biruință fără jertfe.

Mii şi sute de mii au pierit în lupte grele, alţii stau între noi, ca invalizi şi răniţi. Nordul Moldovei a a-

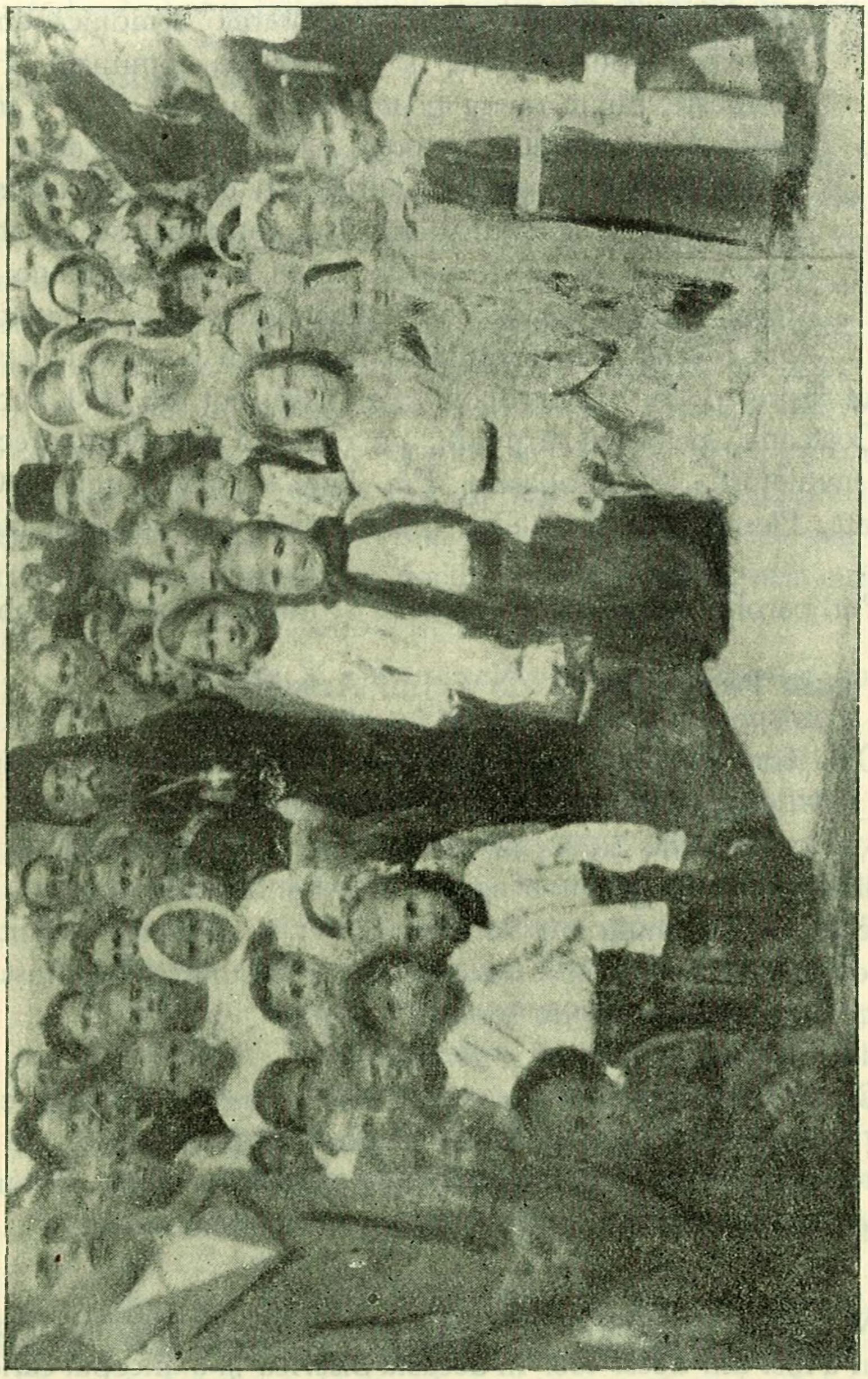

I. P. S. Mitropolit Irineu în faţa bisericii din Tg. Darabani în mijlocul credincioşilor şi şcolarilor.

vut mai mult de suferit de la păgâni, ca evacuarea populaţii, şi bombardamente. Sufletul meu de părinte

sufletesc este mulţumit, că acest sf. locaş s'a reparat în parte şi că, prin dragoste şi devotament, el va putea fi reparat peste tot. Sunt încredinţat, că cele ce s'au făcut, s'au obţinut prin colaborarea armonică dintre paroh, corpul didactic şi autoritatea comunală. Fără dragoste nimic nu se poate face. Cunosc, Păr. Paroh, frumoasa activitate pastorală a Sf. Tale şi-ţi aduc cuvânt de laudă înaintea tuturor. Iţi doresc tot aşa succese până la sfârşitul vieţii. Nu pot decât să felicit pe enoriaşi, că te au de paroh, că îţi înţelegi întreaga datorie. Mulţumesc şi enoriaşilor, că ţi-au acordat toată încrederea. Binecuvântarea Domnului peste voi" !

La ieşire, I. P. S. Mitropolit s'a întreţinut cu D-l avocat Emil Costeanu, primarul târgului, cu celelalte autorităţi precum şi cu învăţătorii : P. Bungeanu, Em. Poenaru, V. Tudosă, Gh. Gârneaţă, Elena Cucu, Alex. Merişor, Paraschiva Tudosă şi Lucia Gânju.

Păr. paroh a prezentat pe epitropi şi întreg consiliul parohial.

34. **In casa Părintelui Paroh Econ. Aristide Cucu.**

Dela biserică, ne-am îndreptat spre locuinţa Preotului Paroh Cucu. Are gospodărie frumoasă şi locuinţă proprie modernă cu livadă şi grădină de 3.000 m. p. Aici, I. P. S. Mirropolit, şi însoţitorilor săi, li s'a servit o agapă. I. P. S. Sa s'a interesat de nevoile locale. A mulţumit Păr. Paroh pentru primire, părându-i bine pentru activitatea ce-o desfăşoară împreună cu distinsa sa soţie, care-i şi directoare de şcoală.

Ii binecuvintează casa şi familia.

Observ la Păr. Cucu în birou, o frumoasă bibliotecă, care denotă îndeletnicirile sale pe teren cultural. Ii face cinste. Sf. Sa este şi scriitor, având lucrări tipărite, printre care două manuale de religie pentru cl. II-a şi IV-a primară. E subhotoiereu.

*

Amintesc, că vestitul fost arhidiacon al Mitropoliei, Vasile Marţian a fost din acest loc. In această biserică şi-a început cariera slujbei la altar. Aici a răsunat glasul său mai mulţi ani. Aici a luat în căsătorie pe fiica preotului D. Gheorghiu. De aici a trecut la bisericuţa de lemn „Vârgolici" din Dorohoi, de unde, descope-

rindu-i-se talentul vocii, a fost chiemat la Mitropolia din Iaşi, unde a slujit până la moarte (April 1928).

I. P. S. S. s'a retras puţin pentru un moment de odihnă.

35. **In parohia Păltiniş.**

Plecând din Trg. Darabani, am luat şoseaua spre Prut. Ne-am oprit în satul Păltiniş, locul natal al P. S. S. Dr. Partenie Ciopron, Episcopul Armatei. La biserică era adunată multă lume. In sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit a fost primit la intrarea în biserică de către Păr. Paroh Th. Tomaziu, după rânduială. După polihroniu, pr. paroh face un scurt raport asupra situaţiei parohiei. Are 36 ani de preoţie. Aici e de 34 ani. Biserica „Sf. Vasile" e construită în 1823, de stat, reparată în 1898 şi 1918. Parohia are 400 familii cu 2062 suflete. Cu enoriaşii simte mare mândrie, cinste şi mulţămire. Credincioşii îşi îndeplinesc datoriile cât pot. Aduc prin el respectuoase mulţămiri, pentrucă i-a cercetat. Urează mulţi ani.

I. P. S. Mitropolit spune între altele:

„Ceia ce Sf. Ta îmi relatezi despre enoriaşi, mă face să cred, că unde populaţia e curat românească, acolo sunt şi creştini adevăraţi şi prin urmare, acolo se poate atinge fericirea pământească. Fără de credinţă, nu se poate duce un trai cu adevărat creştinesc. Curăţenia acestui sfânt locaş, bogat înzestrat, plin de atâţia credincioşi, este o dovadă pentru mine, ca Sf. Ta îţi faci datoria de păstor, că poporănii te urmează.

Pentru aceasta, îţi exprim mulţumirile mele şi laudele mele. Credincioşilor le aduc binecuvântarea lui Dumnezeu. Doresc, ca să fiţi şi mai departe, ceia ce aţi fost înainte şi sunteţi acum, adică: buni creştini, cetăţeni cinstiţi şi să trăiţi în pace şi înţelegere, spre binele Dv. şi a conducătorilor. Darul Domnului cu voi cu toţi".

La ieşire, I. P. S. Sa s'a întreţinut cu fruntaşii satului şi cu învăţătorii: Gh. Alisei, Ion Tulea, locot. de rezervă, Maria Tulea şi I. Ciopron. Căminul Cultural poartă numele primului învăţător „Gh. Popescu". De faţă e şi diaconul Sârbu de la Episcopia de Alba Iulia, care-i localnic şi care dă relaţii despre Chiriarhul său aflat acum la Bălţi.

La trecerea I. P. S. Chiriarh, copiii de şcoală în naţional, au îngenunchiat, fapt care ne-a impresionat.

36. **In parohia Crăiniceni, com. Horodiştea.**

Ne oprim şi în această nouă parohie, formată prin deslipire de la parohia Horodiştea. In sunetul clopotelor, I. P. S. Mitropolit e primit de credincioşi, în frunte cu fruntaşii satului şi învăţătorii. In uşa bisericii e întâmpinat de către preotul paroh C. Scripcă. După serviciul religios, preotul paroh dă raportul asupra situaţiei parohiei. Biserica e făcută de locuitori în anul 1931. A suferit puţin de pe urma bolşevicilor. Parohia are 302 familii cu 1211 suflete. Şcoala are 4 posturi. Director e înv. C. Trufin, apoi: înv. I. Clocotici, Margareta Scripcă (soţia preotului) şi Zamfira Brahă. Este şi un Cămin Cultural denumit: „Tiberiu Crudu".

Din sat au murit pe front 5 eroi. Corul care dă răspunsurile în cafas e dirijat de înv. I. Clocotici. Cere binecuvântarea pentru enoriaşii ce-i conduce.

I. P. S. Mitropolit între altele, zice:

„Numărul cel mare al credincioşilor şi în deosebi al copiilor de şcoală, îmi umplu sufletul de bucurie. Văd că trăeşte aici ordinea şi armonia, că sunteţi buni creştini şi buni Români. Voesc să adaog un pic de bucurie, la ceia ce simţiţi acum. Vă aduc mulţumirea mea pentru ceia ce văd şi vă cer de sus binecuvântarea lui Dumnezeu. Imi face o plăcută impresie bisericuţa aceasta şi curăţenia ei.

Sunt sigur, că vă simţiţi mulţumiţi după un an de trai, departe de primejdia bolşevică. Dumnezeu a făcut această minune pentru credinţa voastră şi pentru rugăciunile fierbinţi ce i le-aţi înălţat".

La ieşire, I. P. S. Sa s'a întreţinut cu învăţătorii, s'a interesat de nevoile locale, de muncile agricole şi binecuvântând toată mulţimea, am pleeat.

37. **In parohia Tg. Rădăuţi.**

Inainte de intrarea în parohie, I. P. S. Mitropolit a fost întâmpinat de o ceată de călăreţi, cari în sunetul clopotelor, au ex-

cortat cele 4 maşini până la clopotniţa bisericii. Oraşul pavoazat cu steaguri tricolore şi germane. O ploaie măruntă astupă praful şi răcoreşte văzduhul. Curtea bisericii e plină de credincioşi. După primirea obişnuită de la intrare, Pr. Paroh N. Sudor a făcut obişnuitul polihroniu, după care a făcut o scurtă dare de seamă, bine alcătuită, asupra parohiei şi asupra activităţii ce a desfăşurat. In rezumat zice: „In cei 25 ani de păstorie, sunteţi primul mare Ierarh, care ne vizitaţi.

Inaintea mea, parohia a fost vizitată de mitropoliţii Partenie şi Pimen. Suntem satisfăcuţi. Trăim timpuri grele. Dumnezeu ne-a ajutat să desrobim Bucovina şi Basarabia. Vizita aceasta ne aduce multă mângâiere şi întărire. Parohia, alcătuită din sat şi târg, are 390 familii cu 1818 suflete. N'am sectanţi. Satul Rediu e parohie prin deslipire. Biserica aceasta cu hramul „Sf. Neculai" e zidită în 1807 de boierul N. Pilat. Poetul Ion Pilat e de aici. Sunt ajutat de enoriaşi. Inaintea mea, biserica a fost reparată de două ori de fostul paroh Gh. Panaitescu. Când am fost evacuaţi la Drăguşeni, 19 obuze bolşevice au lovit-o în plin. Tare eram scârbiţi. Căpitanul Săndulescu, comand. comp. 9 pioneri, ne-a dat meşteri şi, cu ajutorul dat de credincioşi, am reparat-o. La cimitir se află o bisericuţă veche. In parohie se află pretură, un dispensar şi secţie de jandarmi. Este un Cămin Cultural „Ocrotirea Neamului". Şcoala are 4 învăţători, cu care trăiesc în armonie. Din acest colţ, au căzut 5 eroi pe front, precum şi căpinanul activ Opuschi Adrian din regim. de gardă.

I. P. S. Mitropolit între alte, spune:

„Imprejurările au făcut, ca eu să vă vizitez deabia acum, la începutul celui de al 3-lea an, de când am venit în fruntea acestei Eparhii. Am venit cu inima strânsă şi cu temere, că cu cât voi ajunge mai aproape de Prut, mai aproape de bolşevici, voi găsi o adevărată ruină şi că locuitorii vor fi rămas pe locurile unde i-au dus groaza de bolşevici. Spre marea mea bucurie însă, pe ori uede am trecut până aici în Rădăuţi, am văzut biserici de o rară frumuseţe, curate, reparate, lumea la lucru. Foarte mulţi creştinini au lăsat lucrul la câmp şi au ieşit întru întâmpinarea mea şi a celor ce mă însoţesc. Şi, acum când văd biserica aceasta, în aşa de bună

stare, când văd însufleţire şi pe Sf.-Ta te găsesc la datorie, arătându-mi în chip aşa de luminos, ceea ce a fost până azi aici, în apropiere de front, mă simt mulţumit. Mă bucur, când constat, că Sf.-Ta eşti de atâţia ani de zile, un aşa de bun păstor şi că, enoriaşii au făcut toată jertfa, pentru repararea acoperişului acestui sf. locaş. Aflu, că-i ctitoria lui N. Pilat. Acest bun Român s'a oprit la acest colţ de ţară, ca să înalţe Domnului această biserică. In drumul spre Prut, am dat de satul natal al Episcopului Partenie Ciopron, iar aici, am cercetat acest târg cu această frumoasă biserică. Laudă ctitorilor, laudă Sf.-Tale şi poporănilor, cari ca buni creştini ce sunt, fac cinste neamului nostru românesc. Dumnezeu să-i ierte pe cei morţi! Binecuvântarea Domnului cu voi cu toţi!".

La ieşirea din biserică, I. P. S. Sa s'a întreţinut cu autorităţile comunale şi cu învăţătorii: D-l Vasile Halaicu, directorul şcolii, d-na Lucreţia V. Halaicu, C. Pricop şi Ilie Pates.

38. **In Tg. Lipcani (jud. Hotin).**

Din Rădăuţi, am trecut Prutul spre seară pe podul de lemn, căci podul cel mare de fier a fost aruncat în aier de bolşevici şi acum ai noştri îl repară. Acest târg are o populaţie de 5000 suflete. Centrul târgului prezintă un aspect sinistru. Totul e numai o ruină... In retragere, bolşevicii i-au dat foc şi a ars casă cu casă timp de trei zile. Lipsesc numui cadavrele, ca să vezi mai bine urmele războiului...

La biserică, ne întâmpină tânărul Preot Paroh Petru Iacobescu care a fost refugiat. In vestminte, a prezentat evanghelia şi crucea Parohia are 380 familii. Are o lucrare prefaţată de I. P. S. Mitropolit. Biserica-i o adevărată catedrală şi a scăpat de distrugere, ca prin minune, căci epitropul a ascuns cheile. La ieşire, I.P.S. Sa s'a întreţinut cu Pr. Gh. Cunschi, pensionat de 3 zile şi cu câţiva localnici, care au prins de veste, printre care şi pretorul plăşii.

39. **In parohia Brăeşti din jud. Dorohoi.**

Din Tg. Lipcani, de pe pământul scumpei noastre Basarabii

desrobită, am trecut îndărăt Prutul şi prin Rădăuţi, urmaţi de umbrele înserării, am luat şoseaua spre Dorohoi. Am lăsat sat după sat. Ajungând în Dorohoi, am luat benzină şi, tăind oraşul, pe la reg. 29 inf., pe la spital şi pe la fostul Seminar Teologic, am luat şoseaua spre Botoşani. Intrând în parohia Brăeşti, ne-am oprit la biserică. Lume multă pe drum, în curtea bisericii şi biserica arhiplină. I. P. S. Mitropolit a fost primit după rânduială în uşa bisericii de către P. C. Păr. Paroh *D. Hadârcă*, protiereu circ. II. Dorohoi, asitat de Pr. Toma Ionescu (Văculeşti). Intră'n biserică în cântarea de axion: „Cuvine-se cu adevărat". După un scurt serviciu religios obişnuit, P. C. Păr. Paroh luând cuvântul, face un interesant raport asupra stării parohiei şi a activităţii ce a desfăşurat. Biserica cu hramul „Sf Neculai" e zidită în 1838 de familia Gherghel. Sunt 300 famili cu 1500 suflete. Parohia a fost păstorită până la venirea sa, de venerabilul preot Gh. Mironescu, preoţit la 1883, socrul său, care a lăsat 3 feciori preoţi în judeţ. Şcoala are 9 învăţători. Ilie Barnea şi Savel Balan, directori. Este un cămin cultural „Lumina Satului", al cărui preşedinte e parohul. Păr. Paroh continuă: „Păstoresc aici de 8 ani. In parohie sunt 4 proprietrri, cari au rămas după expropriere cu 2-800 ha. teren. D-l General I. Toplicescu, D-l General Rozin de artilerie, Comand. Diviziei de Cavalerie, D-l Baron Kapri şi D-l I. Ursianu. Atât dânşii cât şi fii lor ţin la biserică, o ajută şi o frecventează. Din şcoală au ieşit elemente bune. Din sat au plecat 156 inşi, cari ocupă în societate servicii onorabile, ca: preoţi, învăţători, ofiţeri, plutonieri, ceferişti, etc. Cu toţii au o calitate: că plecaţi, n'au rupt legătura cu satul. De Paşti, d. ex, vin la rude cu toată familia, vin la binerică de fac pomeniri. Nu-s fudui. Enoriaşii îs oameni harnici. Cei mai mulţi sunt zarzavagii, cari ajung cu trufandalele până la Vatra-Dornei. Muncesc straşnic. Au capatat ape în iazuri, au răsadniţe model. Lucrează cu sistemă, nu la întâmplare. Lângă sat avem halta C. F. R., care ne înlesneşte mult călătoria. Enoriaşii mă ascultă, îs buni creştini şi-s mulţămit de ei. Dacă sosirea I. P. S. V. ar fi fost ceva mai devreme, aţi fi văzut aici şi mai multă lume. Cu învăţătorii şi autorităţile locale trăesc în armonie. Activăm în toate comitetele, după puteri şi cerinţele vremii. Rog respectuos, să-mi daţi binecuvântarea atât mie cât şi scumpilor mei enoriaşi.

Să trăiţi, I. P. S. Stăpâne, întru mulţi şi fericiţi ani"!

I. P. S. Mitropolit răspunde printre altele, astfel:

„P. C. Părinte Paroh și Protopop! Nu așteptam de la P. C. Ta în această frumoasă și curată biserică decât aceste vești îmbucurătoare. Nu mă îndoiam, că această parohie este o turmă înțeleaptă, care te urmează pe calea mântuirii. Eram convins de aceasta, pentrucă te cunosc dinainte de-a fi venit aci. In Cristinești, unde ai păstorit 7 ani jum., am asistat azi la părerea de rău a enoriașilor de acolo, că nu te mai pot avea de paroh. De aceia, constat, că și această parohie ce o conduci, este o enorie cu creștini model, cu oameni ideali. Sufletul românesc este un aluat ales, care se modelează după dorința păstorului lui sufletesc. Un păstor nedibaciu, nu poate face mult. Dacă însă păstorul sufletesc este un om abil, un dibaciu părinte sufletesc și iscusit doctor de suflete, apoi, el face din acest aluat un cozonac bun. Enoriașii aceștia au găsit în P.C. Ta pe meșterul dibaciu, care a isbutit să facă, ceea ce a urmărit. Te felicit pe P. C. Ta, pentrucă i-ai prelucrat în duhul lui Hristos. Felicit apoi și pe poporăni, cari au în P. C. Ta pe părintele sufletesc desăvârșit, adevărat model de conducător în spirit evanghelic. Starea sufletească și starea materială sunt în raporturi directe. Cu toții au dragoste față de acest sfânt locaș. Căci, cum ai spus, cei plecați nu uită biserica. De aceia, sunt așa de nobili și curați la suflet. De aceasta atârnă și buna stare materială. Legătura e strânsă, ca între trup și suflet. Aceasta o datoresc enoriașii în primul rând P. C. Tale. De aceia, te iubesc și te cinstesc. Eu adaog, deși lucrul s'ar părea poate de prisos: Să ascultați în totul de cuvintele și sfaturile pe care vi le dă Părintele Paroh și Protoiereul județului. Este un fruntaș între fruntașii preoților. Va avea cea mai aleasă considerație din partea mea și va rămâne încă multă vreme conducător al preoțimei din jumătate de județ. Să nu ieșiți din cuvântul său. Darul lui Dumnezeu să fie cu voi cu toți".

La ieșire, I. P. S. Sa. s'a întreținut cu autoritățile locale și cu învățătorii,

40. In casa Păr. Paroh şi Protoiereu D. Hadârcă.

De la biserică ne ducem la casa proprie a Păr. Paroh, unde s'a servit masa de seară I. P. S. Mitropolit şi însoţitorilor săi. I. P. S. Sa a mulţumit autorităţilor judeţului, în frunte cu D-l Prefect col. I. Barcan, cari l-au însoţit în această vizită canonică şi de care a rămas pe deplin mulţumit. „Am ţinut, să fiu însoţit de fiii distinşi ai acestui judeţ: Păr. referant Gh. Niculea şi Păr. profesor N. Hodoroabă precum şi de Păr. Arhim. Dionisie Velea şi Păr. ierodiacon Ioanichie Grădinaru". Păr. Protoiereu Hadârcă a mulţumit I. P. S. Sale pentru cinstea ce i-a făcut de a-l vizita şi de a primi să fie ospătat şi găzduit în casa sa. A mai vorbit P. C. Păr. Niculea, D-l C. Iancu şi Prefectul judeţului. In urmă, autorităţile au plecat la Dorohoi, iar noi am petrecut noaptea în ospitaliera casă a Păr. Protoiereu D. Hadârcă.

* * *

Păr. paroh are o casă model cu o grădină de 100 prăjini, livadă, iaz şi toate atenansele trebuitoare unei bune gospodării. Remarc şi aici o bibliotecă bogată, care cinsteşte pe un intelectual.

A doua zi, la ora 10 dim. eram gata de plecare. Părăsind casa, I. P. S. Sa a mulţumit gazdei, a binecuvântat familia şi locuinţa. Fiica Păr. Protoiereu, i-a înmânat din partea familiei în semn de recunoştinţă un frumos buchet de trandafiri. De asemeni, în numele corpului didactic, o D-nă învăţătoare i-a înmânat o jerbă de trandafiri. I. P. S. Sa, plăcut impresionat, le-a mulţumit şi le-a urat noroc în viaţă.

41. Plecarea din Brăeşti spre Iaşi.

I. P. S. Mitropolit a încheiat vizita canonică în jud. Dorohoi cu parohia Brăeşti, după intinerarul stabilit. Sâmbătă 27 Iunie, a. c., la ora 10 dim. am plecat din Brăeşti, luând drumul spre Iaşi. Zi frumoasă. Am trecut prin Botoşani şi, tot discutând de una de alta, contemplând frumoasele aşezări moldoveneşti cu bogata recoltă în creştere, pe nesimţite ne-am apropiat de Iaşi. Am intrat în el prin bariera Păcurarilor la ora 3 p. m.

In rezumat: In judeţul Dorohoi, I. P. S. Mitropolit Irineu a cercetat duhovniceşte: 1 M-re şi 22 parohii. A vizitat 2 şcoli secundare, 2 şcoli primare, 2 primării, 1 dispensar, 1 spital şi 9

case preoţeşti. A vorbit la zeci de mii de credincioşi din acest judeţ. Vizita aceasta a fost un rar prilej de înălţare şi de desfătare sufletească. Atât enoriaşii din parohiile judeţului, cât şi noi, cei cari am avut cinstea de a-l însoţi pe I. P. S. Mitropolit în acest drum cu scop misionar, nu-l vom putea uita niciodată. Îi mulţumim respectuos şi cu deplină recunoştinţă [1]).

Preot N. HODOROABĂ

NOTĂ.

Nu pot încheia această descriere fără a face la sfârşit, o constatare. Şi, socot de datoria mea, ca dorohoian, ca s'o fac. Judeţul acesta din nordul ţării, a fost cam vitregit de guvernele ce s'au perindat pe la cârma ţării. Căci e unul din puţinile judeţe, care nu-i străbătut în întregime de linie ferată. Deşi are marca un rac, totuşi, el se poate mândri, că a contribuit la ridicarea prestigiului cultural şi artistic al ţării. Prin ce? Prin fiii pe care i-a dat acestui neam. Amintesc numai câteva nume: Gh. Âsachi, George Enescu, savantul academician Dr. Mihai Ciucă, Poetul Ion Pilat, Mareşal C. Ilasevici, fost ministru, General Partenie, † Prof. V. Bogrea, † Prof. D. Călugăreanu, † Cneazul D. Moruzi, † M. Gr. Holban, † Arhiereul Varlaam Răileanu, † Arhiereul Teofil Mihailescu (Ploeşteanu), P. S. Dr. Partenie Ciopron, Episcopul Armatei, Econ. Dr. C. Dron, ş. a.

Iaşi, 15 Iulie, 1942.

N. H.

ANEXĂ

Reîntors la Iaşi din această vizită canonică din jud. Dorohoi, I. P. S. Mitropolit a binevoit a trimite trei adrese de mulţumire precum şi de constatările făcute cu acest binecuvântat prilej, către d-l General Calotescu, Guvernatorul Bucovinei, către d-l Colonel I. Barcan, Prefectul jud. Dorohoi şi către d-l Maior Niculescu Victor, Comand. Legiunei de Jandarmi din Dorohoi.

Ca un epilog al acestei descrieri, socotim nimerit, a le reda aici în copie. Redăm de asemeni şi răspunsurile primite de la Prefectura de Judeţ şi de la Legiunea de Iandarmi.

No. 06597 - 3 Iulie 1942.

DOMNULE GUVERNATOR,

Avem distinsa onoare a Vă aduce la cunoştinţă cele ce urmează :

In zilele de 24-28 Iunie a.c., am cercetat canoniceşte parohiile din judeţul Dorohoi : Hânteşti, Sporiştea, Vârful Câmpului, Lozna, Gorovei, oraşul Dorohoi, Pomârla, Herţa, Molniţa, Dumbrăviţa, Cristineşti, Smârdan, Hudeşti, Lişna, Bajura, Darabani, Rădăuţi şi altele, trecând peste Prut până la Lipcani. In tot timpul acestor vizite canonice am fost însoţit de domnii col. Barcan, prefectul judeţului, maior Niculescu, comandantul legiunei de jandarmi şi d-l Pamfil poliţai în Dorohoi. La Herţa şi Molniţa am fost întâmpinat de domnul Florescu, secretarul general al Guvernământului din Bucovina.

Referinţele date Nouă de către reprezentanţii acestor autorităţi publice ne-au dat posibilităţile să cunoaştem starea de spirit a populaţiei săteşti din judeţul Dorohoi.

Constatările Noastre la fața locului au fost excelente. Am găsit bisericile și cimitirile într'o perfectă stare de curățenie, iar pe slujitori la datorie. Școlile primare deasemeni în stare excelentă, corpul didactic și elevii fiind ocupați cu strângerea plantelor medicinale.

Muncile agricole sunt în toi, agricultura promițând a fi cea mai frumoasă din întregul cuprins al Arhiepiscopiei Iașilor.

Drumurile întreținute bine, afară de cele ce au fost bătătorite mai mult de convoaele ostășești, care încă se resimt depe urma războiului. Se constată o bună gospodărie și o permanentă grijă de promovare a lucrărilor în orice domeniu.

Toate aceste străduințe pline de merite revin conducerii Guvernământului, ce apasă pe umerii plini de mare răspundere ai Domniei Voastre.

Ne permitem, Domnule Guvernator, să Vă felicităm pentru marea înțelepciune și chibzuință ce le arătați în conducerea treburilor obștești ale Moldovei de Nord.

Totodată Vă rugăm, să dispuneți, a transmite mulțumirile Noastre, reprezentanților autorităților în subordine din administrația județului Dorohoi, care lucrează atât de intens subt directa îndrumare a Domniei Voastre.

Aducându-vă acestea la cunoștiață, cu mare mulțămire sufletească, vă rugăm să primiți, Domnule Guvernator, pe lângă expresia sentimentelor Noastre de aleasă considerațiune, arhierești binecuvântări.

ss) *IRINEU*
Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Consilier Referent
ss) *Pr. C. Nonea*

No. 06598 - 3 Iulie 1942.

DOMNULE PREFECT,

Reîntors la Reședință, după vizitele canonice pline de roadă duhovnicească ce le-am făcut în județul Dorohoi în zilele de 24-28 Iunie a.c., unde am fost permanent însoțit de Domnia Voastră, ținem să vă aducem și pe această cale călduroasele

Noastre mulțumiri pentru atențiunea cu care am fost înconjurat.

Buna gospodărie a județului Dorohoi, e rezultată din străduințile ce personal le depuneți în administrație, fapt plin de merit, pentru care vă rugăm să primiți felicitările și omagiul Nostru.

Am găsit o admirabilă stare de spirit între săteni și la conducătorii rurali; bisericile, școlile, dispensarele și toate localurile publice într'o perfectă stare de întreținere.

Lucrările agricole în plină desfășurare, promițând prin frumusețea holdelor o satisfăcătoare recoltă.

Am comunicat și Domnului Guvernator constatările Noastre, cu rugămintea de-a aduce mulțumiri organelor administrative dorohoiene pentru activitatea ce o prestează.

Primiți, vă rugăm, Domnule Prefect, pe lângă expresia stimei Noastre, arhierești binecuvântări.

ss) *I R I N E U*
Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Consilier Referent
ss) *Pr. C. Nonea*

No. 06600 - 3 Iulie 1942.

DOMNULE COMANDANT,

Reîntors la Reședință, ținem să vă aducem călduroase mulțumiri și pe această cale pentru frumosul gest ce l'ați făcut, însoțindu-Ne pe tot parcursul vizitelor canonice din zilele de 24-28 Iunie a. c.

Ordinea și disciplina constatate la fața locului revin străduinței Domniei Voastre, lucru pentru care vă felicităm călduros.

Am comunicat și Domnului Guvernator al Bucovinei despre frumoasele realizări din județul Dorohoi, cum și despre admirabila comportare a reprezentanților autorităților.

Domnia Voastră, care ați luptat cu succes la stăvilirea stiițismului în județul Neamț, sunteți înconjurat de toată atenția Noastră.

Vă rugăm să primiți, odată cu felicitările și mulțumirile Noastre, arhierești binecuvântări.

ss) *I R I N E U*
Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Consilier Referent
ss) *Pr. C. Nonea*

No. 11751 - 11 Iulie 1942.

INALT PREA SFINȚITE PĂRINTE,

Aprecierile măgulitoare pe care Inalt Prea Sfinția Voastră le-a făcut prin adresa No. 6598/942, asupra activității administrației noastre și stării de spirit din județ, le-am adus la cunoștința întregului județ.

Aceste măgulitoare aprecieri ne-au încurajat și ne-au dat puteri noui pentru a duce la bun sfârșit munca noastră istovitoare de a menținn la înălțimea cerințelor vremurilor grele de azi, a vieții noastre spirituale, politice și economice.

Prefectul Județului Dorohoi
ss) *Col. Ioan Barcan*

Dorohoi, 6 Iulie 1942.

INALT PREA SFINȚITE PĂRINTE,

Fericita împrejurare de a mă afla lângă persoana Inalt Prea Sfinției Voastre cu ocazia vizitelor canonice din județul nostru, a fost pentru mine un prilej de reculegere și înălțare sufletească.

Profund mișcat de Inalta atențiune ce mi-ați acordat-o prin rândurile trimise, rămân al Inalt Prea Sfinției voastre devotat fiu sufletesc.

ss) *Maior Niculescu Victor*
Comand. Legiunei Jandarmi, Dorohoi

DUPĂ VIZITA INALT PREA SFINȚITULUI MITROPOLIT IRINEU

„A prisosit cu bogăție darul Domnului nostru, împreună cu credința și cu dragostea cea întru Hristos Iisus".

(I Timotei I, 14)

Cu mare grijă și înfrigurare a fost așteptată vizita I. P. Sale Irineu Mitropolitul Moldovei și Sucevei în Județul Dorohoiu.

Cu sufletele răscolite de cea mai vie emoție, în seara aceia frumoasă de 23 Iunie, când Sfânta Mânăstire Gorovei îmbrăcase haină de mare sărbătoare, în sunetul armonios al clopotelor, a fost primit Inaltul Stăpân, întovărășit de distinsa suită, de către monarhii evlavioși și de reprezentanții clerului și ai laicelor.

Momente neînchipuit de mari în viața Dorohoiului!

E foarte adevărat că „după zile urâte de furtună, vin și zile frumoase cu soare". Câte amărăciuni nu ne-au încercat în timpul de restriște pentru țară! Ajunsesem să mergem la morminte, să strigăm „ieșiți morților, să întrăm noi în locul vostru!"

Dumnezeu însă căruia i-am slujit cu toată credința nu ne-a lăsat în suferință amară până la sfârșit. A venit vremea refacerei și reînălțărei noastre sufletești. Vrăjmașul care căuta să ne piardă, a fost crud lovit, rușinea neamului nostru spălată cu sângele bravilor ostași, și în locul zilelor de sbucium, au venit zile de adevărată fericire pentru Biserică și Neam.

Toate au fost ca un vis urât care a încetat odată cu revărsarea zorilor din ziua sfântă de 22 Iunie 1941.

De atunci au început să vină, — în șirul zilelor care au trecut — bucurii nespus de mari, care asemenea medicamentelor celor mai bune, au început să vindece cele mai grele rane ale vieței noastre.

Dar cea mai înaltă culme a atins-o venirea Inalt Prea Sfințitului Irineu Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Asemenea primelor raze binefăcătoare ale soarelui de primăvară a fost sosirea Inalt Prea Sfântului Părinte. Și

precum o ploaie la vreme de mare arşiţă adapă brazdele arse ale pământului, dând viaţă nouă holdelor, aşa a umplut sufletele noastre ale tuturora evangheliceasca Sa învăţătură, iar Inalta şi Arhierească binecuvântare ne-a împărtăşit Harul Sfânt cu prisosinţă, întărindu-ne şi înoindu-ne viaţa întru Christos Iisus Domnul nostru.

Nu poate însemna pană, măreţia zilelor care au fost!

Strălucitul şi neîntrecutul profesor — veselia Facultăţii de Teologie bucureştene, — savantul teolog, marele Ierarh, asemenea lui Varlaam, Doroftei, Veniamin, iar la bunătate, pe aceiaş treaptă cu Iosif Naniescu, Stăpânul Bisericei Moldovene — după apostoleasca rânduială — a coborât cu sufletul încărcat de comori nepreţuite, să propovăduiască cuvântul Evangheliei, să ne sfinţească cu binecuvântarea în numele Sfintei Treimi, să cerceteze lucrarea preoţilor, apreciind şi valorificând meritele fiecăruia şi să cunoască adevărata credinţă a poporului.

Pe unde a trecut a dat bisericilor, preoţilor şi întregului popor prilej de mare şi sfântă sărbătoare. Şi în adevăr, în fiecare localitate cercetată, bătrânii, tinerii şi copii, în frunte cu toţi conducătorii lor, au ştiut să combine aşa de armonios, din credinţa vie, din cuminţenie şi simplitatea sufletească—adevăratul aur al neamului nostru românesc—, buchetul miraculos, pentru Cel care venea în numele Domnului Iisus Hristos. Ce bucurie fără de margini a răspândit în sufletele tuturora această cercetare duhovnicească. Bucurie care se manifesta în mod spontan. In toate părţile numai feţe vesele.

Evlavia, nuanţa aşa de plăcut înfăţişarea veselă a mulţimei îmbrăcată în haine de sărbătoare, care striga de bucurie, se închina, îngenunchia, arunca flori, se repezia şi săruta mâinele, ori se atingea de hainele Inalt Prea Sfinţiei Sale, încât îţi făcea impresia unui tablou feeric.

„Buni români şi credincioşi creştini“ cuvinte mari ieşite din gura Stăpânului care au pătruns adânc în sufletele tuturora.

Mărturii nenumerate dovedesc efectul minunat al vizitelor făcute.

Imbold de viaţă nouă s'a dat tuturora curaj şi hotărâre la muncă.

Dar ocaziile acestea mari de fericire trec repede ca clipele.

Şi cât gol lasă în suflete ! Sbucium între vis şi realitate.

Dorohoiul, cu tot ce aţi constatat în el, clerici şi mireni, adânc recunoscători, depun la picioarele Tronului Mitropolitan pe care-l ilustraţi Inalt Prea Sfinţia Voastră, profundul lor respect, dragostea fără de margini, munca lor neobosită, cumineţenia şi bunătatea de Moldoveni creştini, *ca cel mai scump omagiu.*

„Nu uitaţi însă Inalt Prea Sfinţite Stăpâne, că numai o parte a Judeţului Dorohoiu aţi văzut! Cei cercetaţi sunt veseli, iar ceilalţi au rămas mâhniţi. V'aşteaptă frumuseţi şi comori care încă, nu le-aţi văzut aici. V'aşteaptă câmpiile mănoase. V'aşteaptă bisericile frumoase, preoţii şi Moldovenii evlavioşi ! V'aşteaptă să le daţi şi lor prilej de mare sărbătoare, să le înnoiţi viaţa!".

Protoiereu
DUMITRU HADĂRCĂ

ŞEDINŢA SINODULUI MITROPOLITAN

Scopul acestui sinod. — Importante hotărâri luate.

I. P. S. Mitropolit Irineu a convocat la Mânâstirea Cetăţuia pe epitropii sufragani şi pe cei din eparhiile vecine la o şedinţă de conlucrare pe tărâmul duhovnicesc, aşa cum prevăd dispoziţiunile canoanelor sinoadelor apostolice şi ecumenice.

Şedinţa a avut loc în ziua de 30 Iunie a. c. la care au luat parte : PP. SS. Lor, Lucian al Romanului, Grigore al Huşilor, Efrem al Chişinăului, Ilarion Bacăuanul şi Valerie Botăşăneanul.

La ora 10 s'a săvârşit în biserica Mânâstirii un Te-deum, după care s'a trecut în sala de şedinţe, unde înainte de începerea lucrărilor, s'a rostit rugăciunea de invocare a Sf. Duh.

S'a trecut apoi la epuizarea ordinei de zi.

I. P. S. Sa Mitropolitul Irineu a urat cuvânt de bun venit

Ierarhilor participanţi, arătând că fiinţarea Sinoadelor Mitropolitane îşi au temei în tradiţia bisericii vechi, lucru ce acum numai în Ardeal se practică.

Intâlnirea dintre Chiriahi concură la verificarea metodelor de Pastoraţie, cum şi la rezolvarea chestiunilor de ordin duhovnicesc.

Au adus mulţumiri I. P. S. Sale Mitropolitului, PP. SS. Lucian al Romanului, Grigore al Huşilor şi Efrem al Chişinăului, pentru prilejul oferit, ştiindu-se că aceste întruniri urmăresc promovarea intereselor spirituale ale bisericii.

S'au luat următoarele hotărâri ;

1. Comemorarea Sinodului dela Iaşi din 1642, dela şedinţa căruia se împlineşte 300 ani.

2. Revistele eparhiale vor publica articole festive în acest scop.

3. Se va face un pelerinaj la Chiew la mormântul Mitropolitului Petru Movilă şi dacă se va putea se vor aduce osemintele lui, care vor fi reînhumate în biserica Trei Ierarhi.

4. Se va interveni la Ministerul Educaţiei Naţionale ca fiecare eparhie sau cel puţin pentru Mitropolie să aibă un inspector al învăţământului religios, pentru şcolile secundare, care să stea sub directa îndrumare a Chiriarhiei.

5. Se va înverveni la forul în drept ca, în parohiile cu mai multe şcoli primare, să fie numiţi în posturi de învăţători cateheţi dintre licenţiaţii în teologie.

6. Şcolile de cântăreţi să fie uniformizate ca program, pe curs de 4 ani şi numai câte una pe eparhie.

7. A se interveni la Sf. Sinod ca să se dispună tipărirea unui „Tipic" în care să se reglementeze unitar rânduelile slujbelor bisericeşti, cari pe alocurea se practică unele deosebiri.

8. Prohodul Adormirii Maicii Domnului se introduce obligatoriu în tot cuprinsul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, deci şi în Eparhiile sufragane.

9. Preoţii sunt obligaţi ca la slujbe, şi în special la înmormântări, să poarte culioane pe cap.

Orice discuţie a preoţilor în timpul diverselor procesiuni este înterzisă.

10. Nu se vor elibera cărţi canonice preoţilor care pleacă dintr'o eparhie, până când Episcopiile unde vor să se aşeze nu vor lămuri situaţia lor din punct de vedere bugetar.

11. A se interveni la Sf. Sinod pentru a se reglementa, uniform, alcătuirea şi funcţionarea comisiilor de disciplină.

12. Se hotărâşte că nimeni nu poate fi transferat dela o parohie la alta, decât după 5 ani de pastoraţie la parohia de unde vrea să plece.

13. A se sfătui ca fiecare preot să se îngrijească ca să aibă casă proprie în parohie, lucru care îl face să fie legat de gospodărie.

14. A se interveni la Sf. Sinod pentru reglementarea unitară în privinţa preoţilor recăsătoriţi.

*
* *

După închiderea şedinţei Sinodului Mitropolitan al cărui secretar a fost Pr. Const. Nonea consilier referent al Sf. Mitropolii, s'au discutat diferite probleme în legătură cu gospodăriile şi îndemnul preoţimii la promovarea economiei naţionale pe timpi de răsboiu.

Au dat informaţii preţioase Preoţii Gh. Niculea, Ilie Gheorghiţă şi Arhimandritul Dionisie Velea, care au însoţit pe înalţii Chiriahi, după terminarea lucrărilor.

S'a stabilit ca în fiecare an să aibă loc în ziua de 30 Iunie (Soborul Sf. Apostoli) şedinţa Sinodului Mitropolitan Iaşi.

RECENZII

Lucian Blaga: *Religie și Spirit, Sibiu. Editura „Dacia Traiană“.* S. A. 1942; pag. 212; lei 180.

Fecundul scriitor și adâncul gânditor al sistemului metafizic național d. Lucian Blaga, depășește de data aceasta ciclul lucrărilor anunțate și adaugă la marea construcție metafizică un pilon care are aderință accidentală cu aceasta.

De data aceasta dorește să ne arate varietatea fenomenului religios sub formele puțin sesizate până acum, să ajungă la o definiție a religiei mai cuprinzătoare, să pună în lumină importanța factorilor stilistici pentru construirea „valorilor religioase“ și să dovedească că fenomenul mistic se încadrează în ordine umană caşi alte fenomene ale spiritului creator. (p. 8, 9).

Autorul începe printr'o analiză a legăturii ce a existat în timp între gândire și trăirea religioasă. Așa spre ex. gândirea indică are legături cu trăirea religioasă, gândirea greacă este autonomă, gândirea europeană prezintă faza de autonomie și de robie cerească, (p. 10, 11.)

„Una din tendințele stilistice în a căror sfântă robie spiritualitatea indică a crescut spre toate slăvile este năzuința spre elementar“.

„Mentalitatea indică are o vădită sfială față de forme particulare și, forme tipizate“ p. 21. Fenomenul religios nu se poate emancipa ci dimpotrivă. Mântuirea se dobândește prin „adevărata cunoaștere“. Este deci fenomenul religios structurat de factori stilistici. Cunoașterii i se datorește starea religioasă „mântuirea“. p. 33, 37. „Cunoașterea e mijlocul cel mai important prin care se realizează fenomenul religios, p. 38.

Religiozitatea mistică, fără a nega existența stărilor

mistice, autorul o plasează tot în cadrul ordinei umane ca şi ideaţia. Stările mistice nu „transcend umanul şi istoria". Misticismul apare ca un moment în sânul diferituri culturi p. 45, 47. Mistica este socotită de d. Blaga ca o potenţare a omenescului şi nu ca o transcendire. Incorporându-o categoriilor stilistice ca pe orice fenomen religios d-sa pretinde că dacă estompează demnitatea divină a misticismului nu face decât să sporească demnitatea umană p. 106. „Dacă starea mistică ar fi în adevăr o stare de confluenţă a omului cu Dumnzeu, o coincidenţă, o identificare, atunci desigur, ea mai înainte de orice, n'ar trebui să se configureze după tipare stilistice, p. 48. La evidenta „înfăţişare stilistică a tuturor misticismelor", dăm părerea specialistului Delacroix în această privinţă. „Misticismul—spune Delacroix în Les Grands mystiques Chrétiens. p. VII-VIII.—dincolo de religiune, de cult şi dogme, intermediari între om şi divinitate, aspiră la unirea intimă cu divinul, la penetrarea divinului în suflet, la dispariţia individualităţii cu toate chipurile sale de a lucra, de a simţi şi gândi în substanţa divină; misticul iesă din toate aparenţele din toate formele inferioare a realităţii pentru a deveni fiinţa însăşi". Credem că orice misticism se încadrează până la un moment dat în categoriile stilistice şi că se încadrează continuu, misticismul frust şi intermitent „aspiraţiile mistice" cum le numeşte Bergson în Les deux sources de la morale et de la religion, p. 221, 222.

Vorbind despre misticismul lui Dionisie Areopagitul d. Blaga încearcă să treacă dela un fenomen special, specific unor oameni, la un fenomen general.

Aşa spune d-sa: prin revărsarea luminei divine în torente de graţie peste lumea creaturală se face posibilă unirea cu Dumnezeu. „Faţă de un atare proces nu vi se pare că întruparea logosului filial în persoana istorică a lui Isus Christos se spălăceşte întrucâtva ca importanţă?" p. 134. Lumina divină în torente de graţie se revarsă peste creatură dar nu peste toată creatura. A se cerceta metodele mistice— Intruparea este pentru tot sufletul.

Mai afirmă d. Blaga că pentru mulţi mistici persoană

istorică a lui Isus Christos nu este considerată ca mijlocitor în sens bisericesc p. 135.

Oricare ar fi sensul există o formulă concretă în această privinţă, formulă scoasă desigur din realitate: „Per Christum hominem ad Christum Deum", care se valorifică pentru mistici.

D. Blaga încearcă să demonstreze că şi „credinţa se constitue totdeauna într'o relativitate de natură stilistică", p. 132. Orice revelaţie este socotită ca ceva iluzoriu". O revelaţie divină sau nu există în general, sau dacă există, ea se adaptează aşa de mult la condiţii umane, încât devine tot aşa de variabilă ca şi plăsmuirele şi doctrinele de provenienţă exclusiv umană", p. 129. Autorul face o comparaţie între diferitele credinţe pe confesiuni şi ajunge la o serie de concluzii specifice fiecărei confesiuni foarte importante de altfel, p. 148, cari merg spre concluzia inevitabilă pe care d-sa o doreşte. „Oricare ar fi pretenţia unei credinţe oarecare de a se întemeia pe o inspiraţie extra-umană, rămâne un fapt că religiozitatea îmbracă totdeauna forme istorice, şi că nu se manifestă decât încadrată, articulată, străbătută, pătrunsă, structurată de categorii stilistice", p. 148. Analizează apoi religiozitatea lui Kiekegaard, a lui Goethe a lui Spinoza şi dă o definiţie personală religiei. Găseşte insuficientă definiţia dată religiei de Hax Scheler şi de Paul Tillich, nu face nici menţiune despre definiţîa ortodoxă şi propune următoarea definiţie a căror termeni îi explică apoi ; religia circumscrie, în oricare din variantele ei, capacitatea de arata totalizare sau de arata depăşire a fiinţei umane în corelaţie ideală cu ultimile elemente sau coordonate ale misterului esenţial în genere, pe care omul şi le revelează sau şi le socoate revelate", p. 178. Prin „auto-totalizare şi auto-depăşire" se înţelege limita de sus şi de jos a religiozităţii ca fiind considerată ca o plăsmuire spirituală", p. 180, 181.

Pentru orice religie există o „matrice stilistică" inconştientă căreia i se supune toate manifestările spiritului. Iată ce gândeşte d. Blaga în acest sens despre creştinismul ortodox: „Religiozitatea şi dogmatica creştinismului răsăritean s'au creiat paralel cu arta şi cultura bizantină, sub coman-

damentul irezistibil al unor înclinări stilistice proprii spiritului răsăritean, dintr'ur anumit loc şi timp. Iar aceste înclinări stilistice, aceste funcţii modelatoare fac întotdeauna împreună o „matrice stilistică inconştientă....."

In ce priveşte revelaţia, autorul aminteşte celor ce nu ştiu că nu renunţă la cenzura transcendentă în dosul căreia se ascunde Marele Anonim, şi că prin urmare ea poate fi considerată iluzorie. Desigur concepţia d-sale nu poate fi acceptată de biserică sub forma în care o prezintă. In noile probleme pe care le atacă cu atâta ingeniozitate în lucrarea de faţă aşteptăm un răspuns a unui condei iscusit care să arăte amănunţit punctele credinţei ortodoxe şi originalitatea autorului lucrării Religie şi Spirit. Analiza nu va întârzia; ea este chiar anunţată. O aşteptăm cu acelaşi viu interes, cu care primim lucrarea d. Lucian Blaga. [1])

Pr. GH. CONSTANTINESCU

NOTĂ

1) *Răsfăţatul şi marele poet d. Lucian Blaga se pare că prin lucrarea* Religie şi Spirit *şi-a vârît în sistemul său de cunoaştere metafizică un cal troian. Marele Anonim, creaţie imaginară blagiană, nu numai că şi-a văzut vestmântul despuiat în* diferenţiale divine *dar se simte acum alungat depe tronul poetic, ca un nemernic. Nu-i nimic în această chestie familiară; doar şi Romanii îşi ghidoseau Penaţii casnici, aşa la supărare. Iar d. Blaga se dovedeşte, în această ipostază, demn urmaş al celor depe Tibru.*

Deocamdată, asistăm la desarticularea sistemului filosofic – nu poetic – al d-lui Blaga prin bisturiul mânuit, energic şi magistral, de către d. D. Staniloae. Cavalcada filosofică pe tărâmul religios a d-lui Blaga e hăţuită de rectorul Academiei sibiene. Moldova a avut şi ea, pe vremuri, filosofi supăraţi pe Dumnezeul viu, Cel în trei ipostasuri. Aşa, bunăoară, au fost Conta şi Coco Dimitrescu. Opiniile lor se găsesc, ca piese istorice, în biblioteci. Ne întrebăm: dece a vrut d. Blaga să se izoleze la periferia sănătoasei cugetări? O fi greşit cu ceva Biserica – ce l-a ocrotit şi alintat – faţă de D-sa, de i-a făcut cadou aşa nou născut, paralitic? Oameni mari se străduiesc să facă paşi înainte, nu în lături. Aşa se spune că ar fi mersul firesc al ştiinţii, deci şi al filosofiei.

Atacuri Religiei i s'au mai dat. Dece nu ar fi ridicat piatra şi un gândirist *de marcă? Mai ales când naţia luptă'n Răsărit şi pentru Religie?*

Dar s'ar putea întâmpla ca acolo unde s'a născut paraliticul, adică în Ardeal – e vorba de Religie şi Spirit *– să i se cânte şi slujba pogribaniei.*

D. Stăniloae îi poartă de grijă, – singur deocamdată.

Pr. C. NONEA

† CONSTANTIN V. PRAJA

IIOASA EVOCARE

După o mucenicească suferinţă, îndurată resemnat şi discret, ani de zile, în Aprilie 11 a anului în curs, sufletul bunului nostru dascal Const. Praja a trecut spre Domnul.

Şi a fost mare strângere de inimă, când toţi cei împărtăşiţi din darurile sufletului său — familie, prieteni, foşti colegi şi elevi — adunaţi în bis. Cuv. Parascheva, unde era depus corpul lui neînsufleţit, în ascultarea pioasă a cântărilor prohodului şi a cuvintelor de caldă cinstire rostite, m a i priveau încă odată chipul senin şi blând al celui ce ne părăsea pentru totdeauna.

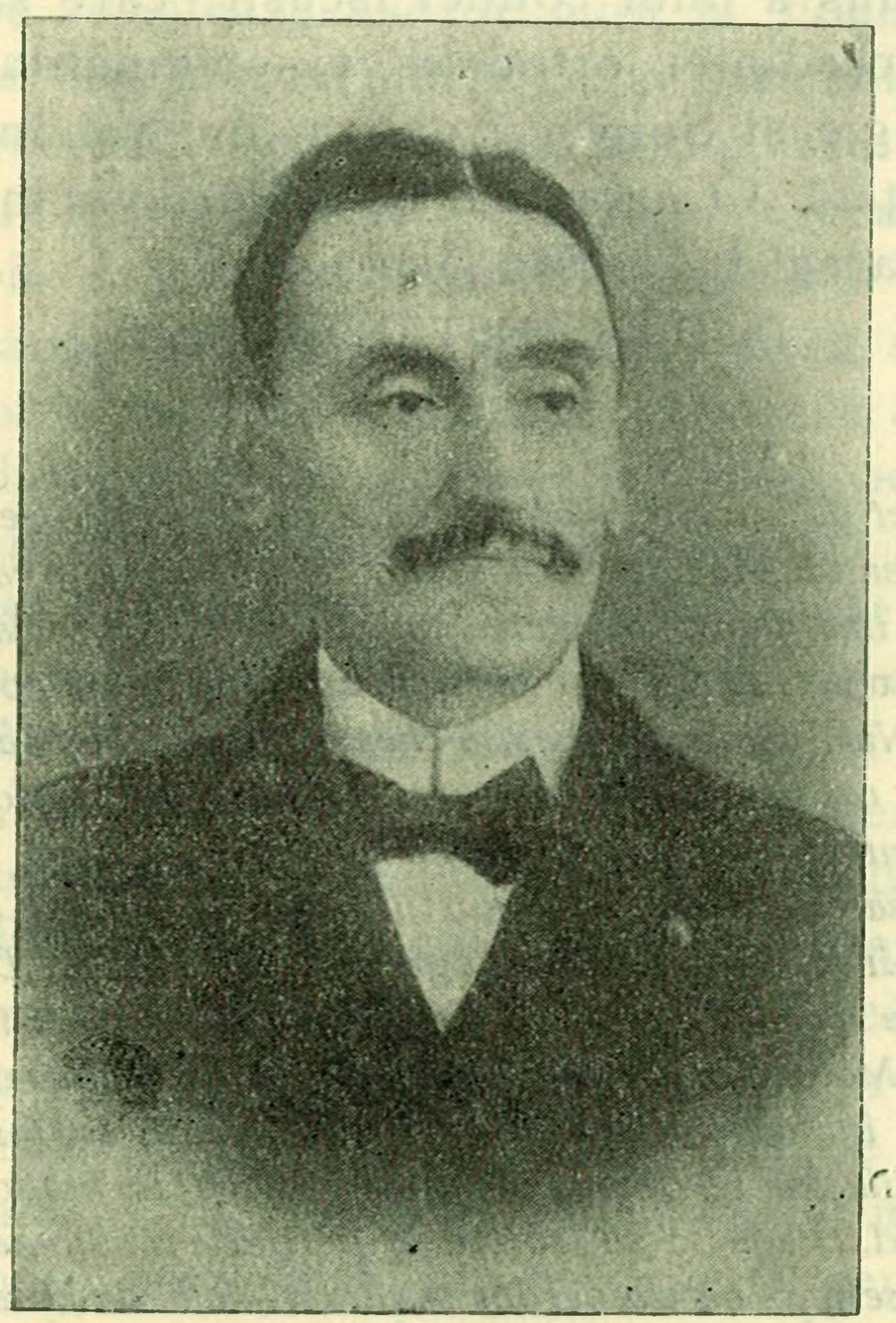

† CONST. V. PRAJA

Simţeam în acea clipă mai ales noi, foşti lui elevi, că ceva din înseşi inimile noastre se desprinsese,— din acele inimi, la a căror făurire contribuise într'o esenţială măsură, cu harul lui, el, dascalul.

Căci Const. Praja prin destinul său a fost, înainte de toate, un mare educator, un *dascal* de vocaţie.

Având o naturală şi tainică chemare spre arta nobilă a educaţiei, el a înţeles să-şi închine întreaga-i viaţă şi putere misiunii profesorale.

Şi a făcut aceasta cu o rară înţelegere şi devoţiune. O ştiu bine toţi cei ce l-au cunoscut şi în deosebi cele aproape patru zeci de serii de elevi seminarişti, care l-au avut profesor, beneficiind din plin de darurile lui sufleteşti.

Căci, aşa a fost se vede, voia Celui de Sus, ca *Seminarul,* şcoala marelui *Veniamin* să fi atras dela început şi să se fi putut mândri cu această podoabă didactică.

In adevăr, după luarea examenului de capacitate în toamna anului 1893 Const. Praja, dus de un tainic destin, îşi îndreptă paşii tocmai spre „şcoala fiilor de preoţi" odată cu I. Paul şi Murnu — eminenţi dascali şi ei — cerând catedra de istorie. Ministrul Tache Ionescu, reorganizatorul Seminariilor, care a ţinut să-l şi vădă, pe dată a aprobat. Şi de atunci nu s'a mai despărţit de şcoala lui dragă decât doi ani pentru studii în streinătate, spre a-i aduce nou spor de ştiinţă şi prestigiu, slujind-o neîntrerupt 38 ani, când a ieşit la pensie.

Menţionăm, că nu numai odată a fost solicitat să treacă la Lic. Internat şi alte şcoli din Iaşi, socotite „de elită", cu elevi din buna societate... şi care ispiteau pe orice profesor, Praja însă a refuzat constant, preferând pe fii satelor.

Ce superioară înţelegere şi câtă adeziune sufletească la rostul înalt al Seminarului, ca să fi făcut din slujirea lui tot senzul vieţii sale !

Const. Praja, în adevăr, a înţeles şi mai ales a *iubit* ca puţini alţi dascali, în scopurile şi nevoile ei, această instituţie.

„Cea dintâi oră de curs în toamna acelui an, spune el *am avut-o la clasa VII-a. Când am intrat în clas privesc la catedra care mă aştepta şi apoi la elevii clasei. Nu îndrăzniam să mă mişc din mijlocul sălii. Mă simţiam tânăr, mai curând un elev decât profesor. Se produsese chiar un moment de jenă. Văzând atitudinea de aşteptare a elevilor, am luat loc în bancă, în rând cu ei, făcându-mă ca unul din ei. Şi 38 ani am stat în bancă, căci de acolo elevii luau mai mult decât de pe catedră".*[1])

Aşa dar „în bancă... în rând cu ei... făcându-mă ca unul din ei... căci de acolo luau ei mai mult de cât de pe catedră" zice el modest şi cu mult tâlc.

Cine nu descifrează în această discretă mărturisire însăşi concepţia pedagogică a tânărului profesor dela 1893,

---

1) La sărbătorirea sa dela 24 Mai 1932 cu prilejul ieşirei la pensie. Anuarul Sem. Veniamin p. 165.

care înţelegea să-şi apropie mai întâi elevii, făcându-se asemenea lor, prietenul lor, ca apoi, mai uşor să-i atragă spre sine, spre „catedră", — concepţie inspirată numai din dragostea ce le purta şi căreia el i-a rămas credincios toată viaţa ?

Cu această caldă iubire, de esenţă creştină, care-i umplea sufletul, Praja, ca profesor, ne-a a atras, ne-a câştigat, ne-a înţeles şi ne-a iertat, ne-a *înalţat*. Căci numai ea „toate le rabdă, toate le crede, toate le nădăjdueşte"... Ea a stat în centrul sistemului său de educaţie, transpirând bogat până în cele mai mici manifestări. Ea îl însufleţea şi îi potenţa talentul, dând atâta vibraţie lecţiilor de istorie.

Lecţiile lui Praja ! Cine nu-şi aminteşte cu drag de ele ? Cât de mult erau ele gustate, şi ce ecou prelung lăsau în sufletele noastre !

Cine nu păstrează încă şi azi în amintire chipul lui nobil pe catedră, — acel chip uscăţiv şi sprinten, de o rară, distincţie,—cu zâmbetul unei generoase înţelegeri pe faţă radiind numai bunătate, bucuros oricând a sublinia un răspuns isteţ ori a răspunde chiar celei mai naive întrebări ?

Ţinuta şi făptura lui întreagă, de o autentică nobleţă, ne inspira respect. Apropia şi însenina. Orele lui de clas erau adevărate momente de înălţare sufletească. Căci Praja ca profesor, putem zice, era un artist.

Inzestrat cu un fin simţ pedagogic care-l făcea protivnic hotărît didacticismului sec ca şi absurdei memorizări după manual, având oroare de mărunţişul cărţii şi punând accentul în predare numai pe ideile principale şi îndeosebi pe momentul *educativ*, pe care atât de abil ştia să-l descopere în orice subiect, el isbutea să dea lecţiilor sale un relief şi o atracţie cu totul aparte. Creia la oră viaţă şi atmosferă.

Mai ales, când era vorba de marile figuri ale istoriei, de momentele ei cruciale, vorbirea lui caldă şi înaripată găsea accente de o vibraţie cu totul deosebită. Lecţii ca acele despre *Renaşterea* Ev. Mediu, despre *Revoluţia franceză*, *Napoleon*, *Originea Românilor*, *Mihai Viteazul*... erau pentru noi momente de adevărată desfătare sufletească.

Ştia nu numai să dea cu talent conturul şi datele su-

biectelor, dar să şi antreneze elevii, să-i pasioneze în urmărirea evenementelor, ca să ia parte astfel la toată gama de bucurii sau suferinţi a întămplărilor dramatice descrise. Putea mişca sufleteşte, el însuşi fiind mişcat.

Cred, că nu greşesc afirmând, că orelor de istorie din Seminar datorăm noi, în bună parte, nu numai o mai simţită lărgire a orizontului de cunoştinţi, dar mai ales desvoltarea simţului însuşi pentru marile valori ale spiritului, — cultură, adevăr, dreptate, ideal, frumos moral, artistic... Căci la zarea luminoasă, ce ele deschideau minţii în această fază a formării noastre, am întrezărit şi am gustat pentru întâiaş dată ceva din frumuseţea superioară a acestor bunuri. După cum şi crezul nostru naţional ca şi cel moral în genere, aici s'a definit mai bine, căpătând conţinut viu.

In ascultarea elevilor Praja dovedea acelaş tact pedagogic. Şi aici autoritatea lui morală stă toată în nobleţa lui de suflet. Prin ea obliga şi comanda mai puternic ca prin orice. Căci Praja nu inspira teamă ci, dimpotrivă, jenă. La el se învăţa nu de frică, ci din convingere. Nici odată nu ştiu să fi lasat corijenţi necum repetenţi. Nu ameninţa cu note rele. N'a rostit nici odată vorbe de ocară vreunui elev. Şi totuşi, câtă grijă şi atenţie în pregătirea lecţiilor lui.

Chiar când un elev răspundea slab, el îşi reţinea necazul. Nu-l dojenea. Ba prin liniştea, ce păstra şi mai ales prin acel graţios „mulţămesc" cu care de obicei încheia interogaţiile şi care acum lua o uşoară notă de ironie, îi aplica o pedeapsă mai grea de cît cea mai rea notă. Astfel era el, — *autoritar* prin *bunătate.*

Cât de rodnic e acest principiu în aplicaţia lui, ne dăm seama abia acum, mai târziu, după ce ca elevi am acunoscut şi alte sisteme de tratare, de tristă amintire, şi după ce, unii ca preoţi alţii ca profesori, suntem noi înşine făuritori de suflete.

Am evocat în deosebi pe Const. Praja al anilor 1900—904 când l-am avut şi cunoscut ca profesor, dar el acelaş a fost până la ultima serie de elevi şi ultima oră de clas Acelaş ca om şi profesor, legat trup şi suflet de catedra şi şcoala sa.

Despărţirea sa de elevi, prin ieşirea la pensie, a fost pentru el clipa celei mai grele crize.

„*N'am plecat cu uşurinţă,* zice el. *Mi se părea că încetând activitatea între elevi, trebuia să înceteze şi viaţa mea. Aş putea zice că am simţit aceiaş durere ca la perderea celui mai apropiat suflet de sufletul meu. Dar am plecat cu conştiinţa limpede, că mi-am făcut datoria*“ [1]).

O *conştiinţă* limpede şi *datoria*—până la capăt. Iată ce îl rezumă.

Pe linia amintirilor noastre din Seminar, după atâţia ani dela părăsirea şcolii — şi tot mai mult cu cât timpul trece — figura lui Const. Praja se detaşează mereu şi tot mai reliefat în lumina ei atât de simpatică.

Viitoarele generaţii de elevi vor afla ca dintr'un prelung ecou de cel ce a cinstit şcoala cu însuşirile lui alese şi vor tot trece mai departe, ca printr'o tradiţie, cultul amintirii lui scumpe.

Noi însă, cei ce l-am cunoscut şi am primit suflet din sufletul lui, suntem cei dintăi chemaţi la sacra datorie a *recunoştinţei.*

Aud parcă şi acum cuvintele vibrante, dela întâlnirea cu elevii lui dragi, când printr'un gest, ce arata spre depărtările veşniciei, exprima ultima-i dorinţă :

«*Acum mă sărbătoriţi. Vă mulţumesc şi întind braţele mele tuturor, care mi-aţi fost elevi. Cât mai sunt în viaţă, păstraţi-m prietenia. Şi mai târziu, când va veni o zi, păstraţi o frumoasă amintire despre mine*»! [2]).

. . . . . .

Acea zi, iată, a sosit ; vremea prieteniei s'a încheiat. Rămâne de acum *amintirea.* Să o păstrăm cu toată pietatea. A dat mult şi cere atât de puţin !

Mai ales la sf. ierurgii datori suntem, noi preoţii, ca numele lui scump să nu-l uităm.

Preot CONST. ROŞESCU
Profesor

---

1) La sărbătorirea sa. v. op. cit.
2) Op. cit.

SA DUS ŞI ARHIDIACONUL VARLAAM ARGHIRESCU

Nu mai întâlnesc în curtea Mitropoliei pe bătrânul arhidiacon Varlaam. In timpul slujbei, când nu slujia, îl găsiai în vestmântărie. Rânduia vestmintele sfinte, cum rânduește un bibliotecar pasionat cărțile în rafturi. După terminarea slujbei, îl găseai robotind prin curtea catedralei. Cucernic, bun și blajin — cum îi stă bine monahului — așa era arhidiaconul Varlaam.

In catedrala mitropolitană, glasul său de bas cantabil, pedalist, a răsunat peste 40 de ani. In tinerețea sa, pe când marele Muzicescu dirija corul catedralei, diaconul înalt și drept cât un brad, se întrecea cu „Nomen", vestitul bas al corului mitropolitan. L-am cunoscut în plină maturitate, pe când era în pragul a 40 de ani, pe vremea Mitropolitului Partenie. In ultimii 40 de ani, Mitropolia a avut 4 diaconi vestiți, 3 tenori și un bas, — vorbesc de cei răposați. Unul era diaconul Simionescu, supranumit și „Putere-e-e". Stătea la bis. Talpalari. Arhidiaconul fără egal Vasile Marțian, mort în Aprilie 1928; arhidiaconul Chesarie Ștefănescu — candidat la scaun arhieresc, că era teolog — mort de curând la Galați și Părintele Varlaam. Era o plăcere deosebită să asculți o slujbă în sobor, în care se întrecea tenorul Marțian cu basul Arghierescu. Nu pot uita impresia produsă în 1904, când regele Carol I l-a fixat în amvon pe diaconul Marțian, la slujba din catedrală. Citea evanghelia. Prima parte a rostit-o în do de sus, iar partea a doua în octavă. Multe se pot spune despre acești cântăreți vestiți, dar nu-i timpul acum.

La slujbele din catedrală, arhidiaconul Varlaam avea o ținută maestoasă. Părea un ofițer în fața generalului. Era stană de piatră. Inchidea ochii și, când dădea drumul la voce, să-l tot asculți!... Pentrucă nu și-a îngropat talantul și pentrucă a fost a adevărat monah după pravilă, „iubind buna podoabă a Casei Domnului", Dreptul Judecător să-l așeze în laturea celor drepți. [1])

Pr. N. V. HODOROABÂ

---

1) „Moldova" An. III, Nr. 414. 5. VI. 1942.

PAROHIILE VACANTE

Județul Iași

1. Parohia *Cogeasca* cu 200 capi familie, 12 ha. teren cultură și biserica de zid.
2. „ *Poeni*, cu 220 capi de familie, 12 ha. teren cultură și casă parohială.
3. „ *Probota*, cu 330 capi de familie 30 ha. teren (arătură, fânaț și imaș). N'are casă parohială.
4. „ *Ulmi-Liteni*, cu 420 capi familie 28 ha. teren arabil. N'are casă parohială.

Județul Dorohoi

1. Parohia *Comănesti*, cu 230 capi familie, 6 1/2 ha. pământ. N'are casă parohială.
2. „ *Fandolica*, cu 370 capi familie, 28 ha. pământ. Nu are casă parohială.
3. „ *Maghera* cu 220 capi de familie, 4 1/2 ha. teren. Nu are casă parohială.
4. „ *Mihoreni* cu 400 capi de familie, 17 ha. teren. Nu are casă parohială.

Județul Botoșani

1. Parohia *Bănești* cu 200 capi de familie și 12 ha. teren.
2. „ *Drislea* cu 270 capi de familie, 4 ha. pământ arabil. Are casă parohială.
3. „ *Tg. Sulița* cu 380 capi de familie, 8 ha. pământ și casă parohială.

Județul Baia

1. Parohia *Sf. Ilie Fălticeni* (urbană) cu 420 capi de familie. N'are casă parohială și nici pământ.
2. „ *Dolhești Mici* cu 390 capi de familie, 28 ha. pământ și casă parohială.

3. Parohia *Săveşti* cu 220 capi familie, 14 ha. pământ, casă parohială nu are.
4. „ *Soci* cu 280 capi de familie, 12 ha. pământ şi casă parohială.

Judeţul Neamţ

1. Parohia *Almaş* vacantă numai pentru transferare, cu 230 capi familie, 12 ha. pământ. N'are casă parohială.
2. „ *Coroi* vacantă numai pentru transferare. Are 220 capi familie, 17 ha teren. Are casă parohială.
3. „ *Pârâul Pântei,* cu 220 capi familie, 12 ha. teren. Nu are casă parohială.
4. „ *Rediu,* cu 400 capi de familie, 10 ha. teren. Nu are casă parohială.
5. „ *Tazlău,* vacantă numai pentru transferare. Are Are 450 capi de familie, 36 ha. teren. Nu are casă parohială.
6, *Sfânta Mânâstire Varatec,* are două posturi de preot. Se primesc preoţi mireni cu familia.

TABLOU

de parohiile şi posturile nou înfiinţate în cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor vacante pe data de 1 August a. c.

Judeţul Baia

1) Paroh. Năvrăpeşti prin deslipire dela parohia Miroslăveşti
2) „ Arghira „ „ „ „ Preuteşti
3) „ Cotul Băii „ „ „ „ F-na Mare
4) „ Onicenii II „ „ „ „ Oniceni
5) „ Pâraie Mălini „ „ „ „ Mălini
6) „ Todireşti „ „ „ „ Stroeşti

1 post de diacon la Biserica Sf. Prooroc Ilie-Fălticeni

Judeţul Dorohoi

7) Paroh. Cuza Vodă prin deslipire dela parohia Bivol
8) „ Nicani „ „ „ „ Zamostea
9) „ Ghireni-Curt „ „ „ „ Mitoc
10) „ Carasa „ „ „ „ Corlăteni
11) „ Hilişeu-Curt „ „ „ „ Hilişeu-Gaf.

12) Parohia Ruşi Străteni prin deslipire dela parohia Lozna
13) „ Principele Mihai „ „ „ „ Avrămeni
14) „ Balinţi „ „ „ „ Tătărăşeni
15) „ Codreni „ dela parohiile Mileanca şi Coţuşca
16) „ Măgura Ibăneşti deslipire dela Parohia Ibăneşti
17) „ Dersca II „ „ „ „ Dersca
18) „ Gârbeni „ „ „ „ Havârna

Judeţul Botoşani

19) Parohia Rădeni prin deslipirea satelor Rădeni şi Unsa dela parohiile Vlădeni şi Feredeeni
20) „ Guranda prin deslipirea dela parohia Băbiceni
21) „ Tomeşti „ „ „ „ Gorbăneşti şi Starosilţa
22) „ Victoria „ „ „ „ Hlipiceni
23) „ Frumuşica „ „ „ „ Storeşti şi Frumuşica
24) Parohia Tocileni prin deslipire dela parohia Stăuceni
25) „ Şoldăneşti prin „ „ „ Ionăşeni
26) „ Stăneşti „ „ „ „ Zlătunoaia
27) „ Grigoreşti „ „ „ „ Simincea-Milicescu
28) „ Cordun „ „ „ „ Flămânzi
29) „ Cucuteni „ „ „ „ Durneşti
30) „ Sălăgeni „ „ „ „ Dumbrăveni-Sălăgeni
31) „ Ripiceni Vechi „ „ „ Ripiceni
32) „ Huţani „ „ „ Vlădeni
33) „ Sărata „ „ „ Mihălăşeni
34) „ Uriceni II „ „ „ Uriceni

Judeţul Iaşi

35) Parohia Icuşeni prin deslipire dela parohia Luceni
36) „ Goruni „ „ „ „ Tomeşti
37) „ Ungheni Sat „ „ „ Bosia
38) „ Vânători Vultur „ „ „ Zahorna
39) „ Bulbucani „ „ „ Gropniţa

40) Parohia Cârniceni prin deslipire dela parohia Ţiganaşi
41) „ Ţuţora „ „ „ Oprişeni
42) „ Moreni „ „ „ Prisacani
1 post de diacon la Biserica Banu din Iaşi.

Judeţul Neamţ

43) Parohia Călugăreni prin deslipire dela parohia Bistricioara
44) „ Bahna „ „ „ „ Dochia
45) „ Corni-Bordea „ Bodeştii de jos şi Cârligi
46) „ Graşi „ dela parohia Blebea
2 posturi de canonarhi la Catedrala Mitropolitană
2 maestre de muzică la Mânăstirea Varatec
1 maestră de Muzică la Mânâstirea Agapia

Cererile pentru ocuparea parohiilor şi a posturilor de diacon, se vor face prin Protoeriile în cuprinsul cărora se găsesc petiţionarii.

POSTURI VACANTE DE CANTAREŢI

Judeţul Iaşi

1) Parohia Balş nou înfiinţată
2) „ Borosoaia „
3) „ Cogeasca „
4) „ Frăsuleni
5) Parohia Sf. Neculai Domnesc
6) „ Sf. Patruzeci de Mucenici
7) „ Andrişeni
8) „ Capela Penitenc. Central Galata
9) „ Ciurea
10) „ Cucuteni Dumeşti
11) „ Frumoasa
12) „ Mogoşeşti
13) „ Petreşti
14) „ Ruseni
15) „ Sineşti
16) „ Schitul Duca

Județul Botoșani

17) Parohia Ciornahal
18) „ Curteşti
19) „ Leorda
20) „ Măşcăteni
21) „ Roşiori
22) „ Slobozia Cişmăneşti nou înfiinţată
23) „ Teişoara „ „
24) „ Vlădeni fără nici un post
25) Parohia Sf. Neculai oraş
26) „ Sf. Ioan Botezătorul-oraş
27) „ Băbiceni
28) „ Icuşeni
29) „ Ionăşeni
30) „ Lingurari
31) „ Sf. Neculai Hârlău
32) „ Slobozia Cişmăneşti
33) „ Vânători

Județul Dorohoi

34) Parohia Comăneşti nou înfiinţată
35) „ Dumbrăviţa „
36) „ Ichimeni „
37) „ Mihoreni „
38) „ Negreni „
39) „ Vorniceni II „
40) Parohia Bivol
41) „ Buda
42) „ Drăguşeni
43) „ Horodiştea
44) „ Mitoc
45) „ Sauceniţa
46) „ Sinăuţi
47) „ Şerbăneşti

Județul Baia

48) Parohia Brăteşti
49) „ Gulia

Judeţul Baia

50) Parohia Bâdiliţa nou înfiinţată
51) „ Bogdăneşti II „
52) „ Ciohoreni

Judeţul Neamţ

53) Parohia Buhalniţa
54) „ Sabasa
55) Parohia Almaş nou înfiinţată
56) „ Crăcăoani
57) „ Itrineşti nou înfiinţată
58) „ Holda
59) „ St. Neculai Piatra Neamţ
60) „ Săcăluşeşti nou înfiinţată

NOTĂ

Din pricina materialului bogat cuprins în volumul de faţă — 11 coale de tipar — ne vedem obligaţi a scoate revista «M. M.» pe trei luni, adică lunie, Iulie şi August (Nr. 6, 7 şi 8).
Volumul proxim va fi închinat comemorărei Sinodului dela Iaşi, din 1642.

REDACŢIA

A APARUT

COMOARA NEFERMECATA

Povestiri moldovenești, de CONST. NONEA
Editura Librăriei ATHANASIE GHEORGHIU,
IAȘI, — 160 pag., 120 LEI EXEMPLARUL.

O carte, de humor irezistibil, în care se descrie viața robustă a copiilor din lumea patriarhală a satelor. Șolticării nevinovate se întrețes cu pățanii dramatice, așa cum se izvodesc ele în lumea anonimă a celor cu părul bucălai, desculți și mânele bătătorite de muncă.

COMOARA NEFERMECATĂ

reprezintă o reacțiune împotriva literaturii de senzație ce otrăvește sufletul tineretului nostru. Cuprinsul ei variat, izvorît din realități nedesmințite, răscolește amintiri vii tuturor celor legați de reavănul brazdei și de farmecul trudnicilor munci în zăduhul zilelor de vară. O carte îmbracată într'o aleasă haină literară.

Prefața în versuri, — datorită marelui poet moldovan GEORGE LESNEA — lămurește pe firul stihului rostul educativ al volumului literar.

Neîntrecutul pictor decorativ, THEODOR KIRIACOFF în cele 50 gravuri originale plasticizează, fidel, fragmente din viața țărănească.

Intr'adevăr o carte unică în conținut și tehnică. Cine vrea să-și crească tineretul în dragoste de țară, acela nu se poate lipsi de o astfel de COMOARĂ. Cei ce n'au copii, dar și-au petrecut copilăria subt umbra de răchiți, răsfățați de apele blânde ale Moldovei, își vor retrăi imaginar clipele apuse ce nu mai au întoarcere.

Valoarea COMORII NEFERMECATE se poate constata și din faptul că în curând se va tipări ediția II-a.

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

Biserica Golia

Anul XVIII Sept.-Noemb. 1942 Nr. 9-11

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodoroabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă

Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a Sf. Mitropolii, Iași,
Abonamentul : 350 lei pe an :

SUMARUL :

Voința și Nevoința . . . . **Pr. Leon Stăncescu**

Organizarea educației tineretului din școala secundară și religia . . . . **Econ. C. Munteanu**

Arhidiaconul Varlaam Arghirescu (Amintiri) . **Serapion Bistriceanu**

Modificarea unor dispoziții din legea pentru încurajarea artelor plastice . .

Stupină model . . . . . **Pr. Neculai Frățiman**

Bethleem . . . . . **Gh. Rașcu. profesor**

Cuvântare la înmormântarea Arhimandritului Gherasim Agapie la 5 Mai 1942 în Geoagiu . . . . . **Protoereu I. Rusdea**

Adunarea Eparhială a Sf. Mitropolii a Moldovei și Sucevei . . . . .

Cărți și reviste :

Vladimir Solovieo de Pr. Gh. Constantinescu ; *Marica Em. George* de Pr. Gh. Constantinescu ; *Comoara nefermecată* (Pr. Gav. Niculiță).

N o t e :

Dostoevschi profetul revoluției rusești de Pr. Dumitru Hrițcu.

1585 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU ȚEREK, STR. MÂRZESCU 9 — IAȘI

ANUL XVIII SEPTEMBRIE-NOEMBRIE 1942 Nr. 9-11

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

Voinţa şi Nevoinţa

Am spus [1]) că prin nevoinţă omul poate săvârşi lucruri de cari numai simpla lui voinţă nu-i capabilă, luând ca temeiu cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos din Luca $13._{24}$ şi ale Sf. Ap. Pavel din Rom. $7._{13-24}$.

Aruncând această învinuire de incapacitate pe seama voinţei, noi ne-am angajat la explicaţie, fiindcă nimeni nu trebue să discute fie de lucruri, fie de persoane, fără să-şi dea seama ce spune, când se porneşte la vorbă.

In ştiinţă şi mai ales în filosofie nu rareori se nasc dispute grele, numai din cauză că lucrurile despre cari se vorbeşte, n'au fost cu preciziune definite din capul locului, cum s'a întâmplat bunoară chiar cu voinţa de care ne-am aninat noi, căci despre nevoinţă nici nu s'a scris până acum, aşa cum am întreprins să facem noi aici.

Liber — arbitriştii consideră voinţa ca pe facultatea omului de a-şi înfrâna poftele şi dorinţele. Psihologia însă concepe voinţa ca pe o funcţiune psihologică guvernată de mobile şi motive, recte de pofte şi dorinţe. Din pricina acestei deosebiri de înţelegere a fenomenului voinţă a luat naştere acea „interminabilă dispută" [2]) despre libertatea voinţei sau libertatea psihologică, pe care apoi mulţi au confundat-o cu libertatea indeterminată sau liberul arbitriu. [3]) In felul acesta s'a ajuns la aşa babilonie, că un savant ca Du Bois Reymond pune ches-

---

1. Rev. Mitropolia Moldovei pe 1942 No. 4-5 pag. 197-200.
2. Grundzüge der Ethik, Else Wentscher, ed. II Leipzig 1920 pag. 85.
3. In Cursul de Teologie Morală, Buc. 1915 pag. 128, P. C. Arhim. Iuliu Scriban spune că „numirea de liber-arbitriu se aplică numai la libertatea psihologică".

tiunea liberului arbitriu în rândul celor şapte probleme irezolvabile [1]).

Greutatea problemei vine însă nu din natura lucrului disputat, ci din babilonia oamenilor. Şi chestiunea s'ar rezolva uşor, credem noi, dacă liber-arbitriştii n'ar mai stărui să dea voinţei, care e un termen psihologic, alt sens tecnic, decât acela pe care i-l atribue Psihologia, fiindcă în stabilirea vocabularului psihologic singură Psihologia are dreptul la cuvânt.

Socotim deci că mai lesne se poate ajunge la dovedirea liberului arbitriu omenesc, dacă liber-arbitriştii s'ar învoi să recunoască determinismul voinţei în sensul pe care i-l atribue Psihologia şi nu s'ar mai crampona în apărarea indelerminismului ei.

Lucru, care pe noi teologii nu trebue să ne sperie, fiindcă mai întâi nicăeri Sf. Evanghelie nu susţine libertatea îndeterminată a voinţei şi al doilea pentrucă Sf. Evanghelie pune liberul-arbitriu nu în voinţă ci în alt loc şi un loc destul de distinct, slavă Domnului, aşa ca să-l scutească de orice putinţă de confuzie sau tăgadă; încât putem zice şi noi cu Apostolul cu privire la această chestiune: „Mulţămesc lui Dumnezeu prin Iisus Hristos Domnul nostru" [2]).

Căci Domnul nostru Iisus Hristos nu ne-a mistificat cu reverii pedagogice despre „Educaţia Voinţei" ca un Jules Payot bunăoară [3]), cine-a predat prin vieaţa şi moartea Sa ca şi prin cuvântul Său nevoinţa [4]), termen eminamente evanghelic, de care deci noi teologii ne putem sluji ca de un bun al nostru şi pe care nimeni nu-l va lua dela noi.

Iată pentru ce noi nu vom căuta liberul-arbitriu omenesc în voinţa Psihologiei, ci ne vom retranşa numai şi numai pe tărâm evanghelic; nu ne vom adresa în revendicarea lui profesorilor de Filosofie, ci „sfinţilor mucenici, care bine s'au nevoit" [5]), începând dela însuşi „Puitorul de Nevoinţă",

---

1. Arhim. I. Scriban op. cit. pag. 132,

2. Ep. Rom. 7_{25}.

3. Savantul Fr. Paulhan în studiul său „La Volonte" pag. 263 spune despre „Educaţia Voinţei" lui Payot, carte atât de răspândită şi pe la noi: „D-l Payot vede totul bine, cu ingeniozitate, just. Dar trebue o voinţă deja bine organizată, pentru ca să aplice asupră-şi acest program de educaţie".

4. Ev. Luca $13._{24}$.

5. Troparul dela Cununie.

Iisus Hristos Mântuitorul nostru şi până la cel din urmă din ucenicii lui. Căci, după Sf. Evanghelie, liberul arbitru se dovedeşte nu cu silogisme dela catedră, ci cu trăirea învăţăturilor Celui ce a zis: „De veţi petrece întru cuvântul meu, cu adevărat ucenicii mei sunteţi, Şi veţi cunoaşte adevărul, şi adevărul vă va slobozi pe voi“ [1]).

Ce este deci voinţa şi ce este nevoinţa şi prin ce se deosebesc ele una de alta ? Conducându-ne, firește, în înţelegerea lor nu după capricii personale, ci după Sf. Evanghelie în ce priveşte nevoinţa şi după Psihologie cu privire la voinţă.

1. Voinţa, după Psihologia modernă, nu-i decât o funcţie psihologică şi anume funcţia mişcării sau motilităţii omeneşti.

Trei funcţiuni atribue această Psihologie sufletului omenesc şi anume: 1. intelectul (gândirea), 2. afectivitatea (simţirea) şi 3. voinţa (mişcarea).

Voinţa apoi este de două feluri: 1. voia, adică voinţa care se manifestă aşa, ca dela sine, în chip firesc, spontan sau reflex, ca un fel de joc al energiilor organismului omenesc, voinţă care nu se poate manifesta însă decât când nu i se pune în cale niciun impendiment care s'o refuleze, anulând-o oarecum. 2. Nevoia, adică manifestarea de voinţă stoarsă prin silnicie, spre deosebire de manifestările spontane de voinţă: „volui sed coactus volui“, cum o defineşte Psihologia scolastică. Căci bine'nţeles: „quamquam coactus, attamen volui“. De aceea s'a zis că „cei doi mari educatori ai omului sunt mama nevoia şi doica jocul“. (sic)

Şi cum că voinţa e o funcţiune şi nu o facultate, psihologiii o dovedesc prin faptul, că din fire, în mod normal, funcţional, omul ţine să se facă totdeauna voia lui. Odată date antecedentele corespunzătoare unei mişcări, voinţa se desfăşoară dela sine sub imperiul cauzalităţii psihologice şi o putem prevedea „ca pe o eclipsă de lună sau soare“, cum o concep filosofii [2]) şi o descriu psihologii.

Nu tot aşa stau însă lucrurile cu nevoinţa, care nu e o funcţiune ci o facultate, şi anume facultatea omului de a se lepăda de voinţa sa firească. Ea nu are loc decât excepţional

---

1. Ev. Ioan 8.31-32.

2. Imm. Kant, Critica raţiunii practice. Trad. de Cristian Amzăr şi Raul Vişan. Edit. Institutului Soc. Român pag. 87.

şi cu totul facultativ, printr'o revenire specială asupra voinţei declarate, recte asupra determinantelor ei, cărora li se pune împotrivă.

Nevoinţa nu decurge din desfăşurarea firească a energiilor din firea omului, ci apare ca ceva contrar firii noastre instinctive. „Părinte, de voeşti, treacă dela mine paharul acesta," iată voinţa omului Iisus. — „Insă nu voia mea şi voia Ta să se facă!" iată nevoinţa mântuitorului lumii [1]).

2. Voinţa se raportează la mişcarea sau motilitatea omenească, cum am spus, pe când nevoinţa este activitate, deşi Psihologia modernă, ştiinţă deabea în formaţie şi care se slujeşte încă de multe echivocuri, le confundă. „In înţeles cu totul larg", zice răposatul profesor Nisipeanu, „prin voinţă se înţelege întreaga sferă a motilităţii, toate categoriile de mişcări şi anume: mişcările spontane, reflexe, instinctive, automate şi cele voluntare propriu zise" [2]).

Şi ca probă că prin voinţă se înţelege anume mişcarea şi nu activitatea, stă faptul că psihologii o găsesc mai lămurit în mişcarea văzută şi pipăită, adică somatică. „Cazul tipic al voinţei", zice d-l I. Găvănescu, „este fără îndoială acela al activităţii (sic) vizibile, al manifestării în afară prin contracţii musculare. Aici avem cazul cel mai elementar şi mai tipic: funcţia centrului motor se descarcă prin firele emergente motoare asupra muşchilor pe care îi contractează şi determină manifestarea exterioară vizibilă" [3]).

Ori, între mişcare şi activitate e mare deosebire. Mişcarea, motus, motilitatea e guvernată de forţă, de energie, pe când actul, acţiunea, activitatea guvernează ea forţa, energia.

Trei sunt elementele care alcătuesc ceea ce numim noi în genere lume sau natură: 1. legea 2. forţa şi 3. mişcarea. In această ordine descendentă actul sau acţiunea constitue pentru forţă legea care o guvernează, pe când mişcarea nu-i decât rezultatul jocului de forţe din natură.

Forţele cari guvernează mişcările din natură sunt felurite: fizice, chimice, psihice, etc. Cele psihice, cari guvernează

---

1. Ev. Luca 22.42.
2. Elemente de Psihologie. I. Nisipeanu, Buc. pag. 387.
3. Elemente de Psihologie, I. Găvănescu, ed, XVII Buc. 1921, pag. 262.

voința omenească, se zic mobile sau motive, cari reflectate în conștiința noastră psihologică poartă numele de pofte sau dorințe.

Ori, întru cât voința e determinată de asemenea forțe, cade sub imperiul legii firești a inerției ca orice mișcare; nu e o actio, o activitate, ci curată pasivitate, în înțeles cartesian [1]). O activitate adevărată nu poate fi determinată de pofte sau dorințe, nu poate fi determinată de nimic, dacă vrem să fie activitate.

De aceea după Sf. Evanghelie activitatea nici nu se raportează la voință, ci dimpotrivă la nevoință. Căci trebue să observăm că dacă vorba activitate — activitas derivă din actum, participiul latinescului ago, acesta la rândul lui e corespondentul fidel și ca formă și ca sens al grecescului *ἀγωνιάω* pe care-l găsim în originalul grec al Sf. Evanghelii. Iar *ἀγωνιάω*, *ἀγωνία* din grecește se traduce în graiul nostru nu prin voință, ci prin nevoință.

Astfel când Sf. Evanghelie ne redă în grecește cuvintele Mântuitorului: „*ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας*“ [2]) Sf. Sinod al Sfintei noastre Biserici le traduce prin: „nevoiți-vă a intra pe ușa cea strâmtă“. Sau când zice: „*καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνία*“ [3]), Sf. Sinod traduce prin „și fiind întru nevoință“.

Deci nu-i evident oare, că sensul cuvântului românesc nevoință este acela de activitate, întocmai ca în grecescul biblic „*ἀγωνία*“ sau în latinescul „activitas“? Așadar nu voința ci nevoința este activitate. Voința nu-i decât mișcare sau motilitate, cum a stabilit Psihologia.

3. In calitate de funcțiune a mișcării voința e așa dar determinată. Dimpotrivă nevoința nu se poate concepe decât ca îndeterminată prin antecedente din natură, după cum rezultă din cele spuse deja și anume: că ea e 1. facultatea 2. de a se lepăda de voința dată prin natură și 3. că e activă, fiindcă nu se poate concepe activitate fără libertate, după cum nu se poate concepe libertate fără activitate: una e reversul celuilalte.

---

1. Descartes. Passions de l'âme, 1 ere partie, art. 1.
2. Ev. Luca $13._{24}$
3. Ev. Luca $22._{44}$.

Cum concepem noi acum o asemenea libertate indeterminată în fiinţa omului, fiinţă înzestrată chiar prin naştere cu o natură peste ale cărei legi nu se poate trece oricât ne-am nevoi noi, vom arăta-o cu alt prilej. Pentru moment destul să spunem, că nici nevoinţa nu încalcă legile naturii omeneşti, dacă facem cuvenita distincţie între „natură" şi „legile naturii", legi cari sunt ineludabile, dar cari participa la natură împreună cu alte legi ca de ex. „legile morale", cari totuşi nu sunt „legi ale naturii" şi se pot lesne eluda, şi dacă distingem între ceea ce filosofii au numit „natura naturata" spre deosebire de „natura naturans" a omului, care respectând în totul „legile naturii", e în stare totuşi să treacă dincolo de instinctualitatea omenească, ce constitue sfera voinţei lato sensu, care ca atare n'are nici fixitatea, nici inetorabilitatea acestor legi.

4. Orice manifestare de voinţă ia naştere printr'un „moment psihologic" pe care învăţaţii l-au numit „determinare", întru cât aceasta nu reprezintă decât rezultanta unui concurs de mobile şi motive, obţinută prin procesul psihic al deliberării.

Nevoinţa dimpotrivă ia naştere printr'un act iniţial, printr'o „hotărîre", care ca atare nu-i o rezultantă de antecedente din natură, pe cari ea le va desfiinţa pur şi simplu, ci un început de consecinţe, cari vor determina la rândul lor o voinţă nouă şi cu totul opusă celei date prin firea înnăscută. Ori. se poate şi chiar trebue să se facă cuvenita deosebire între actul iniţial şi între momentul psihologic, intre hotărâre şi determinare, aşa cum o şi fac unii filosofi ca E. Chartier, Th. Ruyssen ş. a.

5. Dar nici nevoinţa ca act sau activitate omenească indeterminată prin natură, nu se manifestă în vid sau în vreum misterios noumen kantian [1]). dacă vrem să fie cu adevărat activitate, adică o realitate, ci trebue să se exercite asupra firii omului. cu toate poftele şi dorinţele ei.

Cum se poate însă manifesta în cadrul naturii o activitate indeterminată prin natură, aşa ca să ne putem da seamă de realitatea ei, decât împotrivindu-se naturii ? Insăşi noţiunea

---

1. Imm. Kant, Critica raţiunii pure, Trd. de Traian Brăileanu, Buc. 1930 pag. 457—470.

de act, acţiune sau activitate implică în sine sensul acesta de împotrivire faţă de natură, cel puţin în limita stabilită de noi mai înainte. „Il n'y a qu'une action: celle qui combat la nature et la crèe ainsi, qui petrit le mo i, en le froissant" [1]). Deci pe când voinţa nu tinde decât la satisfacerea cerinţelor naturii aşa cum o definesc psihologii. nevoinţa este împotrivirea slobodă şi iniţială faţă de asemenea cerinţe: lepădarea de sine, Crucea [2]).

6. Dar satisfacerea cerinţelor naturii înseamnă satisfacerea poftelor şi dorinţelor date în natura omului, iar satisfacerea acestora înseamnă plăcere, după cum contrarierea lor silnică ne dă durerea. Căci „ce alta căutăm noi prin voiţă, decât tot un fel de plăcere sau fericire?" [3]) De aceea „legea supremă a voinţei este fuga de durere şi căutarea plăcerii" [4]).

Dar dacă aşa stă lucrul cu voinţa, apoi nu este evident, că nevoinţa, ca facultate de a se lepăda de voinţă, trebue să aibă o lege cu totul diferită şi anume, renunţarea la plăcere şi înfruntarea durerii?

Bine înţeles, că aici nu-i vorba decât de plăcerea firească, instinctivă, singura pe care o urmăreşte voinţa noastră firească şi o are în vedere Psihologia, care nici nu bănueşte că nevoinţa îşi are şi ea plăcerile şi fericirile ei, opuse, se 'nţelege, plăcerilor şi fericirilor noastre instinctive, cum vom arăta la vreme. Pentru moment destul să amintim, că numai în cea dintâi predică a Mântuitorului, predica de pe munte se enumeră nu mai puţin decât nouă din aceste fericiri [5]).

7. Dar voinţa se deosebeşte de nevoinţă nu numai prin legea ce i-o atribue psihologii, ci şi prin norma cu care-o mai împodobesc pe deasupra pedagogii. Căci norma voinţei este după Pedagogia filosofică „age quod agis". ceea ce însemnează că voinţa nu trebue să întreprindă nimic după capricii pasagere sau peste puterile ei, ci să caute a se conforma cât mai fidel firii omului, aşa bună-rea cum este.

---

1. J. Lagneau, Fragments, Revue de Metaphisique 1898, pag. 159, Paris.
2. Ev. Mat. $10_{.88}$; $16_{.24}$; $18_{.8\cdot9}$; Marcu $8_{.85}$, $9_{43=48}$; Luca $9_{.23=24}$; $14_{26\cdot27,\ 33}$; 21_{34}; Ioan $22_{,25}$.
3. Else Wenscher op. cit. pag. 26.
4. Etica. I. Găvănescu, Iaşi, Viaţa Rom. 1922 pag. 191.
5. Ev. Matei $5_{,\ 3\cdot12}$.

Ceeace face pe marele Socrate să „îngădue chiar desfrâul ucenicilor săi, pentru a-i feri de altele mai reie [1]), iar pe Fr. Nietzsche să propoveduiască: „Să nu voiţi nimic mai presus de puterile voastre: e o supărătoare falşitate la cei ce voiesc un ce mai presus de puterile voastre. Şi nu cereţi vouă înşivă nimic din ceeace ce ar putea să fie neadevărat.

Păşiţi pe urmele pe care păşit-a odinioară virtutea părinţilor voştri! Cum aţi vrea voi să vă urcaţi pe culme, dacă voinţa părinţilor voştri nu s'ar urca cu voi? Şi acolo unde sunt stricăciunile părinţilor voştri, nu trebue să trebue să puneţi sfinţenia. Ce ar fi dacă şi-ar cere nevinovăţia acel ai căruia strămoşi se duceau la femei şi le plăceau vinurile tari şi carnea de mistreţ? Ar fi o nebunie. Mi se pare prea mult pentru un atare om, dacă nu e decât bărbatul unei singure femei, sau a două, ori trei“ [2]).

Pentru a putea descoperi însă acest fond real al firii noastre adevărate, nu trebue să ne repezim niciodată la faptă, fără o deliberare cât mai profundă şi mai serioasă [3]). Altfel? — Nebune, făţărnicie!

Ei bine, faţă de atâta înţelepciune deterministă a voinţei noi vom spune că nu-i păcat să ne lepădăm de ea şi vom alege cu orice risc norma nevoinţei, care este „age contra“, aşa cum o formulează călugărul Ignaţiu de Loyola, sau „nitor in adversum“ ca la Burcke, adică cea mai hotărîtă împotrivire faţă de această fire şi vointă.

8. In sfârşit, ca să nu mai lungim vorba, deşi ar mai fi multe de spus, vom adăoga numai, că dacă voinţa se manifestă printr'o anumită putere sau energie, puterea sau energia de voinţă, cum îi zic psihologii şi pedagogii, [4]) cea mai de seamă condiţie a nevoinţei, care şi constitue de fapt adevărata şi nelimitata ei putere este slăbiciunea, neputinţa. „Când sunt slab, atunci sunt tare“, cum zice Apostolul [5]). De fapt nimic nu e mai protivnic nevoinţei creştine ca sforţarea sau efortul

---

1. Arhim, Iuliu Scriban op. cit. pag. 42.
2. Fr. Nietzsche „Aşa grăit-a Zarathustra" pag. 291.
3. Wentscher op. cit. pag. 88. G. F. Lipps: Das Problem der Wilensfreheit. Ed. II Bibl. Aus Natur u. Geisteswelt No. 383 pag. 130.
4. Hauptprobleme der Philosophie, G. Simmel 1920, pag. 113.
5. Ep. 2 Cor. $12_{,10}$.

voluntar pe care pedagogia modernă profană o păstrează ca moşterire dela vechii stoici.

In rezumat: voinţa urmează cursul firesc al lucrurilor, nevoinţa i se împotriveşte. Voinţa e o funcţiune, nevoinţa o facultate. Voinţa e motilitate, nevoinţa, activitate. Legea voinţei este fuga de durere şi căutarea plăcerii; legea nevoinţei este renunţarea la plăcere şi înfruntarea durerii. Norma voinţei este age quod agis, a nevoinţei e age contra. Voinţa ia naştere printr'un moment psihologic: determinarea; nevoinţa printr'un act: hotărîrea. Voinţa e determinată; nevoinţa, indeterminată. Voinţa se manifestă prin putere, nevoinţa prin slăbiciune. Cam acestea ar fi deosebirile cele mai principale dintre voinţă şi nevoinţă, expuse aşa fel, ca să nu se mai poată face nicio confuzie pe viitor între ele.

Trebue să atragem însă cu deosebire atenţiunea cititorilor acestor rânduri, că dacă noi am pus faţă 'n faţă voinţa cu nevoinţa, n'am făcut-o decât pentru a înlătura o veche confuzie, atât de păgubitoare Pedagogiei şi Moralei creştine. Pentru aceasta însă nu trebue să se creadă că şi nevoinţa, la urma urmelor, ar fi tot un fel de voinţă, o a doua voinţă morală în opoziţie cu cea firească, cum se găsesc de pildă pornirile bune din om în opoziţie cu cele rele, conflict descris cu atâta plasticitate de Sf. Ap. Pavel în Rom. 7_{15-24}.

Nu, pentrucă, după cum am spus, voinţa după Psihologia modernă succede mobilelor şi motivelor care-i dau naştere în mod firesc prin deliberare şi nu-i decât o simplă executare a determinărilor rezultate din concurenţa acestor antecedente. Dimpotrivă nevoinţa le domină şi le cenzurează; ea e o metabulie, un fel de supravoinţă dacă vreţi, ce poate să aibă loc sau nu şi care nu are loc decât prin actul indeterminat al hotărîrii, anulând prin slăbiciune voinţa noastră firească şi crescând, organizând, determinând astfel o voinţă nouă, căreia deci îi premerge cu titlul de autoare a ei.

Pr. Leon Stăncescu
Prisacani—Iaşi

„Organizarea educaţiei tineretului"

din şcoala secundară şi religia

Se depun străduinţe serioase pentru o nnuă îndrumare a tineretului.

Dela 17 Ianuarie 1942 a început activitatea pentru educaţia extra-şcolară. Se reorganizează pregătirea premilitară şi se lucrează stăruitor pentru educaţia din şcoalele de toate gradele.

Sunt de îndreptat în această privinţă erori din trecut şi viaţa trebuie diriguită spre orizonturile pe care războiul le-a deschis în noua ordine pentru Europa şi pentru noi.

E nevoie de pregătirea unei generaţii vrednice de jerfele de azi şi de viitorul ce ne stă înainte.

Fără îndoială, în această acţiune trebue ţinut seama de factorul religios care întotdeauna a intrat în preocupările tuturor pedagogilor afară de ale bolşevicilor. In războiul de azi a fost valorificată în deosebi puterea credinţei în Dumnezeu în lupta depe front iar virtuţile creştine sunt căutate ca reazim şi pentru greutăţile din interior.

Educaţia are a ţine seama de aceste realităţi care cer desvoltarea vieţii creştine ca sprijin al împlinirei idealului moral şi naţional.

In faţa acestui deziderat, vin să cercetez cum e ţinută în seamă religia în măsurile ce s'au luat cu privire la educaţia tineretului din şcoala secundară.

Nu caut să critic o lege acum când nu trebuesc discuţii ci realizări unitare. Toată sforţarea noastră trebue să fie concentrată pentru front formând un singur gând iar măsurile luate în interior trebuesc împlinite fără obiecţie. Consider însă din aceleaşi motive, o datorie să semnalez autorităţii în drept ceea ce ar dăuna fortei noastre naţionale mai ales în chestiunea aşa de gingaşe a educaţiei.

Observările mele le-am arătat în consiliul şcolar la liceul unde sunt profesor spre a fi comunicate inspectoratului. Am trimis un referat şi I. P. S. Mitropolit al Moldovei în această chestiune după ce am expus-o şi în consiliul eparhial din care fac parte.

Nouile rânduri cu privire la educaţie se cuprind în decretul lege Nr. 870 publicat în M. O. Nr. 235 din 4 Octombrie 1941, cu privire la „Organizarea educaţiei tineretului român".

Deşi după titlu arată că se ocupă cu educaţia întregului tineret român, decretul nu priveşte decât educaţia din şcoalele secundare. Este îndreptăţită o grijă deosebită în această direcţie pentrucă din şcoala secundară pornesc toţi cei ce formează elementele de conducere şi de elită care determină curentele sociale- Aici apoi e neoie mai mult de îndreptarea unor lucruri din trecut.

Scoala, arată între altele expunerea de motive a legii, „pune programa de învăţământ mai presus de necesităţile vieţii". Cercetăşia, strejeria şi frăţiile de cruce, cărora li s'a încredinţat pe rând activitatea educativă, au separat educaţia de şcoală ajungând la rezultate negative.

Complectată cu unele instrucţiuni ale Ministerului Culturei Naţionale, legea a fost pusă în aplicare chiar din toamna acestui an şcolar.

S'au împărţit elevii în grupe ce poartă fiecare numele unui profesor „educator" care o conduce. S'au fixat câte 3 ore speciale pentru activitatea educativă după un program alcătuit de şeful grupei.

Nu ştiu care va fi fost rezultatul acestor încercări căci în Ianuarie 1942, s'au trimis alte instrucţiuni pentru aplicarea aceluiaşi decret.

Aceasta desigur a adus o stânjenire dacă nu chiar o atingere a autorităţei şcoalei în faţa elevilor. Se cuprind în aceste două rânduri de directive chiar unele dispoziţii contradictorii, impuse în acelaş an şcolar, aceloraşi elevi, pentru punerea în aplicare a aceleiaşi legi, deşi era ştiut de toată lumea că reformele şcolare prea dese au fost dezastruoase învăţământului. Astfel în primele instrucţiuni se cere ca unitatea educativă în şcoală să nu mai fie clasa ci o grupă bazată pe comunitate de muncă după alte principii iar dispoziţiile din urmă stabilesc: „Clasa rămâne şi din punct de vedere educativ unitatea colectivă".

Prin primele măsuri se desfiinţează dirigenţia iar prin cele de al doilea se reînfiinţează.

Atât legea cât şi ambele dispoziţii pentru aplicarea ei, cuprind apoi şi alte lucruri străine de realităţile vieţii de şcoală pentru care motiv rezultatele nu le vedem aşa de strălucite cum am fi dorit.

Dar ceea ce vreau să analizez este felul cum e privită religia în acest program de educaţie.

Era de aşteptat să se arate că ţinta urmărita de lege este de a forma buni creştini şi buni români.

N'ar fi fost jicnit nici un principiu pedagogic şi nu era atinsă nici structura laică a statului nostru dacă se stabilea că idealul creştin constitue un scop al educaţiei în şcoală. In el se cuprind cele mai înalte precepte morale de muncă, cinste şi jertfă.

Viaţa românească de azi nu este în conflict cu biserica pentruca să supere pe cineva dacă am mărturisi că urmărim să realizăm o viaţă adevărat areştină.

Din contra. Războiul nostru sfânt l-am pornit îngenunchind în faţa altarului. Forţa morală cu care luptăm pe front şi la care apelăm pentru asistenţa socială, sacrificiu şi cultul eroilor, tot în religie se caută şi se găseşte.

Ca o expreste a acestor realităţi şi năzuinţe pe care educaţia are a le culiva, trebuea să se prevadă virtutea creştică ca scop alăturea de patriotism,

Dar atât în lege cât şi în cele 2 serii de instrucţiuni nu se vorbeşte nimic despre religie şi prea puţin de naţionalism.

Astfel programul e lipsit tocmai de ceea ce era mai trebuitor : arătarea clară a ţintei educative în jurul căreia să se depună toată stăruinţa.

Art. 2 din lege arată scopul educaţiei printr'o frază care e lungită parcă anume ca să ocolească cuvântul de creştin şi de patriot. („Scopul pregătirei educative şi al orientării în viaţă a tinerilor este de a face din ei oameni sănătoşi la corp şi suflet, senini şi echilibraţi sufleteşte cu iniţiative la fapte, buni cetăţeni români şi capabili de năzuinţe morale superioare în ori ce situaţie s'ar găsi".

Dar dacă idealul creştin nu figurează ca ţintă nu putea fi neglijată cu totul preocuparea religioasă căci în orice caz aceasta intră în „necesităţile vieţii".

El bine, nu numai că nu se destinează o latură de pro-

gram pentru educaţia religioasă dar nu se găseşte nicăeri, nici în lege nici în instrucţiuni. măcar în mod accidental, cuvântul religiei sau Dumnezeu.

Dispoziţiile din urmă împart programul de educaţie în următoarele ramuri: 1) Activităţi literare, 2) activităţi ştiinţifice, 3) activitţăţi artistice şi 4) activităţi practice şi sportive.

Când se repartizează profesorii pentru cele patru activităţi, profesorul de religie a trecut pentru activitatea literară.

Deci educaţia religioasă nu numai că nu şi-a găsit un cadru al ei dar nici măcar nu-i amintită spre a fi înglobată în altă ramură.

In proiectul de reformă al învăţământului secundar din Mai trecut, religia era scoasă dintre obiectele de studii sub motiv că ea are numai un rol educativ iar acum, în legea de organizarea educaţiei, nu i se indică nici un rol fiind complect ignorată.

De sigur nu aceasta a fost intenţia căci nu acestea sunt principiile unei bune educaţii şi nici acestea nu sunt realităţile noastre naţionale. Cred că nu e nevoie să mai insist pentru documentarea acestui lucru.

Normele din urmă pentru punerea în aplicare a legii organizărei educaţiei, sunt alcătuite de o comisie specială, verificate de un consiliu pedagogic şi semnate de D-l Ministru.

In această comisie nu s'a învrednicit să fie şi un reprezentant al bisericii care să susţină punctul de vedere creştin? S'au dacă toţi membrii au fost laici, n'au găsit, nici ei, nici onoratul consiliu pedagogic, nimic de spus despre rolul religiei?

Faptul că în legea pentru organizarea educaţiei tineretului nu prevede nimic pentru cultivarea vieţii creştine e în cotrazicere cu tot ce se declară în mod oficial de conducerea statului, cu realităţile şi străduinţele sfinte ale neamului şi-l socotim primejdios.

Dealtfel viaţa religioasă a trăit acum mai intens şi educaţia religioasă e mai cerută decât oricând. Tocmai legea să vină şi s'o oprească îndreptând preocupările în alte direcţi?

Conducătorul Statului, care a redat drepturile neamului şi ne deschide o viaţă nouă, îşi reazimă străduinţa pe credinţa strămoşească şi'n numele ei chiamă pe toţi la muncă şi

jertfă. Aceiaşi convingere e împărtăşită de întregul guvern şi de D-l Ministru al Culturei Naţionale.

Intr'un decret lege de anul trecut se cere o apropiere mai mare de biserică pentru desăvârşirea educaţiei religioase şi în acest scop se redusese obligaţia orelor de predare a profesorilor de religie la 12 pentruca restul să oficieze în biserică cu elevii săi.

Un consiliu de Miniştri, sub preşedenţia Conducătorului Statului, în luna Februarie a. c., s'a ocupat deaproape de chestiunea educaţiei tineretului şi a proclamat, în aprobarea entuziastă a opiniei publice, virtutea creştină şi patriotismul drept ţintă a tuturor străduinţelor.

Puterea credinţei care a săvârşit minuni, e mai vorbitoare şi mai căutată dccât oricând. Deaceea cerem să fie luată în seamă în măsurile ce se rânduiesc pentru educaţia tineretului nostru.

Şi pentru ca această cerinţă se poată fi îndeplinită, şi să dea rezultat, este nevoie de prezentat un program.

Realizarea unei educaţii creştine are multe laturi şi cere un studiu amănunţit şi o activitate stăruitoare.

Instituţiei divine a Bisericii, moştenitoare a unei înalte pedagogi, îi revine sarcina de a fi la dispoziţia Statului în această chestiune care face parte din misiunea ei.

Predarea învăţământului religios în primul loc, cere o atenţie deosebită. Noţiunele adevărului creştin trebuie să fie idel vii, idei forţe care să deschidă drumul educaţiei. Dacă aceasta e necesar la toate obiectele de învăţământ, cu atât mai mult la religie care e în deosebi un studiu educativ.

Educaţia religioasă are apoi la îndemână multe mijloace indicate chiar de practica bisericii şi de pedagogii creştini:

Rugăciunea în şcoală, rugăciunea adevărată, prilej de reculegere ;

Participarea activă la serviciile divine. Inţelegerea simbolului din cultul divin şi a tuturor imnelor şi cetirilor din biserică pentruca să devină o expresie a simţământului religios intern ;

Taina mărturisirii şi a împărtăşirii, prilej de îndreptare morală şi de meditaţie.

Coruri religioase, servicii divine pentru elevi şi predic

adequate, serviciile la întâmplările din viaţă de familie, procesiuni religioase, fapte de caritate creştină etc. Toate acestea constituie un bogat material pentru educaţia religioasă care trebuie studiat şi aplicat căci suntem departe de a-l utiliza în şcoală în adevăratul lui rost. Icoanele, cărţi de rugăciune, atmosfera de sărbătoare, cultul morţilor şi al sacrificiului, iarăşi le avem la îndemână din belşug pentru a le utiliza.

Dacă înţelepciunea timpului cere aceasta, înseamnă că aceasta este adevărata nevoie a vieţei.

Folosind cele mai favorabile împrejurări pe care timpul ni le oferă pentru o adevărată educaţie religioasă, vom clădi temelia cea tare a neamului care să aibă ca bază credinţa în Dumnezeu şi împlinirea voei Lui drept supremul bun.

Educaţia religioasă astfel înfăptuită ar coincide aproape cu tot ceiace dorim dela tineret.

Ulterior, după ce au fost scrise aceste rânduri dar înainte ca ele să fie înserate, a apărut în buletinul oficial al Ministerului Culturii Naţionale, „Şcoala românească“, No. 2 depe luna Maiu, o dare de seamă pe care Consiliul superior pedagogic o face asupra operii educative în şcoala secundară. Din ea se vede cât de îndreptăţite sunt cele înfăţişate de noi aici.

D-l Prof. univ. N. Şerban, membru în consiliul superior pedagogic, care face raportul, mărturiseşte că a fost omisă din lege şi din instrucţiuni, activitatea religioasă, naţională, morală şi socială şi că „se impune ca ministerul să vie cu instrucţiuni complimentare pentru aceste activităţi“. Darea D-sale de seamă o raportează în primul rând la activitatea religioasă şi la cele care au fost omise arătând că tocmai acestea au mai mare însemnătate şi nu puteau lipsi.

In ce priveşte educaţia religioasă, declară că e aproape inexistentă în licee. Drept cauză a acestui lucru, înafară de faptul că în liceu sunt mulţi profesori indiferenţi în materie de religie, găseşte şi în aceea că în cursul inferior se predă istoria bisericii şi dogmele „învăţământ intelectual care nici nu ţinteşte macar la picurarea în sufletul copiilor a sentimentului religios“.

D-sa recomandă frequentarea bisericii, coruri religioase dând şi alte sugestii.

Noi suntem mulţumiţi deocamdată că se declară de că-

tre organul oficial superior al Ministerului că se face puţină educaţie religioasă în liceu căci aceasta înseamnă că se recunoaşte nevoia şi importanţa ei. Inseamnă că i se va acorda mai multă importanţă pentru viitor şi se va intensifica.

In ce priveşte însă afirmaţia că partea intelectuală nu are nici un rol în educaţia religioasă ci numai sentimentul, o socotim primejdioasă nefiind justificată decât în parte.

Ea porneşte dela constatarea că unii profesori, — de religie caşi de alte obiecte —, predau cunoştinţele numai pentru cunoştinţe, chinuind memoria elevilor cu ele.

De aici şi până la concluzia că învăţământul intelectual este nefolositor educaţiei e mare depărtare. Dacă instrucţia nu e prin sine însăşi un scop, e totuşi poarta care deschide drumul educaţiei temeinice. Indreptarea nu se va face în materie de educaţie înlăturând cunoştinţele ci predându-le cu mai multă grijă ca ele să devină idei-forţă.

Că religia nu-i intelectualism ci viaţă, asta nu înseamnă că ne putem d i s p e n s a de învăţătura creştină şi să reducem totu la un sentimentalism gol care ştiu cât e de primejdios. Teologii, studiind fenomenul religios, au dovedit că la el iau parte toate funcţiunile sufleteşti, că nu-i numai sentiment după cum nu se reduce nici numai la intelectualism. Ideia şi cunoaşterea adevărată însă, deschide drumul faptei nobile şi o întăreşte.

Cum s'ar putea spune că prin cunoaşterea istoriei bisericeşti care prezintă pilde atât de vii de virtute şi jertfă creştină, nu se influenţează asupra educaţiei religioase? Cum s'ar putea spune că gustând din frumuseţea învăţăturii creştine nu ne şi apropiem de ea? Ar fi caşicând n'ar fi necesară nici cunoaşterea istoriei naţionale pentru cultivarea patriotismului după cum iarăşi n'ar fi utilă nici cunoaşterea legilor fizice ale naturii întregi pentru orientarea practică în viaţă.

Că lucrul nu trebue să rămână la cunoştinţă numai căci atunci nu foloseşte nimic şi că trebue desăvărşit şi prin alte mijloace pentru a fi altoit vieţii, asta e altceva şi nu înseamnă că ne putem dispensa de învăţătură.

Noi aşteptăm complectarna dispoziţiunilor legale făgăduite de Consiliu pedagogic superior al Ministerului Educaţiei

prin care să se arate rolul şi să se prevadă activitatea necesară educaţiei religioasă pentruca să putem sta cu tot avântul în slujba ei. In ce priveşte programul de care desigur trebue să fim întrebaţi, se găsesc în parte schiţat în aceste rânduri.

Econ. C. Munteanu

Arhidiaconul Varlaam Arghirescu

— *Amintiri* —

Printre figurile bisericeşti întâlnite în anii tinereţii mele unele impresionându-mă prin situaţiile lor înalte, despre care scriu aiurea, precum : mitropolitul Moldovei Iosif, episcopul Melhisedec al Romanului, blândul episcop Silvestru Bălănescu al Huşilor, energicul teolog fost primat al României Atanasie Mironescu, cărturarul smerit Gherasim Timuş episcop al Argeşului, cuviosul episcop Gherasim Safirin al Romanului, figura reprezentativă şi distinsă a arhiereului Varlaam Răileanu directorul seminarului din Iaşi în care eram atunci elev, iar altele prin diverse fapte şi împrejurări, — am mai întâlnit şi exemplare, foarte rare, de monahi din clerul mai mărunt, pe care nu-i pot uita, pentru feluritele însuşiri şi preocupări alese remarcate la dânşii, într'o vreme când mă aflam în pragul intrării în viaţa de obşte a lumei şi căutăm cu nesaţ explicabil elemente de orientare pentru viitorul meu. Printre aceştia este arhimandritul Isidor Bujilă din episcopia Romanului şi arhidiaconul mitropoliei din Iaşi, Varlaam Arhirescu. In rîndurile ce urmează dau loc câtorva amintiri despre părintele Arghirescu.

O reorganizare a seminarelor teologice făcută în 1893 de ministrul cultelor de atunci, Tache Ionescu, desfiinţând câteva seminare de gradul întâi, adecă, din cele ce aveau pentru pregătirea clerului numai patru clase de învăţământ secundar şi localuri necorespunzătoare menirei lor, în scopul de a se da apoi clerului o pregătire superioară cu opt ani de studii, a făcut ca elevii seminarelor desfiinţate din Huşi şi Galaţi împreună cu cei din cursul inferior ai celui

dela Iaşi, să fie adunaţi în toamna arătatului an în localul bun şi încăpător al seminarului din Roman. Şi cu acel prilej, printre elevii veniţi din alte părţi, mai toţi cu vârsta între 14 şi optsprezece ani, iată că observ şi un tânâr monah, numit Varlaam Arghirescu, despre care colegii săi mi-au spus, că e deloc dintr'un sat depe Valea Bistriţei Hangu şi-i ierodiacon din monăstirea Neamţu, şi că datorită vocei sale de bas profund şi purtătorilor alese, la stăruinţa profesorului din Iaşi, Gavril Musicescu, care îl auzise şi-i plăcuse cum slujia, mitropolitul Moldovei Iosif i-a dat bucuros binecuvântarea de a pleca din monăstire spre o pregătire cărturărească superioară, fiind în acelaş timp şi un element mpodobitor, atât prin figura sa, cât şi prin vocea de bas distins ce avea, în serviciile divine ale catedralei din Iaşi.

Prezenţa sa de elev mai vrâstnic între noi toţi ceilalţi băeţi, apoi faptul că era monah, cu o admirabilă „figură de Christ", şi prin purtările sale distinse şi blânde în internat şi în slujbe, ne-a impresionat pe toţi în chip deosebit. Pe atunci eram în clasa a treia a seminarului din Roman, iar toamna trecând eu în a patra a celui din Iaşi, părintele Varlaam a rămas în Roman, reapărând la Iaşi după o despărţire de doi ani.

Anii petrecuţi apoi în seminarul „Veniamin", deşi eram în clase deosebite, mi-au dat noui prilejuri să constat împreună cu ceilalţi colegi, din ce în ce mai bine, alesele însuşiri sufleteşti ale acestui cleric. Inalt, voinic şi cu o forţă herculiană (pierzind un elev cheia lăcatei pupitrului său de stejar din clasă, păr. Arghirescu i-a frânt belciugele cu o mână print'o foarte scurtă sforţare, uimindu-ne pe toţi), apoi smerit şi plin de atenţie şi prevenire pentru toată lumea, apreciat de director, de profesori şi respectat de toţi elevii şcoalei, adăoga şi o milă frumoasă faţă de cei săraci, şi nu mică ne-a fost la toţi mirarea când am constatat, că salarul său lunar era împărţit, fără trâmbiţare, elevilor lipsiţi de mijloace din diferite clase şi îndeosebi celor distinşi la învăţătură şi cu purtări bune.

Fiind de o bunătate sufletească rară, dumineca şi în sărbătorile cu ore de ieşire liberă din internat, pleca şi în plimbări prin jurul Iaşilor, înconjurat pururea de câte şase

până la zece elevi din clase deosebite, descriindu-le monăstirile pustiite, cu trecutul lor, atrăgându-ne luarea aminte asupra splendorii ce ne ofereau peisajele văzute din dealurile Cetăţuei, a Galatei sau a Copoului asupra Iaşilor şi împrejurimile sale atât de pitoreşti, şi schiţând cu un deosebit dar de istorisire, diverse clipe însemnate în trecutul acestora, împresionându-ne profund. Pe mine mă lua ştiindu-mă sărac şi din compătimire pentru munca ce puneam spre a transcrie săptămânal cu cerneală chimică spre multiplicare prin centigraf, câteva cursuri pentru care nu erau cărţi tipărite, necesare la trei clase şi plătite mie numai cu zece bani coala.

Primblările acestea, cu lecţiile sale peripatetice, cu jalea de ieremiade ce ne-o împărtăşia văzând contrastul dureros al trecutului monastirilor Iaşului şi ruinarea în care le adusese secularizarea din 1865, ne sguduia sufletul, dând astfel acestor ore de recreare şi o valoare didactică lesne de înţăles.

Apoi, pecât situaţia sa deosebită între noi ne distanţa şi ne servea nouă seminariştilor ca un fel de model viu, pe atât uneori, era nepreţuit ascultându-l istorisind amintiri din viaţa-i proprie şi a diverşilor călugări îndeosebi din monastirea sa de metanie Neamţu, în timpul cărora, noi ascultătorii nu odată am surprins umbre de mâhnire pe fruntea şi în privirile sale, desvăluind nemulţumiri pentru declinul în care se vedea acum şi acest vestit locaş monăstiresc.

Iar peste toate însuşirile sale deosebite, nu uit cum ne îndemna şi ne ajuta băneşte, să mergem la concerte şi conferinţe culturale, să vizităm muzeul de ştiinţe naturale şi pinacoteca şcoalei de arte frumoase, şi mai ales să cetim, cât mai multă literatură, toate, făcându-le cu bună alegere. Un mai bun „spiritual" decât dânsul în seminar, noi elevii de atunci (1896-1899) nu am avut.

Numărul mare al celor ajutaţi de dânsul băneşte şi cu povăţuiri părinteşti, cine-l poate şti; precum nu l'ar şti nici dânsul însuşi. Sub acest raport, arhidiaconul Varlaam Arghirescu a fost, ca şi celălalt monah din Mitropolia de Iaşi, Ilarion, un mecena al seminariştilor, care ne oprea să-i aducem laudă şi se supăra când vreunul i-ar fi adus înapoi ajutorul dat. Mi-amintesc totuşi şi de aceste cazuri, când a primit, cu reţinută neplăcere nişte bani împrumutaţi unor elevi mai

cu dare de mână, dar spre ai trece îndată altora săraci, pe care din întârzierea sosirei salarului său, nu-i ajutase la timp.

După terminarea cursurilor seminarului „Veniamin", părintele Arghirescu s'a înscris la facultatea de teologie din Bucureşti, dar acum nu mai era nici Muzicescu, nici mitropolitul Josif să-l ajute, şi atunci s'a reîntors în serviciile catedralei din Iaşi, împodobindu-i slujbele şi chivernisindu-i zestrea într'un chip nemai pomenit de grijuliu, rămânând astfel cunoscut ca o figură distinsă a clerului mitropoliei de multe generaţii de seminarişti trecute prin acest oraş.

Pentru două lucruri nu a reuşit nimene să i se pogoare în suflet spre a i le afla, deşi se pot deduce : Dece a refuzat în totdeauna să primească ranguri bisericeşti şi dece nu a vrut să mai plece din Iaşi nicăeri, toată viaţa sa, nici chiar spre a-şi vedea metania adecă monăstirea Neamţului, unde era pururea dorit de toţi cei care-l cunoşteau ?!

Dela acest călugăr, pus ca un fel de pedagog între noi de director, arhimandritul apoi arhiereul Varlaam Răileanu, ascultam cu toţi numeroşii colegi din dormitorul mare poreclit „moară", în serile cu clipe libere de sâmbătă spre duminecă, multe sfaturi şi istorisiri instructive, sau poveşti ce adesea ne grăbiau adormirea. Par'că-l aud şi acum povestind domol şi cu glas profund în liniştea şi semiîntunericul dormitorului, iar noi, numai urechi, ascultându-l cu coatele pe perine, atenţi şi tăcuţi până adormeam.

Odată, însă. ne-a prevenit, că ne va spune nişte întâmplări adevărate, dar care urmau să ne sperie somnul, şi aşa a fost. Incercăm a reda câteva din ele.

Eram de vreo doisprezece ani, — începu dânsul. Terminasem cursurile şcoalei din satul nostru şi urmând îndemnului sufletesc văzut şi la alţi copii din satele de pe valea Bistriţei, am pornit pentru călugărie la monastirea Neamţului.

Cine a vizitat monăstirile mari şi renumite de călugări sau călugăriţe din judeţul Neamţului şi a avut prilejul să vadă cât de puţină vreme slujbele măreţe bisericeşti ce se fac prin ele şi-a urmărit deaproape rânduelile vieţii călugăreşti, la început foarte curioase pentru oricine, va înţelege lesne cum se pot ivi în sufletele tinerilor, băeţi sau fete, dorinţa de a intra şi ei în viaţa monahală deşi aspră de prin monăstiri.

Ajuns acolo, am fost lăsat pentru ucenicie în grija părintelui Dorotei, vestit cântăreţ bisericesc pe atunci în mănăstirea Neamţu, având tovarăşi mai mulţi fraţi de călugărie, pe Chesarie Dima şi alţii. Aici plăcându-mi cartea şi rânduelile sacre ale vieţii călugăreşti, nu după multă vreme am fost socotit printre fraţii deosebiţi şi buni pentru felurite ascultări, adecă treburi monastireşti, dintre care mai plăcute mie îmi erau cântările şi cetirile feluritelor slujbe din bisericile monăstirei.

Deaceia, într'una din zile, întâmplându-se să înceteze din viaţă un ieromonah foarte voluminos dar şi bun bisericaş, şi aşezat fiind înainte de înmormântare, cu sicriul în biserica sft. Gheorghe, spre a i se ceti peste noapte cele cuvenite după rânduiala înmormântării călugărilor, am fost şi eu socotit printre cei, care urmau să-i cetească vreo jumătate de ceas. Rândul meu era în amurg, dar un ieromonah oarecare, mi-a cerut să schimb rândul cu dânsul, cam aproape de slujba privegherii de miezul nopţii şi am primit acest schimb cu indiferenţă.

Era toamnă şi amurgise devreme, şi cu toate că şi în biserică şi afară începuse a fi răcoare bine, uşile bisericii erau deschise larg în lături, deoarece cadavrul cam mirosea. In toată biserica nu ardea decât candela dela icoana Maicei Domnului, două lumânărele la sfeşnicele de lângă sicriul decedatului şi lumânarea din mâna cetitorilor de rugăciuni.

Când mi-a venit rândul meu de cetire, atât în biserică precum şi în curtea monăstirei era cumplit întuneric şi o tăcere mormântală apăsătoare. Monahul care cetise înainte de mine, s'a dus îndată spre chilie să se odihnească, iar în locul său am început să cetesc eu la capul sicriului descoperit, rămânând absolut singur în toată biserica.

Deşi eram obicinuit cu întunericul dinlăuntrul bisericilor în care uneori intram cel dintăi să aprind lumănările pentru slujbe şi-l ştiam bine pe cel răposat, totuşi, nu ştiu cum, simţindu-mă atunci singur în aşa cumplită tăcere, am băgat de seamă o uşoară înfiorare căreia nu i-am dat luare aminte şi am continuat a ceti cu glas domol paginele trebuitoare.

Câtă vreme voiu fi cetit eu aşa, nu ştiu; îmi amintesc

însă, că într'un moment dat am auzit ceva nedesluşit. Spre a vedea dacă în adevăr a trecut cineva prin faţa uşei bisericii, sau e grai omenesc, ori numai părere, mi-am întrerupt puţin cetitul, dar ne mai auzind nimic, am continuat cetirea mai departe.

După alte câteva minute, un sgomot, de astă dată mai pronunţat, m'a făcut nu numai să tac, dar şi să tresar neliniştit. Ridic lumânarea în sus, deasupra capului meu şi privesc pătrunzător în toate părţile întunerecului, spre a mă dumeri de unde ar putea veni sgomotul, dar îndată m'am încredinţat că nu-i nimene şi-s înconjurat ee aceiaş profundă tăcere. Apoi, pentru a-mi face curaj, am mai aprins vreo două lumânări în sfeşnicele dela capul şi picioarele mortului, iar călcând înadins mai sgomotos pe pardoseala bisericii, ca să-mi continui cetirea.

Insă, nu după multe clipe, şi cu toate că schimbasem şi tonul glasului meu, aud iarăşi sgomot şi ridicând din nou lumânarea în sus spre a cunoaşte mai lesne cine-l face, cum lângă sicriu ardeau acum mai multe lumini, observ cu groază cadavrul mişcând.

Imi opresc respiraţia şi privesc mai atent, dar iarăşi nu mai aud nimic decât puternicile bătăi ale inimei mele, iar cadavul în aceiaş nemişcare. Totuşi, speriat, am întrebat aproape răcnind: „Părinte, eşti mort, sau numai leşinat?...“

Apoi, reflectând, mi-am spus, se vede că mi-a intrat frica în oase şi deacum o să am lesne felurite închipuiri, iar spre a mă încuraja pornesc din nou să mai adaog lumini în sfeşnicele de lângă sicriu. Data asta, însă, abia am revenit la loc şi înainte de a reîncepe cetirea, văd limpede cadavrul mişcând şi aud câteva gemete înăbuşite, odată, şi după câteva secunde altele, parcă înadins spre a mă încredinţa eu mai bine, că în adevăr se întâmplă ceva neobişnuit.

Atunci, zguduit de groază, am răcnit: „Părinte, dacă nu eşti mort, scoală-te; ce mă sperii?...“ şi ridicând cartea cu amândouă mânele, o psaltire mare de Neamţ, am repezit-o puternic în cadavru şi am fugit din biserică, strigând din răsputeri: „Săriţi, mortul n'a murit!...“ şi oprindu-mă tocmai în poarta de intrare a clopotniţei mari, prins în braţe de portarul speriat şi dânsul de ţipătul meu.

Indată m'au înconjurat câţi-va călugări, care veneau din vreme pentru slujba privegherii din biserica mare, cerându-mi lămuriri, şi deducând că sunt speriat, unii au început a mă mângăia, iar alţii au intrat în biserică, să vadă ce-i cu „mortul viu". Şi nu mi-am venit în fire, decât, când s'au reîntors cei din biserică, spunându mi că, în adevăr, şi ei au văzut cadavrul mişcând, însă lămurind că acest lucru se datoreşte faptului că decedatul fusese de o corpolenţă exagerată şi acum gazele din el provocau mişcarea cadavrului şi gemetele de care mă speriasem eu.

Peste puţin întâmplarea aceasta a ajuns şi la cunoştinţa stareţului, care tocmai scobora spre slujba privegherei de miezul nopţii şi nu înţelegea ce s'a întâmplat la poarta de sub clopotniţă, dispunând canonisirea celui care-şi schimbase rândul cetirei cu mine, lăsându-mă singur, un copil de doisprezece ani, în miez de noapte lângă acel cadavru boclucaş.

* * *

Ca să mă mai liniştesc eu de spaima trasă cu acel prilej, — continuă părintele Arghirescu, — un călugăr mi-a istorisit a doua zi o altă întâmplare, cam la afel cu cea auzită, dar petrecută cu dânsul. Ascultaţi-o.

Eram mărişor, prin clasa a patra primară, spunea acela. Tata, fiind preot, ne deprinsese pe noi băieţii săi cu unele treburi bisericeşti. Iar eu fiind mai răsărit între dânşii dela o vreme purtam grija multor trebi, între care şi socotelile luminărilor şi altor cheltueli de slujbe şi întreţinerea bisericii, şi în bună înţelegere cu paracliserul, ajunsesem să ţinem biserica şi ograda ei într'o curăţenie deosebită, pentru care lucra tata, de altfel foarte scump la vorbă, mă lăudase de câteva ori, deoarece şi protoiereul şi oamenii îi aduseseră şi lui mulţumiri pentru acelaş lucru.

Intr'un decembre umed şi fără omăt, din care cauză auziam spunându-se că s'a şi ivit prin satul nostru scarlatina, închizându-se şcoala, am fost trimis să stau câtva timp la târg, la un neam al nostru, iar deacolo să mă reîntorc cu felurite cumpărături, că se apropiau sărbătorile Crăciunului, împreună cu un văr al meu, student la medicină în Iaşi, urmând să petreacă sărbătorile la noi. Şi după o lipsă

cam de vreo zile, ne-am întors amândoi acasă, la noi la ţară, încărcaţi de felurite bunătăţi, unele procurate anume pentru noi copii, după o listă dată de tata şi revăzută de vărul meu.

Dar, sosirea ne-a fost cu o zi mai înainte de socoteala celor deacasă, deci cam pe neaşteptate. Amurgise demult, iar lumină n'am găsit în camera mare a copiilor şi la bucătărie ; pentru celelalte odăi, se trecuse cu vederea să fie pregătite lămpi şi luminări.

Eu, îndată ce am sosit, am lăsat pe ceilalţi să'ntimpene pe vărul meu, îngrămădindu-l cu felurite întrebări, şi luând cheile bisericii m'am strecurat repede, să aduc câteva capete groase de luminări dintr'un dulap din altarul bisericii.

Am deschis uşa mare dela întrarea bisericii şi trecând pe întuneric pe lângă stranele peretului din dreapta am intrat în altar ; am luat un chibrit din cutie pe care o ştiam bine unde sta de obicei la îndemână şi am aprins o luminărică ; apoi, am scos dintr'un dulap un mănuchiu de capete mari şi am pornit înapoi, supărat oarecum că în lipsa mea n'avusese paracliserul grijă să ţie aprinsă candela ce ardea în toate nopţile la icoana Maicei Domnului din catapeteazmă, iar fiind grăbit a duce luminările cât mai curând în casă, gândeam să nu mai zăbovesc aprinzând-o eu, ci să-l trimit tot pe dânsul pentru asemenea lucru.

Eşind însă cu o mişcare grăbită din altar, mi s'a stins lumânarea, dar ştiind pe dearostul chiar numărul paşilor dintre altar şi uşa bisericii am păşit înainte prin întuneric. Această împrejurare neînsemnată, însă, se vede că m'a abătut puţin din linia dreaptă a paşilor mei, pentrucă, deşi mai trecusem prin biserică pe întunerec de nenumărate ori, nu mă împiedecasem niciodată de nimic ; acum totuşi, deşi socotind că merg drept prin mijlocul ei' mă lovesc deodată cu pieptul de un sfeşnic de alamă, care s'a răsturnat cu sgomot într'o parte pe lespedele bisericii, iar cu genunchii de un fel de ladă deschisă, căzând cu faţa în jos dealungul ei şi lovindu-mă cu fruntea şi obrazul stâng de un obiect rece şi păros şi cu îngrozitor miros de cadavru.

Dând drumul luminărilor din mână, de spaimă, şi spre a-mi da seama pipăind de ce lucru mă împiedecasem, constat cu groază, că mă lungisem peste un cadavru, ce era pus

într'un sicriu descoperit pe o năselie în mijlocul bisericii şi lăsat, precum s'a spus pe urmă, numai cu lumina candelei, ce întâmplător se stinsese după plecarea paracliserului.

Zguduit de groază, am început a râcni din răsputeri, îndreptându-mă spre partea în care gândeam că-i uşa, pentru a ieşi mai repede din biserică, dar am dat cu fruntea de un dulap ce era sub podul corului.

De nu era paraclisierul, care să intre în biserică îndată ce a auzit strigătele mele, în groaza aceia, desigur cădeam mort de spaimă lângă acel dulap; el însă a intrat îndată întrebându mă speriat ce este, iar observând întunericul din biserică începu a se apăra crezând că eu strig la el că n'a aprins candela şi numai după ce m'a scos din biserică şi-a dat seama de cele întâmplate cu mine.

In marea lor bucurie că venise văru-meu, nimene dintre cei ai casei nu prinseseră de veste ducerea mea spre biserică după luminări, afară de paraclisar, care se luase incet după mine, ca şi în alte dăţi, fără să-şi deie seama că eu care lipsisem din sat, habar n'aveam de mortul adus în biserică în ziua aceia, iar încredinţat că eu la ieşirea din biserică urma să-i dau ca deobicei cheile bisericei spre a le duce la locul lor ştiut şi de dânsul, acasă la noi, mă aştepta afară.

Desmetecit puţin, de răcoarea nopţii, m'am reîntors cu faţa galbenă ca ceara' speriind pe toţi cei din casă, dumeriţi de cele întâmplate numai după ce mi-am venit în fire şi le-am istorisit întâmplarea, în regretele tuturor că nu avuseseră nimene timp, să mă previe de aşezarea mortului în biserică.

O săptămână întreagă am sărit îngrozit prin somn; apoi, câteva zile în şir mi-am fricţionat obrazul şi fruntea cu spirt, părându-mi amorţite din atingerea cu cadavrul şi nu-mi ieşia mirosul îngrozitor din nări cu toate spălăturile nasului şi gurei cu felurite ape parfumate.

* * *

Dar, să vă mai istorisesc, şi următoarea întâmplare, asta cetită cândva în ziare, mai adaose părintele Arghirescu.

Era o minunată noapte cu lună, în toi de vară. Căl-

dura năbuşitoare din vremea zilei părea a se prelungi şi peste noapte.

Casele mari cu etaj ale unui boer din B, erau vecine n laturea de meazăzi, cu cimitirul bisericii, dintre ai cărui arbori se răspândea adesea o uşoară răcoare cu plăcut miros de salcâmi şi de tei înflorit. Musafirii ce-i avea într'o sară, după cină, sau despărţit în două, bărbaţii să fumeze, să discute sau să joace cărţi într'un salon, iar cocoanele trecură în salonaşul ce avea ferestre deschise spre cimitirul acela răcoros.

Precum se ştie, înainte vreme, prin oraşele mai mari ale Moldovei, fiecare mahala îşi avea biserica cu cimitir în jurul ei, şi abia după 1865, s'a început înfiinţarea cimitirelor mari duse afară din oraşe; încât, lumea pe atunci era deprinsă cu apropierea acestor atât de liniştiţi vecini, iar verdeaţa cu florile din ele făceau din cimitire grădinele de odihnă ale locuitorilor in zile de duminici şi de sărbători.

In noaptea aceia cu lună excepţional de clară, cocoanele de care vorbesc, vedeau de sus dela ele, printre copaci, crucile multor morminte mai deosebite. Şi, terminând micile lor discuţi cu subiecte din vremea aceia, în jurul meşteşugului de a face felurite şerbete şi dulceţuri, a stării câmpurilor şi a greutăţii de a se decide între a rămâne pe vară la moşii sau a pleca pentru băi la Slănic, şi desigur de ivirea rochiilor cu trenă lungă în locul malacoafelor rotate de odinioară, privind pe fereastră clarul lunii şi cimitirul vecin, una dintre dânsele şi-a adus aminte de trecerea din această viaţă, prea devreme, a cutărei cunoscute în floarea tinereţei şi se căsnea să-i zărească printre arbori frumosul monument aşezat nu de mult de familie, cioplit în marmoră albă şi adus dela Viena.

Numai o singură cocoană ar fi întrebat, se zice, cum se poate locui în vecinătatea unui cimitir? Dar, îndată, altele i-ar fi răspuns liniştitor; iar una mai curajoasă, adăogă zâmbind, că nu numai nu-i e frică de asemenea vecinătăţii, ci e în stare să umble pe aşa vreme singură printr'un atât de frumos cimitir, chiar în toiul nopţii, numai să nu afle soţul său.

Lăudăroşia acesteia schimbă toate discuţiile în jurul unui astfel de curaj şi din vorbă în vorbă, câteva dintre co-

coane făcură rămăşag cu cea bărbătoasă, să se strecoare singură în cimitir, iar ca semn că a pătruns prin el, să înfingă un cuţit în mormântul proaspăt împodobit cu monument al regretatei de care fusese vorba, prea bine ştiut de toată lumea, cuţit care urmau să-l afle adoua zi înfipt acolo între flori.

E drept, că una dintre dânsele ar fi fost contra unui asemenea rămăşag, dar celelalte interveniră accentuând că e prea limpede noaptea şi acest lucru n'ar fi greu de făcut în câteva minute pentru oricine

Curajoasa cocoană a cerut dela bucătărie un cuţit mare, apoi s'a strecurat pe din dos fără să spună slugilor unde se duce, a ieşit pe poarta curţii boereşti, apoi a intrat prin cea vecină a cimitirului şi s'a îndreptat spre mormântul în chestiune, iar una dintre privitoarele prin fereastra de sus, ar fi şi văzut o trecând printre arbori spre acel mormânt.

In vremea asta, boierii continuau discuţiile dintre dânşii iar cocoanele între dânsele pe ale lor. Insă, după o trecere de timp, văzând dânsele că tovarăşa lor voinicoasă, nu se reîntoarce, au căzut pe gânduri.

— Eu v'am spus, că nu sunt bune rămăşagurile, repetă cocoana dintâi, fiind totdeauna periculoase.

— Ia lăsaţi, soro, că nu-i cine ştie ce ispravă, ar fi răspuns alta. Se reîntoarce dânsa îndată şi câştigă rămăşagul.

Dar văzând că totuşi curajoasa nu mai vine, se sfătuiră, să aducă isprava lor la cunoştinţa boerilor din salonul vecin.

La auzul acestei ştiri, se făcu turburare mare. Unii începură a mustra cocoanele dece au consimţit la asemenea grozav lucru, alţii însă au pornit după cea viteză, să vadă din ce cauză nuse mai întoarce. Iar peste câteva minute, cei rămaşi sus, au înţăles cu încremenire, după vaetele soţului aceleia şi din glasurile sgomotoase ale celor care-l însoţiau în cimitir, că se petrecuse ceva îngrozitor.

In adevăr, cercetătorii îndată ce au ajuns la acel mormânt, au găsit biata curajoasă căzută moartă la pământ, iar când au ridicat-o spre a porni spre casă, observară cu uimire că ceva o ţine înloc ; apoi o nouă cercetare le arată, că piedeca era a cuţitului pe caredânsa îl înfipsese în mormânt, dar prin trena rochiei sale.

Lămurirea definitivă a fost apoi, că sărmana femeie, a

avut în adevăr curaj să meargă până la acel mormânt, că învârtindu-se spre a alege locul în care voia să înfingă cuţitul. de frică şi din neluare aminte l'a înfipt singură în chiar coada rochiei sale lungi şi că, desigur, când a vrut să pornească înapoi, simţind că e oprită, s'a speriat atât de tare încât a căzut de groază moartă pe loc.

* * *

Imi închipuiam că asemenea istorisiri „macabre", n'ar fi avut loc în vreun alt internat de şcoală, ci doar numai într'un seminar bisericesc, dar privind în jur prin dormitor, observ la lumina slabă a lămpii colorate de veghe, ce atârna de mijlocul tavanului dormitorului nostru vast, feţele încremenite ale băeţilor, cu ochii holbaţi şi treji ca de când lumea.

Şi poate că părintele Arghirescu ar mai fi depănat şi alte istorisiri, precum dorea acum şi un alt elev să ne istorisească panica produsă la un priveghi de mort, de un şugubăţ, tot macabru, care ascunzându-se noaptea sub masa unui decedat, a tras cu o frânghie săltând mortul în sus, tocmai când flăcăii şi fetele erau în toiul unor cimilituri, glumă terminată cu o groaznică spaimă generală, şi cu o bătaie crudă, dată celui de sub masă, — dar eram în miezul nopţii şi s'a mai întâmplat îndată şi următoarea ispravă, cam de acelaş fel.

Nu ne reculesesem încă din impresiile puternice produse de acele povestiri şi ne pomenim cu o trăsnaie parcă inadins pusă la cale, ca o încheere a unor asemenea lugubre poveşti. Vedem deodată uşa dormitorului deschizându-se, iar din coridorul întunecat intrând încet şi fantomatic un întreg schelet omenesc cu sgomot de oase ciocnindu-se între ele. Era scheletul destinat lecţiilor de anatomie pe care un coleg poznaş, Dăscălescu Alexandru de lângă Roman, înfăşurat ca o stafie într'un cearceaf mare alb, îl aducea dintr'o clasă, ca să-l pună — precum a mărturisit apoi el singur. — în patul lui Costică Matasă sau a lui Gheorghe Manoliu, ca răzbunare pentru necazurile ce-i făceau în clipele de joacă prin curtea şcoalei; sau, la uşa unui pedagog, din camera vecină dormitorului nostru' cam sever, şi care ne trezea dimineaţa cu o punctualitate ce nu-i convenea în deosebi lui Dăscălescu, în scopul de a-l speria, deşi pedagogul era medicinist.

Evident noua noastră spaima a dat loc unui atac cu perine asupra lui Dăscălescu aducând prin asemenea sgomot pe pedagog să vadă ce s'a întâmplat în dormitor la noi şi ca să fie în adevăr speriat chiar atunci de scheletul împins asupra sa de aducător, — după care spectacolul s'a terminat cu o cercetare severă a doua zi, şi cu rezultatul că a produs haz tuturor elevilor, pentru multă vreme.

* * *

Desigur, istorisirile de mai sus, sunt redate cu totul departe de farmecul felului de a povesti al părintelui Arghirescu; le tipărim totuşi, ori cum ar părea, acum, după trecerea din această viaţă a povestitorului, ca un semn de aducere aminte de dânsul şi cu regretul că prin plecarea sa, a dispărut încă una dintre figurele călugăreşti ale mitropoliei Moldovei, distinse prin smerenia lor.

Serapion Bistriceanu

Modificarea

unor dispoziţiuni din legea pentru încurajarea artelor plastice

Art. unic. — Art. 4 din Legea pentru încurajarea artelor plastice din 6 Martie 1937 [1]), se modifică precum urmează :

Se creează o Comisiune specială pentru clasificarea pictorilor bisericeşti autorizaţi şi a zugravilor autorizaţi.

Comisiunea se compune din : 1) cleric, Delegat al Sfintei Patriarhii ; 2) O persoană cu preponderentă cultură artistică bisericească ; 3) Un technician în pictură bisericească ; 4) Un Delegat al ministerului ; 5) Un pictor, delegat al Societăţii Pictorilor şi Sculptorilor Ro-

---

1) Promulgată cu I. D. R. Nr. 914 din 4 Martie 1937 şi publicată in M. O. Nr. 54 din 6 Martie 1937.

mâni, şi 6) Un Secretar, dintre funcţionarii Direcţiei Artelor din Minister.

Această Comisiune lucrează sub preşedinţia Secretarului General al Ministerului Cultelor şi Artelor.

Membrii Comisiunii se numesc de Minister, pe un interval de 4 ani, prin Decizie Ministerială.

Membrii Comisiunii care vor lipsi nemotivat dela 3 şedinţe consecutive, se consideră demisionaţi.

Comisiunea va fi convocată de către Preşedinte oridecâteori va avea să se pronunţe asupra cererilor pictorilor, spre a li se da autorizare de pictori bisericeşti. Această autorizare se va da tuturor pictorilor care au absolvit Academia de arte frumoase sau o şcoală străină echivalentă, sau superioară acesteia, şi care fac dovada a fi restaurat sau pictat din nou interiorul, total sau parţial, al unui locaş de credinţă ortodoxă, greco-catolică sau romano-catolică.

Această din urmă dovadă este lăsată cu totul la aprecierea artistică şi tehnică a comisiunii.

După ce avizele Comisiunii vor fi aprobate de Ministru, se va proceda la întocmirea tabloului de pictorii bisericeşti autorizaţi.

Tabloul pictorilor bisericeşti autorizaţi se poate mări, în urma cererilor aprobate în modul stabilit în prezentul articol, oridecâteori un pictor, absolvent al unei Academii de arte frumoase din ţară sau străinătate, sau un pictor licenţiat în teologie creştină sau în litere, sau un pictor fără absolvenţa Academiei de arte frumoase, dar cu studii în specialitatea picturii, pot dovedi cunoştinţe temeinice în iconografie şi artă creştină, prin lucrări de tehnică murală şi icoane, de deosebită importantă artistică.

Examinarea şi valorificarea actelor de studii pe care le posedă pictorii, precum şi a lucrărilor pe care ei le prezintă, sunt lăsate la aprecierea Comisiei speciale de calificare.

Pentru restaurările picturilor Monumentelor Istorice, se vor da autorizaţii speciale, şi numai acelor pictori cari au făcut studii în această specialitate şi vor

dovedi că au executat în mod ireproşabil astfel de lucrări.

Numai pictorii bisericeşti autorizaţi pot face lucrări integrale, parţiale sau de restaurare a monumentelor de cult.

Vechi zugravi autorizaţi şi care vor dovedi efectiv că au făcut lucrări de pictură bisericească, vor fi zugravi autorizaţi. Dovada valorii artistice şi tehnice a acestor lucrări este lăsată la libera apreciere a Comisiunii.

Zugravii bisericeşti autorizaţi, au dreptul a executa lucrări de pictură la bisericile din parohiile rurale până la valoarea de 80.000 lei, optzeci mii lei, iar numai sub controlul şi răspunderea unui pictor bisericesc autorizat, delegat de Comisiune, au dreptul a executa lucrări la bisericile din Parohiile rurale, până la orice sumă, şi la bisericile din Parohiile urbane până la suma de lei 300.000, trei sute mii lei.

Pentru lucrările de pictură bisericească ce depăşesc suma de lei 800.000, opt sute mii lei. Chiriarhiile sunt obligate a lua dispoziţii să se institue concursuri publice la care să poată concura mai mulţi pictori autorizaţi.

Ministerul exercită prin Direcţia Artelor o supraveghere continuă şi un control general asupra atribuirii lucrărilor de pictură bisericească şi asupra modului lor de execuţie, numai în cadrul art. 1, alin. *b*, din legea de organizare a Ministerului Cultelor şi Artelor dela 16 Martie 1937.

Pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare şi transport ale Membrilor Comisiei spre a participa la lucrări, precum şi a delegaţilor Comisiei pentru controlul pictorilor bisericeşti, concursuri, anchete etc, se institue o taxă de 2 la sută din valoarea lucrărilor de pictură bisericească executate în cuprinsul întregei ţări.

Pictori şi zugravii sunt obligaţi ca la orice lucrare de pictură bisericească să depună la Banca Naţională a României, din plăţile primite, pe numele şi la dispoziţia Ministerului Cultelor şi Artelor, cota de 2 la sută

din costul lucrării contractate, în scopul arătat mai sus.

Aceste sume se vor contabiliza la fondul special denumit : „2 la sută pentru calificarea pictorilor bisericești". Sumele rezultate se vor cheltui, pe bază de ordonanțe emise în virtutea unui credit extraordinar, acoperit de veniturile produse de această taxă. Acoperirea acestor ordonanțe se va face prin emisiune de cecuri, de către Ministerul Cultelor și Artelor, asupra Băncii Naționale a României, care va remite în baza acestora, sumele respective.

Angajările de cheltuieli din acest fond se vor face pe bază de aprobări speciale date de Ministrul Cultelor și Artelor, sau de Secretarul General, delegat,

Operațiunile făcute asupra acestui fond vor forma un capital separat în contul de gestiune a Ministerului Cultelor și Artelor.

Chiriarhiile sunt obligate a comunica Ministerului, pentru avidența și supravegherea mișcării artistice din țară, adjudecările lucrărilor de pictură bisericească din cuprinsul Eparhiei reăpective.

Acest fond va fi majorat printr'o taxă fixă ce se va percepe la eliberarea autorizațiilor și anume : 1,000, una mie lei pentru pictorii bisericești și 500, cinci sute lei pentru zugravii bisericești.

Dat în București, la 28 Mai 1938 [1]).

---

1) Se atrage atenția cucernicilor preoți asupra dispozițiilor legii de mai sus, ca să nu fie pasibili de sancțiuni în cazul că nu respectă.

Stupină model

Rezoluţie:
Se va publica în Revista „Metropolia Moldovei".
† IRINEU

Parohia Bisericei Sf. Neculai-Socola
din Iaşi
1942, Mai 11
No. 25

Inalt Prea Sfinţite Stăpâne.

Din dezbaterile Adunării Eparhiale ale Arhiepiscopiei Iaşilor, din 3 Mai, a. c., de sub preşedinţia I. P. Sf. Voastre, am aflat că Sf. Mitropolie intenţionează să formeze o stupină model, la una din viile, proprietatea Sf. Mitropolii.

In urma propunerii verbale ce mi s'a făcut de P. C. Preot Gh. Niculea, consilier referent al Sf. Mitropolii, de a-mi da avizul cum şi pe ce cale s'ar putea forma forma o stupină model eu, care din copilărie am crescut între albine şi chiar şi azi mă ocup cu apicultura, mă simt dator a Vă raporta următoarele.

A fost o vreme, când mai fiecare sătean, ţinea împrejurul casei, sau la adăpostul pădurilor, stupi cu albine, care făceau să curgă mierea şi ceara până dincolo de hotarele ţării noastre.

Din an în an însă, numărul stupilor s'a impuţinat; iar azi trebue să colinzi 4-5 sate, ca să dai de vre'un bătrân care să se mai îndeletnicească cu creşterea albinelor. La noi în ţară le poate merge foarte bine albinelor, avem flori multe şi de toate felurile, care pot să hrănească albinele din sute de mii de stupi.

Albinele aduc foloase de multe feluri. Mierea şi ceara ce ni le dau, pot să îndestuleze trebuinţele casei şi să mărească simţitor venitul unui sătean. Dar când creşterea albinelor o facem cu chibzuială şi cu ştiinţă, în ulee de cele mai bune şi cu uneltele ce ni le pun la dispoziţie cei ştiuitori în creşterea lor, câştigul e şi mai mare.

Unii oameni şi-au făcut chiar o meserie din albinărit şi se bucură de venituri bune dela el. Când ne putem spori venitul, mai fără nici un capital şi cu o muncă de nimica pe care .o putem face printre picături, dece să lăsăm să se piardă fără folos atâta miere şi ceară, pe care albinele le-ar aduna din flori, să nu ne prăsim câţiva stupi?

Pe lângă folosul bănesc ce-l tragem de pe miere şi de pe ceară, albinele mai aduc foloase mari semănăturilor şi pomilor, sporind recoltele sămănăturilor şi livezilor, ferindu-le de stricăciunile ce le pricinuesc unele gângănii.

Apoi albinele, aceste mici insecte, prin caracteristica lor, ne servesc chiar de model de muncă, de abnegaţie şi de altruism.

In fine, mierea e dulce şi foarte hrănitoare. Oamenii de ştiinţă, doctorii, au studiat mierea ca aliment şi au constat următoarele:

Pentru bolile gâtului şi în general a organelor respiratoare. mierea e leacul cel mai bun.

Mierea conţie 80% hidrate de carbon, cu alte cuvinte este foarte hrănitoare.

Mierea este complect asimilabilă, pe când zahărul numai în parte.

Mierea conţine dextrină şi leduloză, substanţe hrănitoare ce trec direct în sânge.

Mierea e foarte bună contra anemiei, bătrâneţii şi contra deranjerilor de stomac.

Mierea foate fi socotită ca singurul medicament binefăcător oamenilor, cari sufăr de tuberculoză.

Mierea e hrana cea mai bună pentru copii.

In urma celor expuse despre albinărit, găsesc că ideia Părintelui Consilier, de a infiinţa o stupină model, este un dar ceresc şi trebue tradusă în faptă.

Inainte de a face unele propuneri cu privire la infiinţarea stupinei, ca specialist în materie, găsesc nimerit a face următoarea observaţie: *Mai bine stupi puţini, dar buni, decât mulţi şi răi.* Unul din mijloacele de a reduce preţul de cost, e ridicarca mediei producţiei de miere,

pe stup. De aceea o apicultură intensivă, mai mult decât una extensivă, ne va ajuta să realizăm un profit mai mare din ceea ce investim în apicultură.

Pentru infiinţarea unei stupini model, fac următoarele propuneri:

1. Să se formeze o stupină cu stupi Dadaut-Blatt.

2. Să se cumpere materialul apicol (stupi, centrifugă, faguri, afumător, cuţite şi alte unelte) dela Dl. Colonel Vasilescu-Bucium.

3. Să se revadă acest material spre a fi reparat. revopsit, dacă eventual se va simţi nevoia.

4. Pentru popularea acestor stupi, propun stupina I. P. Sf. Voastre dela moşia Popricani. Populatea se va face prin roiri artificiale, desigur, renunţând la o parte din recoltă. Propunerea dela acest punct o fac spre a evita cumpărarea stupilor sistematici cu albină, de alt sistem, deterioraţi şi construiţi de maiştri lemnari, nu după măsurile exacte, ceia ce ar îngreuia îngrijirea lor.

5. Pentru fortificarea stupilor dela Popricani şi aducerea lor în stare de roire, să se cumpere 100 kgr. zahăr, dela Camera de Agricultură din Iaşi.

6. Să se angajeze un monah priceput şi cu dragoste de albine.

7. Să se amenajeze un laborator, acolo unde se va instala stupina.

Lucrările enumerate mai sus, pentru o bună reuşită, trebue executate până la 1 Iulie a. c.

Pentru viitor fac următoarele propuneri:

1. In timpul iernei să se facă comanda de stupi necesari,

2. Să se cumpere stupi primitivi cu albine, cari să fie transvasaţi sistematici.

3. Să se cumpere o maşină cu suluri pentru făcut faguri.

Cu aceste propuneri închei raportul meu, pe care îl supun examinării şi aprobării I. P. Sfinţiei Voastre.

Al I. P. Sfinţiei Voartre prea supus şi devotat.

Preot Neculai Frăţiman

Bethleem

Nu există sărbători mai mari şi mai frumoase pentru noi, fii ai lui Hristos, decât Naşterea şi Invierea Domnului. Trăind în vârtejul vieţii de oraş, cu atâtea preocupări dar şi cu atâtea ispite, unde majoritatea oamenilor privesc Crăciunul şi Paştile, ca prilejuri pentru îndestularea trupului până la îmbolnăvire, nu putem, ori câtă bunăvoinţă am avea, să simţim nici pe departe adevărata frumuseţe înălţătoare de suflete a acestor sărbători ale sârbătorilor. De aceia în zilele acestea, când trupul trebue să se purifice şi sufletele să se reculeagă, m'am izolat adeseori singur sau cu familia, între zidurile liniştite ale unei mânăstiri şi acolo, timp de 15 zile am trăit mai intens viaţa şi drama Aceluia care a venit pe pământ ca să ne răscumpere de păcatul strămoşesc. Exilându-te astfel de bunăvoie, te întorci acasă regenerat trupeşte şi sufleteşte şi cu puteri noi izvorâtoare de lumină, pe calea spinoasă a luptei pentru existenţă cinstită.

*

Acum 8 ani, am organizat şi condus la Soc. geografică din Chişinău, o ultimă şi grandioasă excursiune în ţara Faraonilor şi ţara Sfântă. A fost un adevărat pelerinaj, căci la Sf. Patriarhie, unde ni s'a dat câte o diplomă de închinător la Sf. Mormânt, am obţiuut permisia de a oficia Sf. Liturghie în românește, cu doi preoţi veniţi cu noi din ţară, chiar la mormântul veşnic viu şi ne-am scăldat în apele tulburi şi iuţi ale Iordanului, la câţiva km. de vărsarea lui în marea Moartă.

Aşa era însă cursa vaporului, că mai întâiu am vizitat Egiptul şi pe urmă Palestina.

Oricât ar călători cineva prin Europa civilizată, vizitând minunile civilizaţiei moderne, nu va căpăta acea încredere şi admiraţie dusă până la paroxism, în puterea braţelor şi puterea de creaţie a minţei omeneşti, până nu va parcurge valea Niilului cu monumentele nepieritoare ale civilizaţiei egiptene.

Ce sunt toate construcţiile noastre de astăzi pe uscat sau vehicule plutitoare pe mări şi în aer, cari trebuesc reparate în fiecare an şi după 40 de ani înlocuite, pe lângă uriaşele piramide cari au ostenit timpul, enigmaticii sfinxi cu labe de leu, culcaţi pe nisipul deşertului, gigantícele temple cu coloane de 30 m. înălţime şi 12 m. circonferenţă, statui colosale de faraoni atotputernici tăiate direct în piatra muntelui şi cu privirea îndreptată spre răsărit, obeliscuri cioplite dintr'un singur bloc de granit — adevărate săgeţi ce străpung cerul — şi o reţea încurcată de galerii subterane cu pereţi pictaţi în culori vii, cu mobilă, statui şi bijuterii ce împodobesc locuinţa de vechi a monarhului, care cu masçă de aur, închis în sicriu de sicomor şi sarcofag de piatră, zace de câteva milenii perfect conservat : cu păr pe cap şi unghii la degete, îmbălsămat şi parfumat, aşteptând parcă să se trezească din somnul său letargic şi la o bataie din palme să adune iarăşi în jur pe toţi sclavii, cari să i se închine şi să-i execute ordinele. Noi lucrăm pentru cei vii şi de aceia toate sunt trecătoare, ca şi viaţa ! Egiptenii, pentru cari cea mai sfântă carte era cartea morţilor, lucrau pentru cei dispăruţi, căci credeau că viaţa se continuă şi dincolo de mormânt, Ei construiau pentru eternitate.

Civilizaţia egipteană e solidă, maiestuoasă şi grandioasă, încât te copleşeşte, te zdrobeşte cu puterea trufiei despotice şi te impresionează prin farmecul ei mistic.

*

Acestea fiind spuse, vă puteţi închipui cu ce fel de impresii plecam noi spre ţara Sfântă. In Egipt trăisem în lumea păgână dinaintea lui *Hristos*, dar iată că-mi adusei aminte că nu departe de Cairo există şi azi, două amintiri concrete dela Sf. Fecioară cu pruneul Isus, atunci când fugise din Egipt de frica lui Irod şi uzurpase cultul zeiţei Isis cu fiul ei Horus, care s'a mai menţinut câteva sute de ani în Egiptul de sus, chiar după venirea lui Hristos. De aceia ne-am dus să ne închinăm în biserica Sf. Sergiu a creştinilor monifiziţi, sub care se află cripta

în care s'a ascuns Sfânta Familie şi nu departe, în satul Matarieh să vedem un sycomor uscat, care a adăpostit acelaş grup, ce trebuia să revoluţioneze faţa lumei.

Când ne-am apropiat de aceste sfinte relicve parcă ni s'a topit inima şi am simţit o duioşie, o nădejde şi o bucurie sufletească aiât de covârşitoare, ca într'un minut s'au şters din mintea noastră toate monumentele trufaşe ale Faraonilor, cu sfinxii păzitori şi mumiile uscate, cu măşti de aur! Scânteia creştină moştenită atavic în inimile noastre, s'a aprins şi a mistuit toată deşărtăciunea lumei păgâne, reculegându-ne şi pregătindu-ne ca într'un fel de purgătoriu, pentru a intra în ţara sfântă.

Cine are să mă creadă că în noaptea înstelată petrecută pe vapor dela Alexandria la Iaffa, nimeni n'a dormit? Somnul îl lăsasem în ţara Faraonilor, lângă mumiile lor ţapene şi negre. Acum mergeam spre Acel care ne-a făgăduit viaţa veşnică, fără somn şi fără oboseală.

*

Am debarcat la Iaffa pe o dimineaţă splendidă de primăvară şi apoi am sburat cu automobilele pe o şosea asfaltată, trecând prin livezi de măslini, rodii şi portocali, îngrădite cu cactuşi ghimpoşi şi urcând coline sterpe şi monotone, unde la fiecare răspântie ne aşteptam să ne iasă în cale, apostolii sau să ne întâmpine blândul Isus. O linişte solemnă plutea peste tot şi ne transporta uşor în atmosfera biblică de acum 2000 de ani.

Seara intrăm în cetatea Ierusalimului, înconjurată cu ziduri şi vedem străzi înguste şi strâmbe, cu o populaţie care parcă nu s'a mai schimbat şi ne înfăţişează aidoma tipurile din Sf. Evanghelie.

La otelul Franciscanilor, unde suntem găzduiţi, deschid a doua *zi* fereastra dela catul al 3-lea, unde m'am instalat împreună cu un camarad al meu. Intreaga cetate sfântă scăldată în soare, o am snb ochi. Iată cupola Sf. Mormânt, cu Golgotha, moscheia lui Omar şi muntele Măslinilor, cu numeroase construcţii şi biserici.

Toate scenele din noul Testament îmi revin în minţe. Vedem locul unde s'a petrecut cea mai covârşitoare dra-

mă din istoria omenirei, unde au trăit laolaltă toate sentimentele de iubire, de recunoştinţă, dc trădare, de milă, de iertare, de adorare, de frică şi de ură sălbatecă. Umbra lui Isus te urmăreşte peste tot locul şi sfinţeşte pietrele, treptele tocite ale blsericilor, colinele, aerul şi cerul limpede, cu soarele care le scaldă pe toate în lumina lui dulce.

Cât de păcătoşi şi de umiliţi ne simţim în ţara lui Isus care atâta ne-a iubit..,

Dar suntem în preajma Crăciunului. Să mergem la la locul naşterii Aceluia care a suferit şi s'a jertfit pentru mântuirea noastră. Să-l vedem şi să-l simţim.

*

Wicleimul ! Ce ecou produce în sufletul ori cărui creştin, acest simplu cuvânt ! Căte amintiri duioase din copilărie nu ne deşteaptă ! Bună-dimineaţa la Moş Ajun, copiii cu steaua coloratä şi luminatä, Irozii cu povestea Magilor :

O ! ce veste minunată
în Wicleim se arată
In coliba păstorească
Vrut-a Domnul să se nască
Fiul său cel Sfânt
Nouă pe pământ
Să ne mântuiască

Păstorilor din câmpie
le vesteşte bucurie
şi dânşii cum auziră
spre lăcaşul sfânt porniră
unde au aflai
Pruncul minunat
şi îl prea măriră.

Betleemul se află la miază-zi de Ierusalim, cale de 8 Km. Drumul merge pe spinarea înălţimei ce domină groapa mării Moarte, scoborând dela 817 m. la 777 m. Când am fost întâia oară în 1913 am mers pe asin, timp de 2 ore; acum mergi cu auto, pe o şosea asfaltată în 20 minute.

Tot timpul privelişlea spre marea Moartă şi munţii sterpi ai Moabului o ai sub ochi. Livezile de măslini, migdali şi smochini se ţin lanţ. Ici şi colo se înalţă chiparoşii. Mintea ne este plină de amintiri biblice. Pe aici a trecut Avraam cu fiul său Isac, venind dela Hebron

spre stânca Moríah, ca să-l saerífice ; în sens ínvers a trecut Iosíf vândut de fraţíí săí spre Egípt. Tot pe locuríle acestea Davíd a ucís cu praştía pe Goliát, după care Saul í-a dat pe fíica sa de soţíe. Trecem pe lângă Sf. Cruce, pusă acolo de împărăteasa Elena, pe locul unde s'a tăíat chíparosul, dín care s'a cíoplít crucea Mântuitorului; maí departe e fântâna Magílor unde steaua care se ascunsese, a apărut dín nou. La un prípor se află peştera Sf. Ilíe în care profetul a dormít nemâncat şí nebăut şt trezíndu-se a găsít o azímă şí un ulcíor cu apă. La bífurcarea drumuluí, apare Mormântul Rachelei, soţía luí Iacob şí mama luí Iosíf, eare mergând spre Efrata (numele vechíu al Bethleemuluí) a născut aící pe Benjamín (fíul durereí) dín care cauză a şí murít. Clădírea a fost rídícată de bogătaşul evreu Montefíore în 1860, în stíl de moschee. Evreíí íau de aící, drept amíntíre, săeuleţe cu pământ. Imprejurul Bethleemuluí se află câmpul păstorílor, unde îngerí, s'au arâtat în vís şí pe care loc — proprietate arabă — împărăteasa Elena a zídít o bíserícă. Díncolo de Bethleem se află císternele luí Solomon, de unde cu ajutorul unuí apeduc se trímíte apă la Ierusalím.

Steaua magílor a fost o stea temporară sau cum zíc astronomíí, o „novae“ care a apărut subít pe vremea naşterií luí Isus, în constelaţía Erídan, pe orízontul de apus. Acest soíu de stele, nu díspar cu totul, căcí puternícele ínstrumente de azí le regăsesc ca níşte puncte luminoase ; síngură numaí steaua magílor a díspărut! Toate sílínţele astronomílor de a o regăsí au fost zadarníce !

Beít-lehem, adícă ţara pâínei, e o cetate ca şí Ierusalímul, numaí cu mult maí mícă. Astăzí are 12.000 locuítorí creştíní. Nu exístă nící un evreu. Casele de píatră, femeíle cu copíí pe umăr, svelte, cu părul coafat, văl alb prín care se întrevede o píele arămíe, vestă brodată şí fustă lungă verde, íar în pícíoare sandale, totul ne amínteşte lumea de pe vremea luí Hrístos.

Ne îndreptăm spre atelíerele unde se lucrează la strung sídeful, adus dela Marea Moartă, dín care se fac crucíulíţe, mătănií, condee, ícoane cu cína cea de taínă sau botezul şí altele. După ce cumpărăm suveníre pe carí le vom sfínţí

la Ierusalim, vizităm școala franciscană, orfelinatul german și la urmă mergem să ne închinăm în Catedrala Nașterii Domnului, cu clopotnița înaltă și terasă. De departe ni se pare o cetate cu ziduri groase și intrare scundă, de frica năvălitorilor. E cel mai vechiu monument creștin din lume, (mai vechiu ca Sf. Sofia sau mânăstirea Sinai făcute de Justinian) și ca printr'o minune cerească a scăpat neatins până astăzi. Chiar celebrul Saladin l-a cruțat. Impăratul Adrian zidi deasupra peșterii sfinte un templu închinat lui Adonis. Impărăteasa Elena l-a dărămat tot așa cum a făcut și cu templul nerușinat al zeiței Venus de pe Golgotha și a zidit catedrala actuală în 326, terminată de Constantin cel Mare în 330. In această catedrală a fost uns ca împărat al Ierusalimului în 1001, Bandouin I, care a refuzat să poarte coroană de aur acolo unde Isus a purtat coroana de spini. Catedrala are formă de cruce și e foarte mare. Intrăm printr'un gang întunecos și iată-ne într'o sală vastă cu 58 coloane de marmură verde lucioasă (așezate pe patru șiruri) și sprijinind un plafon de lemn de cedru. Am impresia că vizitez un templu grecesc cu coloane corintice și flori de acant. Pictura e bizantină, cu sfinți slabi și severi, cu bărbi enorme, totul executat în mozaic cu aur (sec. 12). Lumina pătrunde prin șase ferestre mari. Trecem prin cele trei uși ale catedralei unde vedem pictată foarte artistic, scena necredinței lui Toma și pătrundem în interiorul lăcașului creștin, unde auzim psalmodii religioase și respirăm miros de tămâie. Marea catedrală are trei altare: grec, armean și catolic.

Pardoseala e de marmoră albă, iar pictura de pe pereți reprezintă cele 7 sinoade ecumenice în mozaic de aur. Cu ajutorul a trei scări te poți scobori în grota Nașterii; două sunt ale ortodoxilor și una a catolicilor, cari au pătruns aici de pe vremea Cruciaților latini și au pus stăpânire pe întreaga grotă, cu excepția ieslei sfinte, care a rămas proprietatea ortodoxilor. Ușile dela scări sunt de bronz și scările au 16 trepte. Ingenunchiem pe lespezi de marmoră care acoper ieslea, unde se află o stea de jasp în ramă de argint și pe care stă scris: *Hic de virgine Maria, Jesus Christus natus est.* In fund e o

icoană mare a Naşterii Domnului. Trei coloane de porfir sprijinesc tavanul grotei. Deasupra ieslei ard veşnic 35 candele scumpe, din care una e donaţia regelui Ludovic XII al Franţei.

Toate capetele încoronate din Europa au căutat să împodobească această grotă cu candele, sfeşnice şi icoane de aur ori argint, bătute cu pietre scumpe. Emoţia pe care o simţi aici e cu totul alta decât aceia pe care o simţi la Sf. Mormânt. Acolo verşi lacrimi de durere şi milă, aici lacrimi de bucurie şi duioşie.

Alăturea sunt două altare catolice: al înfăşării pruncului în scutice şi al adoraţiei Magilor, cari au adus lui Isus: aur, smirnă şi tămâie.

Cotim la dreapta pe lângă un izvor secat şi ajungem printr'un culoar strâmt la capela Sf. Iosif sau grota laptelui unde îngerul a prevestit pe Iosif să fugă cu Maria şi Isus în Egipt. Femeile sterile vin să se roage în grota aceasta care se zice că s'a făcut albă de când a căzut pe piatră câteva picături din laptele Sfintei. Ne scoborâm câteva trepte şi dăm de capela Inocenţilor, în amintirea celor 14.000 prunci ucişi de Irod. Cotim la stânga şi iată-ne între două capele: a Sf. Eusebiu discipolul Sf. Ieronim, care a trăit aicea postind şi traducând Biblia în limba latină: Vulgata. Insfârşit suntem în fund la capela Sf. Paula, care deşi din familie ilustră de patricieni din Roma, a preferat să vie aici cu fiica sa Evdochia, ca să trăiască viaţă de pustnică pe locul naşterii lui Isus. Mai departe ne-am urcat pe scări, ieşind prin poarta catolicilor la lumină.

Pelerinajul nostru sufletesc la locul sfânt al naşterii Mântuitorului, s'a terminat.

Inainte de a încheia articolul ţin să supliniez un fapt divers petrecut în Catedrala Naşterii, care cred că va interesa tot atât cât şi articolul. Spuneam că pe uşile catedralei lui Constantin, este pictată necredinţa lui Toma. Mulţi creştini se închinau acolo, dar noi am trecut cu dispreţ mai departe. Iată însă că de atunci, un poet necunoscut mi-a reabilitat în suflet pe apostolul Toma. Vă citez versurile D-lui Tudor Măinescu:

Simţeai şi'n tine pătrunzând aroma...
Dar tu tot n'ai crezut Părinte Toma,
Decât atunci când asprul hârşâit
Al palmei tale de pescar muncit,
Ti-l petreceai pe mâna Lui de floare...
Decât atunci când, apăsând mai tare,

Te'ncredinţai că locu tot mai doare...
Şi dacă drept în Biblie am cetit
Tu eşti aici de toţi dispreţuit
Că degetul l'ai pus atunci pe rană.
De fapta ta, cu rouă sfântă'n geană
Isus rosti adânca Lui dojană.

Dar cine-avu urechi de auzit?
Să înţeleagă, că cel mai cinstit
Din ucenicii Lui plini de sfială,
A fost acela care cu'ndrăzneală
Şi-a dat pe faţă greaua îndoială

Dar cine-avu urechi de auzit
Când graiul Lui fu astfel tălmăcit?
Au nu ştia Isus când îi vedea
Pe fiecare pocăit cum sta
Că nimeni dintre dânşii nu credea?

De ce atunci, când tu ai pipăit
In jurul tău cu toţi s'au îmbulzit?
Au nu ştia Isus că omu-i rău
Şi-ascuns în lut — oricât i-ar fi de greu —
Il cercetează şi pe Dumnezeu?

Părintele Toma, tu cel mai cinstit
Şi de evanghelist dispreţuit;
De n'ai fi fost tu singurul să-i spui
Să pipăi aspru semnele de cui
Nici noi n'am crede în Invierea Lui.

GH. RAŞCU
profesor

NECROLOG

Cuvântare

la înmormântarea Arhimandritului Gherasim Agapie la 5 Mai 1942, în Geoagiu.

„Eu te am preamărit pe tine pe pământ ; lucrul, pe care mi l-ai dat să-l fac, l-am săvârşit. Arătat am numele tău oamenilor... şi cuvântul tău păzitu-l-au. Şi acum mă prea măreşte, tu, Părinte cu mărirea care este la tine". (Ioan 17-4-5).

Fraţilor,

Aceste cuvinte le-a grăit Mântuitorul nostru Iisus Hristos către Tatăl cel ceresc, când s'a apropiat de sfârşitul lucrării sale dumnezeeşti pe pământ.

Astăzi şi noi Doamne, te rugăm; lasă să se deschidă uşa cerului ca să poată intra sufletul I.P.C. Arhimandrit Gherasim Agapie, în împărăţia Ta. Şi el te-a preamărit pe tine, arătat-a numele tău oamenilor şi a împlinit lucrul pe care l-ai încredinţat, purtându-şi cu cinste şi umilinţă votul monahicesc. A fost cu adevărat preot după rânduiala lui Melhisedec, slujind cu zel şi devotament desăvârşit.

Toată osteneala şi agoniseala a făcut-o pentru semenii lui, în suferinţă şi lipsuri, încât devotat votului „sărăcie de bunăvoie" nu l-au legat bunurile pământeşti.

Arhimandritul Gerasim Agapie—a plecat înainte cu aproape 7 decenii din satul său moldovean, Andrieşeni, judeţul Iaşi ajutat de familia boierească Sturza, din care îşi trăgea originea şi se aciueşte de mic pe lângă sf. monastire Râşca, unde a primit tunderea monahală ducând o viaţă aspră şi cu multe privaţiuni. Aci lângă altarele sfinte îşi croieşte o structură sufletească hotărâtă, creştinească, cu voinţă tare, care îl ajută de a-şi îndeplini misiunea sub arhipăstorirea a 14 episcopi, o viaţă întreagă, susţinându-şi şi corpul slab de construcţie până la adânci bătrâneţe.

Cu această tristă ocazie fac şi eu o rugăminte faţă de

Plecat din Moldova dupăce a fost spiritual la seminarul „Veniamin“ şi stareţ al schitului Rafaela din judeţul Vaslui şi după evenimente ale Unirii Neamului, la etatea aproape de 50 ani, în dorinţa de a se iniţia tot mai mult în ştiinţele teologice, îşi ia licienţa în teologie la facultatea din Bucureşti. Aci este aplicat în funcţiune la seminarul Central, unde i se crează apoi neajunsuri, de a căror urmări a suferit mult, până la ultima suflare. De aci după câţiva ani se reîntoarce în Basarabia, luat fiind de P. S. Visarion Puiu, pe atunci episcop la Bălţi, unde contribuie la organizarea acelei episcopii, iar pentru serviciile aduse bisericii îl ridică la demnitatea de arhimandrit.

Deodată cu reînfiinţarea episcopie Maramureşului la 1937 I. P. S. Mitropolit Viscarion al Bucovinei şi Maramureşului îl înştitue paroh conducător la catedrala episcopală din Sighet, unde activează prin servicii solemne, ducând o viaţă aspră de monah exemplară.

Ca un fiu al Moldovei lui Dragoş şi Bogdan descălecătorii, parcă destinul îl îndeamnă, ca după atâţia ani şi secole să descindă şi el acum în Maramurăşul lui Dragoş, pentru ca să contribuie la întărirea ortodoxiei, pavăza de totdeauna a neamului şi pe aceste meleaguri, legându-se cu trup şi suflet de acel ţinut românesc.

Deşi ajunsese ca să-şi bine merite răsplata, unui chin, pentru munca desfăşurată o viaţă întreagă pe ogorul bisericii, îl ajung alte greutăţi, dar le sufere pe toate cu resemnare de mucenic pentru ortodoxia românească, din preună cu noi cei ajunşi sub stăpânirea străină.

In clipele cele mai grele ale bisericii noastre ortodoxe din acele părţi, când la 30 August 1940, s'au rupt fraţi de către fraţi, printr'o graniţă blestemată, Arhimandritul Gherasim stă tot timpul la postul său în Sighet, conlucrând cu consilieri, şi cu sârg raportează P. S. Episcop Vasile, care era în misiune pentru apărarea drepturilor neamului, în Budapesta, despre barbariile vandalilor.

Asistă şi infruntă năvălirea Ungurilor, cari se năpustesc, ca lăcustele asupra a tot ce este operă ortodoxă. Este deţinut şi ridicat din Palatul episcopal de unguri şi chiar maltratat,

încât purtarea barbarilor față de venerabilul demnitar al ortodoxiei, a stârnit protestele și indignarea populației orașului. După 8 săptămâni este eliberat, dar supraveghiat mereu ca apoi să fie deținut din nou, și abia la 19 Decembrie 1940 este expulzat în România, regretat de toată populația orașului Sighet.

Toate aceștia i-au măcinat sănătatea, precum și un trecul plin de privațiuni, și corpul său firav nu a mai putut resista crudei boale a cărei germene îl consuma și astfel își sfârși zilele bătrâneților acum.

Din considerațiunea și dragostea ce a avut P. S. Vasile al Maramurășului, față de sfetnicul său și pentru a-l ușura zilele a dispus internarea în sanatorul Geoagiu, unde îl și cercetează personal, mângăindu-l în suferință. P. S. Sa cu mâhnire sufletească a luat la conoștință trista veste și ne-a delegat al reprezenta, trimițând arhierești binecuvântări asupra rămășițelor pământești, rugându-se lui Dumnezeu, ca să-l odihnească pe adormitul în Domnul, cu cei drepți.

Iată fraților, pe scurt viața unui preot și duhovnic credincios, care a luminat ca o lumânare, aprinsă în Moldova, a cărei raze au străbătut dealungul anilor, toate ținuturile românești : Moldova, Muntenia, Basarabia și Maramureș, — ca apoi să se înfrățească pentru totdeauna cu glia Ardealului,— să se stingă deodată cu topirea ultimei rămășițe, și să se odihnească pe veci în apropierea bisericii voevodale din Geoagiu, ctitoria lui vodă Radu dela Afumați, zidită la anul 1511

Inainte de a ridica coșciugul din sfânta biserică, spre a da pământului partea pământească a răposatului, ca să se plinească spusele sf. scripturi : „pământ ești și în pământ vei merge“, în numele dânsului, aduc mulțumiri, — așa după cum mi-a încredințat-o cu ocazia ultimei vizite ce i-am făcut.—P. Sf. Episcop Vasile pentru părinteasca îngrijire și iubire, cu care a îmbrățișat pe adormitul, în timpul vieții sale, Consiliului episcopesc cu care a conlucrat în armonie, protopopului Glodeanu din Geoagiu, pentru osteneala și atențiunea ce a avut, precum și C. Preoți cari rostesc rugăciuni pentru sufletui său. Direcțiunei sanatoriului și în special Dr. Constantinescu pentru alinarea suferințelor, precum și față de toți cari în trecute vremi i-au fost sprijinitori.

protopopul locului, ca să treacă în pomelnicul sf. biserici Voivodale a Geoagiului şi numele pribeagului Arhimandrit Gerasin Agapie, adormit şi legat pe veci de această parohie, ca o răsplată a muncii sale pentru biserica ortodoxă şi neamul românesc.

Iar noi colaboratorii săi, ne vom îngriji pentru ai veşnici numele printr-o cruce de granit, aşa cum este şi dorinţa P. Sf. Episcop Vasile şi îi făgăduim, în nădejdea noastră nestrămutată că dreptatea cauzei neamului va birui, şi zilele de pribegie încurând ni se vor sfârşi, putându-ne rentoarce acolo în Maramureş — unde dorea să revină — de unde am fost alungaţi şi vom mângâia credincioşii obidiţi, vom înfrumuseţa bisericuţele văduvite prin silnicie barbară.

Să ne rugăm, pentru ca Bunul Dumnezeu să aşeze sufletul răposatului Arhimandrit Gerasim în patria celor drepţi, „unde nu este durere, nici întristare, nici suspinare, ci viaţă fără de sfârşit (condac la îmmormântarea preoţilor).

Protoereu. **I. Ruşdea**
Consilier eparhial al episcopiei
Maramureşului

Adunarea Eparhială

a Sf. Mitropolii a Moldovei şi Sucevei

Şedinţa din 3 Mai 1942

PROCES-VERBAL

Pe baza convocării cu Nr. 3682 din 21 Aprilie 1942, a avut loc astăzi, 3 Mai 1942, şedinţa Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Iaşilor—Mitropolia Moldovei şi Sucevei, în sala de festivităţi a Palatului Mitropolitan.

La ora 9 1/2 s'a oficiat un Te-Deum în Capela Palatului, la care au asistat I. P. S. Mitropolit şi Membrii Adunării, după care asistenţa a trecut în sala de şedinţă, unde au avut loc desbaterile Adunării.

I. — Se alege biuroul Adunării desemnându-se 2 se-

cretari de şedinţă : P. C. Preot C. Munteanu şi dl. av. Gh. Tutoveanu, după care se face apelul nominal, la care răspund prezent un număr de 25 membri, din care 13 membri preoţi şi 12 membri mireni.

Adunarea fiind în număr, I. P. S. Mitropolit Preşedinte declară deschisă şedinţa, arătând că deşi prin ordinea de zi se fixase a se ţinea şedinţa în localul Seminarului Veniamin, dat fiind că în acest local se găseşte o unitate germană cantonată, s'a găsit nimerit că lucrările Adunării, să aibă loc în sala de festivităţi a Palatului Mitropolitan — Adunarea aprobă în totul propunerea şi trece la lucrările prevăzute în ordinea de zi.

I. P. S. Mitropolit Preşedinte, în cuvântul de deschidere, arată că poporul român se poate numi „Poporul trimis al lui Dumnezeu“ dacă ţinem seamă de împrejurările prin care a trecut şi prin care trece astăzi.

Tot felul de nenorociri s'au abătut asupra acestui popor, dar pieptul de aramă şi braţul de oţel, l-au făcut să fie strejerul civilizaţiei şi cavalerul crucii. Deaceia a fost de neînvins în momentele cele mui grele ale veacurilor.

Dumnezeu i-a trimis bărbaţi cari să-l conducă în timp de pace şi în timp de război, aşa precum cunoaştem cu toţii şi în prezent Majestatea Sa Regele MIHAI I şi Conducătorul Statului, Mareşalul Ion Antonescu, genialul om, sunt străjerii acestui Neam şi ai civilizaţiei.

Ca să ne dăm seamă, e deajuns să ne amintim că jumătate din Transilvania şi Bucovina cum şi Basarabia şi-au plătit naţionalismul lor, cu castul atâtor vieţi.

Astăzi fraţii noştri basarabeni şi bucovineni sunt iarăşi liberi şi nădăjduim că, in scurt timp, acelaş lucru se va întâmpla şi cu fraţii din Transilvania. Aceasta se datoreşte vitejiei Armatei noastre şi Conducătorului ei şi ne mândrim cu brava noastră oaste, alături de viteaza armată germană, care luptă astăzi în inima Rusiei Sovietice, pentru stârpirea bolşevismului şi biruinţa Sfintei Cruci.

Putem spune astăzi că s'a împlinit Psalmismul «Înţelegi voi neamuri şi vă plecaţi, căci cu noi este Dumnezeu».

I. P, S. Sa arată apoi că în fruntea luptelor creştineşti au fost şi Mitropoliţii Bisericii, în Moldova Muşat, Venia-

min, Naniescu, Melchisedec al Romanului etc., iar în Muntenia, Ştefan şi Chezarie al Râmnicului şi alţii, cari au stat întotdeauna alături de Domnitori şi cu sfaturile lor înţelepte, au conlucrat ca Românii să-şi păstreze fiinţa lor etnică.

Se vorbeşte astăzi de schimbarea etalonului aur în etalon muncă şi Mareşalul nostru le recomandă acestea fi poporului român.

Putem spune că săvârşim şi noi azi o asemenea muncă şi desăvârşim munca făcută de Ad-ţia Eparhială a acestei Arhiepiscopii în decursul anului expirat 1941.

Biserica Noastră să fie totdeauna la înălţimea ei, iar Majestatea Sa Regele şi Conducătorul să aibă putere şi să trăiască mulţi ani, ca să ne ducă şi mai departe la desăvârşita biruinţă.

In urma propunerii I. P. S, Mitropolit Preşedinte, Adunarea aprobă spre a se expedia următoarele telegrame :

1) *Majestăţii Sale Regelui Mihai I*

«Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Iaşilor, întru-
«nită în şedinţa anuală pentru a chibzui şi hotărî asupra
«bunului mers al treburilor bisericeşti, Vă exprimă caldul
«ei devotament, rugând pe Dumnezeu să Vă dăruiască ani
«îndelungaţi de domnie, într'o Românie reîntregită, vredni-
«că de dreptatea istorică şi demnitatea morală, câştigată
«prin jertfa de sânge a glorioasei armate a Majestăţii Voastre.

† **IRINEU**
Mitropolitul Moldovei

2) *Domnului Mareşal Ion Antonescu*
Conducătorul Statului Român

«Adunarea Eparhială a Moldovei şi Sucevei întrunită
«în şedinţa anuală de lucru îşi îndreaptă gândul plin de ad-
«miraţie către Mareşalul României şi Conducătorul Statu-
«lui, desrobitor de Neam şi apărător al Sfintei Cruci, asi-
«gurându-l de devotament neîntinat şi muncă stăruitoare,

«ca prinos de slavă, pentru serviciile aduse Patriei, în a-
«ceste vremuri de glorie şi speranţe naţionale.

† **IRINEU**
Mitropolitul Moldovei

3) *Inalt Prea Sfinţitului Nicodim*
Patriarh al Romîniei

«Adunarea Eparhială a Mitropoliei Moldovei şi Suce-
«vei, întrunită în şedinţa anuală, pentru rezolvarea lucră-
«rilor de interes bisericesc, Vă exprimă sentimente de oma-
«giu pentru înţeleapta conducere a Bisericii ortodoxe Române.

† **IRINEU**
Mitropolitul Moldovei

4) *Domnului Profesor Ioan Petrovici*
Ministrul Culturii Naţionale — Bucureşti

«Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Iaşilor, întru-
«nită în sesiunea anuală de lucrări, Vă exprimă cele mai
«alese cuvinte de omagiu pentru grija ce o arătaţi Bisericii
«strămoşeşti din Capitala Moldovei».

† **IRINEU**
Mitropolitul Moldovei

III. — **Sumarul şedinţei Adunării Eparhiale dela 18 Mai 1941.**

Membrii Adunării arată că au luat cunoştinţă de pro-cesul-verbal, care a fost publicat în foaia Eparhială „Mi-tropolia Moldovei“ din luna Martie 1942, şi-l aprobă în to-tul nemai fiind nevoie a fi cetit în şedinţa de azi.

IV. — **Referatele secţiunilor Consiliului Eparhial.**

I. P. S. Mitropolit, Preşedinte, propune şi Adunarea aprobă intervetirea ordinii de zi, dela acest punct, în sensul ca să se dea cetire mai întâi referatelor Secţiunei Econo-mice care este mai împovorată.

a) P. C. Consilier Referent al Secţiei Economice, Preot

Gh. Niculea, dă cetire referatului secţiunei economice, cu activitatea desfăşurată în anul expirat, 1941, înregistrat sub Nr. (Anexa A).

P. C. Sa arată că a început activitatea la această secţiune, în vara anului trecut, când s'a găsit un singur funcţionar la secţiune, ceilalţi fiind concentraţi, şi a lucrat şi condus treburile cu d-l I. Zamfirescu dela secţiunea administrativă, care i-a dat mult şi preţios concurs în lucrări.

In legătură cu bugetele parohiale şi ale mânăstirilor arată că s'a făcut o verificare amănunţită şi s'au înscris în bugete venituri reale, dându-se îndrumări cum trebuie să fie întocmite aceste bugete pe viitor, cum şi norme pentru încheerea gestiunilor parohiale pe care în mare parte le-a găsit în restanţă.

Arată că Fabrica Eparhială de lumânări fiind stricată de bombardament, a luat măsuri de refacere într'un nou local şi s'a căutat cu multă trudă, strângerea materialelor necesare pentru a se satisface cerinţele, din Eparhie şi acele din Basarabia şi chiar din Transnistria.

Clădirile Cancelariei Sf. Mitropolii, deasemenea au fost serios avariate de bombardament şi s'a început în toamna trecută reparaţiile, şi consolidările necesare, cari continuie şi în vara aceasta. Librăria Eparhială a fost sporită cu noi comenzi de cărţi necesare cultului şi poporului.

Casele Sf. Mitropolii din str. Ştefan cel Mare le-a găsit în mare parte cu chiriile în restanţă şi deschiriate o parte din apartamente pentru care au luat măsuri, închiriindu-se la persoane serioase şi cu garanţie de plată. Deasemenea s'au făcut reparaţiile necesare la instalaţia de apă şi canal, care a fost găsită defectuoasă.

In chestiunea pădurilor Sf. Mitropolii, care aduceau un venit şi care astăzi sunt date în administrarea CAPS-ului, s'au făcut demersurile necesare, pentru ca să obţinem la timp lemnele de foc pentru biserici, palat şi cancelarie cum şi pentru funcţionari.

Aduce apoi la cunoştinţa Adunării, că I. P. S. Mitropolit a dat în administrarea secţiei Economice, moşiile uzufructuare Popricani şi Lungani, cum şi via dela Hlincea pentru care s'a început lucrul de toamnă şi în primăvara aces-

tui an, lucrările trebuitoare agricole şi viticole, pentru a se putea obţine o recoltă bună dacă şi timpul va fi favorabil.

In prezent se recoltează numai moşia dela Popricani în suprafaţă de 100 ha. urmând ca din toamna 1942 să fie luată şi moşia dela Lungani,— tot de 100 h. şi care în prezent este arendată.

Deasemenea secţia Economică a luat în arendă un bun evreesc, via Forst din Socola Bucium, jud. Iaşi, în suprafaţă de 16 ha. unde a trebuit mult lucru pentru a se putea ajunge să avem un rezultat mulţumitor şi care să promită un venit în bugetul Eparhiei.

Arată că pentru administrarea acestor bunuri ale Eparhiei, a fost nevoie de o muncă incordată din partea funcţionarilor sectiei Economice şi a tuturor celor din Cancelaria Sf. Mitropolii şi pentru aceasta li se cuvine toată mulţumirea.

V. Cumpărări, vânzări, schimburi şi donaţiuni de bunuri imobiliare bisericesti.

1. **Vânzări de imobile**

a) Protopopia circ. I. P. Neamţ cu rap, Nr. 389/942 înaintează lucrările pentru vânzarea unui imobil proprietatea bisericii Sf. Neculai P. Neamţ, ce se găseşte într'o stare deplorabilă şi care nu este decât o sarcină pentru epitropia bisericii, cu impozite, reparaţiuni, etc.. fără a produce vr'un venit. (Ref. înreg. Nr. 4350/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1042).

2. **Schimbări**

a) Protopopia circ. II Botoşani propune schimbul a 1 ha. 716 mp. între parohiile Salcea şi Prelipca din acel judeţ pentru comasarea terenurilor. (Ref. înreg. supt Nr. 4357 | 942, aprobat de Consil. Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

b) Protopopia circ. I P, Neamţ propune schimbul a 3 locuri răsleţe ale parohiei Bârcu-Goşmani, pentru aceiaşi întindere dată de Primăria Comunei Români. (Ref. înreg. la Nr. 4358/942, aprobat de Consil. Eparhial Plenar).

3. **Donaţiuni**

a) Locuitorul Morăraşu A. Teodor donează bisericii din parohia Belceşti jud. Iaşi, două terenuri în întindere totală de 5 ha. (Ref. înreg. sub Nr. 4351/942, aprobat de Consil. Eparhial Plenar în şediuţa dela 21 Aprilie 1942).

b) Locuitorul Neculcea C. Dumitru, donează bisericii din parohia Belceşti jud. Iaşi, un imobil şi două terenuri în întindere totală de 5 ha. 3500 mp. (Ref, înregistrat sub Nr. 4352/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

c) Preotul D. Calapăr donează bisericii din parohia Negreşti II Neamţ, câtimea de 60 prăjini teren cu destinaţia pentru casă parohială. (Ref. înreg. sub Nr. 4353/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, cu condiţiunea de a nu creia satisfacerea unor interese personale pentru donatori).

d) Văduva Maria Frăsinel donează Mânâstirii Horaiţa din jud. Neamţ, câtimea pe 2 ha. teren. (Ref. înreg. sub Nr. 4354/942, aprobat de Consil. Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942).

e) D-nii Dumitru şi Ioan Irimia, donează bisericii din parohia Fântânele jud. Iaşi, un loc de casă în întindere de 20 arii şi câtimea de 25 arii imaş. (Ref. înregistrat sub Nr. 4355/942, aprobat de Consiliul Eparhial Plenar în şedinţa de la 21 Aprilie 1942).

f) Locuitorul Vasile M. Popa, zis Popovici, donează schitului Dumbrăvile jud. Neamţ, un hectar teren (Ref. înreg. sub Nr. 4356 | 942, aprobat de Consil. Eparhial Plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942),

g) Donaţia Ştefan Dăscalescu, 1190 mp. parohiei Tomeşti jud. Iaşi pentru cimitir.

Cedare de teren. Referat înreg. sub Nr. 4359 | 942, cu cedarea de către parohia Stolniceni Ghiţescu jud. Baia, a 26 prăjini teren în devălmăşie pentru construirea unei şcoli primare.

Adunarea aprobă toate aceste donaţiuni, vânzări, schimburi şi cedări.

VI. P. C. Preot Consilier Referent al Secţiei Econo-

mice, citeşte referatul cu privire la darea de seamă a gestiunei pe anul 1941/942 (referat înreg. sub Nr. 4341/942.)

Din situaţia prezentată se constată că in cursul anului s,au făcut încasări de lei 3.717.469 faţă de prevederile bugetului la venituri de lei 4.012.000 şi s'a cheltuit suma de lei 3.653.383 faţă de lei prevederile bugetului de lei 4 012.000 rezultând un sold la 21 Mortie 1942 de lei 64.086.

S'a cheltuit în plus la art. 10 imprimarea calendarului suma de 153.524 lei, care însă s'a acoperit din veniturile aceluiaşi articol, unde s'a realizat în plus faţă de prevederea dela art. 10 din buget. suma de 260.262 lei.

Consiliul plenar în şedinţa dela 21 Aprilie 1942, a aprobat această gestiune.

Dându-se lămuririle ce au fost cerute, Adunarea aprobă în totul darea de seamă a gestiunei anului 1941/942 şi cheltuielile făcute în sumă de lei 3.653.383; cu justificările prezentate conform ordonanţelor şi contabilităţii.

b) *Gestiunea fabricei de lumânări a Eparhiei,* referat înregistrat sub Nr. 4342 pin 1942.

P. C. Consilier al secţiei economice, citeşte referatul cu privire la chestiunea fabricei, arătând că din realizările anului 1941/942 rezultă un beneficiu brut de lei 7.628.677 lei

Cheltuielile făcute împreună cu cota de 600.000 lei cuvenită Mitropoliei, sunt de lei 1.335 641, care scăzându-se din beneficiul brut, rămâne un beneficiu net de lei 6.893.086.

Se presupune ca din acest beneficiu, să se realizeze următoarele:

1. Intemeierea unei prisăci model cu 250.000 lei.

2. Să se dea cheltuieli de deplasare şi primă de încurajare la funcţionarii şi lucrătorii fabricei în sumă de lei 96.036.

3. Avându-se în vedere că anul expirat a fost greu pentru toţi funcţionarii în genere, s'a propus şi Consiliul Eparhial a aprobat, în şedinţa dela 29 Aprilie a. c., de a se veni în ajutorul întregului personal al Cancelariei prin acordarea unui salar în vederea Sfintelor Paşte, egal cu salarul lunar ce-l primesc dela Stat şi pentru care e necesar suma de lei 196.211 lei.

Dealtfel, la Sf. Patriarhie funcţionarii au beneficiat totdeauna la Crăciun şi la Paşte de un salar în plus.

Cu restul ce rămâne din beneficiul nett, urmează să se creeze fond pentru cumpărarea la timp a materialelor prime care se găsesc cu mare greutate.

In urma discuţiunilor la care a luat parte preot C. Matasă, preot I. Ţincoca, dl. I Stoianovici care relevează frumoasa activitate desfăşurată la Secţia Economică, se propune şi Adunarea aprobă cu unanimitate gestiunea Fabricei de Lumânări pe anul 1941/42 şi împărţirea cotelor arătate din beneficiul nett ca o răsplata binemeritată, lucrătorilor şi funcţionarilor cari au muncit.

c) *Gestiunea Librăriei Eparhiale.* P. C. Consilier referent, citeşte referatul înregistrat sub Nr. 4344 din 1942, cu privire la gestiunea Librăriei Eparhiale.

Conf. scriptelor, realizat în val. de lei 206,424. Cheltuielile făcute sunt de lei 129.691 rezultând un beneficiu de lei 76.733, care urmează a se capitaliza.

In ce priveşte administrarea în viitor a librăriei, sa propus şi s'a trecut în buget pentru prima dată, un beneficiu de 100.000 lei, plus 30.000 lei chiria localului urmând ca conducerea şi aprovizionarea s'o aibă monahul Partenie Radu sub controlul efectiv al Secţiei Economice.

Adunarea Eparhială ia act de cele arătate şi aprobă în totul chestiunea prezentată.

d) *Situaţia vieii şi moşiei.* Se citeşte referatul înreg. sub Nr. 4345/942, privind situaţia la vii şi moşie.

S'a cheltuit până la această dată 1.615.972 mai fiind de plată lei 270.000 diverşi creditori.

Se expune situaţia personalului arătându se că deocamdată pentru aceste bunuri s'au cheltuit şi se aşteaptă în toamnă roadele.

Consiliul Eparhial dela 21 Aprilie a. c., a luat act de această situaţie.

Adunarea aprobă situaţia prezentată şi cheltuielile făcute luând act cu multă mulţumire de faptul că I. P. S. Mitropolit Irineu a înţeles să cedeze proprietatea uzufructuară personală secţiunei Economice, pentru ca din venitul exploatării să se realizeze 1|2 pentru Mitropolie.

VII. — **Proectul de buget al Eparhiei pe anul 1942 | 943** şi bugetele fabricei şi librăriei.

a) Se citeşte referatul înregistrat sub Nr. 4347—942, cu privire la proectul de buget al Sf. Mitropolii pe exerciţiul 1942 | 943, care în conformitate cu art. 144 din Legea de Org. Bisericească, a fost aprobat de Consiliul Plenar, de la 21 Aprilie a. c.

Se citesc capitolele dela venituri în val. de 6.035.000 lei faţă cu anul expirat când a fost numai de lei 4.012.000.

P. C. Consilier Referent Niculea, arată că bugetul anului acestuia, nu cuprinde venitul real dela exploatarea pădurilor, unde s'a prevăzut numai 900.000 lei la art. 1 conf. cu instrucţiunile dela CAPS. S'au făcut intervenţiile necesare să se mărească această cotă. Lămureşte art. 13 cu neprevăzute în sumă de 500.000 lei, care arată că s'ar putea realiza din vânzarea camionului Sf. Mitropolii care a fost luat de armata germană în actualul răsboi şi sunt tratative de a fi vândut cu suma de 1.000.000 lei.

La cheltuieli bugetul însumează lei 6.035.000 cu un fond pentru deschidere de credit în sumă 173.000 lei.

I. P. S. Mitropolit, Preşedinte, dă explicaţii la cheltuielilele prevăzute la art. 10, 100,000 lei, pentru reparaţii dela Mitocul Sf. Mitropolii, care este cedat de Sf. Sinod, la biserica Antim din Bucureşti, unde urmează să se facă reparaţii la local şi mobiliar şi care stă la dispoziţie, spre a se folosi Mitropolia Moldovei.

Se arată apoi articole noi prevăzute la cheltuieli şi anume.

Fond pentru contribuţie la „Opera Moldovei“ lei 100.000.

Adunarea în urma discuţiunilor ce au avut loc, aprobă bugetul întocmit pe anul 1942—943 aşa cum s'a prezentat cu un total la venituri şi cheltuieli de lei 6.035.000.

b)— *Bugetul Fabricei de Lumânări*, se prezintă, cu refer. înreg. sub Nr. 4347 | 942, având la cheltuieli suma de 534.000 plata personalului meşteri şi lucrători.

Adunarea aprobă bugetul fabricei.

c) — In ce priveşte *bugetul Librăriei*, anul acesta ur-

mează să rămână în vigoare convenţia cu monahul Partenie Radu de a da din venit 100.000 lei Mitropoliei plus 30.000. lei chiria localului.

P. C. Preot Gh. Niculea Consilier Referent al Secţiunei Economice, expune apoi următoarele :

1. — Lucrările de reparaţii făcute la clădirea Cancelariei şi Palatul Mitropolitan în urma stricăciunilor cauzate de cutremur în anul 1940 şi de bombardament în anul 1941 referat înreg. sub Nr. 4348 din 1942.

Arată apoi materialele achiziţionate pentru campania de lucru din acest an, urmând să se construiască un closet model şi alte atenanse.

2. — Achiziţionarea unei vii evreeşti care în prezent este arendată de Sf. Mitropolie. Referat înregistrat sub Nr. 13.897/941.

Adunarea aprobă să se facă cumpărarea acestei vii de 16 ha. în comuna Bucium judeţul Iaşi, dela Comisiunea de Romanizare îndeplinindu-se toate formalităţile.

3. — Chestiunea pădurilor Sf. Mitropolii.

Arată Adunării că în urma legii Nr. 577 din 23 Iunie 1941, aceste păduri au fost date pentru administrare Cassei Pădurilor Statului, urmând a beneficia Sf. Mitropolie numai de venitul ce-l va fixa acea Cassă, după scăderea cheltuielilor. Intrucât anul acesta s'a prevăzut de către CAPS., numai 900.000 lei la venituri, deşi Sf. Mitropolie ar fi putut realiza aproape 2.000.000. S'a intervenit pentru a se repera această nedreptate.

Revista pentru popor „Moldova Creştină"—Secţia Economică a pus la dispoziţia Secţiei Culturale, fondurile necesare, pentru editarea unei reviste de propagandă religioasă în popor, care apare dela 1 Ianuarie 1942 în 15,000 exemplare, care se vând cu 2 lei exemplarul iar 3.000 exemplare se impart gratuit.

Consiliul Plenar pe baza referatului înregistrat la Nr. 4349/952, în şedinţa dela 21 Aprilie a. c., a aprobat să se treacă în bugetul Eparhiei la venituri, suma de 200.000 lei, ce s'ar putea realiza şi din această foaie.

Lucrările de măsurătoarea terenurilor bisericești.

P. C. Preot Gh. Niculea Referent al Secţiei Economice, citeşte referatul înregistrat la Nr. 4531/942, privind măsurătoarea terenurilor bisericeşti, începută în toamna anului 1937.

Arată că până acum s'au făcut lucrări la 437 unităţi bisericeşti din 616 câte sunt în Eparhie.

Intrucât a fost necesar menţinerea contractului, în vederea terminării măsurătorii, şi mai ales că dl. Inginer Maxinoiu a acceptat prelungirea în aceleaşi condiţiuni ca formă şi plată, din 1937, deşi materialul s'a scumpit, propune:

1. Continuarea lucrărilor până la terminarea complectă.
2. Judecarea litigiilor unde sunt.
3. Acordarea de avansuri pentru accelerarea lucrărilor.

Adunarea, având în vedere importanţa acestei măsurători, menită să stabilească odată pentru totdeauna, proprietatea bisericească, aprobă în totul referatul şi propunerile prezentate.

Terminându-se expunerile Secţiei Economice, la chestiunile prezentate, iau cuvântul:

1. P. C. Preot C. Matasă care arată că roadele ce s'au văzut la Secţia Economică, crede că sunt din cele mai de seamă şi realizările se datoresc celor ce o conduc cărora li se cuvine laudă.

— P. C. Preot I. Ţincoca, arată că este în Adunarea Eparhială dela începutul lucrului din anul 1925, cum şi în Consiliul Eparhial şi constată că s'au rerlizat multe lucruri ca de pildă o casă pentru randament, fabrica de lumânări, librăria Eparhială, etc., şi dacă astăzi Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit a ales pe preotul Gh. Niculea de a conduce treburile secţiei economice, este o fericită alegere în aceste timpuri, şi credem în realizări mai bune.

— Dl. Stoianovici, în numele membrilor mireni, aduce deasemenea mulţumiri I. P. S. Mitropolit, pentru felul chibzuit cum se administrează bunurile Eparhiei şi felicită pe preotul Gh. Niculea care a realizat în scurt timp, la secţia economică cele ce s'au văzut.

— P. C. Preot Gh. Niculea Consilier Referent, al Secţiei Economice, mulţumeşte I. P. S. Mitropolit şi Adunării

de încredere ce i s'a dat, şi aminteşte că a putut realiza în scurt timp :

1. Cumpărări de unelte, tractor etc.,

2. Reparaţiuni importante la Cancelarie şi fabrica de lumânări,

3. Recoltarea în bune condiţiuni a viilor şi însemânţarea moşiei Popricani.

4. Posibilitatea de a finanţa cu circa 400.0000 lei revista de propagandă Moldova Creştină.

5. Amenajarea unei biblioteci pentru Secţia Culturală care va fi pusă la dispoziţia preoţilor şi

6. Achiziţionarea din timp a materialelor pentru campania 1942 | 943.

— Propune pentru realizări în viitor:

1. Achiziţionarea unei tipografii pentru Sf. Mitropolie urmând ca toate tipăriturile şi imprimarea calindarelor care se ridică la circa 2000000 lei, să se execute în această tipografie rămânând venitul Sf. Mitropolii.

2. Infiinţarea unei prisăci model.

3. Achiziţionarea unei vii evreeşti în întindere de 16 ha. fostă proprietatea Forst Frenchel.

4. Reparaţiile la Palatul Mitropolitan, la Cancelarie şi la casele bisericii Bărboi şi Trei Ierarhi,— cum şi mobilierul necesar în Cancelarie.

5. Construirea unui closet model.

6. Construirea adăpostului de apărare pasivă.

7. Plantarea cu pomi fructiferi la moşie.

8. Amenajarea celor două iazuri dela moşii.

9, Cultivarea grădinilor de zarzavat pentru aprovizionarea instituţiei şi a funcţionarilor ei.

10. Amenajarea unei crescătorii de vite.

11. Acordarea unui spor la salar pentru încurajarea preotului dela parohia Prelipca jud. Botoşani în vederea combaterii sectanţilor.

12. Acordarea de premii 2500 lei, pe fiecare prisacă (câte două de judeţ,) găsiiă cea mai frumoasă precum şi pentru creşterea viermilor de matasă,

13. Acordarea a 5 premii a 2500 lei, câte unul de judeţ, pentru cele mai bogate biblioteci parohiale.

14. Refacerea şi amenajarea serei pentru răsaduri şi pantru flori, din curtea Mitropoliei, în vederea înfrumuseţării parcurilor şi curţilor bisericilor monumentale.

In urma I. P. S. Mitropolit 'Preşedinte, precum şi Adunarea aprobă în totul chestiunile prezentate de secţia Economică şi programul da realizări în viitor.

— *Urmare punctul IV din ordinea de zi.*

b) **Secţia Culturală.** P. C. Consilier Referent al Secţiei, preot C. Nonea, citeşte referatul înregistrat sub No, 1942, cu cele realizate în anul 1942/942.

P. C. Sa începe expunerea realizărilor, arătând că ele în mod firesc s'au petrecut sub zodia unor mari speranţe naţionale cari sunt legate şi de promovarea ortodoxiei române.

Gloria Armatei Române înfrăţită cu cea a aliaţilor va sfărâma cătuşele duşmanilor şi Biserica va putea promova şi realiza problema de ordin spiritual, religios şi national, cu toate năzuinţele.

Răsboiul început anul trecut, a surprins secţia Culturală neavând la îndemână mai multe cărţi de rugăciuni şi broşuri cu caracter religios.

La venirea I. P. S. Mitropolit Irineu, Secţia a înfiinţat o bibliotecă pentru popor, intitulată credinţă şi tradiţie şi s'a tipărit până acum două ediţii a Prohodului Domnului Nostru Iisus Hristos şi o ediţie a Prohodului Maicii Domnului.

Cărţi de rugăciuni pentru ostaşi.

Secţia Culturală a tipărit o carte de rugăciuni pentru ostaşi, circa 50.000 exemplare, care au fost împărţite ostaşilor prin spitale, sau la unităţi prin confesorii lor.

I. P. S. Mitropolit a împărţit răniţilor în spitale mii de exemplare din aceste cărţi, cum şi iconiţe, cruciuliţe şi daruri în alimente.

Dela I. P. S. Mitropolit până la cel din urmă funcţionar din Cancelarie, fiecare a contribuit cu bani pentru tipărirea acestor cărţi de rugăciune.

Se aduce şi la cunoştinţa Adunării Eparhiale acest gest pilduitor de aleasă ţinută morală şi spirituală.

Foaia „Moldova Creştină“. Această foaie a apărut pentru a se da curs unui desiderat exprimat de preoţime şi mai ales de a se face faţă cerinţelor religioase pentru popor.

Foaia apare săptămânal cu un tiraj de 15.000 exemplare, 12.000 sunt împărţite în Eparhie cu 2 lei exemplarul iar 3000 sunt date gratuit la răniţi în spitale, la ateliere, căzărmi şcoli de ucenici, etc.

Foaia a ajuns a fi cetită până la Simerfopol, capitala Crimeii.

Redacţia acestei foi este încredinţată părintelui profesor N. Donose, a cărui activitate este bine cunoscută şi poporul căruia i se adresează foaia, aduce zilnic mulţumiri colaboratorilor.

In comitetul de colaborare a fost desemnat părinţii N. Hodoroabă şi diacon Laurenţiu Popovici.

Este necesar desigur ca această foaie din punct de vedere technic să aibă o înfăţişare mai estetică şi pe hârtie mai bună, însă acestea nu se vor putea realiza decât dacă se va spori costul exemplarului întrucât, cu preţul de 2 lei pentru vremurile de azi, este prea mult, ceiace se face.

Redactorii acestei foi sunt răsplătiţi pentru osteneala lor, după putinţă.

Revista Mitropoliei Moldovei.

Această revistă oficială a Eparhiei, e în al XVIII-a an de apariţie, este redactată de secţia Culturală şi apare lunar.

In ultimul timp s'a scumpit abonamentul la 350 lei anual şi datorită împrejurărilor lipsa hârtiei va fi o greutate pentru apariţia regulată a revistei.

Biblioteca Eparhială şi cea Mitropolitană.

Secţia Culturală a adunat în prezent, cărţi şi reviste şi s'au cumpărat patru dulapuri şi cu două din trecut, au fost puse în două săli amenajate anume pentru bibliotecă.

I. P. S. Mitropolit a donat biblioteca proprie Sf. Mitropolii, a donat biblioteca sa personală în valoare de câteva milioane, şi va fi aşezată în Palatul Mitropolitan, formând „Biblioteca Mitropolitană“.

Aceste două biblioteci vor fi isvoare de consultare şi de studii pentru toată lumea clericală.

Se cuvin I. P. S. Mitropolit Irineu, toate mulţumirile pentru faptul că a realizat această bibliotecă demnă de prestigiul Mitropoliei Moldovei.

Biblioteca «Credinţă şi Tradiţie». S'a întemeiat această bibliotecă în care se tipăresc broşuri mici, pentru bibliotecile parohiale.

S'a hotărât tipărirea manuscriselor Preot D. Furtună şi N. Hodoroabă, care vor fi puse la îndemâna credincioşilor.

Comemorarea Sinodului din 1642.

Secţia Culturală şi-a propus editarea unui volum comemorativ al Sinodului din Iaşi, ţinut în anul 1642 dela care se împlinesc 300 de ani. Comitetul în frunte cu I. P. S. Mitropolit Irineu, D-nii prof. Universitari Ilie Minea, Ştefan Berechet, Constantin Ionescu, Emil Diaconescu, vor colabora, iar partea teologică va fi scrisă de cărturarii Bisericii cei mai de seamă.

Nu se poate da o mai mare slăvire acestei solemnităţi date fiind împrejurările, rămânând să înscrim pe răbojul vremii, expresia comemorării printr'un volum omagial.

Un alt capitol de activitate pastorală, este preoţimea în slujba *caritătii publice.* Răsboiul actual a deschis răni noui cari trebuiesc circatrizate şi prin alinarea durerilor celor suferinzi.

Sentimentele naţionale şi religioase care se întregesc, au pus preoţimea la noui îndatoriri, din primele zile ale răsboiului.

Au colaborat preoţii în cadrul tuturor societăţilor de binefacere, Consiliu de patronaj, crucea roşie, Soc. Ort. a Femeilor Române, Soc. Principele Mircea, etc., pentru ajutorarea operei de caritate.

Sub conducerea preoţilor s'au făcut cantine permanente în gări, dela care s'au putut îndulci ostaşii români şi germani cu mâncări calde, pâine, lapte, etc.

Nu găsim cuvinte potrivite de laudă pentru activitatea aşa de frumoasă a preoţimii moldovene, pe tărâmul caritătii creştine.

Preoţimea şi ajutorarea nevoiaşilor. Şi în această latură

de activitate preoţii au act v t pentru ajutorarea celor rămaşi în suferinţă în urma plecării pe front a braţelor vânjoase de luptă, pentru care s'au format deasemenea comitete unde preotul a fost totdeauna prezent.

Şi propaganda pentru igienă şi propaganda pentru înlăturarea bolilor, toate s'au făcut şi cu munca preoţilor care au înfruntat greutăţile zilelor cu nădejdea în viitorul neamului.

Educarea şi instruirea tineretului.

Educarea religioasă a tineretului, se face în şcolile primare la orele de religie cum şi în formaţiunile extraşcolare şi premilitare.

In şcolile de grad secundar, evidenţa învăţământului religios o urmăreşte Ministerul şi nu Eparhia, de aceia nu cunoaştem această latură, controlul fiind făcut de organele din Minister.

Seminarul Teologic „Veniamin Costache" din Iaşi, este supus aceloraşi dispoziţiuni legale, ca şi celelalte şcoli secundare, şi în ultimul timp a trecut la Direcţia învăţământului normal.

Totuşi Inalta Chiriarhie, supraveghează cu atenţie felul cum sunt instruiţi elevii, şi I. P. S. Mitropolit a vizitat şi inspectat de multe ori această instituţie din punct de vedere didactic şi administrativ.

Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Iaşi, funcţionează cu programul stabilit de Chiriarhie, având deocamdată numai cl. I şi II; mai fiinţează încă şi şcoala particulară de cântăreţi dela P. Neamţ.

Cercurile culturale preoţeşti, şi-au început activitatea lor în chip normal şi toţi preoţii iau parte la desfăşurarea programului făcut pentru aceste cercuri. In oraşul Iaşi cercurile culturale se ţin în timpul postului mare.

Activitatea extra bisericească a preoţimii se desfăşoară cu multă pasiune mai ales în căminurile culturale, atenee şi case de sfat şi cetire.

Citäm că numai în judeţul Botoşani 60% din preşedinţii Cercurilor Culturale, sunt preoţi.

Un mijloc nou şi puternic de propagandă religioasă este postul radiofonic „Radio Moldova“ din Iaşi de unde în fiecare Duminică se transmite slujba religioasă dela Catedrala Mitropolitană, după care la sfârşit vorbeşte un preot în cadrul cronicii vieţii religioase.

Secţia Culturală întocmeşte tabloul lunar de preoţii care conferenţiază.

In cadrul acestor manifestaţiuni radiofonice, s'au făcut două comemorări ale mitropoliţilor Veniamin Costache şi Iosif Naniescu, de către I. P. S. Mitropolit Irineu, care a conturat potretele celor doi ierarhi, fapt ce a avut ecou puputernic în lumea drept credincioşilor.

In altă ordine de idei P. C. preot C. Nonea, Consilier Referent al Secţiei Culturale, expune Adunării că toate străduinţele secţiei sunt urmărite şi stimulate de atenta grijă a I. P. S. Mitropolit.

Inaltul Chiriarh se găseşte totdeauna în fruntea tuturor manifestaţiilor şi obligaţiilor. Face vizite canonice, obositoare slujbei, ţine conferinţe la Universitate şi la Radio, la şcoli, în spitale în ateliere, la Mânăstiri, etc.

Supune Onor Adunării expunerile făcute pentru aprobare, apreciere şi sugestii în viitor.

Iau cuvântul la referatul secţiei Culturale:

1. Preot I. Ţincoca în privinţa învăţământului religios arătând că în noua orânduire a Statului, trebuie să fie şcoală primară în orice sat, bine organizată, aşa că va trebui să se reglementeze ca acest învăţământ să nu sufere, dat fiind că preotul nu poate preda la toate şcolile religia, neajungând timpul.

Propune să se intervină de a se prevedea în bugetul Statului, câte un preot catihet pe comună, fapt ce ar fi şi în folosul naţiunei.

— P. C. Preot C. Matasă, cu privire la secte, arată că autorităţile administrative au dat ordine circulare pentru a nu se mai face prozelitism.

Citează un caz dela Bodeştii Precistei, de propagandă adventistă şi roagă să se intervină pentru a nu se mai permite sectanţilor nici un fel de întruniri şi propagandă prin scris.

Mai propune ca preoţii să lucreze pentru monografia satelor din parohiile lor, lucrare ce ar avea şi importanţă naţională.

— Preot V. Constantincscu, este de părere ca, cărţile tipărite de secţia culturală şi mai ales calendarul să fie distribuite fără a se urmări vre'un câştig.

— I. P. S. Mitropolit preşedinte, după ce dă anumite explicaţiuni vorbitorilor, pune la vot referatul secţiunei culturale care este aprobat de Adunare cu aplauze.

Urmare punctul IV. Secţia Administrativă.

— P. C. Preot C. Vuiescu, consilier referent al Secţiei Administrative, citeşte referatul înregistrat sub Nr. 4869 privind situaţia anului expirat 1941/942, din punct de vedere administrativ.

P. C. Sa arată că Adunarea Eparhială este formaţiunea din 1932 fiind în prelungirea mandatului expirat în anul 1938.

Vremurile excepţionale de răsboi, n'au mai permis să se efectueze alegerile proectate să se facă în acest an.

Incordarea uriaşă pe care o cere răsboiul actual, are în toate laturile vieţii, urmări adânci.

Din punct de vedere sufletesc, ne găsim în situaţie fericită, întrucât ducem um răsboiu pentru dreptatea ţării noastre, desrobindu-ne provinciile cotropite.

Ameninţările dela răsărit luaseră proporţii grave din cauza că împărăţia vecină să păgânizase, devenind în mod fatal un monstru primejdios.

Rolul pe care îl are biserica în aceste împrejurări, este de o covârşitoare importanţă, ca şi cel din anul trecut, când deasemenea trebuia să adăpostească populaţia refugiată din Basarabia şi Bucovina.

Adunarea Eparhială a rămas în prezent cu un număr de 49 de membri. Se semnalează pierderea învăţătorului Ioan Trufin, membru al Adunării din judeţul Dorohoi şi a lui I. Romanescu membru al Adunării din judeţul Botoşani.

Consiliul Eparhial s'a întrunit în anul expirat după cum urmează :

Cel plenar la 21 Aprilie pentru lucrările Adunării de azi, Secţia Administrativă în două şedinţe, la 1 Octombrie 1941 şi 17 Martie 1942.

Numărul parohiilor din eparhie a sporit şi anul acesta cu încă 6, ce au fost trecute de Minister în buget.

S'au reîntors în Eparhie, cele 16 parohii cotropite de bolşevici în judeţul Dorohoi, şi a sporit numărul parohiilor din judeţul Iaşi cu parohia Grajduri, venită dela Eparhia Huşilor.

Avem astfel un total de 603 parohii, din care 513 rurale şi 90 urbane.

Sunt propuneri la Minister, pentru înfiinţarea de 134 noui parohii.

Au decedat trei preoţi în cursul anului 1941, unul în funcţiune, unul din cei refugiaţi şi un preot institutor, Grigore Resmeriţă din Iaşi.

Pensionări pentru caz de boală au fost făcute anul trecut, două şi anume: a preotului V. Mihailescu Consilier Referent, paroh la parohia Sf. Dumitru Misai şi preotul refugiat Leonida Stadnicov.

Au trecut în clerul militar 2 preoţi: Leon Aanuţei din jud. Dorohoi şi Virgil Tacu din jud. Neamţ.

Au ieşit din parohie cu carte canonică, 6 preoţi din care unul plecat la Bucureşti şi ceilalţi în alte Eparhii.

Au fost şi un caz de excludere din preoţia prin caterisire.

Locuri pentru noui numiri, au fost 15, la care se adaugă cele 19 vacanţe de parohii ce se aflau la şedinţa Adunării din trecut, făcând în total 34 de parohii pentru numiri.

In aceste locuri s'au făcut încadrări de preoţi refugiaţi şi 11 noui numiri.

Deasemenea, s'a primit din Eparhia Huşilor preotul Constantin Curcă, la parohia Stânca jud. Botoşani. S'au făcut şi două noui hirotonii de licenţiaţi în teologie.

Numirile din nou nefiind admise, decât către sfârşitul anului, au avut loc mai multe mişcări de preoţi prin transferări.

In prezent mai sunt circa 20 cereri de licenţiaţi care solicită hirotonia din care numai 3 au actele necesare.

Avem în Eparhie 63 de preoţi nebugetari din care numai 11 au putut fi plasaţi în Eparhie, 6 în altă Eparhie şi în Transnistria pentru misionarism.

Au rămas 46 nebugetari din care 39 preoţi şi 7 diaconi, cari aşteaptă să fie trecuţi în buget.

In ceiace priveşte cântăreţii bisericeşti anul acesta s'a putut face numai 24 de numiri în locurile vacante.

Locaşurile bisericeşti. Pe graniţa dintre Prut şi nordul judeţului Dorohoi, au fost lupte grele la începutul campaniei, şi sunt biserici cari au suferit stricăciuni. Deasemenea şi de pe urma cutremurului.

In Dorohoi sunt 9 biserici avariate de ghiulele de tun.

In oraşul laşi a fost distrusă de bombardament biserica Sf. Atanasie. Cu toată criza şi scumpetea materialelor, s'au reparat 17 biserici şi s'au dat pentru cult 2 noui biserici şi 3 capele.

Instanţele de judecată bisericească, nu şi-au reluat încă funcţionarea normală şi a funcţionat şi mai departe Comisiunea Disciplinară formată din vechiul Consistoriu Eparhial. Această comisiune a avut 29 de cazuri, în care 26 privitoare la preoţi şi 3 la cântăreţi.

In delimitarea şi organizarea protoiereiilor s'au făcut importante schimbări. S'a stabilit principiul ca ambii protoierei să aibă reşedinţa în capitala judeţului, având putinţa să stea în legătură cu celelalte autorităţi.

S'a făcut o nouă delimitare între cele două protopopiate avându-se în vedere împărţirea pe plăşi a judeţelor.

Fiindcă 3 judeţe au câte 4 plăşi, fiecare protoierie a luat câte două, iar în jud. Iaşi şi Neamţ care au câte 5 plăşi, protoieria I-a a luat 3 plăşi şi cea de a II-a 2 plăşi.

Ca organe în subordine s'au numit onorifici, subprotoierei de plăşi care să fie de ajutor protopopului în chestiuni de ordin administrativ bisericesc, iar subrotopopii au în subordine un număr de proistoşi, ai cercurilor administrative care variază între 5 şi 14.

Avem astfel în Eparhie: 10 protoierei, 23 subprotoierei şi 95 proistoşi.

In încheiere, P. C. S. Consilier Referent C. Vuiescu, după ce a expus aspectele vieţii bisericeşti din Eparhie, din punct de vedere administrativ, arată că biserica ia parte ca strajă neadormită, pentru ca atât cei ce luptă pe front, cât şi cei ce rămân acasă, să-şi îndeplinească cu prisosinţă imperativul ceasului de faţă.

Supune Onoratei Adunări preocupările ce au călăuzit această secţiune în anul bisericesc încheiat.

La referatul Secţiei Administrative iau cuvântul:

— Dl. Gh. Tutoveanu, care aminteşte că şi în Adunarea Eparhială din trecut, a ridicat aceiaşi chestiune: răşluirea mânăstirei Neamţu Secu — dela Mitropolia Moldovei şi Sucevei. S'a format o comisiune care însă n'a putut realiza nici un nou punct, în această nedreptate şi că chiar dl. C. Ifrim membru al Adunării care făcea parte din Comisiune, i-a comunicat că a fost la I.P.S. Patriarh Nicodim expunându-i desideratul Adunării Eparhiale şi i s'a răspuns că nu împărtăşeşte şi nu susţine cauza.

Propune ca acea comisiune aleasă de Adunarea din 1941, să meargă la Dl. Ministru al Cultelor, Profesor Ioan Petrovici, care are toată dragostea pentru Moldova şi pentru Iaşi şi care trebuie folosit şi pentru interesele bisericeşti ale Iaşului.

— Dl. Leon Mrejeru membru al Adunării şi în comisiunea desemnată, spune că a fost deasemenea la I.P.S. Patriarh şi i-a expus dorinţa Adunării Eparhiale cu Mânăstirea Neamţu, şi i s'a dat asigurări că această chestiune va fi tratată de I.P.S. Patriarh cu I.P.S. Mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

I.P.S. Mitropolit Preşedinte, dă lămuririle necesare în chestiunea demersurilor făcute cu readucerea sub jurisdicţia Mitropoliei Moldovei — Mânăstirei Neamţ şi felul cum au decurs întrevederile cu I.P.S. Patriarh, arătând că din cele cunoscute până acum, s'a ajuns la o înţelegere ca să se rectifice legea în sensul că administrarea Mânăstirei Neamţ să fie sub conducerea I.P.S. Patriarh numai cât timp Inalt Prea Sfinţitul Nicodim va fi Patriarh al României. Aşa stă în prezent chestiunea.

— P.C. Preot I. Ţincoa, ridică chestiunea preoţilor extrabugetari care după referatul secţiei administrative mai sunt

încă 46 şi propune ca din aceştia să fie numiţi în cele 12 parohii vacante înaintea transferărilor.

—In urma discuţiunilor avute, I.P.S. Mitropolit Preşedinte propune şi Adunarea aprobă referatul Secţiunei Administrative, cu elogii pentru P.C. Consilier Referent şi colaboratorii săi.

VIII. — **Chestiunea pădurilor Sf. Mitropolii**, înlegătură cu Decretul Lege 577/941.

P. C. Consilier Referent al Secţiunei Economice aminteşte Adunării că după cum a expus şi în referatul Secţiunei, aceste păduri ale Arhiepiscopiei, sunt în administrarea Casei Pădurilor dela 23 Iunie 1941 ; şi acest fapt a determinat Sf. Mitropolie să facă demersuri pentru a nu fi nedreptăţită în ce priveşte venitul acestor păduri mai ales că exploatarea se face după instrucţiunile C.A.P.S.

Adunarea este de părere să se intervie, ca aceste păduri proprietatea uzufractuară a Sf. Mitropolii, să fie şi mai departe în Administraţia Mitropoliei, cu supravegherea şi controlul organelor Silvice ale Statului.

IX. Ratificarea numirii Consilierului Referent al secţiei Economice.

I. P. S. Mitropolit arată că la 1 August 1941, fiind pensionat pentru caz de boală P. C. Consilier Referent, V. Mihăilescu dela Secţia Economică, a fost numit provizoriu în această funcţiune, P. C. Preot Gh. Niculea dela biserica Sf. Haralambie din Iaşi, care este membru al Adunării Eparhiale şi membru în Congresul Naţional Bisericesc, şi în conf. cu art. 144 al. d. lit. e. supune ratificării Adunării, numirea făcută.

Adunarea ratifică numirea P. C. Preot Gh. Niculea în postul de Consilier Referent al Secţiei Economice a Sf. Mitropolii.

X. Diverse alte chestiuni şi propuneri.

— Dl. Leon Mrejeru, deputat eparhial din jud. Neamţ, prezintă biuroulul adunării o cerere a P. S. Arhiereu Valerie Botoşăneanu, Vicarul Sf. Mitropolii a Moldovei şi Sucevei, prin care Prea Sfinţia Sa, solicită de a se înfiinţa parohia Călugăreni în jud. Neamţ, unde doreşte să clădească

o şcoală primară, o casă parohială şi să repare biserica cu cheltuiala proprie.

Adunarea aprobă înfiinţarea parohiei Călugăreni jud. Neamţ, prin deslipirea-satului dela parohia Bistricioara adăugându-i-se acestei parohii satul Poiana Zăvoiului dela parohia Gura Largului.

— Preot I. Ţincoca şi preot C. Munteanu insistă de a se achiţiona o tipografie. Deasemenea preotul N. Hodoroabă, arată ce lucru important s'ar putea realiza având la îndemână o tipografie pentru scrisul bisericesc.

Teminându-se chestiunile la ordinea de zi, I. P. S. Mitropolit Preşedintele Adunării, mulţumeşte membrilor care au luat parte şi au discutat cu tot interesul chestiunile ce interesează treburile bisericeşti din Eparhie şi declară şedinţa închisă la ora 13 şi 45 minute.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit, propune apoi şi se aprobă, ca din fondul de cheltuieli pentru deplasare, astăzi fiind fixată de guvern — ziua cumpătării — să se contribuie cu o sumă pentru ajutorarea celor în nevoie.

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal.

Preşedinte
IRINEU
Mitropolitul Moldovei şi Sucevei

Secretarii Pr. C. Munteanu
Gh. Tutoveanu

Recenzii

Cărţi şi reviste

Vladimir Soloviev. *La justification du bien, Essai de philosophie Morale.* Paris Aubier 1939, p. XXII + 509, fr. 80.

Prin traducerea într'o limbă modernă a lucrării marele gânditor sus Soloviev, Justificarea Binelui, se aduce un important serviciu filozofiei morale şi în special moralei ortodoxe care-şi valorifică eternele sale principii faţă de vremelnicie şi poate sta de vorbă cu Toma din Aquino şi cu Alfonso din Liquori dascalii moralei ca-

tolice cum cu şi tratatele mai noi cum este de exemplu : lucrarea profesorului Baudin.—Cours de Philosophie Morale.

După cum se exprimă în prefaţa de la ediţia II-a, că „Filozofia morală nu este decât un indicator sistematic, a bunei direcţii pentru voiajul vieţii atât pentru om cât şi pentru naţiune“ p. V, autorul va arăta în cursul trătatului necesitatea acestui indicator sistematic adecă a Filozofiei Morale pentru viaţă, în ce constă acest indicator—principiile morale—şi aplicarea lor sub forma diferitelor virtuţi ; teologale, cardinale cum şi a altora şi în mod indirect prin reducerea la unitate Binele, ca corolar al principiilor morale, geneza lor care este aceiaş, din Dumnezeu.

Dacă vieaţa are un sens, şi acesta nu este întâmplător, ea are nevoe de acest, indicator sistematic. „Sensul vieţii, este evident, nu poate coincide cu exigenţile arbitrare şi variabile a fiecăruia din numeroşii indivizi ai genului uman“. p. XIII.

„Sensul vieţii constă în bine“. Sensul moral al vieţii se defineşte la început şi la sfârşit prin binele însăşi care ne este accesibil în interior prin raţiune şi conştiinţă, în măsura în care aceste forme interioare ale binelui sunt liberate prin lupta morală de servitudinea pasiunilor şi strâmtorarea egoismului personal ori colectiv“. p. XXI.

Este evident că binele nu este pentru orice individ acelaş dacă rămâne să se stabilească fără nici o normă deşi „Omul este în principiu sau prin destinaţia sa o formă interioară absolută a binelui ca conţinut absolut“. XXII.

Prin cele două atribute ale sale „puritatea“ şi „universalitatea“, binele trasează distincţia absolută între bine şi rău şi dă vieţii o demnitate morală şi o semnificaţie, ataşează individul la relaţiile reale ale vieţii, justifică binele în fiecare din ele şi triumfă asupra lor cum şi asupra „ultimului inamic moartea“.

„Atributele interne ale binelui determină sarcina principală a vieţei umane, senzul moral al acesteia constă în a servi binele pur atot puternic şi universal“. p. XXII.

Trecând la obiectivul filozofiei morale, arată că în această disciplină se vorbeşte despre „raportul interior faţă de propria noastră activitate“. p, 10. Şi în consecinţă analizează felurile de determinism în legătură cu moralitatea. Distinge trei feluri de determinism : a) Determinism mecanic care exclude moralitatea b) Determinism psihologic care admite unele elemente morale şi c) Determinism raţional şi ideologic care face loc tuturor exigenţelor morale. p. 16. Autorul înclină spre ultimul fel de determinism.

„Moralitatea şi filozofia morală sunt fondate în întregire pe

libertatea raţională sau pe necesitatea morală excluzând complect din sfera lor lor libertatea iraţională şi necondiţionată sau alegerea arbitrară... Etica este deci nu numai conciliabilă cu determinismul: ea face posibilă forma superioară a necesităţii" p. 21, adecă libertatea raţională determinismul ideologic.

Binele determină alegerea ce se face. Această alegere este deci infinit determinată, necesitatea sa este absolută, nimic nu este arbitrar în ea. Pentru rău nu este nici o raţiune determinată. p. 22.

Analizează apoi princinpiile ori fundamentele ultime ale moralei pe care le rezumă la trei: Pudoarea, care este specifică omului şi care are „stăpânire asupra senzualităţii materiale", Mila, care dă „solidaritatea cu celelalte fiinţe trăitoare« şi Pietatea ori Reverenţa—sentimentul religios care este supunerea interioară şi voluntară la principiul supra-uman. p. 38.

Intensitatea aplicării principiilor la vieaţa morală au variat şi variază în istorie; Principiile rămân, „unice şi identice". Toate fenomenele vieţei morale, virtuţiile, sunt variante ale acestor principii, între ele existând o mare dependenţă. 37—106.

Chiar conştiinţa nu este decât o desvoltare a pudoarei. „Aceasta nu-i bine, aceasta nu trebue să fie, aceasta nu este demn", iată sensusul pudoarei, „Dacă faceţi aceasta, acest luaru rău sau oprit ve-ţi fi capabil de rău, de păcat, de crimă", este adaosul conşiinţei. p. 41.

Mila este fundamentul altruismului, fundament care considerat din punct de vedere logic este „adevăr" şi justiţie, adică" celelalte fiinţe sunt asemenea cu mine, şi „trebue să mă comport cu cu ele ca cu mine însumi". p. 73,75.

Vorbeşte apoi despre egoism, evdemonism, utilitarism, arătând specificul fiecărui sistem. p. 129—134.

In partea II-a a lucrărei arată care este adevărata rădăcină spirituală ă binelui; „un sentiment de turburare sufletească" dacă se făptueşte răul un „reproş al conştiinţei". p. 138—139.

Face apoi critica sistemului kantian arătând că la Kant există posibilitatea înfăptuirei principiilor nu şi realizarea lor. p. 157. „Dumnezeu şi imortalitatea sufletului sunt deduse din moralitate în timp ce moralitatea însăşi este condiţionată de Dumnezcu şi de sufletul nemuritor". Un cerc viţios deci. p. 160.

Deduce apoi din existenţa principiilor morale o fiinţă spirituală supra materială în om. p, 165.

Analizând atitudinele religioase le împarte în trei categorii morale: a) Imperfecţiunea (în noi) b) Perfectiunea (în Dumnezeu) şi c) Perfecţionarea care le pune pe cele două precedente în armonie,

Arată apoi că realitatea supremă divinitatea este conţinutul experienţelor religioase şi nu se poate deduce din ea. Experienţa religioasă nu există fără divinitate. Datoria morală a religiei este conformarea voinţei umane voinţei divine. Pentru realizarea vieţei perfecte este necesară o desfăşurare istorică o „tranziţie" de la starea „zoo-umană la o stare teo-umană" în care asemănarea interioară cu animalul să fie înlocuită cu asemănarea cu Dumnezeu. p. 168—174.

Instituţiile religioase contribue enorm prin educare la universalizarea sentimentului religios care duce la perfecţiune împreună cu celelalte două sentimente al pudoarei şi a milei. p. 179.

In partea III-a expune legăturile individului cu societatea care este o „personalitate perfectă" şi a cărui progres nu este o operă „impersonală". p, 217, normele morale ale vieţii sociale cuprinzând şi chestiune naţională, chestiunea penală şi chestiunea economică din punct de vedere moral cum şi organizarea morală a umanităţei unde ne vorbeşte despre familie, biserică şi Stat şi relaţiile pendinte de acestea, complectând intr'un adevărat spirit ortodox expunerea sa prin importanţa graţiei divine pentru vieaţa morală care după învăţătura creştină perfecţionează natura şi moralitatea naturală, p. 471.

Este lucru evident că nu se poate spune mai mult despre un asemenea tratat într'o recenzie când o singură chestiune din această lucrare este un adevărat mărgăritar, care ogoiază sufletul cercetătorului dornic de precizie.

Pr. GH. CONSTANTINESCU

Marica Em. George. *Despre Patrie.* Studiu sociologic. Sibiu, Dacia Traiană, 1942. p. 50 Lei. 60.

Autorul acestei lucrări începe studiul de faţă printr'o mărturisire care este foarte firească. E greu să vorbeşti despre Patrie, „fără să nu fii oarecum turburat sufleteşte". Ārată apoi greutatea de a defini senzul precis al Patriei el fiind dintre cele mai utilizate şi mai puţin cunoscute în acelaş timp.

Trecând la factorii constitutivi şi patriotismului primul cap. propriu zis, arată importanţa factorului geografic insistând asupra teritoriului patriei şi asupra teritoriului naţional: noţiunea de patrie este mai largă decât cea a teritoriului naţional, p. 3. Aici exemplifică cu românii din diaspora şi care au totuşi ca patrie ţara noastră.

Trece la factorul economic care nu este factorul principal al ideei de patrie, „Cine sunt agenţii cei mai puternici ai ideei de patrie ? Oamenii de afaceri, bancherii, capitaliştii, adecă cei bogaţi ?... In orice caz adevăraţii iubitori de patrie se cunosc prin aceia că ei

sunt alături de patria lor şi atunci când ea nu le poate oferi situaţii sociale şi avantaje materiale". p. 5. 7. Nu trebue să credem însă în eroarea opusă, să-l excludem cu totul. Nici lozinca „Unde-i bine acolo-i patria" nici extrema. „Fie pâinea cât de rea tot mai bine'n ţaru mea", nu sunt juste. p. 8.

Factorul istoric. Conştiinţa că în acest loc s'au născut părinţii noştri. strămoşii noştri, că sunt legaţi de orice colţişor. că au făcut fapte de credinţă şi cultură este pentru anumite categorii de oameni hotărîtor. p. 10.

Exemplifică cu minorităţile care au întrecut istoric pe meleagurile noastre; Saşii din Transilvania care nu ar dori niciodată să părăsească ţara noastră.

Rolul factorului istoric este mai mic la popoarele tinere decât la cele bătrâne. Tot aşa înăuntru aceluiaş popor; este mai mic la muncitori şi la burghezi, decât la ţărani şi aristocraţi. „Determinaţia istorică complecteáză pe cea geografico-economică; dând în acelaş timp patriotismului o nouă dimensiune: Idealitatea". p, 10. 11.

Patria nu este numai trecutul nostru ci şi viitorul nostru, Aici se naşte din copilărie o atmosferă psiho-sociologică, al patrulea factor, care are o importanţă extraordinară pentru ambianţa patriotică pag. 13.

Aici întră legăturile cu părinţii, cu rudele, cu oamenii cunoscuţi care au reacţiuni psiho-sociologice identice ca noi, iubesc ca noi, sunt sinceri ca noi. se mânie ca noi etc. etc. p. 12,

Ordinea în care, au fost expuşi aceşti patru factori, nu ne arată importanţa lor nici geneza lor şi înlănţuirea la formarea patriotizmului. Ori cum „e ordine firească de la real material, la real psiho-social". p, 14.

Toţi factorii sunt nececari. Se poate să existe patrie fără o componenţă economică, nu însă fără cea teritorială şi patria e posibilă şi fără o bază istorică, Adică ne putem ataşa de un loc fără ca acolo să fi trăit strămoşii noştri. p. 15.

Nu e posibilă însă fără existenţa factorului psiho-sociologic. p. 15, 16.

In cap. 2 „Patria şi alte tipuri de colectivitate", porneşte dela cea mai problematică chestiune. patria mare şi patria mică.

La început când teritoriul nu era prea mare, ambele erau identice. Discrepanţa apare când ţara se măreşte. In secolul XIX, când Satatul devine „mai centralist" căutând să promoveze ideia de „patrie mare". Procesul accsta s'a petrecut peste tot în Europa. Astăzi prin faptul mobilităţii populaţiei, localismul slăbeşte tot mai mult, şi acesta nu întotdeauna în favoarea „patriotismului larg „ci a internaţionalizmului", p. 18, 19.

Trecând la a doua chestiune „raportul dintre Patrie şi Naţiune", arată corelaţia ce există între aceste aceste două noţiuni, ele nefiind identice în esenţă. Ex ? Saşii din Ardeal sunt de naţiune germană şi au ca patrie regională România ; ei socotesc germania ca patrie mare.

Raportul dintre patrie şi Stat. Patria este o „atmosferă" cu bază materială neorganizată, o configuraţie psiho socială. „Statul este o colectivitate fără bază naturală dar cu o structură socială extrem de organizată şi instituţionalizată".

Statul este „osătura patriei", sprijinul cel mai puternic.

Dispărând statul polonez, patria este ameninţată cu desfiinţarea. p. 18-23.

Face apoi o comparaţie prin descrierea patriei animalelor ; mediul, preajmă, vatră,

Legarea de loc fiind prima şi cea mai caracteristică trăsătură pentru ele. Urmează apoi limitarea graniţelor şi organizarea interioară a lor, p. 25-28.

Cap. 3. „Patria ca unitate colectivă" se ocupă de procesele dinamice şi statice ale patriei. Sunt relaţii şi „pozitive şi negative", de asociere şi disociere". Rupem legăturile cu duşmanii ţării noas- p. 29, Pentru cei deînăuntru, patria este o unitate „suprapersonală" pentru cei deînafară este o „colectivitate". p. 30.

Aminteşte doar influenţa patriotismului asupra vieţii culturale şi spirituale.

Factorul „movens" este naţiunea ; ea ceiază şi promovează patria mare. O singură naţiune înseamnă o comuniune de limbă, cultură, religie, trecut şi ideal comun, voinţa de a trăi împreună cum spune Renan, Naţiunea dinamică, patria e pasivă. Iubirea de patrie este ceva instinctiv, cea de naţiune se desvoltă prin educaţie. Patria are o bază „geografică economică", naţiunea are una biologică (rasa comunitatea etnică).

Conştiinţa statală este slabă. Ea trebue să existe şi pentru aceia se uzează de mijloace exterioare de constrângere ; Legi, interdicţii. p. 32-43.

„Mijloacele de afirmare ale atitudinei patriotice" sunt cuprinse în cap. 4. Războiul este factorul de „răscolire a sentimentului patriotic": Urmează apoi literatura, muzica şi ideia de misiune pe care o desvoltă în cap, 5 „etica patriotizmului". Ideia de misiune conţine idealism ce trebuie adus la îndeplinire, ea poate aduce însă mult rău popoarelor vecine.

In concluzie arată că patria cere dela noi eroism, conştiinţa datoriei, spirit şi disciplină, mare capacitate de iubire. Aminteşte a-

poi că patria pe plan absolut nu este „ultima realitate“ şi nu reprezintă ultimul nostru scop acesta fiind Dumnezeu.

„Acţiunea ei trebue să fie corectată de idealuri absolute şi eterne cum sunt legalitatea, dreptatea şi omenia“, p. 50.

Lucracea de faţă este foarte interesantă prin felul cum autorul expune şi analizează componentele patriei şi ale naţiunei şi este interesantă mai ales că se serveşte de exemplificări — într'o lucrare ştiinţifică ca aceasta — de însăşi ţara noastră.

Pr. GH, CONSTANTINESCU

Nonea Const.: *Comoara nefermecată*, editura lib. Ath. Gheorghiu, Iaşi 1942, pag. 160, cu 18 stampe originale de Th. Kiriacof şi prefaţă de George Lesnea, Preţul: 120 exemplarul.

In ordinea producţiilor spirituale, punând cuvântul de comoară este împrumutat din domeniul material şi înseamnă ceva cu totul scump. Depinde însă de înţelegerea asupra a aceea ce este scump pentru sine şi pentru alţii. De aici încep variaţiile producţiilor; iar în domeniul literar aceste variaţii ne-au fost date în atâtea plăsmuiri tot atât de variate, începând dela fantastic, până la înfăţişarea formelor celor mai reale ale vieţii.

In domeniul povestirilor, de exemplu, vom găsi multe reviste pentru copii, multe broşuri şi cărţi de povestiri şi istorioare despre ursuleţul de paie şi despre diferite închipuiri fantastice, dar precum: „apa trece şi pietrele rămân“, aşa şi aceasta trec în uitare şi noi tot la Creangă ne întoarcem.

Meşteşugul scrisului este ca şi acel al picturii sau sculpturii.

Când cineva a reuşit să prindă sub condeiul său, sub penelul, sau sub dalta sa forma cea mai reală a unei lature a vieţii, dă la iveală o operă vieţuitoare.

Cartea părintelui Nonea întitulată «Comoara nefermecată» pentru aceia poate că nu utilizează fantasticul — ne înfăţişează, ca şi povestirile lui Creangă, în forma cea mai reală, sufletul şi sburdălniciile copilăriei de ţară.

Ceeace te cucereşte dela început este forma pilduitoare, plină de înţelepciune, în care se succed propoziţiunile şi frazele.

Povestirile părintelui Nonea te plimbă prin toate meleagurile vieţii de ţară, căci odată cu cititul şi trăeşti fiecare istorioară. Fiecare moment al vieţii de ţară, prins sub pana condeiului te face să încerci acelaş sentiment al realităţii, pe care îl încerci la vederea tablourilor pictorului Grigorescu.

Unele întâmplări, cum sunt «Şofranul», «O vânătoare de di-

hori», «Cu balia pe iaz», etc. ne amintesc de povestirile lui Creangă care desvălue viaţa plină de haz şi de energie a copiilor de ţară,

Bunătatea ţăranului, dărnicia, duioşia şi mai ales duioşia — care este o notă specifică a cărţii — răsar aşa de natural, ca turnate, din istorioarele : «Pe Budăi la pescuit» şi «Premiantul».

Curăţenia vieţii ţăranului e înfăţişată în «Mireasa dela lacul porcului», căci «Smaranda, smulsă cu furtişag din sânul familiei ei sărace, dar plină de cinste, plânge şi preferă să se cunune în apa lacrimilor sale», ca o fată cuminte ce este,

Inteligenţa copiilor de ţară fără mijloace şi fără noroc, se evidenţiază în «Premiantul».

Sufletul mare al ţăranului muncitor, cumpănit şi mulţumit cu soarta este aşa de bine înfăţişat în toate povestirile cărţii!

Descrierile părintelui Nonea te fac să vezi chiar «căsuţa babei Floarea» de exemplu, aşezată tocmai într'o fundătură de gârlă unde poţi să ajungi numai pe o cărare singuratecă, plină de troian sau cocioaba mătuşii Catrina, care se vede din omăt ca un muşuroi... cu un ochi de fereastră lângă răşniţă.,.cu soba la ţăţăna uşii... cu odaia curată...cu laiţa şi sipetul pline de macaturi şi pânzeturi de in şi de cânepă".

Frumuseţea literară şi tâlcul plin de înţelepciune în care se succed şi se îmbracă propoziţiunile una pe alta — vorbire specifică ţăranului — te îmbie să citeşti „Comoara nefermecată" ca şi povestirile lui Creangă de câte ori o iei în mână — şi să simţi cum „Comoara nefermecată" te farmecă.

Cartea merită toată atenţia din partea domnilor profesori, a preoţilor, care au a sta de vorbă cu copii în orele de religie şi a domnilor învăţători, pentru a o recomanda şi utiliza ca un bun mijloc, pe lângă altele, pentru descongestionarea spiritului românesc invadat de produsele editurii Hertz şi de inspiraţiunile de salon de origină franceză şi greco-fanariotă.

„Comoara nefermecată" este ca un leagăn ce poartă pe valurile amintirilor pe cei ce au trăit viaţa de ţară. Şi este un bun îndreptar pentru orăşenii de toate categoriile, pentru a cunoaşte sufletul şi viaţa de ţară, locul unde s'a plămădit şi se plămădeşte sufletul românesc. Este inspirată din elementele vieţii româneşti şi spre îmbogăţirea spiritului românesc dată.

De va fi ca şi noi să orânduim mijloacele de cultură, după anumite categorii, precum s'a făcut aceasta în Germania, pentru mai marele folos al influenţii în educaţie, locul principal, credem, îl va ocupa acea ramură, care va întoarce privirile către viaţa de ţară, unde s'a născut, creşte şi se desvoltă adevăratul spirit românesc.

Credem, că precum locuitorii din colonii vor renunţa la toate tinichele vopsite englezeşte şi-şi vor păstra aurul, aşa vom renunţa şi noi la toate spoelile culturii de împrumut şi vom preţui comoara produsă de spiritul curat românesc.

Iar la buchetul care formează tezaurul acestor scrieri, se adaugă cu cinste şi „Comoara nefermecată".

Preot GAVRIL NICULIŢĂ
Biserica „Sft. Vasile" Tataraşi

* * *

Note

„Dostoevschi profetul revoluţiei ruseşti".

Dostoevschi, a fost considerat de unii, şi poate de cei mai mulţi drept crainicul mesianismului rusesc. Alţii, pe dealtă parte, au văzut în el pe vizionarul unui nou creştinism şi pe descoperitorul «omului subteran». Incontestabil, el întrupează în opera sa toate aceste însuşiri fără a putea fi totuşi pe deantregul definit.

Mai mult decât romancierul genial de neegalat talent şi gânditorul creştin cel mai adânc, Dostoievschi este un profet, un vizionar.

Revoluţia rusească s'a întâmplat în deacord cu vederile lui. El a intuit-o în sufletul subteran, în adâncurile necunoscute şi iraţionale ale fiinţei omeneşti.

Dar înainte de toate Dostoievschi este un rus. In această calitate el va fi nu numai cunoscătorul dar şi interpretul cel mai profund al sufletului poporului său, cu toate contradicţiile, dedublările şi antinomiile lui. S'ar putea spune că el i-a aflat secretul. In inconştienţă, în nebunie, în crimă, lui Dostoievschi i se revelează adâncurile necunoscute, nebănuite măcar, ale fiinţei omeneşti şi ale poporului rus în special. Aici descoperă el pe «omul subteran». Opera lui Dostoevschi va exprima prin urmare dinamismul tumultos şi pasionat al naturei omeneşti, în cel mai înalt grad.

Personagiile romanelor sale sunt oameni cari au frânt linia comună, mijlocie şi normală a echilibrului social şi raţionalizat. Raskolnicov, Kirilov, Stavroguine se sbat în zone sufleteşti necunoscute nouă. Opera lui Dostoievschi a fost cu drept cuvânt socotit *o cunoaştere o gnoză*, o ştiinţă a spiritului. Cetitorul va putea uşor descoperi , lume nouă, o ştiinţă nouă.

Ruşii, spune N. Berdiaeff în L'Esprit du Dostoievschi, se clasează ei singuri în «Apocaliptici» şi «Nihilişti». Ei nu cunosc linia de mijloc. Pot fi credincioşi fanatici, ducând rugăciunea până la înălţarea mistică a extazului religios, sau tot aşa de bine, şi aceasta au dovedit-o, ei pot deveni ateii cei mai radicali.

Apocaliptism şi Nihilism, iată cei doi poli cele două extreme, în care Dostoevschi a văzut ascunsă tragedia viitoare a poporului său. Tendinţa această excesivă de a duce lucrurile până la extremele lor, până la limite, aminteşte parcă de sufletul mistic şi frenetic ce întovărăşea odinioară cultul extatic şi plin de nebunie a lui Dionysos din Thracia.

Cauzele revoluţiei ruseşti, caşi, a revoluţiei în genere, îşi au după Dostoevschi începuturile întâi în spiritul oamenilor şi al po= poarelor, Dauzele sunt intrinseci fiinţei umane. Ele sunt mei precis, simptomul unei grave alterări a raporturilor originale dintre Dum= nezeu şi om. Punctul central Dostoevschi îl vede în faptul că omul este liber, extraordinar de liber. Or tocmai aici, în această libertate, constă toată măreţia şi grandoarea fiinţei umane. Dar, vai, ea se poate uşor pierde şi degenera în arbitrar. Individualismul exagerat şi rebel izolarea, revolta, revoluţia, crima, iată tot atâtea expresii ale acestei libertăţi în faza ei de degenerare cari duc în final la pierderea ei completă.

Drumul se desparte în două, mergând dela om fie spre Christ fie spre Antichrist. Acest lucru l'a ilustrat Dostoievschi ca nimeni altul în opera sa întreagă. Omului îi trebuie numai dorinţa «inde= pendentă», ori cât l'ar costa şi ori unde l'ar duce această indepen= denţă. Numai pentru a=şi manifesta dreptul de a dori chiar ceiace este mai absurd şi a nu fi legat de obligaţia să=şi dorească numai ce este înţelept! Această este şi explicaţia creştină a răului.

Intr'o astfel de aventură s'a aruncat poporul rusesc. Firea lui apocaliptică a înclinat de astă dată nu spre drumul îngeresc şi ilu= minat al lui Alioşa şi pe cale plină de tenebre a Karamazoffilor. Du= hul pământului acestuia, duhul lui Anticbrist, vor da naşt re Socia= ismului Bolşevic, o nouă religie, fără libertate spirituală. Se reedi= tează prin îndrăsneală şi nebunie semnificaţia biblică a Turnului lui Babel. O nouă religie «*a celor mulţi şi slabi*», cărora suprimându=le libertatea. sarcina lor cea mai grea, să li se organizeze fericirea pe pământ dându=le pâine şi pacea conştiinţei,

In poemul Marelui Inchizitor din Fraţii Karamazov, cari este totodată şi o celebră apologie a lui Christ, Marele Inchizitor un so= cialist, pledează pentru mulţimea mare a celor slabi şi neputincioşi, a celor cari nu pot urma pu calea grea a înaltei şi „aristocraticei" învăţături propovăduite de Christos. Sarcina libertăţii e grea. „Voi=a=i să fii iubit din dragoste liberă, urmat de bună voie". Marele Inchi= zitor acuză pe Cristos de a ti dăruit oamenilor o libertate cari de= păşea forţele lor. „Iţi făceai o ideie prea înaltă despre om". Sunt slabi şi nemernici. „Noi vom da tuturor fericirea, vom aboli pe răs=

vrătiţi şi măcelăriile însămânţate prin libertate. O ! îi vom convinge că nu vor fi cu adevărat liberi, decât după ce ne vor fi încredinţat nouă libertatea lor". In locul pâinei celei cereşti, noi le vom da pâinea cea pământească şi în numele acestei pâini, marele Inchizitor, anunţă că un nou templu se va înălţa şi ccesta va fi un mare, un înspăimântător Turn al lui Babel !

In numele acestei fericiri pământeşti ce se va organiza sistematic de Socialism, cu pretenţii de religie nouă, cele trei ispitiri respinse de Hristos în pustie, vor trebui nespărat primite. Ori prin aceasta, se ştie. Mântuitorul a vroit ca spiritul omenesc să nu fie robit de pâine, miracol şi împărăţia lumei acestia.

Secretul Marelui Inchizitor constă în faptul că el nu este cu Hristos, ci cu „celălalt". „Noi„nu suntem cu Tine ci cu *„celălalt"*, iată secretul nostru. Spiritul Marelui Inchizitor este spiritul care schinbă pe Hristos în Antichrist.

Acest duh al pământului, al lui Antichrist, cu mirajul seducător al fericirei pământeşti, a apărut adesea ori şi sub numeroase aspecte în istorie. Dostoevschi în vede nu numai în Socialismul ateu, dar ceiace este şi mai regretabil, chiar în imperialismul şi juridismul catolicismului şi totdeauna atunci când, fie chiar numai trecător, biserica şi-a însuşit sabia lui Cezar.

Revoluţia rusească a avut loc în de acord cu prevederile lui Dostoievschi. Extremismul sufletului rusesc nu cunoştea decât cele două alternative ; Christ şi Antichrist, El a înclinat spre ultimul. Bolşevismul este reflexul răului intern, spiritual, ce zăcea ascuns în poporul Rus caşi în omenirea întreagă. Aici, şi numai aici, trebue căutat sensul subteran al revoluţiei. Ateismul care preocupa pe intelectualii ruşi de înaintea revoluţiei, nu era decât o problemă politică, cât mântuirea omenirei în afară de Dumnezeu. Răul va trebui experimentat până în adâncime. El va trebui să urmeze procesullui Rascolnicov, Kirilov, sau Ivan. Dar pentru aceaata va fi nevoie de multă, de foarte multă suferinţă. La sfârşit, desigur, se va face iarăşi lumină, şi lumina va fi dela Dumnezeu. Răul de astăzi va putea avea până la urmă sfârşit îmbucurător.

După grele încercări şi rătăciri prin abisuri şi tenebre, când se va ispăşi şi consuma păcatul rătăcirei, va veni iluminarea. Iar stareţul Sosima, va binecuvânta până în sfârşit trezit iarăsi la lumina lui Christ, din visul urât al unei rătăciri de o clipă.

Preot DUMITRU HRIŢCU

Parohii vacante

în cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor

Judeţul Iaşi

1. Parohia Slobozia, vacantă dela 1 Octomvrie 1942, prin transferarea la parohia Poeni, jud. Iaşi a Pr. A. Cosma.

Judeţul Baia

2. Parohia Oprişeni — urbană — din oraşul Fălticeni, vacantă dela 1 Septemvrie 1942, în urma transferării la Parohia Sf. Ilie Fălticeni, a Pr. Leonida Gavrilescu,

3. Parohia Giurgeşti, vacantă pe data de 1 Septemvrie 1942, prin transferarea la parohia Dolheştii Mici, a Pr. C. Grigoraş.

Judeţul Botoşani

4. Parohia Băbiceni, vacantă prin transferarea la parohia Nastase Păun jud. Botoşani a Pr. Roman Vasiliu.

5. Parohia Chiţoveni vacantă pe 1 Octomvrie 1942, prin transferarea la parohia Rediu, jud. Neamţ, a fostului paroh Pr. I. Amarandei.

6. Parohia Prelipca vacantă prin transferarea la Parohia Valea Bourei, jud. Baia, a Pr. Mircea Diaconescu.

7. Parohia Teişoara vacantă dela 1 Octomvrie 1942, prin transferare la parohia Probota jud. Iaşi, a Pr. C. Maxim.

8. Parohia Tulbureni vacantă dela 1 Noemvrie, prin demisia preotului Dumitru Moldovanu.

9. Parohia Vânători vacantă pe data de 1 Noembrie a. c., prin transferarea la parohia Săveşti. jud. Baia a Pr. Iancu Roşu,

Judeţul Dorohoi

10. Parohia Comăneşti vacantă dela 1 Noembrie 1942, prin transferare la parohia Hodorişte jud. Dorohoi a Pr. M. Grigorescu.

11. Parohia Maghera vacantă pe 1 Septemvrie 1942, prin transferarea la parohia Dobârceni, jud. Botoşani a fostului paroh Pr. Victor Gagos.

12. Varohia Mogoşeşti vacantă dela 19 August 1942, prin decesul Pr. M. Gherasim.

Judeţul Neamţ

13. Post de diacon dela parohia Adormirea din Tg. Neamţ, prin hirotonia şi numirea la parohia Graşi jud. Neamţ a diaconului Petru Vacaru.

14. Parohia Almaş vacantă dela 1 Noemvrie 1942, în urma transferării disciplinare, la parohia Şoldăneşti jud, Botoşani, a Pr. Menelaus Văideanu.

Posturi vacante de cântăreți

Județul Iași

1. Parohia Banu post vacant prin demisia cântărețului Vasile Botez, pe 1 Noemvrie 1942.

2. Parohia Banu, filială Metocul Maicilor orașul Iași, prin decesul cântărețului Alex. Pascaru, mort la 21 Iulie 1942.

3. Parohia Bahlui bis. Sf. Lazău oraș Iași, prin demisia 1 Noembrie cântăreț Gh. Boacă numit în Transnistria.

4. Parohia Covasna vacant prin decesul Vasile Agape mort în răsboi 1941.

5. Parohia Glăvănești vacant prin transferarea Matcăboje pe 1 Noemvrie 1942.

6. Parohia Hălceni vacant prin demisia pe 1 Octomvrie 1942, a d-lui Ioan Siriteanu hirotonit la Hotin.

7. Parohia Holboca vacant pe 1 Decemvrie 1942, prin hirotonia ca preot a cântărețului Aioanei.

8. Parohia Iacobeni vacant prin demisia pe 1 Septembrie 1942, a cântărețului Munteanu numit în alt post,

9. Parohia Prisacani vacant prin demisia Cicerone Stăcescu, trecut preot pe 1 August 1942.

Județul Baia

10. Parohia Buda un post de cântăreț.

11. Parohia Lunca Pașcani vacant pe 1 Noemvrie 1942, prin demisia Const. Ciopaga, luat în armată.

Județul Botoșani

12. Parohia Sf. Ioan Botezătorul — oraș Botoșani — prin pensionarea cânt. Mina Gheorghiu pe 1 Septembrie 1942.

13. Parohia Cuv. Paraachiva, — oraș Botoșani — nou înființat.

14. Parohia Dracșani vacant prin deces Vasile Silveanu 19 Octomvrie 1942.

15. Parohia Cristești, vacant pe 1 Aprilie 1941, prin transferarea Petru Sandu la parohia Uspenia.

16. Parohia Prăjeni, prin decesul în răsboi a fostului cântăreț la 26 Septemvrie 1942.

Județul Dorohoi

17. Parohia Intâmpinarea Domnului Ruset, vacant pe 1 Noemvrie 1942, prin transferarea cânt, Gh. Dăscălescu la Vârgolici Dorohoi.

18. Parohia Sf, Neculai Hârlău vacant prin transferarea cântărețului Christofor Robu la parohia Sf. Teodor pe 1 Octomvrie 1942.

Județul Neamț

19. Parohia Sf. Ioan Domnesc vacant prin demisia pe 1 August 1942 a cântărețului Alupei.

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

103

463

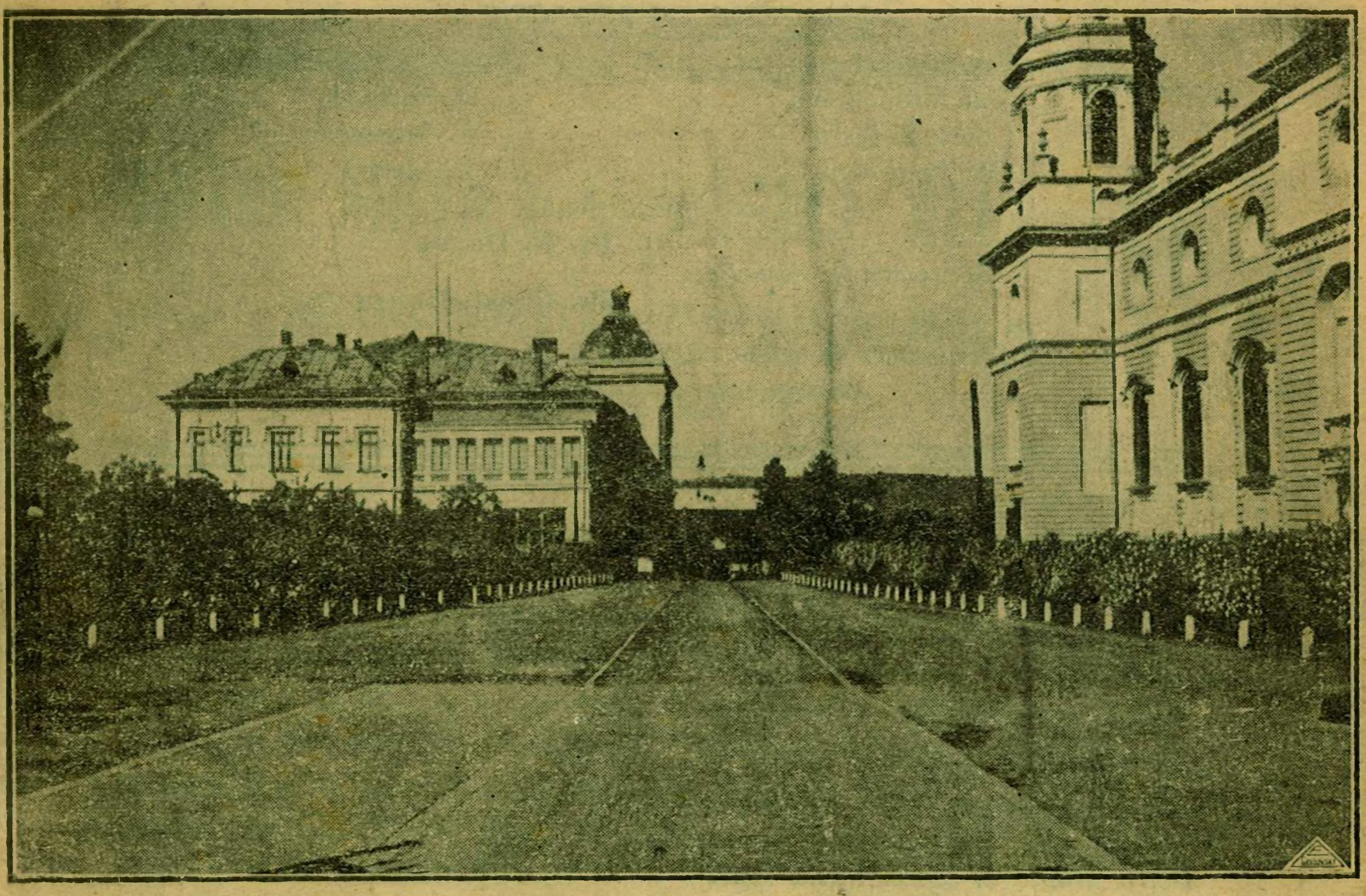

CATEDRALA ȘI PALATUL MITROPOLITAN DIN IAȘI

COMEMORAREA SINODULUI
DELA IAȘI 1642

Bun de imprimat
† IRINEU

Anul XVIII Decembrie 1942 Nr. 12

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

APARE ODATĂ PE LUNĂ

Sub patronajul I. P. S. IRINEU

Mitropolit al Moldovei și Sucevei

COMITETUL DE REDACȚIE :

Pr. Cic. Iordăchescu — Pr. Nec. Hodoroabă
„ Val. Iordăchescu — „ D. Furtună
„ Const. Roșescu — „ C. Munteanu
„ Gh. Petrovanu — „ C. Matasă

Diac. I. Gheorghiță

Secretari de redacție : **Pr. N. Donos**, **Pr. Const. Nonea**

Administrația la secția culturală a Sf. Mitropolii, Iași.
Abonamentul : 400 lei pe an :

SUMARUL :

Petru Movilă și Sinodul dela Iași . . .	**† Irineu**
Câteva precizări și interpretări noui în legătură cu Sinodul dela Iași (1642) . . .	**I. Minea**
Historia Catehismi Russorum . . .	**Pr. N. Donos**
Soborul dela Iași din 1642 . . .	**Prof. Dr. M. Seșan**
Cinstirea Mitropolitului Petru Movilă în biserica Rusească	**Preot I. Gheorghiță**
Mărturisirea Ortodoxă și mântuirea unor păcătoși din iad	**Preot Dr. I. Petrăuță**
Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu	**Ioan I. Irimia**
Primatul sfântului apostol Petru în literatura primelor trei veacuri creștine . . .	**Șt. Lupșa**

372 — TIPOGRAFIA ALEXANDRU A. ȚEREK, STR. MÂRZESCU 9 — IAȘI

Mănăstirea Sinaia Arhiva

ANUL XVIII DECEMBRIE 1942 Nr. 12

f. Primăv. 16.VII.1944.

MITROPOLIA MOLDOVEI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
APARE ODATĂ PE LUNĂ

463

PETRU MOVILA ŞI SINODUL DELA IAŞI

MITROPOLITUL PETRU MOVILĂ

TINEREŢEA SA

Acel care fu „*Părintele Teologiei ortodoxe moderne*“ [1]), Mitropolitul Chievului Petru Movilă, este fiul lui Simeon Movilă, Voivodul Moldovei. El s'a născut la 21 Decembrie 1596. Vremuri grele au fost pe atunci pentru Moldova, dar mai ales pentru familia domnitoare a Movileştilor. Ţara se afla sub suzeranitatea turcească, dar Polonia, puternicul regat din Nord, era un vecin periculos şi veşnic ameninţător. Voievozii şi boierii moldoveni, pretendenţi la tron, îşi puneau nădejdile şi-şi legau soarta unii de Poloni, alţii de Turci. Unii îşi întorceau privirile spre Varşovia, ceilalţi, spre Constantinopoli. Movileştii se afiliaseră la Polonia, care-i luă sub suzeranitatea sa, le conferi privilegiile de care se bucurau magnaţii poloni şi-i sprijini să ocupe tronul Moldovei şi al Valahiei, ceea ce s'a ajuns de mai mulţi dintre ei.

Nenorocirea s'a abătut însă asupra acestei familii de când fraţii Simeon şi Ieremia au intrat în luptă pentru tronul Moldovei, pe care-l râvneau amândoi. Duşmănia şi ura între familiile amândorora erau aşa de mari, că Simeon pieri de mâna criminală a cumnatei sale Elisabeta, soţia lui Ieremia (1607).

Petru era atunci în vârstă de 11 ani şi trebui, după eâtva

---

1). Titlul acesta de onoare dat lui Petru Movilă şi făcut cunoscut la noi, Românii, de Arhimandritul Ghenadie Enăceanu (mai pe urmă Episcop al Râmnicului Noul Severin), în revista „Biserica Ortodoxă Română“, 1884 No. 1 pag. 4, se datoreşte istoricului Bisericii ruseşti, Macarie, Mitropolitul Moscovei.

timp, (1612), să se refugieze în Polonia cu mama sa, Margareta, şi cu fratele mult mai mic, Moise. Legăturile de rudenie cu familiile princiare Potoţki, Coreţki şi Vişneveţki, [1]) cum şi situaţia privilegiată a neamului Movileştilor în Polonia, au făcut ca vieaţa lui Petru să se desfăşure acolo sub cele mai bune auspicii.

In casa părintească, sub ochii pioasei şi virtuoasei sale mame şi sub îndrumarea şi conducerea unui anonim diac din Frăţia Ortodoxă a Liovului, cea întemeiată şi sprijinită de Movileşti, Petru îşi însuşise noţiunile elementare de învăţământ şi pătrunsese disciplinele umaniste care formau bagajul cultural al tineretului aristocraţiei din acea vreme. Nu ştim sigur, dar putem afirma cu multă probabilitate, că Petru şi-a continuat şi complectat cultura şcolară în şcoala Frăţiei Ortodoxe din Liov (Lemberg), care era o adevărată Academie. Temeinicele sale cunoştinţe de Greacă şi Latină, şi în deosebi de Slavonă, pe care i le recunosc contimporanii şi biografii săi, şi de care a dat dovadă nediscutată în numeroasele şi eruditele sale lucrări, şi ca profesor de Latină în Academia înfiinţată de el în Kiev, n'au putut fi însuşite aşa de bine decât în şcoala ortodoxă din Liov [2]).

Afară de aceasta, în Greacă şi Latină s'a mai putut el perfecţiona în Universitatea din Paris, (Sorbonne), în care cursurile se predau atunci în latineşte, şi unde, foarte probabil, şi-a făcut o bună parte din studii, [3]) cum obişnuiau pe atunci feciorii de boieri din Polonia.

Oriunde se va fi instruit şi ori dela cine şi dela câţi şi ce fel de dascăli îşi va fi primit Petru instrucţia sa, ea a purtat adânc imprimată pecetea religioasă, potrivit duhului vremii.

---

1) Vezi articolul „Petru Movilă, Mitropolitul Kievului, din „Biserica Ortodoxă Română" (1909), pag. 542 şi următoarele, tradus de Arhimandritul Teoctist Scriban după „Lectura de Duminecă" din Kiev, anul 1864, şi publicat de C. Erbiceanu. Sunt în continuare încă alte 3 articole, pe care le vom cita cu numele traducătorului.

2) După N. Iorga „Istoria Bisericii româneşti", volumul I, pag. 292. Petru a putut urma şcoala din Liov alături de alţi tineri moldoveni, şi chiar cu Grigore, fiul cronicarului Nestor Ureche şi viitorul cronicar.

3) Chestiunea şcolilor în care şi-a făcut Petru Movilă studiile superioare nu e încă pe deplin limpezită: Vezi: Ghenadia Enăceanu, articolul: „Petru Movilă", din „Biserica Ortodoxă Română", 1883, pag. 688-691, şi „*La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila, Métropolite de Kiev* (1633-1646). în „*Orientalia Christiana*", vol. X, Text latin inédit, publicat de iezuiţii *Antoine Maloy* şi *Marcel Viller*, Introduction IX, text şi nota 2.

Tot potrivit duhului vremii şi tradiţiei păstrate în familiile nobile polone şi române, Petru a trebuit să primească şi educaţie militară. Şi în această privinţă avu el mare noroc, căci fu primit ca copil de casă, în calitatea sa de cetăţean polon, în familia hatmanului Stanislav Jolkevski. Petru a ajuns un iscusit ostaş şi a continuat să-şi consolideze şi desăvârşească educaţia religioasă după exemplele de profundă religiositate şi moralitate pe care le vedea întruchipate în casa protectorului său.

Insuşiri de bun ostaş şi dovezi de vitejie a dat tânărul Petru întâi în lupta dela Ţuţora, anul 1620, dintre Poloni, comandaţi de Jolkevski şi Conetpolski, alături de care se afla oştirea moldovenească a Domnitorului Gaşpar, şi dintre oastea turcească, comandată de Schender Paşa şi ajutată de Radu Mihnea, Domnitorul Ţării Româneşti. Armata polono-moldovenească fu distrusă şi ambii ei comandanţi muriră de moarte eroică. Rămas fără tutore, Petru se puse sub tutela hatmanului Hotkevici, cu care luă parte şi se distinse în războiul dela Hotin, 1622. Acolo Turcii fură învinşi de Poloni şi, pentrucă de această dată boierii moldoveni, în frunte cu Radu Mihnea, fuseseră de partea Turcilor, oastea de Cazaci zaporojeni a lui Hotkevici năvăleşte în Moldova şi ajunge cu jaful şi pustiirea până la capitala Ţării, la Suceava, în care însă n'a putut pătrunde fiind oprită de o minune dumnezeiască, pe care a descris-o însuşi Petru. Minunea a constatat în creşterea apelor râului Suceava atât de năpraznic, că n'au putut să fie trecute de Cazaci, care s'au văzut nevoiţi să ia drumul spre Polonia. [1])

INTRAREA IN MONAHISM.

Indignat peste măsură de purtarea lui Hotkevici faţă de Moldova şi desnădăjduit că nu poate convinge pe Poloni de lealitatea sentimentelor Moldovenilor pentru Polonia, Petru se retrage, cum ne spune el însuşi, de pe câmpul de luptă şi rămâne mai departe numai de formă şi fără convingere sub tutela lui Hotkevici, pentrucă aşa dictau legile cavalerismului, printre ai cărui membri el se prenumăra încă. Dela această dată însă busola vieţei lui sufleteşti se schimbă. Chiar în acel an, 1622, făcu o călătorie pioasă la Lavra Pecerska din Kiev, şi o repetă în anii 1624,

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom. 1883, pag. 741-744.

1625, 1626 şi 1627. Acolo cunoscu el pe Mitropolitul locului, Iov Boreţki, cu care legă prietenie strânsă, care-i fu îndrumător în vastul câmp al Teologiei şi căruia se datoreşte în mare parte hotărîrea lui Petru de a îmbrăţişa vieaţa monahală. Se scurseră cinci ani de gândire până ce Petru se decise să se lepede de cariera de ostaş lumesc şi să se facă ostaş al duhului, ceea ce s'a săvârşit în ziua de 29 Noembrie 1627, când el împlinea peste câteva săptămâni 31 de ani.

Data aceasta de 29 Noembrie 1627 este de însemnătate epocală pentru întreaga Biserică ortodoxă, pentrucă noul monah era ales de Dumnezeu să fie cel mai mare Mitropolit al Bisericii ruseşti, Părintele Teologiei ortodoxe moderne, Ingerul păzitor, stâlpul şi pavăza întregei Ortodoxii.

PERICOLUL UNIAŢIEI.

Starea Bisericii ortodoxe în genere, şi a celei ruseşti în special, dela sfârşitul veacului XVI şi până la jumătatea veacului XVII, era din cele mai critice. Pe de o parte, Turcii păgâni prigoneau Biserica ortodoxă din toate părţile lumii aflate sub dominaţia lor: Asia Mică, Egiptul, Ţările balcanice, Ţara Românească şi Moldova. Pe de altă parte Papalitatea şi Protestantismul căutau prin toate mijloacele să atragă pe ortodocşi în mrejile lor: Papalitatea, pentru a-şi acoperi pierderea de suflete, suferită prin ivirea Protestantismului şi a progreselor realizate de el, iar Protestantismul, ca să dovedească papistaşilor că el este reprezentantul autentic al adevăratului Creştinism. Pentru ajungerea scopului urmărit, papii s'au servit în primul rând de ordinul iezuiţilor, care conduşi de deviza „scopul scuză mijloacele" nu s'au dat înlături dela niciun fel de mijloc, care putea duce la ţintă. Trecerea Ortodocşilor la *catolnicie* fiind mai greu de obţinut, s'a recurs la măsura de mijloc, la unire sau uniaţie, prin care se respecta deocamdată celor ce primeau unirea, cultul ortodox cu formele şi limba lui, se îngăduia preoţilor să fie căsătoriţi şi altele. Alături de aceasta se ducea însă o propagandă de compromitere a celor mai de seamă ierarhi ortodocşi, se punea în sama lor scrieri eretice, se tipăreau cărţi dogmatice şi de ritual cu adausuri catolice, se critica fără scrupule prin viu graiu şi prin scris Biserica ortodoxă, pe care o înfăţişa ca eretică, se intervenea prin

monarhii catolici, ca să se ia biserici şi întregi eparhii ortodoxe şi să se dea uniţilor, să fie lipsiţi de drepturi clerul şi poporul ortodox, etc. etc. şi se prezenta Biserica papală ca singura adevărată şi mântuitoare, ca singurul izvor de fericire pământească şi cerească. Astfel s'a procedat la compromiterea scaunului patriarhal ecumenic din Constantinopoli, exploatându-se o mărturisire de credinţă, infectată de idei calviniste, care, fie că a fost făurită de iezuiţi, fie de calvini, fie chiar de patriarhui Cirii Lucaris, care a fost depus şi repus de cinci ori din scaun, pentru ca, în cele din urmă, să fie sugrumat de ieniceri şi aruncat în mare, producându-se în sânul Bisericii ortodoxe o turburare cum n'a mai fost alta. In lumea slavă, unde clerul era mai lipsit de cultură şi se putea opune rezistenţă mai puţin eficace decât în lumea greacă, ravagiile făptuite de iezuiţi au fost mai dezastroase. Un sinod ţinut la Brest (23 Decembrie 1595) [1]) pecetlui trecerea la unire a unei însemnate părţi dintre Ruteni, iar în toată Polonia şi în ţinuturile ruseşti de sub stăpânirea ei, fanaticul, rege Sigismund III, supranumit *catolicul,* desfiinţă, după îndemnul iezuiţilor, episcopii ortodoxe şi înfiinţă în locul lor o Mitropolie în Liov şi patru episcopii unite: în Vladimir, Pinsk, Holm şi Smolensk ; înzestră Mitropolia din Liov cu o tipografie, în care se falsificau cărţile ortodoxe de ritual ; despuie de averi mânăstiri şi biserici ortodoxe ; trecu în posesia uniţilor cele mai multe din marile mânăstiri ale Kievului, între care şi catedrala Sfânta Sofia ; în unele oraşe, ca Poloţk, Vitebsk şi Novgorod se interzise ortodocşilor să-şi aibă bisericile lor ; în marile centre ortodoxe, ca d. p. în Kiev, se înălţară mânăstiri catolice şi se aduseră călugări din ordinul dominicanilor, bernardinilor şi iezuiţilor ; [2]) atrase la uniaţie învăţaţi teologi ortodocşi, care nu se dau pe faţă ca uniţi, ci rămâneau în sânul Bisericii ortodoxe, spre a o săpa la temelie. Aşa erau Meletie Smotriţki, Arhiepiscop de Poloţk şi Episcop de Vitebsk şi Mistislav, şi Casian Sacovici, stareţul mănăstirii Dubenska, cu hramul Schimbării la faţă, amândoi foşti rectori şi profesori ai Colegiului Frăţiei Ortodoxe din Kiev, înainte de transformarea lui în Academie de către Petru Movilă.

---

1) Ion Michalcescu, „Die Bekenntisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche", p. 262.

2) Teoctist Scriban, Bis. Ort. Rom., 1909, pag. 908.

Acest Smotriţki a încercet să atragă la uniaţie chiar pe Petru şi anume cu câteva luni înainte de intrarea lui în monahism, în Iunie 1627. Smotriţki vizită pe Petru la moşia acestuia Rubejovka, de lângă Kiev şi discută cu el timp de zece zile despre asemănările şi deosebirile dintre Biserica papală şi cea ortodoxă. Discuţiile fură urmate alte două zile în vizita pe care Petru o făcu lui Smotriţki, la o moşie a mânăstirii Dermanska, la începutul anului 1628, după ce Petru se călugărise. Smotriţki crezu că Petru nu e departe de a fi câştigat pentru uniaţie şi scrise despre aceasta Mitropolitului unit Rutski, din Liov, care se bucură mult de această veste şi prinse simpatie de Petru [1]).

Nădejde mare că Petru va fi câştigat pentru uniaţie nutreau toţi magnaţii poloni şi însuşi regele Sigismund, care se întemeiau şi pe faptul că Movileştii se arătaseră în Moldova întrucâtva favorabili Catolicismului. [2]). Realitatea era însă alta şi în curând avea să se dovedească contrariul: că Petru îşi iubea cu pasiune credinţa strămoşească pe care o va susţine şi apăra cu eroism de martir. Insăşi intrarea sa în monahism a fost un indiciu neîndoielnic şi începutul decepţiei celor ce socoteau altfel şi se nutreau cu iluzii. Căci ce alt decât această dragoste neţărmurită de Ortodoxie a putut determina pe tânărul, bogatul, învăţatul, preţuitul prinţ moldovean şi nobil polon, să lepede cariera armelor, să se despartă de înalta societate a nobilimii polone şi de onorurile Curţii regale, ca să se afierosească asprei vieţi monahale din cea mai strajnică mânăstire, Lavra Pecerska din Kiev?

Ar fi de adăugat, poate, numai atavismul, glasul sângelui care răsuna în el cu putere de neînvins şi-l împingea spre monahism, căci neamul Movileştilor a fost foarte evlavios, şi a numărat printre membrii săi chiar monahi şi monahii. Astfel, Ieremia a zidit şi înfrumuseţat Sucevita şi Episcopia Huşilor, Simeon a înzestrat cu moşii mânăstirile Râşca şi Bistriţa, cumnatul lor, cronicarul Nistor Ureche a înălţat Secu, iar lui Luca Stroici, altă rudă a lor, i se datoreşte frumoasa mânăstire Dragomirna, tatăl lui Ieremia şi al lui Simeon, logofătul I şi-a încheiat vieaţa în mânăstire sub numele de Ioanichie, iar sora lor, soţia cronicarului Nistor, la fel, sub numele de Mitrofana. Apoi fratele lor,

---

1) Ghenadie Enăceanu, articolul citat mai sus, pag 748. Chestiunea atitudinii lui Movilă faţă de catolicism va forma obiectul unui studiu special.

2) N. Iorga, Istoria Bisericii Româneşti, vol. 1. pag. 205-207.

Gheorghe, a fost Mitropolit al Moldovei şi însăşi, Margareta, soţia lui Simeon şi mama lui Petru, a îmbrăcat shima monahală şi a primit numele de Melania. [1]) Era deci un impunător şir de înaintaşi, pe ale căror urme Petru putea să calce şi a călcat.

PETRU ARHIMANDRIT. LUPTA CU UNIŢII.

Marile nădejdi, care pe de o parte se puneau în Petru de către Ortodocşi, că el va fi salvatorul lor, iar pe de altă parte de susţinătorii uniaţiei, de rege şi de magnaţi, că va trece la uniaţie, au contribuit împreună la repedea înălţare a lui Petru în demnităţile bisericeşti superioare, Unii aşteptau dela el servicii cu atât mai mari aduse Ortodoxiei cu cât el se va afla în mai mari demnităţi, ceilalţi scontau din această ascensiune pe o trecere cât mai răsunătoare la uniaţie. Aşa se explică între altele că, numai după câteva luni dela călugărire, fu confirmat (29 Noembrie 1627) de Regele Sigismund şi de Patriarhul Civil Lucaris (1628) Arhimandrit al marei Lavre Pecerska din Kiev. Alegerea fusese făcută de erudita comunitate a Lavrei în locul răposatului Arhimandrit Zaharia Copâstenski, mare apărător al Ortodoxiei, fusese confirmată de Regele Poloniei, (căci Ucraina ţinea politiceşte de Ponia) şi fusese confirmată şi de Patriarhul de Constantinopoli, pentrucă Lavra era stavropighie.

Ajuns Arhimandrit al marei Lavre, Petru se afla în fruntea celei mai învăţate obşti monahale ortodoxe, dela care a învăţat şi el multe, dispunea de cea mai mare tipografie ortodoxă din acea vreme, era independent de Mitropolitul Kievului care eventual l-ar fi putut stânjeni în lucrările sale, dar sta în cele mai bune raporturi cu Mitropolitul de atunci Iov Boreţki, aşa că putea să lucreze în voie în orice direcţiune. Ocaziunea se prezentă în curând şi anume pentru apărarea Ortodoxiei impotriva criptouniatului Smotriţki.

Acesta compusese în anul 1627 un Catehism, pentru care ceru Mitropolitului Iov să convoace un sinod de Episcopi, care să-l discute şi aprobe. Mitropolitul conveni şi fixă ţinerea sinodului pentru ziua de 8 Septembrie. Sinodul nu se ţinu însă, pentrucă nu fură de faţă decât Mitropolitul, Smotriţki şi Petru Mo-

---

1) N. Iorga, op. cit,, I. paginile 236, 242, 292 ş. a.

vilă, dar se hotărî să se convoace alt sinod în anul următor (1628).[1]) Intre timp. Smotrițki schimbă infățișarea Catehismului său, sau compuse altul curat catolic și insistă să fie tipărit și înaintat sinodului în trei limbi: slavă, greacă și *valahă*. Apoi scoase a doua ediție a unei cărți a sa, întitulată: „*Apologia pelerinagiului oriental*“, în care susținea că, de pe amvonul catredalei patriarhale de Constantinopoli se propoveduiește calvinismul, că însuși Patriarhul Ciril Lucaris este calvinist și că mulți dintre scriitorii ruși contimporani sunt eretici curați. Intr'altă scriere întitulată: „*Parénesis*“ sau „*Indemnarea fraților din Vilna dela biserica Sfântului Duh*“, critică fără frâu Biserica ortodoxă, apără înfalibilitatea papei și îndeamnă pe Ortodocși să treacă la unirea cu Biserica Romei. [2])

Când aceste ieșiri îndrăznețe ale lui Smotrițki ajunseră la cunoștința lui Petru și a Mitropolitului, ei hotărîră să convoace sinodul la 15 August 1628. Pe ziua de 15 August în acel an, Parlamentul hotărîse să se adune la Kiev toți Ortodocșii din regat, clerici și laici, ca să fixeze ajutorul ce trebuia dat Statului în războiul ce se ducea. Și altfel venea la Kiev, în această zi de mare sărbătoare bisericească, hram al Larvei, imensă mulțime de credincioși. Ținerea sinodului în preajma acelei zile a fost dar bine aleasă, pentru a se da cât mai mare răspândire hotărîrii ce se va lua. Ședințele sinodului s'au ținut în Lavra Pecerska și au luat parte la ele: Mitropolitul Iov, Episcopii Isachie al Luțkului, Paise al Holmului și Avramie al Pinskului precum și numeroși Arhimandriți, pintre care era și Petru, protoierei, preoți și chiar laici. Temându-se de furia mulțimii și mai ales a Cazacilor, Smotrițki a citit de pe amvonul Lavrei următoarea vibrantă declarație de retractare, scrisă și semnată de el:

> «Eu, Meletie Smotrițki, Arhiepiscop al Poloțkăi, fiind bănuit de către Biserica noastră rusească de renegare ai Bisericii ortodoxe, iar după publicarea sub numele meu a cunoscutei «Apologii», fiind bănuit și mai mult de aceeași renegare, declar solem întregei Biserici rusești, prin voi care vă aflați în sfânta Lavră a Pecerskăi, cu patronul Adormirea Preasfintei Fecioare Născătoarea de Dumnezeu, că în parte eu singur sunt vinovat împotriva dog-

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., (1883) pag. 749.
2) Ibidem.

melor ortodoxe, dar mai mult a provenit dela acea persoană, căreia eu i-am încredinţat publicarea Apologiei în limba polonă, şi anume a rău intenţionatului Casian Sacovici, superiorul mânăstirii Dubenska, cu patronul Schimbarea la faţă. Cunoscând şi recunoscând amăgirea mea împotriva dogmelor Bisericii ortodoxe de răsărit, rog pe Domnul Dumnezeu să fie îndurător către amăgirea mea, iar Bisericii mele ruseşti, înaintea căreia cu mila lui Dumnezeu dau făgăduiala mea de bunăvoie, declar, că în viitor mă voiu feri de aceasta cu tot sufletul meu. Şi ca dovadă a căinţei mele, eu, înaintea ochilor voştri şi în această sfântă biserică, disprețuiesc, rup şi calc cu picioarele «Apologia» mea, aducându-mi aminte de jurământul pe care l-am făcut lui Dumnezeu, când, în prezenţa Domnului meu (Mitropolitul) şi a celorlalţi Arhierei ai Bisericii noastre ruse, am fost hirotonisit Arhiereu de Intrutotsfinţitul Patriarh al Ierusalimului, Teofan şi sub stăpânirea Preasfinţitului Patriarh al Constantinopolului".

După aceasta a fost rupte, arse şi călcate cu picioarele făşiile Apologiei, mai întâi de Smotriţki şi apoi de toţi clericii coliturghisitori. [1])

Lucrurile nu s'au sfârşit aci, căci Smotriţki, scăpând de ameninţarea Cazacilor, scrise „*Protestaţie împotriva sinodului dela Kiev, din 1628*", în care susţinea că declaraţia de retractare a dat-o silit şi că sinodul nu i-a îngăduit să se justifice. La aceasta i-a răspuns vrednicul protopop Mujilovski printr'o broşură polemică, întitulată: „*Antidot*" *la Apologia lui Smotriţki*, iar acesta răspunse prin altă broşură plină de invective, purtând titlul: „*Explicaţie între Apologie şi Antidot*".

Cu binecuvântarea Papii Urban VII şi cu aprobarea Regelui Sigismund, Smotriţki obţinu convocarea unui sinod la Liov, pe data de 28 Octombrie 1629, în scopul unirii Bisericilor. Până atunci Ortodocşii aveau să se adune şi să se sfătuiască în Kiev, iar uniţii în Volhinia. Proiectatul sinod însă nu s'a putut ţine, pentrucă Ortodocşii, în frunte cu Ieremia Tisarovski, Exarhul din Liov al Patriarhiei de Constantinopoli, au răspuns că ei nu pot parti-

1) Ghenadie Enăceanu, eodem loco, pag. 748-753 şi Teoctist Scriban. ibidem, pag. 546-552 şi Bis. Ort. Rom. 1909 pag. 628-631.

cipa la un sinod care vrea să hotărască în materie de credinţă fără aderarea Bisericilor greacă şi *valahă* şi că ei nu se vor întruni în sinod decât pentru ca să ceară reglementarea situaţiunii Bisericii ortdoxe din Polonia şi restituirea averilor mânăstireşti, acaparate de uniţi.

Pentru ducerea acestui răspuns la Curtea regală, şi pentru susţinerea drepturilor şi intereselor Bisericii ortodoxe, Mitropolitul Iov trimite (1631) din partea Bisericii kievene pe Petru, care, împreună cu fruntaşii Lavrei, luase partea cea mai activă în sinod în contra lui Smotriţki şi a svârcolirilor sale ulterioare. Atunci a rămas Petru mai mult timp în Liov, spre a lua parte la sfinţirea catedralei de acolo, începută de Movileşti şi terminată de Voievodul Miron Barnovski şi de boierul moldovean Radu Migon. Tot atunci a ajutat el la corectarea Octoihului, tipărit în acel an la Liov, după două texte ruseşti, unul din 1594, iar altul din 1604, şi după unul grecesc, trimis de Ciril Lucaris, şi altul tot slavon din Mânăstirea Neamţu, trimis în acest scop la Liov de Miron Barnovski [1]).

ACTIVITATEA CULTURALĂ A LUI PETRU.

In acelaşi an, 1631, la 2 Martie, muri Mitropolitul Iov, care lăsă pe Petru, împreună cu Isachie Boriskovici, Episcop de Luţka, executor testamentar, punându-i îndatorirea ca şcoalele pentru luminarea copiilor creştini să le înfiinţeze în mânăstirea stavropighială Braţka, din Kiev, şi să zidească clopotniţa dela mânăstirea Mihailovska, unde era reşedinţa mitropolitană, care trecea astfel în administraţia sa şi care i-a cauzat neplăceri din partea noului Mitropolit Isaia Copinski.

De acum, Petru dispunea de cele trei mari mânăstiri ale Kievului, din care două erau stavropighiale, aşa că el era personalitatea religioasă cea mai de seamă din Kiev, mai de seamă chiar decât Mitropolitul şi numele său era cunoscut nu numai în toată Polonia, ci şi în Rusia, în Ţările Române şi în întreg Orientul creştin. Având la îndămână marea sa avere personală şi a acestor mânăstiri, cu deosebire a Lavrei Pecerska, el începe numeroasele şi preţioasele sale opere culturale.

Clerul rus se afla într'o jalnică stare de înapoiere culturală.

---

1) Ghenadie Enăceanu, eodem loco, pag. 762.

Lipseau şcolile bisericeşti şi de Teologie pentru formarea unui cler destoinic, lipseau cărţile de Teologie şi chiar de ritual, sau, ceea ce este şi mai rău, erau falsificate de uniţi, lipseau conducători bisericeşti luminaţi, etc. Numai frăţiile religioase din Kiev şi Liov numărau membri învăţaţi în sânul lor, aveau şcoli mai bine organizate şi dau câte un ierarh mai a cătării, dar toate acestea erau ca o picătură de apă faţă de mare. Să mai adăugăm lupta dârză de ponegrire, de ură, de desbinări, şi persecuţiile pe care iezuiţii, şi uniţii culţi, avuţi şi sprijiniţi de Stat, o duceau împotriva a tot ce era ortodox, şi tabloul ni se înfăţişează în culorile cele mai închise. Petru cunoştea bine această dureroasă stare de lucruri şi-şi da bine sama, că izbăvirea nu putea veni decât dela cultură şi lupta nu putea fi câştigată decât cu aceleaşi urme ca ale adversarului. De aceea, prima înfăptuire, la care el păşi, fu înfiinţarea acelei şcoli de cultură superioară care ajunse cu timpul *Academia teologică*, ce poartă numele său.

Această şcoală s'a deschis mai întâi lângă biserica Sfintei Treimi din Lavra Pecerska, la 18 Noembrie 1631, sub denumirea de Gimnaziu sau Colegiu, iar după câteva luni s'a mutat în mânăstirea Braţka, unde este şi astăzi. Obiectele de studiu, sau „rădăcinile ştiinţei", care se predau la început în Gimnaziu, erau opt şi anume: 1. Gramatica, 2. Retorica, 3. Dialectica, 4. Aritmetica, 5. Muzica, 6. Geometria, 7. Astronomia şi 8. cea mai înaltă, Teologia. Limbile în care se predau aceste cursuri erau: slavonă, latină şi polonă, sau, după alţii, mai puţin probabil: slavonă, *greacă* şi latină [1]).

Profesorii au fost recrutaţi, parte dintre membrii frăţiei din Liov, parte dintre tinerii trimişi patru ani, pe cheltuiala lui Petru, la Liov, Roma şi în alte părţi. Astfel găsim printre primii profesori pe: Ieromanahul Isaia Trofimovici Koslovski, primul rector, şi pe monahul Silvestru Kosov, ambii dela frăţia din Liov, pe Sofronie Pociaskii, primul profesor de Retorică, pe care, în 1640, Petru îl trimise profesor la şcoala Trei Ierarhi, din Iaşi, a lui Va-

---

1) De greacă a fost un singur profesor la Academia Movileană. Acesta era Arhimandritul Benedict din Constantinopoli şi cursul său s'a închis în 1646. Vezi P. P. Panaitescu, L'Influence de l'oeuvre de Pierre Moghila, archeveque de Kiev, dans les Principautés roumaines. (Extraits des „Mélanges de l'Ecole Roumaine en France"), V, 1926. pag. 64.

sile Lupu, şi pe Inokentie Gizel, un prusac calvinist, convertit de Petru şi călugărit de el la vârsta de 20 de ani [1]).

Mai târziu în 1633, când fu ales Mitropolit, Petru reuşi să obţină dela noul Rege, Vladislav IV, învoirea ca Gimnaziul său să fie ridicat la treapta de Academie. Acum i-a adăugat un curs complect de Filosofie şi Teologie, a înzestrat-o cu bibliotecă, în care a pus chiar cărţile sale, cu tipografie proprie, cu patru moşii ale Lavrei şi trei ale sale personale, iar după moarte i-a lăsat toată averea sa mişcătoare şi nemişcătoare [2]).

Curând după înfiinţare, chiar din timpul vieţii lui Petru Movilă, Academia sa a atins un înalt grad de înflorire şi a fost cel mai puternic focar de cultură creştină din care s'au adăpat Bisericile rusă, română, bulgară şi sârbă şi de unde au ieşit mulţime de apărători şi scrieri de apărare a Ortodoxiei împotriva catolicilor, a uniţilor şi a tuturor vrăjmaşilor credinţei creştine, cum şi lucrări de înaltă ştiinţă teologică.

Pentru pregătirea elevilor care aveau să frecventeze Colegiul, Petru înfiinţă o şcoală inferioară în Viniţ, un târguşor care era proprietatea Lavrei.

PETRU MITROPOLIT.

La 30 Aprile 1632, Regele Sigismund muri şi Senatul magnaţilor şi Adunarea Poporului fură convocate pentru alegerea noului Rege pe data de 27 Iunie. Petru fu trimis ca reprezentant al poporului din partea oraşului Kiev. Toţi deputaţii ortodocşi primiră dela alegătorii lor mandat imperativ să nu ia parte a nicio lucrare a Parlamentului până ce nu se vor rezolvi favorabil toate dreptele cereri ale Bisericii ortodoxe. Magnaţii catolici din Senat şi deputaţii uniţi se opuseră din răsputeri. Mai multe comisiuni mixte, prezidate de viitorul Rege, Vladislav IV, n'o putură scoate la capăt. Alegerea Regelui se amână la 27 Septembrie. Ortodocşii trimiseră deputaţi mai hotăriţi să nu cedeze cu niciun preţ. Mai ales deputaţii Cazacilor erau foarte gălăgioşi şi agresivi.

Vladislav având nevoie de votul ortodocşilor, care erau în

---

1) Ghenadie Enăceanu, eodem loco, pag. 766-771.

2) Arhiereul Filaret Scriban Stavrupoleos: Vieaţa Mitropolitului Petru Movilă ca introducere, nepaginată, la Mărturisirea Ortodoxă, ediţia II, Mânăstirea Neamţ, 1864.

mare număr şi pentru a linişti spiritele, numi şi prezidă el însuşi o comisiune, în care ortodocşii şi protestanţii erau în majoritate, aşa că s'au putut satisface aproape în totul cererile ortodocşilor. In fine, Regele fu ales în ziua de 13 Noembrie, şi în jurământul ce depuse în biserică pe Constituţie, rosti şi aceste cuvinte:

„Iar ce se atinge de oamenii legei greceşti, desbinaţi între dânşii, Noi ne obligăm a-i împăca pe temeiul condiţiunilor acordate de Noi în această adunare a alegerii Noastre, conform voinţei Patriei şi în faţa deputaţilor atât a uneia cât şi a celeilalte din instituţiuni (Senatul şi Adunarea Poporului)".

Incă din anul 1617, la Mitropolia Kievului şi în episcopiile sufragane nu mai erau chiriarhi învestiţi cu toate formele legale, pentrucă fanaticul Sigismund, pentru a plăcea catolicilor şi uniţilor, nu confirmase pe niciunul, afară de Iremia Tisarovski, Episcopul Liovului, pentru care avea o deosebită afecţiune. In această situaţiune se afla şi Mitropolitul Isaía Copinski, care urmase în scaun lui Iov Boriţki (1631), precum şi Episcopii de Holm, Luţk şi Pinsk. Insăşi interesele Bisericii cereau ca arhipăstorii ei să fie confirmaţi şi bine priviţi şi primiţi de Curtea Regală. S'a căutat dar acum, după alegerea noului Rege şi a privilegiilor acordate de el Bisericii ortodoxe, să se aleagă în scaunul de Mitropolit şi în cele trei de Episcopii sufragane oameni noi. Pentru Mitropolit nu era nimeni mai indicat din toate punctele de vedere ca Petru. In deosebi marele succes pe care el l-a avut în dobânirea privilegiilor recunoscute Ortodoxiei de către Regele Vladislav şi înalta consideraţiune de care se bucura din partea acestuia şi a nobilimii polone ca fiu de domn, cum şi reputaţia ce-şi câştigase ca Arhimandrit al Lavrei Pecerska prin erudiţia sa teologică şi prin temeinica organizaţie a învăţământului teologic şi bisericesc, au făcut ca privirile alegătorilor, delegaţii sau deputaţii ortodocşi ai Adunării Poporului, să se oprească în unanimitate asupra lui şi să-l aleagă cu o condiţiune, care este cel mai mai mare omagiu adus personalităţii lui:

„Noi alegem şi prezentăm mai întâi pe Preacuviosul Părinte Petru Movilă, Principele Ţării Moldovii, Arhimandritul Pecerskăi, cu condiţiunea că, dacă va primi confirmarea în treapta de Mitropolit, Arhimandriţia să fie

unită numaidecât cu Mitropolia până la sfârşitul vieţii lui“ [1]).

Alegerea a fost confirmată îndată, la 16 Martie 1633, de Regele Vladislav, în Cracovia, unde se dusese pentru încoronare, şi care, în gramata de confirmare scoate în relief serviciile pe care Petru le-a adus Poloniei ca ostaş. Profesorul Isaia Trofimovici Kozlovski fu trimis la Constantinopoli, la Patriarhul Ciril Lucaris, pentru obţinerea aprobării alegerii, ceeace s'a făcut îndată, după care a urmat în curînd *hirotonia* lui Petru ca Arhiereu şi ricarea la treapta de Mitropolit [2]).

Privitor la ierarhii care au luat parte la hirotonia lui Petru izvoarele diferă: Filaret Scriban zice :

„în urmă s'au chemat Mitropolitul Moldovei şi cu alţi Episcopi la Liov, unde în stavropighia biserică a Adormirii Maicii Domnului (zidită de Ştefan cel Mare al Moldovei, au hirotonisit pe Petru Movilă de Mitropolit al Kievului [3]).

Ghenadie Enăceanu scrie:

„La această dată (28 Aprilie) au venit la Liov şi foştii Episcopi, care acum erau depuşi şi, cu Exarhul Patriarhiei de Constantinopoli, Ieremia Tisarovski, cel mai vechiu în arhieria Bisericii ruse, la 1633, au luat parte la hirotonisirea lui Petru Movilă“ [4]).

---

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, pag. 31.

2) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, pag. 33, dă următorul ritual, necunoscut în Biserica română, urmat la hirotonia lui Petru. „Hirotonia în Arhiereu, sau alegerea eclesiastică a lui Petru Movilă, s'a petrecut în Miercurea săptămânii luminate (24 Aprilie). A doua hirotonie eclesiastică, sau alegerea lui de Episcop, Sâmbătă 27 Aprilie, iar hirotonia sau alegerea eclesiastică de Mitropolit, la 28 Aprilie, în ziua de Duminica Tomei.

3) De aceeaşi părere este şi Dom Guépin, (Saint Josaphat, Poitiers 1874, tom. II, p. 285), care şi numeşte pe Mitopolitul de Iaşi, Varlaam. Apud A. Malvy et M. Viller: „La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila“, Introduction, XIII. La fel şi autorul „Descrierii catedralei Sfânta Sofia din Kiev şi a ierarhiei kievene“, Kiev, 1825, p. 170 tot la Malvy et Viller, nota 3, din Introduction XIII. Asemeni şi autorul articolului *Voscresnoi citenie* (Lectură duminicală) tradus de Arhimandritul Teoctist Scriban şi publicat de C. Erbiceanu în Biserica Ortodoxă Română, Vezi numărul acestei reviste pe luna Septembrie 1909. pag. 639, cum şi V. A. Ureche. Schiţe de Istoria Literaturi române, Bucureşti 1882. p. 178. Ibidem.

4) Golubev, în monografia lui Petru Movilă, 2 Kiev 1883 şi 1898. în-

Nectarie, Patriarhul Ierusalimului, locţiitor al scaunului vacant de Patriarh al Constantinopolului în prefaţa primei ediţii a Mărturisirii Ortodoxe, cea tipărită de Panaioti, afirmă la 30 Noembrie, 1662, că:

„Petru Movilă (ce nu de multă vreme s'au săvârşit şi cu bună credinţă au trecut către Dumnezeu), după ce s'au ales de preaslăvitul şi preafericitul Patriarh al Ierusalimului Teofan (şi) s'au hirotonit Mitropolit dreptslăvitor,...“ [1]).

In fine, Patriahul Dositei al Ierusalimului, în prefaţa ediţiei Mărturisirii Ortodoxe, tipărite la Snagov, de Antim Ivireanu, în 1699, repetă că Petru a fost hirotonit Arhiereu de Patriarhul Teofan, dar pune aceasta la anul 1619-1620, dată cu totul greşită, pentrucă la 1620 Petru era încă la curtea lui Jolkevski şi lua parte la lupta dela Tuţora.

La 5 Iulie 1633, Petru intră triumfal în Kiew, oraşul reşedinţei mitropolitane, precedat de crucea tradiţională, însoţit de nobilii ortodocşi din toată Polonia şi aclamat de mii de clerici şi credincioşi. Motivul acestei strălucite primiri este obţinerea de către el din partea Regelui Vladislav a numeroaselor revindecări ale Ortodoxiei dela uniţi. Ne-o spune aceasta îndeosebi elevii Gimnaziului sau Colegiului din Mânăstirea Braţka, în salutarea, întitulată „Panigiric“ cu care întâmpină pe Protectorul lor: Iată mai întâi cum se întitulează acest zis panegiric:

„Amintirea măririi, faptelor şi ostenelelor Preasfinţitului în Dumnezeu, părintele Petru Movilă, Principele Ţării Moldovei.., Mitropolitului confirmat al Kievului, Galiţiei şi întregei Rusii, Exarhul sfântului Tron al Constantinopolului...la mult dorita lui sosire în Kiev, din partea studenţilor Gimnaziului, fundat de el în frăţia din Kiev. Dată la lumină în anul 1633“.

Iată acum şi parte din textul panegiricului:

„Tu, cu cheltuiala ta, cu îngrijirea ta şi cu priveghierea ta, ai dăruit linişte oceanului rus ortodox, care s'a turburat în decurs de patru sute de ani, (adică din timpul

---

temeiat pe acelaşi izvor, Cronica Liovului, ca şi Enăceanu, dă tot pe Tisarovski ca prim Arhiereu hirotonisitor.

1) Apud Filaret Scriban, Mărturisirea Ortodoxă, nepaginat, şi la I. Michalcescu: „Die Bekenntnisse...“ pag. 26, în original.

lui Ghedimin, când Rusia de apus a intrat în corpul principatului Lituaniei) şi ai dovedit mai luminos decât soarele de amiazi, la adunările pentru alegere şi încoronare, prea iubitorului de pace Regelui Vladislav şi Senatului lui, drepturile Bisericii ortodoxe, tari, după putere, ca almazul, aurite, după scumpătatea preţului lor, şi sfinte, după vechimea lor. Ai dovedit nedreptatea ce ne apasă de atâţia ani... Tu le-ai redus în pulbure înaintea unsului lui Dumnezeu... Acum binevoieşte a te duce numai la Vilna şi vei vedea cum au să te întâmpine cu bucurie aceia care erau sătui de închisori, sătui de aresturi, sătui de beciuri pentru preacurata credinţă de răsărit ; cum au să te întâmpine pre tine şi au să vină până la mântuitorul lor în suferinţă, conducătorul lor în pietate, ca şi hrisostomul din Vitiistov, pentru Arhimandritul Leontie Carpovici, ce a murit cu câţiva ani înainte de acestea. Văzând moaştele lui cele nestricăcioase, văzând pre cei de aproape, care au suferit pentru credinţă, tu vei simţi ce servicii mari ai adus nefericitului nostru popor. Tot aceasta într'adevăr îţi va arăta Peremişla, Luţca, Holmul, Belţ, Minsk, Brest, Vitebsk, Moghilev şi altă mulţime de oraşe" 1).

Sunt destule şi destul de strigătoare la cer nedreptăţile şi asupririle descrise aci, care în realitate erau mult 'mai multe şi mai revoltătoare. Intinderea şi gravitatea lor se poate măsura mai bine după avantagiile pe care le-au câştigat Ortodocşii, datorită lui Petru, prin aşa numitele „Pacta conventa". Iată-le, redate, în succinta lor formulare, de iezuiţii Malvy şi Viller:

1. Libera practică a religiunii ortodoxe în toată Polonia, dreptul de a-şi avea biserici proprii, şcoli bisericeşti, spitale, tipografii şi de a ocupa funcţiuni publice ;

2. Păstrarea frăţiilor religioase şi dreptul de a înfiinţa altele ;

3. Restituirea tuturor bisericilor din Kiev şi a catedralei Sfânta Sofia, care fuseseră în stăpânirea uniaţilor.

4. Restituirea Episcopiilor de Luck, Przemystl, Liov, Mscislav, Orza şi Moghilev, foste asemeni până în 1632 în mâinile uniaţilor [2]).

---

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, pag. 35-37.

2) La Confession Orthodoxe, Introduction, XII.

INFĂPTUIRI ŞI RELAŢIUNI

Mitropolitul Petru Movilă a fost un bun administrator şi organizator bisericesc, un distins cărturar şi om de cultură, un neîntrecut luptător pentru apărarea Ortodoxiei şi un mare român.

Prin osteneala şi în mare parte şi cu cheltuiala lui s'au ridicat din ruini şi reparat zeci de biserici, în frunte cu catedrala Sfânta Sofia, cu biserica Deceatina şi Schimbarea la faţă a Domnului, câte trele în Kiev. In biserica Deceatina a aflat el craniul principelui Vladimir, creştinătorul Ruşilor, pe care l-a aşezat mai întâi în biserica Schimbării la faţă a Domnului, iar după aceea l-a mutat în biserica cea mare a Lavrei Pecerska, ceeace este de mare importanţă pentru pravoslavnicii Ruşi.

El procură Voievozilor români Matei Basarabu şi Vasile Lupu faimoasele lor tipografii. Prima tipografie, cumpărată de Matei Basarab fu aşezată în Câmpulung, la anul 1635. Cea dintâi carte care s'a tipărit acolo fu Trebnicul, în a cărui introducere istoriseşte Matei însuşi cum a trimis pe Meletie Macedoneanu cu Nectarie de Pelagonia la „marele om" Petru Movilă, care le-a trimis tipografia complectă, cu litere citeţe şi pe meşterul tipograf Timotei, cu mai multe ajutoare. [1]).

La doi ani după aceea, iubitorul de cultură Voievod, cumpără tot din Kiev a doua tipografie, pe care o aşează în Govora şi din ale cărui teascuri avea să iasă la lumină, între alte cărţi, şi *Pravila cea mică* sau *Pravila de Govora* (1640) şi *Pravila cea Mare* sau *Indreptarea Legii* (1652).

Vasile Lupu aduse tipografia tot din Kiev, nu se ştie exact în care an, şi o aşează la Trei Ierarhi. Cea dintâi carte tipărită în ea fu *Cazaniile Mitropolitului Varlaam* (1641-1643). In prefaţă se spune scurt: Petru a trimis lui Vasile, la cerere, o tipografie cu toate uneltele trebuitoare [2]). Conducătorul tipografiei şi Egumenul Trei Ierarhilor fu profesorul kievean Sofronie Pociaskii. [3])

PETRU CA SCRIITOR.

Activitatea literară a lui Petru Movilă este imensă. A tradus, a compus şi revizuit o mulţime de cărţi de ritual, dogmatice şi polemice. Cele şase tipografii ale diferitelor frăţii de sub juris-

1) P. P. Panaitescu: L'Influence de l'oeuvre de Pierre Moghila, archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines, pag. 17, 18.

2) Idem, ibidem.

3) Vezi nota 1, pag. 491.

dicţia sa, dintre care trei erau în Liov, lucrau aproape numai pentru darea la lumină a lucrărilor lui.

Ne vom opri numai asupra celor de valoare excepţională, între care numărăm :

1. *Slujebnic* sau *Liturghier, Carte adică de service din liturghiile Sfântului Vasile, Ioan Hrisostom şi cea mai înainte sfinţită, şi ierurghii preoţeşti şi diaconeşti, de toate zlele, de noapte şi de zi, pe care le cuprinde în sine.* Este o lucrare a lui Petru din vremea când încă nu era călugăr, ci trăia în Polonia, în casa hatmanului Jolkevschi Ea arată care erau preocupările lui înainte chiar de deziluziile ce încercă pe urmă bătăliilor dela Ţuţora şi Hotin, căci cartea apăru în prima ediţie chiar în anul înfrângerii Polonezilor la Ţuţora, 1620, ceea ce însemnează că ea fusese lucrată mai nainte. De fapt ea este numai o revizuire a textului, dar o revizuire de mare preţ, care corectează multele şi marile greşeli ce se strecuraseră în ediţiile anterioare. Valoarea lucrării e sporită considerabil prin precuvântarea lui Tarasie Zemka, Egumenul mânăstirii Braţka, către cititori, în care se explică sfânta liturghie din punct de vedere dogmatic şi ceremonial cu insistenţă specială asupra tainei sfintei euharistii. Pentrucă Petru era pe atunci simplu laic, lucrarea sa a trebuit să fie censurată şî aprobată de Mitropolitul Iov şi de trei din Episcopii săi sufragani, adunaţi în sinod, pentru a putea fi tipărită în tipografia Lavrei Pecerska şi dată publicităţii. O nouă ediţie apăru în 1629, când Petru era deja Stareţ al Lavrei.

2. *Lithos* sau *„Piatră aruncată din praştia adevărului stintei Biserici ortodoxe ruse, de smeritul părinte „Piosul Păstor" spre sfărâmarea Perspectivei cei întunecate şi falşe* [1])". Perspectiva împotriva căreia este îndreptat Lithos-ul era o lucrare plină de venin a lui Dasian Sacovici, fost ortodox, apoi uniat şi la urmă preot catolic. Titlul lucrării lui era, după Lectura duminicală [2]) mult mai cuprinzător : *„Despre arătarea rătăcirilor şi a eresurilor şi despre desordinele ceremoniilor şi ale lucrărilor în Biserica greco-rusă, care s'a desbinat de Biserica romană şi care rătăciri se află atât în credinţă, precum şi în servirea dumnezeieştei liturghii şi în toate regulele şi lucrările"* (1642).

---

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom. 1884, pag. 212.
2) Teoctist Scriban, Bis. Ort. Rom., 1909, pag 910, nota 1.

Cum arată însuşi acest din urmă titlu, Sacovici înfăţişa în lucrarea sa, în trăsături iperbolice, lipsurile inerente Bisericii ortodoxe în ori ce privinţă: dogmatică, morală, rituală, culturală, ignoranţa clerului şi a poporului, superstiţiile, etc. Petru sfărâmă în chip măiestrit toată falsa urzeală a calomniilor renegatului Sacovici împotriva Bisericii ortodoxe, ca instituţie, şi a credincioşilor ei fii. Urmând, în răspunsul său, planul Perspectivei, Petru demonstrează în prefaţă, că Biserica Ortodoxă, n'are pentru ce să se supună Bisericii papale, pentrucă ea îşi are învăţăturile sale proprii şi ritualul cel mai curat. Restabileşte apoi adevăratul înţeles al sfintelor taine, dă tipicul ortodox la săvârşirea fiecărei sfinte taine şi încheie, că Biserica Ortodoxă nu este nici luterană nici calvină. Mai adaugă două tractate despre purcederea Sfântului Duh şi despre primatul papei, cărora le opune doctrina ortodoxă.

Lithos este o operă monumentală. Voluminositatea şi vasta ei erudiţie şi mai ales timpul scurt, 15-18 luni (1644), în care a apărut după Perspectiva lui Sacovici, întrec puterile unui singur autor. De aceea, este mai mult ca sigur, că au colaborat la ea şi alţi teologi, foarte probabil dintre profesorii Academiei movilene. Dar perfecta unitate de cugetare şi de stil dovedeşte că redactorul a fost unul singur, „Piosul Păstor", care este netăgăduit Petru însuşi. Meritul de căpetenie al acestei opere este că a făcut lumină deplină asupra chestiunii care era atunci la ordinea zilei: dacă adică Biserica ortodoxă este protestantă sau romano-catolică. Răpunsul precis a fost, că nu este nici protestantă, ci la celălalt pol al axei, nici romano-catolică, ci cu fiinţa ei proprie şi bine definită, dar totuşi mai aproape de romano-catolicism.

3. *Evhologhiu*, adică *Molitvenic* sau *Trebnic*, este cea mai voluminoasă şi mai bogată în conţinut lucrare a lui Petru Movilă: constă din 1529 de pagini folio şi tratează despre 126 slujbe bisericeşti. Ce l-a determinat pe Petru şi ce a urmărit cu alcătuirea şi publicarea acestei cărţi o spune el însuşi în prefaţă:

> «Invrednicindu-mă, din mila lui Dumnezeu, de treapta arhieriei în Biserica rusă ortodoxă-ecumenică şi de chemarea ca arhiepiscop în Mitropolia Kievului, a Galiţiei şi a întregei Rusii, eu în toate zilele vieţii mele am suferit cu inima pentru cunoştinţele mele cele mărginite. Ci aducându-mi aminte cu tărie, că Mântuitorul nostru Iisus Hristos va cere dela mine oile sale cele cuvântă-

toare, încredinţate mie spre păstorire, şi ştiind fără îndoială, că protivnicii noştri cu fraţii cei falşi ai sfintei Ortodoxii supără greu şi tare pe ortodocşi cu diferite supărări şi întristări şi fără de ruşine numesc pe clerul nostru neînvăţat şi prost în săvârşirea dumnezeieştilor taine şi a celorlalte slujbe dumnezeieşti şi zic, că Rusia cea ortodoxă a înclinat spre erezie şi nu ştie nici numărul, nici formele, nici materiile, nici intenţiile (scopul), nici ceremoniile dumnezeieştilor taine, nu ştie a-şi da despre ele nicio socoteală şi că în săvârşirea lor se ţine de diferite metode, eu îndeletnicindu-mă după puterile mele, pentru care m'a întărit Iisus Hristos, am pornit să înlătur această învinuire grea de deasupra clerului ortodox al sfintei Biserici ruseşti. Şi cu îndurarea lui Dumnezeu, nu înzadar m'am ostenit, dupre cum poate vedea fiecare cetitor luminat şi pios al acestei cărţi, numită Trebnic. [1])

Nespus de bogatul cuprins al Trebnicului este într'adevăr şi o strălucită spulberare a tuturor criticelor aduse Ortodoxiei, mai cu osebire, şi este vistierie neasemănat de bogată, un izvor nesecat de lumini asupra doctrinei şi vieţii religioase şi morale a Ortodoxiei. Cercetând şi punând faţă în faţă Evhologhiul grecesc cu cele vechi slavone şi câteodată şi cu cele romano-catolice, Petru a adunat în Trebnicul său slujbe bisericeşti şi rugăgiuni pentru toate trebuinţele vieţii sufleteşti şi pentru orice ocaziune din vieaţa bisericească, le-a întregit lipsurile, le-a înlăturat adausurile provenite din neştiinţa editorului sau a tipografului ortodox, din reaua credinţă a editorului şi tipografului papistaş sau unit, le-a însoţit de explicaţiuni şi învăţături adecvate şi chiar a compus el însuşi unele din ele.

Vastul material tratat este împărţit astfel: In partea întâi este în frunte slujba celor şapte sfinte taine şi unele slujbe în strânsă legătură cu ele, ca: primirea în sânul Bisericii a păgânilor, iudeilor şi ereticilor, rugăciunile pentru bolnavi, la ieşirea sufletului şi altele. In partea doua sunt slujbe de sfinţiri, ca de pildă: Biserici, şcoale, case, veşminte sfinte, sfinte vase, obiecte de cult: cruci, icoane, etc. In partea treia sunt slujbe şi rugă-

---

1) Istoria Bisericii ruseşti de Mitropolitul Macarie, la Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884. pag. 215.

ciuni la diferite ocaziuni, ca de pildă : la sărbătoarea Cincizecimii, a anului nou, în timp de război, de secetă, de foamete, de epidemii, etc. Fiecare serviciu este însoţit de explicaţiunile liturgice şi dogmatice corespunzătoare, de regulele asupra ţinutei şi acţiunii preoţilor în timpul săvârşirii fiecărei sfinte slujbe, şi, în sfârşit, şase instrucţiuni privitoare la sentimentele ce trebue să deştepte în sufletul credincioşilor sfintele taine. Acestea din urmă sunt toate compoziţiuni proprii ale lui Petru Movilă. Instrucţiunea cu privire la taina nunţii este predica rostită de Petru la cununia lui Ian Radzivil, mare hatman al Lituaniei, cu Maria, fiica lui Vasile Lupu, la Iaşi, în anul 1645.

Trebnicul a fost lucrat de Petru în curs de mai mulţi ani, fără să se poată stabili anume în ce an s'a început. In anul 1640 el a fost aprobat de sinodul din Kiev, şi susţin unii, [1]) şi de Patriarhul din Constantinopoli. S'a lucrat la el însă şi după anul 1642, cu referire la „Perspectiva“ lui Sacovici, cum şi în anul 1645, când s'a introdus în el cuvântarea dela nunta lui Ian Radzivil. Tipărirea lui s'a terminat abia cu cincisprezece zile înainte de moartea lui Petru, care s'a mutat la cele veşnice în ziua de 31 Decembrie 1647.

Inainte de a trece la opera capitală a lui Petru Movilă, care este Mărturisirea Ortodoxă, socotim că nu este fără folos duhovnicesc să amintim şi de alte lucrări ale lui, unele tipărite, iar altele rămase în manuscris neterminate. Adăugate la cele asupra cărora ne-am oprit mai mult, acestea ne ajută să ne dăm mai bine seama de uriaşa activitate literară desfăşurată de Petru înainte şi după intrarea sa în monahism şi ca Mitropolit.

Amintim dar din cele tipărite : a) *Capitole instructive ale Diaconului Agapet către împăratul Justinian,* tradusă de Petru din greceşte şi tipărită în 1628, b. *Acatist*, ediţia doua, tipărit în 1629, sub supraveghierea lui Petru. Prima ediţie a fost în 1625, c, *Psaltirea,* în a doua ediţie în anul 1629. Ediţia întăi fusese în 1624, d, *Nomocanonul,* tradus din greceşte în slavoneşte, încă dela începutul veacului XVI, după o compilaţie din Sfântul Munte Aton, cuprindea norme de urmat de către preoţi la da-

1) Ioanichie Galeatovshi „Mesia cel adevărat“ apud Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, pag. 218.

rea epitimiilor dela mărturisire, Petru l-a publicat în a treia ediţie, în anul 1629, adăugându-i o interesantă prefaţă către preoţi. Ediţia întâi apăruse în 1620, iar a doua în 1624. e. *Omilia despre cruce* în 1632. f, *Penticostarul*, a doua ediţie, tipărită în anul 1642. Este important pentru prefaţă, în care editorul arată grija ce purta Petru de tipăriturile bisericeşti. „Preasfinţia Voastră — zice acela — nu numai că aţi binevoit a Vă osteni singur cu această carte, ci şi cereţi îndeobşte, ca nicio carte, care mai nainte s'a tradus din limba greacă, să nu se tipărească fără de o nouă cercetare". Această grijă a lui Petru pentru exactitatea textului şi curăţia doctrinei strict ortodoxe din ori ce scriere care se tipărea de tipografiile din cuprinsul Mitropoliei Kievului, se vede şi mai limpede din dojana şi ameninţarea ce adresa el frăţiilor care aveau tipografii, de a le retrage binecuvântarea arhierească, dacă vor tipări ceva, care să nu fi fost revăzut de el. Indeosebi, păcătuise mult în această privinţă frăţia din Liov, căreia Petru îi scrie: „Din partea noastră, Noi cerem, fraţii să nu îndrăznească a tipări niciun fel de cărţi în Tipografia frăţiei din Liov, fără arhiereasca noastră binecuvântare. Altfel, vă vom retrage binecuvântarea noastră" [1]). g) *Evanghelia cu Tâlc* a lui Calist, Patriarhul de Constantinopoli (1637), h) *Imnologiu*, i) *Evharisteriu* (1632), j) *Cazanie*, h) *Pateric* (1635), l) *Mineiu*, m) *Octoih* (1630), n) *Triod* (1631), o Evanghelie, etc. etc. [2])

Dintre lucrările nepublicate sau numai proiectate şi în parte lucrate amintim: a) *Explicarea Liturghiei*, promisă să fie dată la lumină după tipărirea Slujebnicului. b) *Antologhion* sau Adunare de flori studenţilor celor cu moralitate ai şcoalelor din Kiev. c) *Corectarea traducerii slavone a Bibliei*. d) *Traducerea* în slavoneşte a *Vieţilor Sfinţilor*, după Simeon Metafrastul, în care scop comandase un exemplar la Muntele Athos. Ce a determinat pe Petru Movilă să caute a traduce Vieţile Sfinţilor din greceşte, o spune scriitorul rus Şliapin, în lucrarea sa: „Sfântul Dumitru de Rostov si vremea sa". „Din cauza distrugerii vieţilor ruseşti (sic), în epoca tătară şi după unire — şi pentru râvnitorii de lecturi duhovniceşti şi

1) Teoctist Scriban. Bis. Ort. Rom. 1909, pug. 910, nota 2 şi
2) N. Iorga, op. cit., Vol. I, pag. 293 şi Ist. Lit. Rom., Vol. I, pag. 245.

pentru citirile în timpul mesei călugărilor — trebuiau folosite vieţi ale Sfinţilor Părinţi în limba polonă sau latină, care adesea nu erau deloc de acord cu duhul Ortodoxiei. Movilă îşi procură dela Athos prescurtări ale vieţilor Sfinţilor în greceşte, scrise de mână după Simeon Metafrastul, dar nu izbuti să ducă la capăt lucrul său". (Apud Malvy et Viller, op. cit. pag. XI.

4. *Expunerea credinţei ortodoxe catolice de răsărit*, căreia Petru i-a zis *Catehism*, iar sinodul dela Iaşi i-a dat titlul de : *Mărturisirea ortodoxă a credinţei catolice şi apostolice a Bisericii de răsărit.*

Sinodul din Kiev, convocat de Petru Movilă şi ţinut în zilele de 8-18 Septembrie 1940, s'a ocupat, între alte chestiuni, şi de cercetarea acestei lucrări. Au luat parte la acest sinod, ca delegaţi ai Episcopilor sufragani, cei trei foşti Episcopi ai acestor Episcopii, depuşi de regele Vladislav, Arhimandriţi şi călugări învăţaţi din toate mânăstirile şi oraşele ruseşti şi lituane, delegaţi ai diferitelor frăţii şi îndeosebi ai celor din Kiev, profesorii Academiei movilene şi alte personalităţi bisericeşti. In a doua şedinţă a sinodului, 9 Septembrie, părintele Isaia Trofimovici Kozlovski, rectorul şcoalelor din Kiev a motivat precum urmează alcătuirea Mărturisirii Ortodoxe de către Petru Movilă :

„Sfinte, alesule şi purtătorule de Dumnezeu Sinod. In Biserica noastră rusă se întrebuinţează cărţile slavone, pe care puţini preoţi ruşi le înţeleg. Aceasta văzând-o duşmanii şi ereticii, au publicat cărţi în limba polonă, uşoare de înţeles şi le dau drept cărţi bisericeşti ortodoxe, dar în ele sunt multe amăgiri eretice. Cine a primit asemenea cărţi şi le-a citit, a crezut cum este în ele şi a învăţat şi pe alţii să creadă aşa. Ca urmare a acestei împrejurări, mulţi creştini pravoslavnici au căzut în tot felul de eresuri şi acum strâmtorează, prigonesc şi turbură Biserica.

Aceasta, având în vedere părintele Mitropolit, şi dorind să o liniştească şi să aducă la dreptatea dela început, a scris un Catehism, cu mare băgare de seamă şi cu îngrijită urmărire a scripturilor bisericeşti şi articolele acestui Catehism le introduce şi le prezintă vouă, membrilor Sfântului Sinod. Articolul întâiu este despre simbo-

lul credinţei, pentru ca toţi Ortodocşii să creadă şi să mărturisească într'acelaşi fel". [1])

Dăm aci tot ce se găseşte în desbaterile sinodului despre Catehism, recte Mărturisirea Ortodoxă. [2]).

In şedinţa de dimineaţă a zilei de 10 Septembrie, adică într'a treia şedinţă a sinodului, s'a citit din Catehism despre starea sufletelor după moarte, adecă despre judecata particulară şi cea obştească.

In a patra şedinţă a sinodului, în ziua de 11 Septemvrie, dimineaţa, s'a discutat întâi chestiunea despre starea sufletelor după moarte, începută în şedinţa precedentă. *Isaia Trofimovici, susţinea că, până la judecata de apoi, sufletele stau în paradisul pământesc, iar Petru că ele sunt în ceruri.* După lungi dispute, sinodul a hotărît să apeleze la Patriarhul de Constantinopoli, ca să spună ultimul cuvânt. A doua chestiune discutată în aceeaşi şedinţă a fost chestiunea originii sufletului omenesc. *Unii din membrii sinodului susţineau traducianismul. Movilă susţinu că sufletul este creat de Dumnezeu nemijlocit şi că se uneşte cu trupul după ce acesta s'a format. Aşa că Dumnezeu a făcut pe om dintru'ntâi fără suflet şi după aceea i-a însuflat suflet nemuritor. Tot în acea şedinţă s'a vorbit despre locul unde petrec sufletele păcătoşilor până la judecata de apoi şi s'a zis că în aer.*

Intr'a cincia şedinţă a sinodului, la 12 Septembrie, dimineaţa, s'au citit şi aprobat cuvintele articolului 9 din Simbolul credinţei: „Şi întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică", s'a trecut la articolul următor (10) şi s'a citit din Catehism despre sfintele taine. Când s'a ajuns la sfânta împărtăşire, s'a pus întrebarea: „In care moment al sfintei liturghii şi prin ce cuvinte se săvârşeşte prefacerea elementelor euharistice?" sino-

---

1) Istoria Bisericii ruseşti de Mitropolitul Macarie, la Ghendie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, p. 197.

2) După „Descrierea Sinodului din Kiev dela anul 1640", publicată în Biblioteca istorică rusă", vol. IV, pag. 21-48, apud Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom., 1884, p. 197-199, şi după un Memoriu al lui Casian Sakovici, apărut la Varşovia în 164. la Cracovia în 1642 şi reprodus în Biblioteca istorică rusă, 1878, vol. IV, p. 22-47, apud Malvy et Viller, op. cit. pag. XLVI. Citaţiunile luate din Sakovici sunt cele date cu literă cursivă.

dul iarăşi n'a putut lua o hotărîre şi s'a decis, ca şi în chestiunea aceasta, să se apeleze la Patriarh.

In şedinţa a şasea, la 14 Septembrie, s'a citit şi aprobat expunerea articolelor 11 şi 12 din Simbol (sfârşitul părţii întâi a Mărturisirii, adică credinţa), cum şi despre Tatăl nostru şi cele nouă fericiri, (partea doua a Mărturisirii : nădejdea).

In şedinţa a şaptea, la 15 Septemvrie, dimineaţa, s'a citit şi aprobat fără discuţie partea a treia a Mărturisirii, cea despre dragoste.

Astfel întreaga Mărturisire s'a citit, discutat şi aprobat de sinodul din Kiev în şase şedinţe.

Arhimandritul unit al Mânăstirii Daman, Iani Dubovici, în lucrarea sa : „*Sinodul shismastic din Kiev, convocat de Mitropolitul Petru Movilă şi ţinut în anul 1640...*", tipărită la Varşovia, în anul 1641, în limba polonă, este cel dintăiu care tăgăduieşte lui Petru paternitatea asupra Mărturisirii Ortodoxe şi insinuiază că autorul ei ar fi Isaia Trofimovici Cozlovski. [1]) El a făcut-o de sigur pentru a micşora în ochii Ortodocşilor autoritatea Mărturisirii Ortodoxe. Tocmai târziu (1825), Mitropolitul Kievului Evghenie Bolkhovitinov, dând peste cartea lui Dubovici, [2]) a luat de bune spusele lui şi a socotit de autor pe Isaia Trofimovici Kozlovski. Acelaşi lucru l-a făcut şi marele istoric, Mitropolitul Macarie al Moscovei, căruia i-au urmat apoi istoricii bisericeşti ruşi : Dobroklonskii (1889) şi Znamenskii (1904). [3]) Părerea acestora se întemeiază pe faptul că sinodul din Kiev a conferit, în şedinţa a şaptea, titlul de doctor în Teologie lui Trofimovici. Pentru ce să-i fi făcut această onoare, dacă nu pentrucă el ar fi compus Mărturisirea, Trofimovici a spus însă clar în cuvântarea sa la deschiderea sinodului, că Mărturisirea Ortodoxă este opera Mitropolitului său. [4]) Iar celor ce au pus şi pun la îndoială sinceritatea cuvintelor lui Trofimovici le răspunde judicios Picot „Cuvintele lui Isaia ar putea să se explice printr'un act de deferenţă faţă de şeful său duhovnicesc, dar pentru cine va fi studiat caracterul

1) Teoctist Scriban, Bis. Ort. Rom. 1910, p. 1112, notă.
2) Idem, ibidem.
3) Malvy et Viller, op. cit. XLIII.
4) Supra p. 503.

mândru al lui Movilă, dorința sa de a comanda totdeauna și totdeauna a domina, nu poate fi îndoială ca el să nu fi ținut să redacteze el însuși Mărturisirea, nevrând să lase grija de aceasta nimănui altuia. Iar titlul de doctor fusese decernat lui Isaia în 1635, de Silvestru Kosov, autorul Patericului. [1])

„Totuși—adaugă iezuiții Malvy et Viller, reducând puțin din meritul lui Movilă — nu e nicio greutate să se admită cu Pére Jugie (alt catolic), că Movilă a trebuit să-și ia colaboratori la alcătuirea Mărturisirii Ortodoxe. [2]),

Vom vedea mai departe și în altă ordine de idei și alți detractori de altă naționalitate și chiar înalte foruri bisericești care își arogă titlul de autori ai Mărturisirii Ortodoxe, falnica operă a feciorului de Voievod român.

SINODUL DELA IAȘI

Mărturisirea de credință cu vederi calvinești, apărută la Geneva în 1629 și 1633, [3]) sub numele Patriarhului de Constantinopoli Cîril Lucaris, a produs o adâncă turburare în toată Biserica Ortodoxă, iar în Polonia, Lituania, Ucraina și Rusia, ea a dat prilej papistașilor să facă multe victime printre Ortodocși, atrăgându-i la unire cu Biserica Romei, sub cuvânt că Biserica ortodoxă ar fi căzut în erezia calvinistă, care o dovedea fără vreo îndreptățire Mărturisirea de credință a lui Ciril Lucaris, fie că aceea era sau nu a lui, ci scrisă și atribuită lui ori de calvini ori de catolici, adică de iezuiți.

Petru Movilă, atât în calitatea sa de Mitropolit al Slavilor ortodocși, celor atât de amarnic înfruntați și fără milă criticați de înșiși frații lor trecuți la unire, cât și ca prieten al Patriarhului Ciril Lucaris și Ortodox luminat și zelos, alcătuise Mărturisirea sa de credință, ca să arate că Biserica Ortodoxă nu este nici calvină cum o învinuiau agenții papali, nici atinsă de vreo altă rătăcire,

---

1) La Malvy et Viller, op. cit XLIV.

2) Ibidem.

3) Ediția apărută în 1629, era în latinește. cuprindea 18 capitole și avea titlul: „Confessio fidei Reverendissimi Domini Cyrili Patriarhae Constantinopolitani, e consensu Patriarharum Alexandrini et Hierosolemitani aliorumque ecclesiarum orientalium". Ediția din 1633 a fost tipărită în limbile greacă și latină și cuprindea, pe lângă cele 18 capitole, și patru întrebări.

ci adevărata Biserică a lui Hristos. Sinodul din Kiev recunoscuse aceasta, dând aprobare Mărturisirii Ortodoxe. Dar Petru nu se mulţumi cu atât. „El voia ca lucrarea sa să poată deveni normă de credinţă, una şi aceeaşi, neschimbată pentru toată Biserica ortodoxă de pretutindeni, aşa că duşmanii ei să nu-i mai poată falsifica dogmele“ [1]). Trimise dar Mărturisirea Patriarhului de atunci al Constantinopolului, Partenie întâiu, sau cel Bătrân, ca să obţină aprobarea sinodală şi interveni totodată la Domnitorul Moldovei, Vasile Lupu, ca să se ofere el să se ţină un sinod la Iaşi pentru discutarea chestiunii cu Ciril Lucaris şi cu aprobarea Mărturisirii Ortodoxe. Patriarhul convocă, în luna Maiu, anul 1640, un sinod în Constantinopoli, care se ocupă cu Mărturisirea de credinţă calvinească atribuită lui Ciril Lucaris, sau făcută de el. Sinodul stabili că cele 18 capitole, afară de al şaptelea, şi cele patru întrebări din acea Mărturisire, sunt întinate pe deantregul de erezia calvină şi condamnă ca eretic pe autorul ei, oricine ar fi el, iar pe cei care vor privi de ortodoxă acea Mărturisire îi excomunică.

Această hotărîre, dimpreună cu Mărturisirea Ortodoxă, fu trimisă sinodului dela Iaşi, convocat acolo de Patriarh după dorinţa Domnitorului moldovean, Vasile Lupu, mecenatul întregei Ortodoxii din acel timp.

Epistolă sinodică către sinodul local din Iaşi [2])

„Partenie, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Constantinopolului, Romei nouă, şi Patriarh ecumenic.
Sub prezidenţia sinodală a Smereniei Noastre, fiind adunaţi şi prea sfinţiţii Arhierei şi prea cinstiţii iubiţi fraţi în Sfântul Duh şi coliturghisitori, prea cinstiţii clerici ai marei Biserici a lui Hristos, ni s'au pus înainte nişte capitole, drept ale bătrânului Patriarh, predecesorul nostru, Domnul Ciril (Lucaris). Despre care s'a discutat, dacă trebue să le socotim, ca ale Bisericii noastre răsăritene şi apostolice a lui Hristos, sau să le respingem. De aceea, în unanimitate, acest Sfânt Sinod, cercetând cu îngrijire pe fiecare din aceste capitole şi judecând înţele-

1) Episcopul Melhisedec, al Romanului, „Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul...“, Extras din Analele Academiei române, seria II, Tomul XII. Memoriile Secţiunii istorice. Bucureştt 1890.

2) I. Michalcescu Bekennthisse....pag. 154-157.

sul celor scrise, le-am aflat pe toate, afară de al şaptelea, ţinând de erezia calvină şi prea mult depărtate de credinţa creştină a răsăritenilor.

In cel dintăiu capitol purcederea din veci şi fiinţială a Sfântului Duh dela Tatăl, ar fi şi dela Fiul, contrar Bisericii de răsărit.

Iar în al doilea, primind Sfânta Scriptură desbrăcată de explicările sfinţilor Părinţi ai Bisericii, defăimează cele hotărîte de sinoadele ecumenice prin însuflarea dumnezeiască şi leapădă tradiţiunile ce dela început şi totdeauna s'au ţinut de toată lumea (creştină) şi fără de care propoveduirea noastră s'ar reduce la un nume gol, cum zice Sfântul Vasile.

In al treilea, înfăţişează pe Dumnezeu ca foarte nedrept şi că se slujeşte de o autoritate tiranică, de oarece zice (Ciril), că pe unii (Dumnezeu) i-a predestinat, prin singură voinţa lui, spre slavă, iar pe alţii îi aruncă în chinuri, neţinând de loc seamă de faptele lor, decât care ce lucru poate fi mai impios ?

Al patrulea capitol este protivnic celui precedent. Căci dacă Dumnezeu nu este pricina relelor, cum, prin propria sa voinţă, conduce cu intenţie pe cei reprobaţi la facerea de rele ?

In al cincilea, înţelege greşit pronia dumnezeiască, atribuindu-i principial şi în faptă cele ce se fac de oamenii răi şi de demoni cu învoirea ei, ca şi cum s'ar fi convins Ciril din mărturiile ce aduce. Aceasta întrece orice hulă.

Al şaselea, cuprinde subt păcat toată firea omenească, nu numai sub cel strămoşesc, cum mărturiseşte şi Biserica noastră, ci sub cel ce decurge din acesta, adică sub cel voluntar şi mortal, pe care le numeşte fructe ale aceluia, Şi fiindcă pe nimeni nu exceptează dela acesta (de cel mortal, care atrage osândirea celui ce-l săvârşeşte), nici pe cel mai mare născut din femeie, nici pe cea mai binecuvântată dintre femei, neprihănita şi pururea fecioară Maria, nici pe vreunii din strămoşi, ori prooroci şi apostoli ; de aceea se condamnă ca strein de credinţa noastră.

In alt optulea, anulează solirile Sfinţilor şi ocrotirea Ingerilor, cum şi rugăciunile şi mijlocirea preoţilor pentru toată lumea, prin care credem că se păstrează Biserica,

Al nouălea socoteşte că credinţa desbrăcată de fapte mân-

tueşte şi că aceasta nu e lucrarea noastră. ci numai a lui Hristos, care, fără conlucrarea omului, îl face drept prin vieaţa şi moartea sa, pentru ca să nu se pară, că omul a contribuit cu ceva la mântuirea sa.

In al zecelea confundă Biserica pământească cu cea cerească, suprimă autoritatea episcopală şi prin ea tot clerul Bisericii. Decât care ce poate fi mai nedemn?

In al unsprezecelea voieşte ca membri ai Bisericii pământeşti să fie numai cei predestinaţi şi nu îndeobşte cei ce se împărtăşesc şi iau parte cu credinţă la sfintele ei taine, precum Pavel, când prigonea Biserica era membrul ei, pentrucă era consacrat din pruncie, iar Iuda săvârşind minuni, ca şi ceilalţi apostoli, n'a fost membru al ei, deşi a făcut asemenea fapte.

In al doisprezecelea capitol, nevoindu-se scriitorul să respingă învăţăturile Părinţilor, zice că Biserica se conduce de Sfântul Duh, care lucru e adevărat, dar el îl introduce cu scop rău. Se conduce într'adevăr Biserica noastră de Sfântul Duh, dar nu direct, ci Duhul se sluieşte de limbi şi de mâni omeneşti. Căci, oameni au fost şi proorocii şi apostolii, care au propoveduit şi scris cuvântul Domnului, dar cuvintele propoveduite de ei erau ale Duhului Sfânt şi dumnezeieşti, pentrucă erau inspirate de el şi n'aveau nimic omenesc. Deci şi Biserica, luând învăţătură prin cuvintele inspirate ale Părinţilor nu se zice că primeşte învăţătură dela oameni, ci dela Duhul Sfânt. Pentrucă, ei mişcaţi fiind de Duhul dumnezeiesc, nu dupre om ne învaţă, ci dupre inspiraţia ce au primit dela Duhul Sfânt, ceea ce se dovedeşte prin înţelegerea ce au între dânşii. Iar socotinţa din acelaşi capitol, că Biserica poate să greşească, deşi este condusă de Sfântul Duh şi are cap pe Iisus Hristos, despre care (Biserica) s'a zis, că n'are întinăciune nici pată, ci că toată este frumoasă şi curată — se condamnă ca impioasă.

In al treisprezecelea, leapădă faptele bune cu privire la mântuirea oamenilor, suprimând prin aceasta, întru cât atârnă de noi, nu numai toată virtutea şi vieaţa îndumnezeită, ci şi toată Sfânta Scriptură, care îndeamnă pe toţi la fapte bune, prin care să afle mântuirea.

In al patrusprezecelea, luptându-se contra voinţei libere, încearcă să distrugă firea omenească, a cărei substanţă este inteligenţa şi voinţa liberă.

In al cincisprezicelea, tăgăduieşte cinci sfinte taine : Preoţia, mirungerea, maslul, mărturisirea cu pocăinţă şi cinstita nuntă, pe care toate ni le-a lăsat vechea Tradiţie ca sfinte şi împărtăşitoare ale harului dumnezeiesc.

Apoi, mărturisind pe celelalte două sfinte taine, în cele două capitole următoare, nu arată cu adevărat puterea lor, pentrucă este de părere, că cel ce se botează atât de drept se face prin sfântul botez, încât nu este cu putinţă în niciun chip să se piardă, uitând de cei ce nu-l păzesc neîntinat nici nu păstrează credinţa până la sfârşit, pentru care pricină n'au niciun folos de baia aceasta, ci se osândesc la munca veşnică.

Iar sfânta euharistie atât o sfâşie, încât nu-i rămâne nimic alt decât un tip gol, ca şi cum am adora umbra Legii vechi. Căci zice, că pânea ce se vede şi se mănâncă după sfinţire, nu este adevăratul trup al lui Hristos, ci un trup intelectual duhovnicesc, ori mai bine zicând un trup închipuit, lucru ce întrece ori ce impietate, Căci Hristos n'a zis: „Acesta este tipul trupului meu", ci „Acesta este trupul meu" şi „Acesta este sângele meu". Acesta care adică se vede şi se pipăe, se mânâncă şi se frânge după ce deja s'a sfinţit. La urmă de tot, sub pretext că atacă purgatorul, încearcă a respinge pomenirile legiuite pentru cei răposaţi, prin care noi nădăjduim a li se trimite de Dumnezeu repaus şi uşurare de întinăciunile de care au fost atinşi.

Pe lângă acestea ni s'au prezentat şi întrebările care s'au adaus la capitole, şi s'a părut la tot Sfântul Sinod, că nici ele nu cuprind ceva mai bun decât capitolele. Căci ele resping, ca şi cele precedente, nu numai interpretările Scripturii, făcute de Părinţii noştri, ci şi leapădă unele din cărţile ei, pe care sfintele sinoade ecumenice le-au admis de canonice. In sfârşit resping închinarea cuvenită a cinstitelor şi sfintelor icoane, pe care a aprobat'o al şaptelea sfânt sinod ecumenic.

De aceea şi capitolele acestea şi întrebările, cu vot unanim (zice sfântul sinodul acesta) le respingem cu totul şi le aruncăm din staulul nostru, ca pline de erezie şi cu totul streine de credinţa noastră ortodoxă. Iar pe autorul lor îl socotim strein de religiunea noastră şi facem cunoscut tuturor, că autorul acestora spune neadevăr în ce ne priveşte pe noi, pretinzând că credinţa sa proprie

este Mărturisirea credinţei creştine a Grecilor, calvină, fiind, iar nu a noastră. Lepădăm dar din adunarea credincioşilor pe cei ce citesc şi socotesc aceste capitole de adevărate şi pioase şi le apără, ori prin cuvânt, ori prin scris, ca pe unii ce cugetă la fel şi împărtăşesc eresurile aceluia, ca pe nişte corupători ai Bisericii lui Hristos îi scoatem din adunarea credincioşilor şi poruncim să fie socotiţi ca păgâni şi vameşi, neavând nicio împărtăşire cu noi, de ori ce stare ar fi ei. Să fie supuşi anatemei veşnice şi lepădaţi de Părintele, Fiul şi Duhul Sfânt, unul singurul Dumnezeu dupre fire, şi în veacul de acum şi cel ce va să vie, blestemaţi, neiertaţi, nedeslegaţi după moarte şi părtaşi muncii veşnice. Căci, niciodată, Biserica noastră nu s'a supus unor asemenea dogme, nici pe viitor nu va cădea în aşa stare, mulţămită Duhului ce o conduce şi o cârmuieşte,

Spre întărire şi autenticitate înscrisu-s-a lucrarea de faţă în Condica Sfântă a marei noastre Biserici a lui Hristos, şi s'a subscris cu mâna proprie de prea sfinţiţii Arhierei şi distinşi clerici în anul mântuirii una mie şase sute patruzeci şi doi, în luna Maiu, indictionul zece.

Semnaţi : Patriarhul Partenie şi membrii sinodului patriarhal : Ioanichie al Iracliei, Pahomie al Calcedonului, Grigore al Larisei, Antim al Cizicului, Porfirie al Niceei, Hrisant al Prusei, Grigore al Corintului, Sofronie al Vidinului, Gherasim al Filipelor, Gavriil al Filipopolei, Ieremia al Chievului, Ignatie al Limanului, cum şi 16 mari demnitari ai Bisericii, clerici şi mireni.

MEMBRII SINODULUI.

Patriarhul Partenie trimise la Iaşi, ca delegaţi ai săi pe Porfirie, Mitropolitul Niceei şi pe Meletie Sirigu, marele Dascăl al Patriarhiei, cărora le încredinţă şi o epistolă, în care expunea cele ce hotărîse sinodul din Constantinopoli asupra Mărturisirii lui Ciril Lucaris.

Din partea lui Petru Movilă, deci a Bisericii ucrainiene, au luat parte la sinod kievenii : Isaia Trofimovici Kozlovski, Egumenul mânăstirii Sfântul Nicolae şi preşedintele sfatului mitropolitan, Ignatie Oxenovici Starusici, fost rector al Academiei Movilene şi predicator al Lavrei, şi Iosif Cononovici, Egumenul mânăstirii Teofania şi rectorul Academiei Movilene, care au adus

daruri bogate Domnitorului. Petru însuşi n'a luat parte la lucrările sinodului. Din partea Bisericii moldovene au participat la sinod: Mitropolitul Varlaam, Evloghie, Episcopul Romanului, Gheorghe al Huşilor şi Anastasie al Rădăuţilor, cum şi Sofronie Pociaskii, Egumenul mânăstirii şi profesorul şcoalei din mânăstirea Trei Ierarhi Iaşi. [1]) Din Principatele române n'a luat parte la sinod niciun ierarh, din cauza duşmăniei şi a luptelor ce erau între Domnitorul Moldovei, Vasile Lupu, şi al Munteniei, Matei Basarabu. Asemenea n'a participat niciun ierarh din Transilvania.

TIMPUL ŢINERII SINODULUI.

Chestiunea duratei sinodului dela Iaşi este confuză din două cauze: *a.* datele asupra lunii şi zilei în care a fost convocat sinodul nu se potrivesc; *b.* unii calculează data convocării şi a duratei lucrărilor după calendarul bisericesc, care este ştiut că începe cu I Septemvrie, iar alţii după anul civil care începe la I Ianuarie.

Meletie Sirigu, într'o însemnare a sa de pe un manuscris al Mărturisirii Ortodoxe, aflat în biblioteca metohului din Constantinopoli al Sfântului Mormânt, scrie:

> „Cartea aceasta ne-a fost adusă nouă — fiind scrisă mai întâi în latineşte de către prea venerabilul preot din Rusia....., şi de Iosif Cononovici — ca să fie întărită şi îndreptată de noi, exarhii şi delegaţii Marei Biserici, de Inalt Preasfinţitul Mitropolit al Niceei Porfirie şi de mine Meletie Sirigu, dascălul Marei Biserici, pe care şi traducând-o în dialectul comun şi cercetând-o cu deamănuntul, am trimis-o sinodului din Constantinopoli, fiind Patriarh Sanctitatea sa, Domnul Partenie, în luna Octomvrie în 30, anul 1642". [2])

Deci, dacă, socotind după anul bisericesc, sinodul şi-a terminat lucrările în ziua de 30 Octomvrie 1642, când s'a expediat Patriarhiei Mărturisirea Ortodoxă, şi dacă lucrările lui au durat

---

1) N. Iorga, op. cit. p. 310. Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom. 1884, p, 205. Malvy et Viller, XLVIII. Episcopul Melhisedec, op. cit. p. 35, 36. Teoctist Scriban, Bis. Ort. Rom. 1910, p. 1113.

2) Dematrakopulos: *Ὀρθόδοξος Ἑλλας* p. 154.

10 luni, cum se admite îndeobște, atunci el a început la I Decembrie, 1641. [1])

Epistola Patriarhului Partenie cu privire la capitolele lui Ciril Lucaris, trimisă sinodului din Iași, s'a publicat în Iași, în tipografia trimisă lui Vasile Lupu de Petru Movilă. In ea se zice :

> „S'a reprezentat prin tipar în Iași..,în anul (1642), luna Decemvrie".

Dacă aceasta s'a făcut la deschiderea sinodului, ceea ce nu este destul de sigur, atunci luna Decembrie 1642, socotită aci după calendarul bisericesc, corespunde cu Decemvrie 1641, după calendarul civil. Ședințele sinodului au început, în acest caz, la sfârșitul anului 1641 și s'au continuat în 1642.

In scrisoarea doctorului Scogardi, cu data de 6 Noemvrie 1642, se spune :

> „Cu mai bine de *3 luni în urmă*, Mitropolitul rutean, cu reședința în Kievul-Podoliei, de rit grec, cum sunt toți Rutenii și Cazacii, a depus stăruință pe lângă Principele de aici, ca să capete dela Constantinopoli câțiva teologi greci, care să vină la Iași, unde și el va trimite câțiva teologi ruteni, pentru a discuta împreună, a examina și pune la punct un oarecare catehism sau o învățătură creștină, scrisă de unul din amintiții părinți ruteni,..."

Trei luni înainte de începutul lui Noemvrie 1642 ar fi deci Iulie sau August 1642, când, după toată probabilitatea,a fost convocat sinodul de către Patriarh.

In curând, cam după o trecere de o lună, au și sosit acești delegați, după relatările aceluiași informator :

> „Au venit deci aici *acum două luni,* ca reprezentanți ai Patriarhiei, părintele Sirigu din Galata și un Mitropolit bătrîn din Niceia și, în această calitate au fost primiți de Luminăția sa cu multă cinste..., și *după puține zile* au venit și trei teologi ruteni..."

Această dată se confirmă și precizează și de un alt document, în care se spune :

---

1) Ghenadie Enăceanu, Bis. Ort. Rom. 1884, p. 206 : Melhisedec op. cit, p. 31 ; T. G. Bulat, Petru Movilă, Prinț al Moldovei, apărător al Ortodoxiei". Iași, 1941.

„Grecii sosiră la Iaşi în ziua de 25 August, iar Rutenii câteva zile mai tîrziu" [1])

De pe la începutul lui Septemvrie ar urma dar că s'au ţinut şedinţele sinodului până la începutul lui Noembrie, când scrie Scogardi şi încheie :

„...astfel s'a terminat acest conciliabul sau mai degrabă sinodastru (soboraş), Rutenii trebuind în câteva zile să se întoarcă în ţara lor".

După aceste relatări, sinodul s'ar fi ţinut numai de pe la începutul lui Septemvrie până la începutul lui Noembrie 1642, al calendarului civil.

Dintr'o scrisoare a lui Meletie Sirigu, în calilate de Mitropolit al Proilaviei, către Ţarul Moscovei Mihai Teodorovici, din 15 Decembrie 1644,.. reiese că şedinţele sinodului au ţinut *douăzeci de zile*, expresie sub care mai repede e de înţeles şedinţe. Cum nu se spune decând decurg aceste şedinţe, dacă admitem, potrivit celor de mai sus, data de 1 Decemvrie 1641, atunci ele s'au ţinut în primele luni ale anului 1642, iar dacă admitem cu Scogardi, deschiderea sinodului în Septemvrie 1642 şi închiderea în primele zile ale lui Noemvrie acelaşi an, atunci sinodul s'a ţinut către sfârşitul anului 1642.

După toate socotelele, sinodul s'a ţinut deci în anul, şi civil şi bisericesc, 1642, la începutul sau la sfârşitul acestui an, dar nici mai devreme nici mai târziu.

LUCRARILE SINODULUI.

Două au fost chestiunile care trebuiau desbătute şi soluţionate de sinodul din Iaşi : a) Condamnarea lui Ciril Lucaris şi a Mărturisirii sale şi b) Aprobarea Mărturisirii ortodoxe a lui Petru Movilă. Cum au decurs lucrurile nu ştim sigur, pentrucă actele sinodului nu ni s'au păstrat. Numai scrisoarea Patriarhului către sinod, care cuprinde hotărîrea sinodului Constantinopolitan

---

1) Manuscrisul 360 din biblioteca metohului din Constantinopoli a Sfântului Mormânt, apud Panaitescu op. cit. p. 70.

din 1640 şi scrisoarea de mulţumire a membrilor sinodului din Iaşi către Domnitorul Vasile Lupu se găsesc între actele sinodului din Ierusalim, din anul 1672 [1]). Există însă un document contimporan cu sinodul, scrisoarea din 6 Noemvrie 1642, a consulului austriac la Iaşi şi medic al lui Vasile Lupu, danezul Scogardi, către Rezidentul imperial din Constantinopoli Schmid, în care se dau foarte multe şi preţioase amănunte [2]). Dar cum autorul scrisorii este romano-catolic şi dată fiind atitudinea de atunci şi de totdeauna a Bisericii romano-catolice faţă de Ortodoxie, aprecierile sale trebue luate cu multă rezervă.

Epistola sinodului către Domnitorul Vasile Lupu.

„Prea strălucitului şi magnificului Duce, iubitorului de Dumnezeu Domn şi Stăpânitor a toată Moldo-Vlahia, Domnului Domn Ion Vasile Voievod, mântuire dela Dumnezeu.

Ţie ţi-a fost dat cu adevărat, magnifice Duce, să dai la lumina tiparului şi această epistolă sinodală, pentrucă Ţie ţi-a dat Domnul semnul de a fi sprijinitorul Bisericii sale şi brav nimicitor al eresurilor. Pe tine numai dintre toţi stăpânitorii pământului, alegându-te ca bineplăcut lui, cui altuia i s'ar fi cuvenit a înfiera părerile false, dacă nu mărinimiei tale cei iubitoare de Dumnezeu, care văzând Bisericile turburate din priciua celor de curând ivite capitole calvineşti, pretinzând că sunt ale noastre, sub titlul: Mărturisirea răsăriteană a credinţei creştine, nicidecum nu te-ai lenevit, ci toate chipurile făcând, nu te-ai lăsat până ce n'ai chemat locţiitori ai preasfântului şi apostolicului scaun ecumenic şi ai întregului Sfânt Sinod de pe lângă el, cum şi din Rusia reprezentanţi ai Bisericii de acolo, Cu aceştia ai răsturnat toate dogmele false, admiţând şi întărind prin cărţi publice curatele dogme ale Bisericii Orientale şi aşa descoperind veninul ascuns în acele capitole tuturor fiilor ortodocşi ai creştinilor, ai poruncit a se face cunoscut în public părerea ce are despre aceste dogme Biserica noastră cea mare a lui Hristos. Pentru ca aşa să cunoască oile Domnului de pretutindeni de care mâncări

1) I. Michalcescu, Die Bekenntnisse... p. 154-158.
2) Hurmuzachi, Documente tomul IV, 1.

trebue să se ferească şi de ce păşuni să se apropie fără îndoială. De aceea, dând mulţămire lui Dumnezeu de cele rânduite nouă, de El prin tine, îl rugăm din tot sufletul să-ţi dăruiască vieaţa prezentă îndelungată şi paşnică, înfrumuseţând cu harul său tronul Stăpâniei Tale până la sfârşit, şi să te mute în vieaţa viitoare dela cele pământeşti în împărăţia cerească",

Subscrişi. Delegaţi ai Constantinopolului şi ierarhi patriarhali: Porfirie fost al Niceei, Meletie Sirigu, ieromonah şi predicator al Evangheliei.

Delegaţi din Rusia: Isaia Trofim, Egumenul sfântului Nicolae; Ignatie Xenovici, predicator al Evangheliei, şi Iosif Kononovici, Egumen al Teofaniei,

Scrisoarea Doctorului Scogardi, către D-l Schmid, ambasador regal, la 6 Noembrie 1942:

„Mă simt obligat să fac cunoscut Strălucirii Voastre această ciudăţenie, cum cu mai bine de trei luni în urmă Mitropolitul rutean, cu reşedinţa în Kievul Podoliei, de rit grec, cum sunt toţi Rutenii şi Cazacii, a depus stăruinţă pe lângă Principele de aici, ca să capete de la Constantinopol câţiva teologi greci, care să vină la Iaşi, unde şi el ar trimite câţiva teologi ruteni, pentru a discuta împreună, a examina şi a pune la punct (ventilare) un oarecare Catehism sau o Invăţătură creştină, scrisă de unul din amintiţii părinţi ruteni, cu scopul de a vedea dacă Grecii şi Rutenii sunt absolut de acord în toate (punctele de credinţă). [1]

Au venit deci aici, acum două luni, ca reprezentanţi ai Patriarhului, Părintele Sirigul din Galata şi un Mitropolit bătrîn din Niceia şi în această calitate au fost primiţi de Luminăţia Sa cu multă cinste, aceasta în audienţele şi visitele cu caracter public (pentrucă apoi, ca persoane private, în audienţe particulare, au fost trataţi altfel) şi după puţine zile au venit şi trei teologi ruteni, cu daruri de argintării şi altele pentru Luminăţia Sa.

Ţinta principală a lui Sirigul a fost să se condamne capitolele publicate sub numele lui Ciril, urmărind, ca un-

1) Michalcescu, Bekenntnisse... pag. 158.

ambiţios ce este, să scoată în evidenţă studiul pe care-l făcuse, ca combatere a acestor capitole, ocolind cu mândrie adunarea şi disputele cu Rutenii, care cu niciun chip n'au vrut sá aprobe părerea Părintelui Sirigul, zicând că-s siguri că Biserica greacă-orientală nu crede acele articole calvineşti şi că, decât să fi fost compuse de Ciril, mai degrabă au fost publicate sub numele lui de Pastorul ambasadorului Olandei.

Apoi a căzut de acord cu dânşii şi Domnitorul şi toţi boierii, în cât solemnitatea excomunicării, pregătită de Părintele Sirigul, a rămas zadarnică şi s'a anulat.

Părinţii ruteni au stăruit ca discuţiunile să urmeze sinodiceşte şi într'un local public, dar Părintele Sirigul, în taină, a obţinut dela Luminăţia Sa ca discuţiunile să aibă loc în particular, numai între ei, după părerea mea, ca nu cumva să-i scadă prestigiul, dacă cumva în vreo chestiune grea n'ar putea da un răspuns imediat.

Cartea Rutenilor e compusă din chestiuni simple şi clare, în care sunt aproape peste tot de acord cu Biserica de Constantinopoli, afară de două chestiuni, în care sunt de acord cu Biserica noastră.

Cea dintăi este credinţa că ar exista un al treilea loc al sufletelor, după moarte, deosebit de raiu şi iad; dar nu cu foc, cum au specificat ai noştri.

A doua chestiune este că, în conformitate cu părerea Bisericii noastre, când preotul, sfinţind Tainele, rosteşte cuvintele: „Acesta este trupul meu, etc," şi „Acesta este sângele meu, etc", cred că pânea devine Trupul şi vinul devine Sângele şi că atunci trebuesc cinstite şi adorate ca adevărat sacrament. Grecii tăgăduesc şi una şi alta. Cu privire la al treilea loc al sufletelor, întrucât este discuţie veche şi bine cunoscută, nu vreau să insist; dar privitor la chestiunea Sacramentului, Biserica greacă nu crede că după ce rostesc cuvintele lui Hristos: „Acesta este, trupul meu... etc." elementele naturale au devenit deja Sacrament deplin, ci abia că sunt aproape de a deveni, atunci când preotul imploră harul Sfântului Duh, ca pânea să se facă Trupul şi vinul Sângele lui Hristos, Abia atunci Taina este săvârşită.

Totuşi acum Rutenii, pentru ca să fie aprobată şi subscrisă cartea lor de Patriarhul de Constantinopoli, s'au

arătat că sunt de acord cu părerea Grecilor şi astfel s'a terminat acest conciliabul, sau mai degrabă sinodastru (soboraş), peste puţine zile Rutenii trebuind să se întoarcă în ţara lor".

Ce priveşte prima chestiune, condamnarea lui Ciril Lucaris, discuţia a fost lungă şi aprinsă. Meletie Syrigu, ca mare duşman al protestantismului în genere şi al calvinismului în special, cum a dovedit-o cu lucrarea sa: „*Κατὰ Καλβινῶν*", susţinea cu îndârjire, ca să fie condamnate de sinod nu numai ideile calviniste din Mărturisirea lui Ciril, ci şi Ciril însuşi, ca autor al ei. Rutenii, dimpotrivă, simpatizau pe protestanţi cu care făcuseră alianţă în Polonia, la urcarea pe tron a regelui Vladislav IV, ca să poată recâştiga drepturile şi averile bisericeşti de care fuseseră despuiaţi de uniţi şi nu credeau că Patriarhul Ciril Lucaris putea fi autorul Mărturisirii calviniste atribuîte lui, ci bănuiau că, ori protestanţii au abuzat de prietenia cu el şi au compus-o şi publicat-o sub numele său, ori că iezuiţii înşişi au făcut-o, ca să-l compromită şi să-l piardă, cum l'au şi pierdut puţin mai târziu. Aderarea lui Vasile Lupu la teza Rutenilor a înclinat balanţa de partea lor şi triumful punctului lor de vedere.

In a doua chestiune, aprobarea Mărturisirii de credinţă a lui Petru Movilă, citirea şi aprobarea au mers mai repede şi fără divergenţe de păreri, pentrucă expunerea ei, în formularea lui Petru Movilă, era absolut ortodoxă, aşa cum credeau şi cred şi Grecii. Numai în două puncte nu se înţelegeau Rutenii cu Grecii: asupra stării sufletelor celor păcătoşi după judecata particulară şi a momentului prefacerii elementelor euharistice în trupul şi sângele Domnului. Ambele chestiuni rămăseseră nălămurite în sinodul din Chiev, 1640, şi se ceruse Patriarhului să decidă [1]). Fu primită soluţiunea propusă de Meletie Sirigu, ca răspuns al Patriarhului, că adică sufletele păcătoşilor merg într'un loc care se chiamă iad, foc veşnic, întunerec, etc. (răspunsul la întrebarea 68 din partea I a Mărturisirii Ortodoxe) şi că pânea şi vinul euharistic se prefac in trupul şi sângele Domnului prin epicleză, iar nu prin cuvintele de instituire ale tainei sfintei împărtăşiri: „Luaţi, mâncaţi...." şi „Beţi dintr'acesta toţi...." (răspunsul la întrebarea 107 din partea I a Mărturisirii Ortodoxe).

---

1) Vezi mai sus pag. 504 şi 505.

Cu aceste îndreptări aduse de Meletie Sirigu şi schimbându-se titlul de „*Catehism*“ sau „*Expunere a credinţei Bisericii Rusiei Mici*“ în „*Mărturisirea Ortodoxă a credinţii Bisericii catolice şi apostolice de răsărit*“, această charta magna a Ortodoxiei a fost aprobată de sinod şi trimisă Patriarhiei, ca să aibă şi aprobarea ei.[1])

† IRINEU

---

1) Mărturisirea Ortodoxă va face obiectul unui studiu special.

CATEVA PRECIZARI ŞI INTERPRETARI NOUI IN LEGATURA CU SINODUL DE LA IAŞI (1642)

Este cunoscută destul de bine propaganda, pe care au făcut-o reprezentanţi şi misionari ai bisericei reformate în secolul al 16-lea şi în prima jumătatea a secolului al 17-lea, ca să convertiască cât mai multă lume ortodoxă la „erezia", cum îi ziceau ai noştri, protestantă.

Este ştiut şi faptul că începutul în Moldova l-a făcut Ioan Despot Vodă, iar la Constantinopol, în prima jumătate a secolului al 16-lea au acţionat mulţi reprezentanţi de importanţă ai protestantismului. Se credea în lumea protestantă că astfel câştigându-se teren şi credincioşi, protestantismul va triumfa asupra catolicismului.

In atari împrejurări era firesc, ca patriarhia constantinopolitană să fie continuu asaltată şi să se năzuiască a se intra acolo, ca influenţa acestui misionarism să pătrundă chiar în palatul patriarhal. — Se mai adaogă la aceasta faptul că din secolul al XIV-lea multă lume grecească începe să audieze cursurile universităţilor reformate, din Germania şi dintre alte părţi.

Foşti elevi ai amintitelor universităţi reformate ajung

NOTA. — Trimiterile din text în aparatul critic nu sunt complete întrucât corectura primă n'a fost făcută de autor. Moartea l-a surprins pe eruditul profesor univ. I. Minea fără de veste, când articolul era pe spalt.

Cu regret, menţionăm că acest articol este ultimul ieşit din mâna renumitului om de ştiinţă. Dumnezeu să-l odihnească cu aleşii săi. (C. N.)

profesori ai Academiei patriarhale şi alături de amintiţii misionari reprezentanţii politici ai statelor protestante intervin şi încearcă să influenţeze şi să prelucreze pe patriarhii înşişi, socotind că prin şeful bisericii ortodoxe s'ar putea realiza o unire a celor două biserici. E cunoscut şi faptul că înainte de sinodul dela Iaşi state protestante care se bucurau de trecere la Constantinopol şi în faţa Turcilor au fost Anglia, statele germane şi Olanda. In asemenea împrejurări s'a ajuns la rolul pe care pe acest drum l-a avut patriarhul Chiril Lukaris (1572—1638).

In acelaşi timp nici catolicismul n'a stat cu braţele încrucişate. E cunoscut cazul lui Krijanici, căruia i s'a mai zis primul panslavist, cel care a încercat să realizeze o cruciadă rusă pentru libertatea ortodoxilor din Balcani, de sub Turci.

Ne interesează însă, în legătură cu problema noastră şi altceva. Prin uniunea dela Lublin (1579) s'a pus piatră de mormânt peste fosta Lituanie. Nobili polonezi ajung mari proprietari în regiuni, foste lituane şi catolicismul acestora îi separa de Rutenii ortodocşi din fosta Lituanie. Astfel s'a ajuns la încercarea care apoi a izbutit, a papalităţii, ca să se realizeze trecerea la catolicism a unei părţi din rutenime. Lumea ruteană şi altă lume ortodoxă din Rutenia, avea nevoe deci de un sprijin, pentru ca să menţină ortodoxia ruteană. Nu trebue uitat faptul că cel dintâi, Alexandru Vodă Lăpuşneanu, domn moldovenesc, a acordat acestei lumi ortodoxe obijduite sprijin. Nu trebue trecut cu vederea nici faptul că în acele vremuri de gravă primejdie a ortodoxiei răsăritene în capitala Moldovei, la Iaşi, s'a ţinut în 1594, o încercare de sinod panortodox, pus la cale de acela care-şi zicea Nichifor Dascălul, pentru conservarea ortodoxiei. In felul acesta ţara moldovenească apare ca locul de protecţie al ortodoxismului. Deaceea s'a greşit, când s'a scris că a treia Romă a fost Moscova căci de fapt rolul de protectoare a ortodoxiei l-a avut după Constantinopol, care s'a zis a doua Romă, în secolii al XVI şi XVII, Iaşii, în care lumea noastră nu s'a arătat fără de interes faţă de propaganda de proselitism a lumii reformate şi catolice. Dacă prin urmare protestanţii n'au putut pune la cale ultimul act al dramei ortodoxiei se datoreşte faptului că de aici, dela

Iaşi s'au trimis ajutoare necesare. In sec. XVII cazul a fost la fel, când lumea moldovenească era şi mai mult interesată în chestiunea aceasta.

In acest veac a reînceput cu furie propaganda reformată, calvină pentru ca să facă calvini pe Românii ardeleni. Este deajuns să ne gândim la cererea trimisă de principele Gavril Bethlen, către patriarhul Constantinopolului, care era Chiril Lukaris. La 2 Sept, 1629 acest principe ardelean scria şi voia ca scrisul său să rămână secret, patriarhul Lukaris, să îngăduie ca Românii ardeleni să primească câteva puncte ale învăţăturii calvine şi să îndemne şi pe mitropolitul Genadie din Alba Iulia să fie de acord cu intenţiile guvernului ardelean, cel puţin să „închidă ochii şi urechele". Lukaris a răspuns refuzând cererea principelui ardelean. Patriarhul constantinopolitan a răspuns: „Nu poate săvârşi pe faţă sau în ascuns asemenea deserţiune, pentru că ar săvârşi un păcat pe care toate chinurile pământului nu i le-ar putea şterge". El mai spunea că atare încercare va da greş, fiindcă Românii ardeleni şi locuitorii ţării ungureşti şi Moldovei sunt uniţi prin legătura de sânge şi simţiri, cari-i leagă în mod tainic, dar puternic. Frumoasă este încheerea răspunsului: „Noi nu ne vom război cu destinul, fiindcă nu aparţine slujbei noastre să ne luptăm cu arme pământeşti. Ne vom ruga însă lui Dumnezeu să reverse prea milostiv asupra sărmanei naţiuni duhul său cel sfânt, în care sălăşlueşte întreg adevărul şi toată înţelepciunea". [1])

Pela anul 1640 primejdia pentru românismul din Ardeal era foarte mare. Superintendentul Ştefan Geley era în culmea activităţii. La propunerea lui avea să ordone Gheorghe Rákóczy I, principele Ardealului, că preoţii românii cari nu vor respecta condiţiile stabilite cari însemnau apropierea bisericii române de calvinism, vor fi reduşi la starea de ţăran. [2]) Mitropolitul român dela Alba Iulia avea să atârne de superintendentul calvin. Se întâmplase şi moartea mitropolitului Ghenadie. Incă acesta ceruse dela Matei Vodă Basarab litere vechi şi tipografi. Popa Dobre tipograful venit a lucrat câtva timp

1) I. Lupaş, Documente istorice transilvane, I, Cluj, 1940, pag, 117-119: 194-198, 204-205, 206-209,

2) I, Lupaş, Documente etc. I, pag. 204-205.

sub Ghenadie, tipărind cărți necesare propagandei calvine, ca *Paraclisul Precistei* în 1639 etc. [1])

Calvinii erau bine informați că lipsește în literatura română religioasă o operă normativă care să oprească intrarea ereziei. De aceea s'au gândit să publice și au scos opera care de regulă se citează de Catehismul Calvinesc. Din 5 Iulie până la 25 Iulie s'a tipărit această carte în satul Prisac de lângă Alba-Iulia. Titlul ne spune că scrierea catehismului a fost opera preotului Gheorghe de Sec. și se insinuiază că acest Catehism „s'au întors diîn limba dieceasca și slovenească pe limba românească". Este firesc să admitem că ultima afirmațiune era o concesie făcută opiniei publice românești care abhora înoirile în materie de viață religioasă și al cărei suflet se opunea lipsei de misticism a confesiunii calvine.

Este o întâmplare prin urmare că sinodul dela Iași convocat pentru a se da o operă normativă bisericii ortodoxe s'a convocat în preajma anului 1640 și după apariția *catehismului calvinesc ?* Știm că mai târziu, când sinodul dela Iași aparținea trecutului, mitropolitul moldovean Varlaam a publicat în 1645 *Răspunsul*, adică „Cartea carea să chiamă răspunsul, împotriva catihismusului calvinesc..." Este acest fapt contra afirmației că sinodul dela Iași era convocat și pentru apărarea ortodoxiei din Ardeal grav amenințată. Nu se poate admite teza că Varlaam mitropolitul n'a cunoscut catehismul calvinesc cel puțin la data, când l-a cunoscut Udrișteș Năsturel. Mult înainte de 1645 i-a putut vorbi Iorest lui Varlaam. Și iarăși Varlaam nu specifică anume, când Udriste Năsturel i-a arătat „o cărțulie mică, în limba noastră românească tipărită.. carea o am aflat plină de otravă, de moarte sufletească", spune Varlaam.

De aceea menținem părerea că sinodul dela Iași din 1642 a fost ținut și pentru a salva sufletul românesc din Ardeal. Dar la Iași. în 1642 nu s'a putut face mai mult. decât să se admită *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, operă revăzută de Meletie Sirigos.

Data și obiectul sinodului dela Iași. Izvorul principal pentru aceasta este scrisoarea doctorului Scogardi, medicul danes al lui

1) N. Cartojan, Istoria literaturii române vechi II, București 1942, pag. 101, 103, 104,

Vasile Vodă Lupu. La 6 Noemvrie 1642 scrie Scogardi că de 3 luni şi ceva rugase Petru Movilă pe domnul moldovean să obţie participarea patriarhiei constantinopolitane, ca să discute la Iaşi un catehism care nu era altceva decât, *Mărturisirea ortodoxă.* [1]) Petru Movilă voia să aibă şi consimţământul patriarhiei constantinopolitane pentru lucrarea sa. Cam de 2 luni erau la 6 Noemvrie în Iaşi raprezentanţii patriarhiei constantinopolitane; deci sinodul a început în Septemvre. [2])

Vasile Vodă Lupu şi sinodul. Am arătat unele motive cari au impus ca sinodul să se ţie la Iaşi. Trebue să mai amintim că acest sinod se putea ţine numai în Capitala aceluia care era considerat ca protectorul patriarhiei constantinopolitane şi care a fost Vasile Lupu, considerat în lumea grecească ca pomahos al ortodoxiei, ca distrugător al ereziei. [3]) Am văzut că şi mitropolitul Petru Movilă se gândise că numai cu ajutorul domnului moldovean poate impune patriarhiei ţarigrădene să trimită reprezentanţi la sinod,

Reprezentanţii ţarigrădeni veneau aici la Iaşi, cu un program anume. Oamenii patriarhului aduceau la Iaşi propunerea să fie escomunicate capitolele de mărturisire, publicaţie atribuită lui Ciril Lukaris.

Apăruse la Geneva în anul 1633 confesiunea de credinţă ortodoxă atribuită patriarhului Ciril Lukaris. In această carte se cuprindeau oarecari concesiuni făcute confesiunii calvine şi data ei era Martie 1629, din Constantinopol. [4]) Cartea a făcut mare vâlvă şi a adus multe frământări în lumea grecească.

Chiril Lukaris trăise este adevărat în strânsă legătură cu cercurile protestante din Constantinopol. Duşmanii lui au început imediat propagandă vie în contra lui. De cinci ori a fost depus din patriarhie şi de 5 ori readus, iar apoi îl ucid. Agitaţia nu sfârşeşte cu moartea lui. [5]) Patriarhul constantino-

---

1) Hurmuzaki, Documente, etc. IV, pag. 668.

2) De unde scoate N. Iorga că sinodul dela Iaşi a ţinut dela 11 Martie la 9 Dec. 1642 *în* Istoria bisericii etc. I ed. 2, pag. 309.

3) Pentru legăturile lui Vasile Vodă cu patriahia vezi Hurmuzacki, Documente etc. XIV, pag. 134-141, 165, 152, 158, 162, 164, 173; *idem*, XIV 3, pag. 10 şi urm., 12-31, Cf. şi N. I. Iorga, Vasile...

4) N. Cartojan, op. cit., pag. 95.

5) *Κυρίλλος ὁ Λούκαρις* 1572-1638, Atena 1939 apud. N. Cartojan, op. cit., pag. 96.

politan a ţinut 2 sinoade, ia poziţie hotărîtă încontra cărţii dela Geneva şi contra lui Lukaris. [1])

Era firesc prin urmare, ca delegaţii patriarhiei să propue ca prim punct al sinodului dela Iaşi chestia confesiunii dela Geneva,

De aceea reprezentanţii Constantinopolului, Porfirie fost mitropolit de Niceea şi Sirigos, ieromonah şi predicator bisericei din Constantinopol, au propus ca Ciril Lukaris şi mărturisirea dela Geneva să fie excomunicate. [2]) Chestiunea acestei propuneri de excomunicare era cunoscută de mult în Moldova şi era cunoscută şi la Chiev. Aici Teofan, patriarhul Ierusalimului, arătase însă lui Petru Movilă încă când l-a sfinţit, că toată lupta aceasta derivă din maşinaţiuni iezuite şi că acest catehism, publicat la Geneva este apocrif. Reprezentanţii Constantinopolului făceau parte din tabăra antilucariană. Abia mai târziu constatăm că şi Meletie îşi schimbă părerea. Intr'o scrisoare trimisă ţarului Moscovei la 15 Decembrie 1644 precizează: „nu se ştie cu siguranţă, dacă pre acele capitole le-a scris bătrânul Chiril, s'au altul". [3])

In 1642 boerii şi domnul moldovean erau de părerea amintitului Teofan, aşa că s'au opus, ca chestia catehismului dela Geneva să fie discutată la sinod. [4]) De bună seamă şi reprezentanţii mitropolitului Petru Movilă au fost de aceiaşi părere. Dela Chiev veniseră Isaiea Trofinovici Cozlovski, doctor în teologie şi egumenul mănăstirei Kiolska apoi Iosif Cononovici, rectorul colegiului chievean, şi predicatorul Ignatie Oceenovici. S'a discutat, dacă şedinţele sinodului să fie publice, s'au secrete. Meletie, secretarul congresului a fost pentru forma secretă. Medicul danez al lui Vasile Lupu amintind acestea bănueşte că Meletie se temea că nu ar putea să răspundă în public la chestiunile cari s'ar ridica.

Din partea Moldovei au participat Varlaam, mitropolitul ţării, Evloghie, episcopul Romanului, Atanasie, episcopul Rădăuţilor, Gheorghe episcopul Huşilor, Sofronie, ieromonah şi

1) Arhim. Ghenadie Enăceanu, Petru Movilă, extras din Biserica ortodoxă română, Bucureşti 1882, pag. 294 şi urm.

2) Hurmuzacki, l. c., pag. 668.

3) Enăceanu. op cit., pag. 197.

4) Hurmuzacki, op. cit., pag. 668.

egumen la mănăstirea Trei Ierarhi şi probabil profesorii colegiului ieşan. Şedinţele s'au ţinut tot la mânăstirea amintită. Prezident a putut fi Vasile Lupu.

Discuţia a urmat în jurul Mărturisirei Ortodoxie a lui Petru Movilă. S'au discutat toate părţile din această operă. S'a primit în întregime această lucrare, rămânând ca patriarhiea constantinopolitană să hotărască în câteva puncte.

Am spus că secretar a fost Meletie Sirigos. De aceia s'a păstrat un exemplar al cărţii cu notele lui Sirigos şi scris de mâna lui. N'avem azi protocoalele sinodului dela Iaşi. [1])

S'a scris că sinodul dela Iaşi „nu e o adunare a bisericii moldoveneşti, cum s'ar putea crede şi el nu ne priveşte decât prin caracterul general ortodox al măsurilor sale". [2]) Medicul danez al lui Vasile Lupu îi zice synodaster. [3]) N. Iorga îi zice, adoptând această părere „soboraşi", socotim că părerea nu corespunde adevărului. Prin opera pe care o admis-o soborul dela Iaşi are o însemnătate deosebită, mai ales, când ne gândim la vremea, în care s'a ţinut, când Românii ardeleni n'aveau la dispoziţie o operă normativă, pentru ca să lupte cu succes de izbândă în contra ereziei calvine care îi ameninţa.

Alte păreri despre sinodul dela Iaşi. Au lipsit dela sinodul din 1642 mitropolitul şi episcopi munteni, ca şi reprezentanţii bisericei ardeleneşti române. Matei Basarab trăia la această dată în relaţii rele cu Vasile Lupu. Pe de altă parte s'a uitat să se reliefeze faptul că la aceiaşi dată domnul muntean trăia în raporturi foarte intime cu principele Ardealului Gheorghe Rákóczy I şi aceste legături politice împedecau pe Munteni, ca să poată interveni şi să facă cât trebuia pentru biserica Română din Ardeal, grav ameninţate de încercările de proselitism calvin, patronate tocmai de amintitul principe al Ardealului.

S'a mai scris că acest sinod nu se putea ţine la Chiev din cauza legăturilor strânse ale lui Petru Movilă care apro-

---

1) Ceeace publică d. N. Cartojan în faximile în amintita lucrare ca hotărâri ale sinodului dela Iaşi întărite prin gramata patriarhului Partenie (pag. 96-97 reprezintă hotărârile sinodului constantinopolitan în contra ereziei calvine, introdusă în catehismul dela Geneva.

2) N. Iorga, op. cit., pag. 306.

3) L. c.

piau pe mitropolitul de Chiev de Ianusz Radzwill. Socotim că această părere nu poate sta în picioare. Şambelanul marelui marelui ducat al Lituaniei avea în această vreme nevoe de serviciile lui Petru Movilă. Ne desparte puţin timp de vremea, când Radzwill a voit şi a obţinut în căsătorie pe una din domniţele moldovene. [1])

Precum am amintit mai sus pentru sinod nu era loc mai potrivit decât capitala Moldovei, capitală a unei ţări ortodoxe care n'avea să se teamă nici că-şi primejdueşte prieteniile externe, nici obligaţiunile internaţionale. Se mai adăuga, precum am mai spus faptul că domnul moldovean din 1642 era protectorul patriarhiei constantinopolitane, sau cu alte cuvinte al ortodoxiei orientale.

Când s'a închis sinodul. Medicul danez al lui Vasile Lupu spune în scrisoarea sa din 6 Noembrie că Rutenii, adică reprezentanţii mitropolitului Chievean că vor pleca în câteva zile. Au aşteptat ei oare până la 20 Decembrie 1642, când ieşea de sub teascurile mitropoliei greceşti din Iaşi gramata patriarhului constantinopolitan, Partenie, prin care se condamnau părţile calviniste din catehismul lui Lukaris? Aceasta era enciclica din 1640 a patriarhiei din Constantinopol. [2]) Socotim că interpretarea dată până acum nu acopere adevărul. Sinodul dela Iaşi era terminat la 6 Noembrie 1642,

Un adaus. Incercarea de calvinizare a Românilor ardeleni n'a reuşit. Suntem de părere că la această a contribuit şi sinodul dela Iaşi, când lumea ortodoxă adunată în jurul domnului moldovean a hotărât opera de călăuză a credinţei ortodoxe.

I. MINEA

---

1) Hurmuzacki Documente etc., III, supl. II, pag. 3-4, 7-9-15.
2) Eneceanu, op. cit. pag. 297-8.

HISTORIA CATEHISIMI RUSSORUM

Acesta este titlul prefeței lui Karl Gottleb Hoffmann la *Mărturisirea ortodoxă*, publicată în Bratislava, la anul 1751, in trei limbi : greacă (vulgară), latină și germană. [1])

Autorul a fost profesor de Teologie la Universitatea din Wittemberg și superintendent general.

Mi s'a părut că nu-i lipsit de interes o istorie a Mărturisirii ortodoxe, scrisă de un protestant, la mai bine de o sută de ani după alcătuirea acestei interesante lucrări și cu aproape două sute de ani în urmă, în raport cu noi. Ceeace mi-a atras atenția mai mult și mi-a deșteptat curiositatea a fost tocmai titlul acesta ciudat dat prefației, atunci când cartea nu cuprinde altceva, de cât Mărturisirea ortodoxă.

E drept că poarta cărții cuprinde titlul exact al lucrării in limba greacă și latină ; dar dedesubt, când te astepți să găsești acelaș titlu și în limba germană, găsești scris : *Der grössere Catechismus der Russen*, welchen auch die ganze griechische Kirche angenommen hat.

Așa dar, Mărturisirea ortodoxă a fost cunoscută în apus mai mult sub titlul de „Marele Catehism al Rușilor".

Acest lucru îl și explică Hofmann in prefața sa, intitulată Historia catechisimi Russorum ; de aceea am și tradus această istorie, bănuind că mai poate interesa și pe alții, nu atât pentru c'ar cuprinde lucruri necunoscute, ci mai mult pentru satisfacerea unei curiosități îndreptățite de ciudățenia titlului.

Pr. N. DONOSE

---

1) Textul grec și latin se găsește pe două coloane alăturate, iar traducerea germană dedesubt. Exemplarul, de care m'am servit a aparținut cândva (1767, Martie 1) unui Ieromonah Grigore din Ianina, apoi unui oarecare Nicodem, iar în timpul din urmă Pr. C. Știubei, care și-a donat biblioteca Seminarului Veniamin. (No. 5726).

ISTORIA CATHISMULUI RUŞILOR

§ I. *Religia Ruşilor a fost cunoscută de puţini dintre noi.*

Noua ediţie a Catehismului rusesc, în limba greacă, latină şi germană, care păşeşte acum în lume, ne reaminteşte ignoranţa înaintaşilor noştri cu privire la religia Ruşilor, sau după cum îi numesc alţii, a Moscalilor, Rutenilor, Roxolanilor sau Moscoviţilor. Căci deşi nu lipseau cărţi, în care se credea că se cuprinde religia Ruşilor, uneori tipărite în grup şi împodobite cu titluri măreţe, cum este „Colectus diversorum scriptorum de Russorum Moscovitarum et Tartarorum religione. sacrificiis, nuptiarum et funerum ritu" publicată la Spira, în anul erei dionisiane 1582, într'un volum nu prea mare, care cuprinde lucrările lui Rohit, Lacis, Faber, Sacran, Scarga şi Guagnino, nu puteam pune prea mare temei pe ele, mai ales ştiindu-se sigur că aceşti scriitori, în cea mai mare parte înglobaţi curiei papale, favorisau punctul ei de vedere, şi din ură faţă de Ruşii, care refuzau jugul roman, din acelaş interes ca şi Possevin, în lucrarea sa Moscovia din 1637, au inventat sau au denaturat multe lucruri.

Nu erau mai sigure nici cele scrise în Rerum Moscovitarum auctores varii" tipărită la Frankfurt în anul 1600, întrucât afară de Faber şi alţii amintiţi deja în colecţia mai sus pomenită, se mai adăugeau doar câteva informaţii ale lui Paul Iov, dar şi acestea foarte îndoelnice şi necomplecte pe care nu se putea pune prea mult temei. Deci nu trebue să ne mirăm că înaintea noastră religia Ruşilor era multora necunoscută, ba chiar că mulţi se'ntrebau dacă Ruşii sunt creştini, de oarece înaintaşii noştri aveau puţine raporturi

cu Ruşii, n'aveau aproape nici-un fel de corespondenţă sau afaceri, care să-i facă să ştie macar puţine lucruri despre religiunea, ca şi de însuşi ţara lor şi de orânduelile civile ale Rusiei.

§ II. *In timpul nostru avem informaţii mai sigure.*

In vremea noastră am căpătat informaţii mai multe şi mai sigure despre credinţile Ruşilor, în cât ar deveni ridiculi cei ce-ar mai întreba dacă Ruşii sunt de religie creştină. Aceasta fiindcă am purtat răsboae cu dânşii, am legat raporturi comerciale şi am trimes la ei destul de des ambasadori; fiindcă Petru I, cu adevărat cel dintăi şi cel mai mare erou vrednic de pomenire şi mult mai presus de laudele mele, s'a silit să sporească renumele poporului său şi să-l facă mai fericit; fiindcă acelaş mare împărat a decis să înlăture diferite superstiţii şi a promulgat o *lege de organizare bisericească,* cum se intitulează ea, şi a dispus să se revizuiască însuşi cultul divin; fiindcă mulţi fruntaşi şi învăţaţi ai Rusiei şi-au însuşit cultura noastră, ba chiar au trimes pe unii candidaţi la universităţile străine şi au înzestrat cu biblioteci şcolile şi universităţile; în felul acesta a'nceput să se ştie din ce în ce mai mult care sunt adevărurile religioase admise de Ruşi şi care din ele, în genere, li se impută pe nedrept. Aşa s'a făcut că Buddeus din Jena şi Zeltner din Altdorf şi alţii mai noui vorbesc mai pe larg şi mai lămurit de dogmele Rutenilor şi de controversele cu dânşii, de cât au putut s'o facă Dannhaver, Chytraeus, Gerhard şi alţii.

§ III. *Mai ales (s'au informat) din Catehismul Ruşilor.*

O idee mai sigură despre religia Ruşilor şi despre dogmele şi temeiurile ei, nu se poate căpăta de cât din însuşi Catehismul Ruşilor, pe care îl dau eu acum la lumină în trei limbi. El este dealtfel cartea simbolică a Ruşilor, confirmată treptat de autoritatea publică a împăratului Petru I, a patriarhilor Moscovei şi a sinodului lor, care au poruncit ca să fie doctrina ofrcială a bisericei ruse şi de ea să se conducă, ca normă, în Rusia, toţi cei ce se ocupă cu lucrurile sfinte, atât în biserică cât şi în academii. Cu toate acestea este în afară de îndoială că între Ruşi se găsesc incă mulţi, care nu numai că nu cunosc acest catehism, dar

chiar învaţă lucruri în condradicţie cu el ; aceasta, după cât ştiu, o fac mai ales *sectarii,* de care biserica rusă n'a fost niciodată lipsită. Insă ceeace susţin şi le impută unii, greşit informaţi, cu privire la credinţa obştească a poporului, sau nu este vrednic de crezut, sau nu se poate imputa întregului popor. De asemenea, nici unele păreri populare, de care sunt informat că încă mai dăinuesc în variate şi întinse provincii ruseşti, nu ne'mpiedică de loc să socotim acest catehism drept doctrina originală şi universală a bisericii ruse.

§ IV. *Istoria acestui catehism.*

Prin urmare această carte excepţională merită să i se facă istoria mai amănunţit de cât de obicei, pentru a dovedi de ce trebue să ne încredem în ea mai mult de cât în oricare alta.

§ V. *Diferite numiri ale acestui Catehism.*

Se numeşte *Catehismul Ruşilor,* pentrucă, dacă trebue să credem pe *Nectarie* (pag. 9), ea a fost scrisă şi publicată în limba Ruşilor şi pentru folosinţa lor, împărţită în întrebări şi răspunsuri. Autorul a dat cărţii sale titlul de *Ἔκθεσις τῆς τῶν Ρώσων πίστεος* (*Expunerea credinţii Ruşilor*), după cum aminteşte însuşi Nectarie, patriarhul Ierusalimului (la pag. 7 a acestei noui ediţii). Insă după trecerea timpului şi din causa metodului catihetic, după care este compusă în întregime această Expunere *Ἔκθεσις* (*Ektesis*) s'a încetăţenit la Ruşi numirea la Catehism, după cum povesteşte Patriarhul Adrian în prefaţa din fruntea ediţiei slavone; aşa se explică de ce I. L. Frisch i-a dat acest titlu — pe care-l primise cândva — în ediţia sa germană. Petru I a păstrat titlul grecesc *Ὁμολογία* (*Omologia*) în Orânduirea bisericească, pag. 20. 21. Apoi se mai numeşte şi *Catehismul mare al Ruşilor,* de oarece există şi altul mai *mic,* compus din porunca lui Petru I, cuprinzând mai pe scurt principalele învăţături, scris în limba rusă şi tradus de Frisch în limba germană.

La greci se numeşt *Ὀρθόδοξος Ὁμολογία τῶν Γραικῶν* (*Orthodoxos Omologia ton Graikon*), titlu pe care l-a ales Nectarie, Patriarhul Ierusalimului, la anul 1662, cu aprobarea celor patru patriarhi, despre care lucrare spune in prefaţă, pag. 9: „Nu numai a Ruşilor, ci au numit-o cu numirea

mai generală de credinţa ortodoxă a tuturor Grecilor, (Non Russorum duntaxat, verum universaliore nomine Graecorum omnium ortodoxam fidem appelarunt. Acest titlu afost păstrat şi de L. Normann şi cu dânsul şi de ceilalţi scriitori care în timpul nostru au tratat despre credinţa Grecilor. Şi nu-i rău, pentrucă din acea mărturisire se vede credinţa şi religiunea, nu numai a Ruşilor, ci şi a tuturor Grecilor care trăesc în cele patru patriarhate, sau de care cel puţin ar trebui să se ţină, dacă vor să fie socotiţi membri ai bisericii ortodoxe universale greceşti, cum o numesc ei.

§ VI. *Se arată autorul acestui catehism.*

Autorul Catehismului nu este Meletie Sirgul şi nici Nectarie — amintit mai sus de mai multe ori — ci Petru Mogila, mitropolitul Moscovei. In prefaţa semnată de I. T. Frisch, din fruntea ediţiei Normaniene, după numele lui Normann, librar din Lipsca (căci nu se deosebeşte ediţia I de cea tipărită pe urmă, cu prefaţa lui Normann, de cât prin această prefaţă) se observă o mare greşală chiar la'nceput, când zice: „Iţi presint, iubite cititor, noua Mărturisire a bisericei grece orientale, alcătuită la anul 1662 de Nectarie, patriarhul Ierusalimului, aprobată de cele patru tronuri ale urmaşilor apostolilor, cum numesc Grecii, tipărită pentru prima dată în limba latină".

Dar greşeşte autorul acestei prefeţe — cine-o fi — când socoteşte că *Ὁμολογία* (Omologia) a fost compusă de Nectarie şi se vede foarte bine că n'a cetit nici măcar începutul Omologiei, care nu este decât Epistola Patriarhului Nectarie către toţi Grecii ortodoxi. Căci dacă şi-ar fi aruncat cât de cât ochii, cu siguranţă c'ar fi fost scutit de-o greşală aşa de grosolană. Doar însuşi Nectarie, pag. 4, aminteşte că *Petru Mogilă* nu *Mogîlar*, cum este numit — dacă n'o fi greşală de tipar — de cătră I. A. Schmidt (in Sagittarianae introductionis, Tomo II, p. 312) — Mitropolitul Kiewului, ales şi sfinţit de patriarhul Ierusalimului Teofan, de neam nobil, adecă din neamul voevozilor Moldovei şi Vlahiei şi care atunci când scria Nectarie, la anul 1662, murise dejà.

Intre Ruşi el (Movilă) are mare faimă, fiindcă a tradus din limba greacă în limba slavonă şi a şi tipărit lucrarea numită Evhologiu, la Kiew, în anul 1646. El este şi cel

ce a compus *Catehismul Ruşilor* sau *Ἔκθεσις τῆς τῶν Ῥώσων πίστεος* ; (*Ektkesis tis ton Ron Roson pisteos*) ; a întrunit apoi în sinod trei episcopi sufragani şi a stabilit cu ei textul fiecărui articol de credinţă ; a adunat apoi un sinod în oraşul mitropolitan şi a discutat lucrarea sa cu bărbaţii eei mai de seamă ai eparhiei şi fiind aprobată de toţi, a comunicat-o apoi şi bisericii din Constantinopol şi sinodului ei. De aceia a trimes în Moldova pe Isaia Trofim, pe Connovici şi Xenovici, Ruşi, unde au veuit şi Porfirie, Mitropolitul Niceei şi Meletie Sirigul, care reprezentau atunci în Moldova pe patriarhul de Constantinopol şi sinodul lui. Aceştia, de comun acord au complectat, îndreptat şi corectat această *Ἔκθεσις* (*Ekhtesis*) şi astfel au trimis-o spre întărire celor patru patriarhi şi au dobândit întărirea şi subscrierea ei, după cum se vede din epistolele patriarhilor Nectarie şi Partenie, pag. 9 şi 10 sqq. Această aprobare a fost şi publicată, după mărturia patriarhului Partenie, pag. 13, la anul 1643, luna Martie în 11. Multă sârguinţă a depus Petru Mogilă, ca să redea exact credinţa bisericii sale, ceeace dânsul bărbat învăţat şi sârguincios, a şi isbutit destul de bine, şi aceasta se vede din aprobarea unanimă a bisericii greceşti.

Rusia şi în primul loc Kievul se pot mândri că au dat întregului popor, care trăeşte imprăştiat pe toată suprafaţa pământului, o mărturisire (de credinţă), pe care au aprobat-o prin voturile lor cei patru patriarhi şi din care se arată întregului univers ce învaţă actuala Grecie creştină, dimpreună cu fiica sau cu sora sa Rusia sau Moscovia — cum se expimă Partenie. Această laudă, după părerea mea este mult mai de seamă de cât faima dobândită de Rusia pentru peşterile din Kiew, de şi aceasta a fost căpătată cu trudă multă din partea multora din trecut. Insuşi Nectarie încarcă de laude pe Petru Mogilă, pag. 11, zicând: „In primul loc datorim cu toţi laude mari şi nemuritoare bărbatului, care ne-a înzestrat cu acest lucru bun". Aceste cuvinte — ca să nu ascund nimic — s'ar putea referi şi la *Panagiotis* traducătorul Catehismului, datorită căruia Mărturisirea s'a familiarizat printre Greci.

§ VII. *Cu ce ocazie a fost scris Catehismul Ruşilor ?*

Cu ce prilej a alcătuit Petru Mogilă, Mitropolitul Kie-

vului, acest Catehism, ne-o spune pe scurt patriarhul Nectarie în locul citat, anume că oarecare învăţături noui ale unor sectari au dat ocazie la aceasta. El zice : „S'a'ntâmplat ca turma sa să fie molipsită de nişte învăţături eretice (eterodoxe), abătute cu totul de la credinţa cea dreaptă şi străveche“. Pentru a preîntimpina din vreme şi a smulge încă din rădăcină acest rău, cum îl numeşte Nectarie, unde începea a scoate capul şi a pune stăpânire, Petru Mogilă a alcătuit şi publicat această Mărturisire, folosind metoda catihetică. De asemenea, pag. 11 declară că acest catehism a fost aprobat de el şi de ceilalţi patriarhi, cu scopul „ca nu cumva unii să se lase amăgiţi de învăţăturile rătăcite ale unor eterodoxi“. Dar cine să fi fost aceşti eterodoxi, pe care Mogilă — când i-a aflat — a vrut să-i preîntimpine? Istoria acelor vremuri ne arată că Ciril Lucaris (mai întâi rector al şcoalei Rutenilor din Ostrog şi profesor de limba greacă, apoi exarh şi arhimandrit şi în sfârşit, ca patriarh de Constantinopole, ucis în chip crud, din causa intrigilor Iesuiţilor, care în anul 1638 au atras asupra lui furia turbată a Turcilor), după afirmaţiile lui Nectarie, a fost influenţat mult de nişte trimişi, care au introdus în Grecia multe păreri ale celor din Geneva (Calvini) şi se silea să le răspândească, mai ales învăţătura respingătoare despre predestinaţia absolută. Nu vreau să mai amintesc tulburările care s'au iscat din această cauză între Greci, pe care Hoornbeck în *Summa controversiarum* LXI, p. 990, seqq, Holtinger in *Analect. histor. theol. disert.* VII, şi alţi mulţi adepţi ai lui Calvin, le-a expus pentru cei interesaţi. Este deajuns să amintesc că'n primul loc acestea au determinat pe Petru Mogilă să scrie mărturisirea credinţii sale şi s'o prezinte tovarăşilor săi de credinţă. Această părere a mea este confirmată de scrisorile lui Panagiotis, care se găsesc în lucrarea lui Ant. Arnold, doctor dela Sorbona „De perpetua ecclesiae catholicae fide in negotio S. Eucharistiae“, Tom, III p. 495. Nu mai amintesc părerile lui Berg despre origina sau prilejul scrierii acestei cărţi, păreri cuprinse în L. de statu eccl. Moscov. p. 31, întrucât sunt îndoelnice.

§ VIII. *Limbile în care există Catehismul Ruşilor. Mogilă a scris grecește și latineşte. Versiunea rusească.*

In ce limbă a scris Petru Mogilă această lucrare se poate vedea din celece urmează. Patriarhul Nectarie spune cap. 7, că dintăi titlul a fost grecesc: *Ἔκθεσις τῆς τῶν Ρώσων πίστεος* (*Ekthesis tis ton Roson pisteos*); adaugă că lucrarea a fost presintată celor patru patriarhi, dar nu pomeneşte în ce limbă; Partenie însă, pag. 12, 13, mărturiseşte că această carte i-a fost presentată lui şi celorlalţi patriarhi în limba greacă şi latină, şi că avea titlul grecesc: *Ὁμολογια τῆς ὀϑοδόξου πίστεος τῆς καϑολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῶν Χριστοῦ* (Omologia tis ortodoxu pisteos tis catholikis che apostolixis ekklisias tu Hristu); că pe cea latină nici n'a citit-o, nici n'a aprobat-o p. 13. Din cele spuse, este probabil că Petru Mogilă a schiţat catehismul său în limba rea sa ca şi în cea latină şi apoi în amândouă limbile lucra- greacă, a fost complectată şi corectată de delegaţii sinodali şi exarhii patriarhali adunaţi în Moldova.

Indată ce cartea a fost terminată şi aprobată in anul 1642 de cei patru patriarhi, Petru Mogilă s'a îngrijit să fie tradusă şi în limba rusă şi după ce-a fost şi tipărită, a fost şi cercetată de Ruşi cu mult interes. Căci aşa scrie şi patriarhul Nectarie la anul 1662, p. 9: „Dar a fost şi tipărită de mult timp de Ruşi în limba lor, precum..." etc. De părere cu totul contrară este patriarhul Adrian — sau celce va fi scris sub acest nume — în prefaţa şi recomandarea Catehismului tradus în limba slavonă. El afirmă că abia în vremea sa a fost tradusă în limba rusească Omologia lui Mogilă şi cumcă el şi împăraţii Rusiei au dat binecuvântarea lui Varlaam Iasinski, mitropolitul Kiewului (Iaşilor?) să publice în limba rusă catehismul, care înainte se găsea în limba greacă. Nu tăgăduesc că am fost rău impresionat de contrazicerea dintre cei doi patriarhi şi până acum n'am isbutit să găsesc o împăcare. Căci dacă există catehismul în traducerea rusă încă înainte de 1662, ba încă era şi tipărit, cum afirmă foarte limpede Nectarie, pariarhul Ierusalimului, p. 10, ce nevoe mai era, fie de o nouă traducere rusească, fie de-o îngăduire dată în 1665 lui Iasinski de către patriarh, aşa cum afirmă Adrian, patriarhul Moscovei? Trudească-se dar cei interesaţi, să vadă cum se pot împăca aceste două afirmaţii. Pentru noi este deajuns convingerea

că existau diferite traduceri ruseşti, tipărite în diferite locuri şi cunoscute în popor.

Traducerea latină. N'aş putea numi pe autorul traducerii latine, pe care-o avem sub ochi. Este foarte sigur că Petru Mogilă şi colegii săi au presentat patriarhilor orientali această carte şi'n greceşte şi'n latineşte. Partenie, patriarhul Constantinopolului, zice: „De altfel, întrucât n'am citit şi partea a doua a cărţii, cea scrisă în limba latină, noi întărim numai pe cea scrisă în limba noastră". Panagiotis, cel lăudat, a trimes în dar regelui Franţei *Omologia* în manuscpript, in limba greacă şi latină, ca şi cum ambele erau originale, după cum ne spune Ant. Arnold, în locul pomenit mai sus. Incolo, traducerea latină publicată de L. Normann, nu este cea care n'a fost citită de patriarh, ci alta făcută de însuşi Normann, după cum se vede cu prisosinţă din prefaţa mai sus pomenită a lui Normann.

Ediţia greacă. De şi Catehismul, sau Omologia, era cunoscută Grecilor de pe la anul 1643, se putea ceti destul de rar, deoarece nu se găsea decât în manuscris, după cum ne spune Nectarie, p. 10: „La Greci însă se citea mai înainte numai după manuscrise, şi acastea puţine". Pentru înlăturarea acestei lipse, *Panagiotis*, interpret pentru limbi orientale şi occidentale la curtea din Constantinopol, s'a ostenit să tipărească pe cheltuiala sa textul grecesc la Amsterdam, în anul erei dionisiene 1662, însoţit de prefaţa lui Nectarie, patriarhul Ierusalimului, cel de multe ori pomenit mai sus şi apoi a avut grijă ca exemplarele tipărite să fie aduse la Constantinopol, unde le-a şi împrăştiat, împărţindu-le în dar. Aceasta a fost prima ediţie a Catehismului îm limba greacă. Sunt unii care afirmă că ea avea numai textul grecesc; dar Nectarie, p. 10. spune că Panagiotis a tipărit *Omologia* atât în limba greacă cât şi în cea latină, în anul amintit mai sus. Eu însă, întrucât exemplarele acestei prime ediţii — chiar dacă nu toate — au fost trimise la Constantinopol, n'am putut să mă conving cu proprii mei ochi şi deci las neresolvată această nepotrivire. De altfel, poate că se justifică cele spuse despre Panagiotis de Carol du Fresne, anume că el ar fi făcut o traducere, în limba greacă vulgară a Catehismului, întrucât patriarhul Nectarie spune clar

că Panagiotis numai ar fi publicat, nu că a şi tradus *Omologia*. Antonius Arnold, Liber de perpetua ecclesiae catholicae fide in negotio sacrae Eucharistiae, tom. III, p. 680, afirmă că Panagiotis a trimes nişte bani în Belgia, dar că senatul (ordines foederati Belgii) i-a restituit, tipărind Omologia pe socoteala lui (senatului), că să-şi câştige favoarea lui Panagiotis, dragomanul Porţii. Ediţia aceasta a lui Panagiotis a fost reeditată în anul 1672, din ordinul lui Dionisie, patriarhul Constantinopolului, însoţită de o nouă prefaţă făcută de el.

In sfârşit, la anul 1737, Catehismul rusesc a apăcut şi în limba germană, datorită lui Ioh. Leonard Frisch, în Berlin, despre care voi aminti mai pe larg în paragraful 12.

§ IX. *Autoritatea Catehismului Ruşilor în biserica rusă.*

Despre autoritatea Catehismului Ruşilor în rândurile poporului rus, mai că n'ar trebui să ne îndoim, cu toate că unii, ca să poată susţine mai uşor deplinul consens al bisericii ruse cu biserica noastră evanghelică (protestantă) ar vrea să tragă acest lucru la îndoială. Căci eu însumi am întrebat cu interes pe Ruşii, cu care am venit în contact şi dela ei am căpătat totdeauna răspuusul, că învăţăturile lor religioase se pot cunoaşte mai bine din Catehismul lor, mai ales astăzi, când clerul evită cu mare grijă orice fel de inovaţii sau reforme. Petru I, în a sa Orânduire bisericească, p. 20. a aprobat Omologia, plângându-se, nu de obscuritatea, ci doar de lungimea ei. De aceea a poruncit să se tipărească, în Petersburg, şi să se publice în dialectele ruseşti, iar în fruntea acestor ediţii, din porunca împăratului s'a pus prefaţa lui Adrian, ultimul patriarh rus; această lucrare a şi fost recomandată poporului cu atâta stăruinţă, în cât încă din acea vreme a primit peste tot numele, sau dacă vreţi, locul şi valoarea de simbol (al credinţii). Ba chiar s'a tipărit Catehismul aceasta la un loc cu liturghia lui Chrisosotom, cea mai întrebuinţată în biserica rusă, cum se constată din *miscellan sacr.* p. 53 a celebrului Teofan Procopovici şi deci era în întrebuinţarea zilnică. Aşa dar, întrucât conţine învăţăturile şi doctrinele dascalilor, după care Ruşii zilnic îşi practică şi aranjează cultul divin, este cu

totul sigur că doctrina de astăzi a bisericii rutene se poate cunoaşte foarte bine din Catehismul lui Petru Mogilă.

La aceasta nu se opune nici avertismentul repetat din lucrarea lui Kohl „Ecclesia Graeca Lutheranizante p. 12, despre adaosurile şi schimbările făcute Catehismului de Meletie Sirigul vădit (*λατινοφρόνος*) *latinofronos*, întru cât aşa ceva este uşor de zis, dar greu de dovedit. Nu tăgăduesc că Richard Simon, Dimitrie Procopie şi Ioan Claudiu au pus pe Sirigul în numărul latinisanţilor, deşi el este înpodobit de patriarhul Nectarie, p. 7. 8. cu aşa de multe laude pentru pietatea şi ortodoxia lui, încât asupra lui Meletic Sirigul nu poate cădea nici cea mai mică bănuială de părtinire pentru Latini.

Oricum ar fi, el n'a putut să-şi exerciteze *latinofronismul* său, la cercetarea şi aprobarea definitivă a Catehismului Ruşilor, pentrucă şi cercetarea şi aprobarea au avut loc într'un sinod general, la care au venit dascali ruşi ; deci s'ar fi lovit de autoritatea celorlalţi, mai ales a Ruşilor ortodoxi care urăsc de moarte pe (*λατινοφρόνοι*) *latinofroni* sau *uniţi* şi-i resping, numindu-i transfugi, sectari şi slugi ale Arhiepiscopului Romei. Căci, după cum cu dreptate observă *Reimann* în *Catal. biblioth. theolog.* p. 817 „nu există latinofroni, decât acolo unde întreaga biserică greacă s'a latinizat". Şi atunci, cartea publicată în Rusia din ordinul împăraţilor, cu aprobarea celor doi patriarhi, Ioachim şi Adrian, votată de Sfântul Sinod şi pusă în mâna preoţilor ca să'nveţe poporul după normele cuprinse în ea, se poate să nu ne redea, mai bine ca oricare alta, doctrina bisericii ruseşti? Şi să nu merite oare numele de carte simbolică? In privinţa aceasta mă unesc cu părerea lui *Zeltner:* „Aşa dar ea trebue socotită de toţi pe drept şi după merit (*ὁμολογία*) *Omologie*, căci nu s'a găsit nimeni care să poată trage la îndoială, cu dovezi serioase, autoritatea ei, afară doar de faptul, de care se plâng toţi, că în pasajul despre sfânta Cină s'a întins mai mult decât altele. Pentru acest motiv ne folosim de ea ca de cartea cea mai bună, ca şi simbolică, a Grecilor sau macar ca de cea mai sigură decât altele". Vezi Breviar, controv. cum ecclesia Graeca et Ruthenica, p. 17. 18.

§ X. *Aranjarea materiei în acest Catehism.*

După planul ales de Petru Mogilă, lucrarea a fost împărţită în trei; partea întâi tratează despre credinţă, a doua despre dragoste şi a treia despre speranţă, după cum se vede din a treia întrebare a Catehismului. In prima parte se tratează cele 12 articole de credinţă, adecă cele ale simbolului Niceo-Constantinopolitan, stabilindu-se în întrebarea a treia că nu trebue crezut nici mai mult, nici mai puţin. In partea a doua se cuprinde explicarea rugăciunii domneşti şi apoi cele nouă fericiri. In partea a treia se explică poruncile Decalogului, tratând dintăi aparte despre post, milostenie, prudenţă, dreptate, curaj şi înfrânare.

§ 11. *Metoda Catihetică.*

Toate învăţăturile se expun prin întrebări şi răspunsuri, după regulile metodei catihetice, ceeace la Ruşi—după mărturisirea patriarhului Adrian, în prefaţa amintită mai sus—a şi făcut cândva ca titlul (*Ἔκθεσις τῆς πίστεος*) *Ekthesis lis pisteos*, dat de Petru Mogilă, să fie schimbat în cel de *Catehism*. Răspunsurile sunt peste tot dovedite cu citate din Sf. Scriptură, din hotărârile sinodale şi învăţăturile Sf. Părinţi, pentrucă aceste trei sunt isvoarele învăţăturii teologice admise de biserica rusă. Din această cauză sunt extinse mai mult de cât trebue şi deci prea lungi, întrecând adeseori puterea de înţelegere a catehumenilor, ceeace a şi determinat pe Petru I să ordone alcătuirea unui Catehism mai mic, de care am şi amintit mai înainte.

§ 12. *Presentarea acestei noui ediţii în trei limbi.*

După ce-am stabilit acestea, să revenim la această nouă ediţie a Catehismului rus şi la trecerea ei în revistă.

Oferim cetitorilor o versiune întreită, greacă, latină şi germană, tipărită foarte frumos. pe hârtie bună şi într'o formă elegantă, la Breitkopf, în Lipsca, cu cheltuiala Domnului Korn, librar din Bratislava, bărbat foarte onest, care observând că ediţia lui Normann se găseşte tot mai rar, a hotărît s-o retipărească, însoţită de-o traducere germană, pentru a uşura cetirea şi folosirea ei.

Textul grec este acelaş pe care l-a stabilit Panagiotis, în dialectul popular şi pe care l-a publicat Normann la Lipsca în anul 1695. Variantele adăugite de Normann au fost păstrate şi'n această ediţie şi puse sub text, deşi nu se

poate precisa de unde sunt luate sau adunate. I. L. Frisch a preferat să le numească presupuneri, în loc de variante şi le-a socotit nefolositoare, şi'n parte şi'n total, întrucât el socoteşte original textul slavon, după care şi-a făcut traducerea în limba germană, deşi el nu-i de cât traducere.

Traducerea latină este aceiaşi, pe care a publicat-o cândva Laurentius Normann şi de care am pomenit mai sus, spunând că nu mă pot pronunţa dacă-i făcută de Panagiotis sau de Normann. De altfel este destul de bună, exprimând lămurit textul, ba chiar cu oarecare eleganţă.

Traducerea germană are de autor pe I. L. Frisch, din Berlin, foarte bun cunoscător al limbei slavone şi care a trăit mulţi ani între Ruşi. Dându-şi samă că germanii ştiu puţin despre religiunea Ruşilor, s'a decis să traducă din limba slavonă în limba noastră *Omologia*, de care se folosesc de obicei Ruşii învăţaţi în tratarea chestiunilor sacre şi profane; după ce-a tradus-o a dat-o unui librar s'o tipărească dar nu ştiu cum s'a făcut c'a rămas uitată timp de 20 de ani în saltarele tipografiei, pănăce în anul mântuirii 1727 a văzut lumina tiparului.

Am spus că Friseh a tradus din limba slavonă, folosindu-se mai ales de ediţia apărută la Petersburg cu prefaţa şi recomandarea patriarhului Adrian, la anul 1722 după era dionisiană, care dela facerea lumii, după calculul bisericei orientale, este 5230.

S'a ţinut de literă, pe cât s'a putut, dar aşa fel ca să nu sufere nici eleganţa şi claritatea limbei noastre. A tradus şi prefaţa scrisă de Adrian ultimul patriarh rus, deşi acesta tună c'o ardoare nepotolită şi împotriva Luteranilor, ca şi'mpotriva Calvinilor şi Papistaşilor şi pe urmă a adăugat şi notele marginale şi sholiile, făcute probabil de amintitul patriarh, silindu-se a reda exact şi în întregime textul slavon.

A lăsat la o parte doar Omiliile lui Damaschin despre cultul icoanelor, adăogite după obiceiul slavon, pentrucă ele pot fi alipite în altă parte, dar n'au nici-o legătură cu *Omologia* sau Catehismul. Lucrarea lui Frisch a fost primită cu multă plăcere şi bine apreciată de filologi, pentru care motiv socotim că va face mare plăcere savanţilor adăogirea ei la lucrarea noastră.

Cele spuse aici pe scurt sunt deajuns pentru Istoria Catehismului Ruşilor şi pentru această nouă ediţie. Incolo, implor pe Dumnezeul cel viu să binevoiască a feri biserica Sa de orice rătăcire, să împrăştie întunerecul, care din toate părţile o ameninţă, iar poporului Roxolan să-i dăruiască cu milostivire cât mai multă lumină, pentruca şi adevărul evangheliei să domnească peste tot într'un singur fel şi numele prea sfânt al lui Hristos să fie preamărit printr'o credinţă adevărată şi o viaţă sfântă.

Scris în Academia din Wittemberg, anul 1750, luna Iulie.

KARL GOTTLOB HOFMANN

SOBORUL DELA IAŞI DIN 1642

In Septemvrie cor. s'au împlinit 300 de ani dela ţinerea Sinodului din Iaşi, un eveniment important atât pentru istoria noastră naţională, precum şi pentru istoria Ortodoxiei înseşi. La această dată adică un vlădică român, Petru Movilă, Mitropolitul Kievului, şi un Domn român, Vasile Lupu, Voevodul Moldovei, condiţionează întrunirea la Iaşi a unui sobor de teologi ortodocşi. Acest fapt nu a fost o simplă întâmplare, un accident oarecare, ci un lucru binechibzuit, în urma căruia Iaşul moldovenesc apare ca centrul Ortodoxiei universale, în care se discută şi se stabileşte Mărturisirea de credinţă ortodoxă.

Deşi Simbolul de credlnţă ortodoxă a fost fixat deplin şi definitiv la sinodul II ecumenic din anul 381, ca obligator pentru întreaga Biserică, totuşi cu timpul s'a simţit nevoia expunerii normelor de crcdinţă într'o formă adecvată trebuinţelor vieţii şi a timpului, adică în formă apologetică şi polemică împotriva eterodocşilor noi. Şi de fapt, această viaţă şi timp nou se prezinta pentru ortodocşi şi Ortodoxie, în sec. XVI-lea şi XVII-lea, sub aspectul a două curente insidioase, cari doreau destrămarea Bisericii ortodoxe; unul era curentul uniaţiei, care în 1596 reuşise prin meschinăria dela Brest-Litovsk să atragă la uniaţia papistaşă un număr mare de ortodocşi din Polonia răsăriteană, iar celălalt era curentul reformat protestant, sub auspiciile căruia a ieşit de sub tipar la Geneva, în 1629, o mărturisire de credinţă calvinizantă, sub numele împrumutat al Patriarhului ortodox Ciril Lucaris al Constantinopolei.

Faţă cu acest pericol dublu, Biserica ortodoxă nu a rămas impasibilă, ci a reacţionat prin aceia cari îşi înţelegeau obligaţia, rostul, menirea şi misiunea pe această lume. Intre aceştia apare

ca primul vlădica Petru Movîlă, Mitropolitul Kievului († 1647), de viță voevodală românească, mare cărturar și inaugurator al colegiului teologic ortodox superior din Kiev. El alcătuește în 1638, în limba latină probabil, o mărturisire de credință : Confessio orthodoxa, în formă de catehism, care, tradusă in slavonește, fu apoi acceptată ca fundamentală de sinodul Mitropoliei din Kiev, în Septemvrie 1640. Cum în același an, în luna Mai, se ținuse la Constantinopole un sinod local al patriarhului Partenie I, care osândi mărturisirea de credință calvinizantă dela Geneva, și cum Patriarhul află mai apoi de sinodul din Kiev și Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă, el își exprimă dorința ca obligativitatea și valabilitatea acestei Mărturisiri de credință, ca pavăză împotriva incursiunilor vrăjmașe, să fie extinsă în toată Biserica ortodoxă, caeace de altfel era și dorința Mitropolitului Petru Movilă. Deoarece însă locul întrunirii teologilor ortodocși la sinodul comun trebuia să fie scutit de ingerințe protivnice ortodoxiei, iar Constantinopole mohamedană cu ambasadori catolici și protestanți era plină de intrigi periculoase, și Kievul ortodox era înglobat într'un stat polon intolerant și catolic, de aceea Patriarhul Partenie și Mitropolitul Petru au ales ca locul ținerii acestul sinod țara ortodoxă și liberă a Moldovei lui Vasile Lupu, mare ctitor de așezăminte bisericești.

Și astfel, în Septemvrie 1642 se adună la Iași următoarele personalități ortodoxe : Mitropolitul Varlaam al Moldovei, mare ierarh și cărturar distins, Episcopul Evloghie al Romanului, Episcopul Anastasie al Rădăuților, Episcopul Gheorghe al Hușilor cu dascălii dela colegiul sf. Trei Ierarhi din Iași, în frunte cu rectorul-egumen Sofronie Pociațchi ; teologii ruși delegați de Mitropolitul Kievului : Isaia Trofimovici, președintele sfatului mitropolitan. proclamat doctor în teologie la sinodul din Kiev în 1640, Iosif Cononovîci rectorul colegiului teologic din Kiev și predicatorul mitropolitan Ignațiu Xenovici, precum și teologii greci delegați de Patriarhul ecumenic : Mitropolitul Porfirie al Niceei și Meletie Sirigul, protosinghel șt mare dascăl al Ortodoxiei.

In urma desbaterilor cari au început in Septemvrie și au durat până în Decemvrie 1642, Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă, tradusă atunci și în greceşte de Meletie Sirigul, discutată și analizată pe articole cu mare strictețe și precizări fine, a fost declarată perfect ortodoxă și recomandată spre obligativi-

tatea generală. In consecinţă, această decizie a sinodului, (ca şi cea privitoare la mărturisirea de credinţă calvinizantă din Geneva), a fost semnată, într'o epistolă circulară, de Patriarhul ecumenic Partenie I, precum şi de numeroşi episcopi ortodocşi greci, ruşi şi români, în frunte cu Mitropolitul Petru Movîlă şi Mitropolitul Varlaam.

Astfel sinodul din Iaşi poate fi considerat, - şi el a şi fost - un sinod deplin, mai precis zis un sobor, pentrucă la discuţii au participat cu vot decisiv şi teologi - presviteri, alături de episcopi - un sobor cu consecinţă în sine, şi cu un caracter şi scop panortodox. Aceasta reese de tot concludent din faptul, că decizia lui privitoare la Mărturisirea de credinţă a fost apoi acceptată şi aprobată la sinodul local din Constantinopole, la sinodul din Ierusalim, precum şi la sinodul endemic din Constantinopole, ţinut în Martie 1643, la care participară şi ceilalţi trei Patriarhi ortodocşi. Acolo Mărturisirea de credinţă a lui Petru Movilă, în redacţia grecească a lui Meletie Sirigul, primi numele de: Ortodóxos homologia tes katholikés kai apostolikés ekklesias tes anatolikés. Ca urmare, învingând apoi şi unele greutăţi, această Mărturisire se răspândi obligatoriu în întreaga Biserică ortodoxă; în anul 1645 o tipări Mitropolitul Petru Movilă la Kiev, în limba polonă şi rusă, sub numele de: Corp de învăţătură, sau Micul catehism; în anul 1649 fu tipărită de Mitropolitul Moscovei şi apoi de Mitropolia ortodoxă a Liovului; în 1662 Patriarhul Nectarie al Ierusalimului o recomandă printr'a enciclică tuturor organizaţiilor locale ale Bisericii ortodoxe; în anul 1662 o tipări marele dragoman Panagiotis Nikusios din Constantinopole în latineşte şi greceşte la Amsterdam şi o răspândi gratuit între credincioşii patriahiei, adăugând-i la început prefaţa Patriarhului Nectarie al Ierusalimului; Ediţia a doua acestei Mărturisiri apăru în 1672; în 1692 ea a fost tradusă în româneşte de Radu Greceanu la Buzău, iar Patriarhul Adrian al Rusiei o declară în 1696 drept inspirată de Dumnezeu.

Este deci evident, că decizia luată la Iaşi privitor la răspândirea obligatorie a Mărturisirii de credinţă a servit drept baza unui Consens al Bisericii împrăştiate (consensus ecclesiae dispersae), care legiferează în lipsa sinodului ecumenic (sau unui sinod panortodox). Prin acest consens unanim Mărturisirea de credinţă dela Iaşi primi autoritate obligatorie şi universală în Biserică.

Totuşi s'au găsit unii, cari să-i detragă acestui sobor şi acestei Mărturisiri valoarea şi importanţa lor. Iată câteva obiecţiuni :

1. unii teologi slavi afirmă, că Petru Movilă nu este autorul mărturisirii de credinţă, ci teologul rus Isaia Trofimovici, dogmatistul dela Kiew în 1640, şi presentatorul mărturisirii la Iaşi în 1642 iar teologii greci afirmau că ar fi Meletie Sirigul, traducătorul ei la Iaşi in 1642. Dar aceste afirmaţii nu erau luate în serios de mulţi scriitori apuseni, iar Congresul profesorilor de teologie ortodoxă din Atena, ţinut în anul 1936, a spulberat aceste afirmaţii, restabilind paternitatea autentică a Mărturisirii în persoana Mitropolitului Petru Movilă ;

2. s'a afirmat că sinodul dela Iaşi a fost numai o simplă convenire a teologilor slavi şi greci, fără decizii valabile, rezervate sinodului următor din Constantinopole, dîn 1643; însuşi Nicolae Iorga, luându-se după relatările doctorului danez Scogard, contemporanul sinodului ca medic domnesc, denumeşte sinodul astfel: soboraş, conventicul şi conferinţă teologică. Din contră, prof, Sextil Puşcariu şi I. G. Savin îl numesc reverenţios: sinod ecumenic, iar prof. T. G. Bulat: Sinod panortodox; cel mai nimerit este numele de sobor, folosit şi de prof. I. Nistor ;

3. în fine, că Mărturisirea de credinţă a lui Petru Movilă nu are obligativitate universală în Biserica ortodoxă şi deci nu ar fi normativă, punct de vedere susţinut între alţii de prof. Şt. Zankov şi S. Bulgakov. Dar contrar acestor afirmaţii izolate, marea majoritate a teologilor ortodocşi îi recunoaşte acestei Mărturisiri autoritatea unei cărţi simbolice de temelie în Biserica ortodoxă; o afirmă unanim teologii Makarie Bulgacov, A. Maltzev, I. Mihălcescu, Eusebie Popovici şi alţii, iar teologul grec Mesoloràs îi ascria chiar un caracter de infailibilitate.

După cum se observă, aceste obiecţii nu se razimă pe nici o dovadă serioasă, ci izvoresc mai mult dintr'un spirit criticastru al unora, sau din orgoliul altora, că marele eveniment teologic din secolul XVII-lea nu a fost condiţionat de Slavi sau Greci, ci se datoreşte în genere spiritului românesc, spiritului unui popor care ca insulă romanică îşi depăna conştincios mersul său istoric într'o mare slavo-greacă.

Pentru noi Românii Sinodul dela Iaşi mai demonstrează faptul, că un vlădică român şi un voevod român întruchipau în acel

moment istoric intreaga culturalitate românească, încadrând-o constitutiv nu numai în istoria Ortodoxiei universale, ci şi în istoria Europeană, iar Moldova românească stătea pe atunci în fruntea ţărilor ortodoxe.

Note bibliografice:

Enăceanu Gh., Petru Movilă, în rev. Biserica Ort. Română VI 1882;
Golubev S., Kievskij mitropolit Piotr Maghila, 2 vol. Kiev 1883/90;
Mateescu N., Petru Movilă, Bucureşti 1896;
Overbeck J., The Orthodox Confession of Peter Moghila, Londra 1898;
Mihălcescu I., Die Bekenntnissen und wichtigsten Glaubenszeugnisse der griech. oriental. Kirche. 1904;
Panaitescu P., L'influence de l'oeuvre de Pierre Moghila archevêque de Kiev dans les Principautés roumains, Paris 1916;
Viller M., La confession orth. de Pierre Moghila, Orientalia Christiana 39, Roma 1927;
Bulat T. G., Petru Movilă prinţ de Moldova apărător al ortodoxismului, 1941; Sinodul dela Iaşi, Luminătorul 5/6 1941;
Savin I. G., Sinodul dela Iaşi, Cetatea Moldovei, August 1941;
Vasilescu Em., Petru Movilă apărător al ortodoxiei, Gândirea, Decemvrie 1941;
Porcescu Sc., Sinodul dela Iaşi 1642, Cronica Romanului 1, 1942.
Grosu N, Caracterizarea canonică şi simbolică a Sinodului dela Iaşi, Cronica Romanului 1, 1942.

Prof. Dr. M. SEŞAN
dela Facultatea de Teologie din Cernăuţi

CINSTIREA MITROPOLITULUI PETRU MOVILA IN BISERICA RUSEASCA

Fiul Domnitorului român Simion Movilă, a ajuns pe tronul arhieresc al Mitropoliei din Chiev, în anul 1633 şi a păstorit sub numele de „Petru Moghilă" timp de 13 ani, adică până la anul 1646, când încetă din viaţă la vârsta de 50 de ani. O moarte cu totul timpurie, pentru un om de talia lui.

Pentru marea lui faptă, de a fi intervenit cu atâta succes într'un moment, când Ortodoxia era aşa de ameninţată de propaganda catolică şi calvină, Mitropolitul Petru Movilă capătă însemnătate deosebită şi aureolă chiar, pentru întreaga biserică ortodoxă.

El se cinsteşte şi în biserica noastră românească pentrucă, român şi viţă de Domn fiind, n'a uitat niciodată neamul său, cu toate că a ajuns om mare în ţară străină, ci l-a ajutat pe cât i-a fost cu putinţă. Şi ajutorul lui a însemnat pentru noi tipografie, cultură şi lumină spirituală.

Dar cei cari s'au mândrit cu dânsul mai mult şi l-au cinstit până la veneraţie, au fost întâi maloruşii din Ucraina Chievului, pe care el i-a păstorit şi îndrumat ; iar mai apoi cinstirea lui s'a întins şi la marea biserică ortodoxă a Rusiei ţariste de mai târziu.

La mormântul lui „Petru Moghila" ruşii de pretutindeni făceau pelerinagii în Lavra Pecerscaia din Chiev ; iar în Academia teologică înfiinţată de el se duceau să-şi facă studiile cei mai de samă teologi din Rusia.

Ziua de 22 Decembrie — ziua morţii marelui Mitropo-

lit — era prilej de mare sărbătoare pentru călugării din Lavră şi mai ales pentru studenţii din Academie. Studenţii teologi români din Principate, care timp de o sută de ani au străbătut drumul Chievului pentru a se adăpa la fântâna cunoştinţii de Dumnezeu, săpată şi zidită de Petru Movilă, îşi aduc aminte cu câtă dragoste erau priviţi de colegii lor ruşi în ziua când se făcea la Academie pomenirea ctitorului şi întemeietorului ei.

Simţiau atunci românii, că prin amintirea figurei măreţe a Mitropolitului Petru, se cinsteşte în Rusia întreg neamul românesc.

De câte ori nu s'au auzit la Academia din Chiev cuvinte de laudă ca acestea: „dacă noi ruşii, nu am fi avut norocul să dăm românilor un om ca Paisie Velicicovschi, ne-am simţi şi astăzi tributari lor, pentru covârşitoarea personalitate a lui „Petru Moghilă" pe care românii ni l-au dat dat nouă".

N'a fost vizită de român în ţara rusească şi nici vizită de rus în ţările româneşti, la care să nu se amintească de Mitropolitul venerat, aşezat pentru somnul de veci într'o raclă scumpă din marea mănăstire a Chievului (Lavra Pecerscaia).

La ultima vizită pe care reprezentanţii bisericii ortodoxe din România, o făceau în vara anului 1917 la Moscova — înainte de revoluţia bolşevică — P. S. Episcop Nicodim al Huşilor (actualul Patriarh) însoţit de preoţii C. Nazarie şi Ioan Ţincoca, au fost întimpinaţi de sinodalii ruşi cu cuvintele: „Voi ne-aţi dat pe Mitropolitul Petru Moghilă luceafărul ortodoxiei noastre".

Mitropolitul Petru Movilă a trecut astfel şi în istoria bisericii şi în literatura teologică a ruşilor.

Avxentie Stadniţchi, autorul unei broşuri de mare însemnătate, intitulată: „Personalităţi româneşti care au învăţat în Rusia", îşi făcea introducerea cărţii sale [1]) cu amintirea ierarhilor mai de seamă, pe care neamul nostru i-a dat bisericii din Rusia, dintre care nu putea lipsi proeminenta figură a Mitropolitului Petru Movilă.

---

1) Apărută în Chişinău la 1891.

Iată propriile lui cuvinte: „România a dăruit Rusiei mulţi ierarhi însemnaţi, din numărul cărora e suficient să numim pe Grigorie Ţamblac Mitropolitul Volhino-Litovsculuі (1415-1419), *pe vestitul „Petru Moghila" Mitropolit al Kievului şi întemeietorul Academiei din Kiev şi însfârşit neuitatul pentru Rusia în general* şi mai ales pentru Basarabia",

Anul 1942 când se comemorează împlinirea celor trei veacuri dela Sinodul din Iaşi (1642) unde s'a discutat, corectat şi aprobat Mărturisirea Credinţei ortodoxe alcătuită de Petru Movilă, coincide cu recucerirea teritoriului Ucrainei de către armatele salvatoare ale creştinătăţii.

Să dea Dumuezeu, ca acest tricentenar care ne aduce aminte de salvarea ortodoxiei din mrejele curentelor protivnice ale secolelor XVI şi XVII, să însemne astăzi şi salvarea întregei biserici ruseşti din ghiarele bolşevismului; iar din racla pângărită a Lavrei din Kiev, *să apară din nou falnica figură a Mitropolitului Petru Movilă dând viaţă Academiei, pentru înălţarea ortodoxiei.*

Preot ILIE GHEORGHIŢĂ

MARTURISIREA ORTODOXA ŞI MANTUIREA UNOR PACATOŞI DIN IAD

Invăţătura despre viaţa de dincolo de mormânt a omului, este expusă, în cărţile noastre de doctrină, în mod foarte sumar. Biserica nu s'a pronunţat asupra acestei probleme decât în general. Iar teologii s'au ferit şi se feresc de a o scruta şi a o discuta mai amănunţit, pe de o parte pentrucă revelaţia divină vorbeşte despre ea numai folosindu-se de diferite imagini, iar pe de altă parte pentrucă viaţa aceea depăşeşte cu mult experienţa noastră.

Acestor împrejurări se datoreşte şi faptul că fericitul Petru Movilă vorbeşte în a sa Mărturisire Ortodoxă numai în linii generale despre viaţa viitoare. Aceste linii sunt expuse însă în mod lămurit, aşa că, privindu-le cu atenţie, ne putem face o icoană clară, deşi sumară, despre soarta sufletelor omeneşti după despărţirea lor de trupuri. Textele scripturistice şi mărturiile Sf. Tradiţii, pe cari se sprijineşte doctrina expusă în Mărturisirea Ortodoxă, ne arată că învăţătura eshatologică din această carte este un reflex fidel al descoperirii dumnezeieşti şi deci, că în ea găsim înfăţişat adevărul divin fără nici o greşală.

Considerând importanţa deosebită a doctrinei despre cele din urmă ale omului, nu numai din punct de vedere practic, credem că nu nu este de prisos, ca cu prilejul comemorării Mărt. Ort. — să evidenţiem punctul de vedere al acestei cărţi, cu privire la posibilitatea mântuirii unor păcătoşi din Iad.

1. Biserica ortodoxă ne învaţă că sufletul omului, după

despărţirea lui de trup, este supus unui examen sever, la care i se cere socoteală de viaţa sa pământească. Acest examen poartă numirea de *judecată particulară.* [1])

Prin această judecată se constată situaţia religioasă şi morală a fiecărui suflet şi se dă o sentinţă, pe baza căreia, cei drepţi merg în Rai, iar cei păcătoşi în Iad. Cei curăţiţi de orice pată a păcatului merg în locul de fericire, iar cei întinaţi cu păcate merg în locul de osândă.

Raiul fiind un loc sfânt, un loc în care nu poate intra nimic necurat, urmează că toţi aceia cari mor cu vre-un păcat ajung în Iad. [2]) Insă nu ajung în acest loc acele persoane, cari, deşi au păcătuit în viaţa pământească, totuşi, înainte de moarte, s'au curăţit de păcate printr'o căinţă sinceră ; acele persoane cari au primit Taina Spovedaniei şi după aceasta, până la moarte, nu au mai păcătuit. Această taină aduce deplina iertare a păcatelor celui ce o primeşte. Drept aceea „chiar dacă cel ce s'a pocăit, n'a mai trăit să progreseze mai departe în stadiul sfinţeniei, el este prin însuşi faptul că s'a pocăit, curăţit şi îndreptat şi ca atare apt să intre în împărăţia lui Dumnezeu unde-şi primeşte locul corespunzător". [3])

2. Iadul este un *loc* şi o *stare* de suferinţă. [4])

Este loc, deoarece sufletul omenesc, deşi este o substanţă spirituală şi simplă şi ca atare e lipsit de însuşirile materiei, ca : greutate, volum şi dimensiune — totuşi, fiind

---

1) M. O. I, 61.

2) M. O. I, 68.

3) *H. Andrutsos*, Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene, trad. de D. Stăniloae, Sibiu 1930, p. 457. — De aceea nu este corect ceea ce susţine *Macarie*, în Dogmatica sa (trad. de G. Timuş, Buc. 1887, vol. II, p. 757-8, 772-3), că şi cei ce au primit Taina Mărturisirii. înainte de moarte, merg în Iad, dacă după pocăinţă, n'au mai trăit ca să facă fructe vrednice de căinţă. — Invăţătura aceasta e înrudită cu cea romano-apuseană, care consideră epitimiile ea pedepse, ce trebuiesc suferite fie în lumea aceasta, fie în cea de dincolo, în Purgator.

După concepţia ortodoxă, epitimiile nu sunt pedepse şi nu sunt nici parte esenţială sau intregitoare a Tainei Pocăinţii, aşa „încât să facă necesară satisfacerea pentru a te bucura de toate fructele Tainei". *(H. Andrutsos*, o. c. 413).

4) M. O. I, 61, 68.

creat, e mărginit iar fiind mărginit, el nu se poate afla, într'un oarecare punct al spaţiului. Despre el nu se poate spune că e pretutindeni, dar nici că nu e nicăiri. Cât timp e în lumea de dincoace, el e numai în trup, când trece în lumea de dincolo, continuând să trăiască în forma sa individuală, el trebue să se afle undeva într'un loc, undeva în spaţiu. Probabil însă, că spaţiul din lumea de diccolo este altfel decât cel din lumea de dincoace, întrucât şi spaţialitatea suftetului este alta decât aceea a lumii materiale. Dar oricum ar fi, fapt cert este că sufletul, fiind mărginit, nu se poate afla, în acelaş timp, decăt numai într'un singur loc.

Sufletul deşi este o substanţă spirituală, totuşi prin spiritualitatea sa nu trebue să se înţeleagă că e lipsit de orice conţinut. Substanţa sufletului trebue să-şi aibă o consistenţă. „Altfel nici nu s'ar putea concepe cum sufletul ar lua contact cu materia, faţă de care, sub o formă oarecare, trebue să aibă un punct de atingere... O formă oarecum sensibilă, însă de o sensibilitate *alta* decât cea a materiei, o ***consistenţă a substanţei*** trebue să i se atribue spiritului omenesc. Acest punct de vedere este susţinut nu numai de metafizica spiritualistă, ci şi de teologia şi Biserica creştină. Astfel *Tertulian* vorbeşte de o *materie spirituală* — vápor spiritus; la fel *Lactanţiu*, *Augustin* ca şi *Grigorie din Nazians*. Această concepţie a unei ***consistenţe substanţiale a sufletului*** e singura compatibilă, atât cu forma personală şi individuală a spiritului, cât şi cu *posibilitatea existenţii lui independente* de legătura temporară cu corpul omenesc". [1])

Dacă îngerii, cari sunt spirite superioare omului, fiind şi ei mărginiţi, nu pot fi, într'un moment dat decât numai într'un anumit loc, — şi nu pretutindeni ca Dumnezeu — atunci cu atât mai vârtos se poate susţine că sufletul omenesc, care are o natură asemănătoare cu aceea a îngerilor, trebue să se găsească în viaţa de dincolo într'un anumit loc. [2])

Locul acesta nu poate fi altul, pentru sufletele păcă-

---

1) *Ioan Gh. Savin*, Apologetica, Buc. 1929, p. 65 66.

2) In evul mediu se credea, de către unii, că sufletele pot fi închise în sticle. Se spune că papa Benedict IX pretindea că are şapte spirite închise într'o cutie de păstrat zahăr. (*C. Flammarion*, Dumnezeu în natură, trad. de I. Mihălcescu şi V. Nicolescu, ed. IV, Buc. 1938, p. 125 notă).

toase, decât acolo unde petrec şi îngerii răi, adică demonii.

Acesta e Iadul.

In acest loc ne spune Sf. Scriptură că a alungat Dumnezeu pe îngerii cei neascultători şi îi ţine aici spre judecată. „Dumnezeu n'a cruţat pe îngerii cari au păcătuit, ci i-a aruncat în Iad, şi i-a dat peşterilor întunericului, ţinându-i spre judecată“. [1]) Din acest loc ei pot ieşi, dar numai cu permisiunea lui Dumnezeu. [2]) Insă şi în cazul ieşirii de acolo, diavolii poartă totdeauna în ei pedepsele Iadului. [3])

Sf. Scriptură vorbind despre Iad, vorbeşte despre el totdeauna ca despre un *loc* de osândă. Ca despre un loc în care trăiesc sufletele tuturor păcătoşilor. In parabola bogatului nemilostiv şi a săracului Lazăr se spune, că sufletul lui Lazăr a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam, iar sufletul bogatului a fost dus în Iad. „Şi în Iad, ridicându-şi ochii, el care era în chinuri, a văzut, *de departe*, pe Avraam, şi pe Lazăr în sânul lui“. [4]) Dacă l-a văzut *de departe*, înseamnă că între ei era un anumit spaţiu, despre care ei erau conştienţi, dar mai înseamnă şi aceea, că şi ei se găseau într'un anumit spaţiu. Deci într'un anumit loc.

Aceeaşi concepţie o găsim atât în cântările bisericeşti, cât şi la ss. Părinţi.

A nu admite că sufletele păcătoşilor se găsesc într'un anumit loc (Iad), ci peregrinează în diferitele părţi ale lumii, înseamnă a accepta doctrina spiritistă, după care sufletele decedaţilor se găsesc împrăştiate în toate părţile Universului, de unde îşi pot face apariţia, în faţa oamenilor, de câte ori sunt invocate de aceştia. Doctrina aceasta însă este înrudită cu metempsihoza, cu învăţătura despre migraţiunea sufletelor, care stă în contrazicere evidentă cu adevărurile creştinismului, şi de aceea ea nu poate fi acceptată.

Dacă Iadul este un *loc*, atunci în mod logic se naşte întrebarea: unde-i acest loc?

---

1) 2 Petru 2, 4.

2) Aşa vedem că dracii cari intraseră într'un om din ţinutul Gadarenilor roagă pe Domnul ca, dacă-i scoate din om, „să nu le poruncească să meargă în genune“. (Lc. 8, 31).

3) *V. Suciu*, Teologia Dogmatică specială, vol. I, ed. II, Blaj 1927, p. 253.

4) Lc. 16, 23.

Acestei întrebări nu i se poate da un răspuns categoric. Unii ss. Părinţi,[1]) bazându-se pe Num. 16, 30—34, etc., au crezut că Iadul e în interiorul pământului. *Sf. Ioan Damaschin* susţine acelaşi lucru, bazându-se pe faptul coborîrii Domnului la Iad. „Sufletul îndumnezeit se pogoară în Iad, ca după cum celor de pe pământ a răsărit soarele dreptăţii tot astfel să strălucească lumină şi celor *de sub pământ* şi cari stau în întunerec şi în umbra morţii.[2]) Alţi ss. Părinţi însă spuneau că el e undeva afară de lumea aceasta. Intre aceştia se numără şi *sf. Ioan Hrisostom*, care spunea că, după cum închisorile şi ocnele sunt departe de capitală, eşa şi Iadul e departe de lumea aceasta. Dealtfel acest sf. Părinte spune că, important este nu să ştim unde e Iadul, ci să ştim şi să lucrăm în aşa fel ca să nu ajungem în el.[3])

Părerea că Iadul e sub pământ o găsim şi la mulţi din teologii moderni.[4])

Toate acestea sunt însă numai păreri, cari, întrucât nu stau în contrazicere cu revelaţia divină, pot circula liber şi pot fi acceptate sau respinse de credincioşi, fără a-şi periclita mântuirea.

Iadul, ca loc de suferinţă pentru cei păcătoşi, se mai numeşte în Sf. Scriptură şi cu alte numiri, ca: Gheena,[5]) cuptorul de foc,[6]) întunerecul cel mai dinafară[7]) şi adâncul.[8]) „Se mai numeşte şi cu alte nume, dar toate însemnează, că el este loc al osândirii şi al urgiei dumnezeieşti, în care se

---

1) *Sf. Vasile cel Mare*, In Isaia 5,14; *sf. Atanasie cel Mare* Epistola către Antioh, răsp. 19; ş. a.

2) Dogmatica trad. de D. Fecioru, Buc. 1938 p. 231.

3) Omilia 31 la ep. c. Romani. cf. *Macarie*, Teologia Dogmatică ort. trad. de G. Timuş, vol. II, Buc. 1887, p. 755.

4) cf. *V. Gheorghiu*, Sf. Evangelie după Matei, cu comentar, vol. III, Cernăuţi 1933, p. 508. *C. Diobuniotis*, *Η μεση καταστασις των ψυχων*, Atena 1904, p. 63-65, exprimă aceeaşi idee, pe baza textului dela Filipeni 2, 10. Acest autor însă, referindu-se la Ef. 2, 2; 6, 12, spune că Iadul nu se află numai sub pământ, ci se întinde şi deasupra pământului, în atmosferă.

5) Mt. 5, 22. 29-30.

6) Mt. 13, 42.

7) Mt. 8, 12.

8) Lc. 8, 31.

pogoară sufletele acelora, cari pleacă de aici urgisite de Dumnezeu". [1])

Numirile acestea ne arată totodată că „nefericirea păcătoşilor nu este numai ceva lăuntric... remuşcare a conştiinţii, ci constă şi din... chinuri externe". [2])

3. Cei din Iad se găsesc într'o *stare* sufletească nefericită. [3]) Ei sufăr diferite pedepse pentru nelegiuirile ce le-au săvârşit pe pământ. Ş. a.: sunt lipsiţi de fericita vedere a măririi dumnezeieşti, au mustrări de conştiinţă pentru păcatele săvârşite, — mustrări ce-i rod neîncetat ca un vierme neadormit, — sunt în societatea diavolilor şi a oamenilor răi şi au de suferit multe neplăceri din partea demonilor, stăpânitorii Iadului.

Cum însă şi acolo domneşte dreptatea divină, suferinţa nu este aceeaşi pentru toţi. Ea e mai aspră şi mai dureroasă pentru cei mai răi, şi mai blândă şi mai uşoară pentru cei mai puţin răi. Ea diferă dela individ la individ, după starea de păcătoşenie a fiecăruia; după gradul de vinovăţie din viaţa pământească.

Pentru cei ce au cunoscut voia lui Dumnezeu într'o măsură mai mare, dar n'au îndeplinit-o, pedeapsa va fi mai aspră; pentru cei ce au cunoscut-o într'o măsură mai mică, sau n'au cunoscut-o de fel, ea va fi mai uşoară, după cuvintele Domnului, care spune că: „Acel rob care a ştiut voia stăpânului şi nu s'a pregătit, nici n'a făcut după voinţa lui: va fi cumplit bătut. Dar cel ce n'a ştiut şi a făcut lucruri vrednice de bătaie, va fi bătut mai puţin". [4])

Sufletele din Iad se află, până la judecata din urmă, într'o stare de provizorat. In Sf. Scriptură este scris că numai când va veni Fiul omului a doua oară, numai *atunci* va răsplăti fiecăruia în mod definitiv. [5]) Până atunci, pedepsele pe cari le îndură păcătoşii din Iad, nu sunt nici *depline* nici *definitive*. [6])

---

1) M. O. I, 68.
2) *H. Andrutsos*, o. c., 443.
3) Lc 16,22 sq.
4) Lc. 12 47-48.
5) Mt. 16, 27; 25, 31-46.
6) M. O. I, 61.

Nu sunt depline, deoarece ele nu se dau întregii naturi umane. Se dau numai sufletului, nu şi trupului. Sufletul însă a activat pe pământ împreună cu trupul. Impreună cu acesta a săvârşit el păcatele pentru cari a ajuns în Iad. Trupul este acela care, adeseori, poartă principala vină pentru păcatele ce le săvârşim. De aceea e logic ca sufletul să nu sufere singur deplinătatea pedepsei, rămânând ca acest lucru să se întâmple numai atunci când cele două elemente componente ale omului vor fi unite din nou la olaltă. Intrucât sufletul a păcătuit împreună cu trupul, împreună cu acesta se cade să primească şi pedeapsa păcatului. Dar cum unirea sufletului cu trupul se va face abia la a doua venire a Domnului, urmează că abia atunci îşi vor primi păcătoşii pedepsele în mod deplin. Le vor primi în întreagă natura lor. De aceea şi zice sf. *Atanasie cel Mare* că: „Bucuria pe care o simţesc acum sufletele sfinţilor este o îndulcire parţială, precum şi întristarea păcătoşilor este o pedeapsă parţială". [1])

Pedepsele pentru sufletele din Iad nu sunt apoi nici definitive, deoarece, în anumite cazuri, ele pot înceta şi deci soarta sufletelor poate fi schimbată în spre bine.

4. Sufletele din Iad au conştiinţa de sine. Ele simţesc starea în care se află şi îşi cunosc trecutul. Bogatul nemilostiv se simţeşte nefericit şi ştie că se află în Iad. El recunoaşte pe săracul Lazăr şi ştie că mai are cinci fraţi pe pământ. [2]) Cei din Iad „în general exercită toate funcţiunile sufleteşti," [3]) dar „nu pot traduce în faptă gândurile, dorinţele şi voinţa lor". [4]) Ex. bogatul nemilostiv nu-şi poate anunţa fraţii despre soarta sa.

Sufletele în viaţa de dincolo se recunosc unele pe altele. Intre ele pot exista oarecari legături, căci au toate proprietăţile necesare acestor legături. Au conştiinţă, trăiesc în timp, loc, etc.

---

1) Epistola către Antioh. răsp. la întrebarea 20. Citat la *Silvestru de Canev* Teologia Dogmatică ort., trad. de G. Miron şi T. Ghiga, vol. V, Buc. 1906, p. 133.

2) Lc. 16, 23, sq,

3) *H. Andrutsos*, o. c. 436. cf. Lc. 16. 27-28; Apoc. 4, 10; 5, 8; 6, 9-10; 7, 15, 1 Petru 3, 19, etc.

4) *I. Mihălcescu*, Manual de Teologie Dogmatică, ed. III Buc. 1924 p. 264.

Dar nu numai între cei de dincolo pot exista astfel de legături, ci şi între ei şi cei de pe pământ. Drepţii de dincolo se roagă pentru noi pământenii, iar noi ne rugăm pentru ei, şi mai ales pentru cei din Iad.

Comparaţia ce se face uneori, în T. N., între moarte şi somn [1]) nu ne poate duce la concluzia că sufletul, după moarte, se află într'o stare inconştientă, deoarece această comparaţie se referă la trup, nu la suflet. Numai trupul doarme în pământ, până la a doua venire a Domnului, nu însă şi sufletul.

5. Dacă, în viaţa de dincolo, sufletele trăesc într'o stare conştientă; dacă se recunosc şi îşi aduc aminte de cele de pe pământ, cari se'ntâmplă în timp, atunci putem afirma că ele au conştiinţa timpului. Că trăiesc în timp şi au noţiunea de timp. Dovadă concretă despre aceasta ne dă sf. ap. Ioan, în Apocalips 6, 9 urm., unde spune, că sufletele cari erau sub jertfelnic întreabă: „*Până când* Stăpâne sfinte şi adevărate, nu vei judeca şi nu vei răzbuna sângele nostru, faţă de cei ce locuiesc pe pământ?“ Şi li se răspunde „ca să stea în tihnă încă *puţină vreme*“. Deci ele au conştiinţa timpului. Ştiu că au aştetat atâta vreme îndelungată pedepsirea celor răi şi li se spune să mai aştepte încă puţin şi atunci se va realiza dorinţa lor.

6. Soarta sufletelor din Iad nefiind pecetluită în mod definitiv, fiind o stare de provizorat, urmează că în această stare pot interveni oarecari schimbări, înainte de definitivarea ei. Şi cum definitivarea se va face numai la Judecata cea de obşte, urmează că înainte de această judecată este posibilă o schimbare, şi îndeosebi o îmbunătăţire a sorţii lor.

Nu a tuturora, ci numai a multora. Nu toţi se mântuiesc din necazuri, ci numai „mulţi din păcătoşi se vor mântui din legăturile Iadului“.[2])

Dar cum se'ntâmplă acest lucru?

In cele de mai nainte am spus că sufletele din Iad, deşi desfăşoară o activitate sufletească, — şi anume: gândesc, doresc, voiesc — totuşi nu-şi pot traduce în faptă gândurile,

---

1) Mt. 27, 52; Tesal 4, 13, etc.
2) M. O. .I, 64.

dorinţele şi voinţa lor. Stând lucrurile astfel, urmează că ele deşi doresc să scape de nefericirea din Iad, totuşi nu o pot face. Cu alte cuvinte, ele singure nu-şi pot ajuta nimic. Aceasta se vede clar şi din cuvintele Sf. Scripturi, care spune că după moarte nimeni nu mai poate săvârşi lucrări, care să-i aducă vre-un merit. [1]) Cari să-l mântuiască de osândă.

Dacă cei din Iad nu-şi pot ajuta loru-şi şi dacă există totuşi posibilitatea de a fi mântuiţi din necazuri, atunci urmează că această mântuire se obţine printr'un ajutor venit din altă parte. Şi de fapt Mărturisirea Ortodoxă învaţă că acest ajutor îl primesc ei din partea celor vii. Ea ne spune următoarele: „Cu adevărat, mulţi din păcătoşi se vor mântui din legăturile Iadului, nu cu pocăinţa sau cu mărturisirea lor... ci cu binefacerile celor vii şi cu rugăciunile celor pentru dânşii ale Bisericii, şi mai ales cu Jertfa cea fără de sânge, pe care Biserica o aduce în toate zilele, pentru toţi cei vii şi cei morţi îndeobşte, după cum şi Hristos a murit pentru dânşii. Şi că aceste suflete nu se mântuiesc prin sine însăşi, o zice *Teofilact*, tâlcuind cuvântul lui Hristos, când a zis, că are putere pe pământ să ierte păcatele Vezi că pe pământ se iartă păcatele. Până când deci suntem pe pământ putem să ştergem păcatele noastre, însă după ce ne strămutăm de pe pământ, nu mai putem noi înşine, prin mărturisire, să ştergem păcatele noastre, fiindcă s'a închis uşa. (Explic, la cap. 5,24 dela Lc.) Şi tâlcuiud cuvintele: „Legându-i lui mânile şi picioarele", înţelege puterile de lucru ale sufletului, şi zice: „Căci în veacul de acum se poate face şi lucra ceva, iar în cel viitor se leagă toate puterile de lucru ale sufletului şi nu se poate face ceva bun spre ridicarea păcatelor". (Explic. la cap. 22 dela Mt.). Şi mai jos: „Căci nu este timp de pocăinţă şi de lucrare după trecerea din viaţa de aici".(Explic la Mt. 25). Din aceste cuvinte se vede, că după moarte sufletul nu poate să se mântuiască şi să se pocăiască, şi să facă vre-un lucru cu care să se poată mântui de legăturile Iadului, şi numai

---

1) „Cuvine-se să fac, până este ziuă, lucrurile celui ce m'a trimis pe mine; că vine noaptea când nimeni nu poate să lucreze". (Io. 9. 4).

sfintele Liturgii, rugăciunile şi milosteniile ce se fac de către cei vii pentru dânsul, acelea îi folosesc foarte mult şi de legăturile Iadului îl izbăvesc". [1])

Deci Mărt. Ort. învaţă lămurit că: 1. mântuirea unor păcătoşi din Iad e posibilă; 2. dar ea nu se obţine în urma meritelor celor de acolo, ci în urma jertfei euharistice, a rugăciunilor şi a milosteniilor făcute de cei vii pentru cei din Iad. [2])

Invăţătura aceasta este expresiunea fidelă a revelaţiei divine şi prin cuvintele de mai sus, se arată, în rezumat, credinţa de totdeauna a Bisericii creştine.

Cei decedaţi cu păcate se află în Iad. Deci într'o stare de suferinţă.

Sf. Scriptură însă ne spune că cei ce se află în suferinţă pot fi mântuiţi de aceasta, prin Mântuitorul Hristos, în urma rugăciunilor ce le fac alţii pentru ei. Astfel: Domnul vindecă pe servitorul unui ofiţer; [3]) vindecă pe fiica femeii cananience pentru rugăciunea mamei ei; [4]) învie şi însănătoşează pe fiica lui Iair, pentru rugămintea tatălui ei; [5]) scoate duhul mut şi surd dintr'un copil, pentru rugămintea tatălui acestuia; [6]) învie pe Lazăr pentru rugămintea surorilor lui; [7]) etc.

Dacă Mântuitorul a făcut astfel de fapte, în timpul

---

1) Mărt. Ort, ed. III. Buc. 1930 partea I răsp. la întreb. 64.

2) La poporul român este foarte accentuată credinţa în posibilitatea mântuirii celor din Iad, mântuire ce se obţine în urma facerilor de bine şi a rugăciunilor celor vii. Poporul are mare nădejde că Maica Domnului nu lasă pe cei din Iad în chinuri prea îndelungate. Ea fiind bună la suflet şi înţelegând slă. biciunile omeneşti, face, din fuioarele ce se dau preotului la Bobotează, o mreajă mare, pe care o aruncă în Iad. Păcătoşii de aici se prind de această mreajă şi sunt apoi scoşi şi trimişi de Sfânta Fecioară în Rai. (*Th. Fecioru*, Poporul român şi fenomenul religios, Buc. *1939*. p. *235*)

I. Creangă zice, în *Amintirile din copilărie*, că mama sa a spus tatălui său care nu voia să-şi dea copilului la şcoală: „Măi omule, măi! Ai să te duci în fundul Iadului şi n'are să aibă cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ţi faci un băiet popă". (*I. Creangă*, Opere complete, ed. Cartea Românească, p. 27).

3) Mt. 8, 13.

4) Mt. 15, 28.

5) Mt. 9, 18. 25.

6) Mc. 9, 23 sq.

7) Io. 11.

cât a trăit trupeşte între oameni, dacă a vindecat atunci tot felul de suferinţe şi a scos din Iad sufletele unor decedaţi (ex: Lazăr din Betania), de ce nu ar putea face El acelaşi lucru şi azi, în urma rugăciunilor noastre, ştiut fiind că „Iisus Hristos — ieri şi azi şi în veci — este acelaşi“ ? [1]) Şi aceasta cu atât mai vârtos cu cât el însuşi ne-a spus : „De veţi cere ceva întru numele meu, eu voiu face“. [2])

Conştientă de acest adevăr, Biserica creştină chiar dela începutul existenţii sale şi până azi, a făcut şi face rugăciuni, milostenii şi aduce jertfa euharictică pentru membrii ei decedaţi.

Convingerea, că cei vii pot veni în ajutorul celor morţi, era atât de adânc înrădăcinată în conştiinţa creştinilor din vechime, încât unii din ei, în dorinţa de a uşura soarta celor decedaţi fără Botez, practicau reprobabilul obiceiu de a se boteza ei în locul acelora. [3]) Cu acelaşi scop, obişnuiau, în vechime şi creştinii din Galia să împărtăşească cu sf. Euharistie pe cei morţi. Acest obiceiu a pătruns şi în alte părţi, dincolo de hotarele Galiei, dar fiind reprobabil din punct de vedere creştin, el a fost aspru combătut de sf. Ioan Hrisostom şi interzis, în mod categoric de sinodul III cartaginean. [4])

Biserca, în practica sa de a face rugăciuni pentru cei morţi, s'a bazat totdeauna pe cuvintele Sf. Scripturi, cari spun ca să ne rugăm unii pentru alţii, căci rugăciunile noastre sunt foarte folositoare acelora pentru cari le facem. [5]) De aceea, ea nu numai că îndeamnă pe credincioşi să se roage, în particular, pentru fraţii lor decedaţi, ci şi ea însăşi a fixat formulare de rugăciuni, pentru a fi rostite la serviciile divine, la înmormântarea creştinilor, la parastase [6]) şi la diferite alte ocazii.

---

1) Evr. 13, 8.

2) Io. 14, 14.

2) 1 Cor. 15, 29.

4) *Badea Cireşeanu*, Tezaurul liturgic, tomul III, Buc. 1912, p. 376.

5) 1 Tim. 2, 1 ; Iac. 5, 16 ; Rom. 15, 30-31 ; Fapte 12, 5 ; 1 Tesal. 5, 25 ; 2 Cor. 1, 10-11 ; Evr. 13, 18 ; etc.

6) vezi Pr. *I. N. Ionescu-Amza* Rostul parastaselor, ed. III, Bucureşti. 1937.

Aceste rugăciuni sunt pline de evlavie şi de cereri stăruitoare, ca Dumnezeu să mântuiască pe cei morţi din chinurile Iadului şi să-i odihnească în Rai, unde sunt cetele sfinţilor şi unde drepţii ca luminătorii strălucesc.

Necesitatea de a ne ruga pentru fraţii noştri decedaţi isvorăşte nu numai din porunca revelaţiei divine, ci şi din sentimentul iubirii, de care sunt pătrunşi oamenii, unii faţă de alţii. Iubirea nu te lasă indiferent faţă de persoana iubită. Ea nu-ţi dă odihnă, nu te lasă să te simţi bine atunci când ştii că persoana pe care o iubeşti este în necazuri. Ea te împinge, cu necesitate, la tot felul de acţiuni, ce sunt de natură a aduce folos persoanei iubite. [1]) De aceea e logic ca gândul la fraţii noştri decedaţi, cari în urma păcatelor vieţii lor, se găsesc în Iad, să ne îndemne a le veni în ajutor, fie prin rugăciuni, adresate lui Dumnezeu pentru ei, fie prin Jertfa nesângeroasă, fie prin milostenii făcute faţă de cei nevoiaşi.

---

1) Sentimentul iubirii fraterne a făcut pe oamenii de totdeauna ca să săvârşească tot felul de fapte, prin care se crede că pot fi ajutaţi cei morţi ca să ducă o viaţă fericită dincolo de mormânt.

Aceasta se vede într'un mod clar, în obiceiurile dela înmormântare.

La foarte multe popoare găsim obiceiul de a îngropa împreună cu mortul tot felul de obiecte de cari se folosise acesta în viaţă şi de cari se crede că are nevoie şi dincolo. Dacă i se puneau în mormânt aceste lucruri, dacă i se vărsa pe mormânt vin, pentru a-i potoli setea, dacă i se puneau alimente spre a-i potoli foamea, dacă se respecta şi se îndeplinea cu sfinţenie ceremonia funebră, mortul ducea o viaţă fericită. Dacă însă cei vii rămâneau indiferenţi faţă de el şi nu făceau nimic în interesul lui, mortul ducea o viaţă nenorocităi (*Fustel de Coulanges*, Cetatea antică, trad. de G. Alexianu, Buc. 1929, p. 9 urm.). — *Egiptenii* puneau, în mormântul celui ce pleca în lumea de dincolo, *cartea morţilor*, sau pasagii din ea, în credinţa că prin aceasta ajutau decedatului să fie fericit în viaţa viitoare. (cf. *M Bejenariu*, Problema vieţii viitoare în religii comparate, Buc., fără dată, p. 54).

Dar obiceiul de a face anumite acte în favoarea celor morţi, nu se manifesta numai cu ocazia înmormântării, ci se practica şi după aceasta. Conştiinţa, că acest obiceiu trebue respectat, o găsim la *Evreii* Testamentului Vechiu (2 Mac. 12, 42-46, etc.), la *Arabi*, cari în anumite zile dela moartea semenilor lor, aduc jertfe pentru odihna celor morţi. (*I. Zugrav*, Cultul morţilor, Candela, Cernăuţi, 1937, p. 33),

Rugăciuni şi jertfe, pentru odihna şi fericirea decedaţilor, aduc si *Brahminii*, *Lamaiţii* din Tibet, *Perşii* (*I. Zugrav* o. c. p. 30-31), *Confucienii* (*V Suciu* Teologia Dogmatică fundamentală, vol. I, ed. II, Blaj, 1927, p. 256), ş. a.

Membrii Bisericii formează împreună trupul mistic al lui Hristos. Ca atare fiecare are datoria de a veni în ajutorul semenului său, — dacă acesta nu s'a despărţit, în mod iremediabil, de Biserică.

Cei ce au decedat împovăraţi cu păcate de moarte, prin aceste păcate ei s'au separat, pentru totdeauna, de trupul mistic al Domnului. De aceea ceilalţi membri nu le mai pot da nici un ajutor, aşa după cum nu i se poate da nici un ajutor de ex. unei mâni care a fost despărţită cu totul de trupul omenesc.

Cei ce au decedat însă cu păcate uşoare, aceia nu s'au separat de Mântuitorul, de aceea ei pot fi ajutaţi de membrele sănătoase ale trupului mistic creştin. Cei vii le pot veni acestora în ajutor, şi au chiar datoria de a le ajuta, deoarece membrele au datoria „să se îngrijească deopotrivă unele de altele". [1])

Necesitatea de a ne ruga pentru fraţii decedaţi cu păcate, mai rezultă apoi şi din faptul că, într'o anumită măsură, şi noi suntem vinovaţi de păcatele săvârşite de ei şi pentru cari au ajuns în Iad.

Biserica creştină e considerată ca un organism viu. De aceea dacă într'un organism viu un membru e responsabil de bunăstarea altuia şi de a întregului, atunci şi în Biserică fiecare creştin poartă, într'o anumită măsură, răspundere de purtarea şi soarta fratelui său. Ca atare întrucât şi noi purtăm o parte din vina pentru care tovarăşii noştri de viaţă pământească au ajuns în necazuri, în lumea de dincolo, urmează că avem şi datoria de a face tot posibilul ca ei să fie mântuiţi din Iad.

Dacă revelaţia divină ne spune pe de o parte, că avem datoria de a ne ruga pentru cei decedaţi, — şi anume pentru cei decedaţi cu păcate uşoare — ca să fie mântuiţi din chinurile Iadului, pe de altă parte, tot ea ne spune ca să nu ne rugăm pentru cei decedaţi cu păcate de moarte. Adică pentru aceia, cari nici în clipa morţii n'au simţit nici un regret pentru păcatele grele ce le-au săvârşit în viaţă. [2])

---

1) 1 Cor. 12, 25.
2) 1 Io. 5, 16.

Cei ce mor cu astfel de păcate „mor cu ură neîmpăcată faţă de Dumnezeu. Ura lor rămânând eternă, — întrucât după moarte ea nu mai poate fi schimbată — şi pedeapsa pentru ea va fi eternă. Ei în mod conştient şi liber au mers pe drumul pierzării, de aceea nu pot fi mântuiţi.“ [1]) Rugăciunile celor vii nu le sunt acestora de nici un folos, deoarece ei au respins harul divin. Au rupt orice legătură cu Dumnezeu. N'au voit să şte de el. N'au voit să primească şi să colaboreze cu harul divin. Fără har însă nu este mântuire. Harul divin deşi are puterea de a sfinţi pe om, totuşi aceasta se întâmplă numai în cazul când omul îl acceptă şi conlucră cu el. Dacă nu-l acceptă, harul nu se impune. El nu violează voinţa nimănui. De aceea, cine a avut aversiune faţă de el, cine nu l-a primit în viaţa pământească, acela nu-l mai primeşte nici după moarte. Iar neprimindu-l, el rămâne în veci nemântuit.

Mântuitorul ne învaţă apoi că „orice păcat şi orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta. Oricine va fi zis vre-un cuvânt împotriva Fiului omului, iertat va fi lui; dar cine va fi zis împotriva Duhului Sfânt, nu va fi iertat lui, nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie“. [2])

Fiul omului din acest pasaj este însuşi Mântuitorul. El s'a arătat pe pământ în trup omenesc. Deci într'o stare de umilinţă. Cei ce-l văd şi-l ştiu astfel, uşor se pot scandaliza, deoarece închipuindu-şi ei pe Dumnezeu ca spirit, nu pot concepe ca El să apară în formă omenească. In felul acesta ei păcătuiesc împotriva întrupării Domnului. Cum însă nu fac aceasta dintr'o răutate a inimii, dintr'o aversiune faţă de divinitate, ci din neînţelegere, nici păcatul lor nu este de tot grav şi el se iartă îndată ce ei se ataşează Domnului,

Altfel se prezintă însă situaţia cu păcatul împotriva Duhului Sfânt. Păcatul acesta „izvorăşte dintr'o inimă deosebit de înrăutăţită şi perversă... Când omul a ajuns până la acest grad de ticăloşenie, este natural, că el nu mai poate

---

1) *I. Petreuţa,* Rugăciunile pentru cei morţi, Oradea 1937, p. 19.
2) Mt. 12, 31-38.

fi dispus ca să se pocăiască de faptele sale cele rele, pentrucă nu mai are convingerea că sunt rele. Dar fără de pocăinţă este imposibil ca cineva să obţină iertarea păcatelor sale dela Dumnezeu. Aşa se face că păcatul împotriva Spiritului Sfânt rămâne neiertat". [1])

Din cele de mai sus rezultă deci, că păcatele cari nu sunt împotriva Duhului Sfânt se pot ierta şi se iartă în veacul acesta; iar cele ce sunt împotriva Duhului Sfânt nu se iartă nici în veacul acesta, nici în cel viitor. Cu alte cuvinte nu se iartă nici odată.

Prin veacul acesta se'nţelege intervalul de timp până la judecata din urmă, iar prin veacul viitor, timpul ce urmează după această judecată. De aceea, dacă se spune că unele păcate se pot ierta în veacul acesta înseamnă că ele se pot ierta până la judecata din urmă, fie că aceia cărora li se iartă sunt în viaţa de aici, fie că sunt în cea de dincolo de mormânt. Urmează că cei decedaţi cu păcate nu de moarte şi nu contra Duhului Sfânt, pot fi mântuiţi din Iad, prin rugăciunile celor vii.

Rugăciunile celor vii numai acestora le ajută, deoarece ei n'au murit cu ură neîmpăcată faţă de Dumnezeu. Ei n'au rupt legătura cu Biserica, ci au murit făcând parte din Biserică. In ei a mai rămas o oarecare bunătate. Bunătatea aceasta poate fi desvoltată, încetul cu încetul, prin rugăciunile Bisericii luptătoare, aşa după cum poate fi desvoltată, sub influenţa soarelui şi a ploii, o sămânţă sănătoasă sămănată în pământ. Cei decedaţi cu păcate grele însă, sunt împietriţi în rele. De aceea ei nu mai pot fi sprijiniţi cu nimic. Rugăciunile celor vii nu le pot ajuta cu nimic, aşa după cum nici soarele şi ploaia nu pot ajuta, să răsară din pământ, un grăunte petrificat sau putred. [2])

Modul cum ajută rugăciunile noastre celor morţi, nu-l cunoaştem. Aceasta o ştie numai Dumnezeu. Este o taină a înţelepciunii dumnezeieşti.

Credem însă că rugăciunile ce le facem pentru cei de-

---

1) *V. Gheorghiu*, Sf. Evanghelie după Matei, vol. II, Cernăuţi 1927, p. 420-421.

2) cf. *Macarie*, o. c. 769-770.

cedaţi, pe de o parte mijlocesc îndurarea lui Dumnezeu pentru ei, iar pe de altă parte ele exercită „o acţiune directă asupra sufletului, o trezire a puterilor sufletului, susceptibilă să-l facă demn de iertare". [1]) Ele presupun deci o schimbare interioară a sufletului, o curăţire de păcate, o îmbunătăţire a acestuia în aşa fel încât el devine demn de a intra în Impărăţia lui Dumnezu. In urma acestei îmbunătăţiri, Mântuitorul îl trece din intunerec la lumină şi dela necazurile Iadului, la fericirea Raiului.

Dar aici pare a se ivi o dificultate.

După Mărt. Ort. cei decedaţi merg sau în Rai sau în Iad. [2]) Intre aceste două locuri zice Sf. Scriptură că este „prăpastie adâncă, încremenită", peste care nu se poate trece dintr'o parte în alta. [3]) De unde ar urma că din Iad nu se poate trece în Rai. Cu alte cuvinte că nu este posibilă mântuirea pentru cei din Iad.

Stând lucrurile astfel, urmează că între Mărt. Ort. şi Sf. Scriptură există o contradicţie, căci Mărt. Ort, spune că e posibilă mântuirea din Iad, iar Sf. Scr. neagă această posibilitate.

Şi totuşi, dacă examinăm cu atenţie atât învăţătura Bisericii, expusă în Mărt. Ort., cât şi cele cuprinse în Sf. Scr. constatăm, fără greutate, că această contradicţie e numai aaparentă, nu şi reală. Constatăm că învăţătura Bisericii este identică cu cele cuprinse în Sf. Scriptură. Că ea se bazează pe Sf. Scriptură. Şi iată cum: Cuvintele dela Lc. 16, 16 „nu au alt înţeles decât acela că nimeni nu poate, prin propria-i voinţă, să treacă dintr'un loc în altul. Or aceasta o spune şi Biserica. Din cuvintele sf. evangelist însă nu rezultă că Mântuitorul — mai ales în urma rugăciunilor noastre, şi a Jertfei euharistice — nu ar putea face acest lucru. Nu ar putea să treacă pe cei din Iad în Rai.

Biserica ne spune, pe baza revelaţiunii divine, că în viaţa de dincolo, fiecare îşi primeşte dreapta răsplătire a vieţii lui din lumea de dincoace. Or cum aici nu toţi oamenii se găsesc în aceeaşi stare morală, urmează că nici

---

1) *S. Bulgakoff*, Ortodoxia, trad. de N. Grosu, Sibiu 1933, pa. 231.
2) M. O. I, 67-68,
3) Lc. 16, 26.

dincolo nu vor avea toţi aceeaşi situaţie. Vorbind de păcătoşi, vom spune că unii se vor chinui mai mult, alţii mai puţin; că deci, unii se vor afla într'o anumită parte a Iadului, unde chinurile sunt mai mici, iar alţii în altă parte, unde chinurile sunt mai mari. Căci nu trebue pierdut din vedere că precum în Rai sunt mai multe locaşuri, în cari fiecare îşi primeşte dreapta răsplată a vieţii sale, la fel trebue să fie şi în Iad. Aici, în unele locuri se află cei cu păcate nu de moarte, iar în altele cei cu păcate de moarte. Or, dacă bogatul nemilostiv, din evanghelie, se află într'un astfel de loc, de unde nu se mai poate ieşi, deoarece există o adevărată prăpastie între acel loc şi Rai, nu urmează că alţii, mai puţin păcătoşi, s'ar afla tot în aceeaşi stare şi că deci, n'ar putea fi trecuţi în latura drepţilor de către Mântuitorul, în urma rugăciunilor celor vii şi a iertării păcatelor lor.

Domnul care „omoară şi învie; El pogoară în Iad şi iarăşi scoate". [1]) Domnul care are „cheile morţii şi ale Iadului", [2]) „poate să deschidă porţile Iadului şi să elibereze pe cei deţinuţi" [3]) acolo.

Adevărul aceasta îl deducem şi din următoarele: Mântuitorul, după moartea Sa corporală şi înainte de înviere, s'a coborît cu duhul în Iad, pentru a predica evanghelia mântuirii şi celor ţinuţi acolo [4]) şi a elibera din cursele vrăjmaşului pe cei credincioşi; pe cei ce au adormit cu credinţa în Mesia; pe drepţii Vechiului Testament. *Sf. Ioan Damaschin*, vorbind despre coborîrea Domnului la Iad, zice: „Sufletul îndumnezeit se pogoară în Iad, ca după cum celor de pe pământ a răsărit soarele dreptăţii, tot astfel să strălucească lumină şi celor de sub pământ şi cari stau în întunerec şi în umbra morţii; ca după cum a binevestit pacea celor de pe pământ... şi celor cari au crezut a devenit pricina mântuirii veşnice, iar celor cari n'au crezut, mustrare a necredinţei, tot astfel şi celor din Iad... Şi astfel a slobozit pe cei legaţi din veci şi iarăşi a revenit dintre morţi". [5])

---

1) 1 Regi 2, 6.
2) Apoc. 1, 18.
3) *Macarie*, o. c. 760.
4) I. Petru 3, 19. cf. C. *Diobuniotis*, o. c. 38 sq.
5) Dogmatica, trad. de D. Fecioru, Buc. 1938, p. 231,

Dacă Domnul a mântuit, în trecut, din chinurile Iadului pe anumiţi oameni, El poate face acest lucru şi în prezent şi în viitor cu toţi aceia cari au adormit cu credinţa în El şi neîntinaţi cu păcate de moarte". [1])

Mântuitorul, prin Jertfa de pe Golgota, a împăcat omenirea cu Dumnezeu. Prin sângele vărsat pe cruce, noi am devenit fii ai Tatălui ceresc şi moştenitori ai Impărăţiei lui Dumnezeu. Acelaşi sânge ce s'a vărsat atunci pe crucea de pe Golgota, se varsă şi azi la fiecare sf. Liturgie. pentru păcatele noastre. Iar dacă acest sânge ne curăţeşte pe noi de păcate, [2]) de bună seamă că curăţeşte şi pe cei morţi, pomeniţi la sf. Liturgie, pentru cari se roagă preotul, atunci când aşează părticelele de prescură în sf. potir şi se roagă zicând: „Spală Doamne păcatele celor ce s'au pomenit aici, cu cinstit sângele tău, pentru rugăciunile sfinţilor Tăi".

Soarta lor nefiind definitivă, până la Judecata din urmă, ea poate fi schimbată de Domnul, în urma rugăciunilor ce se fac pentru ei. De aceea şi sf. *Ioan Hrisostom* scrie că: „este cu putinţă pentru noi, dacă voim, să uşurăm pedeapsa unui păcătos, care nu mai este în lumea aceasta. Dacă facem rugăciuni dese pentru el şi împărţim milostenii întru numele său, atunci el deşi ar fi nedemn prin sine însuşi, Dumnezeu ne va asculta. Dacă pentru apostolul Pavel binevoi a scăpa o mulţime de oameni, cari erau cu el, pentru unii a cruţat pe alţii, cum nu va face acelaşi lucru şi pentru noi" [3]).

Intre învăţătura de mai sus şi cea apuseană despre Purgator [4]) există o asemănare, dar există şi o mare deosebire.

Asemănarea constă în aceea că şi după doctrina ortodoxă, şi după cea apuseană, este dată posibilitatea mântuirii unor

---

1) *I. Petreuţa*, Rugăciunile pentru cei morţi, Oradea 1937, p. 15-17.

2) 1 Io. 1, 7.

3) Faptele Ap. Hom. 21 n. 4. Migne P. G. 60, 169.

4) Biserica apuseană învaţă că „există Purgator, în care sufletele acelora, cari au ieşit din viaţa aceasta în iubirea lui Dumnezeu, — dar mai nainte ce ele ar fi satisfăcut pantru păcate — se curăţă prin pedcpse curăţitoare, şi se ajutură — ca să scape mai curând de pedepsele acestea — prin ajutoarele credincioşilor vii, adică prin jertfele liturgice, prin rugăciunile, milosteniile, şi prin alte lucruri de pietate, făcute pentru ei". (*V. Suciu*, Teol. Dogm. specială, vol. II, ed. II, Blaj 1928, p. 635).

păcătoşi din suferinţele ce le îndură în lumea de dincolo.

Deosebirea constă în faptul că, Biserica ort. — bazată pe cuvintele dela Io. 9,4: „Cuvine-se să fac, până este ziuă, lucrurile celui ce m'a trimis pe mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze", — învaţă că după moarte nimeni nu mai poate face, personal, nimic pentru mântuirea lui [1]). Nimeni nu se poate mântui singur din Iad, aşa după cum nici sufletele aflate acolo, până la venirea Mântuitorului, nu s'au putut mântui singure. Când s'a pogorât însă Domnul la Iad, ele au putut fi mântuite de acolo prin atotputernicia Sa. De aici urmează că mântuirea din Iad e posibilă, prin mijlocirea Bisericii luptătoare şi în special prin bunătatea Domnului Iisus Hristos [2]).

Biserica apuseană susţine însă, că omul, şi după moarte poate lucra singur pentru mântuirea sa. Ea învaţă că cei ce n'au dat lui Dumnezeu satisfacţie deplină pentru păcatele iertate prin Taina Mărturisirii ; cei ce n'au suferit pedepsele temporale, ce trebuiau să le sufere, în lumea aceasta, pentru păcatele lor, precum şi cei ce mor cu păcate uşoare, vor trebui să sufere, în viaţa de dincolo, un anumit timp, şi prin această suferinţă ispăşitoare ei *singuri* îşi câştigă dreptul de a trece din Purgator în Rai.

Insă, după cum se poate constata din Io. 9, 4, învăţătura aceasta este în contrazicere evidentă cu Sf. Scriptură. De aceea Mărt. Ort. I, 66, pe bună dreptate, respinge doctrina despre Purgator [3]) şi accentuiază că unii păcătoşi pot fi mântuiţi din chinurile Iadului, dar nu prin meritele lor, ci numai prin rugăciunile, milosteniile şi jertfa euharistică, ce se aduce pentru ei, de către cei vii.

Preot Dr IOAN PETRAUŢĂ

---

1) M. O. I, 64.

2) cf. *Silvestru de Canev*, o. c. 359.

3) O doctrină asemănătoare cu cea despre Purgator, profesa şi Origen, când zicea că sufletele, în viaţa de dincolo, desfăşoară o activitate ce le perfecţionează din ce în ce mai mult, până ce ajung la fericirea deplină, Invăţătura lui a fost însă condamnată de Biserică.

Deasemenea şi unii teologi ruşi moderni admit nu numai posibilitatea unor păcătoşi de a se mântui din chinurile Iadului, ci sunt de părerea că, în general, suferinţele Iadului sunt pentru *toţi* păcătoşii numai temporale. Deci toţi pot fi mântuiţi, şi astfel Iadul va avea un sfârşit. (cf. *N. Berdiaeff*, Esprit et liberté, Paris 1933, p. 343 ; De la Destination de l'homme, Paris 1935, p. 346 ; *S. Bulgacoff*, Ortodoxia, trad. de N. Grosu, Sibiu 1933, p. 236).

PERSONALITATEA RELIGIOASA A DOMNITORULUI VASILE LUPU

(Cu ocazia împlinirii a trei sute de ani de la Sinodul ţinut la Iaşi 1642)

INTRODUCERE

Până la marele război, situaţia Bisericii Ortodoxe Române, în concertul celorlalte biserici ortodoxe, era, din punct de vedere numeric, aşezată printre cele din urmă. In fruntea ţărilor mărturisitoare a dreptei credinţe, stătea Rusia. Constantinopolul încă îşi mai putea exercita autoritatea asupra Ortodoxiei.

Noua împărţire teritorială europeană, după încheerea păcii, dar mai ales ideia politică devenită atot stăpânitoare în Rusia plină de biserici şi credincioşi mistici altă dată, a pus ţara noastră, din punct de vedere religios într'o nouă lumină. Am devenit într'o oare care măsură, dar mai ales numeric, îndrumătorii Ortodoxiei. Cum şi în ce fel s'a manifestat puterea şi rolul nostru, în această situaţie, rămâne de văzut.

Cert este că am devenit un centru important al Ortodoxiei, deşi cu multe obstacole în cale, datorită în mare parte grijilor reformei de Stat, prin nouile alipiri. Organizarea noastră bisericească nu şi-a ajuns scopul, datorită situaţiei grele în care se afla şi la care au contribuit într'o mare măsură şi partidele politice care au condus ţara, lipsindu-le din înfăptuiri un program religios, însă fiind alimentate din abundenţă cu puncte demagogice.

Se pune întrebarea: dacă într'o măsură apreciabilă, în anii dela răsboi şi până azi, Biserica noastră a exercitat o apreciabilă autoritate în Ortodoxie, aceasta să fie oare prima noastră manifestare religioasă mai de amploare, sau au existat şi alte epoci în care nedesmințit ortodoxismul românesc s'a dovedit fidelul sprijinitor al ortodoxiei întregi?

Răspunsul este că, într'adevăr au existat asemenea epoci în care faptele ne dovedesc precis că voevozii, mitropoliții, milosteniile, dar mai ales credința nestrămutată a Românului ortodox, a atras spre țara noastră strigătul desnădăjduit al Ortodoxiei, pe care, cu voința şi puterea lor, strămoşii noştri au repus-o în drepturile ei.

Despre un astfel de Domnitor vom scri în paginile ce urmează, arătând în lumina izvoarelor ce ne stau la îndemână faptele pentru care este demn de dreaptă cinstire din partea urmaşilor.

Acest Domnitor este Vasile Lupu al Moldovei.

Secolul al XVII-lea a fost martorul unei grandioase manifestări religioase. Propaganda protestantă, dar mai ales calvinismul, în mersul său spre prozelitism, s'a lovit de credința curată a poporului Român. Peste tot calvinismul învingea. In țara noastră n'a putut învinge.

Adevăratul sprijinitor al luptei pentru stăvilirea calvinismului în țările române a fost ambițiosul Domn al Moldovei, Vasile Lupu, care ajutat de Petru Movilă Mitropolit al Kiewului şi de Mitropolitul Varlaam al Moldovei, a făcut cunoscut întregii lumi, prin autoritatea ce o avea asupra Patriarhiilor orientale, în special asupra Constantinopolului, şi prin hotărârile luate de Sinodul local dela Iaşi (1642), că peste credința noastră de veacuri nu se poate altoi altă credință şi că Ortodoxia română îşi are rolul ei hotărâtor în mersul ei spre o nouă îndrumare a întregii Ortodoxii.

CAP. I.

ORIGINEA ȘI DOMNIA LUI VASILE LUPU

Tatăl lui Vasile Lupu era Nicolae vel Aga, venit în Țara Românească pe la 1600 și atașat apoi de Radu Mihnea, rămâne acolo. Murind este înmormântat la biserica Stelea din Târgoviște. [1])

Dosoftei al Ierusalimului spune în prefața II-a a cărții lui Meletie Sirigul „Capitolele contra calvinilor", tipărită în București la 1690, că Vasile Lupu era din Misia Macedoniei, [2]) indicație pe care o repetă în cartea sa „Istoria Patriarhiei de Ierusalim", tipărită în București la 1715, cu singura deosebire că în a doua indicație, vorbind de originia strămoșilor lui Vasile Lupu, spune că sunt din Epir [3]). Cunoscându-se sigiliul Patriarhului Partenie al Constantinopolului din anul 1641, prin care ridică la rangul de stavropighie locul natal al lui Vasile Lupu, Arbănași, lângă Târnovo din Bulgaria, numit și Arvanitohorion în grecește, [4]) faptele iau alt curs. Sigiliul patriarhal arătându-ne că Arbănașii aparțin Eparhiei Cerven, deducem că depindeau de Arhiepiscopia de Târnovo. [5]) Dar, deoa-

---

1) Iorga N. „Inscripții din bisericile României, I, p. 113 cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor al împăraților de răsărit în tutelarea Patriarhiei de C-pol și a Bisericii Ortodoxe" în A. Ac. R. Tom. XXXVI. Mem. Sect. Ist. 1913, p. 208; Iorga N., „Art et litterature des roumains", Paris, 1929, p. 64.

2) Melchisedek Ep. „Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul în special cu calvinismul în sec. XVII", Buc. 1890, p. 26.

3) Babinger Fr. „Originea și sfârșitul lui Vasile Lupu", A. Ac. Rom. Mem. Sect. Ist. Tom. XVIII, Seria III, Mem. 2 Buc. 1936, p. 2.

4) Idem, p. 3.

5) Ibidem, p, 3.

rece Arbănaşii se găsesc în mai multe locuri cu numele de Arnaut-Köy, „nu încape nici o îndoială că este vorba de satul de lângă Razgrad, aşezat la drumul care duce la Eski Djuma, numit pe vremuri Arnaut-Köy, azi Poroişte“ [1]), la 2 Km. de Târnovo, înfiinţat pe la sfârşitul sec. XVI, probabil ultimul deceniu, dată la care (1595) pare să fi văzut lumina zilei Vasile Lupu. [2])

A. D. Xenopol, bazându-se tot pe mărturia lui Dosoftei, însă prima mărturie — adică indicaţia că e originar din Macedonia — ne spune că „Vasile Lupu trecea drept albanez în ochii contemporanilor săi“: Tatăl său veni în Muntenia pe la 1600-1610, unde muri şi fu îngropat la Târgovişte [3]) :

Indicaţii cu privire la origina lui Vasile Lupu, găsim şi a D. Cantemir. El îl crede tot albanez [4]). N. Iorga ne spune că era fiu de macedonean, dela Alvanitechori, de loc din Tesalia, dar că el avea mamă româncă, pe care o chema Irina [5]).

Atât se ştie cu privire la origina lui Vasile Lupu, „nu prea înalt, dar de o statură potrivită, cu faţa oacheşă rumenă, cu sprincenele negre, fruntea înaltă, nasul întrucâtva coroiat, buzele puţin revărsate, mustăţile şi barba negre, faţa severă dar căutătura de o cezaree maiestate“ [6]).

Referitor la numele său de Lupul, se crede a fi împrumutat dela naşul său Luca Stroici, „de fapt Lupul, precum se şi iscăleşte în limba sa“ [7]), adică în greceşte, căci cultura şi-o făcuse în această limbă [8]).

In timpul domniei lui Gaşpar Graţiani (1619—1621) se căsătoreşte cu Tudosca, fata lui Costea Bucioc, boer bogat; o

---

1) Ibidem, p. 4.

2) Ibidem, p. 7.

3) Xenopol A. D. „Istoria Românilor“ Vol. VII Buc. 1929 p. 15.

4) Cantemir D. „Descrierea Moldovei“, trad. de G. Pascu Buc. 1923 „Vasilie originar din Epir, care, fiindcă-şi zicea mai înainte Lupu, a vrut să se cheme aşa şi în domnte“ p. 65 ; „Ştefan XIII, fiul lui Vasile Albanezul“ p. 65; „când însă Vasile Albanezul a luat frânele domniei şi a început să pue ordine în lucrurile decăzute ale Moldovei“, p. 174.

5) Iorga N. „Studii şi documente“, vol. XI p. 113, cf. Iorga N. Vasile Lupu ca următor, p. 208.

6) Iorga N. „Istoria Românilor“, vol. VI. Buc. 1938, p. 155—156.

7) Iorga N. „Vasile Lupu ca următor“ p. 268.

8) idem p. 208—209.

altă fată de a acestuia fiind căsătorită cu Toma Cantacuzino [1]).

Pe când era domn, se căsătoreşte a doua oară cu o circaziană [2]).

Pe timpul lui Miron Barnovschi, ajunge Mare Vornic. Alexandru Coconul îl ţine în mare cinste. Moise Movilă, din cauza unor certuri îl închise. Când veni Alexandru Iliaş, în fruntea a 80 de boeri Vasile Lupu protestă la Poartă şi ceru răsturnarea, dar nu reuşi. In 1633, începând Matei Basarab răscoala contra lui Radu, fiul lui Alexandru Iliaş, începu şi Vasile Lupu, având mult de suferit şi luptat „tupilându-se prin păduri, mai ales din cauza lui Moise Movilă, însă prin Abaza Paşa, stăruinţele Cantacuzinilor şi bani luaţi dela Curt Celebi, grec de origină, el smulse Domnia lui Moise Movilă" [3]).

Atât Vasile Lupu cât şi Matei Basarab vin la domnie şi-şi câştigă aderenţi, prin reacţiunea intreprinsă contra grecilor, pe care poporul nu-i mai putea suporta. Amândoi, dela o vreme se lasă influenţaţi de greci, şi astfel îi vedem schimbând ura faţă de greci cu prietenia, deoarece aceştia erau elementul predominant la Poartă, datorită decadenţei Turcilor [4]). Lupta lui Vasile Lupu contra grecilor începe în Aprilie 1633 dar Domnia o ocupă abea în 1634, şi din prietenia cu Matei Basarab el va face mai târziu cea mai mare duşmănie, purtând luptele de la 1637 şi 1639, [5]) după care se împacă.

Angajat în luptă, Vasile Lupu unelti la Poartă, căci pentru pâra lui n'au putut în delung domni Moisei Vodă, ales hiind acolo şi Lupul Vasile Vornicul, cunoscut de mai nainte lui Abaza Paşa. Domnitau Moisei Vodă după Abaza Paşa numai peste iarnă, eară primăvara iau venit mazilirea, şi s'au dat Domnia Lupului Vasile Vornicul de Sultan Murat" [6]).

Intregul sprijin pentru venirea la Domnie, Vasile Lupu

---

1) Iorga N. Istoria Românilor vol. VI p. 44; idem Vasile Lupu ca următor, p. 209; idem, Studii şi Documente, vol. III p. 31—33; Gane C. „Trecut vieţi de Doamne şi Domniţe", vol. I, p. 255—281, Buc. 1936.

2) idem Istoria Românilor vol. VI p, 76; Kogălniceanu M. „Letopisiţile Ţării Moldovei Tom. I. p. 283 Iaşi 1852, vezi anexa Nr. 1.

3) idem Vasile Lupu ca următor, p. 210—211.

4) Xenopol A. D. o. c. vol. VII p. 11.

5) Giurescu C. C. „Istoria Românilor" Buc. 1939 p. 261-265.

6) Kogălniceanu M. Letopiseţ, I, p. 272.

l-a avut de la Abaza Paşa, la a cărui stăruinţe el a adăugat şi altele dela C-pol, „cunoscut hiind la câţiva den capete“ [1]). După aprobarea Porţii şi desfăşurarea ceremonialul obişnuit „au purces Vasile Vodă den Tarigrad cu Domnie în ţeară, în anul 7142 (deci 1634); eară Moisei Vodă străin cu casa lui şi cu Costin Hatmanul din boieri au trecut în ţeara Leşească“ [2]). In 1643 la 26 Ianuarie, Giovanni Soranzo, scrie Dogelui că Matei Basarab şi Vasile Lupu au fost confirmaţi în Domnie de poartă [3]). Desigur aceasta era o reconfirmare. Poarta intervenise în conflictele dintre aceşti doi Domni în 1637 şi 1638, după cum se vede din scrisorile lui Aloisiu Contarini [4]). O reconfirmare primiseră Domnii şi în 1638 [5]), dar despre o împăcare nu ni se pomeneşte decât la 25 Septembrie 1638 [6]), şi în 1644-1645 când Varlaam stărue la Matei Basarab, semnul păcii fiind reînoirea bisericii Stelea din Târgovişte, unde fusese înmormântat tatăl lui Vasile Lupu [7]).

La necazurile suferite cu luptele în contra lui Matei Basarab se adaugă şi acelea pricinuite de Tătari, veşnic neastâmpăraţi [8]).

Cazacii, deşi mai pe urmă se înrudesc cu Vasile Lupu căsătorind pe Timuş cu Ruxanda, la început au avut mari lupte cu Moldovenii. Un episod [9]) din aceste lupte cu Cazacii se găseşte în poezia malo-rusă. Hmelniţchi îi cere lui Vasile Lupu cedarea oraşelor şi „o jumătate baniţă de bani“. La această cerere Vasile Lupu ar fi răspuns :

„Căpitan Hatman Hmelniţchi,
După tată Zinov Bogdan Cygrinski,

---

1) idem p. 273.

2) ibidem p. 273.

3) Hurmuzache E. „Documente privitoare la Istoria Românilor“, vol. II p. II, Buc. 1884 doc. DCXI p. 523 ; DCXII p. 524.

4) idem doc. DLXXI ; DLXX.

5) ibidem doc. CLXXIV.

6) ibidem doc. DLXXVI.

7) Xenopol A. D. o. c. vol. VII, pag. 41 ; Motagna V. „Epoca lui Matei Basarab şi Vasile Lupu“, în rev. „Cercetări Istorice“, p. 453-544, an. XIII-XIV, Iaşi, 1940.

8) Kogălniceanu M., Letopiseţele, tom. I p. 294.

9) Ionescu-nişcov, T. „Un episod din vremea lui Vasile Lupu în poezia malo-ruaă“, art. în Rev. Ist. an. XIX Nr. 1-3-1933, p. 39-44.

Cu tine nu mă voiu lupta,
Şi nici nu mă voiu împăca,
Şi nici oraşele valahe nu le voiu ceda".

Acest episod ne arată cât era de cunoscută personalitatea lui Vasile Lupu de contemporani, încât şi poezia malorusă are însemnări despre războaiele şi politica acestui Domn român, veşnic mânat de dorul de a fi cuceritor, în fruntea bisericii şi tot odată reformator.

Căsătoria Ruxandei cu Timuş, Vasile Lupu a făcut-o forţat de împrejurări. Matei Basarab nu vedea cu ochi buni această înrudire şi alianţă cu Cazacii. „Şi într'acest an — scrie Cronicarul — au căutat afacere Vasile Vodă şi veselie fiicei sale Ruxandei după Timuş feciorul lui Hmil Hatmanul Cazacilor. Mare netocmeală în de potriva caselor şi firilor. Această parte era o domnie de 18 ani, şi Impărăţiei cu bişug şi cu cinste sămănătoare; ear ceia laltă parte de doi ani eşită den ţărănie Ruşinile cu Lado, Lado pren toate unghiurile. Ginerile numai singur chip de om, eară toată firea de hiară". [1])

O altă fiică a lui Vasile Lupu, Maria, se căsătoreşte cu Ianuş Radziwil, căsătorie propusă de Rákóczy, la care luă parte P. Movilă, Kemény din partea Ardealului, Ştefan şi Radu Creţulescu, Diicul Spătarul [2]), precum şi Mitropolitul Munteniei cu un prieten al său din partea lui Matei Basarab, figură aleasă de ierarh şi apărător mare al ortodoxiei [3]).

Nici această căsătorie se pare a nu fi fost făcută cu toată inima de Vasile Lupu. „Numai cu ce inimă şi sfat au făcut acea casă după om de lege calvinească... de mirat au rămas vacurilor această casă, cum au putut suferi inima lui Vasile Vodă să se facă" [4]). Contra căsătoriei era Toma Toma Vornicul şi Iordache Vistierul, iar pentru căsătorie Todiraşcu Logofătul şi Ureche Vornicul. Chiar Vasile Lupu a intervenit pen-

---

1) Kogălnlceanu M., Letopiseţele tom. I, p. 296; despre căsătoria Ruxandei şi a Mariei, vezi: Gane C. o. c. vol. I, p. 286-316.

2) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI. p. 122.

3) Tomescu C. N. „Curs de Ist. Bis. Rom. pentru an. II", Chişinău 1940 p. 119; Hurmuzache o. c. vol. IV. p. 2 doc. DCXVIII.

4) Cogălniceanu M. Letopi, I, p. 284;

tru desfacerea căsătoriei; „Inţălesem din boieri bătrâni cum să fie vrând Vasile Vodă în Suceava atunci şi să-şi despartă fata de Domnu său Raţivil; eară ea n'au primit, zicând tătăni. său să fi socotit întâi lucrul, nu mai pe urmă". [1])

Soarta fiilor lui Vasile Lupu se pare a nu fi fost prea strălucită datorită certurilor politice, căci „curând după aceste zarve cu Matei Vodă, pentru să potolească Vasili Vodă vrajbele sunate, pre fiul seu Ioan Vodă lau trimis în Tarigrad, unde s'au săvârşit şi vieaţa" [2]).

Deşi fiul său era ostatec la C-pol, totuşi Vasile Lupu avea agenţii săi la poartă.

Printre cei puşi de Vasile Lupu spre a interveni şi-l susţine la Poartă era renumitul Curt Celebi, care devenind periculos fu omorât. [3]) Antonio Grillo prim dragoman al Veneţiei, îl susţine într'atât pe Domnul Moldovei contra lui Matei Basarab, încât Vasile Lupu consimte să-şi mărite pe fiica sa cu un fiu al acestuia, căsătorie care nu dură mult, căci în 1648 este arestat de Vasile Lupu în Moldova, iar în 1649 are soarta lui Curt Celebi [4]).

Susţinător al lui Vasile Lupu mai era şi agentul său Dumitrache, un grec bogat, a cărui fică se căsători cu Toma Cantacuzino [5]).

Un capuchehae de mare însemnătate a fost Vistierul Păladie. Sub acest moldovean începe rolul trimişilor, nu nu mai politic, ci şi bisericesc cu Patriarhia [6]).

Printre susţinătorii lui Vasile Lupu sunt amintiţi; Iorga Vistierul în 1645, Dumitrachi, Pavlachi 1646, Gheorghe Ghica 1652, iar pe timpul lui Ştefăniţă fiul lui Vasile Lupu este capuchehae grecul Panaioti [7]).

---

1) Idem p. 286.

2) Ibidem p. 282 şi indicaţiile lui Codurachi D. Ion „Soli şi agenţi ai Domnilor Moldovei la poartă în sec. XVII", Buc. 1920 p. 24.

3) Sârbu „Matei Basarab ausvärtige Bezienhungen p. 83-84, 85, 211-212; Iorga studii şi doc. vol. IV. prefaţă, cf. Codurachi o. c. p. 27.

4) Hurhmuzachi a. c. vol. IV p. II. p. 513, 566, 570, vol. IX p. I p. 4 cf, Condurachi o. c. p. 28.

5) Idem p. 39, vezi şi indicaţiile.

6) Condurachi I. D. o. c. p. 39-40.

7) Idem, o. c. p. 42-43.

Sub Vasile Lupu, capuchehaele având strânse legături cu Patriarhia de Constantinopol, vor avea şi rolul să supravegheze pe mitropoliţi (patriarhi desigur), să le verifice cheltuelile anuale şi chiar să se amestece în chestiuni de ordin pur bisericesc [1]).

Neprietenia cu Matei Basarab l-a dus pe Vasile Lupu la cădere. Intrigile şi războaiele cu acesta l-a făcut să-şi piardă tronul, pe care-l luase tot prin intrigă şi răscoală, dar bine intenţionat pentru poporul moldovenesc.

Faima lui Vasile Lupu trecuse hotarele ţării. Inceputul căderii sale, cronicarul îl aseamănă cu surparea munţilor înalţi şi a malurilor înalte care „pe cât sânt mai mulţi, pre atât şi durăt fac mai mare când se pornesc... în tr'acela chip şi casa lui Vasilie Vodă de atâţa ani întemeiată cu mare cădere şi risipă, şi apoi la deplină stângere au purces de atunci“ [2]).

Lupta contra lui Vasile Lupu este începută de către boierii nemulţumiţi: Ştefan Gheorghe, Ciogolenii şi Ştefan Gărdariul, fapt despre care Domnitorul aude de la un turc din Focşani, dar pe care nu-l crede [3]). Ştefan Gheorghe închee chiar un tratat cu Ràcoczy pentru a-l răsturna pe Vasile Lupu [4]). Ràcoczy începe atacul primul [5]), şi după înţelegerea cu Ştefan Gheorghe trebuiau să intre în ţară în timpul Paştelor [6]). Nici intriga lui Vasile Lupu nu dăduse greş până la o vreme contra lui Matei Basarab. El primeşte odată pe un ceauş dela Sultan, venit să confirme pe fiul său Domn în Moldova, iar pe el în Muntenia, unind astfel cele două ţări sub sceptrul unei singure familii, promiţând însă urcarea tributului [7]).

Planul lui Ştefan Gheorghe a fost bine studiat. El se prezintă la Curte într'una din zile. înştiinţând pe Domnitor că i-a venit „veste de boală foarte grea a giupânesei“. Ştefan se duce la satul său Bogdana „sub munte“. Armatele ungureşti sub

---

1) ibidem p. 54.
2) Cogălniceanu M. Letop. I, p. 296-297.
3) idem p. 297.
4) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI, p. 184,
5) idem p. 194.
6) Cogălniceanu M. Letop. I, p. 297.
7) Xenopol A. D. o. c. vol. VII, p. 32.

conducerea lui „Kemini Ianăşi“, bine organizate, veniseră „pren potice“, iar Muntenii sub comanda lui Dicul Spătariul“ [1]) trebuiau să se întâlnească cu aceştia. Vasile Lupu a presimţit acest lucru „că den biserică l-au lovit gânduri de purcesul Logofătului aşa fără nădejde“. Spătarul Ciobolea, ferindu-se de mânia Domnitorului „pentru pânea şi sarea“ mâncată de la el, îl descopere pe Ştefan Gheorghe că „este adevărat viclean“ şi că oştirile lui Ràcoczy şi Matei Basarab, cu care acesta se înţelesese, erau gata [2]). Ciogolea îi trimite lui Vasile Lupu această veste printr'o scrisoare înmânată de Ioasaf Egumenul, la primirea cărei Domnitorul „s'au simţit cuprins de primejdie“. Cu deslegare de la „Vlădica Varlaam“, Ioasaf spune domnitorului că autorul scrisorii este Ciogolea, pe care l-a şi chemat de a spus totul, fiind apoi arestat. După Ştefan Gheorghe pleacă Sculi, Iacomi şi Alexandru Costin cu scrisoare prin care Domnitorul îi invită la Curte. La fel i se trimite scrisoare şi Gărdarului care se prezintă [3]). Intrebat fiind de complot, acesta neagă. Soseşte Costin, şi-i spune că Iacomi a fost omorât, iar Ungurii sunt la Bacău. Ajungând Ungurii la Roman, iar Muntenii la Focşani, Vasile Lupu porunceşte şi Seimenii omoară pe Ciogolea şi Gărdar, în faţa jitniţei din Curte [4]).

Pentru Vasile Lupu se pune acum o grea problemă. Toată strălucirea şi confortul Domniei trebuiau schimbate cu pribegia. Dar încotro să plece? La Turci, Tătari sau Cazaci?

Ia drumul Hotinului, trimiţând înainte la Hmil pe Stamate Hadâmul Vel Postelnic. La Cetatea Neamţului unde „era toată inima avuţiei“, Domnitorul trimite pe Ştefăniţă Paharnicul să „apuce averea“, cu care trece apoi pe la Cameniţa încredinţând-o lui Mihai Stegariul, rudă cu Miron Costin. Ungurii se găseau la Roman. Ştefan, pârcălabul de Soroca îl opreşte pe Stamate. Vasile Lupu trimite atunci pe Grigore Comisul, Ştefăniţă Paharnicul şi Neculai Buhuşi Jitnicerul, să-l prindă pe pârcălab, pe care-l şi omoară pe cale, nişte

---

1) Cogălniceann M. Letop, I, p. 298.
2) idem p. 298.
3) ibidem p. 299.
4) ibidem p. 300.

oameni din Hânceşti, iar cei trei iau drumul spre Hmil [1]). Ungurii şi Muntenii sosesc la Iaşi Kemeny pune Domn pe Gheorghe Ştefan, deşi râvnea şi Diicul Spătarul. In biserica Sf. Nicolae îi citeşte molifta de Domnie Ghedeon al Huşilor, căci Varlaam era „eşit la munte". „Şi aşa stătutau Domn Gheorghie Ştefan Vodă" [2]).

Vasile Lupu nu se lasă mai pre jos. Acest Domn care din cauza unei Domnii îmbelşugate pare a fi dus o viaţă, potrivită timpurilor, cam uşuratecă, dedându-se la „sburdăciune", care „naşte păcatul, şi pre păcat îl urmează mâniea lui Dumnezeu", luând fetele oamenilor la „ţiitorie" el cu casa lui, şi nepoţii care „cu toate faptele mai pe urmă s'au arătat cu mare osândă asupra casii lui Vasilie Vodă" [3]), vine cu ginerile său Timuş, dar în luptă este bătut din nou de Munteni şi Unguri, deşi spusese la sosirea lui Stefăniţă cu averile de la Neamţ că „de acum înainte până la cămeşă'mi voiu da, şi nu vor râde neprietenii" [4]). Boierii se întoarseră „la domn tânăr".

Vasile Lupu se retrase la Iaşi. Peste el veni Gheorghe Stefan, forţându-l să primească lupta de la Sârca, locul nenorocirii sale. „Gonitau gonacii pe Vasile Vodă până aproape de Prut" şi muriră în această luptă Nichita Vameşul, Isac Clucerul şi Gheorghe Hatmanul fratele Domnitorului. „Vasilie Vodă după acest răsboiu au trecut Nistrul la Raşcov, şi acolo petrecând câteva zile, s'au mutat la Bolodjin un oraş căzăcesc, şi de acolo au trimis pre Iordache Vistiernivul sol la Hmil Hatmanul cuscrăsău" [5]).

In acest timp Gheorghe Stefan atacă Suceava. Timuş vine cu Cazacii, dar după obiceiul lor, aceştia se dedau la chef şi jafuri, „ruşinând Cazacii femei şi fete". Gheorghe Stefan are o convorbire strategică cu Ungurii şi Leşii la Grigoreşti pe Siret, hotărând să meargă contra lui Vasile Lupu [6]). Leşii atacă primii. Apoi vin Ungurii şi Moldovenii contra lui Timuş. [7])

---

1) Cogălniceanu M, Letop, I, p. 301.

2) idem p. 302. Iorga spune că Varlaam s'a rnfugiat la Neamţ Ist. Rom. vol. VI p. 196.

3) ibidem p. 283-284.

4) ibidem p. 303.

5) ibidem p. 316.

6) ibidem p. 317.

7) ibidem p. 319.

Cazacii se retrag pe la Cernăuţi-Hotin spre Moghilău. Timuş se dedă din nou la jafuri, dar este cuprins de toate părţile de Unguri, Leşi şi Moldoveni [1]). In luptă Timuş moare, rănit greu la un picior [2]).

Cazacii predau cetatea Sucevii cu Doamna lui Vasile Lupu, Stefăniţă fiul [3]) şi cu toată averea. „Şi aşa s'au sfârşit răsboiul Cazacilor de supt cetatea Sucevei" [4]).

Tătarii nu se poartă destul de frumos cu Vasile Lupu. Ei îl ţin închis în localitatea Ghiöslâ, câteva luni, şi apoi îl trimit „în fiare la Crim" [5]), în anul 1654 la 13 Iulie.

La C-pol Turcii îl închid în vestita fortăreaţă Şapte Turnuri [6]), de unde va încerca prin daruri şi diplomaţie să-şi recapete tronul. In închisoare este ajutat mult şi de Greci, care nădăjduiau într'o reabilitare şi în grase despăgubiri. Arzând un cartier al C-polului, Vasile Lupu zideşte o biserică pe vechi ruine, instalându-se apoi în Bogdan Serayi, bolnav şi desamăgit. După raportul lui Giovanni Ballarino, din 16 Aprilie 1661, rezultă că Vasile Lupu a murit la această dată [7]). Trupul său a fost adus în ţară la 9 Februarie 1687 şi depus la Trei Ierarhi [8]), „unde oasele lor (adică a întregii lui familii) aiave sunt în lăuntru în Biserică, in a sa zidire" [9]).

După o domnie de 19 ani, Vasile Lupu sfârşeşte în exil. Cu toate păcatele lui [10]), vom căuta să cercetăm obiectiv roadele aduse Bisericii ortodoxe şi neamului românesc.

---

1) ibidem p. 320.

2) ibidem p. 321.

3) Despre Stefăniţă Lupu zis Papură-Vodă vezi : Andreescu C. I. şi Stoide C. A. „Ştefăniţă Lupu Domn al Moldovei" (1659-1661), p. 1-198, Buc. 1938.

4) Cogălniceanu M. Letop. I, p. 322.

5) Hurmuzachi E. Doc. vol. V. p. I. p. 22, cf. Babinger Fr. Originea şi sfârşitul lui Vasile Lupu, p. 22.

6) Iorga N. „Petrecerea lui Vasiln Lupu în exilul dela C-pol", An. Ac Rom. Mem. Sect. Ist. seria III, tom. XI, Buc. 1950, p. 5-7.

7) Babinger Fr. „Originea şi sfârşitul lui Vasile Lupu" p. 17-18 v. date.

8) idem p. 18.

9) Melchisedec Ep. „Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 monastiri şi biserici antice", Buc. 1885, p. 223.

10) Tanoviceanu I. „Restaurarea lui Vasile Lupu", An. Ac. Rom. Mem. Sect, Ist. seria II, tom. XXIV-1901, p. 1-28. Scriere care culege din documente numai partea negativă a domniei lui Vasile Lupu,

a) REFORMA POLITICĂ ȘI CULTURALĂ

Venit la Domnie cu ajutorul boierilor pământeni, prin formularea unor revendicări naționale contra grecilor, Vasile Lupu se arată bine intenționat pentru supușii săi Moldoveni.

Țara și locuitorii o duceau în belșug, căci „Vasile Vodă domnea cu mare liniște și cu pace, fără grije țeara de toate părțile, sta toți de neguțitorii și de agonisite; însă lăcomiea nice atuncea nu lipsea cu dări grele; ce având lăcuitorii țerii vreme de agonisite biruia toate acele greutăți despre domnie“ [1]).

Vasile Lupu caută un prototip de conducător. Sfătuit de Cantacuzini, el găsește în istoria Bizanțului pe Vasile I, al cărui nume îl și împrumută, lansând totodată svonul că s'ar fi trăgând din Aron Vodă, ultimul domn legiuit, fapt pentru care nici nu-l mai pomenește pe tatăl său Nicolae Aga în pomelnicul de la Trei Ierarhi [2]), El îndeamnă pe toți la muncă și câștig; „Putea voiu zice că săracu nu se afla pe acele vremuri, doar care nu-și vrea să aibă“ [3]). Moldova făcea negoț de aur, grâne, miere, cai etc. cu Polonia.

Domnitorul voia însă să conducă pe baze juridice. Voia ca supușii săi să aibă legi scrise. Astfel în 1646, Domnitorul Vasile Lupu are bucuria să vadă *„Carte românească de învățătură* la pravilele împărătești și de la alte giudețe cu zisa și cu toată cheltuiala a lui Vasile Voevodul și Domnul Țării Moldovei den multe scripturi tălmăcită den limba ilenească pe limba românească, în tiparul domnesc s'au tipărit în mănăstirea a Trei Svetitele în Iași dela Hristos 1646“ [4]). In afară că această carte alcătuită de Eustratie Logofătul, este un îndreptar pentru buna orânduială a nevoilor civile, ea se ocupă și de chestiuni pur bisericești. Astfel vom găsi în ea despre: „cel ce va fura den biserică lucru svințit“, „cel ce va cheltui banii bisericii“, „cel ce va fura lucru svințit den loc cinstit“, „oare ce lucru se chiamă svințit“, „cela ce va fura moaștii“,

---

1) Cogălniceanu M. Letop. I, p. 275.

2) Iorga N., „Vasile Lupu ca următor“, p. 212:

3) Cogălniceanu M. Letop. I. p, 283.

4) Bujoreanu I. M. „Colecțiune de legiuirile României vechi și noui“, vol. III Buc. 1885 p. 1-82; Bianu I. și Hodoș N. „Bibliografia românească veche“, tom. I. Buc. 1903 p. 156-158.

„cela ce va fura cruce den biserică“ [1]), „călugărul ce va fura pre egumen“ [2]), „pentru cei ce fac curvie cu călugăriţe“ [3]). „pentru ceia ce'ş leapădă călugăria şi'ş râd de cinul călugăresc“ [4]), „pentru certarea celor ce-ş vor lepăda călugăria“ [5]).

După cum reese din aceste paragrafe, din mintea alcătuitorului şi dorinţa Domnitorului, nu erau scăpate anumite puncte religioase. Nu sunt prea multe, dar atâtea câte sunt, ne arată intenţia religioasă a Domnitorului Vasile Lupu, în legiuirile sale.

Isvorul acestei Pravile este opera lui Prosper Farinacci [6]). un italian care a tradus poate din greceşte în latineşte, părţi din Basilicale. Intenţia lui Vasile Lupu era însă, de a fi în ajutorul sărăcimei prin legiuirea sa politică [7]), ţintind totodată la manifestări de continuare bizantină [8]).

Dar Vasile Lupu, deşi se interesa îndeaproape de ţara sa, însuşindu-şi numele lui Vasile I, nutre gânduri măreţe. Isaia Ostafievici comunica Ţarului că Meletie ar fi adus la cunoştinţa Sultanului, intenţia lui Vasile Lupu de a ocupa C-polul, pe când Sultanul va începe răsboiul contra Critului şi Maltei [9]) Lucrurile sunt desigur exagerate. Intriga lui Meletie nu reuşeşte, căci Sultanul dă ordin şi Meletie este omorât [10]).

Cert este că el nutrea gânduri pentru unirea Ţărilor române sub o singură dinastie. Poate inspirat de planul lui Mihai Viteazul,

Planuri de cucerire a Munteniei Vasile Lupu nutrea. [11]) Analiza psihologică a Cronicarului ne arată pe adevăratul râvnitor din omul Vasile Lupu. Mai precis Costin ne spune : „Orică nul încăpea Moldova ca pre un om cu hirea înaltă, şi Im-

---

1) Bujoreanu I. M. o, c, vol. III p. 12.
2) idem p. 15.
3) ibidem p. 47.
4) ibidem p. 68.
5) ibidem p. 69.
6) Peretz I. „Curs de Istoria Dreptului român, vol. II, p. I. Buc. 1928. p. 342-350 ; Iorga N, „Vasile Lupu ca următor", p. 214 ; idem Ist. Rom. vol. VI p. 135-136 : ibidem Art. et Lit. p. 71.
7) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 49.
8) idem p. 107.
9) Melchisedec Ep. Notiţe p. 209.
10) idem p. 210.
11) Cogălniceanu M. Letop. I. p. 277.

părătească mai mult decât Domnească; ori că silea să vază pre fiiul seu Ioan Vodă eşit la Domnie . . . ori că l'au îndemnat pre Vasilie Vodă marea netocmeală şi neprietenie ce avea mai de mult adică den boieria sa". [1]) La început Vasile Lupu voia să pună Domn în Muntenia pe fratele său Gavriil; „urmărea revenirea la sistemul unirii prin aceaşi dinastie a Domniilor româneşti" [2]). Mai târziu s'ar fi gândit la o domnie a fiului său.

Deşi venit la domnie, printr'o reacţie contra grecilor, Vasile Lupu simte nevoia acestor oameni. La 1652 divanul lui V. Lupu era compus din 8 greci şi 3 români. [3]) Dar nu numai în politică, ci şi în cultură, Vasile Lupu simte nevoia grecilor. El voia să facă din capitala Moldovei un centru cultural pentru întregul Orient. [4])

Prin căderea C-polului sub Turci, mijloacele băneşti fiind restrânse, ortodoxii nu puteau avea şcoli teologice ca pe vremuri. Vasile Lupu simţind această lipsă se gândea — şi char a realizat după cum vom vedea — să împlinească golul, înfiinţând renumita Şcoală de la Trei Ierarhi.

Vasile Lupu voia să dea ţării sale şi un *institut de cultură*, unde fiii boerilor să-şi lumineze mintea. La 15 April 1641 el cumpără de la Mihail Furtună, fost mare comis, cu 200 lei casa din uliţa ciobotărească, lângă heleşteul bahluiului, unde instală şcoala. Rector fu numit Sofronie Pociaţchi, element pregătit de Petru Movilă al Kievului, şi tot de el trimis la Iaşi. Se preda după sistemul colegiilor iezuite din apus şi a celor din Polonia; gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, muzica, geometria, astronomia şi teologia. [5]) La această operă de cultură, Vasile Lupu a fost ajutat nu numai de înţelegerea largă a lui Petru Movilă, dar şi de dorinţa aprigă pentru cultivarea românilor a lui Varlaam. [6]) Pe lângă această Şcoală

1) idem p. 277-278.

2) Iorga N. Inst, Rom. vol. VI, p. 63. 70, 71, 76.

3) Xenopol A. D. o. c. vol. VII, p. 17.

4) Melchisedec, Notiţe p. 218.

5) Iorga N. Inst. Bis. Rom. vol. I, p. 308; Radu B. „Voyage du Patriarche Macaire d'Antioche", Paris 1927 p. 191.

6) Tomescu C. N. o. c. p. 113, 127; Pop A. Z. N. „Biografia Mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei", p. 114, Buc. 1940.

funcţiona şi o tipografie [1]). Tipografia este trimisă prin intermediul lui Petru Movilă din Lemberg. Din prefaţa Cazaniei lui Varlaam reese că tipografia a fost trimisă la Iaşi în 1642. [2]) Petru Movilă trimite Domnitorului, la cererile lui repetate, „monachi binecuvântaţi şi bineînvăţaţi dascăli" [3]). Sofronie Pociaţchi studiase, după informaţiile istoricului rus Bulgacof, în streinătate. La Iaşi el veni să formeze un centru de viaţă cărturărească dimpreună cu elevi de ai săi, de la Colegiul din Kiev [4]).

Şcoala avea nevoie de întreţinere. Vasile Lupu dărueşte dascălilor Şcoalei 3 moşii: Răchitenii, Tămăşenii şi Juganii din Roman. Soarta acestor ajutători ai planurilor lui Vasile Lupu de a promova cultura în ţările noastre, după plecarea lui, se înrăutăţeşte. Pe la 1656 ei sunt alungaţi de Gheorghe Ştefan şi înlocuiţi cu greci. [5]) Şcoala îşi începuse activitate în 1639. [6])

Intenţiile lui Vasile Lupu au fost alimentate şi de zelul lui Petru Movilă. Acesta simţind pericolul calvinismului, care se răspândea în Ardeal şi chiar şi în Moldova, îl îndeamnă şi ajută pe Vasile Lupu să înfiinţeze Colegiul. [7]) Intreaga revoluţie a cărţii româneşti în Moldova, o face Varlaam, prin tipărirea „Cărţii de învăţătură". [8]) Fiu de răzeş din ţinutul Putnei, pare să fi răsărit din neamul lui Moţoc. [9]) In 1610 îl găsim egumen la Secu, In 1621 *se duce la Kiev la Petru Movilă*, căruia îi povesteşte minunea săvârşită cu moaştele Sf. Ioan cel Nou, când vrând să le ascundă de frica năvălirii Cazacilor, n'au putut fi ridicate [10]). La 23 Sept. 1632 prin sprijinul lui Petru Movilă, însă apreciat şi de Moldoveni, ajunge direct

---

1) Racoveanu Gh. „Gravura în lemn la Mănăstirea Neamţul," Buc. 1940 p. 12 col. II.

2) Melchisedec, Notiţe p. 226.

3) Macarie tom. XI p. 497 cf. Melchisedec, Notiţe, p. 195.

4) Melchisedec, Notiţe, p. 193-194.

5) Melchisedec, Notiţe, p. 190.

6) idem p. 217; vezi şi Minea, . „Din istoria culturii româneşti", cap. I, p. 5-41, Iaşi 1935.

7) ibidem p. 213.

8) Iorga N. Inst. Rom. vol. VI. p. 127.

9) idem p. 130.

10) idem Ist. Bis. Pom. vol. I. p. 304-305; Tomescu C. N. o. c. p, 125-126.

Mitropolit [1]). Pe la 1610 traduce „Leastvița“ lui Ion Scărarul pe două coloane, iar în 1640 tipărește „Cartea românească de învățătură“. [2]) La înscăunarea sa ca Mitropolit în 1632, Meletie Sirigul „cel mai vestit teolog filosof grec“, i-a ținut un discurs în grecește [3]). A avut și rol politic. Este trimis de Vasile Lupu pentru a-l împăca cu Matei Basarab, ceea ce-i reușește. Actul frăției dintre Domni nu-l posedăm, dar el a existat [4]). Frăția vizibilă se face prin zidirea de către Matei Basarab a Sovejei, și restaurarea bisericii Stelea din Târgoviște de către Vasile Lupu. [5]) Odată cu scăderea puterii Domnului Moldovei, Varlaam dându-și seama de evenimente, se retrage din scaunul de Mitropolit. In 1653 se duce la Secul — mănăstire numită și Xeropotamul, deoarece fusese închinată Xeropotamului de la Sf. Munte [6]) — unde moare pe la 1657, între 18 Aug. și Dec. [7]), fiind îngropat „sub zidul din dreapta al Bisericii", inscripția fiind vizibilă și azi. [8])

— Lipsa de cărți pentru cler și popor, Varlaam, a voit să o împlinească. In 1641 el pune sub tipar „Cartea românească de învățătură“, în prefața căreia arată că totul s'a făcut cu mila Domnitorului Vasile Lupu și sprijinul lui Petru Movilă, „fecioru de Domnu de Moldova“, cartea terminându-se abea în 1643 [9]). Un an mai târziu, 1644, tipărește „Cele Șapte Taine“, alcătuită din grecește de Eustratie [10]), iar în 1645 „Răspunsurile“ la catehismul calvinesc, pe care-l găsise la Udriște Năsturel.

Este deci evident că la intențiile unor oameni de bine ca Petru Movilă și Varlaam, sprijinul lui Vasile Lupu este mai mult decât prețios. Implinirea a 300 de ani de la cel mai mare eveniment ce a avut loc în timpul și cu concursul neli-

---

1) idem Ist. Rom. vol. VI. p. 131 ; idem Ist. Bis. Rom. p. 304-305.
2) Pascu G. „Ist. Literaturii române din sec. XVII, Iași, 1922, p. 58.
3) Tomescu C. N. o. c. p. 117.
4) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI, p. 121.
5) idem p. 121-122.
6) Tomescu C. N. o. c. p. 112.
7) Pascu G. o. c. p. 57.
8) Tomescu C. N. o. c. P. 125-126.
9) Melchisedec, Notițe, p. 129 ; Pascu G. o. c. p. 62-63.
10) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 133.

mitat a lui Vasile Lupu, Sinodul de la Iaşi, este cea mai fericită ocazie de a ne reîmprospăta puterile, exemplificându-ne cât mai viu în sufletele noastre chipul Voevodului Moldovei, a lui Petru Movilă, Voevod al culturii din acea vreme în ţara noastră şi chipului de smerit monah, care deşi nu avea prea multă cultură, a dat dovadă de mare păstor dar şi de mare înţelegător al sufletului creştinului ortodox, Mitropolitul Varlaam.

b) SPRIJINITOR AL SFINTELOR LĂCAŞURI

Este necesar să vedem care a fost punctul de vedere al lui Vasile Lupu, faţă de bisericile din Moldova, biserici luate în sens material, ca lăcaşuri de închinare.

Acest Domn care a apărat ortodoxia cu toate mijloacele sale de om puternic şi influent, atât în ţară cât şi în orientul creştin şi la poarta Otomană, [1]) deşi a domnit aproape 20 de ani, n'a zidit prea multe biserici.

In satul Serbeşti din judeţul Neamţ, Vasile Lupu zideşte o biserică închinată Sf. Gheorghe, a cărei zidire se începe în Martie şi se sfârşeşte în Noembrie 1637. [2])

In Iaşi, la Copou, Vasile Lupu zideşte o biserică închinată Sf. Atanasie în 1638. Această biserică a fost refăcută în 1702. Sfinţirea din 1638 i-o face Patriarhul Ciril. Este închinată Mănăstirii Korakalla de la Athos. [3]) Ciril care a sfinţit-o este Ciril al Bereei, care se afla în Moldova cu gândul de a căpăta sprijinul lui Vasile Lupu, întrucât era dat afară [4]). Renovarea bisericii, fără să ne precizeze data, ne spune Melchisedec, că ar fi fost făcută de Ioan Constantin Duca. [5]) Biserica are şi o inscripţie. [6])

In Basarabia, la Orhei, se mai vede şi azi, (nu ştim dacă

---

1) Melchisedec, Notiţe, p. 174.

2) Idem p. 132. Biserica are o inscripţie in slavoneşte la începutul căre se găseşte marca Moldovei cu zimbrul.

3) Balş Gh. şi Iorga N. „Historie de l'Art Roumain ancien, Paris, 1922- p. 407.

4) Melchisedec, Notiţe, p. 276-277.

5) Idem p. 277

6) Ibidem p. 176 : Iorga N. Ist. Rom. vol. VI, p. 80 aminteşte de inscripţie.

s'a păstrat sub stăpânirea vremelnică a U. R. S. S.) Biserica de la marginea oraşului, zidită de Vasile Lupu. Inconjurată de ziduri prevăzute cu posturi de pândă şi aşezată pe muchea unui deal, domină văile Orheiului. Se pare să o fi zidit şi cu scop ofensiv. [5])

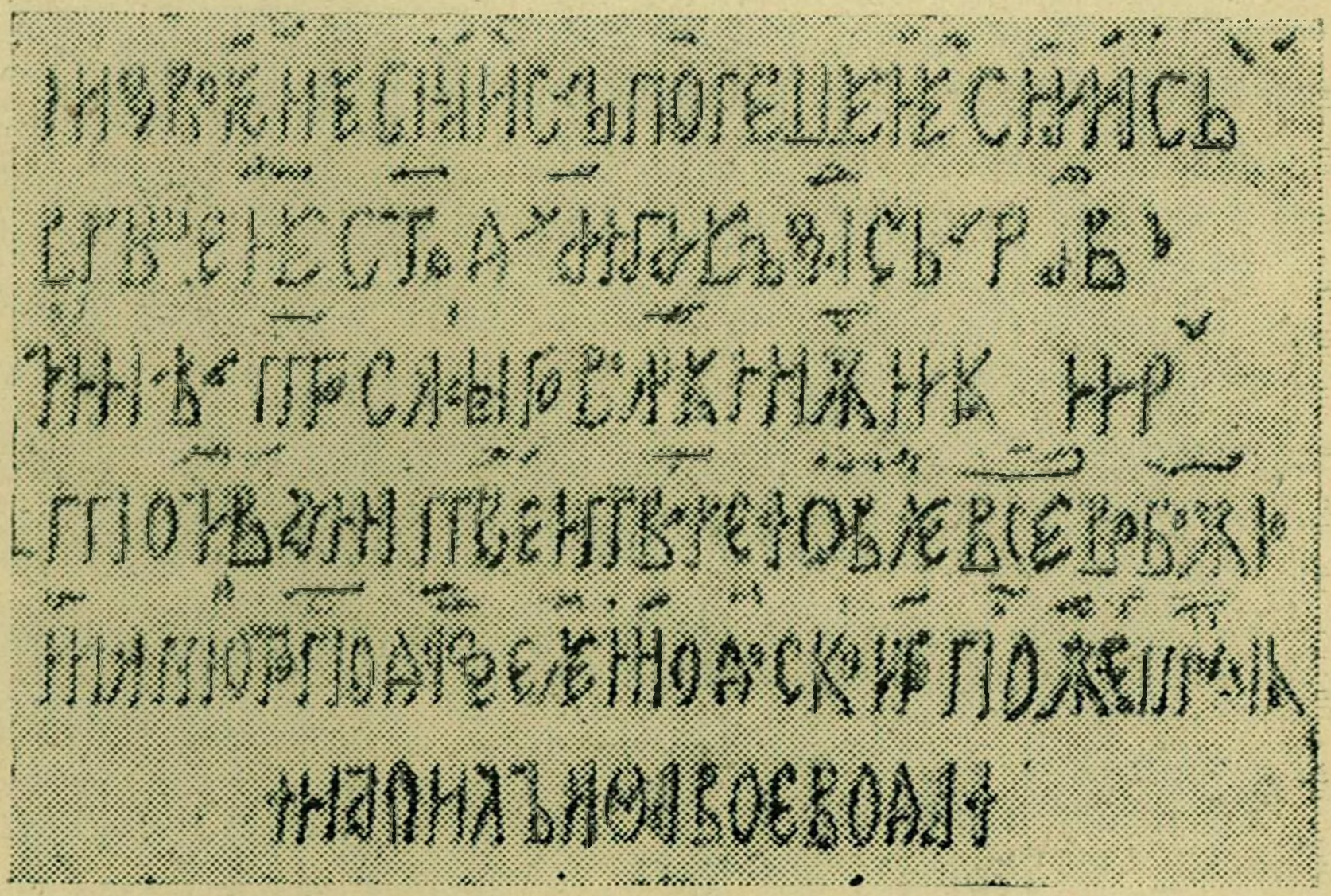

Inscripţia de pe uşa bisericii Sf. Dumitru din Orhei, zidită de Vasile Lupu, Domnul Moldovei:

„Eu Vasile Voevod, prin mila lui Dumnezeu, domn al Moldovei, doamna Teodosia şi fiul nostru Ioan Voevod, am început şi clădit cu voinţa Tatălui, cu ajutorul Fiului şi binecuvântarea Sf. Spirit, această biserică închinată prea Sfântului şi marelui mucenic Dumitru făcătorul de minuni".

---

5) Incepând din anul 1927, D-l Prof. C. N. Tomescu dela Facultatea de Teologie din Iaşi, făcea în cadrul Seminarului de Ist. Bis. Rom. catedră al cărei titular este D-sa un pelerinagiu, în fiecare an in luna Mai, la mormântul Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Tot din cadrul acestui Seminar făcea parte şi vizitarea mănăstirilor basaranene. Cu ocazia vizitării mănăstirii Curchi din jud. Orhei, D-l Prof. C. N. Tomescu la înapoierea de la mănăstire trecea prin oraşul Orhei, unde depunea o coroană de flori la statuia lui Vasile Lupu din centrul oraşului, vorbia D-sa arătându ne în trăsături frumoase urmele însemnate de românism în Basarabia şi rolul lui Vasile Lupu. Sub privirile pline de ură ale jidanilor, studenţii teologi intonau cântece religioase şi patriotice (Această statiue se găseşte depusă în Iaşi, în fosta piaţă Cuza Vodă). La eşirea din oraş ne opream la Biserica lui Vasile Lupu. D-l Prof. C. N. Tomescu dădea explicaţii necesare studenţilor şi publicului din oraş.

Au ocazia împăcării cu Matei Basarab renovează biserica Stelea din Târgoviște, unde era înmormântat tatăl său, Nicolae Aga, pe care din motive de tactică politică nu-l trece în pomelnicul de la Trei Ierarhi.

Biserica Stelea e renovată în stilul Trei Ierarhilor, însă mai modestă ca ornament și stil. [1])

In anul 1650 August 12, se pare că a fost sfințit în Moldova călugărul Gavril — devenit Gavril Miakici — din Serbia Cu această ocazia Vasile Lupu, boerii și episcopii fac o danie anuală mănăstirii Lipovina din Croația de 5000 mii de aspri, plus 500 pentru urmași, danie pe care va trebui s'o facă anual și moștenitorii Domnitorului. [2])

După descrierea lui Paul de Alep, Vasile Lapu „marele prinț" zidește la Galați biserica Sf. Dumitru. [3]) In realitate este biserica Sf. Nicolae, deoarece Paul de Alep face o confuzie de nume. [4])

In Ticușul Nou de lângă Brașov, Vasile Lupu zidește o biserică în stil arhitectonic moldovenesc, pe care o zugrăvește și înzestrează cu cele necesare. [5])

Părintele Tulească, paroh în Dolhasca-Baia, student la Facultatea de Teologie din Iași, în dorința de a face cunoscută Biserica Probota-Baia, a alcătuit o broșură. Anterior însă a răspândit o serie de fotografii publicului. In lucrarea P. C. Sale are și stema pusă de Vasile Lupu la reparația Probotei, stemă pe care o reproducem. (Stema este luată după N. Ghica-Budești și Gh. Balș, „Mănăstirea Probota", Buc. 1909; referințe se mai pot găsi în rev. „Candela", Nr. 3-1885, p. 147 și Marele Dicționar Geografic, vol. V, p. 105-109).

Inscripția este următoarea: „Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh Io Vasile Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, văzând învechite lucrurile Mănăstirei a îngrădit biserica în anul 7154", adică 1646.

---

1) Balș și Iorga o. c. p. 367-368.

2) Bărbulescu, „Relations des Roumains", cf. Meteș St. „Istoria bisericii vol. I, Sibiu 1935 p. 256-257.

3) Radu B. o. c. p. 148.

4) Idem p. 4.

5) Teculescu H. „Oameni și locuri din Târnăva Mare", p. 256-257 cf. Meteș Șt. o. c. p. 348;

In ce privește zidirile de biserici, monumentul de epocală importanță pentru români cât și pentru Vasile Lupu în special îl ocupă biserica Trei Ierarhi din Iași.

N. Iorga spune că după ce Vasile Lupu refăcu biserica din Suceava, zidi Trei Ierarhii. [1]) Intr'o scrisoare cu data de 13 Sept. 1638, Vasile Lupu roagă pe Feodor Feodorovici de la biroul ambasadorilor, să introducă la Țar pe Cămărașul Isaia Ostafievici, pentru a-i cere pictori. Cerea voie totodată ca pictorii români să fie lăsați liberi să picteze catapiteazma și răstignirea, după „obiceiul nostru bisericesc". [2]) La 12 Iulie 1639 Vasile Lupu comunică Țarului vești despre războiul Turcilor cu Perșii, și-l roagă să dea drumul pictorilor deoarece biserica e gata însă, „așteptăm numai s'o împodobim cu podoabele ce se fac în împărăția ta ortodoxă prealuminată. [3])

Icoanele sosesc în țară în Dec. 1639 și Vasile Lupu e mulțumit de executarea lor, fapt pentru care „lăudat va fi și numele Impărăției Tale în toată vremea de tot clirul sfintei biserici, până când va sta pământul acesta" [4]). Biserica avea deci zidul terminat și catapeteazma făcută.

Printr'o scrisoare din 7 Mai 1641 Vasile Lupu roagă pe Țar să-i trimită „meșteri pictori" [5]), desigur pentru întregul interior al bisericii Trei Ierarhi. Țarul îi răspunde la 18 Mai 1641, că a primit pe solul Ostafie Mitnin și că i trimite pe pictorii Sidor Pospeev și Iacov Gavrilov, pe care să-i trimită înapoi imediat ce vor sfârși pictura, celelalte icoane care se aflau în lucru la Moscova, sunt sub supravegherea călugărului trimis de Vasile Lupu, Silvestru. Cum vor fi gata lucrurile în țară. [6]) Vasile Lupu, îi mulțumește Țarului și-l asigură că vor fi trimiși pictorii după ce vor termina. [7])

Din scrisoarea Țarului cu data de 7 Ianuarie 1642, rezultă că Vasile Lupu a trimis la Țar, pe un fugar cu numele

---

1) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI, p. 79; idem „Art et litterature roumains" p. 64-65.

2) Dragomir S. „Relațiile Bisericii Românești cu Rusia în veacul XVII, Buc. 1912, extras din An. Acad. Rom. tom. XXXIV. p. 93 anexa X.

3) Idem anexa XI p. 94.

4) Ibidem anexa XII p. 94.

5) Ibidem anexa XIII p. 95.

6) Dragomir S. o. c. p. 97.

7) Idem p. 96 anexa XIV.

de Mihail Ivanov, o scrisoare în care cere iarăşi pictori. Ţarul l-a eliberat pe Ivanov şi i-a trimis Domnitorului pe pictorii Deico Iacovlev şi Pronca Michitin. [1])

Zugravii au terminat lucrul la Iaşi în August 1642. [2]) Biserica fusese sfinţită în Mai 1639. [3]) Desigur s'a făcut slujbă în biserică înainte ca întreaga pictură să fi fost terminată. Odoarele, policandrele, candelile, linguriţele, perdelele şi legătura cărţilor s'au făcut până în 1641 [4]). Balş şi Iorga ne spune că această biserică, monument de arhitectură moldovenească, remarcabilă prin bogăţie şi ornamentaţie a fost zidită în 1639 [5]) Desigur se referă la data sfinţirii.

Descrierea amănunţită a biserici Trei Ierarhii o face Paul de Alep. [6]) Letopiseţul marturiseşte la fel că Vasile Lupu a zidit această biserică. [7])

Melchisedec dă o întreagă listă de lucrurile de artă: broderii, candele, candelabre, dvere, procoveţe etc. care se mai păstrau încă pe timpul lui. Obiectele din lista lui Melchisedec erau făcute la Constantinopol. [8])

Vasile Lupu voia însă să dea o mai mare importanţă bisericii sale. Pentru a-şi satisface această dorinţă, care desigur era şi de ordin sufletesc, el cere de la C-pol moaştele Cuvioasei Paraschiva.

Letopiseţul ne dă ca dată a aducerii moaştelor anul 7148 (1640), iar pentru date privitoare la viaţa Cuvioasei Paraschiva trimite la mineiul pe Oct. ziua 14. [9])

Inscripţia de pe racla Cuvioasei Paraschiva, după care se inspiră şi N. Iorga, [10]) ne arată că moaştele au fost aduse

---

1) Ibbidem p. 98, anexa XVI.
2) Ibidem p. 27.
3) Iorga N. Ist. Ist. Rom. vol. VI, p. 80-82.
4) Idem Ist. Bis. Rom. vol. I. p. 307.
5) Balş şi Iorga o. c. p. 364-367.
6) Radu B. o. c. p. 182-191 ; Melchisedec, Notiţe, p. 182-186, şi 187.
7) Cogălnicennu M. Letop. I, p. 283.
8) Melchisedec Notiţe p. 176-181.
9) Cogălniceanu, Letop. I, 283.
10) Iorga N. Inst. Bis. Rom. vol. I, p. 307. Vezi despre Cuvioasa Paraschева cartea „Lauda Moldovei" de Diac. V. Gh. Vasilache — azi Protosinghel şi Predicator al Sf, Patr. Române — Tip. M. Neamţ, 1936 p. 32. O minunată predică şi un frumos istoric, din care se înalţă sensul vieţii înalte creştine.

la 12 Iunie 1641. In întâmpinare le iese la Galaţi şi Ismail o delegaţie de boeri, Episcopii Evloghie al Romanului şi Gheorghe al Huşilor. Din partea Constantinopolului venise : Ioanichie de Heracle, Partenie de Adrianopol şi Teofan de Paleopatra. Domnitorul merge călare din urma convoiului. In acelaş an Vasile Lupu dobândi pe fiul său Ştefan. [1])

Acesta este istoricul şi tot ce se ştie până în prezent despre „vestita sa ctitorie Trei Ierarhi din Iaşi, una din minunile de artă din Orient". [2])

Biserica Trei Ierarhi are caractere armene, georgiene, persane, ruse şi musulmane, deasemenea occidentale. Arhitectul bisericii a fost un grec de la C-pol, anume Ienache Etisi care, se pare a adus influenţele ornamentale orientale, influenţe venite la C-pol prin lucrătorii din acele ţinuturi. Se poate ca influenţa să fi venit şi prin cea de a doua soţie, circaziana Ecaterina [3]). De altfel bisericile lui Vasile Lupu au avut şi ceva din formalismul rusesc, influenţă venită din Kievul lui Petru Movilă [4]).

Din bisericile construite de Vasile Lupu se desprinde stilul epocei lui. La aceste biserici, „românesc, tradiţional e numai planul general al bisericilor, obişnuinţele cu linii gotice adaptate încă de pe vremea lui Ştefan cel Mare. O oarecare armonie e determinată doar de acest vechiu canon al construcţiei, cu care lumea era prea deprinsă ca să poată fi înlocuit. Incolo e o artă compozită, ca a Ruşilor însişi, care fac de multă vreme un astfel de amestec, o artă de cumpărare pentru o ţară bogată, acea artă imperială, într'un cuvânt". [5])

După cum vedem, deşi hărţuit de războie, năvăliri, intrigi, dorinţi de a stăpâni, dorinţă de a fi ajutător şi veşnic sfătuitor al scaunelor patriarhale, Vasile Lupu găseşte răgaz, în aceşti 19 ani de domnie, să facă şi biserici [6]). Nu sunt prea

---

1) Melchisedec, Notiţe, p. 173-174.

2) Tomescu C. N. o. c. p. 112.

3) Balş Gh. „Influences arméniennes et géorgiennes", V. d. M. 1931 p. 17.

4) Iorga N. „Vechea artă religioasă la Români", Hotin, 1934, p. 28.

5) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI, p. 82-83.

6) Pentru bună voinţa ce o avea faţă de biserici vezi; Mihailovi, Paul. „Documente moldoveneşti găsite la Constantinopol" (1462-1755) p. 36-45, Iaşi 1933.

multe la număr. Dar din câte sunt, vedem intenţia lui Vasile Lupu de a fi şi pe această cale un susţinător al ideei creştine. El rămâne în această ordine, prin neîntrecuta frumuseţe a Trei Ierarhilor. Poate ar fi zidit mai multe biserici, dacă visteria sa nu s'ar fi deşertat cu milă prea îmbelşugată în mâinile Patriarhilor din Orient. Prin cele ce a făcut, el rămâne pomenit şi sub numele de ctitor în istoria bisericii române [1]).

---

1) Vezi ; Constantinescu D. „Lucruri noui despre arhitectura şi pictura mânăstirii Golia", în rev. „Cercetări Istorice", cu XIII-XIV, Nr. i-e ; p. 263-294 Iaşi, 1940. Hlincea şi Golia nu le-am trecut în rândul ctitoriilor lui Vasile Lupu deoarece numai le-a renovat.

CAP. II

RELAȚIUNILE ȘI ROLUL LUI VASILE LUPU IN TREBURILE BISERICEȘTI ALE PATRIARHIILOR ECUMENICE

a) RELAȚIUNI CU PATRIARHIA DE CONSTANTINOPOL

Una din preocupările, care situiază pe Vasile Lupu într'o altă lumină decât pe oricare alt Domnitor român, este preocuparea religioasă. Nu atât rezolvarea chestiunilor religioase interne, cât dorința de a elucida probleme de ortodoxie integrală, situiază pe Vasile Lupu printre Impărații bizantini. Determinat poate și de o ambiție fără precedent, se pare că acest Voevod a fost atras mai mult de politica religioasă decât cea de stat. Nu se vorbește prea mult despre tendința lui Vasile Lupu de a uni sub un singur sceptru pe toți românii ca altă dată Mihai Viteazul, deși tendința aceasta a existat. Poate că lipsa informațiilor sale în materie de răsboiu l-a oprit de a duce la un bun sfârșit acest plan.

Predispoziția sa era alta. Era amestecul în politică pe cale de diplomație, nu de arme. Un interesant joc politic se făcea în vremea lui în jurul scaunelor de Patriarhi, mitropoliți și episcopi. Creștin ortodox convins, iubitor de fast ca un oriental, iubitor deasemenea de diplomație, Vasile Lupu își pune toată puterea de muncă in serviciul ideii realizărilor pe plan bisericesc, dacă pe câmpul de luptă a avut numai nenoroc.

Ocazia nu întârzie. Ortodoxismul era grav amenințat, mai ales exponenții legali, patriarhiile ecumenice. Pe deoparte jugul turcesc apăsa greu asupra orientului, iar pe dealta calvi-

nismul luptându-se cu catolicismul, voia cu orice preţ, să facă prozeliţi printre ortodoxi.

După Paul de Alep Vasile Lupu era un om modest, cunoscător al chestiunilor curente, inteligent, cu cunoştinţe despre operile vechi, moderne şi turceşti, abil în discuţii incât nici o inteligenţă umană n'ar fi putut reuni aceste calităţi. Recunoscut pentru generozitatea sa nu numai de patriarhi, mitropoliţi, călugări, dar chiar şi de Turci, negustori şi dervişi care jurau pe numele lui, Vasile Lupu care era respectat şi de Ţarii Moscovei [1]), avea să joace un mare rol, acela de apărător al ortodoxiei.

Imprejurările istorice din sec. XVII aduseră mare turburare Bisericii Ortodoxe. Elementul alinător, aşa cum ni-l prezintă istoria, se conturează în sufletul lui Vasile Lupu, în „zelul său pentru ortodoxie“ [2]) Dar la lupta şi stăruinţa lui Vasile Lupu intervine pentru salvarea ortodoxiei un alt român, Petru Movilă, care prin „Mărturisirea Ortodoxă“ a netezit drumul spre prestigiul Ortodoxiei, fără de care Patriarhia Ecumenică s'ar fi mărginit numai la un simplu protest contra calvinilor, făcut deja în Mai 1640 [3]).

Vasile Lupu, înţelegând că în acea vreme, prin sprijin bănesc poate avea cuvânt hotărâtor în ce priveşte prestigiul ortodoxiei, nu se dă înlături.

Astfel, înainte de a figura ca luptător care va sdrobi calvinismul, în fruntea clerului care aparţinea a trei limbi (greci, ruşi, români) Voevodul Moldovean, începe prin a sprijini puternic băneşte Patriarhia de Constantinopol, „asupra căreia înţelegea să poată exercita însă o supraveghere şi un contact cu adevărat de basileus“ [4]). Patriarhia de Constantinopol avea la începutul anului 1640, o situaţie financiară dezastruoasă, moştenită dela Patriarhul Timotei. Ciril Lucaris, împovărase deasemenea datoria Patriarhiei. Patriarhul Grigorie de Amasia lăsase şi el datorii, aşa că la 1624, se hotărâ să se pună o

---

1) Radu H. o. c. p. 179-180.

2) Enăceanu G. „Petru Movilă“ art. in rev. Bis. Ort. Rom. Nr. 3-1884, pag. 201.

3. idem Nr. 1-1884, p. 24.

4) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 108.

taxă şi un haraciu care să fie strâns până la Crăciun [1]). Ciril de Bereea, urmaş al lui Lucaris, înmulţi aceste datorii. Un consiliu care-i vădise faptele fusese surghiunit. Printre ei se afla şi Partenie de Ianina. Avu loc o plângere la Sultanul Murat, care sfârşi prin închiderea şi osândirea lui Ciril de Bereea, astfel că la 1 Iulie 1639, fu ales Partenie de Adrianopol [2]). Ceea ce era mai dureros pentru ortodoxie era faptul că, după istorisirea lui Meletie de Arta, creditorii erau ceauşi, bostangii, capugii, meşteri, Frânci şi Evrei [3]), deci oameni şi confesiuni care nu aveau nimic apropiat cu creştinismul, din contra îi erau duşmani.

Datoriile creşteau, iar certurile dintre Ciril Lucaris, care sfârşi ucis la 7 Iulie 1638, şi Ciril de Bereea cu partizani şi duşmani, aduse pentru prima dată intervenţia lui Vasile Lupu determinându-l să-şi ia „un rol pe care până atunci nu-l mai jucase vreun Domn român“, înlăturând de pe capul bisericii Ecumenice influenţele calvine şi catolice exercitate de imperiali şi Francezi [4]) influenţe care aduse distrugerea Patriarhiei de Constantinopol, mărindu-i datoriile şi întreţinând certurile dintre greci, oameni care se complac în asemenea situaţii.

In 1641 intervenţia lui Vasile Lupu este evidentă. Aruncând în cumpănă prestigiul său, greutatea pungilor de bani, împodobirea sa cu titluri imperiale, Vasile Lupu decide de soarta Patriarhiei de Constantinopol, fapt pentru care Partenie îi mulţumeşte dând totodată ca semn al influenţei mari a lui Vasile Lupu-Trei Ierarhilor din Iaşi, moaştele Cuvioasei Parascheva [5]), şi scoţând Patriarhia dela „mezat“ [6]).

Mai era o cauză a decăderii Patriarhiei de Constantinopol. Vasile Lupu o sesizează. Ea nu este numai jugul turcesc şi persecuţiile de tot felul, ci şi reaua administraţie.

---

1) Papadopulos Kerameus *'Αναλεκτα ἱεροσολυμιτι κῆς σταχυολογίας* IV Petersburg 1897 p. 93-97 cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor“ p. 216.

2) Papadopulos Kerameus o. c. p. 97-103, cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor, p. 217.

3) Vezi nota la Iorga N. „Vasile Lupu ca următor" p. 217.

4) idem p. 217.

5) Hurmuzachi o. c. vol. XIX p. 138-141 cf. Iorga No. „Vasile Lupu ca următor“, p. 217.

6) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI. p. 108-109.

Astfel el obligă pe Patriarh de a nu face nimic fără un consiliu format din 8 membri. Toate socotelele băneşti vor fi supuse epitropilor, boerilor şi capuchehaelor, motivând că Patriarhul singur nu poate să conducă, ci trebue ajutat [1]).

Un act din Mai 1641 ne arată că Voevodul Moldovean mai supuse Patriarhia şi altor condiţii. El cere suprimarea cererii = *ζητία* patriarhale ce se lua de la clerul eparhiilor, privită cu nemulţumire de toată lumea, retrăgând deasemenea şi chezăşia *ἐγγύη*, impusă arhiereilor. Lasă însă ca o amintire a regimului lui Ieramia al II-lea. — contemporan cu Petre Şchiopul, — „haraciul împărătesc". Numele lui Vasile Lupu, Tudoscăi şi a lui Ioan se vor pomeni pretutindeni. Odată cu trimiterea moaştelor Cuv. Parascheva, Partenie trimise alături de catastiful datoriilor şi Tomosul patriarhal [2]).

Vasile Lupu luă cunoştinţă de Tomos şi-i răspunse Patriarhului la 20 Aug. 1641 cu menţiunea ca, „iarăş, când se va întâmpla vreodată şi cerinţe şi nevoi aşa de mari, să-mi dea ştire şi mie, să mă amestec după ajutorul şi puterea pe care Domnul mi le-a dat". Comisiunea va plăti din alte venituri, datoriile netrecute în catastiful prezentat la Iaşi. Nu se va lua mită la acordarea Mitropoliilor; arhiereii vor fi aleşi după canoane, nedând decât peşcheşul tradiţional. Certurile să înceteze şi să se uite totul. Toţi cei osândiţi că au luat parte sau au fost contra lui Partenie, Ciril Lucaris şi Ciril al Bereei să poată dobândi orice demnitate de vor fi vrednici. Vor fi pomeniţi Nicolae şi Irina (părinţii lui a căror grad de rudenie nu se arătă) precum şi copilul Ştefan dăruit de Sfânta, căci Ioan murise [3]). Doi arhierei şi doi clerici vor vesti peste tot aceste reforme. De situaţie privilegiată şi scutiţi de orice dajdii vor fi Mitropolitul de Monembasia, care se îngrijise de trupul fiului mort aducându-l în ţară, cum şi *Meletie Sirigul*, „prea înţeleptul şi prea învăţatul dascăl", *numit la Eparhia Proilavei, Brăilei şi Smilului, care-i este şi „părinte du-*

---

1) idem p. 114-115.

2) Hurmuzachi o. o vol. XIX p. 141 şi urm. cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor, p. 218.

3) idem o. c. vol. IV, p. II, p, 512–513 : idem Fragmente III p. 118 : Iorga N. Studii şi documente, IV, p. 226 cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor p. 219.

hovnicesc". Orice nerespectare a acestor puncte, ar aduce întoarcerea banilor şi nulitatea scrisorii sale. Dacă vor fi respectate, Vasile Lupu îşi ia obligaţia de a se lupta cu duşmanii bisericii care sunt implicit şi ai lui, „în faptă şi vorbă, având nădejdea în Dumnezeu [1]).

In Septembrie acelaşi an, Patriarhul declară că se supune tuturor cererilor Voevodului Moldovean. Tot acum, ca un omagiu adus acestui sprijinitor, Patriarhul ridică la rangul de stavropighie locul de naştere al Voevodului, Arvanitohori din Eparhia Cervenului, [2]) „datoare a da numai 2000 de lei pe an" [3]).

Din expunerea acestor reforme pe care Vasile Lupu le indică şi cărora Patriarhia se supune, ne dăm seama că Vasile Lupu simţind punctul nevralgic care compromitea prestigiul Patriarhiei Ecumenice, — reaua administraţie şi arghirofilia, — caută pe orice cale să înlăture aceste două lacune prin sprijinul său bănesc. Nu uită că, prin aceasta Patriarhia de Constantinopol se obligă la ascultare. Ascultare, pe care Voevodul Moldovean n'o speculează în interes personal, ci el cere intrarea în legalitate, desfiinţarea cămătăriei care circula sub forma de dar, încetarea certurilor, respectarea canoanelor, controlul cheltuielelor, iar pentru el personal o singură favoare, să se roage lui Dumnezeu. Condiţiunile impuse ne determină să conchidem că Vasile Lupu avea dorinţa vie de a ridica din starea de nenorocire şi de a repune în demnitate Ortodoxia, realizare pe care o va înfăptui cu ajutorul celuilalt moldovean, Petru Movilă, prin hotărârile sinodului de la Iaşi şi apariţia „Mărturisirii Ortodoxe", carte simbolică pentru întreaga Ortodoxie, ultima care a fixat după sinoadele ecumenice poziţia dogmatică şi canonică a Orientului creştin.

Meletie Sirigul [4]), despre care am amintit mai sus, se pare să fi fost — după istoricul rus Muraviev — personagiu venit în Moldova cu misiunea specială de a determina pe Vasile

---

1) Iorga N. „Vasile Lupu ca următor, p. 219-220.

2) Fapt despre care am amintit în cap. I.

3) Papadopulos Kerameus *Ἱεροσολυμιτιτικὴ βιβλ* IV, 373 cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor", p. 220.

4) Vezi despre el Melchisedec Ep. „Viaţa şi minunile Cuvioasei Maicei noastre Paraschevei cei nouă şi istoricul sfintelor moaşte" Buc. 1889 p. 65.

Lupu să ajute Patriarhia de C-pol. Sirigul roagă pe Mihail Feodorovici, Ţarul Rusiei, să scrie lui Vasile Lupu „să nu uite Marea Biserică a Constantinopolului, pentru că Vasile are putere şi mulţi oameni înstăriţi“ [1]). Tot de la Muraviev, aflăm prin Melchisedec, de recomandarea pe care o face Teofan al C-polului la moartea sa, ca Partenie şi cu Vasile Lupu adunând un sinod „să aleagă din tagma duhovnicească un păstor bun“ [2]).

Un grec cu numele de Ioan Petrov, scrie la Moscova, că fiind detronat Partenie de la Patriarhat s'a strigat la sfinţirea celui nou „anaxios“, „şi au scris despre aceasta principelui Vasile Vodă, (întrebându-l) ce gândeşte dânsul? Iar Vasile Vodă a scris despre el ca să nu-i facă nici o vătămare, ci numai să-l exileze în insula Cipru“; şi cum la numirea fiecărui patriarh, noul învestit trebuia să plătaască o taxă de 120.000 efimci, Vasile Lupu i a ajutat plătind 42.000 efimci. [3]) In 1645 Partenie cel tânăr, Patriarh de C-pol, scriind despre starea financiară precară a Patriarhiei, spune că de n'ar fi plătit Vasile Lupu de mai multe ori datoria de „două zeci şi cinci de mii de ruble, apoi Patriarhia noastră s'ar fi distrus“ [4]).

Dar Vasile Lupu, pentru a salva situaţia Patriarhiei, nu se bazează numai pe puterile lui. La 20 Februarie 1645 el intervine la Ţarul Mihail Feodorovici pentru a ajuta pe Partenie, Patriarhia înfăţişând Ţarului toată tragedia bisericii de sub stăpânirea Turcilor [5]).

Scopul ajutorării Patriarhiei de C-pol era asigurarea demnităţii întregii lumi ortodoxe. Numai astfel ne putem explica tendinţa lui de a ajunge urmaş al lui Constantin cel Mare la C-pol, dar fiind trădat de *Partenie al II-lea fost al Ohridei*, care făcu imprudenţa de a spune că mitra ce o purta pe cap (la slujba de Paşti în 1645) este de altfel o coroană destinată lui Vasile Lupu, fu nevoit să-şi slăbească intenţiile şi golească punga cu 15.000 taleri, pentru a pedepsi pe Partenie. Acesta neputând argumenta afirmaţiile, *deşi trecu la mo-*

---

1) Melchisedec Notiţe p. 199.
2) Idem p. 200.
3) Melchisedec, Notiţe, p. 200-201.
4) idem p. 206.
5) Dragomir S. o. c. p, 102-104.

hamedanism, fu spânzurat în faţa bisericii Sf. Sofia din C-pol [1])

De această putere se va bucura Vasile la conducerea Patriarhiei de C-pol până în 1651. Intre 1651-1653 influenţa sa va înceta, de acum va avea amestec în alegerea Patriarhului ambasadorul englez, care impune pe Ciril al III-lea şi apoi pe Paisie de Larisa, fapt ce „înseamnă încetarea puterii lui Vasile în conducerea bisericii ecumenice.“ [2]) Această stare se datoreşte, credem, scăderii resurselor băneşti a Domnitorului Moldovean, intrigilor ardelene si muntene, cât şi certurilor interne despre care atât Turcii cât şi Grecii aveau cunoştinţă.

b) RELAŢIUNI CU PATRIARHIA DE ALEXANDRIA

Primul reprezentant al scaunului Patriarhal din Alexandria, care întreţinea relaţiuni cu Moldova, este Nichifor zis Klaronzaunos (1639-1645). [3]) Nichifor veni în Moldova datorită certei pe care o avea cu călugării Muntelui Sinai, de la Metocul din Cairo. Ciril Lucaris le luase dreptul de a sluji în acest metoc. Nichifor muri, şi Vasile Lupu reuşi prin autoritatea de care se bucura, să fie numit Ioanichie de Bereea [4]). Chestiunea sinaiţilor, despre care există 10 scrisori în colecţia Hurmuzachi, Vasile Lupu o rezolvă în favoarea Patriarhului de Alexandria [5]). După Ioanichie, fu numit Patriarh, desigur în urma aceloraşi recomandări a lui Vasile Lupu. Paisie de Silistra. Nichifor care se prezentase la Vasile Lupu fusese numit şi el tot datorită Domnului Moldovei, în locul lui Mitrofan Critopulos. Mai înainte el purtase numele de Nicolae de Ascolo. Paisie fusese sfinţit chiar la Iaşi [6]).

Relaţiunile scaunului de Alexandria cu Şerban Canta-

---

1) Iorga N. „V. Lupu ca următor, p. 229, 230. Tomescu C. N. o. c. p. 117. De altfel cearta porneşte şi pentrucă Partenie s'a arătat ostil Sinodului dela 1642.

2) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 147.

3) Iorga N. „Domnii români Vasile Lupu, Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu în legătură cu Patriarhii Alexandriei“. An. Ac. Rom. Mem. Sect. Ist. seria III. tom, XIII 1932 p. 1.

4) idem „Vasile Lupu ca următor“, p. 228.

5) Hurmuzache E. o. c. vol. XIV p. III, Buc. 1936 d. 12-15, vezi *anexa 2.*

6) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 116-117,

cuzino şi C. Brâncoveanu nu ne interesează în lucrarea de faţă. Din puţinele relaţiuni pe care Vasile Lupu le-a închegat cu Alexandria, şi mai ales din autoritatea pe care şi-a impus-o în conflictul Patriarhiei cu călugării dela Sinai, se desprinde clar de câtă consideraţiune se bucura acest Domn, în afară de Constantinopol, faţă şi de Alexandria.

Această consideraţiune se datoreşte pe deoparte şi în special autorităţii de care se bucura asupra Patriarhiei de Constantinopol, iar pe dealtă parte donaţiunilor îmbelşugate şi continui pe care le făcea acestor scaune. Situaţia financiară grea, cât şi dorinţa grecilor de a aduna averi, au găsit în bunăvoinţa largă a lui Vasile Lupu un isvor nesecat. Nu trebue să uităm însă că, preponderenţa lui Vasile Lupu asupra bisericii se evidenţiază într'un chip cumpătat şi numai în interesul credinţei ortodoxe. Stăpân vremelnic şi mereu hărţuit, al unei mici provincii în care civilizaţia de abea se ivea, Vasile Lupu a ştiut prin prestigiul său să-şi atragă laudele şi stima şefilor Patriarhiilor ecumenice.

c) RELAŢIUNI CU PATRIARHIA IERUSALIMULUI

In sec. XVII se găsea în greu impas şi Patriarhia de Ierusalim.

Această Patriarhie avea în Moldova câteva Mănăstiri închinate. Sf. Sava, Barnovschi şi Galata lui Petre Şchiopul din Iaşi, erau ale ei [1]). Legăturile cu această Patriarhie sunt vechi. Ele începuse sub Teofan, doritorul de reforme bisericeşti şi perseverent în amiciţie cu Ţarul Rusiei şi Domnii Moldovei. Milele adunate dela diferiţi cârmuitori de State, cât şi buna chiverniseală a lui Teofan în treburile Patriarhiei de Ierusalim, îi aduse acesteia o frumoasă reputaţie materială şi spirituală.

Teofan muri la 14 Dec. 1644, moarte care prilejui lui Vasile Lupu să-şi arate şi asupra acestei Patriarhii autoritatea, numind pe Paisie de Galata [2]), desigur un grec şi totodată intim prieten al casel Domnului Moldovei.

---

1) Papadopulos Kerameus *Ιεροσολνμιτικὴ Βιβλ*, II-t p. 162 şi IV pag. 145, cf. Iorga N. „Vasile Lupu ca următor" p. 228. Iorga promite o lucrare specială despre legăturile cu Ierusalimul însă n'a apărut.

2) Iorga N, „Vasile Lupu co următor p. 229.

Sfinţirea lui Paisie avu loc la Iaşi în biserica Trei Ierarhi.

Au luat parte la această sfinţire Varlaam al Moldovei, Grigorie al Larisei, Atanasie de Roman şi Lavrentie al Casandrei [1]), la 25 Martie 1645 [2]). Noul Patriarh porni spre Moscova, desigur pentru ofrande căci tot pentru aceasta se afla în Moldova, şi nu se întoarse decât în 1651, când îl găsim la curtea Domnului Vasile Lupu [3]):

Istoria nu ne-a lăsat documente şi nici prea multe date cu privire la aceste legături, dintre Vasile Lupu şi scaunul Sf. Iacov. Din câte avem putem conchide, că nu mică era influenţa Domnului Moldovean în treburile Patriarhiei de Ierusalim. Prin faptul că este numit Paisie de Galata, care se ocupa cu strângerea şi administrarea veniturilor dela mănăstirile închinate Ierusalimului, vedem că aceste venituri se inmulţeau tot cu pungile date de Vasile Lupu. Astfel, cei dela Ierusalim nu l-ar fi primit pe Paisie şi nici Vasile Lupu n'ar fi avut cuvânt hotărâtor. Ştiind însă că Ierusalimul nu poate dura decât prin sprijinul lui, au primit propunerea.

Nu-l inconjurau pe Vasile Lupu pentru ajutoare nici călugării mănăstirilor mai însemnate. Astfel cei de la Meteore, apelează la acest Domn „al credinţii drepte a noastre, a creştinilor, prea puternic înainte luptător" obligându-se a fi „cei mai mici rugători ai strălucirii Tale", şi fac „plecăciune până la pământ pentrn iubitoarea de Hristos şi iubitoarea de ajutorare". Suferinţa acestor monahi din Eparhia Stagelor de lângă Tricala, se datora pizmătareţilor Evrei", de care erau „bătuţi cu nuelile, sau biciuiţi, aruncaţi în închisoare şi pedepsiţi", încât abea îşi păstrau credinţa, deoarece căzuseră „la mari datorii", cu mănăstirile lor. [4])

Singurul ajutător la care apelează pentru a-şi putea păstra „de abea credinţa", nu era decât Vasile Lupu, mila şi bogăţia căruia, pentru Biserica Ortodoxă, trecuse ca o alinare pentru cei obidiţi, toate graniţele.

---

1) Melchisedec, Notiţe, p. 210 211.
2) Iorga N. Ist. Bis. Rom. I, p. 316.
3) idem p. 316.
4) Hurmuzachi o. c. vol. XIV p. III, p. 7-10, *vezi anexa 3.*

d) RELAŢUNI CU BISERICA RUSIEI.

Pentru Vasile Lupu Ortodoxia era prima grijă. Dacă împrejurările politice îl determinau ca în mod formal să meargă alături de Turcii atotputernici care împărţeau tronuri, inima sa era alături de Ortodoxie. Patriarhia de C-pol ştia acest lucru.

In scrisorile către Ţar, Patriarhul de C-pol îl numeşte „credinciosul consilier al sfintei voastre împărăţii". [1]) „credinciosul consilier al potestăţei împărăţiei voastre", [2]) sau „fidelul consilier al împărăţiei voastre". [3]) Acum în sec, XVII relaţiile provinciilor româneşti cu Rusia se accentuiază. Grecii, Sârbii şi Bulgarii au relaţiuni cu Ţarii ,începând din sec. XV. Această întârziere se datoreşte stării materiale mulţumitoare în care se aflau episcopiile şi mitropoliile noastre. [4]) Unii autori ruşi ca Soloviev, Kaluzniacki, Iaţimirschi, admit că legături bisericeşti am fi avut şi în sec. XVI. Macarie al Romanului traduce pentru ruşi Sintagma lui Vlastare, dar manuscrisul a rămas intr'o mănăstire din Galiţia [5]).

Actele greceşti descoperite la Moscova, ne arată că la 30 August 1621 se găsea în Putivlia [6]) Mitropolitul Ieremia, grec de origină, Epispop de Munhaciu şi Maramureş, „unde are credincioşi ruşi şi români", care mergea spre Moscova. Fusese numit la Maramureş de Gavriil Bethlem. Plecat în Rusia, a trecut Azovul şi de acolo în Turcia. [7])

La 15 Nov. 1624, Mitropolitul Luca din Muntenia dă o scrisoare de recomandaţie lui Serghie din Grevena, în care spune că a fost trimis şi el la Moscova de Mihai Viteazu In 1629 la 22 Septembrie se afla la Putivlia Arhim. Benedict din Bucureşti cu câţiva însoţitori. El avea două recomandaţii către Ţar dela Teofan al Ierusalimului, care se afla în

---

1) Melchisedek Notiţe p. 306.
2) idem p. 207.
3) ibidem p. 208.
4) Dragomir S. o. c. p. 3.
5) idem p. 3.
6) Oraş dn graniţă unde se făcea controlul actelor celor ce mergeau în Rusia. Aci călătorii aşteptau răspunsul, şi pentru audienţele la Ţar. Se preda tot odată şi recomandaţiile.
7) Actele greceşti, 7138, Nr. 3 cf. Dragomir S. o. c. p. 7.
8) Actele Moldo Vlache, 7133, Nr, 1, cf. Dragomir S. o. c. p. 8.

Moldova, una către Ţar, alta către Filaret Nichitici. Grigorie al Munteniei îi dă şi el o scrisoare către Filaret, Iov Bereţchi îi dă la fel două scrisori şi Arhim, P. Movilă tot două [1]).

Egumenul Constantin din Mânăstirea munteană Sf. Dumitru merge spre Moscova la 1644 [2]). Patru ani mai târziu — 1648, era în Putivlia Egumenul Iona din Mânăstirea Gârliţa venit pentru ajutoare, căci un paşă turcesc îi luase averea prin înşelăciune [3]). Meletie Sirigul era episcop al Brăilei în 1644 când merge la Moscova. Din Iaşi pleacă în 1649 Paisie Ligaride, „perfidul latinizant" şi Arsenie Grecul, fost unit, mahomedan şi apoi iar ortodox. Pe aceştia îi recomandă Paisie al Ierusalimului. Vasile Lupu recomandă în 1655 pe Gavriil Vlasie, fost Mitropolit de Naupacta, ca pe un „om bun şi învăţat în cărţile bisericii ortodoxe [4]),

Relaţii materiale, adică solicitare de bani, cu Rușii nu au existat în timpul lui Vasile Lupu. Despre relaţiile artistice pentru construirea bisericilor şi în special a Trei Ierarhilor. am vorbit in capitolul întâiu.

Relaţiile culturaie înlesnite de Petru Movilă, nu au fost propriu zis cu Rușii. Moldova s'a bucurat de sprijinul nelimitat al fiului de Domn român aflat pe scaunul Mitropoliei din Kiev.

a) RELAŢIUNI CU BISERICA TRANSILVANIEI

In genere este ştiut că Vasile Lupu a tins la o unire a tuturor românilor din Muntenia, Moldova şi Transllvania, aşa cum făcuse pentru puţină vreme Mihai Viteazu, fapt care ar fi fost posibil dacă pe lângă simţul diplomaţiei cu care era înzestrat, ar fi avut o oaste puternică şi un rival mai puţin viteaz în persoana lui Matei Basarab. Nu e sigură deloc cealaltă ipoteză, a unirii tuturor creştinilor sub sceptrul său, iar el să fie Bazilevs la Constantinopol, deşi pentru greci „Vasile era candidat de împărat" [5]).

---

1) Actele Moldo Vlache, 7138, Sept. 22. cf. Dragomir S. o. c. p. 8.
2) Muraviev p. 7 cf. Dragomir S. o. c, pg. 9.
3) Dragomir S., o. c. p. 9 şi anexa XXI p. 109-110.
4) Dragomir S., o. c. p. 10 vezi şi indicaţiile ruseşti.
5) Iorga N. „Istoria învăţământului românesc" Buc. 1918 p. 28,

Deşi însă planul unirii tuturor Românilor nu i-a reuşit, n'a încetat totuşi să sprijine acţiunea Bisericii Ortodoxe din Ardeal, în această epocă de luptă şi aprigă frământare între catolicism şi calvinism pentru acapararea ortodoxiei.

In 1640 este ales ca Mitropolit al Ardealului, în urma recomandărei făcută de Vasile Lupu către Racoczi cu care avea legături secrete, Ilie Iorest. Acest Ierarh promitea să fie un vrednic ortodox. „Ca răsunet al Sinodului dela Iaşi Mitropolitul Ardealului Ilie Iorest, păşeşte cu energie contra tendinţeler de calvinizare a Bisericii române. Prin pâri mincinoase contra lui este aruncat în temniţă împreună cu mulţi preoţi şi creştini, de unde fu eliberat după nouă luni, în schimbul sumei de 1000 taleri" [1]).

Scăpat din închisoare, cu amărăciunea în suflet că fusese împedicat să facă bine fraţilor săi, dator pentru suma depusă ca răscumpărare, Ilie Iorest vine în Moldova, unde fusese „dat şi crescut pentru învăţătură de carte", deşi se născuse „în partea ţerii ungureşti". El se adresează arhiereilor Moldovei, care desigur îl cunoşteau căci învăţase carte în Mânăstirea Putna unde şi ei vor fi învăţat şi unde fusese „postrig şi înaintat după oare care vreme în treapta preoţiei". Fusese sfinţit după alegere de Teofil al Ungro Vlahiei. In acest timp Gheorghe Ciulai, „popa cel mare al Regelui", căuta să atragă pe ortodoxi la protestantism. Văzând în Iorest un adversar puternic „a adus mărturii mincinoase". Eliberat în schimbul a 24 chiezăşi pentru 1000 taleri, el veni la metania sa, Putna. Varlaam, Anastasie de Roman, Ştefan al Rădăuţilor şl Ghedeon al Huşilor îl recomandă printr'o scrisoare din 2 Iunie 1645 Ţarului, pentru a i se da libertatea „ca să afle milă spre a răscumpăra pe cei 24 chizeşi" [2]).

Vasile Lupu eliberează la 20 Iunie 1645 un paşaport în limba polonă, în care face „cunoscut că prea cinstitul Iorest merge pentru a cere milostenie în ţara Ţarului din Moscova", şi pentru acest motiv pârgarii din oraşe, cetăţi şi namiesnicii să-l primească" pretutindenea de bună voe şi fără temere, ca pe un călugăr bine credincios şi întru toate credincios" [3]).

---

1) Lupaş I „Curs de Istoria Bisericii Române" p. 30,
2) Dragomir S, o. c. p. 105-106 anexa XIX.
3) Idem p. 107 ancxa XX.

Desigur, că la 1645, visteria lui Vasile Lupu era scăzută atât din cauza marelor cheltuieli făcute cu Patriarhia, cu Sinodul din 1642, căsătoria fetelor şi poate şi cu armata. Totuşi el nu se desinterezează de soarta celui pe care-l recomandase lui Racoczy şl acum la vremuri de grea cumpănă îi vine în ajutor cu ce poate.

Vasile Lupu cunoscuse că una dintre condiţiunile puse lui Iorest la alegere fusese şi aceia de a răspândi catehismul calvinesc, convenţinne pe care vrednicul Mitropolit, nu o executase.

Situaţia lui Iorest s'a agravat şi prin faptul că la 1643 Racoczy prinde o scrisoare a lui Vasile Lupu către Sultan, în care-şi manifesta dorinţa de a cuceri Ardealul [1]). Nu ştim cât a peregrinat prin Rusia. „Pe la 1656-57 îl găsim însă vlădicăla Huşi“ [2]).

Intre timp Vasile Lupu ajuta şi materialiceşte bisericile din Ardeal. Astfel el da în fiecare an câte 12.300 de aspri bisericii din Scheiul Braşovului, „pe lângă alte ajutoare bisericilor şi preoţilor ardeleni a căror amintire scrisă începe să iese la lumină“ [3]). Este posibil deci că chiar Mitropolia Ardealului să se fi bucurat de sprijinul material al lui Vasile Lupu. Deducem acest fapt din legăturile lui cu Iorest. Iorest se găsea la 15 Septembrie-1640 în Bălgrad pentru tipografia românească. Acum este ales Mitropolit contrar dorinţei lui Geleji calvinul. El stă în legătură în ceeace priveşte sinodul dela 1642, cu proegumenul Ghervasie de Putna. Se pare că Iorest nu ar fi fost străin de planurile lui Vasile Lupu cu privire la cucerirea Ardealului [4]). Chiar dacă Iorest ar fi ştiut de planurile lui Vasile Lupu pe teren politic, n'ar fi putut face nimic. Singura şi adevărata luptă a Mitropolitului a fost însă pentru păstrarea ortodoxiei, Păstrând curată ortodoxia şi desnaţionalizarea românilor s'ar fi efectuat greu. Deci lupta contra lui Iorest era pe de o parte împotriva ortodoxiei, iar pe de alta împotriva românismului. Pentru amândouă dădea lupta pe faţă şi în ascuns Vasile Lupu, singur. Simţul religios şi de român patriot nu i-a lipsit lui Vasile Lupu nici in aceastăă împrejurare.

1) Lupsş I. o. c. p. 38.
2) Idem, p. 39; C. N. Tomesou o. c. p. 78-79;
3) Meteş St. o. c. vol. I. p. 348.
4) Idem p. 19.

CAP. III

SINODUL DELA IAŞI (1642)

Un punct de glorie în viaţa lui Vasile Lupu, îl constitue Sinodul dela Iaşi, sinod care fiind o manifestare pur ortodoxă nu s'ar fi putut ţine fără ajutorul lui Vasile Lupu şi dirijarea religioasă a celuilalt român, Mitropolitul Kievului Petru Movilă, aprigul luptător pentru menţinerea spiritului ortodox, nu numai în Rusia, dar şi în provinciile române.

Este necesar însă, ca înainte de a intra în întreaga desfăşurare a sinodului, să vedem care au fost cauzele care l-au provocat. Aceste cauze sunt cu mult mai mari decât ne închipuim. Ele pornesc nu din dorinţa măririlor sau a formalismelor ortodoxe, cum ar spune unii.

Se disputa acum locul de întâietate între calvinism — protestantism — şi catolicism. Calvinismul nu prezenta o bază istorică dependentă de Biserica primelor veacuri. „Afară de Sf. Scriptură şi de principiile minţii, în certele lor religioase, ei aveau nevoie de istorie, de scrierile Sf. Părinţi, de Sinoadele ecumenice, şi mai cu seamă de autoritatea unei Biserici antice, străină de luptele pasionate ale papistaşilor şi protestanţilor" [1]). Calvinii aveau două posibilităţi de a lupta contra catolicismului. Ori să atragă pe ortodoxi de partea lor, ori să treacă ei de partea ortodoxilor. Ei încep prin a atrage Biserica ortodoxă în partea lor... Au început a edita (eda) compuneri în numele Bisericii răsăritene, pline de rătăcirile lor dogmatice... „In 1632 ei dau la iveală „Mărturisirea Bisericii

---

1) Melchisedec „Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul", Buc. 1890, p. 1.

Răsăritene", sub numele Patriarhului de Constantinopol Ciril Lucaris. Cartea cuprindea 18 capitole şi patru întrebări cu răspunsuri, ce-şi aveau izvorul în „doctrina şi spiritul calvanilor" [1]). In prefaţa acestei lucrări ei au anticipat asupra certurilor ce s'ar putea ivi cu privire la apariţia „Mărturisirii". „Noi prevedem — spun ei şi nu Lucaris — că această Sfântă Confesiune a noastră va fi spre semn de contrazicere pentru toţi cei ce au plăcere a ne calomnia şi care se sârguiesc a ne persecuta cu nedreptate" [2]), dar după dreapta apreciere a lui Melchisedec" cuvintele acestea ele singure demască falşitatea confesiunei şi proveniența ei dela un neortodox" [3]). După părerea Apusenilor autorul Confesiunei este Ciril care o dă în manuscris ortodoxilor, catolicilor şi reformaţilor. Un manuscris a fost dat lui Metaxa în 1627 să-l tipărească. Acesta nu reuşeşte. Cu puţin noroc este şi ambasadorul danez care a voit s'o tipărească la Haga în 1629-1633. După Aymon, confesiunea s'a tipărit întăia oară la Geneva în limba latină şi greacă. Ortodoxii admit că ea a fost tiparită de calvini la Geneva şi adusă în Orient la 1632, însă cine a fost autorul este greu de spus. Presupunerea a căzut pe Ciril „persoană foarte însemnată pentru cultura sa, pentru lupta cu Iezuiţii şi apărarea ortodoxiei contra lor" [4]).

Din lupta Calvinilor cu catolicii, singurul care suferea era Patriarhul Ciril, care a fost de 5 ori depus şi apoi asasinat în 1638.

După Meletie al Antilelor, Ciril revenind la patriarhat „atunci Iezuiţii, nemai putând face alt rău lui Ciril şi-au plănuit în mintea lor ca să-l propovăduiască de calvinist" [5]). Ruşii se sesizează şi apelează la Teofan al Ierusalimului — care tocmai era în Moldova la 1630 — să-i lămurească dacă Ciril era calvinist. Teofan compune 16 capitole în care „a răspuns că nu este părtaş la aceasta prea înţeleptul Ciril precum şi biserica răsăritului" [6]), nu este părtaşă. Tăcerea lui Ciril cu

---

1) Idem p. 2.
2) Ibidem p. 7.
3) Melchisedec „Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul", p. 7.
4) Idem p. 9-10.
5) Ibidem p. 20.
6) Ibidem p. 20.

privire la autorul Mărturisirei", se explică prin prietenia sa cu reformaţii care l-au sprijinit în lupta sa contra Iezuiţilor, pe când era Patriarh. Dositei al Ierusalimului care tipăreşte răspunsurile la falşa mărturisire a lui Ciril, răspunsuri compuse de către Meletie Sirigul, tipărite pe timpul lui C. Brâncoveanu la Bucureşti, spune că personal Lucaris a mărturisit că „Confesiunea dela Geneva nu este opera sa, este o născocire, dar în public nu a voit să o combată" [1]). Desigur, situaţia Patriarhiei din Constantinopol fiind grea, iar a lui Lucaris şi mai încurcată datorită intrigilor dinăuntru şi din afara bisericii, afirmaţia în public că nu el este autorul confesiunei ar fi perdut sprijinul atât de preţios al acestora la poartă, sprijin care deşi a existat, Ciril a fost sacrificat. Lupta şi întreg procesul sufletesc al acestui reprezentant al ortodoxiei, este greu de studiat. Din întreaga conjunctură istorică, trebuie să vedem însă că Ciril dacă este autorul Mărturisirei, aceasta a făcut-o din constrângere. Era nevoit să fie aliat cu Protestanţii contra loviturilor Iezuite, turceşti, şi a intrigilor pentru luarea scaunului Patriarhiei de Constantinopol, scaun la care râvneau mulţi.

In căutarea unui fundament istoric şi pentru a da o lovitură catolicismului, protestanţii, „s'au apucat să dovedească că credinţa lor este aceiaşi ca şi a vechei Bisericii Ortodoxe" şi astfel publicară în 1630 „Mărturisirea dela Geneva" sub numele Patriarhului Constantinopolitan Chiril Lucaris". [2]) Această lucrare apărută a răsculat întreaga ortodoxie. Trebuia de luat o măsură. Singura era un răspuns oficial din partea Patriarhiei ecumenice de C-pol. Soluţia o dă Petru Movilă, care lupta pentru apărarea ortodoxiei în eparhia sa.

In Polonia, şi Rusia apuseană, Iezuiţii făceau propagandă pentru unire. Unul dintre argumentele lor era formulat astfel: dacă ortodoxii se unesc cu Roma nu-şi pierd dogmele cum a făcut Chiril Lucaris cu calvinii. Petru Movilă în eparhia căruia se intensificase propaganda, pentru a răspunde insinuărilor de tot felul şi a asigura pe ortodoxi de nestrămutata ortodoxie a Patriarhiei de C-pol, cât şi pentru a răspunde argumen-

---

1) Ibidem p. 22-23.
2) Melehisedec Notiţe p. 203.

tului iezuit că ortodoxii sunt calvinizaţi „a compus în chip amănunţit şi sub formă catehetică, o expunere a dogmelor ortodoxe în care arată deosebirea faţă de catolici, calvini şi de toţi protestanţii. [1])

Petru Movilă voia însă o aprobare oficială din partea Bisericii sale, pentru ca apoi să poată merge mai departe cu publicarea Mărturisirei. El supune cartea spre cercetare Sinodului — local de sigur — de la Kiew în 1640 şi apoi o trimite la Constantinopol, unde era Patriarh Partenie cel Bătrân. In legătură cu acest Sinod, unii autori ruşi discută asupra autorului Mărturisirei. Bazându-se pe coincidenţa că la sfârşitul Sinodului din Kiev fiind acceptată Mărturisirea şi tot odată conferindu-se lui Isaia Trofimovici Cozlovschi titlul de „doctor", îl cred pe acesta autor. Această coincidenţă nu are nici o bază şi ea nu poate fi luată drept indiciu. [2]) Tradiţia întreagă îl admite pe Petru Movilă de autor al Mărturisirei şi nici o personalitate ştiinţifică nu i-a contestat acest drept, [3]) ba mai mult ortodoxii au trecut-o în rândul cărţilor simbolice.

Pentru noi Românii, Mărturisirea ortodoxă nu este numai o călăuză a credinţei. Ea arată contribuţia spiritului românesc pusă în slujba apărării ortodoxiei, într'o epocă decisivă pentru integritatea patrimoniului ortrodox.

Alcătuitorul ei fiind român iar întărirea venindu-i dela un sind local ţinut la Iaşi, sunt fapte care ne dovedesc că sprijinul moral şi material al ortodoxiei în secolul al XVII-lea am fost noi românii. [4])

I. P. S. Mihălcescu într'o conferinţă ţinută în 1931 Februarie 22 la Facultatea Protestantă din Paris, arată că în adevăr Lucaris a avut idei calviniste evidenţiind aceasta din analiza Confesiunei al cărui fond este calvinist. Mihălcescu Pr. I. „Les idées calvinistes du Patriarche Cyrille Lucaris", Buc. 1931 p 16. E adevărat că Mărturisirea conţine idei calvine, dar dacă nu cunoaştem originalul nu ne putem pronunţa. E greu de admis ca un Patriarh ortodox să fi făcut o asemenca greşeală şi mai ales o minte clară ca a lui Lucaris. Putem spune doar atât că, nu a reacţionat împotriva falşului făcut în numele său.

1) Melchisedec „Bis. ortodoxă în luptă cu protest. p. 24.

2) Melchisedec „Bis. Ort. în luptă cu protest." p. 24.

3) Malvy şi Viller au scos o lucrare tendenţioasă în care arată că Petru Movilă ar fi avut drept izvor pentru Mărturisire un original catolic. „La confession Orthodoxe de Pierre Moghila, Roma. 1927.

4) Erbiceanu C. „Ist. Mărturisirei Ort," art. în rev. B, O. R. Nr. 5 1883, p. 283.

Mărturisirea lui Petru Movilă trebuia prezentată pentru aprobare sinodului din Iaşi, despre care avea cunoştinţă şi Vasile Lupu. Pe lângă Vasile Lupu se afla Meletie Sirigul, care luând parte la sinodul din 1642, a contribuit probabil anterior, la cizelarea Mărturisirei. La 15 Decembrie 1644 Sirigul scrie Ţarului: „Am fost scris mai înainte de aceasta prea luminatei Voastre Impărăţii, din Ţara Moldovei. In scrisoarea mea cea mai dinainte vă făceam cunoscut că am compus în Iaşi, cu *Prea Sfinţitul Mitropolit al Kievului*, o carte despre catehizarea ereticilor". [1]) Astfel Petru Movilă este alcătuitorul Mărturisirei ortodoxe, o spune sinodul din Kiev în 1640, obţine aprobarea sinodului din Iaşi în 1642 când o revede Sirigul, iar în 1645 o tipăreşte pe scurt pentru Rutenii şi Polonii ortodoxi, [2]) după ce obţinuse aprobarea C-lui în 1643. Apare pe scurt deoarece se adresează poporului, deşi Petru Movilă ar fi voit s'o redea în intregime, fapt la care a fost împedecat de grecii dela C-pol care scoteau greu aprobarea pentru o carte al cărei autor era un ierarh din Rusia.

Titlul pe care il dă Petru Movilă în 1645 când Mărturisirea apare în slavoneşte este: „Trup de învăţătură pe scurt". Mai apare apoi la Moscova în 1649. Grecii o tipăresc în 1662 la Amsterdam în latineşte şi greceşte prin străduinţa Marelui, Dragoman Panaiote Nikusios [3]).

In limba română apare în 1692 la Buzău, datorită Episcopului Mitrofan şi Radu Greceanu. Antim Ivireanu scoate o ediţie în greceşte în 1699, ediţie după care apare alta la 1745 sub Constantin Mavrocordat fiind Mitropolit Neofit. Filaret Scriban o traduce din slavoneşte şi o tipăreşte la Neamţ [4]).

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române scoate o ediţie în 1899. In 1930 apare o altă ediţie la Bucureşti [5]).

---

1) Melchisedec Notiţe p. 205 în notă.

2) Jugie M. „Movila Pierre" art. în D. T. C. fasc. LXXXVII-LXXXVII, Paris 1929 col. 2066.

3) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 113.

4) Melchisedec Bis. ort. în luptă cu protest. p. 57.

5) (Mărturisirea ortodoxă) ed. III Buc. 1930 p. 183.

Petru Movilă era fiul lui Simion Movilă şi al Marghitei. Se naşte la 21 Decembrie 1596. Mai înainte purta numele de Pătraşcu. Cu căderea Movileştilor se retrage la Poloni, unde avea prieteni. In 1610 vine la Sucevita de unde

Asfel din grija lui Petru Movilă de a nu da răgaz calvinismului să ia proporţii în ţara lui de origină cât şi în eparhia sa, apare Mărturisirea ortodoxă, cu nevoia unei confirmări din partea autorităţii bisericeşti.

---

pleacă la Lwöw, unde mai fusese şi învaţă limba ţărei şi latineşte, impreună cu Grigore Ureche Crcnicarul, fiul lui Nestor (Iorga N. Ist. Bis. Rom. vol. I p. 291-292; Jugie art. cit. col. 2063/2064). Era al treilea fiu al lui Simion după cronica lui Okolschi despre movileşti (A. Papiu Ilarian Tesaurul de Monumente Istorice pentru România tom, II Buc. 1863 p. 148). Işi petrecu vremea pe lângă Hatmanii Poloni Zolkievski şi Cholkievici. Iov Boreţchi îl convinse să intre în monahism, fapt care a avut loc în 1627, după ce fusese înrolat în armată. De altfel în familia sa mai fusese monah un unchiu, Ioanichie, iar mama sa intrând în monachism primi numele de Melania. In 1629 primi rangul de Exarh patriarhal (Iorga N. Ist. Bis. Rom. vol. I p. 292). Murind Iov Boreţchi este înlocuit pentru puţin timp de Isaia Copinski, care pleacă pentru a lăsa loc lui Petru Movilă. Primeşte hirotonia la 28 Aprilie 1633 (Iorga N. Ist. Bis. Rom. vol. I p. 291; Melchisedec, Notiţe, p. 195, e de părere la 1632) fiind astfel ales Mitropolit. La venirea sa uniţii ruşi se găseau în progres. Ei acaparaseră tot. Petru Movilă restabileşte ortodoxia. Trimite tineri pentru studii la Roma, iar mai apoi înfiinţează colegiul Bratski (Melchisedec notiţe 196-197). Influenţat de Hatmanul Cholkievici intrase în armată în 1620. Pe la 1622 încercă să ocupe tronul Moldovei, dar nu reuşi. Desigur în urma acestor insuccese şi fiind o fire cărturărească se dedică studiului şi vieţei monahale. La numirea sa în funcţiunile bisericeşti a fost susţinut de Vladislav al V-lea al Poloniei (Jugie M. art. cit. col. 2064).

Lavra Pecersca de unde începe să se afirme Petru Movilă ca personalitate, era stavropighie a bisericii celei mari din Constantinopol. Incurajat de Patriarhie el începe aplicarea programului bisericesc ca un despot. işi propuse 1) reorganizarea bisericii din Polonia care era într'o situaţie lamentabilă; 2) ridicarea nivelului intelectual şi moral al clerului; 3) lupta prin scris contra mişcărei unirei dela Brest (1595); 4) satisfacerea nevoilor rituale; (Jugie M. art. cit. col. 2064). In toate acestea căuta să fie un executor fidel al testamentului lui Iov Boreţchi. Astfel Petru Movilă înfiinţă în Lavră în 1631 o şcoală superioară, pe care o mută apoi la Bratska, îndeplinind testamentul înaintaşului.

La luarea Mitropoliei, Petru Movilă întâmpină dificultăţi de tot felul; cu Isaiia Kopinschi era în conflict din 1628. Sigismund al III proteguitorul lui Petru Movilă murise. Clerul îl delegă pe el pentru alegerea noului rege Ladislau al IV-lea, favorabil ortodoxiei. Noul rege înlătură pe Isaiia Kopinschi si confirmă ca Mitropolit al Kivului la 12 Martie 1633 pe Petru Movilă. Ciril Lucaris îi recunoscu alegerea. Sfinţirea avu loc la 28 Aprilie 1633 în Leopol, oficiind exarhul patriarhal Ieremia Tisarovschi, iar la 5 Iulie fiind instalat menţine şi rangul de arhimandrit al Lavrei, unde avea mână liberă de acţiune.

Acum începu adevărata activitate. Infiinţă fraţii, şcoli, spitale, o tipografie la Kremienec, biserici, mănăstiri etc. Şcoala primi modelul celor iezuite din

„Iaşi, capitala Moldovei serveşte ca loc pentru adunarea Sinodului, unde se confirmă Mărturisirea ortodoxă". [1])

Scutul apărărei ortodoxiei împotriva calvinismului care pleca din Ţarigradul Impăratului şi Belgradul Craiuluui" a-

---

Polonia şi metoda de predare a lui T. d'Aquino. (Jugie M. art. cit. col. 2064-2065).

Pe lângă această activitate Petru Movilă a scris mult şi a încurajat tiparul. „Agapit şi Doroftei" 1628, Liturghier, Acatist, Psaltire—1629, Menologiu, Octoih-1630, Triod-1631, Evharistiriu-1632, Antologhiu-1636, Nomocanon-1629, Crucea lui Hristos-1632, Evfonie-1633, Paramitia, Macarie Egipteanul-1634, Mnemozyne stawy, Felix Cometa-1633, Pateric-1635, (Iorga N. Ist. lit rom. vol. I, p. 245 vezi şi M. Jugie art. cit. col. 2067-2070 ; Iorga N. Ist. Bis Rom. I, p. 293 la bibliografie).

Venirea lui Petru Movilă ca Mitropolit al Kievului, aducea pe lângă un om cult, muncitor, o minte sclipitoare, o voinţă de neînfrânt şi un prestigiu superior prin originea familiei şi relaţiile cu persoanele influente ale timpului (Iorga N. Ist. rom. vol. VI p. 43-44).

Patriarhia de C-pol ţinea seama de cuvântul său. La 16 Septembrie 1644 Petru Movilă intervine ca fiica ţarului să se căsătorească cu fiul regelui Danemarcei (Hurmuzache vol. IV partea 1 p. 693-694).

Cu Radziwilii Lituaniei era rudă, de pe Maria nepoata lui leremia Movilă eăsătorită cu „Subcamerariul suprem" Radziwil al Lituaniei (Melchisedec notiţe p. 205). Astfel ne putem explica dece nu s'a opus căsătoriei fiicei lui Vasile Lupu, ba mai mult, la nuntă a luat parte „şi Pătraşco Movilă Mitropolitul Kievului feciorul lui Simion Vodă", (Kogălniceanu letop I p. 284) unde a rostit şi un discurs.

In relaţiunfle cu ţarul nu uită să amintească de Miron Barnovschi „ruda mea" şi iscăleşte „Petru Mohilă Domn ereditar al Moldo şi Ungro Vlachiei" (Dragomir S. o. c. anexa 5 p. 85-86).

La 22 Decembrie 1646, Petru Movilă trece în lumea dreptilor, lăsând un gol în Biserica ortodoxă şi lipsind de sprijin Moldova şi pe Vasile Lupu, el care la invitaţia Papei Urban al VIII-lea de a intra în sânul Bisericii catolice îşi păstrează credinţa strămoşească (Hurmuzache vol. IV partea I, doc, DCVII).

Dorinţa lui Petru Movilă de a veni în ajutorul românilor ne-o dovedeşte străduinţa sa de a ajuta atât pe Matei Basarab cât şi pe Vasile Lupu. Dacă nu a putut fi domnitor a fost părintele sufletesc al tuturor românilor. (v. Panaitescu P. P. „L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila arheveque de Kiev dans les Principautes roumaines" cu o bogată bibliografie slavă, Paris 1926).

Pe un Tetravanghel slav al lui Ştefan cel Mare scris de Kyr Teodor Diaconul fiul lui Mărişescul" în Mănăstirea Neamţ în 1693, astăzi în Biblioteca de Stat din Munchen, se găseşte la foaia trei scrise cu cerneală roşie de Petru Movilă, scriere recunoscută de Uvarov, următoarele : „Anul naşterei Domnului 1637, luna Decembrie 21, eu Petru Moghilă Arhiepiscop, Mitropollt de Kiev

1) Enăceanu G. art. cit. B. O. R. Nr. 1, 1484 p. 15.

menințând conștiința dreptmăritoare a României întregi vine din Kiev la Iași. [1])

Petru Movilă fiind făuritorul spiritual al acestui scut, iar Vasile Lupu scutul material. Hotărârea luată de Petru Movilă și Vasile Lupu de a fixa „noul canon al ortodoxîei", a avut un precedent în sinodul dela 1595 ținut tot la Iași. [2]) Pentru unii istorici, [3]) numele de sinod nu s'ar potrivi, deoarece aci au luat parte teologii, constituind o comisiune științifică și nu ierarhii însăși. Judecând însă după hotărârile luate, cât și după confirmările ulterioare date de reprezentantul ecumenic, această adunare poate fi numită sinod, nu ecumenic, deși așa îl arată caracterul, ci local, socotind după locul și reprezentanții care au luat parte. Pentru noi, chiar de ar fi fost simplă adunare teologică, el prezintă o importanță deosebită, căci se ține prin lupta dârză a doi români și mai ales a lui Vasile Lupu, fără ajutorul căruia nu ar fi putut avea loc. Dacă nu ar fi existat sprijinul lui Vasile Lupu, poate nu am fi avut Mărturisirea ortodoxă, pentru că dela început Constantinopolul s'a arătat nu prea mulțumit când din partea unui ierarh din Rusia vine definitiva trasare dogmatică ortodoxă după sinoadele ecumenice. Puterea lui Vasile Lupu s'a arătat și de data aceasta a fi nelimitată în materie religioasă la ortodoxi.

Ceiace este însă mai dureros pentru Biserica Ortodoxă Română, este lipsa actelor acestui sinod, deoarece „nu s'a păstrat in țară nici un document istoric despre acest sinod" [4]),

---

al Galiției și întregei Rusii, Arhimandrit al Sfintei Mari Lavre Pecersca din Kiev am cumpărat această Sfântă Evanghelie și am dat-o pe vecie și neclintită la Hramul Prea Curatei și Născătoare de Dumnezeu Mânăstirei Pecersca unde va fi îngropat trupul meu". Este o legătură sufletească cu tradiția. Ștefan cel Mare boerise pe Purice Movilă iar acum fiul Movileștilor ia cartea lui Ștefan cel Mare și cere să-l însoțească unde va fi mort" unde va fi îngropat trupul meu" (P. P. Panaitescu. „Un autograf al lui Petru Muvilă pe un Tatravanghel al lui Ștefan cel Mare" Buc. 1940 p. 7). Deci nu poate fi vorba de o influență culturală rusească la noi în România, pentru că această influență ne vine de la un român aflat în Rusia. „Să nu uităm nici noi, și să nu uite nici alții" (Iorga, N. Ist. lit. rom. vol. I 239 ; și Bulat T. S. „Petru Movilă", Iași 1941 , Savin I. Gh. „Mitnopolitul Petru Movilă și Sinodul dela Iași", Iași 1941.

1) Iorga N. Ist. Bis. Rom. vol. I. p. 303.
2) Idem Ist. Rom. vol, VI p. 110-111.
3) Ibidem p. 111.
4) Melchisedec Bis. ort. în luptă cu protest, p, 25.

deşi există totuşi presupuneri [1]). Nu cunoaştem din desbateri decât punctul esenţial: aprobarea de a se tipări Mărturisirea ortodoxă şi condamnarea confesiunii apărută sub numele lui Ciril Lucaris, ori care ar fi autorul.

Dealtfel nici nu am putea crede că numai pentru atât Vasile Lupu „cu avuţiile lui şi splendoarea Curţii domneşti întâmpină cheltuelile unui sinod general ortodox [2]).

Iaşul oferea în cadrul ţinerii unui sinod nu numai partea materială dar şi spirituală. Pe lângă un domn ortodox şi binevoitor aici se găsea Varlaam cărturarul şi neînfricatul ortodox, de aici plecase Petru Movilă conducătorul spiritual al Sinodului.

Referitor la data sinodului, în chip unanim se dă data de 1642. Pregătirile s'au făcut însă din anul 1641 [3]). Găsim că sinodul s'ar fi ţinut la 11 Martie—9 Decembrie 1642, cu care ocazie s'a tipărit prima lucrare în tipografia dela Iaşi [4]), sau numai în 1642[5]). O carte apărută la Bratislava la 1752 şi după care se conduce o colecţie a Sf. Sinod în greceşte, colecţie tipărită la 1762, spune că sinodul a fost convocat la 1462 şi a început la 11 Martie 1643 [6]). Această presupunere nu poate fi admisă.

---

1) Domnul Prof. C. N. Tomescu ne mărturiseşte că acum câţiva ani. răposatul *Tafrali*, (Mi-a vorbit şi mie de acele acte † Irineu), cunoscând bunele relaţii ale Domniei Sale cu ierarhii noştri şi rolul pe care-l oeupă în Biserica Ortodoxă Română, l-a rugat să intervină la Sf. Sinod pentru a subvenţiona tipărirea actelor sinodului dela Iaşi, pe care le-ar fi posedat. O cerere a lui Tafrali este înaintată prin I. P. S. Visarion Sf, Sinod, care din lipsă de fonduri amână tipărirea. Tafrali murind, nu se ştie cui au fost lăsate aceste acte şi dacă în adevăr ele există undeva. Din informaţiunile culese în timpul din urmă aceste acte nu au existat. S'ar fi înşelat, chiar Tafrali. Considerăm, dacă aceste acte există la cineva, că cel care le posedă comite o crimă dacă nu le dă Academiei spre publicare, sau unor ierarhi binevoitori.

2) Enăceanu G. art, cit. B. O. R. Nr. 1 p. 15.

3) Melchisedec, Viaţa şi minunile Maicei noastre Paraschiva p, 47; Mangăru B. „Câteva insemnări" din ist. bis. rom. „art. In B. O. R. Nr. 2, 1915 pag. 162.

4) Mihălcescu „Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der grechisch orientalischen Kirche p. 54 cf. Iorga Ist. Bis. Rom. vol. I p. 309.

5) Philippus Cyprius in Chronice eccles. graecae p. 478 cf. Şincai G. Cronica Românilor ed. II, vol. III Buc. 1886 p. 57-58,

6) Melchisedec Bis. ort, în luptă cu protest. p. 29.

Istoricul rus Macarie, spune că într'un sbornic al bibliotecii sinodate din Moscova, se afla o copie de pe „Gramata" de convocare a sinodului care datează din 1640 luna Mai, reeşind că sinodul s'nr fi ţinut în anul 1641 [1]).

Bazat pe izvoare ruseşti, Ghenadie Enăceanu conchide: „Prin urmare la 1641 luna Decembrie s'a convocat sinodul dela Iaşi, la începutul anului 1642 toamna s'au reîntors acasă delegaţii bisericii din Kiev, în anul 1642 luna Maiu Patriarhul Partenie a scris enciclica contra Confesiunei de Geneva [2]), şi în fine la 1643, 1643 Martie 11 s'a scris a doua enciclică pentru confirmarea Mărturisirei ortodoxe" [3]) şi mai departe: „Acum putem şi noi să stabilim că sinodul dala Iaşi a durat dela Decembrie 1641 până la începutul anului 1642 lunile Septembrie sau cel mult Octombrie adică cam vreo zece luni. Iar în timpul acesta s'au ţinut 20 şedinţe în care s'au respins cele 18 capitole calvineşti şi s'a cercetat Mărturisirea ortodoxă prin Meletie Sirigul... [4]). La fel dă concluzii şi Melchisedec, spunând că după anul civil є data de 1641, după cel bisericesc 1642 [5]).

O scrisoare a Dr. Scogardi către rezidentul Schmidt, ne vorbeşte despre sinodul dela Iaşi. Scrisoarea poartă data de 6 Noembrie 1642 şi ne spune „că de trei luni şi mai bine" Petru Movilă propuse o cerere lui Vasiie Lupu pentru ţinerea sinodului şi că sinodul a început. Terminând desbaterile „după puţine zile" rutenii—adică delegaţii lui Petru Movilă—au trebuit „să se întoarcă în ţara lor" [6]). Şi din această scrisoare rezultă că data anului este 1642.

Printre membrii sinodului unii îl pun şi pe Petru Movilă. Adevărul este că el nu a luat parte. Melchisedec crede că ar fi fost numai la primele şedinţe şi că având siguranţă în delegaţi, ar fi plecat [7]).

Printre participanţii la sinod se pomeneşte şi numele unui

---

1) Idem p, 31,
2) Vezi anexa 4.
3) Enăceanu art. cit, B. O. R. Nr, 3 p, 204,
4) Idem p, 206,
5) Melchisedec Biserica Ortodoxă în luptă cu protes. p. 52-56.
6) Hurmuzache o, c. vol. IV partea I, p. 668 vezi anexa 5.
7) Melchisedec biserica ortodoxă în luptă cu protest. p, 34.

oarecare Inochentie Gizel, prusian de origină, fost reformat, convertit la ortodoxism şi călugărit de Petru Movilă pe când avea 20 ani. In calitate de profesor a luat parte la sinod colaborând la formularea mărturisirei ortodoxe [1]).

La sinod au luat parte: Varlaam al Moldovei, Evloghie Episcop de Roman, Anastasie de Rădăuţi, Gheorghe al Huşilor, Sofronie Egumenul Scoalei dela Trei Ierarhi, Meletie Sirigul ca reprezentant cu Porfirie al Niceei dela Constantinopol, Isaiia Trofimovici, Iosif Cononovici, Ignatie Cxenovici, reprezentanţi ai Kievului [2]).

Sinodul are loc în clădirile dela Trei Ierarhi. După ce Meletie Sirigul citeşte epistola patriarhală a lui Partenie I al Constantinopolului [3]) Sirigul citeşte şi „cartea sa contra capitolelor calvine". Membrii subscriu epistola patriarhală, Ruşii nu sunt iscăliţi. Probabil rolul lor era cu privire numai la Mărturisirea ortodoxă. Mai târziu epistola o iscăleşte Petru Movilă şi clerul superior [4]). Petru Movilă nu ia parte la Sinod pentru ca să nu se creadă că a influenţat asupra hotărârilor cu privire la Mărturisirea ortodoxă. Membrii au îndreptat-o şi apoi textul paralel latino-grec a fost subscris de sinodali [5]).

După relatările lui D. Cantemir, relaţiile bisericii române fiind întrerupte cu Constantinopolul dela Sinodul din Florenţa. Partenie roagă pe Vasile Lupu ca aceste legături să se reia. Sinodul admite şi legăturile cu Ohrida sunt desfăcute reluându-se cu Constantinopolul [6]).

Filaret Scriban bazat pe tradiţie spune că Sinodul ţinându-se la Trei Ierarhi în Iaşi, membrii au făcut hirotonii şi au sfinţit mir [7]).

---

1) Macarie Istoria bisericei ruse t. XI p. 408-410 cf. Enăceanu art. cit. Nr. 12 p. 769 anul 1883,

2) Sincai op. cit. p. 57-58; Melchisedec Biserica ortodoxă în luptă cu protestanţii p. 35-37; Iorga Ist. rom. vol. VI p. 112; Melchisedec Chronica Huşilor Buc, 1869. p. 115-116; Idem Chronica Romanului P. I. Buc. 1874, p. 259.

3) Vezi anexa 4.

4) Melchisedec Bis. Ort. în luptă cu protest. p. 40-41.

5) Idem p. 45,

6) Cantemir D, „Descriptio Moldaviae", p. 159-160 cf. Melchisedec Bis. Ort., în luptă cu protest. şi Pascu Gh. Descrierea Moldovei p. 175.

7) Melchisedec Bis. Ort, în luptă cu protest. p. 48-50.

Din toate acestea rezultă că sinodul a hotărât:

1. Condamnă catehismul apărut sub numele lui Ciril Lucaris, punându-se vina pe Cornelius de Haga ambasadorul Olandei, fiind de acord şi V. Lupu;

2. Se cercetează şi se aprobă mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă, ca indrumător dogmatic ortodox;

3. Se reiau legăturile cu Constantinopolul, încetând cele cu Ohrida [1]).

La urmă se citeşte scrisoarea reprezentanţilor Patriarhiei către Vasile Lupu [2]). Ceiace s'a hotărât este întărit de Patriarhia de Constantinopoi şi celelalte Patriarhii ecumenice în 1643 [3]).

Cu acestea se încheie Sinodul dela Iaşi care constituie punctul culminant din viaţa lui Vasile Lupu, reliefându-ne tot odată personalitatea religioasă a acestui mare domn. Se împlinesc acum 300 ani dela ţinerea acestui sinod. Este de datoria noastră să ne oprim o clipă asupra celor ce au determinat un punct de glorie pentru Biseriea şi Neamul nostru.

La acsst Sinod ţinut „sub egida Domnului Moldovei", şi sub ocârmuirea Mitropolitului Kievului Petre Movilă, se reaşează biserica ortodocsă pe piedestalul încrederii şi demnităţii", demnitate ameninţată prin apariţia Confesiunei lui Ciril Lucaris, căreia i se contrapune Mărturisirea ortodoxă a lui Petre Movilă. In desfăşurarea acestui mare eveniment pentru Biserica ortodoxă „partea leului o are munificientul Domn al Moldovei" [4]), acest Domn al Moldovei reprezentant al unui vasalism prudent faţă de Turci, cunoscător şi executor isteţ al intereselor creştine din Statul Otoman, credincios stăpânitor al supuşilor săi ortodoxi şi totodată un tutor ambiţios şi cu apucături împărăteşti asupra Patriarhiilor ecumenice, cărora nu se învoia fără această recunoaştere a lui ca urmaş a împăraţilor a le da prinosul atât de preţios în acele vremuri atât de grele, orânduind întreaga viaţă ortodoxă şi supraveghind-o,

---

1) Idem p. 27, 28, 29, 35-36, 227; Iorga Ist. Rom. vol. VI p. 112-113.

2) Vezi anexa 6.

3) Iorga N. Ist. Rom. vol. VI p. 113; D. „Ciril Lucaris" Patriarhul Constantinopol" în B. O. R. Nr. 81, 1895, p. 552.

4) Decei Dr. A. „Confesiunea Patriarhului Ghenadie al II-lea Scolarios art. în rev. Teol. Sibiu 1940, p. 410.

cu dărnicie şi pedepsind fară cruţare, el hotărâtorul şi răsturnătorul de Patriarhi, găzduitorul fruntaşilor bisericilor răsăritene, îndreptătorul credinţei prin convocarea şi hotărârea sinoadelor ţinute la umbra lui, Vasile Lupu este demn de un loc de frunte în istoria întregei lumi ortodoxe. [1])

El reprezintă pentru Biserica Ortodoxă Română, grija conducătorului pentru religia strămoşilor, iar pentru neam puterea spiritului ascuţit pus în slujba aspiraţiunilor religioase. Oricine studiază epoca lui Vasile Lupu, care l-a avut de îndrumător pe el în toate aspectele ei. simte cum prin acest Domn a vorbit mila şi dărnicia ierarhilor şi poporului român, singurii stăvilitori ai păgânismului asiatic dela Răsărit şi ai reformismului religios din Apus. In acest fapt se prezintă luminos, spre cinstea dar şi spre nefericirea noastră, în o domnie de numai 19 ani, hărţui ă de certuri interne şi de lupte cu fraţii de dincolo de Milcov. Şi cu toate acestea s'a găsit timp pentru ajutorarea Patriarhiilor ecumenice, a bisericilor Ardelene, a călugărilor dela Meteore şi a restabilirii demnităţii ortodoxiei, discreditată prin intrigile altor confesiuni creştine, a căror reprezentant era un simplu ambasador Cornelius de Haga Vasile Lupu a înlăturat totul. El a dovedit lumii că în Iaşul provinciei pe care toţi au uitat-o, hotărârile luate vor vorbi prin Mărturisirea ortodoxă a celuilalt român, Petru Movilă, veacurilor şi urmaşilor acestui neam de curaţi închinători a lui Dumnezeu.

---

5) N. Iorga „Vasile Lupu ca următor“ p. 267-208.

INCHEERE

Am expus pe cât ne a fost posibil viaţa şi activitatea Domnitorului Vasile Lupu. Unele isvoare care nu ne-au fost accesibile, nu ne-au permis o extindere a lucrării aşa cum am dorit-o, datorită în parte împrejurărilor. Lucrarea tinde de alt fel să aibă caracterul unei comemorări. Atunci când împrejurările ne vor permite, vom întregi cu isvoare noui — şi în special greceşti — lucrarea de faţă.

Nu ne-am ocupat de sinodul de la 1645, deoarece acest sinod este de foarte mică importanţă, iar isvoarele lipsesc cu desăvârşire.

In lumina isvoarelor de care ne-am folosit, putem totuşi, să ne exprimăm părerea despre personalitatea religioasă a Domnitorului Vasile Lupu, a acestui neînfricat ortodox şi român, cu gânduri de a da ţării un început de culturalizare.

El va rămâne nemuritor şi veşnic îndemn prin şcoala pe care a creat-o, ajutat fiind de Petru Movilă, [1]) prin monumentul de artă Trei Ierarhi, [2]) prin ajutoare băneşti vărsate din belşug Patriarhiilor Ecumenice, dar mai ales prin sinodul dela Iaşi. Vasile Lupu nu lupta numai pentru oprirea calvinismului, cât pentrucă „el se privea tot mai mult ca reprezentantul dreptei credinţe răsăritene, ca luptătorul chemat pentru mântuirea ei de orice primejdie". [3])

Munca depusă de acest Domnitor pe teren bisericesc, ne reliefează în chip strălucit, nu numai personalitatea sa, cât şi

---

1) Iorga N. „Istoria învăţământului românesc" Buc. 1928 p. 26-27.

2) Ştefănescu I. D. „L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie depuis les origines jusqu'au XIX siècle", Paris, 1928, p. 34.

3) Iorga N. Ist. lit. rom., p. 255.

spiritul de profundă religiositate şi dârză împotrivire curentelor religioase care urmăreau slăbirea ortodoxiei.

In epoca sa, el Domnitorul român şi celălalt român Petru Movilă, sunt pavăza ortodoxiei mondiale. Vor române în memoria tuturor ortodoxilor. Toţi trebue să ştie însă, că noi românii „am trimis în acest orient bani, cărţi şi oameni, a fost o vreme, când cu banii porniţi de la noi s'au întreţinut toate cheltuelile patriarhiei ecumenice şi toată splendoarea sfântului Mormânt. Noi am ţinut băneşte şi Alexandria şi Antiohia şi am întreţinut şi luxul şi prestigiul patriarhiei de Constantinopol, şi mai ales locul sfântului Mormânt. Au plecat de aici veniturile multor moşii, danii şi bani, ca să facă să se menţină puterea de rezistenţă a ortodoxlei. Am oprit şi rolul protestantismului prin catehismul lui Varlaam şi am oprit şi rolul catolicismului prin sinodul dela Iaşi, pe care l-a prezidat Vasile Lupu". [1])

Aceasta era lumea lui Vasile Lupu, o lume din care ne putem lua cu încredere isvoare pentru reîmprospătarea puterilor de a lupta şi azi. Este o datorie deci de a şterge praful aşternut peste aceste figuri epocale, figuri din care poate trăi reconfortat atât spiritul de religiozitate, cât şi cel de adevăraţi români.

Şi dacă în istoria universală este trecut şi poporul nostru ca demn contribuabil la conturarea epocelor, acest fapt se datoreşte Bisericii Ortodoxe, deoarece „pentru popoarele sale, Biserica Ortodoxă, a fost şi este o instituţie nu numai de temei, în viaţa naţională, ci providenţială. Ceea ce sunt astăzi popoarele ortodoxe ca naţiuni, ca suflet, ca ethos, în împrejurări prin care n'au trecut popoarele apusene, patrie, educatoare, sprijin moral, a cărei credinţă le-a fost conştiinţa naţională, tărie şi mângâiere — o jumătate de mileniu celor căzute sub turci, cu mult mai mult celor căzute sub Arabi". [2]) Cu acest caracter „a stat şi stă de veghe — Biserica Ortodoxă — la porţile iadului asiatic deschise ameninţător asupra Europei creştine şi culte"...[3]) Vremurile de astăzi ne-o dovedesc. Ce am fost şi ce suntem !

---

1) Savin I. Gh. Conferinţă ţinută la Buc. 1932.

2) Popeseu T. M. „Ce reprezintă azi Biserica Ortodoxă în B. O. R. Nr. 1-2 Buc. 1941 p. 20.

3) idem p. 35.

ANEXE

Anexa I

Raportul lui Aloisiu Contarini către Dogele despre o circaziană dusă de Vasilie Vodă în Moldova.

(Disp. Constantinopoli 1630, Filza 120).

1639, 28 Septembrie.

Ilustre Principe...

„Voevodul Moldovei după ce a rămas văduv şi-a luat ca soţie o femeie de neam domnesc circazian, de o frumuseţe privilegiată, care în drumul către Moldova a fost la Paşa de Silistra, căci după legile acestei ţări nu pot femeile circaziene ca musulmane să trăiască cu creştini. Principele, cu toate acestea, după ce a împărţit (donat) 50 de mii de reali între Rege şi Caimacan a dat ordinul ca să fie lăsată să treacă, căci nici opririle legii n'au putere contra lăcomiei aurului. In rest se vorbeşte destul că primele planuri a acestor arme, trebue să fie contra Munteniel şi Transilvaniei, ca acele care în secret se înţeleg cu Impăratul. [1])

Dale Vigne di Pera li 28 Settembre 1639.

Al dumnevoastră supus
Alvise Contarini
Cav. Bailo m. p.

---

1) Hurmuzachi o. c. vol. IV. p. II, p. 505.

Anexa II

Vasile Vodă Lupu către Sinaiți, despre cearta lor cu Gherasim Patriarhul Alexandriei.

Iași 1645 10 August.

„Io Vasile Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Moldovlahia.

Prea-iubitorule de Dumnezeu arhiepiscop al Sinaii, chir Ioasaf, și prea-evlavioși ieromonahi și monahi și ceilalți bătrâni ai soborului, salutăm cu dragoste iubirea voastră. Scopul scrisorii de față nu e altul decât să-ți dăm știre ca să aflați că, de oarece și dăunăzi mi-ați scris pentru metohul vostru că pe vremea celor mai demult Patriarhi ai Alexandriei, chir Ioachim, chir Silvestru și chir Meletie, ați liturghisit neîmpiedecați și fără contrazicere și cu tot felul de drept în acel metoh, și numai bătrânul Patriarh Chiril a împiedecat să nu mai fie și să nu se mai slujască dumnezeiasca și sfânta jertfă acolo, și egumenul vostru, chir Teofan, mergând acolo, și cel aflător acolo preasfințitul mitropolit, bătrânul fost de Berrhoe, chir Averchie, ca să ni arăte această afacere cum erau de mult și dela început liturghisind părinții de la Muntele Sinai și pe urmă s'a oprit, că s'a părut foarte ciudat și nepotrivit ca să se împiedice taina dumnezeiești (liturghii), care mat curând trebuia să crească și nu să scadă ; deci ne-am mișcat și noi, de oare ce ne-au sfătuit și unii din aceste locuri, și am socotit ca un lucru care era încă de mult și chiar de la început, să nu fie oprit, ci să fie iarăși ca mai înainte. Insă fericitul chir Nichifor, auzind aceasta, s'a întristat, și, nesuferind aceasta, a venit la mine, plângând și tânguindu-se pentru acest lucru și spunând că această hotărâre va aduce totala pustiire și distrugere a acestui Scaun patriarhicesc, de oare ce niciodată n'a fcst dat și îngăduit de cineva a se face acolo liturghie. De cealaltă parte, iarăși și egumenul vostru zisul chir Teofan, și bătrânul al Berrhoiei Averchie au argumentat și au spus că acest lucru nu e de mai târziu, ci metohul acesta este de pe vremea lui Iustinian, și numai de pe vreme bătrânului Chiril s'a oprit și de acolo sfânta liturghie.

Astfel noi, iubind dreptatea și dorind să aflăm curatul

adevăr, n'am dat ascultare nici la cuvintele lui chir Nichifor, nici la ale egumenului şi ale (arhiepiscopului) de Berrhoe, şi încă, într'o zi, fiind de faţă şi chir Nichifor şi aceia, am hotărât să trimetem un om al nostru să cerceteze şi să afle cu de-amănuntul în frica lui Dumnezeu la toţi creştinii de acolo pentru acea afacere a metohului, şi, dacă se va părea că din vremea Patriarhilor de Alexandria Ioachim, Silvestru şi Meletie se săvârşia liturghia acolo, ca şi mai înainţe, nici chir Nichifor de acum să nu mai aibă a aduce ceva împotrivă; iar dacă s'ar vedea că mai înainte n'a fost acolo liturghie, ci numai pe urmă a început, ca pe vremea bătrânului Chiril, şi acolo, să nu mai aibă voie cineva din partea voastră a liturghisi, de oarece şi este o înoire şi să ieşim şi noi din hămuiala de o ice fel. Dar între acestea a trecut la cele veşnice chir Nichifor şi n'a putut să vie omul nostru, şi s'a mutat la acest scaun prea-sfântul mitropolit de Berrhoe, chir Ioanichie, prin vot canonic şi cu alegerea tuturor, după rânduiala bisericească, şi s'a prefăcut în Papă şi Patriarh al marii cetăţi Alexandria şi judecător a toată lumea, care nu numai că este al nostru prea-dorit şi iubit şi prea-credincios prieten în toate şi drept şi virtuos şi bun om şi mlădiţă şi crescut al locului aceluia, şi ne-am bucurat şi noi la a lui înaintare pe scaunul patriarhicesc, cunoscându-l vrednic şi capabil să chivernisească şi să conducă turma lui apostoliceşte, după legi şi canoane, şi încă Fericirea Sa mi-a arătat spre mai deplină înştiinţare şi învederare curată copiile tomurilor ce s'au făcut pentru acest lucru dela trei Patriarhi; chir Timotei Ecumenicul, chir Sofronie de Ierusalim şi chir Ioachim de Antiohia, care tomuri rânduesc lămurit şi arată cum in toate chipurile acei Patriarhi au găsit fără rost şi neadmisibil a se săvârşi liturghia în acel metoh, de oarece ar pricinui mare scandal şi pagubă Scaunului patriarhicesc, iar, în afară de aceasta, ni a scos înainte tomul care s'a făcut din însăşi a Ta evlavie. pe vremea lui Gherasim, Patriarhul Alexandriei, în anul 1622, Maiu 18, cu iscăliturile părinţilor de atuncea, în care la blăstămuri şi afurisenie şi anatemă te supui, dacă vreodată de acum înainte, în orice chip, ai voi să săvârşeşti în acel metoh liturghia.

La acestea, de altfel, şi noi, după tomurile celor trei Patriarhi şi mai ales după tomul de făgăduire scris de însăşi

mâna Ta, văzând că acest lucru este răspins de atâţia şi că n'a fost de la început şi, mai ales, cum spune, că metohul cel vechiu l a luat râul, şi însăşi locuinţa care acum se arată ţi-a fost făcut-o dar de eleimosină (vacufu) Huri Muses, fratele fericitului domn Meletie al Alexandriei, şi e clădire nouă şi mai de pe urmă, şi neplăcându-ni în toată viaţa noastră să ne aplecăm la lucruri noi, şi nu vechi şi dintru început, şi mai ales să ajungem pricină de pagubă şi vătămare a Scaunului patriarhicesc, precum şi fericitul chir Nichifor se plângea şi se tânguia cum cu acest lucru fără socoteală e în primejdie a se pierde Scaunul, şi iată iară cel de acum prea fericitul chir Ioanichie, n'au socotit de folos şi potrivit să ne învoim la aceasta şi să întoarcem ca să aibă putere, de oare ce e faptă mai târzie, şi nu veche, cum întâiu ne-aţi arătat; căci noi, fiind sigur că era de mult şi dintru început a se face aici liturghia, ne-am îndemnat şi ne-am învoit la aceasta, dar de oare ce şi acum am aflat de la însuşi cel de astăzi prea-fericit chir Ioanichie, după înscrisele de mai sus ce ni le-a arătat, ne-am îndepărtat dela această întreprindere, ca nu cumva din neştiinţă să cădem în greşeală şi să aibă pagubă Scaunul patriarhicesc.

Şi întru aceasta va fi de o părere cu noi iubirea voastră că nu socotim potrivit să ne apucăm de înoiri, ci numai ce au făcut cei vechi după putinţă să le ţinem nezguduite, căci şi zice o vorbă: „nu treceţi peste hotarele veşnice pe care le-au pus părinţii noştrii", şi se va chivernisi lucrul ca odinioară şi dintru început, paşnic şi fără tulburare şi fără scandal sau vre-o pagubă, şi iubirea voastră va arăta către cel de pe vremuri Patriarh al Alexandriei şi mai ales cel de acum prea fericitul chir Ioanichie cuvenita cinste, dragoste şi supunere şi evlavie, pentru tot mai multă pace şi nevătămare, de oare ce şi Fericirea Sa e Patriarh şi stăpân al acelui Scaun şi păstor şi al nostru prea iubit şi prea-dorit, virtuos şi bun şi înţelept şi vrednic în toate, cuminte, învăţat şi de o bună cârmuire, cum şi noi aici l-am cunoscut şi iubirea voastră acolo îl ştiţi că a fost crescut în mijlocul nostru foarte.

Şi, auzind pacea şi iubirea ce va fi între voi, vom avea aceasta ca o mare bucurie, căci nu sântem de părere să aibă Fericirea Sa vre-o încercare sau întristare sau scandal

sau pagubă, şi să aflăm că va fi aşa cum scriem şi veţi chivernisi împreună cu Fericirea Sa, ca un lucru plăcut şi iubit lui Dumnezeu şi nouă.

Căci scandalele şi patimile nu sânt bune, ca unele care căşunează pierderi, şi mai curând vor fi pagubă a iubirii voastre decât deosebire şi folos.

Deci, acestea ce au urmat cercetându-le şi aflând că afacerea aceasta e lucru mai târziu, nu ni s'a părut bine să se păstreze, ci numai lucru vechi şi dintru început, şi de aceia v'o fac cunoscut prin cea de faţă. Şi anii Tăi să fie mulţi" [1])

Iaşi 1645, August 10.

Anexa III

Călugării dela Meteore către Vasile Lupu, Domnul Moldovei, pentru ajutor.

Meteore c. 1634.

„† Prea-evlavioase, prea-slăvite, prea-strălucite, prea-mărite duce şi Domn a toată Moldovlahia, domnule domn Io Vasile Voevod şi al credinţii drepte a noastre, a creştinilor prea-puternic şi înainte luptător, ne rugăm de prea-bunul şi milostivul Dumnezeu să Te ocrotească şi să întărească fiinţa Ta pe prea înălţatul Tău Scaun în prea adâncă linişte în multe şiruri de ani, păzind-o mai presus de toată împrejurarea vrăjmăşească, a celor văzuţi şi a celor nevăzuţi duşmani, iar toţi cei ce ne aflăm ieromonahi şi monahi în dumnezeieştile şi sfintele respectatele mănăstiri ce se află în eparhia Stagelor lângă Tricala, în schitul împărăteştii şi sfintei mănăstiri a Meteorului, mai întâi noi, cei mai mici rugători ai Strălucirii Tale, prea mare doamne, care ne aflăm în acea sfântă şi dumnezeiască mănăstire a Domnului şi Dumnezeului şi Mântuitorului Isus Hristos, care se zice Meteora. în al doilea rând şi noi, rugătorii lui Dumnezeu pentru sănătatea şi lunga viaţă a Strălucirii Tale, cei ce schivnicim în stânca lui Varlaam, care mănăstire este a Tuturor Sfinţilor, al treilea şi noi, robii Tăi, care

1) Hurmuzachi o. c. vol. XIV p. III, Buc. 1936. p. 12-15, vezi şi celelalte scrisori.

ne aflăm în sfânta şi arhiereasca mare mănăstire a Schimbării la faţă a Mântuitorului Hristos, ce se cheamă Duşico, lângă Marile Porţi ; al patrulea cei dela Rhusanos, care e şi ea mănăstire a Schimbării la faţă a Domnului, al cincilea cei de la Sfântul Ştefan, al şaselea cei de la Sfânta Treime, al şaptelea cei de la Sfântul Nicolae de la Anapausà, al optulea cei de la cinstitul Inainte mergător şi Botezător, al noulea cei din Sfânta Mănăstire, al zecilea cei dela Intâmpinarea Domnului, al unsprezecilea cei dela Trei Ierarhi, Vasile, Grigore, Hrisostomul, al doisprezecilea cei de la Cea mai Inaltă, al treisprezecilea cei dela Sfântul Dumitru, facem plecăciune până la pământ pentru iubitoarea de Hristos şi iubitoarea de călugări ajutorare a Ta, rugându-ne zi şi noapte pentru sănătate şi mântuire. Să-ţi fie ştiut Marii Tale Domnii, mai curând Impărăţie, că acele zise sfinte mănăstiri, in care şi noi, cei prea mici, locuim acum, răbdăm multe şi felurite botjocuri şi cheltueli de la cei ce vin, si de aceia au şi căzut la mari datorii mănăstirile noastre, iar noi stăm, nenorociţii, ca oile în mijlocul lupilor şi suferim ca Hristos de pe urma pizmătăreţilor Evrei „bătuţi cu nuelile, sau biciuiţi, aruncaţi în închisoare şi pedepsiţi cu multe altele, iar dânşii ca unii cari ni mănâncă şi pânea noastră zilnică, şi iarăşi n'avem odihnă dela dânşii, şi abea păstrăm credinţa şi mai stăm în dumnezeieştile şi sfintele mănăstiri, ca să nu se nimicească şi să piară pomenirile creştinilor, şi de aceia avem nădejde în Domnul din cer ca să fie îndurător către noi.

De aceia, mare Doamne, binecuvântat din sânul maicii, milostiveşte-ne supra noastră: întâiu dumnezeieştile şi sfintele mănăstiri, şi pe noi, nenorociţii, cari ne plecăm la măruntaiele Strălucirii Tale, ca să îndrepte şi să poruncească Dumnezeu către buna Ta inimă, precum ai poruncit şi ai călăuzit şi ai chivernisit şi chiverniseşti multe mănăstiri: Ierusalimul. şi Marea Biserică Sfântul Munte şi Rumelia, dar şi pe toate. Aşa şi cu noi fă, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, Doamne care să trăeşti întru mulţi ani, şi trimete şi la noi aceia ce-Ţi va porunci Dumnezeu cel prea bun în inima Ta, ca să fim ajutaţi şi noi nenorociţii din partea Domniei Tale şi ca să ajungi nou ctitor şi în aceste mănăstiri, iar noi, cei ce ne-am aflat şi ne aflăm în aceste dumnezeieşti biserici, vom ruga pe Dumnezeu

zi şi noapte, deşi sântem păcătoşi, pentru sănătatea şi viaţa îndelungată a Strălucirii Tale şi pentru sufletul răposaţilor şi fericiţilor Tăi părinţi. Dumnezeu, pentru întâmpinările şi bunătăţile pe care le-ai făcut şi le faci acolo să te întărească pe Scaunul Tău prea-înalt în ani mulţi, in sănătate şi fericire, iar acolo să-ţi dea cununa nemuritoare în Impărăţia Ta, amin." [1].

(Peceţi) † Categumenul împărăteştii mănăstiri a Meteorului, Zaharia ieromonahul, şi fraţii cei cu mine, robi ai Strălucirii Tale. etc. etc...

Anexa IV

Epistola Sinodică către Sinodul local din Iaşi.

„Partenie cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop Constantinopolei, Romei nouă, şi Patriarh Ecumenic.

Sub preşidenţia Sinodică a modestiei noastre, fiind conadunaţi şi Prea sf. Arhierei şi prea respectabilii iubiţi fraţi în Sf. Duh şi conliturghisitori, prea onorabilii Clerici a Marei Biserici a lui Hristos, s'au adus în mijloc (propus) oarecare Capitole, având de titlu: „A bătrânului Patriarh, predecesorul nostru, Domnul Ciril". Despre care s'a discutat, dacă trebue să le socotim pe acestea de pioase şi apoi să le ţinem, sau să le aruncăm ca streine Bisericii noastre Orientale şi Apostolice a lui Hristos. De aceea in unanimitate acest sfinţit Sinod, cercetându-le cu îngrijire pe fiecare din aceste Capitole şi judecând sensul lor cel scris, le au aflat pe toate acestea, (afară de al şaptelea) ţinându-se de erezia calvină şi prea mult depărtate de Religiunea Creştină a Orientalilor.

Căci cel întâi Capitol presupune că purcederea eternă şi substanţială a Sf. Duh dela Tatăl ar proveni şi de la Fiul, contra hotărârii Bisericei Orientale.

Iar în al doilea, primind Sf. Scriptură desbrăcată de explicările sf. Părinţi a Bisericei, calomniază cele declarate, ca prin inspiraţia divină, de Sinoadele Ecumenice şi leapădă tradiţiunile, ce de la început şi succesiv s'au ţinut de toată lumea, fără de care predicarea noastră s'ar reduce la un nume gol, cum zice sf. Vasile.

---

1) Hurmuzachi o. c. vol. XIV, p. III, p. 7-10.

In al treilea, presupune pe Dumnezeu foarte nedrept servindu-se de autoritatea tiranică ; de oare ce Ciril zice: Că prin singură voința lui pe unii i-a predestinat spre glorie, iar pe alții îi aruncă în pedeapsă neprivind de loc la faptele lor. Ce lucru poate fi mai nepios decât acesta ?

Al patrulea Capitol este opus celui precedent, căci, dacă nu este cauza relelor, cum prin propria voință conduce pe cei neexercitați la facerea de rău ?

In al cincilea interpretează falș providența divină însușindu-i în principiu și în fapt cele ce se efectuează de către oamenii răi și demoni, cu permisiunea Ei, ca și cum s'ar fi convins Ciril din mărturiile ce aduce. Aceasta întrece orice blasfemie.

Al șaselea, cuprinde sub păcat toată natura omenească, nu numai sub cel strămoșosc, precum mărturisește Biserica noastră, dar și sub cel derivat din aceasta, adică: voluntar și mortal, pe care le numește fructe ale aceluia. Și de oare ce pe nimeni nu exceptează de acesta, (adică: de cel mortal, care atrage condamnarea celui ce-l practică) nici pe cel mai mare dintre cei născuți din femei, nici pe cea mai binecuvântată între femei adică: pe neîntinata și pururea Fecioara Maria, nici pe oricare dintre strămoși ori profeți și Apostoli ; de aceea se condamnă ca strein credinței noastre.

In al optulea, suspendă ori anulează intervenția sfinților și protecția îngerilor cum și rugăciunile și mijlocirea preoților pentru toată lumea, prin care credem că se conservă Biserica.

In al nouălea, presupune că credința desbrăcată de fapte mântue, și că aceasta nu-i lucru nostru, ci numal a lui Hristos, care fără contribuția omului îl justifică prin viața și moartea sa, pentru ca astfel omul să nu pară că ar contribui cu ceva la mântuirea sa.

In al zecilea, confundă Biserica pământească cu cea cerească, suspendă păstoria Ierarhică și prin ea tot clerul Bisericii. Ce lucru ar fi mai urât decât acesta ?

In al unsprezecilea, voește ca membrii Bisericii să fie numai cei aleși (predestinați) și nu în general cei ce se împărtășesc și participă cu credință la Tainele ei ; precum Pavel, când persecuta era membru al aceleia, pentru că era consacrat din

pruncie. Iar Iuda săvârşind minuni asemenea celorlalţi Apostoli n'a fost membru al ei pentru aceasta [1]).

In al doisprezecilea Capitol anevoindu-se scriitorul a arunca învăţăturile Părinţilor zice: că Biserica se învaţă (conduce) de Sf. Duh, care lucru fiind adevărat, el îl introduce cu scop rău. Se învaţă într'adevăr Biserica noastră de Sf. Duh, dar nu direct, ci Duhul, servindu-se de limbi şi mâini omeneşti. Căci oameni au fost şi Profeţii şi Apostolii, cari au predicat cuvântul Domnului, dar cuvintele predicate de aceia erau a Sf. Duh şi divine, pentrucă se inspirau de acolo şi care n'aveau nimic omenesc. Deci şi Biserica învăţându-se prin cuvintele inspirate ale Părinţilor, nu se zice că se învaţă de către oameni, ci de Sf, Duh. Pentru că aceia mişcându-se de către Duhul divin ne învaţă nu după om ci după inspiraţiunea ce au luat dela Duhul Sfânt, care (lucru) se argumentează din concordanţa ceau între dânşii. Iar a opina (în acelaşi capitol) că Biserica poate să păcătuiască, şi aceasta având învăţător pe Sf. Duh şi Cap pe Hristos, despre care s'a zis, că n'are întinăciune nici pată, ci că toată este frumoasă şi curată, se condamnă această doctrină ca impioasă.

In al treisprezecilea, aruncă faptele bune respectiv de mântuirea oamenilor, suspendând prin aceasta, încât depinde de noi, nu numai toată virtutea şi viaţa îndumnezeită dar şi toată Sf. Scriptură, ce îndeamnă pe toţi la fapte bune pentru care să afle mântuire.

In al patrusprezecilea, luptându-se contra liberului arbitru, se încearcă a distruge natura omenească, ca una ce-şi are substanţa sa în minte şi liberul arbitru.

In al cinsprezecilea, neagă cele cinci taine, Preoţia, Sf. Maslu, Sf. Mir, Mărturisirea prin penitenţă şi respectata nuntă, pe care toată vechia tradiţie ni le a lăsat ca sfinte şi transmiţătoare graţiei divine.

Apoi mărturisind pe celelalte două taine în cele două capitole următoare, nu expune îndeajuns puterea lor; pentru că opinează că cel ce se botează, atât se curăţă prin sf. Botez, încât nu-i posibil prin nici un mod a se pierde, uitând pe cei

---

1) Erbiceanu C. „Practicalele Sinodului din Iaşi, care este al II-le contra Capitolelor lui Ciril", art. în Revista Teologică. Iaşi, 1883, Nr. 27, p. 213-21.

ce nu-l păzesc neîntinat, nici conservă credinţa până la sfârşit, pentru care (pricină) nu se folosesc întru nimic de baia aceasta ci se condamnă in munca eternă.

Iar sf. Euharistie atât o sfâşie, încât nu-i rămâne nimic alta, de nu un tip gol, ca şi cum ar adora încă umbra legii vechi. Căci zice: că pânea ce se vede şi se mănâncă după sfinţire nu este corp adevărat a lui Hristos, ci cel înţeles spiritual, ori mai bine zicând: Corpul cel închipuit, lucru ce întrece orice piositate. Căci Hristos n'au zis: acesta este tipul corpului meu, ci acesta este corpul meu şi este sângele meu, acesta ce se vede şi se pipăe, se mănâncă şi se frânge, după ce deja s'a consacrat. In urma tuturor sunt sub pretext de a ataca purgatoriul (focul curăţitor) se încearcă a ne arunca pomenirile (amintirile) despre cei adormiţi, prin care sperăm a li se trimite repaus şi uşurare de la Dumnezeu, pentru întinăciunile de care au fost atinşi.

Pe lângă aceasta ni s'au prezentat şi întrebările adăugite la capitole şi s'au făcut cunoscute la tot sf. Sinod, care nu conţineau nimic mai bun decât capitolele. Căci respinge ca şi mai înainte, nu numai interpretările Scripturei făcute de Părinţii noştri, dar încă leapădă şi pe una din cărţile ei, pe care sf. Sinoade ecumenice le-au admis ca canonice. In fine aruncă închinarea relativă a veneratelor şi sfintelor Icoane, pe care le-au confirmat sf. Sinod Ecumenic al VII.

De aceea şi capitolelele acestea şi întrebările, cu vot unanim, le respingem cu totul (zice acest sf. Sinod) şi le aruncăm din Staulul Nostru, ca pline de eresii şi cu totul străine de credinţa noastră ortodoxă şi pe autorul lor. Le considerăm streine de religiunea noastră, făcând cunoscut tuturor, că autorul acestora spune neadevăr (minte) în ce ne priveşte pe noi. Pretinzând că credinţa sa proprie este mărturisirea ortodoxă (omologhia) a credinţei creştine a grecilor, pe când ea este calvină şi nu a noastră. Lepădăm dar din adunarea credincioşilor pe acei ce citesc şi se ţin de aceste capitole ca şi cum ar fi adevărate şi pioase şi le apără ori prin cuvinte ori prin scrieri, ca pe unii ce sunt de o idee şi iau parte la eresurile aceluia, ca conrupători ai Bisericii lui Hristos. Pe aceştia îi respingem de la adunarea credincioşilor şi ordonăm a-i socoti ca păgâni şi vameşi, neavând nici o comunicaţiune cu

noi, de orice stare socială ar fi ; să fie supuşi anatemii veşnice şi excluşi de la Părintele, Fiul şi sf. Duh, unul singur Dumnezeu după natură, neertaţi, nedeslegaţi după moarte şi părtaşi muncii eterne. Căci niciodată Biserica noastră nu s'a supus unor asemenea dogme nici pe viitor nu va decădea în o aşa stare ; graţie spiritului ce o conduce şi o guvernează- Apoi spre confirmarea şi autenticitatea (actului prezent) s'a înscris pe sfânta lucrare (actul sinodal) în condica sfinţită a Marei Noastre biserici a lui Hristos. [1])

Subscris cu propriile mâini a Preasf. Arhierei şi prea învăţaţi Clerici.

In anul mântuirei 1642, luna Mai. Indictul X.

Partenie cu mila lui Dumnezeu... (urmează iscăliturile reprezentanţilor Patriarhiei de Constantinopol, Moldovei, Petru Movilă cu reprezentanţii bisericii sale).

Anexa V

Scrisoarea doctorului Scogardi către Residentul Schmid despre hotărârile sinodului de la Iaşi.

(Din Arhiva Ces. Reg. secretă a Curţii din Viena).

6 Noembrie 1642.

„Trebue să aduc la cunoştinţă Inălţimii Voastre această curiositate, că de 3 luni şi mai bine Mitropolitul Rutean, cu sediul în Chiovia Podoliei, de rit grec, ca toţi Rutenii şi Cazacii ; făcuse cerere acestui Domn Principe cu scopul de a obţine de la Patriarhul din Constantinopole câţiva teologi greci ca să vie în Iaşi, unde el va trimite încă alţi teologi ruteni pentru a discuta împreună, a examina şi propune un oare care Catehism, sau doctrina creştină scrisă de unul din zişii Părinţi ruteni cu scopul de a vedea dacă ar consimţi şi ar fi de acord, în totul şi pentru toate Grecii şi Rutenii. Veniră deci aici, de vre-o două luni, ca delegaţi ai Patriarhului, Părintele Sirigul din Galata, şi un Mitropolit bătrân din Nicea, şi astfel fiind ei, au fost primiţi cu multe onoruri de Ex-

1) Erbiceanu C. art. cit. p. 220-222. Rev. Teol. Nr. 28-1883.

celenţa Sa, adică în vizite (de şi dupa aceea, ca particulari şi în audienţe private au fost trataţi altfel) de acum, după puţine zile, au venit încă 3 teologi ruteni cu daruri de argint şi altele pentru Excelenţa Sa. Scopul principal al lui Sirigul (a fost de a înlătura Capitolele publicate sub numele lui Ciril, cu scopul şi dornic de a face cunoscut studiul pe care-l făcuse, pentru confruntare a Capitolelor zise, înlăturând congresul şi discuţiile Rutenilor, care totuşi în nici un fel n'au vrut să consimtă la dorinţa Părintelui Sirigul, spunând că sunt siguri că Biserica Greco-orientală nu crede aceste articole calviniste şi cu atât mai puţin ar fi compuse de Ciril, dar tot aşa de bine publicate sub numele lui de către Pastorul Ambasadorului din Olanda. Apoi cu ei s'a pus de acord Principele şi toţi boerii, în felul ca această solemnitate înlăturătoare a Părintelui Sirigul a fost anulată. Părinţii Ruteni a cerut de a discuta în sinod şi în locuri publice, dar Părintele Sirigul, în secret pe lângă Excelenţa Sa obţinu să se facă în mod particular între ei singuri, cred eu pentru a nu micşora reputaţia, dacă din întâmplare n'ar putea da un răspuns imediat la vre-o propoziţie dificilă. Cartea Rutenilor e compusă numai din întrebări, în care aproape sunt de acord cu Biserica Constantinopolitană, afară de două materii care simt la fel cu Biserica noastră. Prima e că ei cred că există un al treilea loc pentru suflete după moarte diferit de Paradis şi Infern adică Purgatoriul ; dar nu cu foc cum au hotărât ai noştri. A doua materie e că conform cu părerea bisericii noastre, când preotul sfinţeşte taina spune cuvintele: „acesta este... Crezând că pâinea devine Corp şi vinul Sânge şi că acum trebue să se onoreze şi respecte cu adevărată sfinţenie. Grecii neagă şi unul şi celălalt. Despre al treilea loc al sufletelor, pentru că discuţia e veche şi curioscută, nu vreu să mă opresc mai mult. Dar despre acest punct al Tainei, Biserica greacă are obiceiul, după ce pronunţă vorbele lui Iisus „acesta este... de a nu crede că sfinţirea este făcută acum, ci numai în dispoziţie apropiată de a se face, pentru ca preotul cu rugăciune particulară să implore graţia spiritului sfânt, cu sopul ca pâinea să fie Corp şi vinul Sângele lui Iisus; acum este consumată sfinţirea. Totuşi acum Rutenii cu scopul ca, cartea lor să fie aprobată şi subscrisă de

Patriarhul de Constantinopol, arată că sunt de acord cu părerea Grecilor şi astfel s'a sfârşit acest Conciliu sau aşa zis Sinod, trebuind ca Rutenii, după puţine zile să se întoarcă în ţara lor". [1])

Anexa VI

Scrisoarea sinodului din Iaşi către preaslăvitul, prea măreţul duce, prea piosul domnitor şi principele întregei Moldo-Valachii domnul domn Ioan Vasilie voevod, dela Dumnezeu mântuire.

„Al tău era, o prea măreţ duce, de a da la tipar şi încheerile aceste sinodale. Fiindcă Domnul ţi-a dat această menire ca să fii ante luptător al bisericii lui şi brav distrugător al eresiilor; alegându-te pe tine, dintre toţi principii de pe pământ, ca cel mai folositor lui, căruia altul îi era dat să înfiereze judecăţile rele, dacă nu de Dumnezeu prea respectuasei tale mari chibzuinţe ? Tu, văzând bisericele lui Hristos turburate de principiile calvine de curând răsărite si când ai tăi năzuiau ca să se scrie o mărturisire răsăriteană, nu te-ai dat înapoi de la nimic, ci mişcând tot ce este frumos nu te-ai lăsat până să nu chemi representanţi ai prea sfântului şi apostolicului scaun ecumenic şi ai sântului sânt sinod depe lângă dânsul şi delegaţi din Rusia ai bisericei de acolo; şi pe toate dogmele denaturate le-ai sfăşiat, alegând între cărţile publice şi consfinţind adevăratele dogme ale bisericei răsăritului. Şi acum, descoperind tuturor fiilor ortodoxi ai creştinilor veninul ascuns în acele principii, poruncind ca să se pună în faţa obştei, părerea ce o are despre dânsele marea noastră biserică a lui Hristos, prin care au a se deosebi pretutindenea oile Domnului, de care nutreţ trebue să se ferească şi de care păşuni să se apropie fără frică. De aceea, aducând mulţumiri lui Dumnezeu pentru darurile lui făcute prin tine, din tot sufletul îl rugăm să-ţi dăruiască viaţa aceasta fericită şi pacinică, împodobind până la sfârşit tronul domniei tale în graţia lui, iar în cea viitoare să-ţi schimbe domnia pământească cu cea cerească.

Delegaţi şi exarchi patriarchali din Constantinopole:
Porfirie fost al Niceei,

---

1) Hurmuzachi R. o. c. vol. IV, p. I, p. 668.

Meletie Sirigos ieromonach predicator al Evangheliei.
și din Rusia delegați:
Isaia Trofim egumen al Sântului Niculae.
Ignatie Xenovici predicator al Evangeliei,
Iosif Constantinovici ? egumenul sântei Boboteze" [1]).

IOAN I. IRIMIA

---

1) Bianu I. și Hodoș N. „Bibliografia românească veche", tom. I, p. 314 Buc. 1903; Erbiceanu C. art. cit. Rev. Teol. Nr. 30-1883, p. 239-240,

PRIMATUL SFANTULUI APOSTOL PETRU IN LITERATURA PRIMELOR TREI VEACURI CREŞTINE

PRECUVÂNTARE

Prezentul tratat s'a scris în 1938 pentru anuarul de 15 ani al Academiei teologice din Oradea. Aceasta explică nemenţionarea în el a studiilor în legătură cu subiectul său apărute de atunci încoace, ca H. Coţocaru: *„Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament"?*, Sibiu, 1940, (p. 200-211 şi 248-268) şi Id.: *La originile exegezei romano-catolice a textului „Tu eşti Petru"*, în Rev. Teol". Sibiu, 1941, p. 414-415 şi Halmagiu Ioan: Sfântul Petru n'a fost şi Papa nu este capul Bisericii, Sibiu, 1939. Il cred necesar însă şi alături de aceste studii, convins fiind că numai cercetarea metodică a întregului material patristic ne poate da răspunsul categoric şi precis al Sfintei Tradiţii şi poate deci sfârşi discuţia despre pretinsa origine divină a papismului.

Il public cu ocazia comemorării sinodului din Iaşi, 1642, care prin aprobarea *„Mărturisirii Ortodoxe"* a fixat atitudinea Bisericii noastre nu numai faţă de protestantismul sectar, ci şi faţă de catolicismul papist. (Problema prezentului tratat o rezolvă sumar „Mărturisirea Ortodoxă" în răspunsul 85 din partea I). Iar istoria noastră de după 1642 şi de azi ne prezintă propaganda papistă mai eficace şi mai ameninţătoare decât cea protestantă.

INTRODUCERE

Sinodul din Vatican (ses. IV., 18 Iulie 1870, Const. dogm. I de Eccl., c. I.: De apostolici primatus... in beato Petro institutione [1]) declară că textele Mt. XVI_{16-19} şi Io.XXI_{15-17} sunt a se înţelege în sensul că prin ele prescrie Mântuitorul organizarea monarhică a Bisericii Sale şi institue în şefia monarhică a Bisericii pe sfântul apostol Petru. Mai declară că aşa au fost înţelese acele texte totdeauna de Biserica universală şi îi dă anatemei pe toţi cei ce sunt de altă părere: *„Invăţăm aşadar şi declarăm, că după mărturiile Evangheliei Domnul Hristos i-a promis şi i-a conferit în mod nemijlocit şi deadreptul fericitului apostol Petru* **primatul** [2]) *jurisdicţiei peste întreaga Biserică a lui Dumnezeu. Căci pe Simon singur, căruia încă mai*

---

1) Denzinger Bannwart: *Enchiridion Symbolorum et definttionum*, Freiburg, im Br., 1922, 483-4, Nr. 1822 şi 1823.

2) In sens propriu, etimologic, *primat* inseamnă onoarea înşirării înaintea altora, distincţie care menţine egalitatea între cei număraţi pe rând, dar făcând parte din aceeaşi categorie, adică rolul de *primus inter pares*, aşa cum admit ortodocşii, ca onorific, primatul sfântului Petru între apostoli şi al papilor roman, între episcopi. Papiştii îl folosesc însă totdeauna în sens de şefie, ori pentru a se amăgi că ar fi mai aproape de adevăr, măcar prin termenul corect, folosit numai în sens incorect, ori pentru a atrage mai uşor pe alţii prin termenul admisibil în sine la admiterea lui şi în sensul deformat. E aici un fel de tulburare a apei spre pescuire mai uşoară, ca şi folosirea termenului *unire* în apelurile papale către ortodocşi, care cer de fapt *supunere*. Răstălmăcirea aceasta, înrudită cu *Reservatio mentalis* a iezuiţilor, sileşte conştiinţa oamenilor sinceri şi între catolici. Când încearcă însă, sub loviturile „boldurilor“ iubirii de adevăr, vreo ieşire contra acestei sile si a surorilor ei, apărate de jurământul antimodernist, de comisiile de index, de prevederi concordatare (Bavaria 1925, v, Stăniloae; *Catolicismul...* Sibiu, 1933, p. 114) etc., sunt loviţi de cenzură, destituire şi alte persecuţii. Exemple: A. Pichler, I. Döllinger, J. Friedrich, Wl, Guettée, I. Hoensbroech, L. Duchesne, J. Turmel, H. Koch, J. Schnitzer, Fr. Heiler, etc.

nainte îi spusese: **„Tu te vei numi Chifa"** *(10. I, 42), dupăce şi-a pronunţat el mărturisirea sa zicând:* **„Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu"**, *l-a agrăit Domnul cu aceste cuvinte solemne:* **„Fericit eşti Simone fiul lui Iona, că nu Trup şi Sânge ţi-au desvăluit ţie aceasta, ci Tatăl Meu Cel din Ceruri. Şi Eu Iţi zic Ţie că Tu eşti Petru şi pe această piatră Imi Voiu zidi Biserica mea şi porţile iadului n'o vor birui. Şi Iţi voiu da Ţie cheile Impărăţiei Cerurilor şi orice Vei lega pe pământ va fi legat şi în Ceruri şi orice Vei deslega pe pământ va fi deslegat în Ceruri".** *(Mt. XVI, 16-19). Şi numai lui Simon Petru singur i-a dat Itsus după învierea Sa jurisdicţia de Păstor şi conducător suprem peste turma Sa întreagă, zicându-i:* **„Paşte-mi mieii", „Paşte-mi oile"!** *(10. XXI. Acestei atât de manifeste[1]) învăţături a Sfintei Scripturi, precum a fost ea înţeleasă de Biserica universală, se opun în mod făţiş părerile stricate ale acelora, care per-*

1) Atitudinea teologului romano-catolic M. Jugie, specialist în polemica antiortodoxă, în cap. „De apostolicitate Ecclesiae graeco-russicae" din cartea sa *Theologia Dogmatica Cristianorum Orientalium,* t. IV, Paris, 1931, p. 576, trădează totuşi conştiinţa savanţilor romano=catolici cunoscători în materie, că nu e chiar aşa de manifest sensul papist al citatelor induse. Jugie e gata a jertfi întemeierea dogmatică — cu ajutorul Sfintei Scripturi — a monarhismului bisericesc, ca fiind neclară Sf. Scriptură în privinţa aceasta, şi a se refugia în domeniul istoriei bisericeşti, exclusiv, restrângând argumentarea monarhismului bisericesc, numai la demonstrarea existenţii de fapt a jurisdicţiei universale a episcopilor Romei: „Etenim etiamsi Graeco-Russis quis concedere velit primatum Petri in Novo Testamento aliqua involvi obscuritate; attamen, inde iam a saeculo II ineunte, certis testimoniis historicis revelatur primatus successoris Petri, scilicet Romani Pontificis". Refugierea aceasta nu e salvatoare, fiindcă chiar de s'ar dovedi că episcopii Romei au avut jurisdicţie universală pe timpul când Roma a fost capitala universală, aceasta n'ar fi decât o aplicare a principiului ortodox, fixat în legiurile bisericeşti antice (can. 2-3 sin. II ec., 17 şi 28-IVec., 36 şi 38-Vlec., 9 Ant. 341, Nov. XI-Just. etc.) că jurisdicţia bisericească are să se conformeze celei civile. Dar din această legiuire ecumenică rezultă şi reversul că încetând Roma de a fi capitala universală, încetează şi are să înceteze şi jurisdicţia uuiversală a episcopului Romei restrângându-se numai la cadrul graniţelor până unde se extinde stăpânirea şefului politic din Roma, adică azi asupra Italiei şi a coloniilor sale. Pe când problema papismului petrin e totodată şi problema principală a organizării Bisericii, căci dacă întemeietorul divin i-a dat organizare monarhică, ea monarhică trebue să fie deapururi, iar dacă i-a dat una colegială, aşa are să rămâie iarăşi pe totdeauna. De aceea nu renunţă sinodul din Vatican la întemeierea papismului pe teoriile petrine şi nu putea renunţa.

vertind forma de conducere instituită de Domnul Hristos în Biserica Sa, neagă că Petru singur înaintea celorlalți apostoli, fie a fiecăruia luat în parte, fie a tuturora luați în bloc, a fost înzestrat de Hristos cu adevăratul și propriul Primat al jurisdicției, sau cari afirmă că acel primat i s'ar fi dat nu deadreptul și nemijlocit fericitului Petru, ci Bisericii și prin ea lui ca servitorului Bisericii înseși. Oricine va zice deci că fericitul apostol Petru n'a fost instituit de Domnul Hristos șef al tuturor apostolilor și cap văzut al întregei Bisericii luptătoare, sau că n'a primit dela Domnul nostru Iisus Hristos în mod direct și nemijlocit Primatul adevăratei și propriei jurisdicții, ci numai pe cel al onoarei, să fie anatema!"

In studiul prezent, care în manuscris e continuat și asupra secolelor IV și V, supun cercetării afirmația sinodului din Vatican că Biserica universală ar fi învățat totdeauna papismul petrin. In secolele I-III n'avem încă decrete de sinoade ecumenice, care să ne dea Sfânta Tradiție în formă autentică. [1]) Dar și Sfinții Părinți ne dau prin consensul lor expresia Sfintei Tradiții [2]), iar scriitorii ceilalți, contemporani și compatrioți cu ei, ne ajută să le ghicim părerea.

---

1) Biserica se pronunță — după ortodocși și după catolici (v. V. Suciu: *Teol. Dogm. F.*, II, ed. II-a, Blaj, 1927. p. 18; Al. Comoroșan: *Dogm. g-rală* Cernăuți. 1887, p. 451) — în primul rând prin sinodul ecumenic, care prin aceea că ulterior este primit și aprobat de Biserica răspândită peste tot pământul, exprimă părerea Bisericii înseși. Că papiștii nu se gândesc în mod serios să-i substitue acestui magisteriu suprem al Bisericii pe „papa ex cathedra (= infailibil)", dovedește, pe lângă praxa ținerii de sinoade „ecumenice" la ei, și faptul că s'au ferit de a preciza când a fost, este, sau ar putea fi papa „ex cathedra". El nu se pronunță niciodată ex cathedra, deci infallibilitatea ce i se atribue suspendată. e doar un balon de săpun care piere când vrei să-l prinzi. 2) „*Aceea e credința Bisericii Catolice Apostolice, în ce consumă toți Episcopii Ortodocși ai Orientelui și Occidentului*" îi scrie papa Celestin sinodului III ec. (*Mansi, IV, 1070*, J. Friedrich: *Zur ältesten Geschichte des Primates in der Kirche*, Bonn. 1879, p. 186-7) Vincențiu Lerineanul scrie că sinodul III ec. a dat decizia dogmatică împotriva lui Nestorie după sfinții părinți și dă și el regula: *Acolo, unde Biserica n'a decis nimic în privința sensului, interpreții să urmeze... Ca ce e mai accesibil, părerile comune ale învățătorilor mari și mulți, de cari ținându-nefidel cu rezervă și cu grijă, cu ajutorul Domnului, putem înlătura fără prea mare greutate rătăcirile ereticilor* (*Commonitorium* 38, Arhim. I. Suciu; *Ermeneutica Biblică*. Arad. 1932, p. 141). Sin. V-VI ec. în can. 19 a stabilit regula: „*De s'ar ivi neînțelegeri în tâlcuirea scripturii să nu fie tâlcuită altfel decât cum au tâlcuit-o luminătorii și*

Rezultatul cercetării îl putem prevedea uşor dacă aruncăm o privire în orice manual papist şi observăm cu câtă grijă se feresc autorii de a reda părerile sfinţilor părinţi cu privire la „primatul“ sfântului ap. Petru. Mitropolitul unit Suciu motizează această fereală declarând de preferat mărturiilor patristice expresiile lăudătoare din cărţile liturgice: „Explicarea aceasta *exegetică* e sprijinită şi bazată pe *Tradiţiune* şi anume pe *cărţile liturgice orientale*. Mărturisirile din cărţile liturgice, după cum ziceam şi mai sus (p. 20), sunt de cea mai mare însemnătate [1]). Pentrucă ele nu sunt mărturisirea unuia ori a

---

învăţătorii Bisericii prin cărţile lor“. Sin. VII ec. i-a osândit pe cei cari in chestiuni de cercetare a Sfintei Scripturi disprețuiau autoritatea Părinţilor (I. Suciu L. C.) Insuşi sinodul din Vatican, urmându-i celui tridentin (Denzinger-B.. O-C., p. 262-3, Nr. 786) prescrie ; *Is pro vero sensu Sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum Sanctarum ; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimen consensum patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari* (Id., p. 475, Nr. 1788). In caz de împărţire a părerilor Sfinţilor Părinţi. urmăm regula fericitului Augustin (*Ad Iulianum*), II, 35) : „Mărturiile sfinţilor părinţi se cântăresc, nu se numără“ (C. Rauschen : *Grundriss, der Patrologie*, ed. a IX-a, Freiburg im Br. 1926, p. 6). Pe lângă autoritatea părintelui mai importă şi gradul de importanţă ce i-a dat el părerii : a scăpat-o din fuga condeiului, cu gândul la altceva, sau o dă ca soluţie binemeditată la problema despre care scrie. „Nam quod praeter iudicium Ecclesiae etiam unanimis consensus Patrum statuitur tamquam norma interpretationis, facile patet, huiusmodi unanimem Patrum consensum non opinando, sed certa ac firma sententia interpretantium aliquem locum Scripturae in rebus fidei et morum esse consensum Ecclesiae...“ (Conc. Vat., Schema de fide, adnot. 9, Friedrich : *Docum.*, II, p. 29. Döllinger-Friedrich : *Das Papsthum*, München, 1892, p. 335-6). Importanţa ultimei regule se va vedea la examinarea părerii sfântului Ciprian despre organizarea Bisericii şi despre primatul petrin şi p·pal,

1) Crezând — fără dreptate — că găseşte'n ele credinţa în „primatul" jurisdicţional petrin, mitropolitul Suciu, ca şi o întreagă literatură unită după el şi unii încă de pe vremea lui Ilie Miniat, acordă valoare dogmatică expresiilor iperbolice lăudătoare din poezia imnografioă depusă prin secolele 9-12, (după încheierea Sfintei Tradiţii ecumenice, v. pr. P, Vinttlescu : *Poezia imnografică*. Buc. 1937) în cărţile de slujbă şi îi impută Bisericii ortodoxe că a îndrăznit să modifice unele texte diu aceste cărţi, de care se legau prea mult papiştii. Cu toate că la p. 20 a *Dogmaticii* sale, unde ne îndrumă să vedem marea autoritate a cărţilor de slujbă, cetim că aşa dispun canoanele sinodale vechi, aprobate de sinoadele ecumenice, ca numai texte liturgice aprobate de sinoade să se cânte în biserică. Deci valoarea acestor texte le-o dă aprobarea sinodului particular (care şi el are autoritate dogmatică mărginită) Şi e just să fie aşa,

mai multor sfinţi părinţi, ci sunt *mărturisirea întregei biserici*, care foloseşte acele cărţi liturgice. De aceea noi nici nu ne vom provoca aci la sfinţi părinţi — pe cari nici nu-i are oricine la îndemână — şi nici nu vom examina mărturisirile altor părinţi, decât mărturisirile părinţilor propuşi de partea contrară“ [1]) Jugie in vol. IV al *dogmaticii orientale*, închinat eclesiologiei (afară de o mică parte eshatologică) îi consacră sfintei tradiţii patristice despre primat 1 pagină şi 8 şire (p. 361-2), dar nu induce nici un text, ci umple pagina cu încercarea de a justifica această omisiune inevitabilă pentru papişti. Găsind de sigur prea neserios subterfugiul, Suciu caută altul: se scuză că ar fi fastidiosum ac perlongum a recita mărturiile sfinţilor părinţi. Ii acuză apoi pe ortodocşi că le forţează, că-i dau prea mare importanţă sfăntului Ciprian, că retac expresiile favorabile primatului, sau le declară exagerări lăudătoare, ce n'au a se lua ad litteram, că citează contra primatului şi ce nu e contra lui, [2]) că părinţii se contrazic şi în sfârşit că Biserica încă

---

pentrucă Biserica nu-şi exercită funcţiunea magisteriului infailibil prin strana cântăreţilor, ci prin sinoadele episcopilor. Cu privire la valoarea textelor din cărţile de slujbă, ce şi»o câştigă ele prin utilizarea lor de credincioşi, deciprin aprobare presupusă, încă trebue aplicată regula sinodului vatican că pentru a ne putea provoca la un text, el trebue să fie non opinando, sed certa ac firma sententia, ceeace despre iperbole făcute în scop de a lăuda, nu de a defini, nu se poate spune. Ilie Miniat are dreptate când zice că „*Encomiile nu sunt Dogme*“ (*Piatra Smintelii*, ed. gr. p. 83 şi 121, citată la Jugie, O. C. IV. p. 337, alături de opinia protopopului Âl. Lebedev (*Despre Principatul Papii*, Petrograd, 1903, p. 150) că expresiile din cărţile de slujbă nu trebuesc luate ad litteram) Ca Miniat se pronunţă şi P. Maior în *Procanonul* său (Ed. Erbiceanu, Buc. 1893, p. 35, c. XIII, citat de diaconul N. I. Popoviciu (episcopul Orăzii) în Tel. Rom, Sibiu, 1950, nr. 46) Replica lui Jugie: *Lex credendi statuit legem supplicandi*, nu poate infirma total acea obiecţie. Chiar de ar putea, puţin ar profita, întrucât expresiile din cărţile liturgice, mai ales dacă se consideră contextul şi locurile paralele, n'au sens papist, decât în interpretare forţată.

1) Vz Suciu, O. C. p. 304. In foarte mică măsură se achită şi de sarcina astfel restrânsă, fiindcă „partea contrară“, de ex, Guettèe şi Döllinger-Friedrich induc foarte multe mărturii patristice sdrobitoare contra teoriei papismului petrin pe care nu le examinează mitropolitul unit şi nici alţi apologeţi ai papismului. Le evită nu fiindcă i-ar scuti de aceasta cărţile liturgice orientale, ci pentrucă nu le pot (şi nu se pot) combate.

2) Aduce ca exemplu Lebedev, O. C. p. 254 şi 56-7 că tăcerea canoanelor apostolice despre primat e contra lui; liturghia sfântului Iacob spunând că Biserica e întemeiată pe piatra credinţii şi Păstorul lui Herma omiţându-l pe

nu le-a interpretat în mod autentic expresiile privitoare la primat.

Sunt îngăimări lamentabile, care nu pot acoperi defectul metodic de a lipsi argumentarea tezei întâi (praemissa maior) din silogismul dogmei papale [1]) de argumentul Sfintei Tradiţii. Şi doar tocmai catolicismul roman a accentuat împotriva protestantismului că argumentarea numai cu Sfânta Scriptură nu ajunge!

Petru din temelia turnului ce reprezintă Biserica sunt contra interpretării papiste la Mt. XVI, 16.

1) Premisa I; Petru a primit jurisdicţie peste toţi ceilalţi apostoli.

„ II, Petru a fost episcop al Romei.

Concluzia; Episcopilor Romei le compete jurisdicţie peste toţi ceilalţi episcopi.

SECŢIUNEA I: PRIMELE DOUĂ SECOLE (PÂNĂ LA PSEUDO-CLIMENTINE)

CAP. I: ANII 60-160

Cele dintâi monumente scrise ale Sfintei Tradiţii, „*Învăţătura celor 12 Apostoli*“ sau *Didahia* şi scrierile părinţilor apostolici, îi arată pe sfinţii apostoli egali între sine, întemeietori şi organizatori cu egală putere şi egale drepturi ai bisericilor şi ca deţinătorii în comun ai puterii supreme în Biserică formând autoritatea ce urmează imediat după a Domnului nostru Iisus Hristos. Departe de a-i atribui sfântului Apostol Petru vre-un rol special, diferit şi superior celui ce-l avea comun cu ceilalţi, ele prezintă în aşa fel organizaţia bisericii apostolice, încât exclud orice posibilitate de a vârî între colegiul apostolic şi Hristos instanţa intermediară a papismului petrin.

„*Didahia*“ trădează timpul compunerii sale tocmai prin aceea că prezintă aceeaşi icoană despre ierarhia şi viaţa bisericească, ca şi epistolele sfântului apostol Pavel: deţinători de oficii şi de harisme, amestecat. Egalitatea apostolilor o presupune porunca sa (Cap. XI): *Orice apostol care vine la voi, să fie primit ca Domnul.* Pe episcopi îi alege comunitatatea, ca şi pe diaconi. (Cap. XV). Profeţii încă se consideră arhierei ai creştinilor (Cap. XIII).[1]) Preţuirea aceasta a harismei şi prescrierea alegerii in oficii e contra moştenirii pretinsului oficiu suprem petrin.

Apostolii, învăţătorii[2]) şi profeţii puteau lipsi din comu-

---

1) *Scrierile părinţilor apostolici.* ed. Fac. teol, Chişinău I, 1927, p. 81-93.

2) Cf. Herma: *Păstorul*, ved. III, 5, ed. cit. p. 219. Erau vestitori şi explicatori ai evangheliei, preoţi, predicatori şi cateheţi de mai târziu, impuşi prin inspiraţia lor dovedită.

nitate neprimind nimeni dela Duhul Sfânt harismele corespunzătoare. In acest caz comunitatea are să se mulţumească cu indrumările unor conducători aleşi de ea, deţinători ai oficiilor corespunzătoare, stabile. Aceştia sunt Episcopii şi diaconii (preoţii la început nu fuseseră necesari, ajungând episcopul). Didahia ordonă ca şi aceştia, deţinători de oficii, să fie cinstiţi la fel ca şi profeţii şi învăţătorii, deţinători de harisme [1]) Nicio urmă de vreun oficiu centralizator, cu atât mai puţin de vreunul superior, suveran şi cu drept de ingerinţă în treburile oricărei comunităţi, cum pretinde papismul. Petru nu e pomenit deloc în întreaga Didahie. Ea nu învaţă papismul petrin şi niciun fel de papism. [2])

Cei dintâi sfinţi părinţi, *părinţii apostolici,* în scrierile ce ne-au lăsat, de câteori vorbesc de sfinţii apostoli, îi arată egali între ei, întemeietori, organiza ori şi îndrumători cu egală putere şi egale drepturi ai bisericilor şi deţinători în comun ai puterii supreme în Biserică, formând autoritatea ce urmează imediat după a Domnului nostru Iisus Hristos şi premerge la fel de nemijlocit celei a episcopilor. Departe de a-i atribui sfântului ap. Petru vreun rol special, diferit şi superior celui ce-l avea comun cu ceilalţi apostoli, ei prezintă în aşa fel organizaţia Bisericii apostolice, încât exclud orice posibilitate de a vârî intre Hristos şi colegiul apostolic instanţa intermediara a papalităţii petrine.

Sf. *Climent Romanul* în capitolul 42 al lungei epistole ce le-o scrie în numele bisericii din Roma Corintenilor în anul 96 v. cap. VII (ed. cit. p. 99) confruntat cu ştirile despre persecuţia lui Domiţian, face pe scurt istoria ierarhiei creştine dela originile sale înşirându-i etapele şi oficiile, fără a face loc însă vre-unui oficiu de felul celui papal în organismul Bisericii, ci accentuând că după Hristos urmează în ordinea ierarhică apostolii,

---

1) „Alegeţi-vă episcopi şi diaconi vrednici de Domnul, bărbaţi blânzi şi neiubitori de argint, adevăraţi şi încercaţi, căci şi ei vă îndeplinesc serviciul profeţilor şi al învăţătorilor. Nu-i dispreţuiţi, căci ei trebuesc cinstiţi de voi deopotrivă cu preoţii şi învăţătorii". (Cap. XV, ed. cit., p. 92).

2) Comunitatea alegându-şi conducătorii, apare sui iuris. Schnitzer ; *Hat Iesus das Papstum gestiftet?* Augsburg. 1910, p. 56. Cf. H. Bruders S. I., *Die Verfassung der Kirche bis 175 n. Chr.* in Forschungen zur chr. Lit. ŭ Dogmengesch. hg. v. Ehrhard ŭ. Kirsch, Mainz, IV, 1904, p. 11 ss.

toți în același grad : „*Apostolii ne-au dat Evanghelia dela Domnul Iisus Hristos, iar Iisus Hrtstos dela Dumnezeu a fost trimis. Așadar Hristos dela Dumnezeu și apostolii dela Hristos ; Amândouă însă s'au făcut în bună rânduială din voința lui Dumnezeu. Primind deci porunca și lămurindu-se prin Inviarea Domnului nostru Iisus Hristos și fiind întăriți în cuvântul lui Dumnezeu, înarmați cu lămurirea Duhului Sfânt au ieșit să propoveduiască Evanghelia despre împărăția lui Dumnezeu ce are să vie. Pe când vesteau deci în țări și cetăți (și botezau pe cei ce ascultau de voința lui Dumnezeu) așezau pe cei ce credeau mai întâi dintre aceștia -- cercetându-i cu duhul — ca episcopi și diaconi pentru cei ce aveau să creadă*“. [1])

Sf. Ignatie, episcopul Antiohiei (66-106) în epistola către Romani (Cap. IV) îi prezintă ca egali în raportul lor cu Romanii pe apostolii Petru și Pavel. [2]) In toate epistolele caută să le găsească adresaților săi stâlpi de reazăm contra lunecării la schismă și erezie, nu găsește însă decât îndrumarea de a sta în unire strânsă cu episcopul, preoții și diaconii din fiecare comunitate. [3]) Dacă ar fi știut și de un agent de unitate, cum ar fi un episcop al episcopilor, urmaș și moștenitor a. lui Petru, cum nu s'ar fi servit de el?! Și dacă așa ceva ar fi existat, el trebuia să știe, fiind urmașul unui episcop hirotonit de sf. ap. Petru și ucenicul lui Ioan care ar fi ajuns a trăi sub guvernarea bisericească a urmașului lui Petru. Episcop peste toate comunitățile nu este după Ignatie decât Hristos [4]

---

1) *Scrierite Părinților Apostoliei* I. Chișinău. 1927, p. 115–20. E informația cea mai bogată și mei importantă din literatura primelor veacuri despre începuturile ierarhiei creștine. Cf. Bruders, S. J. : *Die Verfassunng der Kirche bis.* 175 n. Chr. în *Vorschungen Zur Chr. Lit.* u. *Dogmengesch.* hg. v. Erhard u. Kirsch, Mainz. IV, 1904. p. 11. Acest text nu-l pot respinge papiștii cu sofismul cu care resping I *Cor.* 12, 28, căci după apostoli urmează eplscopii (de preoți n'a fost nevoie decât după înmulțirea credincioșilor) și diaconii, deținători de oficii, nu de harisme.

Textul din Clim. XLII e loc paralel, context întru revelație, al celui din I Cor. XII, 28 și e a se lua drept criteriu ermeneutic la interpretarea acestuia Succesiunea oficiilor bisericești cu excluderea celui papal, o vom mai întâlni și la Clim. Al., Tertulian și alții. In cap. V. (ed. cit. p. 98) îl amintește pe Petru ca pe unul din apostolii martiri în Roma, ca și Pavel, nimic mai mult.

2) *Scrierile păr. ap.*, cit., p. 171.

3) Id., Epistolele către cele 5 biserici din Asia Mică, passim.

4) Magn. III., 158 : să nu abuzați de tinerețea episcopului vostru, ci să-i

Smirn. VIII, p. 183-4 : (Oriunde se arată episcopul, acolo să fie mulţimea, precum acolo unde este Isus Hr., este şi Biserica cea a toată lumea). Fiecare episcop e vicar al său în eparhia sa ; vicar general, universal nu există (Magn. III şi VI, Tral. II, Ef. I, VI, XII, etc.). Apostolii toţi sunt „preuţimea bisericiî" (Filad V), Petru e corifeul lor în sensul de primus inter pares: „*Şi când a venit* (Hr.) *la Petru şi la cei dimpreună cu dânsul*"... [1])

Sf. Papia, episcopul Ierapolei Frigiei, înşirând apostolii îl consideră pe Petru egal cu ceilalţi, dându-i locul al doilea : „*Dacă* am întâlnit câte undeva vreunul *care a petrecut cu cei bătrâni, l-am în-trebat de cuvintele bătrânilor : ce a zis Andrei sau ce Petru, sau Filip, sau Toma,sau Iacob, sau Ioan, sau Matei sau altul din ucenicii Domnului...*" [2])

Sf. Policarp, episcopul Smirnei, † 155-6, în epistola sa din anul 107 le recomandă Filipenilor răbdarea pe care au putut-o vedea „*la Pavel şi ceilalţi apostoli*" [3]. Expresia presupune egalitatea apostolilor. [4]) In discuţia ce o avu la sfârşitul vieţii sale cu episcopul Romei Anicet, Policarp se provoacă la tradiţie apostolică, Anicet însă numai la „*obiceiul presbiterilor predecesori lui*", semn că teoriile petrine erau complet necunoscute atunci încă în Roma. [5]) Cu totul diferit se exprimă şi se poartă episcopii Romei după apariţia Pseudoclimentinelor !

Cele două mai cunoscute apocrife ale Testamentului Nou *Epistola lui Varvara* (din a. 135) şi *Păstorul* lui Herma (de pe la a. 160) n'au valoare pozitivă pentru Sf. Tradiţie, mai ales

---

daţi tot respectul cuvenit, având în vedere puterea lui Dumnezeu Tatăl... dar nu atât lui, cât mai ales Tatălui lui Isus Hristos, episcopului tuturora. Rom.IX. p. 172: Pomeniţi în rugăciunea voastră biserica din Siria, care în locul meu are acum pe Dumnezeu ca păstor. Episcop îi va fi numai Hristos şi dragostea voastră, (Cf. Polic. VII, Tral. XIII, Mag. XIV, Ef. XXI, Sm, XI Filad. X).

1) Sm. III, p. 182. Expresia se va întâlni şi la sf. Ioan Gură de aur: „*Despre preaţie*, II, Sibiu, 1865 p. 23 ; răstălmăcirea papistă a ei la I. Piţipios : *L'église orientale,* Rome, 1855, 111. La sf. Policarp întâlnim expresia contrabalansatoare: „*La Pavel şi ceilalţi apostoli*" (v, mai jos).

2) Id., p. 306, după Eus. al Cezareei ; Ist. Bis. III, 39.

3) Id. p. 195.

4) Edgar Hennecke ; *Neutestamentliche Apocryphen*. Tübingen, 1924², p. 115.

5) Eus. Ist. Bis. V, 27 ; Döllinger-Friedrich : *Das Papythum,* München 1892. p. 311. J. Schnitzer ; *Hat Jesus das Papsttum gestiftet ?* Augsburg, 1910 pag. 56.

că ele cuprind erezii, şi dar pentru istoria papismului petrin e semnificativ că nici ele nu conţin nimic favorabil lui. Aceasta cu atât mai mult, că *Păstorul* prezintă Biserica sub imaginea unui edificiu (turn) ce se zideşte din sufletele credincioşilor [1]) desvoltând parcă anume imaginea dela Mt. XVI [16], dar cu toate că autorul e fratele papii Pius I (145-154), nu afirmă că temelia edificiului Bisericii ar fi Petru, ci Hristos [2]) iar Petru e numai una din pietrele dela incheieturi, în rând cu ceilalţi apostoli şi cu „episcopii, învăţătorii şi diaconii". [3])

CAP. II: IN JUMĂTATEA A II-a A SECOLULUI II.

La apologeţi nu ne putem aştepta să aflăm mult material privitor la forma de organizare a Bisericii, ei ocupându-se mai mult de doctrină şi de filosofie.

„*Justin martirul* îl aminteşte de două ori (*Dial.* 100, 4 şi 106, 3) pe Petru, îl numeşte însă numai *unul dintre învăţăcei, unul dintre apostoli.* Batiffol *(Rech. de sc, rel.,* Paris, 1928, p. 43) notează aceasta clătinând din cap, ca *bien curieux.* Şi e de fapt „foarte curios", mai ales dacă ne gândim, că Iustin ce e drept era de origine din Răsărit, dar trăia la miljocul secolului II în Roma". [4])

Sf. Iustin († 163-7) îl numeşte pe Hristos *piatra* [5]), cu provocare la Sfintele Scripturi, iar egalitatea apostolilor în ierarhia Bisericii o exprimă prin următoarea frază: [6] „*Cei 12 clopoţei ce atârnau după tradiţie de vestmântul Arhiereului erau simbolul celor 12 Apostoli atârnând de puterea veşnicului Preot Hristos, prin al căror glas s'a umplut tot pământul de slava şi graţia lui Dumnezeu şi a Hristosului său".*

Nu atribue însemnătate mai mare schimbării numelui Simon în Petru, decât al Zevedeilor în Boanergi. [7] E cel dintâiu

---

1) *Scrierile Păr. Ap. I,* Chişinău, 1927, p. 218-9 şi 277-288, Vedenia III, 3 şi 5; Asemănarea IX, 2-14. Şi Pseudo-Varnava foloseşte imaginea edificiului pentru Biserică: XVI, p. 75-6.

2) *O. C.* p. 218, Ved, III, 3 şi Asem. IX, 14 la sfârşit.

3) *O. C,* p. 219.

4) Hugo Koch: *Cathedra Petri,* Giessen, 1930, p. 163.

5) *Dial.,* 34, 36, 70, 86, 113. *Mg. VI,* 548, 553 4, 640, 681, Schnitzer-O. c,, p. 66, n, 1.

6) *Dial.* 42, *Mg. VI,* 565.

7) *Dial.* 106: *că s'a zis că s'a supranumit însuşi Petru, unul din apostoli,*

care citează textul petrin din capitolul XVI al ev. Mt. şi anume versetul 17.[1])

Elevul lui Iustin Martirul, ereticul *Taţian*, interpreta Mt. XVI, 18 în sensul că piatra e Petru, cum fac mulţi sfinţi părinţi (fără a deduce de aici papismul petrin), dar adaugă că Petru e şi ceeace nu vor birui porţile iadului.[2])

Contemporanul sfântului Iustin, episcopul de Sardes, *Melito*, ne-a dat în cap. 9 al cărţii sale *Cheia*, într'un pasaj ce ni-l-a păstrat Eucheriu din Lyon, însemnarea cheilor în uzul biblic al vorbirii. Din precizările sale rezultă că „cheile" nu însemnau decât puterea legării şi deslegării, a primirii şi a scoaterii din Biserică prin botez, spovedanie şi excomunicare, ceeace ne obligă să respingem interpretarea papistă a textului Mt. XVI, 19. După Melito *cheia* în uzul biblic al vorbirii înseamnă: „deschiderea sfintelor scripturi sau puterea de a lega şi deslega sau dreptul de a introduce la viaţă sau de a exclude spre moarte, precum Isaia (XXVII, 22) spune despre Mântuitorul: *Voiu da cheile casei lui David pe umerii lui şi va deschide şi nu va fi cine să închidă* şi în Apoc. (I, 18): *Am cheile morţii şi ale iadului.*"—După Eus. al Cezareei, Melito scrisese şi un tratat de eclesiologie, intitulat *despre Biserică*,[4] dar n'a ajuns până la noi.

Dionisie al Corintului în textul cunoscut al scrisorii sale către episcopul Romei Sotir (165-175) încă îi consideră egali şi de egală importanţă pentru prerogativele bisericilor din Corint şi Roma pe evanghelizatorii lor, apostolii Petru şi Pavel.[5]

şi s'a scris în memoriile lui (=Mc, III, 16) *că s'a făcut şi asta, după care şi pe alţi doi fraţi, fiii lui Zevedei fiind, i-a supranumit Boanergi.* Schnitzer, *O. C.* p. 66, n. 1.

1) *Dial.* 100, 12: *Pe unul din învăţătorii săi, numit mai nainte Simon. care după revelaţia tatălui său l-a recunoscut pe el chiar şi ca fiul luî Dumnezeu, Hristos, l-a supranumit Petru.* (ibid.) Mt. XVI, 18-9 nu e deci interpolaţie apocrifă. Faptul că Iustin îl numeşte pe Hristos *Piatra* nu exclude existenţa în exemplarul său de Mt. a versetului XVI, 18 (ibid.), pentrucă şi părinţi cari sigur aveau acest verset, ca Vasile C. M. sau Ambroziu, au admis că Hristos e piatra prin excelenţă, Petru numai prin derivaţie.

2) In *Diatessaronul* său, scris după a. 172, parafraza astfel acel verset: „Şi porţile iadului nu te vor învinge... Tu eşti piatra". Schnitzer, *O. C.* p. 75.

3) *Mg V*, XXX, 1199.

4) *Idem*, 1187.

5) „Alăturaţi-i, pe baza tradiţiei, şi pe Corinteni la cei convertiţi de

Egesip din Ierusalim a fost în Roma pe vremea papilor Anicet şi Sotir (154-174), a compus lista antecesorilor lor (v. mai jos, la Ipolit, n. 5) pe vremea papii Elefterie (174-189), pe care-l aminteşte ca pe diaconul lui Sotir—şi a scris cartea antieretică: *Memoriile Bisericii*, din care nu mai avem decât fragmente. Intr'unul din ele afirmă că după apostoli a condus Biserica Iacob, fratele Domnului.[1]) Se exprimă aşa, încât se poate referi şi la Biserica universală[2]), nu numai la biserica Ierusalimului.[3]) De fapt pe atunci[4]) cele două se confundau,[5]) încât cine era ales episcop în Ierusalim era atunci şi unicul episcop al Bisericii, deci putea fi considerat episcop universal şi Egesip putea neglija de a mai restrânge titlul său la Ierusalim. Am avea deci aici, incidental şi trecător, un period scurt de organizare monarhică şi centralistă a Bisericii, sub o căpetenie care însă nu e Petru şi nu reşede'n Roma! Monarhismul însă e redus prin puterea superioară ce le rămâne apostolilor[6]) şi este foarte curând înlăturat prin aşezarea altor

---

Petru şi de Pavel, cum sunt Romanii! Fiindcă amândoi şi în Corintul nostru sădindu-ne pe noi, la fel au învăţat şi tot la fel învăţând deodată şi'n Italia, au murit martiri în acelaşi timp". — Eus. *Ist. bis.*, II, 25, 8.

1) Eus: *Ist. bis.*, II, 25: *Διαδέχεται τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Ἰάκωβος.*

2) Aşa au tradus Valesiu si Friedrich: „A preluat conducerea Bisericii împreună cu apostolii Iacob, fratele Domnului", ultimul deducând de aici papismul temporar iacobin. (*Zur ältesten Gesch des Primates*, Bonn, 1879, p. 17.)

3) Aşa a tradus Ieronim (*de viris ill*): „A preluat biserica *Ierusalimului* după apostoli Iacob, fr. D." — El făcând propagandă pentru papismul roman cu ajutorul teoriilor petrine, s'a simţit obligat să înlăture, prin intercalarea *Ierusalimului*, posibilitatea interpretării ca universal a episcopatului lui Iacob. Având încă, şi el şi cititorii săi, textul complet al cărţii lui Egesip şi alte tradiţii complimentare, e de crezut că adausul său e pur explicativ, nu modifică sensul. Şi traducerea prepoziţiei *μετὰ* cu *după* e corectă. O vreme se ocupaseră adică apostolii şi cu administraţia, dar pe urmă înmulţindu-li-se lucrul, instituiră şi episcopi, precum din acelaşi motiv instituiseră şi diaconi.

4) In anul 32, după Climent Alexandrinul (v. mai jos).

5) Friedrich, *O. C.*, p. 19.

6) Prin a. 56, în Antiohia = când va fi fost aşezat aici, de Petru, Evodiu episcop — respinge sf. ap, Pavel pretenţiile iudaizante ale unor Ierusalimeni, deşi le prezentau ca dela Iacob. Chestiunea o rezolvă definitiv sinodul apostolilor, care ţinându-se în Ierusalim, e prezidat şi condus de episcopul locului, arătându-se astfel episcopia ca oficiu de acelaşi rang cu apostolia.

episcopi egali cu Iacob, ca Evodiu al Antiohiei bunăoară. Că Ierusalimul era centrul de coordonare a activităţii apostolilor, reiese din uşurinţa cu care pot fi ei toţi găsiţi acolo în anul 51, la sinodul apostolic. Aceasta şi calitatea de a fi locul întemeierii Bisericii îi dau Ierusalimului importanţă bisericească, încât e considerat centrul Bisericii universale, iar comunitatea sa creştină mama tuturor bisericilor. [1]) Aceasta însă justifică abuzul Ierusalimeanului Egesip de a vorbi de biserica Ierusalimului ca de Biserica însăşi, fără restrângere locală.

Din alt fragment, despre alegerea urmaşului lui Iacob, aflăm cu certitudine, că biserica Ierusalimului o primise Iacob şi că întru episcopie o primise, căci pe urmaşul său, Simeon, îl numără Egesip al doilea episcop al Ierusalimului. [2]) Iar Eus. al Cezareei în context povesteşte, de sigur tot după Egesip, dar poate şi cu adausuri dela sine, neprecizând de ajuns timpul, alegerea lui Simeon ca episcop al Ierusalimului şi moştenitor al scaunului lui Iacob. [3])

Chiar dacă am admite că apostolii l-ar fi aşezat pe Iacob monarh bisericesc universal, cum îl prezintă mai târziu

---

1. *Mărturisirea Ort.* I, 84. Sf. Irineu numea Ierusalimul „metropola cetăţenilor Testamentului Nou" (El. III, 12, 5. citat la Fr. Heiler: *Urkirche und Ostkirche*, München, 1937, p. 66) Mitropolitul Cezareei Capadochiei, Firmilian, îi imputa Romei pela a. 257 că nu respectă regula dela Ierusalim (Guettée, *O. C.* p. 51). Cu toate acestea, episcopul Ierusalimului foarte greu ajunge a se emancipa de sub jurisdicţia mitropolitului din Cesareea Palestinei şi a intra, ultimul, în rândul patriarhilor.

2) „După ce Iacob cel drept fu martirizat ca şi Domnul, din pricina aceleiaşi mărturisiri, e aşezat episcop iarăşi fiul unchiului său, Simeon, fiul lui Clopa, întru cât toţi se învoiră ca el, ca văr al Domnului, să fie al doilea". Eus. *Ist. Bis.* IV, 30.

3) *Ibid.*: „După moartea lui Iacob (a. 62) şi după cucerirea Ierusalimului, ce i-a urmat îndată (? 10 Aug. 70 !) se povesteşte că s'au adunat apostolii şi învăţăceii Domnului cari mai erau în viaţă din toate părţile, deodată cu rudele Domnului după trup, căci mai mulţi din aceştia mai trăiau încă atunci, pentru a se sfătui împreună, cine ar fi vrednic de succesiunea lui Iacob. Toţi fură unanim de părere că Simeon, fiul lui Clopa, pe care-l aminteşte şi Evanghelia, e vrednic de scaunul acelei comünităţi, fiindcă era, precum se spune, nepot al Domnului, căci Egesip raportează că Clopa era frate cu Iosif. „Friedrich, p. 21-2 susţine că şi Simeon era ales tot episcop universal, fiindcă la alegerea lui participă toată Biserica.—Nu e convingător.

Pseudo-climentinele [1]) şi apoi Luther [2]) şi Friedrich, [3]) aceasta ar însemna doar atât, că apostolii nu s'au îngrijit atunci să dea prin aceasta vre o normă peremptorie cu privire laforma ce trebue s'o aibă organizarea Bisericii, ci mai târziu, aşezând şi alţi episcopi, au restrâns prin aceasta jurisdicţia fui Iacob, interpretând astfel ulterior, dar autentic, că monarhia bisericească trebue să facă loc sistemului colegial. [4])

Monarhismul ierusalimitean l-au susţinut combătătorii celui roman ca armă contra acestuia. Din discuţie reţinem concluzia că dacă cei vechi s'au exprimat aşa, încât expresiile lor au putut fi interpretate în sensul atribuirii monarhiei bisericeşti altuia în prezenţa sfântului Petru, ei nu pot fi consideraţi susţinători ai monarhismului petrin. Şi e important în special, că aşa se exprimă un scriitor care fusese'n Roma şi compusese lista episcopilor de acolo, deci nici acolo nu exista încă teoria „primatului" papal şi petrin. Şi mai categoric desminte papismul petrin referatul sfântului Climent Al. despre alegerea lui Iacob, cum vom vedea mai jos.

Sf. *Irineu*, episcopul Lionului, († 202) numit de patrologi părintele dogmaticei, pe la anul 180 în cartea sa: *Demascarea şi combaterea gnozei falşe* [5]) într'un loc (III, 18, 4) laudă

---

1) *Rec.* I, 44. Hennecke, O. C. p. 105.

2). *De potestate Papae* unde scrie că Hristos a fosi episcop în Ierusalim şi i-a urmat Iacob. Cardinalul *Bellarmin* îl combate cu argumentul că nimeni nu e urmaşul lui Hristos, pentrucă El nu şi-a părăsit postul nici prin moarte; neque ullum ei succedere, dum semper vivat. Friedrich, O. C. p. 20, n. 2.

3) L. C. La p. 18, n. 1 scrie că Iacob a fost pus episcop încă de Domnul, dar fără temeiu suficient. Expresia lui Eus. al Cezareei: *Ἰακώβου... τοῦ πρώτου τῆς Ἱεροσολυμων ἐκκλησίας τήν ἐπισκοπὴν πρὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ὑποδεξαμένου*, e copiată din Pseudoclementine (*Rec.* I, 44, Hennecke, o. *c.* p. 105), apocrife eretice care l-au indus în eroare şi pe Tertulian şi prin el tot apusul, cu privire la monarhismul bisericesc. Valoarea ei cade cu a izvorului, care se inspirase din I Corin. XV, 5. Că nu fusese aşezat înainte de înălţarea Domnului, Iacob în episcopie, rezultă şi de acolo, că alegerea diaconilor (Fapte VI, 2 ss) n'o conduce el, deşi privea comunitatea ierusalimeană, deci el încă nu era episcopul ei. Faptele bisericeşti importante, săvârşite în Ierusalim după instituirea sa, cum e sinodul apostolic, se fac sub conducerea sa.

4) Altfel ar exista vreo îndrumare la supunerea către şeful din Ierusalim în literatura bisericească primară.

5) Bardenhewer: Bibliothek der Kirchenväter, Kempten u. München, 1912.

mărturisirea lui Petru dela Mt. XVI, 16, dar despre temelia Bisericii scrie odată că e Duhul Sfânt, care e adevărul şi piatra unică, spre deosebire de nisipul format din multe pietricele, pe care sunt întemeiate sectele (III, 24), altădată că e o piatră cu 12 stâlpi (= Hristos şi *toţi* cei 12 apostoli)[1], nicăiri că e Petru. Mai scrie[2] că apostolii au predat Biserica întreagă sau bisericile toate episcopilor şi că toţi membrii întregei Biserici din lumea întreagă păstrează aceeaşi formă a organizării Bisericii. Egalitatea apostolilor (şi a urmaşilor lor) o lasă a fi înţeleasă modul cum se exprimă despre ei.[3] Modul cum argumentează în III, 3, 2—3 (*ad hanc enim ecclesiam...*) teza că la Roma se găseşte învăţătura ortodoxă trădează că n'avea nici idee de teoria papismului petrin. „Oricum i-am înţelege mult discutata expresie, atâta e cert, că el *principalitatea potenţată* nu i-o atribue episcopului roman ca urmaşului lui Petru, ci comunităţii romane ca plantaţiei apostolui corifeu. Dacă, vedea Irineu în episcopul Romei pe urmaşul omului-piatră şi al chelarului, n'ar fi avut nevoie să recurgă pentru stabilirea adevăratei învăţături bisericeşti la obositoarea examinare, de făcut din nou, din caz în caz, dela biserică la biserică a succesiunii apostolice, faţă de care trimiterea la Roma înseamnă doar prescurtarea procedurii; nu ca biserica română, în care învăţătura curată tot numai *ab his qui sunt undique* se păstrează, ci cu episcopul Romei trebuia atunci să fie de acord toată lumea şi fiecare biserică avea să aibă grijă de raportul său faţă de cel ce formează temelia întregei biserici şi poate înlătura cu o singură vorbă orice îndoială... Just observă deci Friedrich că metoda de dovedire a sfântului Irineu „ar fi de-a-dreptul de nepriceput, dacă s'ar fi luat pe

1) IV, 21, 3.

2) IV, 33, 8 şi V, 20, 1.

3) I, 18, 3·4. — IV, 21_3, 24_1, 26_2, 33_8, — V. 20, 1. Expresiile acestea cuprind şi ele, dar mai puţin explicit decât cele ale sfinţilor Climent R. şi Al. sau Tert. şi Firmilian, adevărul că istoria formării oficiilor ierarhice în Biserică nu cunoaşte unul de felul papalităţii. Explicarea papistă a textului (Cor. XII, 28, că aici apostolatul e numai harismă, o combate 'n Elenchos IV, 26, 2 scriind că, „presbiterii cei ce sunt în Biserică au succesiunea dela apostoli, cari împreună cu succesiunea episcopatului au primit şi harisma adevărului. Apostolia e deci oficiu însoţit de harismă, In continuare (IV, 26, 5) induce (Cor. XII, 28 ca mărturie despre preoţi, împreună cu Isaia LX, 17.

vremea sa locurile induse în schema (prin care argumenta sinodul vatican „primatul") în sensul din această schemă „*Gesch. des vat. konzils*, III, 559)". [1])

Aminteşte de mai multeori [2]) mărturisirea dela Mt. XVI, 16 a lui Petru şi felicitarea din versetul următor, niciodată însă versetele 18 şi 19. [3] Odată [4]) induce chiar v. 16 şi 17, apoi sare la v. 20. Omiterea versetelor 18 şi 19 ar fi inexplicabilă dacă Irineu ar fi văzut în ele promisiunea a ceva excepţional şi singular, cum vreau papiştii, uşoară însă dacă vedea 'n ele doar promiterea apostolatului şi a sacerdoţiului, pentrucă pentru acordarea acestora avea Irineu citate mai cuprinzătoare, ca Mt. XVIII, 18 sau I0. XX, 22 bunăoară. De aceea nu apar aceste versete în literatură în general înainte de Tertulian, încât unii [5]) au presupus inexistenţa lor înainte de sfârşitul secolului II. Presupunerea aceasta porneşte din neputinţa teologilor moderni de a nu le atribui acestor versete importanţă specială, cum i-a obişnuit propaganda papistă care le poartă pe steagul său dela Tertulian încoace. Ei uită că pentru creştinii din primele două veacuri ele erau fără celebritate, neexistând încă teoria care le-a lansat. [6]) Sf. Irineu se arată potrivnic interpretării papiste la Mt. XVI, 18 afirmând că Hristos e capul şi al Bisericii văzute : III, 16, 6 : „Aşa recapitulă el în sine totul, pentru ca precum e domnitor Cuvântul în cele supracereşti şi spirituale, *totaşa să domnească şi în cele văzute şi trupeşti, luându-şi sieşi domnia şi aşezându-se pe sine cap al Bisericii*, pentru ca la timpul potrivit să le atragă toate la sine." [7]) V, 18, 2 : „Prin toate e Cuvântul şi El e capul Bisericii. „V. 18, 3 : „La cele nevăzute participă el ca Logos ; ca Nous dă legea, ca totul să fie în ordinea prescrisă de el ; *peste cele văzute şi omeneşti în mod văzut* şi le a-

---

1) Jos. Schnitzer (prof. un. r.—cat.) : *Hat Jesus das Papsttum gestiftet ?* Augsburg, 1910, p. 64 şi n. 1.

2) III, 20, 2 şi III, 28.

3) Schnitzer, O, C. p, 65.

4) III, 19, 4.

5) Ex. Schnitzer, L. C.

6) In l. c. Irineu nu trebuia să le citeze ; argumentând identitatea Mesiei cu cel răstignit, n'avea nevoie decât de versetele 16-17 şi 20.

7) Comoroşan, O. C. p. 370.

trage toate la judecata sa dreaptă..." [1]) IV, 36, 7: *„Lucrătorii sunt mulţi, fiecare la timpul său, dar numai un stăpân al casei, care îi angajează."* IV, 9, 1: „Stăpânul casei e Domnul, care domneşte peste întreaga casă părintească". (Cf. I, 10, 2: „Bi-

---

1) O. Tarangul; *Doctrina S. Irineu despre Biserică, în Almanahul Academiei Ort.*, 1909, p. 130.

2) In legătură cu pretenţia papală de a se substitui lui Hristos (fie şi numai parţial) în funcţia de cap al Bisericii, pe care Firmilian al Cezareei o va respinge când se va ivi întâi, ca pseudohristică, iar Grigorie c. Mare ca anticristică, se poate aduce interpretarea ce o dă sf. Irineu numărului Anticristului, 666, din Apocalipsă. Scrie (O. C. V, 30, 2) că poate fi interpretat şi ca *Lateinos* (=latinul) „şi e foarte verosimil, — continuă — că împărăţia ultimă (a Anticristului) se va numi astfel. „Interpretarea aceasta i-o adoptă şi elevul său *Ipolit* (M. Gr. X. 769-72): „Multe nume aflăm, care corespund numărului, ca de ex. Titan, care e nume antic şi ilustru, sau Evanthas, căci şi acesta dă numărul acela, şi altele multe care se pot afla. Dar deoarece spuserăm că rana dintâi a fiarei s'a vindecat deja şi că icoana a vorbit, ceeace înseamnă că i s'au atribuit forţă şi puteri, e clar pentru toţi că sunt Latinii, cari şi acum au puterea. Dacă se ia aşadar ca numele unui om, obţinem *Latinul.* Dreptaceea nici nu trebue să predicăm că acesta-i este numele, nici să uităm că poate să aibă alt nume, dar având taina lui Dumnezeu în inimă, să ţinem cu frică şi credinţă cele prezise de fericiţii prooroci, ca atunci când se vor împlini, să nu fim păcăliţi". Cineva a calculat că titlul VICarIVs fILII DeI dă numărul 666 (Gherasimescu-Mândiţă; *Biblioteca Ortodoxiei*, Roman, 1932, vol. XI. p. 267-8. La pag. 272 şi'n vol. III, 59 şi IV, 96-7 aplică la papa prorociile din Isaia XIV, 13-16, Ez. XXVIII, 2-18, etc.). Climent Alexandrinul încă are o expresie care ar putea pune pe gânduri trufia papismului: *Strom.* IV, 6 (*Mg.* VIII, 1244) aplică Ps. XXXVIII, 35-7 (L-am văzut pe cel necucernic preaînălţat şi ridicat...) astfel „Hristos e al celor ce cugetă cu umilinţă, nu al celor ce se ridică peste turma lui". — Döllinger în cartea sa: *Christentum und Kirche in der Zeit der Grundlegung*, ed. II Regensburg. 1868, scrisă pe când era încă papist, are un apendice despre *Istoria interpretării la II Tes. II, 4 (Protivnicul înălţându-se mai presus de tot ce se numeşte Dumnezeu sau e făcut spre închinare, aşa încât să şadă el în Biserica lui Dumnezeu ca un Dumnezeu; dându se pe sine drept Dumnezeu* etc. Cf. cuvintele papii Leon XIII în enciclica din 20 lunie 1894: *Noi pe acest pământ ţinem locul Atoputernicului Dumnezeu* citate la Gherasimescu-Mândiţă, o. c. III, 62 şi'n *Bis. Ort. Rom.* Buc. Dec. 1935, p. 560 şi 601) scrie că cei mai mulţi exegeţi vechi au înţeles *„Biserica lui D."* despre templul jidovesc din Ierusalim (deşi nu mai exista!), despre biserica creştină au înţeles-o totuşi Ioan Gură-de-Aur, Teodorit, Ieronim şi comentarul arian la Mt, atribuit sfântului Ioan Gură-de-Aur. Ciril al Ierusalimului în Cat. XV, 15, încă exclamă: „Să nu fie în această biserică în care suntem noi!" Fer. Augustin redă părerea unora, că Anticristul nu va fi o persoană anume, ci o serie de persoane într'un dub anticristic, care se vor erija în biserică creştină. Cel mai vestit exeget catolic din sec. XIX, A. Bisping, în comentarul său apărut în Münster la 1858

serica deşi răspândită'n lumea întreagă, păstrează aceeaşi mărturisire a credinţii, ca şi cum ar locui o singură casă." [1])

— De obiceiu se crede că epistola *Papii Victor* (189-199) către episcopul Efesului *Policrat* nu argumenta pretenţia lui Victor, de a fi ascultat, cu vreo teorie a papismului petrin moştenit. Friedrich [2]) însă bănuieşte contrarul, făcând deducţii din începutul pasajului păstrat la Eusebiu [3]) al combaterii epistolei lui Victor de către Policrat: „Pe semne Victor se provocase mai întâi la apostolii cari muriseră'n Apus, deci la Petru şi Pavel, fiindcă Policrat îşi începe combaterea cu aceea că zice că şi'n Asia au murit lumini mari, apostolii Filip şi Ioan. Dar trebue că-şi ridicase şi pretenţii mai mari, pentrucă e imposibil ca Policrat să fi putut releva în zadar, faţă de apostolul Filip numai, faptul că Ioan *„ca preot purtase pe frunte lama de aur arhierească"*. Fără îndoială că cei din Roma s'au răzimat pe Petru ca pe cel dintâiu între apostoli şi pe succesiunea lui şi şi-au pretins suprema demnitate preoţească în Biserică, aşa încât Policrat vrea să spună propriu zis: *Precum*

---

spunea că biserica lui Dumnezeu în care se va aşeza Anticristul şi va pretinde cult pentru sine, e biserica creştină iar *Κατέχων*, opritorul, cel ce va pune piedici Anticristului, e statul, Cel dintâiu care a spus că papa e Anticristul, a fost Italianul Ioachim de Floris († 1202) în comentarul său la Ieremia (p. 329)- apoi Vyclyffe (ed. Dublin, 1840) şi toţi reformatorii. Calvin spunea că interpretarea Anticristului ca papa e atât de clară şi de convingătoare, încât şi un copil de zece ani trebue s'o recunoască de adevărată. Interpretarea a devenit oficială în protestantism. Unul din punctele care l-au dus la eşafod pe arhiepiscopul Laud a fost refuzarea ei. Döllinger, o. c. p. 425 ss.) La ortodocşi avem în sec. XVIII lucrarea inedită a lui Eustratie Argentis, greceşte: *Manual despre Papa cel latinesc şi Anticrist, în care prin cuvinte şi mărturii din Sf. Scriptură şi părinţii ortodocşi se dovedeşte că Papa vechei Rome e Anticristul prin excelenţă.* (Jugie o. c. IV, 363-4) Ieşiri în acest sens conţine şi enciclica patriarhilor ort. din 1848 (*Bis. Ort. Rom.* Dec, 1935, p. 651). Ca monografie recentă ortodoxă despre anticrist citează Jugie (IV, 183 n. 1.) cea de A. D. Bielaev în *Bogosl. Viestnic*, 1893-5 Problema prezintă importanţă pentru teoria papismului din cauză că fără a impieta asupra prerogativei de cap şf temelie în sens propriu şi integral bisericiască a lui Hristos nu se poate utiliza citatul de la Mt, XVI, 18 in favorul acelei teorii, lucru ce ne apare cu evidenţă îndată ce adâncim puţin interpretarea papistă a citatului. Iar sf, Irineu era cel mai competent în interpretarea Apocalipsei fiind elevul lui Policarp care era elevul autorului Apocalipsei.

1) *Zur ält. Gesch. des Primates*, Bonn, 1879, p. 75-6.

2) *Ist. Bis.* V, 27.

aveţi voi un apostol (Pavel) şi un stâlp al bisericii (Petru), aşa şi noi; şi dacă voi pe această bază vorbiţi de preoţie supremă la voi, atunci o putem afirma aceasta totaşa de bine şi noi prin posesiunea lui Ioan, şi Roma şi Apusul pe acest titlu nu se pot făli cu nicio prerogativă înaintea Asiei Mici...“

Dacă s'ar putea adeveri această ipoteză—ceea ce e imposibil—, ea ne-ar da în cuvintele papii Victor începutul încercării papilor înşişi de a-şi înfrumuseţa pretenţiile de jurisdicţie cu temeiuri care să le arete a fi de drept divin. Ar urca astfel vechimea teoriilor petrine până la sfârşitul secolului II, când li se pune baza de fapt, în *Pseudo-climentine*. Valoarea de ordin tradiţional-dogmatic al teoriilor ar creşte însă în prea mică măsură prin aceasta, fiindcă precum li-se datoreşte aflarea în Pseudo-climentine tendenţiozităţii eretice, aşa li-s'ar datori ivirea în argumentarea pretenţiei lui Victor interesului egoist, pro domo, al acestuia, ambele izvoare puţin compatibile cu sfinţenia, caracterul principal al tradiţiei bisericeşti normative pentru dogmatică. Valoarea dogmatică a argumentelor lui Victor e redusă apoi la zero prin combaterea policratiană şi mai ales prin aceea că această combatere a obţinut consimţirea întregei Biserici, precum afirmă Eusebiu al Cezareei [1]). In încheierea răspunsului său, Policrat le caracterizează de pur omeneşti, scriind : *„Nu mă tem de ameninţări* (din partea colegului roman), *căci mai mari decât mine au spus : Trebue să ascultăm mai mult de Dumnezeu, decât de oameni“*. „Cu aceasta lovi drept în cap Roma : pretenţiile tale nu sunt de drept superior, ci pe trufie omenească întemeiate, noi însă trebue să ascultăm mai mult de Dumnezeu, decât de oameni, fie ei chiar episcopul Romei Victor“ [2]). Aceasta înseamnă negarea de către Policrat a papismului petrin, singurul care putea fi considerat, respective prezentat ca de origine divină. Negaţia există, chiar dacă, precum îmi pare mai verosimil (încheierea lui Policrat fiind aşa redactată, încât nu seamănă a replică ce ar vrea să respingă o afirmaţie, ci a argumenta nou), Victor nu atribuise origine de drept divin jurisdicţiei ce-şi aroga. Parcă anume spre a închide cu acest argument orice discuţie, îl in-

---

1) *Ib.* V, 24, 9-18, Kirch ; *Enchiridion fontium Hist. Eccl. Ant.*, p. 636 Nr. 97-101 ; Döllinger-Friedrich : *Das Papsttum*, München, 1892, p. 313, n. 9

2) Friedrich, O. C, p. 77,

troduse Policrat prin cuvintele : *„Eu, frate, care am 65 de ani în Domnul şi am contact cu fraţii din toată lumea şi am ceiit toată Scriptura, nu mă tem de ameninţări...“* Îşi întemeiază adică sentinţa, conform metodei dogmatice, pe 'consensul general şi pe Sfânta Scriptură.

Sf. Climent Alexandrinul (+215) aparţine încă Sfintei Tradiţii din primele două secole, deşi a trăit 15 ani şi în secolul al III-lea şi opul său ultim, neterminat, *Covoare* (Stromateis) se datează de obiceiu de prin anii 208-211 [1]), pentrucă textele sale privitoare la problema „primatului“ sfântului Petru sunt aproape toate din opul său *Schiţe* (Ypotiposeis), considerat ca prima sa lucrare [2]), scrisă după notele luate de el la cursurile sfântului Panten [3]), primul dascăl al şcolii teologice din Alexandria, care şi-l asociă la catedră prin a. 190 [4]) şi pe la a. 200 şi-l lăsă urmaş în conducerea şcolii, dar numai pe doi ani, fiindcă'n a. 202 fuge Climent de persecuţie din Alexandria în Capadochia [5]). Mai puţine sunt din operele: *„Care bogat se va mântui?“* şi *„Pedagogul“*, scrise tot în secolul II, ultima prin a. 196 [6]). Din *„Covoare“* de tot puţine.

Intr'un text din cartea a VI-a a *schiţelor* sale, păstrate la Eusebiu [7]), complectează şi clarifică informaţiile ce le avem dela Egesip despre situaţia bisericească a sfântului Iacob, fratele Domnului, şi în legătură cu aceasta şi despre a sfântului apostol Petru. Iată-l: *„Petru şi Iacob* (Zevedeul) *şi Ioan după înălţarea Mântuitorului, deşi preţuiţi mai mult de Domnul, nu s'au certat pentru mărire, ci Iacob cel drept deveni Episcop al Ierusalimului*'. Friedrich [8]) îl comentează astfel: „Privind nepreconceputi acest loc, e mai presus de orice îndoială, că pen-

---

1) G. Rauschen : *Gr. d. Patrologie*, ed. IX, Freiburg im Br. 1926, p. 132.

2) Id. p. 131.

3) Ibid. Şi despre Strom, scrie Climent că şi-le întemeiază pe amintiri din cursurile lui Panten (Eus.: *Ist Bis.* V. 11), pe care foarte des îl citează. H. Kihn : *Patrologie*, vol. I, Paderborn. 1904, p. 297.

4) Şt. Lupşa şi I. Petreuţă : *Curs de Patrologie*, Iltogr. Oradea-Arad, 1933, p. 124 : „cum deducem dln cronica lui Eus. al. Ccz., care-i aminteşte la a. 194 împreună, şi din alte detalii.“ H. Kihn, O. C. I, p. 298, Eus. : *Ist. Bis.* VI, 14.

5) Eus.; Ist. VI. 3, 1 şi sfârşitul capitolului 11.

6) Rauschen, O. C. I, p. 132.

7) Ist. bis. II, 1, 3,

8) O. C. p. 15-16 şi 17-18.

tru Climent situaţia lui Iacob era atât de proeminentă [1]), încât chiar şi apostolilor, pe cari îi prefera celorlalţi Domnul, trebuia să le pară de invidiat. Ei păreau—se vede—a avea cea mai justificată pretenţie la „mărirea“ ce o aducea oficiul lui Iacob, după situaţia lor în raport cu Domnul. Cu toate acestea, continuă Climent, ei nu se ceartă pentru mărirea episcopiei şi fu Iacob înzestrat cu ea. Punându-le faţă'n faţă cu teoria romană despre situaţia de căpetenie supremă nu numai a apostolilor, ci şi a întregei Biserici, a lui Petru, situaţie care să nu poată fi deloc influenţată de instalarea lui Iacob întru episcopie şi pe care Petru să aibă puterea de a o transmite după plac unui sau altui episcop, cuvintele lui Climent devin deadreptul de neînţeles.“ „Procedând la examinarea mai de aproape a locului, sare iarăşi imediat în ochi, că nici aici [2]) nu-l caracterizează Climent deloc pe Petru aşa, caşicum ar fi deţinut el oarecare situaţie superioară în Biserică, ci îl chiar aşează pe aceeaşi treaptă cu Iacob (Zevedeul) şi cu Ioan: Ei sunt apostolii preţuiţi de Domnul înaintea celorlalţi. Petru rămâne şi pe mai departe în colegiul apostolic, care, precum se va mai arăta, avea numai scop temporar şi deci trecător: niciun apostol n'a fost după concepţia cea mai veche bisericească şi după istoria bisericească a lui Eusebie episcop al unui loc oarecare şi n'a avut urmaş ca atare. La organizarea Bisericii pentru viitor sau la instalarea „administraţiei Bisericii“ se putea de bună seamă pune întrebarea, că oare nu cumva vreun apostol, anume Petru, sau Iacob Zevedeul sau Ioan are să preia „administraţia“. Această „administraţie“, căreia, odată introduse, toţi, evident şi apostolii afară de ceea ce privea oficiul lor exclusiv de apostoli, aveau a i-se supune putea să le apară de dorit şi apostolilor, în special celor trei preferaţi de Domnul, fiindcă ea acorda o mărire, pe care Biserica cea mai veche o găsea vrednică de cearta pentru ea a apostolilor înşişi. „Judecând după cuvintele sale din pasajul citat, sf. Climent Al. nu presupune să fi avut sf. Petru pe când se afla în Palestina vreo jurisdicţie asupra Bisericii, a-

1) Că totuşi nu era decât episcopie, nu ceva mai presus şi de apostoli, în sensul papismului iacobin indică şi preţuirea înaltă a oricărei episcopii la I. Tim. III, 1.

2) Precum nici în alte locuri, pe care le inducem mai jos.

fară de drepturile de predicare, întemeiere şi organizare, îndrumare pe calea mântuirii şi luminare evanghelică, pe cari le avea, în comun cu ceilalţi 11 şi apoi cu sf. Pavel, în calitatea sa de apostol. Oficiu administrativ-bisericesc nu deţine şi n'avea de gând să deţină, fiindcă dacă ar fi avut, l-ar fi ocupat pe cel dintâiu, n'ar fi permis ca să-i ia înainte un mai tânăr în credinţă şi decât toţi colegii săi. Concluziile acestea sunt cu atât mai importante, că şi Climent fusese şi'n Roma, ca şi Egesip, deci nici pe vremea sa nu se lansase încă teoria papismului petrin [1]).

Probabil încă trăind Iacob-fratele-Domnului vor fi aşezat apostolii episcopi prin oraşe, dând astfel prin fapte interpretare anti-universalistă situaţiei lui Iacob. Povestind întâmplarea cu căpitanul de hoţi (la sfârşitul cărţii sale: *Care bogat se va mântui?* [2]), sf. Climent Al. scrie că *sf. apostol Ioan umbla prin satele Asiei* (provincia din Asia Mică) *ici spre a aşeza Episcopi, colo spre a organiza comunităţi întregi, dincolo cel puţin spre a îndeplini un oficiu* [3]) *prin sortire dela Duhul sfânt.* Şi acest pasaj pe lângă luminarea începuturilor ierarhiei în general, face probabilă ipoteza că Iacob-fratele-Domnului n'a fost episcop unic şi universal, ci numai al primei şi principalei comunităţi.

Sf. Climent Al. este dacă nu autorul, cel puţin cauzatorul fără voie al confuziei ce o fac după el bucuros papiştii între Iacob-fratele-Domnului, fiul logodnicului Maicii Domnului, Iosif, şi între sf. apostol Iacob, fiul lui Alfeiu, prin textul din *Schiţele* sale, c. VII, păstrat la Eus. *(Ist. II, 1): au fost doi cu numele Iacob, unul cu epitetul de cel drept..., celălalt cel decapi-*

---

1) Friedrich, O. C. p. 57. Textul citat din Cl. Al. desminte ştirea falsă a *pseudoclimentinelor (Rec. I, 44)* în redactarea lor făcută de Rufin († 410) că Iacob-fratele-Domnului ar fi fost designat pentru postul episcopiei Ierusalimului încă de Domnul însuşi, lucru ce pare a li-l fi crezut Pseudoclimentinelor şi Eus. al Cezareei (*Ist.* VII, 19, dacă πρὸς înseamnă *prin* sau *de către*). Pentrucă dacă lucrul ar fi fost aranjat dinainte, atunci era exclusă posibilitatea de a se certa apostolii pentru postul acordat deja, şi Climent nu le putea face merit din renunţarea la el.

2) Rouët de Journal: *Enchiridion patristicum*, Fr. im Br. 1922, Nr. 438, p. 162, M. G. IX, 648.

3) Creat de el sau de Pavel (*Fapte*, XIV. 23 etc.) mai înainte.

tat" [1]). Egesip scrisese'n cartea sa [2]) că „*au fost mai mulţi Iacobi*" şi că Iacob-fratele-Domnului a primit Biserica după apostoli (sau *cu* ei ?), separându-l de ei ca pe unul ce nu era apostol (în caz contrar trebuia să scrie: după *ceilalţi* apostoli) [3]). E evident deci că Egesip ştia de trei Iacobi (fiindcă *2* nici pentru primitivi ne e *mai mulţi*) şi că nu-l considera apostol. Nici Climent nu afirmă în pasajul indus aci că ar fi fost apostol şi identic cu fiul lui Alfeiu Iacob-fratele-Domnului, ci numai îl omite, îl uită pe acest din urmă, îl scapă din vedere în acel moment. In textul despre alegerea lui Iacob întru episcop scriind că apostolii cei mai preţuiţi [4]) i-au cedat lui locul, a deschis portiţă părerii ce l-ar fi crezut pe Iacob-fratele-Domnului drept unul din apostolii mai puţin preţuiţi şi de aici apoi pasul până la identificarea lui cu Iacob al lui Alfeiu îl scurtează foarte mult precizarea sa de mai sus că au fost numai doi Iacobi. Identificarea o fac foarte bucuros papiştii, din motivul, că ea le furnizează caz de precedent pentru teoria lor că unul din apostoli a fost episcop al unui oraş (Petru, al Romei).

---

1) Friedrich, O. C. p. 10, n. 3.

2) Eus. *Ist. Bis.* II, 25.

3) Ibid,, Friedrich, o.c. p. 10.

4) Că între cei trei mai preţuiţi Petru era cel mai preţuit, o spune Climent Al. în scrierea: „*Care bogat sa va mântui?*, numindu-l pe Petru *ales şi eximiu primul între învăţăcei, pentru care singur şi pentru sine a plătit mântuitorul darea.* (R. de Journel, O. C., Nr. 436, p. 161, M. G. IX, 625) Climent nu atribue aici însemnare de instituire în vicariat a lui Petru plătirii şi pentru el a dării (Mt. XVII, 23, ss.), cum interpretează papiştii (v. Aug. de Roskovány, episcop: *Romanus pontifex tamquam primas ecclesiae*, vol. I, Nitriae et Comaromii 1867, p. 2), pentrucă expresia: *primul între învăţăcei* reduce situaţia lui Petru, la cea de *primus inter pares*, cum înţeleg ortodocşii primatul.—Mai greşită exalfare a rolului sfântului Petru găsim la Friedrich (O. C. p. 72) şi la Schnitzer (*Hat Jesus das Papsttum gegründet ?* Augsburg, 1910, p. 66, n. 3) în interpretarea textului din *Schiţele* Lui Climent, transmis de Eus. în *Ist. B.* VI. 14, 4: „*Odată ce precum zicea fericitul presbiter* (— Panten în lecţia introductivă la explicarea Epistolei către Evrei), *Domnnl, ca apostol al Atotţiitorului fusese trimis la evrei, Pavel din modestie şi ca unul ce era trimis la păgâni nu se numea pe sine apostol al Evreilor, atât din respect faţă de Domnul, cât şi din motivul că el numai din exces de zel le mai scrise şi Evreilor, în timp ce el totuşi al păgânilor Crainic şi Apostol era*". Autorii citaţi credeau că „*Domnul*" e ...Petru! E însă Hristos, trimisul Tatălui către poporul ales (Mt. XV. 24) Cf. locurile paralele: Climent Rom, XLII, Tertulian: *De praescr.* XX, XXI, şi XXXVII.

Este eroare această reducere a numărului Iacobilor, ca şi altă afirmaţie a sfântului Climent Al., care-l prezintă nu numai ca eronat, dar şi ca infectat de gnosticism: [1]) *„Lui Iacob cel drept şi lui Ioan şi lui Petru le-a predat Domnul după înviere gnoza şi ei au predat-o celorlalţi apostoli, iar aceia celor 70, dintre cari unul era Varnava* [2]). In acest loc nu numai că îl consideră apostol pe Iacob-fratele-Domnului (interpretarea e posibilă doar presupunând că Climent forţează gramatica de dragul scurtimii) dar îl pune chiar în fruntea lor, mai în frunte decât pe Petru. Astfel şi Clement, ca şi Egesip, tot contrar papismului petrin rămâne, favorabil fiind doar primatul sfântului Iacob-fratele-Domnului. In alt loc [3]), scriind că *„Gnostici luminaţi au fost Iacob, Petru, Ioan, Pavel şi ceilalţi apostoli“*, se pare că îi reduce pe toţi Iacobii la unul singur, dar îl pune mai în frunte, decât pe Petru.

Ştirea ce pretindea Ioan Moscu (sec. VII) a o fi scos din cartea a V-a a *Schiţelor* lui Climent [4]), că *botezul apostolilor aşa s'a făcut că Iisus l-a botezat pe Petru, Petru pe Andrei, Andrei pe Iacob şi pe Ioan şi aceştia pe ceitalţi* nu înseamnă că în acel loc Climent i-ar fi atribuit sfântului Petru altceva faţă de ceilalţi apostoli decât prioritate în chemarea la apostolat şi la acţiuni pe care aveau şi tovarăşii săi de chemare a le săvârşi.

Egalitatea apostolilor o învaţă Climent Al. în *Strom, 5: „Apostolii revendicându-şi întâietate, Iisus Hristos le dădu porunca egalităţii, zicând: trebue să deveniţi copii“* [5]).

Sf. Climent Al. are multe expresii contrare pretenţiei papale la căpetenia Bisericii întregi: [6]) *„Dacă avem un Dumnezeu, unul avem şi pedagog, o biserică... Iar dacă, precum zice Scriptura, unul e învăţătorul, în ceruri* (Mt. XXIII, 8), *cei de pe pă-*

---

1) *Schiţe,* VII, Eus. *Ist.* II, 1, 4.

2) După Friedrich (O. C. p. 34) Clim. făcându-i pe Iacob, Petru şi Ioan primii gnostici, numai fixa tradiţia dedusă din Gal. II, 9. Poate combinată şi cu raportul din Mt. XVII despre schimbarea la faţă, însă cu substituirea unui Iacob în locul altuia.

3) *Strom.* VI, 8, M. G. IX. 289.

4) E. Hennecke: *Neutest. Apokryphen*, Tüb. 1924², p. 113.

5) Wl. Guettée: *La Papauté schismatique.* Paris, 1871 ², p. 159.

6) Una am indus în nota ultimă la Irineu: *Hristos e al celor ce cugetă cu umilinţă, nu al celor ce se ridică peste turma lui. — Strom IV, 6; M. G. VIII,* 1244.

mânt toţi se vor numi învăţăcei". „Zicându-le acestea (Ef. IV 13-15) *spre zidirea trupului lui Hristos, care e capul şi bărbatul, care singur e perfect în dreptate, iar noi copiii, cari evităm vânturile, cari ne suflă spre umflare... Atunci devenim perfecţi, dacă suntem Biserica, primindu-l adică pe Hristos de cap."* [1]) La sfârşitul cărţii III din *Pedagogul* [2]) îl numeşte pe Hristos *Păstorul mieilor împărăteşti* şi *conducătorul şi păstorul oilor raţionale* [3]). Interpretarea papistă a textului Mt. XVI, 18 o respinge prin cuvintele : *„Amândouă : temelie şi clădire, sunt Hristos, prin care e începutul şi sfârşitul"* [4]).

---

1) *Pedagogul, I, 5* I, *M. G.* VII, *260* şi *269-72.*

2) Kirch : *Enchiridion fontium Historiae ecclesiaticae antiquae,* Freiburg im Br. 1923, Nr. 145 şi 149.

3) In *Strom.* III, 17 (M. G, VIII, 1208) scrie contra docheţilor : *Cum a săvârşit fără trup economia privitoare la biserică, dacă şi acela, care e capul blsericii, a petrecut în trup fără formă şi invizibil ca să ne înveţe să privim la ceeace e nevăzut şi necorporal în cauza divină?* = In *Strom.* I, 5 (M. G. VIII, 725) Isac e tipul lui Hristos, nevastă-sa Rebeca (nume ce înseamnă : toleranţă), tipul Bisericii. Cf. şi *Ped.* I, 5, M. G. VIII, 276-7.

4) *Strom.* VII, 10, 55, citat la H. Koch : *Cathedra Petri,* Giessen, 1930 p. 37.

CONCLUZIA SECȚIUNII I.

Trăgând concluzia cercetării Sfintei Tradiții depuse în monumentele literare ale primelor două secole creștine constatăm, că în tot cuprinsul lor sunt complet necunoscute teoriile papismului petrin.

La sfârșitul secțiunii de timp cercetate le aflăm pentru întâia dată combătute (de Policrat), în mod indirect și învăluit însă, așa încât nu putem ști, vizează o susținere făcută deja a lor, sau numai pretenția care va fi susținută și argumentată mai târziu cu ele.

Citatul Mt. XVI, 18-19 e nebăgat în seamă în întreg timpul cercetat, ca unul ce nu spune ceva extraordinar, ce n'ar fi spus mai potrivit în alte locuri (exemplu concludent : Irineu). Sfântul Petru e prezentat numai ca unul din apostoli (Climent Romanul, Policarp, Papia, Iustin, Dionisie), sau cel mult ca întâiul între ei (Ignatie, Climent Al.), nicăiri însă ca unul care ar fi primit putere jurisdicțională mai mare sau oficiu special și superior, decât ce au primit și ceilalți.

Oficiile puterii bisericești și ale ierarhiei creștine sunt, prezentate în ordinea ivirii lor (Climent R., Egesip, Irineu Climent Al.) și în totalitatea lor (Didahia, Ignatie, Irineu), cu excluderea papalității petrine și a posibilității de a o intercala între ele.

SECȚIUNEA II: PRIMATUL SFANTULUI PETRU IN LITERATURA BISERICEASCĂ A SECOLULUI III.

CAP. I.: PSEUDO-CLIMENTINELE ȘI ALTE APOCRIFE.

Pseudo-Climentinele prezintă importanță pentru istoria dogmei papale prin influența ce au avut-o asupra scriitorului bisericesc Tertulian, [1]) întemeietorul literaturii bisericești latine și întru câtva fără a-și fi dat seama — și al teoriei papismului petrin, și asupra papii Ștefan I., care cel dintâiu a vrut să profite de aceasta teorie [2]). Mai prezintă apoi importanță și prin aceea, că ele acordă mai întâi sens eclesiologic special și favorabil teoriei monarhismului bisericesc textului Mt. XVI, 18-19 [3]). Faptul, că acest text dela apariția Pseudo-Climentinelor încoace e mult comentat și discutat, pe când înainte chiar când le ieșea în cale, scriitorii bisericești (ex.: Irineu) îl ocoleau ca pe unul fără importanță specială, încă e dovadă, că Pseudo-Climentinele s'au răspândit mult și repede și au exercitat inlfuență puternică.

---

1) *De Praescr.* XXXVI.: percurre Ecclesias apostolicas apud quas ipsae adhuc *cathedrae apostolorum* suis locis praesident. XXXII.: *Clementem a Petro ordinatum.* Compară cu Ps. Cl. Epistola lui Climent, 2, M. G. II, 34 unde Petru le opune Romanilor: *„Pe acest Climent vi-l hirotonesc vouă episcop, lui îi încredințez catedra mea de predicare...* „Sau ideea, că Petru e temelia Bisericii, comună lui Tertulian și Pseudo-Climentinelor. Cf. Friedrich, O. C., p. 74 și Schnitzer, O. C., p. 70, n. 5. — Influența Pseudo-Climentinelor asupra sfântului Ciprian v. Schnitzer, O. C. p, 87.

2) Friedrich, O. C. p. 118.— Ipolit în schimb le ura atât de mult, încât din cauza lor îl omite pe sf. Climent Romanul—crezându-l autorul lor—dintre martorii venerabili ai tradiției despre divinitatea lui Hristos în *Philosophumena*, *X*, (Eus. bis. lst. bis și v. 32). Friedrich. O. C,, p. 80-82. Le-a admis însă, totuși știrea despre nimicirea lui Simon Magul în Roma prin sf. Petrn (*Philos.*, Vl., 20).

3) Schnitzer, *o. c.* p. 72.

Ele sunt o colecţie de scrieri apărute în secolul al II-lea cu evoluţie — de redactări succesive, cu modificări ce nu se mai pot reconstitui şi dată cu preciziune şi siguranţă,— prelungită până în secolul IV [1]). Cuprind : 1. Douăzeci de *omilii.* pe cari pretind a le fi rostit sf. ap. Petru contra lui Simon Magul, urmărindu-l în Palestina şi Siria şi apoi în Roma, unde-l răpune. 2. Un roman de aventuri, întitulat *Recunoaşteri,* în care se povesteşte, cum îşi regăseşte şi recunoaşte sf. Climent Romanul doi fraţi gemeni şi părinţii cu ajutorul sfântului Petru. 3. Două epistole către sfântul Iacob, fratele Domnului : una a sfântului apostol Petru, prin care-i trimite cele 20 de omilii spre aprobare şi răspândire, cealaltă a sfântului Climent Romanul, prin care îi aduce sfântului Iacob la cunoştinţă hirotonirea sa de către Petru întru episcop al Romei.

Invăţătura dogmatică din Pseudo-Climentine e gnostică de nuanţă iudaizanta, opusă marcionismului (care apare la a. 144), Cu Simon Magul, prezentat ca marcionit, îl identifică pe sfântul apostol Pavel. Petru fiind prezentat ca opusul ereticului, e înălţat pe cât se poate. Se accentuează calitatea lui de piatră de temelie a Bisericii, dedusă din Mt. XVI, 18. Omilia pseudo-climentină XVII, 19 pune în gura lui Petru combaterea lui Simon-Magul-Pavel cu argumentul, că viziunea din calea Damascului nu l-a putut aşeza în oficiul învăţătoresc, pentrucă viziunea e ceva amăgitor şi apoi îl prezintă pe Petru adresându-i înfruntarea următoare: „*Te-ai ridicat ca vrăjmaş împotriva mea, piatra cea tare, piatra de temelie a Bisericii*". In continuare Petru declară drept semn al neapostoliei lui Simon (Pavel) opoziţia contra sa şi îi reproşează cuvintele dela Galateni II, 11 [2]). La începutul epistolei lui Climent către Iacob încă se accentuează, că Petru „*pentru credinţa adevărată şi pentru exprimarea* (*greceşte : ipothesin, latineşte : basim*) *învăţăturii sale prea sigure a fost rânduit temelia bisericii*" [3]).

Expresiile acestea taie drum teoriilor de mai târziu, cari uzurpă pentru Petru în sensul în care numai Hristos o are,

---

1) A. Puech, *Hist. dela littérature grecque chrétienne,* t. II, Paris 1928. p, 640 ; G. Rauschen, *Patrologie,* ed. IX, Fr. im Br., 1926, p. 69 ; E. Hennecke-*Neutestamentliche Apokryphen,* Tübingen, ed. II, 1924, p. 152–3 şi 215.

2) E. Hennecke, O. C., p. 158-159.

3) M. G. II., 34.

calitatea de temelie a Bisericii, cari teorii stau la baza premisei majore a silogismului prin care se susţine papismul.

Expresiile acestea însă, totuşi, sunt încă numai seminţe aruncate, cari au să încolţească şi să dea în floare abia la scriitori posteriori.

Pseudo-Climentinele îl lasă încă pe Hristos a fi căpitanul corăbiei care reprezintă Biserica cea din lumea aceasta : „*Biserica e asemenea unei corăbii, al cărei căpitan e Hristos, cârmaciu episcopul, mateloţi preoţii, cei dela laturile corăbiei* (*Toicharchoi*) *diaconii, adunătorii de pasageri cateheţii, călători credincioşii*“, declară Petru la hirotonirea lui Climent [1]). Iar ceva mai nainte [2]) tot Biserica văzută o prezintă drept mireasa lui Hristos în sfatul, ce-l dă preoţilor : *„Exercitaţi în castitate mireasa lui Hristos. Iar mireasă numesc organismul* (*Systema*) *Bisericii*“. La fel numeşte Petru şi în cap. IV. al Epistolei lui Climent către Iacob mireasă a lui Hristos Biserica cea văzută, cea încercată de persecuţii [3]).

Mai găsim apoi în Pseudo-Climentine învăţătura, că fiecare episcop e locţiitor al lui Hristos şi că fiecare scaun episcopal e scaunul lui Hristos. In Omilia III al. 59 numeşte Petru *Scaunul lui Hristos* scaunul episcopal al Cezareei Palestinei, în care îl aşează pe Zaheu, şi declară că episcopul e aşezat în locul lui Hristos, cine resistă poruncii lui, resistă lui Hristos, cinstea ce i se dă lui, lui Hristos i-se dă, etc.[4]) Dela această concepţie până la cea a unui singur locţiitor general şi exclusiv, faţă de care ceilalţi episcopi sunt simpli mandatari, ca în papism, mai e mult, ca şi dela expresiile despre calitatea de piatră de temelie şi de temelie până la teoria, că Petru e temelia integrală. Se crede totuşi, că şi aceste expresii, în legătură cu altele, pe cari le vom vedea mai jos, au ajutat la formarea teoriei papismului petrin, [5])

Mai e apoi în Pseudo-Climentine o concepţie care a favorizat în acelaş chip formarea teoriei papiste : Ele profesează

---

1) *Epistola lui Climent*, Cap. XIV., M. G. II., 50.

2) *Cap*, VII., M. G., II, 42.

3) Mansi, *Ampliss. coll, concil.*, I., Paris-Leipzg, 1901, col. 113-114.

4) Hennecke, O. C., p. 220-222.

5) Friedrich, O. C., p. 74-86, 169, 171, 180 183, 190=195, 200 202, Schnitzer, O. C., p. 70 ss.

monarhismul în privinţa organizării Bisericii. Şi aici însă numai texte smulse din contextul lor şi aduse în mod arbitrar în legătură cu texte îndepărtate au putut fi utilizate pentru construirea teoriei papismului petrin, pentrucă în Pseudo Climentine monarhul întregei Biserici nu e Petru, ci Iacob, fratele Domnului. După *Rec.* 1, 44 Iacob a fost aşezat în acest post ca episcop al Ierusalimului, de însuşi Domnul. [1]) Petru însuşi recunoaşte autoritatea peste el a lui Iacob, când îi trimite spre aprobare şi răspândire mai departe — cu anumite regule de precauţiune, obişnuite la gnostici — omiliile sale împreună cu epistola intitulată : *„Petru lui Iacob, Domnului şi Episcopului Bisericii“* şi încheiată prin cuvintele : *„Ţi-am comunicat frumos părerile mele, iar tu, Domnul meu, fă, cum ţi-se va părea de cuviinţă“*. [2]) I-o recunoaşte şi Climent, care-i scrie *după moartea lui Petru* (?? — Iacob supraveţuindu-i lui Petru ?!) epistola, care începe aşa : *„Climent lui Iacob, Domnul şi Episcopul Episcopilor, stăpânind în Ierusalim Sfânta Biserică a evreilor şi toate bisericile ce sunt prin grija lui Dumnezeu bineîntemeiate pretutindeni. 1. Să-ţi fie cunoscut, Domnule al meu, că Simon, care pentru credinţa adevărată si pentru exprimarea (ipotesin) învăţăturii sale prea sigure a fost rânduit temelia bisericii şi de aceea a fost pe drept prenumit prin gura lul Iisus : Petru, pârga Domnului nostru, primul între apostoli, căruia mai întâiu i-a relevat Tatăl pe Fiul, pe care pe drept l-a fericit Hristos, chemat şi ales şi comesean si tovarăş de drum bun, şi probat învăţăcel, care a fost trimis să lumineze partea mai întunecată a lumii : Occidentul (??—v. Gal. II, 9 !) şi a putut s'o facă aceasta cum se cade... venind până'n Roma şi mântuind oamenii prin învăţătura plăcută lui Dumnezeu, fu ucis.* 2. ...“ — [3]) Observăm, că în acest text primatul lui Petru e redus doar la prioritatea chemării sale la apostolat : e primul fiind pârga. Se exaltează însă distincţiunile lui amintite în Sfânta Scriptură în aşa fel, încât încurajează formarea teoriei papismului petrin.

Că totuşi, cu toate aceste distincţiuni, Petru nu e mai mult decât tovarăşii săi de apostolie în ierarhia Bisericii, arată *Recunoaşterile* (I, 55-62) prin aceea, că înşirând apostolii, pe

---

1) Hennecke, O. C., p. 105.
2) M. G. II., 26.
3) M. G. II, 34.

Petru îl așează la urmă, nu la frunte: *Matei, Andrel, Iacob, și Ioan, Filip, Vartolomei, Iacob al lui Alfei, Lebeu, Cananeu, Varnava zis și Matei* (? Matia ?) *Toma și Petru.* [1])

Rămâne deci din celea de până aci ca aport al Pseudo-Clementinelor la formarea premisei întâi din silogismul papismului Roman: 1. Accentuarea rolului de temelie bisericească a lui Petru. 2. Ridicarea autorității lui față de Pavel prin acest rol și prin cel de propovăduitor normativ al adevărului, iar față de ceilalți prin întâia lui chemare și prin distincțiunile dela Mt. XVI, 16 și urm. 3. Profesarea monarhismului deși nu petrin, în privința formei organizației Bisericii în vremea apostolilor.

Mai au însă Pseudo-Climentinele un aport mai important încă la formarea silogismului papismului Roman, și anume la formarea premisei minore a lui,: că papii Romei sunt moștenitorii lui Petru. Acestei teze îi deschid drum Pseudo-Climentinele prin două afirmațiuni ale lor: 1. Că Petru și-a lăsat moștenire lui Climent catedra sa de propovăduire și 2. Că l-a hirotonit pe Clement episcop al Romei.

Pentrucă iată cum continuă epistola lui Clement: „...2. *In aceleași zile, scurt înainte de moarte adunând frații, luându-mi mâna și ridicându-se zise înaintea bisericii: Ascultați-mă frați și conslujitori, deoarece precum sunt învățat de cel ce m'a trimis, de Domnul și învățătorul Iisus Hristos, ziua morții mele se apropie, pe acest Climent vi-l hirotonesc vouă episcop, lui îi încredințez catedra mea de predicare, celui ce mi-a fost însoțitor dela început până la sfârșit și astfel toate cuvântările mele le-a auzit, care participând la toate ispitirile mele a fost aflat perseverând în credință; pe care l-am aflat mai mult decât pe alții religios, filantrop, cast, erudit, cumpătat, bun, drept, milostiv și răbdător cu tărie al ingratitudinii catehumenilor. Dreptaceea îi predau puterea de a lega și deslega, pentru ca tot ce va orândui pe pământ, să fie dogmatizat în Ceruri. Căci va lega ce trebue legat și va deslega ce trebue deslegat, ca unul ce știe canonul bisericii.* [2]) *Pe el deci să-l ascultați ca știind, că cine-l va supăra*

---

1) Hennecke. O. C., p. 111.

2) Eficacitatea legării și deslegării o face pendentă de conformitatea ei cu prescripțiile canonice ale Bisericii. Mai târziu Origen și Donatiștii o vor condiționa și de purtarea legătorului sau deslegătorului.

pe Preşedintele adevărului, păcătueşte contra lui Hristos şi-l supără pe Tatăl tuturor şi din acest motiv nu va trăi. De altfel şi preşedintele însuşi se cade să ţie loc de medic, nu să aibă furia fiarei sălbatice, 3. El zicându-le acestea, eu căzându-i înnainte refuzam cu rugăminţi onoarea şi puterea catedrei, dar el răspunse: de acest lucru nu mă ruga, pentrucă am stabilit, să fie aşa, cu atât mai mult, că te scuzi, căci catedra aceasta n'are lipsă de om îndrăzneţ, iubitor de şedere pe catedră, ci de om cu putere sfântă şi cuvânt erudit. — Şi apoi dă-mi altul mai distins care să fi călătorit mai mult cu mine şi să-mi fi ascultat cuvântările şi să fi învăţat administraţia (Dioikesin) bisericii şi nu te voi sili, dacă nu vrei să faci bine. Dar nu-mi vei putea produce acum altul mai bun ca tine. Căci tu eşti între cei care prin mine au fost salvaţi dintre păgâni pârga cea mai bună. Dar şi la altceva te gândeşte: Că dacă temându-se de primejdia păcatului nu primeşti conducerea (Dioikesin) bisericii, vei vedea, că mai mult păcătueşti!.. 5. Pe cei ce vin la tine cu afaceri lumeşti să-i înveţe diaconii, că nu te ocupi de ele, că tu ai grijă numai de biserică, atât administrând-o (Dioikesin) bine, cât şi împărtăşind cuvintele adevărului." [1] *„17. Acestea şi multe alte zicându-le întru toate preşedintele adevărului, ştiind aceea, că cine-l întristează pe el, nu l-a primit pe Hristos, a cărui catedră o ţine el, şi dacă nu l-a primit pe Hristos, va fi considerat ca unul care l'a respins pe Tatăl şi drept aceea va fi scos din împărăţia cea bună.* 19. (Ii porunceşte lui Climent, ca după moartea lui să i-le comunice acestea toate lui Iacob, împreună cu întreaga sa autobiografie, pentrucă Iacob) *„se va mângâia mult, când va afla că după mine nu vre un om neerudit necunoscător şi al cuvântărilor făcătoare de viaţă şi neştiutor al canonului bisericii a primit catedra învaţătorului."...* [2]

Observăm, că numeşte *Catedra* lui Petru *Catedră de predicare*, oglindind încă tradiţia adevărată a Bisericii vechi, că apostolii au avut numai misiune universală de predicare a Evangheliei, nu şi scaune administrative, dar o descrie ca pe un scaun episcopesc, în care misiunea evanghelizării e împreunată cu sarcina administraţiei conforme cu canoanele bi-

1) Mansi, *Ampliss. Coll. conc. I.*, Paris Leipzig, 1901, col. 112-116.
2) Id., col. 121-124.

sericești și restrânsă la comunitatea din Roma, așa cum catedra predată lui Zacheu era restrânsă la Cesareea Palestinei. Dacă Petru declară, că urmașul său va deține *catedra lui Hristos*, aceasta a putut servi mai târziu la sprijinirea formării hulitoarei teorii a vicariatului universal papal, dar că totuși Pseudo-Climentinele nu-l susțin pe acesta, rezultă de acolo, că ele numesc *catedra lui Hristos* și scaunul lui Zacheu, precum am văzut. De asemenea, dacă în c. XVI al *Epistolei lui Climent* [1]) îi dă Petru lui Climent sfatul: „*Fiecăruia spre ajutor să-i stai în frunte, ca unul care ești însărcinat cu grija tuturor*“, expresia aceasta a contribuit la formarea și susținerea pretenției papale de jurisdicție universală,[2]) dar nu se poate afirma, că Pseudo-Climentinele ar fi pretins pentru scaunul din Roma astfel de jurisdicție. Astfel de jurisdicție îi atribuesc ele numai scaunului din Ierusalim, iar în expresia indusă *tuturor* se referă la *toate stările*, în cari se împărțeau *credincioșii din ânul camunității romane*. Dovadă contextul: In șirele imediat precedente, în capitolele XIV și XV ale *Epistolei*, înșirase Petru acele stări (am citat mai sus compararea lor cu cei din tr'o corabie) și spusăse în cuvântul său către ele că episcopul se ostenește mai mult decât toți cei din acele stări (preoți, diaconi, cateheți, credincioși), „*pentrucă fiecare din voi suferei propriul său necaz, el însă al tuturora*“.[3])

Textul din *Recunoașteri* (*Epitome*), cap. CXLIX [4]), în care spun despre Climent, că al câtelea episcop al Romei a fost după „*Marele și înaltul*“ Petru, nu e sigur: Migne dă notele maurinilor, că unele manuscrise au *Tritos*, altele *Protos*, altele *Deuteros*. Presupun, că variantele s'au născut așa, că redactori posteriori au vrut să aducă în armonie hirotonirea de către Petru a lui Climent cu știrea din scrieri cu prea mare autoritate, ca *Elenchos* a lui Irineu, că înainte de Climent au mai fost doi episcopi în Roma, încercare, pe care o vom mai găsi la Rufin [5]), Epifaniu [6]) și alții și de aceea au înlocuit ter-

---

1) Id., col. 121-122.

2) Fricdrich, O. C., p. 192 ss, și 170.

3) Mansi, O. C., col. 120-121.

4) M. G, II, p. 579,

5) M. G. I, 1207.

6) *Panarion*, XXVII, 6, Erich Caspar: *Die älteste römische Bischofsliste*, Berlin, 1926, p. 408-409 (194-195).

menul de *Protos*, care după toată logica trebue să fi fost cel genuin, în mintea şi din pana autorului Pseudo Climentinelor, care se dă de gol a fi fost iudeo-creştin de pe malul Răsăritean al Mării Mediterane prin cunoştinţele prea bogate şi amănunţite despre itinerarul pe acolo al sfântului Petru, în raport cu defectuoasele ştiri despre Roma [1]).

Dintre celelalte apocrife sunt importante pentru istoria dogmei papale *Actus Petri Vercellenses*, encratite, scrise în Roma la începutul secolului III, dar tot pentru premisa minoră a silogismului papist, ele vădind — ca şi Porfiriu pentru generaţia următoare [2]) — conştiinţa Romanilor de pe la anul 200, că Petru n'a văzut Roma decât cu câteva luni înaintea morţii sale [3]), lucru, ce de altfel se deduce în mod necesar şi din unele expresii ale scriitorilor bisericeşti Irineu, Climent Alexandrinul şi Origen [4]). Cu privire la premisa întâi, *Actus Petri Vercellenses* spun doar atât, că Petru a fost ales de Hristos dintre apostoli şi foarte stimat, dar că el întemeia bisericile pe Hristos şi credincioşii sunt oile lui Hristos, care şi-le păzeşte cu cea mai mare grijă [5]).

Faptele lui Petru şi Pavel celea ortodoxe [6]) nu ştiu de predarea de către Petru a catedrei sale cuiva, nici de rolul său ca temelia Bisericii. Profesează doar primatul onoarei rezultate din prioritatea în apostolat a lui Petru, arătând în *Cap.* 73, că la demascarea şi nimicirea lui Simon Magul Pavel refuză de a lua el acţiunea şi declară, că lui îi compete a pleca numai genunchiul la rugăciune, nimicirea magului însă lui Petru, *care a fost cel dintâiu ales de Domnul.* Această afirmaţie îşi arată influenţa în *epistola* 71 a lui Ciprian : *Nam nec Petrus, quem primum dominus elegit...* [7]) Ele mai indică egali-

---

1) A. Puech, O. C., p. 654. G. Rauschen, O. C., p. 69, H. Kihn, O. C. p. 400, etc.

2) v. C. Kirch, O. C., p. 199, după A. Harnack, în T. u. U., 37, 4, Leipzig, 1911, p. 56.

3) v. cap. XL al *Actelor* din Vercelli şi Hennecke, O. C., p. 229-330.

4) v. Eus. al. Ces. *Ist. bis.*, V, 8, 1, VI, 14, 1, III, 1 (Irineu, *El.* III, 1, 1. Origen : M, G. XII, 92.)

5) Hennecke, O. C., p. 234-237.

6) De pe la a. 200. v. Rauschen, O. C, p. 46, No. 3.

7) Friedrich, O. C. p. 68 şi 90.

tatea apostolilor şi prin expresia *apostolii corifei,* aplicată atât la Petru, cât şi la Pavel [1]).

Faptele lui Petru [2]) vorbesc des de „*fratele Petru*", expresie contrară vreunei poziţii superioare a lui Petru [3]).

Nici alte apocrife despre Petru, ca *predica lui Petru, apocalipsa lui Petru, evanghelia lui Petru, faptele lui Petru şi Andrei,* precum nici cele despre alţi apostoli, ca *faptele lui Andrei şi Matei,* sau ale lui *Filip,* sau ale lui *Ioan,* nu fac nici măcar amintire de Mt. XVI, 18-19, cu atât mai puţin ştiu de vreo situaţie excepţională superioară a lui Petru în organismul Bisericii şi'n exercitarea jurisdicţiei bisericeşti [4]).

Apocrifele: Rânduiala bisericească apostolică, Epistola apostolilor, Evanghelia lui Petru şi Evanghelia ebionită încep înşirarea apostolilor cu Ioan, ca şi Papia şi ereticul Marcion [5]) *Cartea lui Ieu* îl cuprinde pe Petru între „*ceilalţi*", subînţeleşi: „*Răspunseră într'un glas toţi apostolii, Matei, Ioan, Filip, Bartolomei şi Iacob zicând*"... — în cartea IV a apocrifei *Pistis sophia* sunt înşiraţi asfel apostolii: „*Toma, Andrei, Iacob, Simon Cananeul, Filip, Bartolomei şi ceilalţi*" [6]).

Dacă Pseudo-Climentinele prezintă importanţă abia prin influenţarea literaturii bisericeşii de după ele, apocrifele acestealalte şi cele rămase neamintite aci, cari n'au exercitat astfel de influenţă, nu prezintă nicio importanţă pentru istoria dogmei papale. Cu atât mai puţin prezintă vreo importanţă textul din afară de literatura creştină (din Talmud ?) culeş de Hennecke [7]): *„Simon Kephas war sein (Jesu) Stellvertreter und er war der vorzüglichste der Apostel, was wissen, Frömmigkeit und Bildung anbetrifft" „aber nachdem er getötet und gekreuzigt war, kam er herab und es sah ihn Simon Kephas und er*

---

1) C. 84, ed. Tischendorf, p. 37, Friedrich, O. C. p, 15. n

2) De Levchios Charinos gnosticul Roma. 220, v. Rauschen, O. C. p. 45, No. 2.

3) I. Schnitzer, O. C. p. 61,

4) Ibid.

5) Henecke, *o. c.*, p: 117 notează, că încă evanghelia canonică a IV-a, a lui Ioan, îl aşează pe Petru în umbra lui Ioan (aluzic la *Io.* XIII, 6 şi 22, XVIII, 15, XX, 2 şi 4, etc, mai ales însă la XIII, 24).

6) Hennecke, *o, c.*, p. 111-117,

7) O. C. p. 117 : Schahrastani, *Retigionsparteien,* ed. Haarbrücker, I, 261, nach judenchristlichen Quellen.

sprach mit ihm und übertrug ihm die Gewalt, dann verliess er die Welt und stieg gen Himmel“ [1]).

Mărturiile induse în prezentul capitol, arată, că drumul spre teoriile papismului petrin îl pregătesc ereticii iudaizanți și gnostici și îl calcă mai întâi un necreștin.

CAP. II: IPOLIT ȘI TERTULIAN.

Elevul sfântului Irineu, fericitul *Ipolit*, antipapă în Roma, † 235, scrie în cartea sa cea *despre Hristos și Antihrist*, explicând *Apoc.* XII, 1, că cele 12 stele din diadema femeii care naște îi înseamnă pe cei 12 apostoli, prin cari se întemeieaze Biserica. [2]) *Cuvântarea la sărbătoarea Teofaniei*, în care scrie [3]), că „*prin același duh sfânt, care li-s'a dat apostolilor în chipul limbilor de foc, a rostit Petru: „Tu ești Hristos, fiul lui Dumnezeu celui viu“, prin acest Duh a fost întărită piatra bisericii*“, este neautentică [4]). Expresia *piatra bisericii* dealtfel, chiar dacă iar aparține, nu l-ar face pe Petru mai mult, decât una din cele 12 pietre mai apropiate de piatra unghiulară. Ipolit arătase în citatul precedent, autentic, că prin toți apostolii se întemeiează Biserica, deci toți sunt pietre de temelie a ei. — Scrierea *Despre consumarea lumii*, în care e numit Petru „*piatra credinții, pe care l-a fericit Hristos Dumnezeul nostru*“ și „*învățătorul Bisericii, întâiul învățăcel, care are cheile împărăției*“ nu e de la Ipolit, ci s'a scris în secolul IX [5]).

Deși se ținea episcop al Romei, în *Philosophumena* nu se declară urmaș a lui Petru [6]), ci al apostolilor în general,

---

1) „Simon Chifa era locțiitorul lui (Iisus) și cel mai eminent dintre apostoli în ce privește știința, evlavia și cultura“. „Dar după ce (Iisus) fu ucis și răstignit, coborî și-l văzu Simon Chifa și (Iisus) vorbi cu el și îi predete puterea, apoi părăsi lumea și se urcă spre cer“.

2) M. G. X, 780b.

3) MJ G. X. 859.

4) Jos. Schnitzer. *Hat Jesus das Popsttum gestiftett ?*, Augsburg, 1910, p. 80. cu trimitere la Achelis, *Hippolytstudien*, 1897, T. u. U., Leipzig, N.F.I, 199 ss. Nici Rauschen (O. C. p. 152-155), nici Puech (O. C. II, p. 550-577) nu trec această cuvântare între scrierile autentice ale lui Ipolit.

5) Ibid.

6) In lista sa de episcopi ai Romei (Eus. *Ist. bis.* V, 28, 3) numărându-l pe Victor ca al XIII-lea de la Petru., îl exclude pe Petru dintre episcopii Romei, căci altfel Victor ar ieși al XIV-lea. Lista o moștenise de altfel de la Irineu.

pentrucă şi pe Petru şi Pavel îi consideră numai apostoli [1]): *„Noi cei ce suntem urmaşii Apostolilor şi părtaşi aceleiaşi graţii a arhieriei şi învăţătoriei şi trecem drept paznici ai bisericii“* [2]). Că prin aceste expresii ar face aluzii la pasajul din *epistola lui Pseudo-Climent către Iacob*, în care povesteşte, că Petru i-a predat catedra predicilor prin hirotonie, nu mi-se pare dovedit. Cu atât mai puţin părerea [3]), că Ipolit s'ar proclama prin aceste expresii mai mult decât episcop. Se poate însă, ca ştirea despre răfuiala în Roma a lui Petru cu Simon Magul s'o fi luat din Pseudo-Climentine [4]).

Preotul Roman *Gaius* la începutul secolului III îl numeşte şi pe Petru cu acelaşi epitet, numai, ca şi pe Pavel, vorbind de mormintele lor, nimic în plus: Apostoli şi consolidatori ai bisericii Romane au fost şi unul şi altul [5]).

„Episcopus Episcoporum„ cel combătut de *Tertulian* [6]), care era după unii [7]) episcopul Romei Zefirin (189-217), sau Calist (217-222), iar după alţii [8]) episcopul Cartaginei din acea

---

care o putuse avea şi pe a lui Egesip la îndemână (Friedrich, O. C, p. 56, chiar dacă acesta n'o introdusese în *Memoriile sale*, cum deduce Caspar (O. C) p. 449 (235) din netransmiterea ei de către Eus.

1) *Philos.* VII, 400: *„ca Petru şi Pavel şi cetlalţi apostoli“*, v. Schnitzer O. C. p. 80 şi n.

2) Precuvântarea la *Philos.*, v. Schnitzer, O. C. p. 81 şi n. 7,

3) Friedrich p, 81-83.

4) *Philos.* VI, 257, Schnitzer, O. C, p, 80, n. 8. — Friedrich crede (O. C, p. 80-81), că din omilia Ps—Cl, XX, 19 reproduce Ipolit în *Philos*, X (Eus *Ist. bis.* V, 2) pocăirea lui Simon Magul în urma baterii de către îngeri, aplicându-i-o însă antipapii Natalis. Nu s'ar putea însă, oare, presupune, că, invers, un redactor contemporan ca Ipolit sau posterior (v. Hennecke, O. C. p. 152-3 ş 215. Puech. O. C. II, 640) al Ps-Cl.-lor să fi aplicat la Simon întâmplarea lui Natalis ?

5) C. Kirch, O. C. No. 138, p. 82-3.

6) De Pudicitia I, 6.

7) Friedrich, O. C. p. 83, I. Turmel, Hist. du dogme de la papauté, Paris, 1908, p. 44, D'Âlès, în revista *Recherches de Science Relig.*, Paris, 1920, p. 254-6; 1928, p. 547 ss. Batiffol, tot în „*Recherches de sc. rel.*, 1928, p. 39. Buonaiuti; *Il christianesimo nell'Africa romana*, 1928, p. 199 ss. Lagrange, *Revue biblique* 1928. p. 150 ss. E. Caspar: *Primatus Petri*, Weimar, 1927. H. Koch: *Cathedra Petri.* Giessen, 1930, p. 6 şi n. 1. N. Lietzmann, Gesch. der Alten-kirche, vol. II, Berlin, 1936, p. 253. Argumente; Tert. îl numeşte *apostolicus* şi *Benedictus Papa* şi presupune că şi derivă puterea cheilor de la Petru.

8) Pe lângă cei induşi de Koch în nota citată (Bardy, Donini, Adam) şi

vreme, Agripin, înţelegea—după Tert., *De pud.*, 21,—sub obiectul promisiunii de la Mt. XVI, 18-19 episcopatul. Tertulian îi combate părerea, că prin acel text biblic i-s'ar promite fiecărei biserici episcopale puterea de a ierta păcatele, ca unora ce având episcop, au în ele catedra lui Petru şi sunt astfel în legătură cu Petru (ad omnem ecclesiam Petri propinquam), desigur în acel înţeles, că în Petru s'a întemeiat la Mt. XVI, 18-19, episcopatul cel împărţit pe la toate bisericile: *„Intreb despre sentinţa ta acum, de unde îi uzurpi Bisericii acest drept: dacă pentrucă i-a zis lui Petru Domnul:* **„Pe această piatră îmi voiu zidi Biserica mea, ţie ţi-am dat cheile Impărăţiei Cereşti“**, *sau:* **„Tot ce vei fi legat sau deslegat pe pământ vor fi legate sau deslegate în Ceruri“**, *de aceea îţi însuşeşti (praesumis, pretinzi) a fi ajuns prin derivaţie şi ta tine puterea de a lega şi deslega, adecă la fiecare biserică apropiată de Petru? Cum eşti de pervertesti şi sucesti intenţia manifestă a Domnului, care i-a predat aceasta numai lui Petru personal?* **„Pe tine“**, *zice,* **„Imi voiu zidi Biserica Mea“**, *şi* **„Iţi Voiu da ţie cheile“**. *nu Bisericii, şi:* **„Tot ce vei deslega sau lega“**, *nu: ce* **Vor** *deslega sau lega. Căci aşa ne învaţă şi desfăşurarea evenimentelor: In el s'a zidit Biserica adecă prin el, el dobândi cheia... El, în sfârşit, deschise mai întăi intrarea împărăţiei cereşti prin botezul lui Hristos (Fapte,* II 38), *prin care se desleagă delictele legate'n trecut şi se leagă celea ce n'au fost deslegate, după adevărata mântuire; şi pe Anania l-a legat cu legământul morţii (Fapte,* V, 3) *şi pe olog l-a deslegat de lipsa sănătăţii (Fapte,* III, 7). *...Ce are aceasta de a face cu Biserica, şi încă cu a ta, a unui psihic* [1]). *In conformitate cu persoana lui Petru o au această putere oameni pnevmatici* [2]), *fie ei apostoli, fie profeţi. Astfel Biserica de buna seamă*

în studiul său *Kallist und Tert.* Heidelberg, 1920, încă şi: Rauschen, O. C. p. 108 şi Friedr. Heiler: *Urkirche und Ostkirche* München, 1937, p. 52. Argumente: 1. Orice episcop presupune T. că se credea apostolic şi aproape lui Petru prin Mt. XVI, 18-19. 2. T. trăind în Cartagina, e mai natural — mai ales la începutul sec. III — să-l combată pe episcopul Cartaginei.

1) Aşa-i numea T. pe ortodocşi după ce el trecuse la montanişti.

2) Spirituali. T. înţelegea: montanişti.

3) *De Pudicitia,* I, 6. Că titlul i-l dă în sens ironic, arată pe lângă compararea cu felul lui T. de a scrie, încă şi *Ep.* 66, 3 a lui Ciprian, unde e înfruntat un episcop african cu această ironie pentru că-l criticase pe Ciprian: *Qui te episcopum episcopi et iudicem iudicis constituis.* V, H. Koch: *Cyprian und der Römische Primat,* Leipzig, 1910 (T. u. U. 35) p, 53 n, 1.

va ierta păcatele, dar Biserica pnevmatică [1]), *prin oameni pnevmatici, nu Biserica în calttatea de sumă a episcopilor*".[2])

E sigur, că episcopul care spusese că iartă păcatele, se provoca la puterea sa episcopală ca bază, nu e sigur însă, dacă episcopatul îl baza el pe Mt. XVI, 18-19, sau abia Tertulian anticipă dela sine această argumentare posibilă, spre a o combate. E probabil, că aşa face, pentrucă o părere străină nu o citezi cu completări explicative introduse prin *id est*, cum face el. Şi *si quia dixerit* e o formă, care recomandă ipoteza, că Tertulian dibueşte, ghiceşte, dela sine, cam care ar fi argumentul adversasului. Şi mai concludent e faptul, că Tertulian începe prin a întreba: „*de unde o scoţi?*", semn, că adversarul nu arătase temeiuri scripturistice pentru teza sa, că orice episcop poate ierta păcatele [3]).

Concluzia este. că Tertulian aduce în discuţie şi prezintă textul de la *Matei*, XVI, 18-19 ca documentul întemeierii episcopatului pe Petru. Ce folos, că pe urmă, (în cele 2 fraze ultime din citatul indus, pe cari papiştii evită cu mare grijă a le reproduce când citează [4]) acel text ca mărturie a concepţiei lui Tertulian cu privipe la papism) argumentează, că nu episcopatul, ci harisma pnevmaticilor i-s'a dat atunci lui Petru? Pe cât e de protestant în această argumentare pe atât [5]) e de romano-catolic în punctul ei de plecare, adecă în afirmaţia sa, că numai Petru a primit aceea, despre ce e vorba

---

1) Montanistă.

2) *De Pud.* XXI.

3) H. Koch: *Cathedra Petri*, Giessen, 1930, p. 10-11.

4) C. Kirch: *Enchiridion fontium Hist. Eccl. Ant.*, Fr. im. Br., ed. IV 1923. No. 221. M. J. Rouet de Journel: *Enchiridion Patristicum*, Fr, im. Br ed. V. 1922, No, 387.

5) Încă în *De Praescr.* XXXVII afirma T., că orice creştin poate spune: *Ego sum haeres Apostolorum*, fiind membru al Bisericii apostolice, (K. Adam: *Der Kirchenbegriff Tertullians*, Paderborn. 1907, p. 33) Cf. Scorpiace IX, ML. II, 161: nos. ...haereditarios discipulos et apostolici seminis frutices. In citatul cap. XXI din *De Pud.*, al 17, precum şi în alte scrieri ale sale din periodul montanist, (*De exhortatione castitatis, VII, De fuga XIV*) însă susţine preoţia generală, ca protestanţii: „*Ubi tres, ecclesia est, licet laici.* (Rauschen, O. C. (*Patrologie*, Fr.. im. Br., ed. IX-a. 1926). p, 111, după opul citat al lui K. Adam),—Cf. *Scorpiace, X* 12 (ML, II, 165); Claves coeli Petro, et per eum Ecclesiae reliquisse. quas hic unusquisque interrogatus atque confessus feret secum (fiecare creştin încercat e preot, mai ales însă mărturisitorii).

la Mt. XVI, 18-19, nu şi ceilalţi apostoli. Prin această afirmaţie pune el, părintele literaturii bisericeşti latine, baza pentru clădirea teoriei papismului Roman. Acesta este unul din stâlpii, cari o susţin, tot aşa, precum afirmaţia Pseudo-Climentinelor, că în Roma s'a localizat catedra lui Petru (afirmaţie, pe care încă o preia Tertulian), este al doilea.

Spre a putea afirma, că numai Petru a primit puterea de a lega şi deslega, Tertulian recurge la falşificarea textului Sfintei Scripturi, făcând din *viitorul* promisiunii dela Mt. XVI, 19 *trecut* (perfect) şi scriind în loc de *dabo* tibi claves, cum găsise în Sfânta Scriptură: *Dedi* tibi claves ; în loc de *îţi voiu da* : *Ţi-am dat*. Această fraudă a substituirii perfectului în locul viitorului trece dela el ca o nefastă moştenire, la mai toţi scriitorii bisericeşti latini, începând cu marele său elev, Ciprian. Dovadă că e moştenire dela el, e lipsa ei la Victorin, care stă sub influenţa scriitorilor răsăriteni († 304).

Punctul de plecare spre indicarea sensului *„pietrei“* şi *„cheilor“* îl alesese bine Tertulian : pornise spre explicare istorică : *„Pentrucă aşa ne învaţă şi desfăşurarea evenimentelor* :...“. Urmărind desfăşurarea evenimentelor, prin cari s'a făcut Petru „piatră“ şi chelar, nu se opreşte la *Ioan*, XXI, 15-17, cum ar fi logic şi inevitabil, dacă el ar fi fost adeptul papismului petrin în sensul preconizat de sinodul din Vatican ci abia la ziua cincizecimii, când are loc cel dintâi act de întemeiere şi răspândire a bisericii săvârşit de apostoli, prin care devin ei într'adevăr pietre în temelia ei şi deschid intrarea în împărăţie pentru cei, pe care i-au botezat atunci. E evident, că precum e adevărat, Petru e şi aici întâiul, aşa nu e mai puţin adevărat, că nu e singur, ci împreună cu el sunt *Piatră* şi fac uz de chei si ceilalţi unsprezece, pe urmele adevăratului şi primordialului întemeietor şi chelar, Hristos, prin care dobândiseră ei înşişi întrarea în împărăţie şi prin care o dobândim toţi în înţelesul mai adânc. Concepţia aceasta—ortodoxă şi generală—e deformată din ce în ce mai mult în opera lui Tertulian pe măsură ce luneca el spre montanism.

Lunecarea aceasta treptată spre eclesiologia distructivă a montaniştilor o ilustrează următoarele exemple din scrierile lui Tertulian :

In *De praescriptione haereticorum*, scrisă pe la anul 200, înainte de a ieşi din Biserica ortodoxă-catolică, obiectul promisiunii de la Mt. XVI, 18-19 îl înţelegea încă Tertulian ca apostolat şi episcopat (sacerdoţiu în grad arhieresc), nimic mai mult, iar pe Petru îl credea înzestrat cu acelaşi oficiu în Biserică, numai, ca şi ceilalţi apostoli, şi egal cu ei întru toate. Atâta doar, că Petru la Mt. XVI, 18-19 a şi primit acel oficiu, nu i-s'a promis numai.

In *De praescr.* XXII (M. L. II. 39-40) arată, că cei trei participanţi la schimbarea la faţă erau egali nu numai între olaltă, ci şi cu cei absenţi: „*Ii era ascuns ceva lui Petru, cel umit piatra Bisericii care avea să se zideascâ, cel ce a primit cheile împărăţiei cerurilor şi puterea de a lega şi deslega în cer şi pe pământ? Ii era ascuns ceva şi lui Ioan, cel mai iubit de Domnul, cel ce s'a culcat pe pieptul Lui, căruia singur i-l-a indicat Domnul pe Iuda vânzătorul şi pe care i-l-a recomandat Mariei de fiu în locul său? Ce să fi voit a le ascunde acelora, cărora le-a arătat şi mărirea sa şi pe Moisi şi pe Ilie şi pe deasupra glasul Tatălui din cer? Nu ca şi cum i-ar respinge pe ceilalţi ci pentrucă în trei mărturii va sta tot adevărul* (Mt. XVIII, 16)".

Oficiul, ce l-a primit Petru, l-au primit şi ceilalţi apostoli şi şi-l împart între olaltă: (*De praescr. XXIII* (M. L. II, 41). „*Precum povesteşte* (Pavel) *însuşi, s'a suit la Ierusalim spre a-l cunoaşte pe Petru, se înţelege, că din oficiul şi dreptul aceleiaşi credinţe şi predicări... Ii deteră deci şi dreapta, semnul învoirii şi al înţelegerii, şi puseră la cale împărţirea între ei a oficiului, nu deosebirea Evangheliei: nici ca fiecare altceva, ci ca fiecare altora să predice, Petru la tăierea împrejur, Pavel la neamuri. De altfel, dacă a fost mustrat Petru, că după ce trăise împreună cu cei din neamuri, s'a separat de ei de frica unora, aceasta a fost o greşală de purtare, nu de predicare*" [1]). Petru e egal în toate cu Pavel: *De praescr.* XXIV (M. L. II, 42): „*Pot vedea bine cei ce judecă* (sau: Pot vedea cei ce judecă bine) *despre*

---

1) Mustrarea lui Petru de Pavel (*Gal II*, 11-14) o comentează în termeni cari vădesc că îi consideră egali în drepturi jurisdicţionale între olaltă pe toţi apostolii şi în *Adv. Marc.* I. (scrisă după Rauschen, O. C, p. 105 — în a-207). 20 M. L, II, 293; „*N'au fost mustraţi şi însuşi Petru şi ceilalţi, stâlpii apostolatului, de Pavel? ...de acel Pavel de bună seamă, care tânăr încă în graţie şi temându-se să nu fi alergat în zadar, atunci de întreţinea întâia oară cu apostoli*

apostoli, că Petru şi în martiriu i-se face egal lui Pavel". (Viderint qui de apostolis iudicant bene, quod Petrus Paulo et in martyrio adaequatur).

De Praescr. XX-XXI (M. L. II, 36-38) înfăţişează etapele sau oficiile autorităţii în Biserică aşa, ca şi sfinţii Climent Romanul (Cap. 42) şi Climent Alexandrinul (Eus., *Ist. bis.*, VI, 14): Dumnezeu, Hristos, Apostolii (egali toţi 12), după cari aşează ca moştenitoare ale oficiului conducerii bisericeşti bisericile apostolice. Nicăiri nu lasă loc pentru vreun oficiu, vreo autoritate între Hristos şi apostoli, sau între aceştia şi bisericile apostolice, deci nici un loc pentru papalitate. Mai susţine unitatea în multiplicitate a Bisericii, constituite din multe biserici unite prin comunicarea interepiscopală, nu prin centralizarea papistă, atât pe vremea apostolilor, cât şi după aceea. Deci exclude stât papismul petrin, cât şi cel Roman, Ierusalimean, sau de alt fel. Iată acest text de cuprins foarte miezos şi foarte informativ cu privire la începuturile organizării Bisericii şi la forurile autorităţii ce există în Biserică: „*Hristos Iisus Domnul nostru..., în timpul cât a petrecut pe pământ ceea ce avea să-i fixeze omului că are de făcut, a arătat-o el însuşi, fie poporului în public, fie celor pe cari îi învăţa separat, dintre cari pe doisprezece mai aleşi şi-i alipi alături de sine destinându-i de învăţători ai neamurilor. Drept aceea, căzând unul din aceştia, celorlalţi unsprezece le-a poruncit după înviere, pe când se înălţa la Tatăl. să meargă şi să înveţe popoarele, botezându-le în Tatăl şi în Fiul şi în Duhul Sfânt. Indată deci apostolii (care numire a lor trimişi înseamnă) luându-l prin sorţi ca al doisprezecelea pe Matia în locul lui Iuda, pe baza profeţiei din psalmul lui David primind promisa putere a Duhului Sfânt spre virtuţi şi elocvenţă, au mărturisit credinţa în Iisus Hristos şi au înfiinţat biserici întâi prin Iudeea, apoi plecând în lume le-au promulgat aceeaşi învăţătură a aceleiaşi credinţe neamurilor şi au întemeiat biserici în fieçare cetate, de la cari apoi şi-au împrumutat şi îşi împrumută zilnic bisericile celelalte germenele credinţii şi sămânţa învăţăturii spre a deveni biserici şi prin aceasta sunt considerate*

---

antecesori". şi în *Adv. Marc.* IV, 3 (M.LI, 393): „*Apoi dacă au şi fost mustraţi Petru şi Ioan şi Iacob, cari treceau drept stâlpi, se vede motivul. Şi anume făcându-se Pavel însuşi tuturor de toate, ca pe toţi să-i câştige (I. Cor. IX. 19) a putut să fi fost acolo sfătuitor şi lui Petru, care făcea ceva altfel, decât cum învăţa*".

apostolice şi ele, ca mlădiţe ale bisericilor apostolice. Fiecare gen trebue să-l judecăm după originea sa. Astfel **atâtea biserici câte sunt, toate sunt cea una dintâi dela apostoli, din care sunt toate. Astfel toate sunt întâi şi apostolice, cât timp dau dovadă de unitate între-olaltă, cât timp au între ele comunicarea de pace şi chemarea frăţească şi relaţiile de ospitalitate.** *Aceste drepturi nu sunt conduse de altă raţiune decât de tradiţia cea una a aceleiaşi taine* (intercomuniunea euharistică). Cap. XXI : *...Dacă acestea aşa sunt, de aici rezultă, că toată învăţătura care consună cu acelea biserici apostolice, matre şi rădăcinale ale credinţii, trebue considerată adevărată, ca una ce fără îndoială ţine ceea ce* **bisericile au primit dela apostoli, apostolii dela Hristos, Hristos dela Dumnezeu,** [1]) *orice altă învăţătură e a fi prejudiciată de minciună, care e contra adevărului* **bisericilor şi al apostolilor şi al lui Hristos şi al lui Dumnezeu**... *Comunicăm cu bisericile apostolice, cari nu diferă niciuna în învăţătură : acesta e semnul adevărului"*.

Ceea ce am scris mai sus despre *„Ad hanc enim ecclesiam..."* a lui Irineu, e de aplicat şi la acest text din Tertulian, care explică locul citat din Irineu (fiindu-i contemporan) cu mai multă competenţă şi autoritate, decât Hergenröther şi sectatorii săi conformişti din vremea noastră. Nici Irineu, nici Tertulian nu presupun papismul petrin şi nu-i acordă în Biserică vreun rol, deşi vorbesc chiar de doctrina, în materia căreia îi acordă papiştii mai mare rol papalităţii.

In *De Praescr.* XXXVI se arată, că biserica apostolică a Romei nu prin Petru a primit autoritate şi importanţă apostolică, ci prin trei apostoli, cari au propovăduit în ea : Petru, Pavel şi Ioan. Ea nu e aşezată deasupra, ci alături de celelalte biserici apostolice [2]).

De la colegiul apostolic trece puterea la episcopat, la toţi episcopii, nu la vreun şef al lor. Sentinţa aceasta nu e încă aşa de lămurită la Tertulian, cum o vom găsi la elevul său Ciprian, dar se desprinde din multe expresii ale sale, chiar

---

1) Cf. *De Praescr.* XXXVII (M. L. II, 61) : *„Acestea fiind aşa, pentru ca să ni-se adjudece adevărul, avem a ne ţine fiecare de regula* (credinţii). *pe care Biserica a predat-o dela apostoli, apostolii dela Hristos, Hristos dela Dumnezeu"*... (în continuare defineşte prescripţia ca principiu contra ereticilor).

2) K. Adam : *Tertullians Kirchenbegriff*, Paderborn, 1907 p. 45.

şi din scrierile montaniste. De ex. *De fuga*, XIII: „*Forma aceasta a episcopatului o întemeiară apostolii din mai multă providenţă* (*Hanc episcopatus formam apostoli providentius condiderunt*". Episcopii sunt arătaţi ca egali între olaltă în sentinţa din cartea scrisă pe la a. 200 [1]) *De baptismo*, XVII: „*Emulaţia episcopatului e mama schismelor* (*episcopatus aemulatio schismatum mater est*)".

K. Adam în cartea sa citată (*Concepţia lui Tertulian despre Biserică*) susţine, că după Tertulian fiecare episcop e stăpân suprem în eparhia sa, iar Biserica întreagă o conduc toţi episcopii în mod solidar [2]). De originea apostolică a oficiului episcopal era atât de pătruns, încât nici în periodul său montanist n'a îndrăznit să se pronunţe contra autorităţii episcopatului, deşi era instituţia, care-l stingherea mai mult [3]).

In periodul montanist construi T. teoria, că Biserica adevărată nu e cea formată de suma episcopilor, ci cea harismatică, formată din oamenii pnevmatici. Ea a fost constituită mai întâi din (în, pe) Petru, întâiul pnevmatic, atunci, când el şi-a dovedit această calitate (la Mt. XVI, 16 ss). Ulterior au devenit apoi ca Petru (pnevmatici, deci Biserică) şi ceilalţi apostoli şi alţi creştini, nu prin deţinerea vreunui oifciu însă, ci prin credinţă şi mărturisire şi prin rigorism moral (montanist). (Se înţelege, că aici îşi ruina T. principiul stabilit ca distinctiv al ortodoxiei în *De praescr.* şi se încurca în contraziceri, căci dacă episcopatul e apostolic şi esenţial în Biserică, cum poţi spune, că deţinătorul nepnevmatic al lui nu face parte din Biserică ?!)

Considerarea aceasta a lui Petru ca Biserică exclusivă prin pnevmaticismul său, în momentul de la Mt. XVI, 18-19, e teoria, ce stă la baza argumentării din *De pud.* XXI, cu citarea căreia începurăm expunerea părerilor lui T. cu privire la primatul sfântului apostol Petru. Dar *De pudicitia* e una din ultimele scrieri ale lui Tertulian, scrisă în periodul mai avansat al montanismului său. Şi scrie cu atâta pornire pătimaşă, încât trece peste marginile cele mai extreme ale teoriilor eclesiologice depuse în scrierile de până atunci.

---

1) Pr. C. Iordăchescu: *Istoria vechii literaturi creştine*„ I, Iaşi 1934 p. 115.
2) K. Adam, O. C. p. 41-60.
3) Id. p. 41.

In *De pud*, XXI scrie, că numai Petru a primit cheile, nu şi Biserica: *Dabo tibi claves, non ecclesiae*! Aşadar nega posibilitatea transmiterii *cheilor*, ca a unui oficiu, prin Biserica oficială, cea organizată în oficii, ca episcopii, parohii, etc. pe motivul, că Biserica pe care o reprezenta Petru la Mt. XVI e ceva dincolo de oficiile jurisdicţionale din lumea aceasta. Cam aşa se reconstitue lanţul deducţiilor, cari l-au dus pe Tertulian la afirmaţia care, scoasă din context, e prezentată de papişti cu inocenţă ca... favorabilă lor! E uşor de înţeles însă, că argumentarea papismului, a unui oficiu din lumea aceasta, cu cuvintele lui Tertulian din *De pud.* XXI este un abuz, care l-ar indigna pe el şi mai mult, decât *edictul peremptoriu*, de care-şi bătea joc acolo. După concepţia din *De pudicitia* şi din celelalte scrieri montaniste ale lui T. *cheile* nu se transmit prin hirotonie, împreună cu un oficiu, la câte o persoană numai, ci prin credinţa şi viaţa montanistă, la toţi pnevmaticii, *licet laici!*

Intre *De pud. XXI: dabo tibi claves, non ecclesiae!* şi *Scorpiace* scrisă la anul 212 [1]), X, 12: *Petro et per eum ecclesiae* ar părea, că e contradicţie, cu atât mai gravă cu cât ambele scrieri sunt din periodul montanist al vieţii lui Tertulian. Contradicţia se înlătură, dacă ţinem seamă, că două noţiuni de biserică folosea lui Tertulian în periodul eretic al vieţii s. ale: Biserica, instituţie condusă de episcopi, şi Biserica, suma pnevmaticilor. In *De pudicitia* scrie, că lui Petru, pnevmaticului, nu Bisericii episcopale i-s'au dat cheile, iar în *Scorpiace*, că lui Petru pnevmaticul şi prin el Bisericii pnevmatice s'au dat cheile, *quas hic unusquisque iuterrogatus atque confessus feret secum.* Şi un loc, şi altul, combat preoţia specială şi susţin preoţia generală, în sensul protestant.

---

1) C. Iordăchescu, O. C. I, p. 112. Textul, indus şi într'o notă de mai sus, e: „*Căci deşi îl crezi încă închis cerul, adu-ţi aminte că aci* (*Mt, XVI, 19*) *i-a lăsat* (*Reliquisse*, la timpul trecut), *Domnul lui Petru şi prin el Bisericii cheile aceluia, pe cari aici are să le poarte cu el tot cel încercat şi mărturisit*". C. Kirck O. C. No. 215, M. L. II, 165) Cf. şi textul paralel din *Scorpiace*, IX, (L. II, 161), care argumentează preoţia în legătură cu Mt. V, 11: *Quanquam etsi omnem hanc persecutionem conditionalem in solos tunc apostolos destinasset, utique per illos cum toto sacramento, cum propagine nominis, cum traduce Spiritus sancti in nos discipulos et apostolici seminis fructices.*

2) C. Iordăchescu, O. C, I, p. 117,

Şi cu aceste citate vreau papiştii, prezentându-le trunchiat, să susţină papismul petrin! Abuz şi mistificare!

Ştiind acum, ce reprezinta pentru montanistul Tertulian Petru (Biserică pnevmatică, fără preoţie văzută şi de oficii legată), vom înţelege uşor, că tot abuz şi mistificare este şi citarea în favorul papismului a expresiei, care într'adevăr sună ispititor de papist, din scrierea montanistă (din a. 217 [1]) a lui T., *De monogamia*, VIII, 6: *„Despre Petru singur aflu, că a, fost însurat, după socru: că a fost monogam, o deduc de la Biserica cea pe el zidită...“* [2]) Gândul lui T. de sigur nu mergea până la îndrăsneala papiştilor, de a-l face pe Petru mire al Bisericii universale, care e singur Hristos, ci doar atât voia să spună: In momentul dela Mt. XVI, 18 Petru singur reprezenta Biserica, mireasa lui Iisus; precum Biserica e mireasa unui singur mire, aşa şi Petru n'a putut avea decât o singură soţie.

Să presupunem însă cu papiştii—textul permite—, că Tertulian îşi întemeia fraza citată pe presupunerea, că Petru era mirele Bisericei, odată ce era temelia ei. Găsim îndată texte paralele, în cari T. explică şi precizează în acelaşi sens, ca mai târziu Sfântul Ambroziu, că Petru numai ca o distincţie menită să-l apropie de Hristos primeşte, din prea multa dragoste faţă de el a Acestuia, nume cari desemnează calităţi şi roluri, pe cari de fapt, în mod propriu, numai Hristos le are. De ex.: *Adv. Marcionem*, IV, 13 [3]): *„Ii schimbă şi lui Petru numele din Simon. Dar de ce în Petru? Dacă pentru tăria credinţii, atunci multe şi tari materii şi-ar apropia numele de al său. Oare nu pentrucă şi piatră şi stâncă e Hristos? Precum şi cetim, că a fost pus stâncă de poticnire şi piatră de sminteală. Celelalte (citate) le omit. Ii plăcu deci, ca în mod special să-i dea celui mai iubit dintre învăţăcei* [4]) *nume din figurile sale*

---

1) *Petrum solum invenio maritum, per socrum; monogamum praesumo, per ecclesiam, quae super illum aedificata, omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura* ...C. Kirch, No. 194, 2.

2) M. L. II, 417.

3) Exagerare datorită vehemenţii lui T. In alt loc citat mai sus, în *De Praescr.* XXII M. L. II, 40, îl arată, de acord cu Ioan Gură de Aur, pe Ioan ca cel mai iubit: *Latuit et Ioannem aliquid, dilectissimum Domino, pectori eius incubantem, cui soli Dominus Iudam traditorem praemonstravit* (10. XIII, 24), *quem loco suo filium Mariae demandavit?*

înțeleg mai de grabă decât din cele ce nu sunt ale sale“ [1]).

Dacă însă considerăm continuarea citatului: „...*că a fost monogam, o deduc din faptul, că Biserica, pe el zidită, toate, gradele ierarhiei sate avea să și-le încredințeze monogamilor*“ sensul pare papist, căci presupune că Biserica oficiilor și a ierarhiei vizibile e zidită pe Petru, nu cea pnevmatică, dar vădește totodată și contradicție crasă cu eclesiologia montanistă a lui T., mai ales cu *De pud. XXI: Petro, non ecclesiae* sau cel puțin uitarea, scăparea din vedere pentru moment a ei. Rolul exclusiv față de Biserică ce i-l atribuise lui Petru în *De pud.* înțelegând Biserica pnevmatică, nu cea a oficiilor, i-l atribue în *De monog.* față de Biserica oficiilor, deținătoare gradelor ierarhice, fără să observe contradicția crasă [2]). Această contradicție subminează—chiar pentru cazul că în el Petru e înțeles drept temelia întregei Biserici văzute [3])—valoarea textului din *De monog.* ca mărturie pentru teza că T. ar fi susținut papismul petrin, mai ales dacă ținem seama de prescripția sinodului Vatican că un scriitor numai atunci e martor tradițional al unei învățături, dacă a susținut-o *certa sententia, non opinando.* Ori vreau papiștii să-și susțină teoria cu ajutorul exploatării unei confuzii a unui membru al unei secte cu eclesiologie distructivă ?

Că nu-i trecea prin gând totuși să-l facă pe Petru „miresubstituit“ în sensul de vicar general pentru Biserica văzută, cum îl fac papiștii, reiese pe de o parte din eclesiologia montanistă cunoscută deja a lui T., în sensul căreia pe Petru Biserica cea nevăzută, a pnevmaticilor, s'a întemeiat, nu cea văzută, a oficiilor și întemeierea pe el se explică pur istoric,

---

1) *Mutat at Petro nomen de Simone. Sed et cur Petrum ? Si ob vigorem fidei, multae materiae solidaeque nomen de suo accomodarent. An quia et Petra ec lapis Christus ? Siquidem et legimus positum eum in lapidem offendiculi, et in petram scandali. Omitto caetera. Itaque affectavit carissimo discipulorum de figuris suis peculiariter nomen communicare, puto proprius quam de non suis.*

2) Încă Döllinger-Friedrich (*Das Papstthum*, München, 1892, nota 62, p. 340) combătuse provocarea excesivă a lui Hergenröther (în *Anti-Ianus)* la Tertulian ca la un susținător al papismului petrin cu obiecția că locurile induse (de H.) din Tertulian se contrazic între ele.

3) Explicarea cu *Sic enim et exitus docet* și cele nrmătoare în *De Pud* XXI, 11 ss a întemeierii Bisericii pe Petru arată că după T. rolul de temelie a lui Petru nu e decât rolul de prim răspânditor al Bisericii și de prim împărtășitor al darurilor *Cheilor*,

(v. n. 8), iar pe de altă parte din texteie destul de numeroase la T., în care îl face vicar al lui Hristos nu pe Petru, ci pe Duhul Sfânt, care a fost trimis în lumea aceasta, ca să ocupe oficiul vicarial, etc. Ex.: *De praescr.* XXVIII unde e numit Duhul sfânt *Cristi Vicarius*, care n'a neglijat *officium Dei* ca un vechil *(villicus)*, ci a îngrijit, ca să nu se abată bisericile dela apostolicitate. In *De praescr.* XIV scrie despre Hristos: *Misisse vicariam vim spiritus* [1]). Mângâietorul e *vicarius Domini* (*de virginibus velandis*, 1), precum Hristos a fost *vicarius Patris (Adv. Marc.* III, 6) [2]).

Concluzia cu privire la aportul lui Tertulian pentru formarea dogmei papismului petrin este că prin înlocuirea viitorului cu trecut la Mt. XVI, 19, prin acceptarea şi darea mai departe a ficţiunii Pseudo-Climentinelor despre hirotonirea lui Climent de Petru ca episcop al Romei şi prin expresii montaniste, cari scoase din contest şi din cadrul lor fixat în eclesiologia montanistă a lui T. îmbiau la răstălmăciri în sens papist, a contribuit în mai mai mare măsură decât oricare alt scriitor din primele trei secole (afară poate de Pseudo-Climentine) la formarea teoriei papismului petrin. Că aceasta s'a întâmplat împotriva intenţiei sale, e uşor verificat, dar chiar dacă ar fi făcut-o intenţionat, aceasta nu ne ar putea impune altă încheiere, decât că s'a mai găsit încă un eretic alături de autorul Pseudo-Climentinelor ca să pregătească drumul ereziei papiste.

CAP. III: CIPRIAN, ŞTEFAN ŞI FIRMILIAN.

Cel mai important martor al Sfintei Tradiţii cu privire la dogma papală e *Sfântul Ciprian*, episcopul Cartaginei, mort martir în anul 258. Nu pentrucă ar fi mai mare părinte bisericesc decât marii dascăli ai lumii din secolul IV, ci pentrucă el singur dintre părinţii bisericeşti a scris un tratat anume de eclesiologie (*De unitate ecclesiae*), s'a ocupat deci anume cu problema organizării sau constituţiei Bisericii, dându-şi părere expresă şi directă despre ea, pe când părerea altor părinţi şi scriitori bisericeşti trebue s'o deducem din expresii

1) K. Adam, O. C. p. 40.
2) Id., p. 152.

făcute cu privire la alte probleme, cari ating, numai, şi problema organizării şi constituţiei Bisericii.

Dacă învăţătura sfântului Ciprian e conformă, fie şi numai în fond, cu a Bisericii ortodoxe orientale, atunci aceasta e un mare triumf al adevărului, pentrucă Ciprian a fost elevul nemijlocit al lui Tertulian, pe care-l citea zilnic, cerându-i operele dela diaconul său prin cuvintele: *Da magistrum!* Opere, în cari atâtea expresii permiteau sau chiar îmbiau interpretări şi deducţii papiste!

Triumful îl constitue mai ales învingerea celor două mari obstacole puse de Tertulian în calea construirii eclesiologiei ortodoxe: înlocuirea viitorului cu trecut la Mt. XVI, 18-19 şi acceptarea ficţiunii pseudo-climentine despre plasarea catedrei lui Petru în Roma. Mai ales ultima l-a încurcat pe sf. Ciprian.

Graţie influenţei lui Tertulian credea şi sf. Ciprian că la Mt, XVI, 18-19 nu i-s'a promis numai, ci i-s'a şi dat lui Petru ceea ce i-se promitea. Pe această interpretare clădeşte nu numai teoria că Petru a fost ales de Domnul pentru ca să simbolizeze în el unitatea episcopatului şi a Bisericii, ci şi teoria evident falsă că pentru o bucată de vreme, anume dela întâmplarea din părţile Cesareei lui Filip (Mt. XVI, 13-20) până după înviere (I0. XX, 21-23) l-ar fi lăsat Domnul pe Petru singur posesor exclusiv al puterii în Biserică, pe ceilalţi apostoli făcându-i părtaşi egali cu el la această putere, şi la onoarea împreunată cu ea, abia după înviere. Textul Mt. XVIII, 18, care contrazice şi nărue această teorie, îl ignorează Ciprian cu desăvârşire, ca şi cum n'ar exista în Sf. Scriptură, şi scrie (*De un. eccl.* IV: *„Pe unul îşi zideşte Biserica. Şi cu toate că după învierea sa le acordă puterea egală tuturor apostolilor... totuşi, pentru ca să manifesteze unitatea, originea aceleiaşi unităţi a dispus cu autoritatea sa ca să înceapă dela unul.“* [1]) La fel în *ep. 73, 7: Căci mai întâi lui Petru, pe care şi-a zidit biserica şi de unde a instituit si a arătat originea unităţii, i-a dat Dom-*

---

1) C, Kirch, O. C., No. 266, J. Turmel: *Hist. du dogme de la Papauté*, Paris, 1908. p; 113, Hugo Koch: *Cyprian und der Römische Primat* (*Texte und Untersuchungen* No. 35), Leipzig, 1910, p. 9 ss.

nul puterea aceasta, ca aceea să se deslege, ce va fi deslegat el“ [1]).

Important e că sf. Ciprian deşi moştenise dela Tertulian această eroare (că la Mt. XVI, 18-19 nu i s'a promis numai, ci i s'a şi dat, şi în mod exclusiv, numai lui Petru, ceea ce se promitea) salvează totuşi învăţătura ortodoxă despre perfecta egalitate între ei a apostolilor reducând situaţia privilegială a lui Petru numai la un timp scurt, care timp să servească pentru toate timpurile viitoare ca simbol şi idee-forţă din care are să se deducă învăţătura că Biserica trebue să fie una. Ceilalţi apostoli au primit abia după înviere, la I0.XX,21, ceea ce Petru primise cu vreo doi ani înainte, la Mt. XVI, 18-19. Ceea ce salvează totuşi — graţie ajutorului Duhului Sfânt, inspiratorului Sfintei Tradiţii — ortodoxia sfântului Ciprian, este că el ca şi Tertulian în periodul ortodox al vieţii şi activităţii sale, e ferm convins că şi la Mt. XVI, 18-19 e vorba exclusiv de acelaşi lucru, de care e vorba şi la I0.XX,11, de nimic în plus sau în minus. „*La Mt, XVI, 18 ss- s'a aşezat nu vreun primat, ci apostolatul sau episcopatul. La început îl deţtnea numai Petru stngur. La I0.XX,21 le fu el acordat şi anume în aceeaşi măsură, şi celorlalţi apostoli. Şi acum îl deţin toţi episcopii Bisericii universale „in solidum“. Fiecare episcop îşi poate aşadar deduce puterea sa tot aşa de bine dela Mt. XVI, 18 ss., ca şi dela I0.XX,21 ss. E tot aşa urmaş a lui Petru, ca şi al celorlalţi apostoli*“. Aşa rezumă interpretarea sfântului Ciprian la Mt. XVI, 18-19 preotul-profesor universitar Romano-catolic Hugo Koch în cartea sa citată, care i-a adus destituirea, dar care e temeinică şi plină de adevăr [2]) : *Cyprian und der Röm. Primat* (p. 30-31. Că numai episcopatul şi apostolatul i se pro-

---

1) H. Koch, O. C., p. 42. Petru dela M. XVI, 18 încoace reprezenta Biserica, el fiind şi credincios şi episcop. Din acea Biserică iniţială sau fundamentală întemeiată pe Petru se născură cele dintâi 7 biserici apostolice din Apocalipsă şi din epistolele pauline : *mater, origo et radix, quae ecclesias septem post modum peperit, ipsa prima et una super Petrum Domini voce fundata (Ad Fort* c, II, citat la H. Koch, Cathedra Petri, Giessen. 1930 p. 49).

2) Hans Lietzmann : *Gesch. der Alten Kirche*, vol. II, Berlin, 1936, p. 243-263 redând eclesiologia sfântulni Ciprian îşi însuşeşte punctul de vedere al lui H. Koch şi întreaga interpretare ce o dă acesta scrierilor şi expresiilor eclesiologice ale sfântului Ciprian. (v. revista: *Recherches de science religieuse*, Paris, 1936, p. 121ss. La pp. 601-603 din 1931 încearcă această revistă să combată interpretările lui H. Koch, fără succes însă. (Dr. Al. N. Mălin scrie din

mite (Ciprian scrie : *dă*) lui Petru la Mt. XVI, 18-19, nimic mai mult, arată C. şi în *Ep.* 33 : „*Domnul nostru.. onoarea episcopală şi raţiunea Bisericii sale aşezând-o vorbeşte în evanghelie şi-i spune lui Petru :* **Eu îţi zic ţie că tu eşti Petru... şi-ţi voiu da ţie cheile...** *de aici prin schimbarea timpurilor şi a succesiunilor decurge aşezarea episcopilor şi raţiunea Bisericii, ca Biserica să se întemeieze pe episcopi şi orice act al Bisericii să fie condus prin aceiaşi prepoziţi* [1]). *Acest lucru fiind întemeiat prin lege divină,..*" etc. [2]) „*Insemnătatea lui Petru stă* [pentru C.] *exclusiv în aceea că un răstimp a fost unicul deţinător al puterii bisericeşti şi de aceea rămâne pentru totdeauna tipul unităţii bisericii. Atât şi nimic mai mult*". [3]) „*Faptul istoric*" (corect : eroarea,..*tertulianistă!*) „*că Petru a fost mai întâi înzestrat cu puterea cheilor şi o bucată de vreme a deţinut-o singur, acest lucru îl are Petru în plus faţă de ceilalţi apostolt. Dar aceasta şi este tot ce are'n plus. Cu momentul I0,XX, 21 obţin toţi apostolii acest „un episcopat" şi prioritatea lui Petru rămâne numai ca o imagine grăitoare a unităţii bisericeşti, ca îndemn constant de a păzi unitatea morală şi solidară, odată ce unitatea numerică aparţine trecutului*" [4]). „*Petru nu e temeiu real, cauză sau centru al unităţii bisericeşti, ci numai punct de plecare temporal şi temeiu de cunoaştere a ei*" [5]). Părerea lui Ciprian, că întemeierea Bisericii pe Petru atâta înseamnă că lui i s'a dat mai

---

München în 1930 (*Studii teol.* Buc. 1930, I, 3, p. 107-123) : *Sf. Ciprian nu recunoaşte episcopului Romei prerogativa primatului jurisdicţional*" fără a-l cita pe Koch, dar accentuând v. pg. 116-17) că pentru Petru nu este decât o icoană a unităţii bisericeşti, numai un principiu, ca să zicem aşa, de recunoaştere a acestei unităţi, iar nici de cum un fundament real al unităţii bisericii".

1) Aceeaşi interpretare pur istorică şi episcopalistă a „*zidirii bisercii, pe*", ca şi la Tertulian (*sic enim et exitus docet, De pud.* XXI, 11), cu excluderea deducţiilor juridice şi dogmatice pe cari le fac papiştii cu privire la Petru în prejudiţiul atribuţilor exclusive ale întemeietorului în sens integral al Bisericii, Hristos.

2) Citat la J. Friedrich : *Zur aeltesten Geshichte des Primates in der Kirche.* Bonn, 1879, p 88, la I. Döllinger—J. Friedrich : *Das Papstthum,* München, 1892, p. 340, şi H. Koch, *Cathedra Petri,* Giessen, 1930, p. 52. Cf. şi *ep.* 73, 7 : Patre primum Dominus, souper quem aedificavit ecclesian et *unde unitates origi nem instituit et ostendit*, potestatem istam dedit, este citată mai sus.

3) H. Koch, *Ciprian und der rom. Primat,* p. 13.

4) Id. p, 31-32.

5) Id. 43.

întâi episcopatul, o împărtăşeşte şi sufraganul său, Fortunat, episcop de Thuccaboris, în sinodul din 1 Sept. 256: *„Pe Petru şi-a zidit Biserica, nu pe erezie, şi puterea de a boteza episcopilor a dat-o, nu ereticilor“* [1]).

Aşa se explică şi expresiile din *De un. eccl.* IV : *exordium ex unitate proficiscitur* (pleacă din unitate) şi *unitatis originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit* (a dispus Hristos cu autoritatea sa ca originea unităţii să înceapă dela unul). Inseamnă doar că zidirea Bisericii o începe Domnul cu unul [2]). Icoana aceasta despre Petru ca piatră de temelie iniţială a Bisericii, rezultată din eroarea tertulianistă că Petru ar fi primit apostolatul şi sacerdoţiul mai de vreme decât ceilalţi apostoli, îl încurcă pe Ciprian, cum era de aşteptat, cum încurcă orice eroare pe oricine. De aceea în *De ecclesiae catholicae uuitate*, c. IV, după simpla ei producere o lasă în părăsire. Şi la fel face de câteori o mai aruncă'n treacăt în celelalte scrieri.

„Nu poate începe nimic cu această imagine. Ea nu-i este lui ceea ce le este interpreţtlor din timpul modern. „Piatra de temelie“ nu stă pentru el în nici o legătură cauzală cu restul clădirii, n'are pentru unitatea clădirii însemnătate reală, ci numai simbolică prin prioritatea sa temporală“. [3]) *„Nu Petru e rădăcina şi Biserica tulpina, ci Biserica e rădăcina şi tulpina, o tulp,nă bine înrădăcinată“. „Nu de lumina lui Petru e străbătută Biserica, ci de lumina Domnului:* **Ecclesia Domini luce perfusa“** [4]).

Puterea bisericească fiind în episcopat depusă, întemeierea Bisericii o reduce sf. Ciprian la întemeierea episcopatului. Episcopatul însă crede că s'a întemeiat pe singur Petru întâi la Mt. XVI, 18-19, şi de aceea proclamă şi întemeierea Bise-

---

6) *Sententiae* LXXXVII *episcoporum*, 17, citată la J. Friedrich, O. C. p. 114, şi la H. Koch, *Cathedra Petri*, citată 149, că zidirea Bisericii pe Petru s'a redus numai la primirea episcopatului de către el mai întâi, o dă a înţelege Ciprian în *ep.* 73, 11 : *ad ecclesiam quae unai est et super unum, qui et claves eius accepit, Domini voce fundata est.* H. Koch, *Cath. P.* p. 45,

1) H. Koch, p. 13. In „Cath. P“. p. 40-41 induce Koch exemple că şi în alte scricri (*De hab. virg.* 2, *Testim*, III, 20, *De bono pat.* 10) foloseşte Ciprian termenul *fundamentum* în sens de *initium*. La fel *Evrei* VI, 1, Cl. Al. Strom. V, 1, 5 etc.

2) H. Koch, O. C. p. 27.

3) Id. p. 26.

ricii pe Petru. V. *Ep. 43, 5 : Deus unus est et Christus unus et una ecclesia et cathedra una super Petrum Domini voce fundata* [1]),

„Că zidirea Bisericii pe Petru" la Ciprian nu cuprinde 'n sine absolut niciun fel de drepturi primaţiale pentru Petru, dovedeşte cu deplină evidenţă epistola 71, 3. Aici scrie părintele bisericesc : **Non est autem de consuetudine praescribendum, sed ratione vincendum. Nam nec Petrus, quem primum dominus elegit et super quem aedificavit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, vindicavit sibi aliquid insolenter aut adroganter adsumpsit, ut diceret se primatum tenere et obtemperari a novellis et posteris sibi potius oportere, nec despexit Paulum, quod ecclesiae prius persecutor fuisset, sed consilium veritatis admisit et rationi legitimae, quam Paulus vindicabat, facile consensit** [2]).

Deja Adam (Theol. Revue 1909. 182) a respins cu hotărâre interpretarea pe care o dă acestui loc Poschmann (Die Sichtbarkeit der Kircke nach der Lehre des Hl. Cyprian, Paderborn, 1908, p. 27). Ciprian nu spune că Petru în cunoscuta ceartă cu Pavel (Gal. II, 11ss.) „nu şi-a arogat nimic în mod trufaş şi nu s'a fălit cu primatul ce-l avea" (Poschmann, l. c.), ci zice : „Nici Petru nu şi-a atribuit ceva ce nu-i competea şi n'a scornit cu aroganţă a zice că are primat şi că cei mai tineri şi mai târzii ar avea să asculte de el. Aşadar nu abia fălirea cu primatul, ci şi numai simpla pretenţie a primatului şi pretindere de către Petru a ascultării ar fi în ochii lui Ciprian uzurpare arogantă. Şi totuşi adaogă el însuşi aci : „quem primum Dominus elegit et super quem aedificavit ecclesiam suam" ! Ciprian nu putea să ne facă mai clar cunoscut că din „zidirea Bisericii pe Petru" nu deduce nici un privilegiu, că propoziţiile „quem primum Dominus elegit" şi „super quem aedificavit ecclesiam

---

1. Id. p. 41.

2) „Nu se prescrie după uz, ci prin raţiune se învinge. Pentrucă nici Petru, pe care mai întâi îl alese Domnul şi pe care-şi zidi Biserica sa, în cearta sa cu Pavel pentru tăierea împrejur nu şi-a însuşit cu aroganţă a zice că el deţine primatul şi că lui i se cuvine mai mult a fi ascultat de cei noi şi posteriori, nici nu l-a privit de sus pe Pavel pe motivul că mai nainte fusese prigonitor al Bisericii, ci îi admise sfatul adevărat si consimţi uşor la raţiunea legitimă pe care o reclama Pavel".

suam" spun cu alte cuvinte același lucru: Cristos l-a făcut pe Petru mai întâi apostol și prin aceasta pe el și-a zidit Biserica, zidirea ei cu el a început-o. Continuarea icoanei dincolo de prioritatea temporală nu este'n gândul lui Ciprian" [1]).

O expresie pare a contrazice această restricție: *Ep. 59 14: Post ista adhuc pseudoepiscopo sibi ab haereticis constituto navigare audent et ad Petri cathedram atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, ab schismaticis et profanis litteras ferre nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides apostolo praedicante laudata est, ad quos perfidia habere non possit accesum* [2]).

„Enunțarea aceasta despre Roma nu poate avea valoare în același sens, ca despre persoana lui Petru, ci într'un sens impropriu, transpus. Ciprian nu poate să dateze începutul temporal al unității (Bisericii) *dela Mt. XVI, 18 și totodată și dela momentul în care a întemeiat Petru „catedra" romană"* [3]).

Ciprian acceptase însă ca adevărat svonul că Petru a întemeiat biserica din Roma și i-a fost cel dintâi episcop și astfel când scrie *Ep.* 59 amestecă în gândul său momentul întemeierii unității Bisericii (prin darea cheilor numai lui Petru la Mt. XVI, 19 *Dabo* însemnând, fiindcă așa vrea Tertulian, *Dedi*) cu momentul (inventat de Pseudo-Climentine și transmis lui Ciprian de Tertulian) așezării catedrei lui Petru (a celei dela Mt. XVI, 19 în biserica din Roma.

„Această biserică și această „Cathedra" s'a întemeiat astfel într'un anumit înțeles încă la Mt. XVI, 18. In mod ideal ea a fost împreună așezată cu episcopatul lui Petru. Petru la Mt.

---

1) H. Koch, O. C. p. 45-46. In „*Cath.* P". p, 47 induce Koch două exemple (Ep, 59, 7 și 66. 8) că zidirea Bisericii pe Petru deveni după Ciprian fapt împlinit încă în momentul dela Mt. XVI. 18, căci locul 10, VI, 67 ss îl introduce cu: „Petrus, super quem aedificata *fuerat* ecclesia".

2) Id. Koch *Cyprian und der röm. Primat*, p. 93. = Expresia românește sună astfel: „După toate astea și după ce și-au așezat lorușipseudoepiscop dela eretici mai îndrăznesc încă și a trece Marea la catedra lui Petru și a duce epistole dela schismatici și profani la biserica principală, de unde a răsărit unitatea preoției, fără a se gândi că Romani sunt aceia, că credința acelora a lăudat-o apostolul pe când propovăduia și că la aceia nu poate pătrunde perfidia".

3) H, Koch, O. C. p. 95.

XVI, 18 obţinu pentru un timp inaintea celorlalţi apostoli episcopatul şi cu aceasta scaunul episcopal, pe care l-a tnaugurat în Roma. Ce se poaţe deci spune despre Petru, se poate şi despre scaunul său, şi despre biserica sa: că unitatea Bisericii a început cu ea.“ „In amintire se şterg diferenţele de timp şi imagínile curg una 'ntr'alta“[1]).

Această explicare e singura care împacă expresia din *Ep.* 59, 14 cu concepţia eclesiologică a lui Ciprian, exprimată în toate scrierile sale şi duşmănoasă oricărui rol excepţional al bisericii Romei în conducerea Bisericii universale, dacă admitem că *Petri Cathedram* în *Ep.* 59, 14 înseamnă episcopia Romei. Pentrucă *unitas sacerdotalis* din catedra primordială şi unică, cea deţinută de Petru în timpul dela Mt. XVI, 18.19 până la Io. XX, 21-23, a ieşit (după eclesiologia lui Ciprian). nu din catedra locală din Roma, deţinută de Petru la sfârşitul vieţii sale [2]). *Unde* nu se poate referi deci nici în *Ep.* 59, 14 decât în mod figurat la catedra romană, prin metonimie pentru catedra primordială, dispărută demult în momeutul când ocupa Petru catedra locală din Roma. Legătura noetică între noţiunile celor două catedre se face prin noţiunea lui Petru care le-a deţinut pe amândouă. Aşa s'a produs în mintea lui Ciprian metonimia care a pus în *Ep.* 59, 14 episcopia romană în locul episcopiei primordiale. Repetăm : toată această explicare, a lui Koch [3]), se impune în mod necesar pentru armonizarea textului *Ep.* 59, 14 cu eclesiologia lui Ciprian (pentru incadrarea lui în ea fără contraziceri în scrisul lui Ciprian) numai dacă presupunem că el înţelegea prin *Cathedra Petri* epis-

---

1) Id. p. 97.

2) Sensul ieşirii unităţii preoţiei din *Cathedra Petri*, îl lămuresc după H. Koch: *Cathedra Petri*, p. 103-104, locurile citate deja: *Ep.* 43, 5 şi 73, 7 şi *De un* IV-V.

3) *Cath. P.*, p. 105. Koch aici admite chiar că după Ciprian (*Ep.* 59, 14 numai, de sigur, şi aici numai după interpretarea indusă) Petru n'a încetat până la sfârşitul vieţii sale a fi deţinătorul catedrei primordiale, numai urmaşii săi în scaunul roman n'au putut moşteni această calitate a sa, deoarece rolul de începător nu se repetă. Din *De un* IV rezultă însă că Petru a deţinut episcopatul primordial nedivizat numai până'n momentul dela Io. XX, 21-23, de atunci încoace a devenit numai deţinător *în solidum* cu ceilalţi al lui, *pari consortio et honoris et potestatis*, pentru unitatea Bisericii contribuind doar prin amintirea a ceea ce a fost numai înninte de Io. XX, 21-22.

copia Romei onorată cândva de Petru ca titular, iar sub *unitas sacerdotalis* unitatea Bisericii prin episcopatul deținut *in solidum*.

S'ar putea însă ca în acest text *Cathedra Petri* să nu însemne altceva pentru Ciprian, decât episcopia ortodoxă, neschismatică, la care e act de îndrăzneală că se adresează schismaticii africani. Ceea ce ne îndeamnă să credem asta, e faptul că în scrisul lui Ciprian și al scriitorilor de sub influența sa nemijlocită e numit și scaunul din Carthago al lui Petru. Dacă după *Ep.* 55, 8 Corneliu deveni episcop în Roma *cum Fabiani locus id est cum locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis vacaret*, după *Ep.* 59 (chiar !), 10 Ciprian însuși îi urmă lui Donat în episcopia Cartaginei *cum Donati locus id est cum Petri locus vacaret*, iar după Optat, episcop de Mileve în Africa în jum. II-a a sec. IV, *Adv. Parmenianum donatistam*, I, 10 : *nec Caecilius recessit* a **Cathedra Petri vel Cypriani,** *sed Maiorinus* [1]).

Dacă și scaunul Cartaginei e *locus* sau *cathedra Petri*, atunci de această numire nu lega sfântul Ciprian ideea funcționării episcopale în acel loc a lui Petru, ci pe cea a legitimității, a încadrării sau facerii de parte a acelui scaun din acel *episcopatus unus, cuius a singulis in solidum pars tenetur*, pe care întâi l-a deținut un timp Petru singur. Că nu e schismatic adecă. Intrebuințarea în acest sens a expresiei *Petri Cathedram* în *Ep.* 59, 14 o cere contextul, căci C. prezintă aci ca temeritate fără șanse de reușită încercarea partizanilor contraepiscopului schismatic al Cartaginei, Fortunat, de a-și câștiga alianța scaunului roman celui neschismatic, a cărui ortodoxie a fost lăudată încă pe vremea răspândirii de către apostoli a evangheliei. Și mai fără șanse apare apoi încercarea schismaticilor africani din considerarea că biserica română, departe de a încuraja schisme, a fost izvor de unitate sacerdotală.

---

1) H. Koch, *Cath. P.*, p. 106, și n. 1. Că „*locus*“ n'are însemnătate locală, ci înseamnă gradul și oficiul episcopal, arată Koch la p. 107 n. 1 prin numeroase exemple din epistolele sfântului Ciprian : *loci condicio* sau *loci et gradus mei condicio* nu-i permite să se întoarcă în Cartagina ; un diacon și-a ofensat episcopul : *immemor sacerdotalis loci* acestuia, martirii i-au scris *memores loci* lui. *Sacerdotalis loci quo fungimur ; ipso loco atque officio sacerdotii nostri congruit* : quasi locum sacerdotii *usurpet ; etc.*

Căci dacă sensul expresiei *Petri Cathedram* e cel de aci din urmă, atunci *unde unitas sacerdotalis exorta est* se referă la *ecclesiam principalem* (de care şi e mai legată conjuncţia *unde*), adecă la biserica romană.

S'ar înşela cine ar crede că prin această interpretare îl scăpăm pe sfântul Ciprian de vina de a fi susţinut papismul petrin, dar îl încărcăm cu cea de a fi susţinut papismul roman. Nu se putea Ciprian contrazice 'atât de cras nici chiar prin lapsus calami, ca să-i atribue episcopului Romei rolul de a-i ţinea în unire pe toţi episcopii creştinătăţii, odată ce nu admisese vreun astfel de centru activ al unităţii bisericeşti în tratatul său *De unitate ecclesiae* şi odată ce mai târziu in cearta sa cu Ştefan al Romei respinge cu hotărîre orice pretenţie la vreun astfel de rol al episcopilor Romei. De episcopul Romei nici nu mai e vorba în *Ep.* 59, 14, dacă-i admitem expresiei *Petri Cathedram* semnificaţie de pură canonicitate, neschismaticitate. E vorba numai de biserica din Roma, care ca biserică principală a dat naştere unităţii ierarhice (cu câte *un* titular în fiecare post ierarhic, fără dualităţi cari înseamnă schisme) în bisericile (secundare) care au luat naştere cu ajutorul său în Italia şi în jurul ei, care cuprindea şi Africa lui Ciprian. Bisericile acestea au obţinut ierarhie unitară, nedesbinată, de acelaşi fel, graţie originii lor comune din izvorul uneia şi aceleiaşi biserici principale, mame.

Că Ciprian folosea termenul *principalis* în *ep.* 59. 14 în sens de întâietate temporală, se dovedeşte din Tertulian şi din ceilalţi scriitori bisericeşti înrudiţi în privinţa limbii cu Ciprian, deoarece la Ciprian nicăiri afară de *ep.* 59, 14 nu găsim cuvântul *principalis*. [1]) Exemple [2]) din Tertulian : Apol. I : *Quod ab uno aliquando* **principe exorta sit** (sc. fama) *necesse est.*— Ad. nat. II, 12 : *Qualitas* **posteritatis a principibus** *Generis ostenditur.* De test. an. 5: *de* p**rincipali** *institutore... quia potiora sunt ad instruendam animam priora quam postera... Ad originem tamen* **principalem** *traditio pertinent.* De paen. 2 : *A* **principe** *generis Adam.*—De monog. 6 : **Originis principes...** *habes Aaron* **principalem** *sacerdote*m... De praescr, 31 : **prin-**

1) H. Koch, O. C. p. 100.
2) Id. p. 100-102.

cipalitatem veritatis et posteritatem mendacitatis — Adv. Marc. II, 17: *Nulla* **posteritas** *non a* **primordiis** *accipit...***principalia** *consulta.* Adv. Hermog. 19: *principium initium esse... Iam nunc si* **principalia** *dei opera caelum et terra sunt, quae ante omnia Deus fecit..,* **quae priora sunt** *facta.* Adv Valent. 35: **principatum... postumatum.** De an. 41: *Antecedit...* **principale**. Adv. lud. *2 : Praecepta legis* **posterioris...** *superducere..* **ad principalem** *legem*". Etc.

Din Minuciu Felix; Oct. 19, 4: *Sit Thales milesius omnium primus* (în înşirare) **qui primus omnium** *de caelestibus disputavit... Vides philosophi* **principalis** *nobiscum penitus opinionem consonare.*

Din Irineu; *Haer.* V, 21. 1: **Principalem** *hominem illum* (Adam).

Din Optat, Ilariu, Ambroziu şi Augustin a cules P. Batiffol exemple în cartea sa: *Le catholicisme de saint Augustin* ed. II-a 1920, p. 102, şi în baza lor a ajuns la concluzia [1]) că şi'n *ep.* 59, 14 *principalis* înseamnă *première en date* [2]).

Interpretarea aceasta a termenului *principalis* o susţine cu toată hotărîrea ponderatul savant dela Cernăuţi, Eus. Popovici, cu toate că nu exclude însemnarea locală (romană) a expresiei *Cathedra Petri.* După el [3]) *ecclesia principalis* înseamnă: „*o biserică principală (nu biserica cea principală), adică o biserică primară, o biserică mamă, o biserică distinsă, apostolică, din care a purces unitatea preoţiei... De altfel despre fiecare biserică apostolică, ca mama tuturor bisericilor ce ea a înfiinţat se putea zice că a purces din ea un sacerdoţiu unic (unitas sacerdotalis) în toate bisericile filiale ale ei, dar în particular s'a zis despre biserica Romei, fiindcă ea era mama comună a tuturor bisericilor din Africa şi a multor alte biserici din Apus. Deci cu-*

---

1) Contrară celei a lui A. d'Alès în *La théologie de S. Cyprien*, 1922, p. 389, care nu găsise în Tertulian (din rea credinţă sau din superficialitate ?) decât un singur loc (*De praescr.* 31), unde *principalis* să însemne prioritate, faţă de 18 locuri în care însemna: superioritatea, întâietate în importanţă, ca în româneşte şi ca la Irineu. *El.* III, 3, 3: *propter poteutiorem principalitatem.* — H. Koch, O. C. p. 100.

2) Ibid.

3) *Istoria Bisericească Universală*, trad. At. Mironescu, vol. I., Buc. 1925, p. 286-7.

vintele lui Ciprian nu pot avea sensul de recunoaştere a bisericii din Roma ca centru de unitate reală a Bisericii universale, şi aceasta cu atât mai puţin, că în cartea sa **De unitate ecclesiae** *nu pomeneşte un astfel de centru de unitate, ci zice numai că Petru este simbolul unităţii*".

Biserica Romei e *principală* in acest sens al ascendenţii native pentru Africani şi Italieni şi după Tertulian: *De Praescr-* XXXVI: *Percurre ecclesias apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesident ...Si autem Italiae adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est.*— Iar modul cum a ieşit unitatea sacerdotală din bisericile apostolice îl explică in textul indus mai sus, la locul său, din *De praescr.* XX. 3-4.

Exact în acelaşi sens numesc şi sinoadele cartaginene de după Ciprian [1]) *Cathedrae principales* centrele episcopale mai vechi în raport cu episcopiile mai noi, răsărite din ele.

Dacă şi înainte de Ciprian, şi după el e vorba de răsărirea din *eccl. princ.*, de ce n'ar fi şi la el?!

Pentru expresia *Petri cathedram* avem din cele precedente trei sensuri posibile:

1. Că e scaunul episcopal al Romei, în care a şezut Petru ca episcop.

2. Că e scaunul episcopal al Romei, care deţine tradiţia învăţăturii dela apostolul Petru.

3. Că e scaunul episcopal al Romei cel valabil, neschismatic, care deţine *in solidum* cu toţi episcopii valabili ai Bisericii acel episcopat, pe care l-a deţinut mai întâi, singur, Petru.

Intâiul sens îl aleg papiştii posteriori, al doilea îl întâlnim la Tertulian şi la sinoadele cartaginene citate, al treilea e specific ciprianic.

Contextul epistolei e pentru al treilea sens (care de altfel nu-l exclude, ci îl poate cuprinde alături şi pe al doilea), pentrucă epistola e adresată episcopului legitim al Romei [2])

---

1) Can. 53-397, 71-401, v. H. Koch, *Cath.* P., p. 103. notà,

2) In vara anului 252, când scrie C. *Ep.* 59, (v. H. Koch, C*ath*, P., p. 104), exista şi în Roma un al doilea (contra-) episcop, ca Fortunat în Carthago, Novatian. Contra-episcopii aceştia nu deţin după Ciprian *Petri Catedram* sau

contra celor ce voiau să şi-l ia în ajutor pentru a ridica în Carthago un al doilea episcopat, paralel cu al lui Ciprian, stricând astfel unitatea sacerdotală de până atunci.

Unitas sacerdotalis crede H. Koch—savantul specialist care şi-a jertfit întreaga viaţă studierii problemei primatului la Ciprian—că nu poate avea alt sens, decât *unitas ecclesiae* din *De un.* IV şi locurile paralele, iar sensul de unitate a ierarhiei nu i se poate admite. Această părere o aruncă într'o notă subliniară [1]) fără s'o argumenteze prin ceva, deşi din ea conchide că *unde* trebue să se refere la *Petri*, aşa încât pe această părere îşi clădeşte toată interpretarea.

Dar sensul de *Unitatea ierarhiei* nu e exclus nici de înţelesul din vocabular (dicţionar) al cuvintelor folosite de Ciprian, nici de contextul în care le-a folosit. Cuvântul sacerdotalis se poate referi la ierarhie, pentrucă ierarhia deţine sacerdoţiul. Contextul pretinde să ne gândim la unitatea ierarhică (de câte un singur ierarh pentru un loc), pentrucă epistola e scrisă împotriva unora cari încercau să inaugureze şir dublu de episcopi în acelaşi loc (în Carthago, unde, ca în oricare alt centru episcopesc creştin, numai un *locus Petri* putea exista după Ciprian). Nu sunt ciprianice aceste idei ? Şi nu era natural să invoace exemplul trecutului Romei misionare (cum am arătat la interpretarea expresiei *eccl. princ.*) pentru faptul că Roma în câte biserici a înfiinţat şi organizat, tot episcopat unic a aşezat, nu dublu, cum au separat în îndrăzneala lor pe care vrea C. s'o arate neîntemeiată schismaticii africani că i va ajuta Roma să introducă în Carthago ? Şi nu a fost prin aceasta biserica principală a Romei izvor de unitate ierarhică ?

—*in solidum*—acel *Episcopatum unum*, pentrucă nu sunt urmaşi ai urmaşilor apostolilor, ci sunt *nemini succedens a se ipso ortus* (*Ep.* 69, 3 citată le H. Koch : *Cath.* P. p. 106-107). Se poate ca expresia *Petri Cathedram* în *Ep.* 59, 14 să vrea să accentueze, că la episcopul legitim, al Romei, nu la rivalul său nelegitim au îndrăznit să se adreseze partizanii episcopului nelegitim din Carthago.

1) *Cath*, P. p. 103 : „Er spricht auch nicht vom Ausgang „des Glaubens und der Hierarchie" (aluzie la un citat din D'Alès), sondern von Ausgang der Einheit des Priestertums, d. h. vom Ursprung des *unus episcopatus*".—Nu e oare aici *petitio principii ?* Nu cumva prea dominat de splendida formulare ce-i dăduse concepţiei lui C. din *De un.* IV despre rolul lui Petru faţă de unitatea Bisericii găseşte chestiunea aceasta şi acolo unde nu este ea, ci altceva ?

Referirea la *eccl. princ.* a propoziţiei subordonate prin *unde* prezintă apoi avantajul că ne dispensează de a recurge pentru concordarea sensului acestei propoziţii cu eclesiologia lui Cipran la presupunerea unei confuzii în mintea sfântului (inspirat) în momentul când a scris-o, presupunere a cărei necesitate e defect al interpretării lui Koch care a spus în mod repetat [1]) că e de preferat interpretarea care nu-l aduce pe autor în contradicţie cu sine însuşi. La admiterea confuziei în mintea autorului avem voie să recurgem numai dacă nu există altă modalitate de concordare, căci şi confuzia tot contradicţie implică. Faptul că acea confuzie a putut fi născută din şi alimentată de două erori moştenite dela Tertulian, i-ar scuza frazei sunetul papist, ar explica-o, i-ar micşora valoarea dogmatică, etc., dar n'o recomandă, n'o impune. Singura cale spre a putea ajunge la Petru e să-l faci pe Petru principiu activ al unităţii Bisericii şi după momentul din Io. XX, 21-23 în mintea lui Ciprian în momentul când o scria, dar în cazul acesta îl aduci în contradicţie cu tot ce scrisese până atunci [2]) sau după aceea [3]) şi nu-l poţi scoate din ea decât atribuindu-i o confuzie sau zăpăceală momentană, ori interpretându-i în mod sforţat toate scrierile, aşa ca să le aducem cu orice preţ în acord cu interpretarea excepţională a acestei singure fraze, ceea ce însă ne-ar pune în război cu toată ermeneutica.

Lunga discutare a textului din *Ep.* 59, 14 ne-a mutat de altfel în mare parte pe terenul problemei primatului roman, oricât am vrea să ne restrângem strict la problema primatului petrin. In privinţa primatului roman singurul rezultat ce se poate scoate în mod corect din fraza discutată, e că sf. Ciprian îi admitea bisericii romane meritul de a fi jucat rolul oricărei mitropolii, augmentat prin calitatea ei de biserică apostolică, în răspândirea Bisericii.

Trăgând concluzia întregii cercetări cu privire la concepţia sfântului Ciprian despre rolul sfântului apostol Petru în conducerea Bisericii, aflăm că îi acordă ca ceva în plus

---

1) Ex. *Cath.* P. p. 95 şi 102.

2) *De un.* a scris-o în primăvara a. 251, *Ep.* 59 în vara anului 252, v. H. Koch, *Cath.* P., p. 104.

3) Ex. *Ep.* 71, 3 şi 73, 7.

față de ceilalți apostoli, în mod greșit, rolul de a fi deținut un timp înaintea celorlalți el singur puterea bisericească întreagă și de a fi rămas prin amintirea acestui fapt simbolul sau tipul unității Bisericii prin episcopat pentru toate timpurile. Eroarea inițială a acestei teorii am descoperit-o încă la Tertulian (*dedi* în loc de *dabo*). Și nu se poate ca o eroare să n'aibă urmări rele. Ea i-a pus sfântului Ciprian în condeiu expresii cari deși erau inofensîve sau chiar contrare papismului petrin și celui roman, se pretau la răstălmăciri în sens papist [1]).

Influența ce a exercitat-o sfântul Ciprian asupra literaturii bisericești latine de după el a fost extraordinar de mare. In loc de a exclude însă din tot începutul papismul din acea literatură și a-i tăia calea pentru cucerirea Bisericii latine, lucru paradoxal : el prin expresiile sale i-a dat arme în mână! El, care are împotriva oricărui fel de papism definiții exclusive, clare și precise, numeroase, consecvente și concordante! Da, fiindcă interesul îi face pe scriitorii posteriori să vadă în expresiile sale concepții care le convin lor, nu care erau exprimate. „Nicht Cyprian selber, sondern der missverstandene und „verbesserte", ja der in sein Gegenteil verkehrte Cyprian ist Wegbereiter und Zeuge des Papsttums geworden" [2]). Faptul că expresiile sale, ale unui combătător al papismului, au putut fi transformate în arme pentru susținerea acestuia se datorește de sigur erorii teoriei episcopiei anticipate a lui Petru, dar pentru a-l explica mai deplin ne gândim și la cuvintele sfântului apostol Pavel din ep. către Romani, cap. VII, v. 13 : „Păcatul ca să se arate păcat, prin ce era bun mi-a lucrat moarte", adică : autorul ereziilor, tatăl minciunii, prin expresiile combătătorului pepismului i-a pregătit papismului drumul!

Compatriotul de peste un veac al lui Ciprian, episcopul de Mileve, Optat, de ex., care folosise în *Adv. Parm.* I, 10 termenul *cathedra Petri* pentru scaunul din Carthago (citat mai sus), scrie în aceeași scriere, II, I, 36, 12 [3]) : *negare non potes*,

---

1) H. Koch : *Cyprian nud der Römische Primat*, p. 157.
2) Idem : *Cath.* P., p. 154.
3) Id., *Idem*, 108-109.

in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse conlaiam... in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur... Iar în II, 3: *Cathedram unicam, puae est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus,* etc. Ce a devenit aici teoria lui Ciprian despre episcopatul primordial al lui Petru și serviciul adus de acela unității Bisericii! După Optat Petru primește acel episcopat în Roma, nu în părțile Cezareei lui Filip. Iată roadele tooriei eronate în care-l încâlcise pe Ciprian frauda lui Tertulian! Din anul 27-28 se mută acordarea episcopatului primordial în anul 66-67! Și se transformă (grație poate și înțelegerii greșite de Optat a *Ep.* 50, 14) în episcopie locală!

In cartea VII, 3 a lui Optat contra schismaticului Parmenian teoria lui Ciprian că Petru a primit mai de vreme decât ceilalți apostoli episcopatul se transformă în părerea că Petru a primit singur cheile spre a le comunica el celorlalți apostoli: *Claves regni coelorum communicandas ceteris solus accepit.* Din *Petro Primum* al lui Ciprian se făcu *Petro Solo* și și i-se mai vârâ o idee papistă (pe care, precum am văzut la locul său, Ion Moscu i-o atribue și lui Climent Alexandrinul!)

Că pe astfel de căi strâmbe nu se nasc dogme drepte, ar trebui să recunoască și papiștii, în loc de a se provoca la ultimul text din Optat ca la un argument pentru adevărul papismului, cum face părintele Aloisiu Ludovic Tâutu la p. 43 a broșurii Sfinției Sale: *Primatul Papilor în Istorie*, Oradea, 1926.

Concepție curat ciprianică (*ep.* 33, 1) întâlnim la bunul exeget din secolul IV, Ambrosiastrul, *Quaest.* 110, 7: *Ordinem ab apostolo Petro coeptum et usque ad hoc tempus per traducem succedentium episcoporum servatum* [1]). Și la episcopul Paladiu de Ratiaria (azi Arcer-Palanca în Sârbia), adversarul sfântului Ambrosiu [2]): *Petri sedem omnibus episcopis et aequalem esse et communem* (ca C. în *De un.* V.)

La secretarul papii Damas (366-384), Ieronim, însă, în *ep.* XV, 2 către acest papă, găsim exprimată'n termeni ciprianici ideia că piatra pe care se clădise Biserica e ...scaunul papal din Roma: *Beatitudini tuae, id est cathedrae Petri commu-*

1) H. Koch, *Cath.* P. p. 110, n. 1.
2) Id., O. C., p. 106, n. 1.

nione consocior ; super illam petram aedificatam ecclesiam scio [1]). Pe când la Ciprian Petru era numai simbol, principiu de cunoaştere, semn trecător în istorie al unităţii, la Ieronim e deja principiu activ al unităţii, cap al Bisericii : *Inter duodecim unus eligitur, ut* **capite constituto** *schismatis tollatur occasio* [2]).

La fel exprimă papa Bonifaciu I (418-422) în *ep.* XIV, 1 către episcopii Tesaliei [3]) în termeni ciprianici ideea neciprianică a constării (la prezent) conducerii Bisericii în Petru : *institutio universalis nascentis ecclesiae de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius et summa consistit,*

Papa Leon cel Mare (440-461) în Cuvântarea IV, 2 [4]) combină expresii de ale lui Ciprian din *De un.* IV (l. c.) şi din *ep.* 68, 4 (*Nam etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus)* aşa încât scoate din ele sens neciprianic şi papist : *et tamen de toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi et omnibus apostolis cunctaeque ecclesiae praepoatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus* [5]). In *ep.* 14, 11 [6]) îl contrazice pe Ciprian (*De un.* IV) cu termeni de ai lui : *Inter b. apostolos in similitudine honoris fuit quaedam* **discretio potestatis,** *et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut caeteris praeemineret* [7]).

Efect al Ep 59, 14 a lui C. întru câtva (ele provocând apoi răstălmăcirea expresiei *Radix et matrix ecclesiae catholicae* din *Ep.* 48, 3 a lui C., care însă nu însemna biserica romană, ci scaunul epîscopal ortodox din oricare biserică, acel *Episcopatus unus, cujus a singulis in solidum pars tenetur* [8]) — sunt cuvintele ce apar mai întâi în epistola din anul 462, prin care îl felicită Leonţiu, arhiepiscop de Arles, pe papa Ilarie pentru

---

1) Id., O. C. p. 128, n. 1.

2) *Adv. Jov.* I, 26, L. L., XXIII, 247, citat la Döllinger-Frledrich, O. C. p. 11 si 340 şi la H. Koch, *Cyprian und der Röm. Primat.* p, 33.

3) *Ml.* XX' 772 B. citată la H. Koch, *Cath.* P., p. 85.

4) *Ml.* 54, 150 A.

5) H. Koch, *Cath.* P. p. 141 n. 2.

6) *Ml.* 54, 676 A.

7) H. Koch, O. C. p, 126 n. 1.

8) Id., O, C., p, 71 ss.

urcarea sa în scaun: *Quum ecclesia romana sit omnium mater, fuit nobis gaudendum*, etc. [1])

Cezariu, arhiepiscop de Arles prin cuvintele sale [2]) *Petrus est initium episcopatus* exprimă ideea lui C. despre rolul eclesiologic al lui Petru în legătură cu Mt. XVI, 18-19 [3]).

Papii Gelasiu (492-496) şi Pelagiu I (556-567) folosesc termenii lui Ciprian cari accentuează prerogativele lui Petru, evită însă cu mare grijă şi aproape forţat expresia *pari consortio praediti et honoris et potestatis* [4]).

Papa Pelagiu II (579-590) într'o epistolă (IV, fostă VI, *Ad episcopos Istriae*, c. 2., *Ml.* 72, 713 B) a sa, scrisă de diaconul său Grigore cel Mare, viitorul papă [5]), foloseşte cel dintâi redacţia B a cărţii lui Ciprian *De un. eccl.*, în care în cap. IV cetim *unam tamen cathedram constituit et unitatis originem atqae rationem sua auctoritate disposuit* în loc de: *Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit* cum era în redactarea genuină (A)—Cuvintele *pari consortio praediti et honoris et potestatis* din red. A se omit în red. B. Cuvintele *sed exordium ab unitate proficiscitur* din A se înlocuiesc în B prin: *sed primatus Petro datur* (contrar epistolei 71, 3). In loc de *qui ecclesiae renititur et resistit* din A cetim în B: *Qui cathedram Petri, super quam fundata ecclesia est, deserit.* Etc. [6]) Aceste schimbări îndepărtează redacţia B de concepţia eclesiologică a lui Ciprian şi o apropie de cea papistă.

Papa sf. Grigorie cel Mare vorbeşte de principatul lui Petru şi de primirea cheilor şi a grijii întregii Biserici de Petru [7])

La sf. Isidor al Sevilei (+636) în *De off.* II, 2-5 [8]) e încă nefalşificat Ciprian (şi Tertulian, *De pud.* XXI, 11 ss.): „In Tes-

---

1) Id., O. C. p. 86.
2) Mansi. *Concil.* VIII, 211.
3) H. Koch, *Cath.* P. p. 56.
4) Id., *Cyprian und der Rom. Primat*, p. 33-34.
5) Id. *Cath.* P., 142, n. 3.
6) Id,, O. C. p. 123 ss.
7) *Ep.* 20 din vol. V. al ed. benedictine, citată la Vl. Guettée, O. C., p. 206-7; *Ep.* 1360 în ed. Jaffé, citată la P. Batiffol: *S. Grég. le grand*, Paris, 1928, p. 207, n. 1.
8) J, Friedrich: *Zur aelt. Gesch. des Primates*, Bonn, 1879, p. 201.

tamentul Nou începu după Hristos ordinul preoţesc dela Petru, căci lui i s'a dat mai întâi pontificatul în Biserica lui Hristos; aşa anume îi grăieşte Domnul: *Tu eşti Petru* etc. Acesta primi deci mai întâi puterea de a lega şi deslega şi conduse mai întăi poporul la credinţă prin puterea predicii sale, deşi şi ceilalţi apostoli obţinură putere şi onoare egală cu a lui Petru".

De aci, dela încetarea sfinţilor părinţi în Apus, exemplele de folosire corectă a expresiilor lui Ciprian se răresc tot mai mult, iar răstălmăcirea lor în sens papist devine generală mai ales după intervenţia în stil mare în favorul papismului a lui Pseudo-Isidor, „der grosse kirchenrechtliche Sünder des IX. Jh." [1]),

Citatul prin care reproduceam în introducere referatul complet din Dogmatica în patru volume mari a lui Jugie [2]), destinată propagandei printre Orientali, despre mărturiile sfinţilor părinţi privitoare la primatul sfântului Petru ne-a arătat că papiştii înşişi recunosc azi că eclesiologia sfântului Ciprian exclude şi combate papismul, atât cel petrin, cât şi cel romană şi ca dovadă a recunoaşterii acestui lucru ei ne reproşează noua ortodocşilor că-i dăm, prea mare importanţă acestui sfânt părinte. Dar cui să-i dăm, dacă nu unui episcop sfânt părinte din secolul III cu autoritate în întreaga biserică încă din timpul său, care cel dintâiu şi singur în antichitatea creştină, i-a consacrat eclisiologiei un tratat anume, desinteresat şi teoretic?!

Lipsa preconizării papismului ca formă şi principiu activ de organizare unitară a Bisericii în cartea sa şi în tot scrisul său e lovitura cea mai grea ce a dat-o literatura patristică dogmei papale, mai ales din cauza că e evident că papismul dacă l-ar fi admis, i-ar fi putut servi drept cel mai comod argument pentru tema cărţii sale si a multora din epistole. [3])

Sf. Ciprian ne-a transmis sub numărul 75 între epistolele sale traducerea latinească a epistolei ce a primit-o (ca răspuns la o epistolă a sa în care denunţa şi vestejea intenţiile papiste ale episcopului Romei Stefan I.) dela sf. *Firmilian*, mi-

1) H. Kohu, *Bath.* P., p. 8.
2) Vol. IV, Paris, 1931, p. 361-2.
3) H. Koch, *Cyprian und der Röm. Primat*, p. 8.

tropolit al Cezareei Capadochiei dela a. 251 până la a. 264 [1]), din care putem desprinde şi părerea acestui sfânt părinte (şi a papii Ştefan) cu privire la primatul sfântului apostol Petru.

Impotriva papismului în general sunt cuvintele din începutul lungei epistole a lui Firmilian, prin care îşi exprimă bucuria că poate constata legătură între biserici atât de îndepărtate ca cele din Africa Proconsulară şi Asia Mică. Existenţa legăturii se datoreşte nu rolului de agent de legătură şi centru de unitate al vreunui supra-episcop, ci dragostei şi armoniei ce domneşte prin graţia lui Dumnezeu între episcopi: *Potens est enim gratia dei copulare et coniungere caritatis atque unitatis vinculo, etiam ea quae videntur longiore terrarum spatio esse divisa... Nam cum dominus unus atque idem sit qui habitat in nobis, coniungit ubique et copulat suos vinculo unitatis* [2]).

Unde e loc aici pentru teoria romană a necesităţii unui vicar al lui Hristos pe pământ spre a asigura unitatea Bisericii văzute? Dacă ar trebui admis un centru local al întregii Biserici, acela pentru Firmilian nu poate fi decât Ierusalimul, nicidecum Roma. Fiindcă el îi acuză pe Romani că „n'au păstrat întru toate celea ce s'au predat dela origine şi în zadar se provoacă la autoritatea apostolilor, ceea ce oricine poate şti şi de acolo, că în privinţa serbării zilelor Paştilor şi în privinţa multor altor lucruri sfinte ale trebii divine la ei există oarecari diversităţi şi că *la ei nu se observă toate exact aşa ca în Ierusalim*".

După ce declară că şi alte provincii diferă în unele uzuri, dar că aceasta nu strică unitatea Bisericii, arată că Ştefan îndrăzneşte s'o strice. Mai scrie însă şi aceea că înainte de Ştefan unitatea s'a păstrat prin dragostea şi stima reciprocă dintre antecesorii lui Ştefan şi antecesorii celorlalţi episcopi, ceea ce iarăşi exclude papismul ca factor activ al unităţii şi atestă episcopalismul federativ, colegial, ca formă a organizării Bisericii. (Quod nunc Stephanus ausus est facere, rumpens adversum vos pacem, quam semper antecessores eius vobiscum amore et honore mutuo custodierunt: adhuc etiam infamans

---

1). M. Gr., X., col, 351.

2) Mansi: *Ampl. coll. concil. I.*, Paris-Leipzig, 1901, col. 912 ss.

Petrum et Paulum beatos apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint...) Dacă Ştefan pretinde că părerea sa în privinta validităţii botezului dat de eretici e moştenită dela fericiţii apostoli Petru şi Pavel, îi defaimă, fiindcă aceştia i-au urît pe eretici. Pur omenească e deci tradiţia lui Ştefan, care le acordă şi ereticilor botez, deşi numai Biserica îl are... Ereticii..., dacă s'au separat de Biserica lui Dumnezeu, nu pot avea nicio putere sau graţie, fiindcă toată puterea şi graţia e aşezată în Biserică, unde conduc cei mai bătrâni, cari au puterea şi de a boteza şi de a impune mânile (în taina mirului şi a pocăinţii) şi de a hirotoni. Fost-a Pavel mai puţin decât Ştefan al Romei şi episcopii cei de o părere cu el, de aceştia pot da Duhul Sfânt numai prin punerea mânilor, iar Pavel a trebuit să-i boteze din nou pe cei ce fuseseră botezaţi numai cu botezul lui Ioan Botezătorul ? (*Fapte*) XIX, 1-7).

Apostolii toţi şi numai ei au primit puterea de a lega şi deslega, dovadă Mt. XVI, 19 şi Io. XX, 22-23. Ei a transmis-o bisericilor pe care le-au întemeiat şi episcopilor cari le-au urmat lor prin hirotonia întru locţiitori. Qualis vero error sit, et quanta sit caecitas eius, qui remissionem peccatorum dicit apud synagogas haereticorum dari posse, nec permanent in *fundamento unius ecclesiae quae semel a Christo supra petram solidata est, hinc intelligi potest, quod soli Petro Christus dixerit : Quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in coelis ; et quaecumque solveris super terram, erunt solula et in coelis :* et iterum in evangelio, quando in solos apostolos insufflavit Christus dicens: *Accipite spiritum sanctum : Si cuius remiseritis peccata, remittentur illi : et si cuius tenueritis, tenebuntur*: Potestas ergo peccatorum remittendorum *apostolis data est, et ecclesiis quas illi* a Christo missi *constituerunt, et episcopis qui eis ordinatione vicaria succeserunt.* Hostes autem unius catholicae ecclesiae, in qua nos sumus, et adversarii *nostri, qui apostolis successimus,* sacerdotia sibi illicita contra nos vindicantes et altaria profana ponentes, quid aliud sunt quam Core et Dathan et Abiron... pariter cum eis perierunt. Punerea laolaltă a celor două citate biblice arată clar că *cheile* primite de Petru la Mt. XVI, 19 nu sunt nimic altceva, nimic special sau superior, decât ceea ce au primit apostolii toţi la Io. XX, 22-23.

Este acea putere, în virtutea căreia au putut ei da botez, punere a mânilor şi hirotonie, este adică sacerdoţiul.

Iată că Firmilian arată în mod expres şi explicit că Io. XX 22-23, nu Io. XXI, 15-17 e corelatul şi contextul care întregeşte şi explică Mt. XVI, 19. Lovitura ce o dă astfel ereziei papiste n'o pot adepţii ei para, ci numai ascunde, [1]) aducând întunerecul de scut contra luminii adevărului. Istoria ierarhiei iarăşi o prezintă (ca şi Didahia, cei doi Climenţi, Egesip, Irineu şi Tertulian) cu excludere a posibilităţii de a-i face loc în ea şi papalităţii. Hristos, — apostolii — şi episcopii cari le-au luat locul sunt singurele etape ale desvoltării organismului deţinătorilor supremi ai puterii bisericeşti.

Frazele ce urmează ne dau interpretarea lui Firmilian la Mt. XVI, 18, precum cele precedente ni-i-au dat-o pe cea la Mt. VVI, 19: *Atque ego in hac parte iuste indignor ad hanc tam apertam et manifestam Stephani stultitiam, puod qui sic* **de episcopatus sui loco gloriatur, et se succesionem Petri tenere contendit, super quem fundamenta ecclesiae collocata sunt, multas alias petras inducat, et ecclesiarum multarum nova aedificia constituat, dum** esse **illic baptisma sua auctoritate defendit.** *Nam qui baptizantur, complent sine dubio ecclesiae numerum. Qui autem baptisma eorum probat, de baptizatis et ecclesiam illic esse confirmat. Nec intelligit offuscari a se et quodammodo* **aboleri christianae Petrae veritatem,** *qui sic prodit et deserit unitatem. Judaeos tamen quamvis ignorantia caecos, et gravissimo facinore constrictos, zelum Dei apostolus habere profitetur:* **Stephanus qui per successionem cethedram Petri habere se praedicat,** *nullo adversus haereticos zelo excitatur: concedens illis non modicam, sed maximam gratiae potestatem.* [2]) In citatul precedent afirmase că Mântuitorul a întemeiat o singură dată Biserica *pe piatră.* Că piatra aceasta, temelia Bisericii, nu e papa, rezultă din contextul a-

---

1) O excepţie se pare că a descoperit H. Koch (*Cath.* P, p. 150, n. 1) în *Rech, de sc. rel.*, Paris, 1928, p. 41, unde P, Batiffol admite că Ciprian şi Firmilian aveau aceeaşi interpretare pur episcopalistă cu privire la Mt. XVI, 18-19: „*Cyprien est du même sentiment que Frmilien. Les paroles du souveur* (Mt. XVI, 18-19) *sont les paroles par lesquelles a été institué l'épiscopat et la promesse faite à Pierre se réalise en chaque évêque*".

2) Mansi. O. C, col. 917-918.

celui citat, unde cetim că papa Ştefan nu rămâne în temelia Bisericii unice, care o singură dată (scil. la Mt. XVI, 18) s'a întemeiat pe piatră, dacă admite că puterea bisericească o deţin şi ereticii, nu numai urmaşii legitimi ai apostolilor, cărora li-s'a dat ea la Mt. XVI, 18-19 şi la Io. XX, 22-23. „Prin aceasta însă s'a spus că Ştefan nu numai că nu poate fi el însuşi temelia Bisericii, din cauza faptului că el însuşi nu mai stărue în temelie, ci şi că temelia Bisericii numai odată pentru totdeauna a fost pusă de Hristos şi n'a trecut asupra nimănui, nici asupra episcopilor Romei.“ [1]) Care e totuşi după Firmilian raportul lui Petru, pe care-l fac papiştii prin papă, faţă de acea *piatră* şi ce este ea, ne-o arată expresia din citatul ultim: că *pe Petru s'au aşezat temeliile Bisericii*. E evident că dacă s'au aşezat pe Petru temeliile Bisericii, ele sunt altceva, decât Petru însuşi. Ce s'a aşezat pe Petru, ştim deja de la Tertulian şi dela Ciprian, dela care şi-a însuşit după toate semnele şi Firmilian interpretarea eclesiologică a locului Mt. XVI, 18-19,: apostolatul şi episcopatul sau sacerdoţiul. Că şi după Firmilian acestea sunt temeliile Bisericii, pietrile sau piatra ei de temelie, rezultă din afirmaţia sa că admiţându-le Ştefan şi ereticilor puterea de a da valid sfintele taine, adică atribuindu-le putere sacerdotală „*strică şi înlătură cumva adevărul pietrei creştine*". Pentrucă, a spus-o în citatul precedent, ereticii pe nedrept îşi revendică preoţie, ca Dathan, Core şi Abiron (*Numerii* Cap. XVI).

Ultima frază ce am reprodus-o din epistola lui Firmilian arată că Ştefan al Romei îşi însuşise deja teoria de origine pseudoclimentină despre moştenirea catedrei lui Petru înRoma. Lui Friedrich [2]) i se pare că felul cum se exprimă Firmilian (că Ştefan în prostia lui *pretinde* că deţine succesiunea lui Petru) trădează oarecare îndoială cu privire la adevărul acelor pretenţii.

In cele următoare combate apoi Firmilian provocarea lui Ştefan la uzul bisericii romane cu argumentul că uzul numai împreună cu adevărul are valoare, nu şi contra lui, căci altfel şi Iudeii ar fi avut dreptate să-i opună lui Iisus uzurile lor

---

1) Friedrich: *Zur aelt. Gesch. des Primates*, p. 120,
2) O. C., p. 119.

seculare. Ii reproşează apoi [1]) lui Ştefan că e mai rău decât toţi ereticii, pentrucă s'a mâniat, a provocat certe şi neînţelegeri printre bisericile din lumea întreagă şi foarte mare păcat şi-a grămădit asupra sa când s'a desbinat pe sine de toate turmele.

„Căci te-ai scos pe tine însuţi ; nu te amăgi: fiindcă acela e cu adevărat schismatic, care se lapădă de comunicarea unităţii bisericeşti (interepiscopale). In timp ce crezi că-i poţi scoate pe toţi dela tine, pe tine singur te-ai scos dela toţi...“

După ce induce *ep.* IV, 1-6 ca model de purtare episcopească, îl înfruntă pe Ştefan că s'a abătut dela acel model şi în loc de a păzi unitatea Duhului întru legătura păcii, s'a separat pe sine de unitatea dragostei şi s'a înstrăinat întru toate de fraţi etc.

„Şi nu-i e ruşine lui Ştefan să desbine frăţia pentru a-i strânge pe eretici şi pe deasupra şi pe Ciprian să-l numească pseudohristos, pseudoapostol şi înşelător? Pe care pe toate ştiindu-şi-le a fi ale sale, o ia înainte în a i-le arunca prin minciună altuia acelea, ce după merit ar trebui să-i fie spuse lui însuşi“ [2]).

Epistola lui Firmilian ne face cunoscută şi atitudinea şi părerile celui combătut în ea ; *Papa Ştefan I* (253-257) are trista glorie de a putea fi trecut în mod sigur ca cel dintâiu susţinător al papismuîui roman cu argumentele petrine. In ce măsură desvoltase el aceste argumente, e mai puţin sigur; s'ar putea presupune de ex. că expresia *„pe care şi-a întemeiat Hristos Biserica“* era produsul şcolii lui Tertulian şi că Firmilian o luase dela Ciprian numa ineurcându-i-se originea până la Ştefan insuşi, a cărui *atitudine* voiau adversarii săi s'o explice prin ea. iar Ştefan însuşi să se fi glorificat numai cu locul episcopatului său, care e locul lui Petru, al activităţii şi morţii şi mormântului acestuia şi cu moştenirea catedrei lui Petru prin succesiunea sa dela Climent cel despre care avea Ştefan informaţia că lui i-a predat Petru prin hirotonie catedra sa de propovăduire. Se poate de asemenea ca Ştefan să fi argumentat numai adevărul punctului său de vedere despre valoarea bo-

1) Mansi, O. C., col. 919.
2) Mansi, O. C., col. 922.

tezului dat de eretici cu provocarea sa la succesiunea lui Petru ca la o garanție a apostolicității și nealterării tradiției dogmatice în Roma, cumva ca Irineu în *Elenchos* III, 3 sau cum le scrie și Papa Iuliu la 341 Orientalilor: *Quae accepimus a b. Petro apostolo, ea vobis significo.* [1]) Neavând păstrat textual niciun șir din scrisul său, nu putem fi siguri că-i reconstituim chiar exat concepția sa eclesiologică din unicul izvor al combaterii lui Firmilian, deși ea ni-i-o arată în mai mare măsură decât Policrat pe cea a papii Victor.

Putem însă afla și un indiciu din alt izor [2]) în favorul tezei că papa Ștefan probabil profesa papismul petrin: Combătătorul creștinismului, filosoful *Porfiriu* (scria în Roma în jumătatea doua a secolului III că Petru, în ciuda promisiunii Mântuitorului că nici porțile iadului nu-l vor birui, *a „păscut oile" abia câteva luni* [3]). E evident că Porfiriu înțelege păstoria *romană* a lui Petru căci altfel, activitatea dela Io. XXI, 17 până la anul 67 știa și el, care studiase creștinismul, că a durat mai mult. S'ar părea deci că Porfiriu considera numai timpul petrecut în Roma de Petru ca implinirea cuvintelor dela Io. XX, 17. Dacă el se afla — ceea ce e de presupus — pe o bază de discuție admisă de creștinii romani contra cărora polemiza, atunci înseamnă că și aceia erau de părere că oile lui Hristos numai din Roma se păstoresc și că și Petru ca să le păstorească a trebuit să ajungă la Roma. în cazul acesta ar fi logic ca această părere să fi luat naștere in Roma mai nainte de timpul când scrie Porfiriu, deci ea să fi existat de pe vremea papii Ștefan, și e natural ca ea să fi fost adoptată mai intâiu și mai bucuros de papa și de cancelaria sa, conform dictonului: *Cui prodest.*

Nu e lipsit de importanță faptul că izvorul acestei păreri sunt in mod indubitabil Pseudo-Climentinele. Acest lucru ne permite să constatăm că papismul își primește prima sa formulare autentică prin argumente de origine eretică. Iar de

---

1) Constant, p. 386, citat la J. Friedrich, O. C. p. 168, n. 1,

2) Urmându-i lui Jos. Schnitzer: *Hat Jesus das Papsttum gestiftet?*, Augsburg 1910, p. 51, n. 4: *Doch muss man das* **Vóske tà arnía mu** *in Rom schon im III. Jahrh. hierarchisch gebraucht haben, wie sich aus einer Bemerkung des heidnischen Philosophen Porpyrius († in Rom um 304) ergibet,...*

3) C. Kirch; *Enchiridion*, p. 199.

aici uşoară e aplicarea: „Nu culegi din ciulini struguri, sau din spini smochine“ sau din pom rău roade bune, a zis Domnul. Că utiliza Pseudo-Climentinele, trădează papa Ştefan şi prin copierea unei formule din ele spre a-l înfrunta pe Sf. Ciprian cu aceleaşi epitete, pe care le dau Pseudo-Climentinele apostolului Pavel — Simon-Magul : Pseudo-Hristos, pseudoapostol şi înşelător [1]).

Nu e lipsită de importanţă apoi nici întâmplarea că între aceste epitete, pe care Ciprian şi Firmilian i le întorc, cel dintâiu ne aduce aminte de caracterul antihristic al pretenţiilor papale, întemeiate pe exagerarea rolului de temelie bisericească al sfântului apostol Petru. Când va ridica un alt episcop pretenţii similare, unul din cei mai mari papi nu va întârzia să le caracterizeze de antihristice [2]). Când e vorba

Cel dintâiu papă care formulează pretenţia papismului şi o argumentează cu teoriile petrine, îşi alimentează acţiunea din două izvoare deopotrivă de compromiţătoare pentru calitatea şi valoarea elucubraţiei sale: din apocrife eretice şi din propriul său dor de înălţare. Atât trufia, cât şi erezia sunt surse rele, dela „tatăl minciunii“, care prin trufie a devenit ce este şi care dă naştere ereziilor. Originea papismului e astfel şi ea dovadă a falşităţii lui.

CAP. IV. ORIGEN şi VICTORIN.

Origen († 254) a realizat minunea de a înfruni în scrisul său cele mai contradictorii învăţături. Aşa de exemplu în hristologie a reuşit să-şi asigure gloria de a fi bunicul atât al monofisitismului, cât şi al nestorianismului, două erezii care

---

1) Friedrich. O. C. p. 118.

2) Döllinger-Friedrich : *Das Papsttum*, Müchen, 1892, p. 20. VI. Guettée. *La Papauté Schismatique*, ed. II a, Paris, 1871, p. 221 citând *Ep*, 33 (din vol. VII al. ed, benedictine) a sfântului Grigorie cel mare către împăratul bizantin : *„Când va veni antihristul şi-şi va zice Dumnezeu* (**IItes. II. 4.**), *acest lucru va fi frivol de tot şi foarte periculos. Dacă nu vrem să vedem în acest cuvânt* **(deus)** *decât numărul silabelor (aluzie la* **Apoc.** *XIII, 17-18), nu aflăm decât două, dacă însă cântărim fărădelegea acestui titlu, o aflăm enormă. Eu spun fără pic de ezitare : oricine se numeşte episcop universal sau doreşte acest titlu, este prin orgoliul său precursorul lui Antihrist, pentrucă pretinde să se înalţe astfel deasupra celorlalţi.*

se bat cap în cap, ba încă pe deasupra şi de a fi printre cei dintâi cari folosesc termenul ortodox de *Theotokos* [1]).

In privinţa primatului petrin după ce comentează în sens ortodox Mt. XVI, 18-19 (şi Io. I, 41, în comentarul la Mt. XVIII, 18 porneşte dela prejudecata că „*Petru trebuia să aibă ceva special în plus faţă de ceilalţi*“ deţinători de chei, de aceea trebue că i-s'a dat (la perfect, ca şi Tertulian!) lui la Mt. XVI, 19 ceva propriu în plus! De unde a scos premisa că „Petru trebuia să aibă ceva special“ este o problemă interesantă de patrologie, dar aci neglijabilă din cauza valorii îndoielnice a lui Origen ca martor al Sfintei Tradiţii. De sigur însă că dacă e admisibilă a ne dispensa de explicarea genetică a tuturor aparitiunilor din scrisul atât de întortochiat al lui Origen, nu e admisibil, ci e abuz, a prezenta drept părerea lui o singură expresie, într'o chestiune, în care el s'a pronunţat prin mai multe expresii diferite. Aceasta nu se permite la niciun scriitor, cu atât mai puţin la Origen, care are atâtea expresii contradictorii. Neştiinţific procedeu este de ex. de a prezenta drept părerea lui Origen cu privire la „primatul“ lui Petru expresia din omila V, 4 la Exod, care, pe deasupra, nici nu ni s'a păstrat decât în traducerea renumit de liberă a unui scriitor latin din epoca înfloririi teoriilor papismului petrin! Expresia este:

„*Vezi ce-i spune Domnul acelei mari temelii a Bisericii şi pietre prea tari, peste care şi-a întemeiat Hristos Biserica:* **Puţin credinciosule, de ce te-ai îndoit?** [2]) Ea se mai află la

---

1) G. Rauschen, *Patrologie*, Fr. im. Br., 1926, p. 142-143.

2) Ea e prezentată ca părerea lui Origen despre „primatul“ lui Petru de păr. prof. Dr. Aloisiu Ludovic Tăutu în broşura; *Primatul papilor în istorie*, Oradea, 1926, p. 60, nu fără a lua act, totuşi, de existenţa comentarului lui Origen la Mt. XVI, 18 pe care-l punea alături de ea răposatul Comoroşan (*Dogmatica generală*, Cernăuţi, 1887, p. 375). Caută să eludeze însă regula ermeneutică a contextului prin vorba obişnuită a discutatorilor lipsiţi de contra-argument: „Asta-i altă chestie!“, adică scrie; „ *de fapt Hristos pe lângă primat şi evident, în dependenţă de el, a mai lăsat în Biserică şi apostoli şi episcopat (bachiar şi preoţi) cari încă au putere de a lega şi deslega, au jurisdicţie ordinară, dar cari, e foarte natural dacă există amândouă, că una e supusă întrucâtva celeilalte, dar aceste două puteri nu se exclud, deci locurile citate* (la Comoroşan) *nu sunt la lacul lor*“. (O. C. p. 61). Prezintă adică drept argument tocmai ceea ce are de dovedit: că Hristos a aşeşat două oficii; „primat“ (preoţie şi papie) şi

Origen şi în alte locuri de ex. în locul păstrat la Eus. al Cezareei, *Ist. Bis.*, VI, 25: „*Petru pe care de asemenea ca pe o temeile s'a clădit Biserica lui Hristos, contra 'căreia nici porţile iadului nu vor putea nimic,* a lăsat o singură de toţi primită epistolă". şi în alt loc în forma :„ *Pe Petru ca pe o stâncă e întemeiată Biserica*" [1]).

Am întâlnit-o şi la Ciprian şi o vom mai întâlni la mulţi scriitori bisericeşti, la toţi însă se arată prin locuri paralele că ea nu-l face pe Petru decât una din pietrele de temelie ale edificiului mistic al Bisericii, alcătuit din sufletele credincioase Ea nu exclude sensul că Petru e temelie împreună cu alţi apostoli pe temelia cea primă şi proprie, care e Hristos. Origen însuşi e exemplu clasic pentru acest adevăr : Comentând Io. I,46 [2]) scrie :

„*Hristos e piatra cea nebăgată'n seamă de ziditori şi aşezată'n capul unghiului. Deoarece adică pietre vii se zidesc pe te-*

în loc să scoată această teză ca o concluzie din expresiile scriitorilor bisericeşti vechi deduce din ea sensul acelor expresii ! — Mitropolitul Blajului, Suciu (*Dogmatica fundamentală*, p. 342, n. 2) îndrumă la broşura părintelui Tăutu pentru cunoaşterea părerii despre primat a lui Ciprian, de Dogmatica lui Comoroşan însă se face a nu şti. Am indus în introducere declaraţia prin care se dispensează de obligaţia de a consulta sfinţii părinţi cu refugierea la cărţile liturgice. Citind declaraţia I. P. S, Sale dela p. 315 : „Explicările acestea, care văd în cuvintele dela Mt. XVI, 17-18 *Credinţa mărturisită de Petru*, începe numai în veacul al patrulea. *Inainte de veacul al IV-lea, explicări de acestea aflăm numai la Tertullian, Origene, s. Firmilian. s. Ciprian, s. Hipolit şi în conc. din Cartagena (225). Toţi ceilalţi părinţi au explicat cuvintele Domnului Hristos dela Mt. XVI, 17-18 după cum le-am explicat şi noi.*" şi comparând-o cu ceea ce am aflat din mărturiile patristice de până acum, ne vine să presupunem că şi prea puţinele cunoştinţe din patrologie şi istoria dogmelor îl vor fi mânat pe I. P. S. Sa la această refugiere. Căci în această declaraţie rezumă de tot anapoda mărturiile patristice despre primatul sfântului Petru : Toţi scriitorii înşiraţi de I. P S. Sa ca aderenţi ai tnterpretării *Piatra=Hristos* au admis că *Piatra* e Petru (fără, de altfel, a trege din aceasta concluzii papiste), iar „*toţi ceilalţi*", trecuţi de I. P. S. Sa între aderenţii interpretării *Piatra=Petru*, sunt mai de grabă de trecut între explicatorii în sensul : *Piatra=ceea ce a mărturisit Petru*, de ex. Iustin, sau Irineu, sau Victorin. Aşa încât I. P. S. Sa proceda mai prudent, deşi tot aşa de puţin vrednic, dacă se mărginea la declaraţia mai vagă, foarte „catolică", dela p. 307, că interpretarea *Piatra=Hristos* e de origine... protestantă ! (Sec. XVI!)

1) J. E. Friederich, O. C. p. 73 şi ld., *Documenta ad illustr. conc. Vat., l. 11.*

2) M. G. XIV, 96.

melia altor pietre, a apostolilor şi profeţilor, cea din capul unghiului fiind însuşi Iisus Hristos, Domnul nostru..." [1]) Iar în comentarul la Mt. XXI, 42 [2]) scrie cu provocare la Ps. XVII, 22 ss. despre Hristos ca piatra de temelie a Bisericii: „*Şi este ea însăşi capul, darul Domnului dat întregei zidiri şi cap minunat în ochii noştri ai celor ce-l putem privi*".

Cel mai dătător de ton text cu privire la părerea lui Origen despre primatul lui Petru trebue să fie pusă în mod logic comentarul său la locul *biblic citat* în favorul acestui primat, la Mt. XVI, 18-19: Reproducem deci din el: MG. XIII, 997-999, Tom. XII. 10-11.)

„*Iar dacă vom zice şi noi ca Petru:* „**Tu eşti Fiul Lui Dumnezeu celui viu**", *nu ca şi cum ni s'ar fi revelat de către trup sau sânge, ci luminându-ne inima cu lumină Tatăl cel ce este în ceruri, devenim Petru şi astfel o să ni se zică şi nouă de către Cuvântul:* „**Tu eşti Petru**" *şi cele următoare. Căci piatra este fiecare învăţăcel al lui Hristos, din care* „**Au băut din piatra izvorâtoare de duh**" (*I Cor. X, 4*) *şi pe fiecare astfel de piatră se zideşte tot cuvântul bisericesc şi viaţa rânduită după el; căci în toţi cei desăvârşiţi, cari au culegerea cugetărilor, cuvintelor şi lucrărilor celor fericitoare, este Biserica cea zidită de Dumnezeu.*

11. (Col. 999). *Iar dacă socoteşti că numai pe acel unul Petru singur zideşte Dumnezeu toată Biserica, ce vei zice atunci de Ioan, fiul tunetului, sau de fiecare din apostoli? Şi, pe de altă parte, îndrăzni-vom oare a zice că porţile iadului nu-l vor birui pe Petru în special, pe ceilalţi apostoli şi desăvârşiţi însă da? Nu se împlineşte întru toţi şi în fiecare ceea ce s'a prezis, că* „**Porţile iadului nu o vor birui**"? *şi că* „**Pe această piatră-mi voiu zidi Biserica Mea**"? — *Oare, iarăşi, numai lui Petru îi dă Domnul cheile împărăţiei cerurilor şi niciun alt sfânt nu le va primi?* **Iar dacă are comun cu alţii aceea: „Ţi voiu da cheile", cum să nu le aibă comune şi cele precedente, care se cetesc ca referite la Petru?** [3])

---

3) *Ef.* II, 20.

4) M. G. XIII, 1512.

5) Iată respingerea autentică a distincţiei sofistice de 2 oficii, făcute de păr. Tăutu! Şi piatra şi cheile tot un oficiu comun lui Petru şi celorlalţi apostoli înseamnă.

Petrucă aici par a i se zice lui Petru : **„Tot ce vei lega pe pământ, va fi legat în Cer"** *și care urmează ; dar în Evanghelia lui Ioan Mântuitorul dându-le învățăceilor Duhul Sfânt prin insuflare, le zice :* **„Luați duh Sfânt.."** *și cele ce urmează* [1]*).*

(Col. 1003-4 :) *Toți imitatorii lui Hristos își trag numele dela piatră, dela piatra spirituală care-i urmează pe cei ce se mântuesc, ca să bea din ea băutura spirituală (I Cor. X, 4) Își trag numele dela piatră ca* (dela) *Hristos, dar fiind și membrele lui Hristos, prin nume dedus dela el s'au numit creștini, iar dela piatră, Petri* [2]*).*

„Nu o vor birui". *Pe cine ? Piatra, sau Biserica ? Vorbirea e aci ambiguă : oare nu și Biserica, și piatra, ca unul și același lucru ? Eu cred că acesta e adevărul, fiindcă nici piatra pe care-și clădește Hristos Biserica, nici biserica nu o vor birui porțile iadului, precum nici urma șarpelui pe piatră nu se poate afla, după cum scrie la Pilde. Dacă deci pe cineva îl vor birui porțile iadului, cel ce va fi așa, nu va fi nici piatră pe care-și zidește Hristos Biserica, nici Biserica cea zidită pe piatră. Căci piatra n'o poate pătrunde șarpele și e mai tare decât porțile iadului contrare ei, așa încât din cauza tăriei ei nu o vor birui porțile iadului ; Biserica însă, ca zidirea lui Hristos, care cu înțelepciune „și-a zidit casa sa pe piatră" (Mt. VII, 24) n'o pot cuprinde porțile iadului, care învinge pe tot omul ce e în afară de piatră și de Biserică, neputându-i însă nimic face ei.*

Col. 1012 (Tom. XII, 14 :...) *Cheile sunt virtuțile care ne permit intrarea'n cer, de ex. cheia fecioriei, dreptății, etc.*

Col. 1013 :... *Vezi însă câtă putere are piatra, pe care zidește Hristos Biserica, și tot cel ce zice* **„tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu"**, *judecățile lui rămân firme, ca și cum ar judeca Dumnezeu în el, dacă făcând el judecată nu-l biruesc porțile iadului. Căci pe cel ce judecă nedrept și nu leagă după cuvântul*

---

1) Iată, iarăși, că nu Io. XXI, 15-17 e corelatul completiv el textului Mt. XVI, 18-19, ci Io. XX, 21-23.

2) Avem aci cea mai completă interpretare a termenului *Piatră* dela Mt. XVI, 18. Importanța ei e mare prin influența extraordinară ce a exercitat-o Origen asupra marilor părinți ai Bisericii din secolul IV. Ea e de tot potrivnică papismului. Petru e piatră fără a fi mai mult decât ceilalți apostoli și e piatră, dar totuși Hristos e piatra. Lămurirea mai amplă o vom afla la sf. Ambroziu, dependent de Origen parte direct, parte prin modelul său, sf. Vasile cel Mare.

rui Dumnezeu pe pământ şi nu desleagă după sentinţa lui pe pământ, îl învinge porţile iadului, pe când cel ce... Odată ce însă **cei ce îşi revendică locul episcopatului se folosesc de acest cuvânt** *ca şi Petru şi ca unii ce au primit dela Mântuitorul cheile împărăţiei cerurilor învaţă că ce au legat, adică condamnat ei, rămân legate şi în cer şi ce desleagă, rămân deslegate, să aibă grijă ca să pronunţe sentinţe drepte,* **dacă au şi aceea, pentru ce i s'a zis lui Petru: Tu eşti Petru**", *şi dacă sunt aşa, încât pe ei să-şi zidească Hristos Biserica şi să se poată pe drept referi aceea la ei. Nu trebue adecă să-l birue porţile iadului pe cel ce vrea să lege si să deslege. Dacă însă el însuşi e încurcat în cătuşile propriilor lui păcate, în zadar leagă şi desleagă.* Etc"...

Să încercăm să fixăm în câteva puncte solide exegeza acestui eunuc maleabil până la contradicţii, în dauna geniului sau incontestabil şi spre încurcarea sa în erezii.

Intâi şi'ntâi, e clar şi sigur că promisiunea cheilor o înţelegea Origen, ca şi Ciprian, despre puterea sacerdotală, pe care o primesc preoţii şi episcopii, în virtutea căreia introduc în Biserică şi scot din ea. Decizive în privinţa aceasta sunt cuvintele din col. 1013 : *cei ce îşi rerendică locul episcopatului se folosesc de acest cuvânt* (de Mt. XVI, 19) In col. 998 presupunea că e admis de toţi că promisiunea cheilor se referă la toţi apostolii şi urmaşii lor : *Dacă are comun cu alţii aceea :* **Iţi voiu da cheile...**

Al doilea lucru remarcabil e (am remarcat şi sub linie) că prezintă drept loc paralel, corelat pentru Mt. XVI, 18-19 cel dela Io. XX, 21 ss,, nu pe cel dela Io. XXI, 15 ss., cum vrea sinodul vatican şi papismul.

Al treilea : In ce priveşte Mt. XVI, 18, interpretarea lui Origen e că orice creştin e temelie pentru alţii cari se zidesc prin el Biserică lui Hristos, primind dela el credinţa că Iisus e Hristosul şi Fiul. Orice creştin iarăşi e biserică zidită pe temelia celuia prin care a primit acea credinţă. Aşa primesc sens cuvintele : *Cel ce va fi biruit de porţi, nu va fi nici piatră pe care-şi zideşte Hristos biserica, nici biserica cea zidită pe piatră* (Col. 1004), precum şi cele din col. 1013 : *Dacă au şi aceea, pentru ce i s'a zis lui Petru : „Tu eşti Petru"* etc. Aceea pentru ce i s'a zis lui Petru : *„Tu eşti Petru"* e credinţa în

mesianitatea şi divinitatea lui Iisus, pe care împărtăşind-o altora cu ajutorul lui Hristos, întemeiază astfel în acei alţii Biserica lui Hristos, el devenind pentru aceia temelie, cu ajutorul lui Hristos, care rămâne totuşi în toţi temelia temeliei, exclusă rămânând posibilitatea de a-l face pe Petru temelie generală a întregii Biserici în locul lui Hristos, cum vrea papismul. Această excludere o atestă folosirea pluralului *Petri* (col. 1003) şi textul din col. 999 (XII, 11). Precum rămâne Hristos temelie în temeliile care întemeiază prin răspândirea credinţii în el biserici ale lui, rămâne şi capul acelor biserici (col. 1512) el, nu Petru.

Concepţia că fiecare propagator al credinţii în mesianitatea şi divinitatea lui Iisus faţă de cei ce l-au creştinat pe el este biserică zidită pe temelia lor (şi prin ei pe a lui Hristos), faţă de cei pe cari îi va creştina el însă e şi el temelie la rândul său (ca'n „turnul" lui Herma) îl face pe Origen să refere (pe nedrept din punct de vedere dogmatic şi istoric) pe *„nu o vor birui"* şi la piatră (temelie), nu numai la Biserică. Aplicaţiile moralizatoare ce le deduce de aici cad însă în erezia donatistă că eficacitatea deslegării preoţeşti din taina botezului sau spovedaniei ar depinde de purtarea morală a mijlocitorului tainei.

Precum nu va găsi între sfinţii părinţi posteriori adepţi pentru donatismul său, aşa nu va găsi nici pentru aberaţia papistă din *interpretarea sa la Mt. XVIII. 18.* Părinţii ştiau să culeagă florile de pe gunoiu, lăsând gunoiul pe loc.

Găsind între Mt. XVI, 19 şi XVIII, 18 diferenţa că în locul din urmă apostolilor li se promite că ce vor lega sau deslega pe pământ, va fi legat sau deslegat şi în *cer*, pe când la Mt. XVI, 19 lui Petru i se promite că ce va lega sau deslega pe pământ, va fi legat sau deslegat şi în *ceruri*, îi dă importanţă reală şi dogmatică acestei diferenţe şi face din ea deducţii cabalistice cu rădăcini în teoria sa despre pluralitatea lumilor din cartea sa *Peri Arhon*, care deducţii însă ca un palat de cărţi de joc se năruesc la o singură suflare din partea exegezei istoric-filologice. Mai face apoi şi din felicitarea călduroasă a Mântuitorului deducţia că Petru a trebuit să fie răsplătit atunci pentru mărturisirea sa cu ceva mai mult decât deslegătorii cei mulţi de pe pământ. Mai face apoi o greşală

gramaticală mică, dar cum a arătat exemplul urmărilor la Ciprian ale folosirii ei de către Tertulian, cu atât mai primejdioasă, cu cât se strecură pe neobservate, la întâia privire părând justificată (în sensul că ceea ce promite Hristos, e ca şi împlinit, el ţinându-şi cu siguranţă cuvântul dat), anume: substitue, ca şi Tertulian, viitorului din acele locuri biblice, trecutul, făcând din promisiune fapt împlint.

Astfel ia naştere interpretarea lui Origen la Mt. XVIII, 18 (M. G. XIII, 1180-1):

„*Mai vârtos cele ce mai sus i s'au dat* (trecut: *Dedoména*) *numai lui Petru, aici se arată a se da tuturor celor ce vor fi certat de trei ori pe cei păcătoşi, pentru că dacă nu ascultă, să-l lege pe pământ pe cel judecat a fi ca un păgân şi vameş, ca să fie legat şi'n cer. Dar deoarece înaintea acelora cari au mustrat de trei ori trebuia să aibă Petru ceva special (?). lui Petru în mod propriu i se atribue acel* „**îţi voiu da ţie cheile împărăţiei cerurilor**“ *înainte de* „**şi tot ce veţi lega**“. *Şi într'adevăr dacă ne adâncim cu stăruinţă în scripturile evanghelice, şi în acestea aflăm că între cele ce par a le fi comune lui Petru şi celor ce mustră de trei ori pe fraţi e multă diferenţă şi excelenţă în cele zise lui Petru, faţă de cele către ceilalţi. Căci nu e mică diferenţă că Petru a luat cheile nu ale unui cer, ci ale mai multora şi pentru ca toate câte le va lega pe pământ să fie legate nu într'un cer, ci în toate cerurile, faţă de legătorii şi deslegătorii cei mulţi pe pământ, căci acestea se leagă şi desleagă nu în ceruri, ca de Petru, ci numai într'un cer, pentrucă nu sunt distinşi ca Petru, cu puterea de a lega şi deslega în toate cerurile. Cu cât e deci mai bun legătorul, cu atât e mai fericit cel deslegat, că în toate cerurile e deslegat“.*

Interpretarea aceasta pare a atăca egalitatea apostolilor şi a darului sacramental primit de ei. Evitarea aproape forţată însă de Origen a precizării că cine sunt cei ce au să-l lege cu excomunicare pe cel mustrat de trei ori în zadar şi în general legătorii şi deslegătorii cei mulţi, pare a arăta că el voia să afirme soperioritatea în grad de plenitudine a darului sacramental ce-l avea Petru ca apostol-episcop faţă de „deslegătorii cei mulţi de pe pământ“, sub cari i-ar fi înţeles pe preoţi. In acest caz greşala ce ar fi făcut-o ar fi micşorată, neatacând şi egalitatea sacramentală a tuturor apostolilor, dar de sigur tot

erezie periculoasă ar fi și aceasta, că adică episcopul desleagă mai tare păcatele, decât preotul. Incheierea sună chiar de tot donatist.

Dar întreagă interpretarea aceasta a năruit-o încă în secolul XVII exegetul calvinist Huet, răsturnându-i însăși baza prin observarea reprodusă de Migne (Vol. citat, col. 1180, n. 88) că în limba aramaică, pe care a întrebuințat-o Mântuitorul când a făcut promisiunile, cuvântul *cer* e *plurale tantum* (ca și în ebraică: *Șamaim*), deci în grecește se putea traduce și cu plural și cu singular, însemnarea rămânând aceeași. Așa încât încă dela cele dintâi ediții ale lui Oriden au văzut papiștii că acest loc nu-l pot invoca în favorul lor, decât dacă ar vrea să clădească pe temelii putrede.

Origen n'a putut să afirme că Petru ar fi primit un dar sacramental în plus față de ceilalți apostoli, fără a veni în contrazicere cu acele declarații ale sale, în care afirmă că apostolii erau egali între olaltă, neexistând între ei diferență decât doar în gradul de cinstire de către alții.

In comentarul său la Io. XIII, 5-6, (Tom. 32, M. G. XIV, 756-7, ed. maurină, p. 413-414) cetim:

„Dacă e nevoie să cercetezi scriptura până'n cele ce par cele mai mici, va întreba cineva, de ce, când Petru e primul în numărul celor doisprezece, probabil ca unul mai onorat (**Timioteru**) *decât ceilalți, odată ce și cel într'adevăr ultim între toți pentru reaua sa mentalitate, Iuda, era numărat mai la urmă, începând Iisus să spele picioarele învățăceilor și să le șteargă cu șorțul cu care era încins, n'a început cu Petru? Răspunsul e: că precum medicul dând leac la mai mulți bolnavi, începe cu cel mai bolnav, care are mai urgentă lipsă de medicină* [1]).

E aceeași motivare a primatului lui Petru (a adevăratului primat), ca și la Eusebiu al Cezareei, care-l motiva: *pentru virtutea lui Petru* (*aretís eneka*), și în general a ordinei de înșirare a apostolilor: după merite personale, nu după oficii diferite, și e totodată reducerea primatului la întâietate simplă

---

1) Notă (9) la Migne: Această explicare și-o însușesc Ioan Gură de Aur și Teofilact, pe când Augustin crede că spălarea picioarelor a început cu Petru, căci altfel nu putea el protesta, după ce ceilalți se supuseseră.

de înşirare, bazată numai pe onoarea câştigată prin merite personale. Primat onorific numai, nu jurisdicţional.

In comentarul la Mt. XIII, 14, M. G. XIII, 1130) scrie că de aceea pun ucenicii chestiunea întâietăţii în împărăţia cerurilor (Mt. XVIII, 1), pentrucă văzuseră (în versetul precedent) că Domnul plătise darea pentru sine *şi pentru Petru.* Voiau deci să afle, de ce le fu preferat Petru. Trei fuseseră prezenţi (în capitolul precedent, Mt. XVII), la schimbarea la faţă, care din ei e însă mai mare? Probabil că lui Ioan îi arătase Domnul preferinţă şi înainte de cina cea de taină, pe când Petru la Mt. XVI, îndată după fericire fusese şi numit Satană.

Numirea de corifeu ce i se dă lui Petru în omilia 17, la Luca a lui Origen, păstrată numai în traducerea latină a lui Ieronim (M. G. XIII, 1845: *Petrus, apostolorum princeps*) nu înseamnă nimic papist.

Lepădarea lui Petru o prezintă Origen [1]) drept pedeapsă şi corecţiune pentrucă se încrezuse în puterea sa şi pretinse să-l facă de minciună pe Domnul, care prezisese că toţi se se vor scandaliza. Aceasta ne-ar putea servi ca punct de plecare pentru reconstituirea explicării sale la Io. XXI, 15-17, care nu ni s'a păstrat, folosindu-ne exegeţii cari s'au luat mai mult după el, ca: Victorin, Vasile cel Mare, Ambroziu şi Ioan Gură de Aur.

După Ieronim [2]) Origen explicase în *Strom. X.* că mustrarea de către Pavel a lui Petru cea povestită la *Gal. II*, 11 a fost numai simulată. O astfel de încercare de a salva prestigiul de corifeu a lui Petru o întâlnim la sf. Ioan Gură de Aur, cel mai înfocat şi mai excesiv preamăritor al sfântului Petru.

Ca ultimă contribuţie a lui Origen la problema papismului petrin inducem ştirea ce priveşte partea doua a istoriei dogmei papale, ce ne-o dă Origen în conformitate cu Actele Vercelene, cu Porfiriu şi cu alte izvoare din primele trei secole creştine, că Petru numai la sfârşitul vieţii, scurt înainte de răstignire a ajuns în Roma [3]).

---

1) M. G. XIII, 1738-9, ed. maurină 900-1, la Mt., series 88.
2) Ep. 74, alias 89 către Augustin, M. G. XI, p. 100.
3) M. G. XII, 92, după Eus, *Ist. bis.* III, 1.

Victorin, episcop de Poetovium, Pettau, în Stiria), mort martir în anul 304, a fost elevul şi adeptul lui Origen [1]).

Pentru a mări autoritatea unui loc citat în favorul papismului, sau din simplă confuzie, păr. Tăutu [2]) citează ca interpretare a acestui sfânt episcop şi martir în sensul papismului petrin la Mt. 18 textul din M. L. VIII, 1155, notat de editori ca *locus insignis pro Petri auctoritate*, din comentarul la *Gal. I*, 18 scris după părerea aceloraşi editori [3]) şi a patrologilor din timpul nostru [4]) *nu* de episcopul Petoviului, ci de un retor din Roma din jumătatea a II-a a secolului IV, proaspăt convertit la creştinism (neofit), numit C. F. Marius Victorinus Afer. „*Locul însemnat pentru autoritatea lui Petru*“ sună: *Etenim si in Petro fundameutum ecclesiae positum est, un in evangelio dictum; cui revelata erant omnia, Paulus, scivit videre se debere Petrum, quasi eum, cui tanta auctoritas a Christo data esset, non ut ab eo aliquid disceret.*

E drept că aici îl face pe Petru temelie a Bisericii comentarul şi scrie că prin aceasta a fost înzestrat cu mare autoritate. In acelaşi comentar însă, la *Gal. II*, 9 [5]) cetim: *Petrus et Iacobus et Ioannes, qui vindebantur columnae esse, id est qui sustentabant ecclesiam, ut columnae sustentant culmina et caetera.* Il face aşadar pe Petru numai unul din stâlpii cari susţin Biserica, în acelaşi rând cu fiii lui Zevedei.

Autoritatea acestui neconvertit laic, contemporan cu Ieronim, mai instruit în tainele retoricei profane decât în ale teologiei creştine, e foarte redusă. Aşa încât chiar dacă ar susţine papismul petrin, ceea ce însă din fraza exaltată de papişti nu se poate deduce, mai ales că fraze similare aflăm şi

---

1) P. Batiifol a publicat în Paris la 1900, 20 de omilii de ale lui Origen prelucrate de Victorin al Petoviului în latineşte. Ieronim în comentarul său la Eclesiast, c. IV, v. 13 (II, 741 la M. L. V. 314) scrie: *Origenes et Victorinus non multum inter se diversa senserunt.*—P. de Labriolle: *Hist. de la litt. latine chrét.*, Paris 1924 p. 300: *Victorin din Pettau era elevul Grecilor: al lui Papia, Irineu, Ipolit şi mai ales al lui Origen şi se pare că ignora tradiţia literară latină, cu toate că scrla latineşte.*

2) O. C. p. 57.

3) M. L. VIII, 994 ss.

4) G. Rauschen: *Patrologie*, 1926, p. 311, cf. şi 175.

5) M. L. VIII, 1160.

la scriitori hotărât antipapişti, ca Ciprian, prin aceasta cauza papismului prea puţin ar câştiga.

A atribui însă comentarul său sfântului Victorin, episcop martir şi mult mai vechiu şi mai autorizat martor al sfintei Tradiţii, e un abuz care pune incompetenţa sau reaua credinţă a săvârşitorilor lui în lumină mai aspră, decât ar fi putut-o ei evalua. Pentrucă învăţătura sfântului Victorin de Pettau despre temelia Bisericii e exprimată de el în termeni clari, pentru cei competenţi exclud posibilitatea unei astfel de confuzii, şi anume în scrierea sa cea mai sigură atestată şi mai bine păstrată. în *comentarul* său *la apocalipsă*. Aici (M. L. V, 344) cetim că piatra de temelie a Bisericii e Hristos, dela care şi prin care se întemeiază Biserica, iar apostolii, toţi 12, incluziv Petru, sunt numai porţile cetăţii mistice, care e Biserica: *Portas vero duodecim, apostolorum esse credimus numerum, qui in quatuor virtutibis ut pretiosae margaritae fulgentibus, nter sanctos lumen doctrinae suae manifestantes civitatem coelestem ingredi faciunt; ut de conversatione eorum, angelorum laetetur chorus. Non posse autem claudi portas, evidenter ostenditur nulla contradicentium tempestate apostolorum doctrinam separari a rectitudine, etiamsi fluctus gentium et haereticorum vanae superstitiones contra fidem veram insurrexerint: superati, ut spumae dissolventur, quia petra Christus est, a quo et per quem ecclesia fundatur. Ideoque nullis fluctibus insanientium hominum superatur.*

CONCLUZIA CERCETĂRII SECOLULUI III ŞI CONCLUZIA GENERALĂ A CERCETĂRII INTREGULUI PERIOD AL SECOLELOR I-III.

Am trecut în revistă, pe cât mi-a fost accesibil, tot ce s'a scris în primele trei veacuri creştine cu privire la problema primatului sfântului apostol Petru şi a formei de organizare ce trebue s'o aibă Biserica, ba în parte şi ceea ce atingea numai întru câtva această problemă şi am găsit că în privinţa acestui period de timp afirmaţia sinodului vatican şi a papiştilor, că Biserica ar fi învăţat totdeauna papismul petrin, s'a dovedit pe de-a 'ntregul mincinoasă.

Invăţătura aceasta s'a găsit doar la un necreştin *(Sahrastani)* şi, probabil, dar nu se poate şti în ce măsură, la un papă al Romei *(Ştefan I)*, care se deduce că ar fi căutat să profite de ea spre a învinge într'o ceartă dogmatico-rituală cu ajutorul ei. Şi unul şi altul însă (semnificativă tovărăşie!) pot fi recuzaţi din puternice tămeiuri: unul ca nechemat, celălalt ca interesat.

Am găsit expresii, care aveau să favorizeze mai târziu formarea acestei teorii eretice, în nişte izvoare compromise de erezie: în apocrifele pseudoclimentine ebionitico-gnostice şi la cei doi mari scriitori dar şi mari eretici dela începutul secolului al III lea din Africa de Nord: Tertulian şi Origen, în deosebi la primul, alături însă de mai multe şi mai covârşitoare expresii şi sentinţe care o exclud şi o combat şi care singure sunt de găsit în tot restul literaturii creştine din periodul cercetat. Aportul lui Origen la formarea papismului petrin s'a dovedit a fi fost adus printr'o frază întemeiată pe deducţii filologice evident greşite, precum de altfel o greşală gramaticală de a lui Tertulian (traducerea viitorului cu trecut) au cauzat şi expresiile care au permis discuţii şi deducţii greşite (deviate spre papism) şi în privinţa eclesiologiei sfântului Ciprian şi care au făcut din acest sfânt părinte contra intenţiei sale pregătitor al drumului papismului. Aşa încât am putut constata că şi papismul, de orice erezie, din greşeli şi rătăciri ale slabei minţi omeneşti a izvorît, adăogându-se în cazul papii Ştefan, dacă el într'adevăr a susţinut papismul petrin, şi o rătăcire a voiei: trufia.

Mai mulţi scriitori bisericeşti străvechi (cei doi Climenţi Tertulian, Firmilian) sunt martori că desvoltarea ierarhiei a marcat doar etapele: Dumnezeu, Hristos, apostolii, episcopii, — nelăsându-se loc pentru papalitate.

Alţii (Egesip şi Climent Alexandrinul şi chiar Pseudo-Climentinele) prezintă în aşa lumină rolul sfântului Iacob-Fratele-Domnului în organismul ierarhic al bisericii creştine din timpul apostolic, încât e clar că nici nu cunoşteau papismul petrin, necum să-l recunoască.

Intr'un cuvânt: „primatul" sfântului apostol Petru în sensul în care-l preconizează romano-catolicismul îi este străin şi (cu excepţia ipotetică a papii Ştefan I) necunoscut Sfintei Tradiţii din primele trei secole creştine.

ŞT. LUPŞA

Jud. 21
Mo Bloroade